कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितं

त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितमहाकाव्यम्

(दशमं पर्व)

सम्पादकः

विजयशीलचन्द्रसूरिः

श्रीहेमचन्द्राचार्य

प्रकाशकः

कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्य नवम जन्मशताब्दी
स्मृति शिक्षण संस्कारनिधि, अमदावाद

ई. २०१२ वि.सं. २०६८

त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितमहाकाव्यम्
(दशमं पर्व)

संपा. : **विजयशीलचन्द्रसूरिः**

प्रकाशक : **कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्य नवम जन्मशताब्दी स्मृति संस्कार शिक्षणनिधि, अमदावाद**

प्रतय : **५००**

मूल्य : रू. ३५०/-

वि.सं. २०६८ ई. २०१२

सर्वेऽधिकाराः प्रकाशकाधीनाः

प्राप्तिस्थान : (१) **आ. श्रीविजयनेमिसूरि जैन स्वाध्याय मन्दिर**
१२, भगतबाग, जैननगर, नवा शारदामन्दिर रोड,
आणंदजी कल्याणजी पेढीनी बाजुमां,
अमदावाद-३८० ००७

(२) **सरस्वती पुस्तक भंडार**
११२, हाथीखाना, रतनपोल,
अमदावाद-३८० ००१

मुद्रणव्यवस्था : सरस्वती पुस्तक भण्डार, ह. अश्विन शाह द्वारा रामानन्द प्रिं. प्रेस, अमदावाद

मुद्रक : **किरीट ग्राफिक्स**
४१६, वृंदावन शोपींग सेन्टर,
पानकोर नाका, अमदावाद-३८० ००१
(मो.) ०९८९८४९००९१

समर्पणम्

यः पूरितो गुरुगुणैर्गुरुभिः प्रभूतै-
स्तेजःप्रतापभरितो जितमन्मथश्च ।
सूरीश्वराय सुखदाय प्रणम्य तस्मै
सूर्योदयाय गुरवेऽद्य समर्पयामि ॥

– शीलचन्द्रविजयः

प्रकाशकीय निवेदन

कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्य भगवंतनी नवम जन्मशताब्दीना वर्षे (सं. २०४५) रचायेल आ ट्रस्ट तरफथी, श्रीहेमाचार्यनी अमर रचनारूप ग्रंथ त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित-महाकाव्यनो पांचमो भाग प्रगट करतां अमोने अनहद आनंद थाय छे.

पूज्य आचार्य श्रीविजयसूर्योदयसूरीश्वरजी महाराजनी प्रेरणाथी रचायेल आ ट्रस्टे त्रिषष्टि० भाग १, २, ३, ४ एटले के अनुक्रमे १, २-३-४, ५-६-७ तेमज ८-९ एटलां पर्वोनी समीक्षित वाचनाना चार ग्रंथो आ पूर्वे प्रगट करेल छे. पांचमा भागरूप आ ग्रंथमां पर्व १०नी सम्पादित-समीक्षित वाचना प्रगट थई रही छे.

आ ग्रंथना प्रकाशन माटे अमदावादनी श्रीजैन श्वेतांबर मूर्तिपूजक बोर्डिंग-संस्था तरफथी घणो आर्थिक सहयोग प्राप्त थयो छे, ते माटे अमो ते संस्थाना ऋणी छीए.

आ ग्रंथना मुद्रणनी व्यवस्था श्रीसरस्वती पुस्तक भण्डारना भाई श्री अश्विन शाहे संभाळी छे तेमना हस्तक श्रीरामानन्द प्रि. प्रेसमां कम्पोझिंग थयुं छे. प्रूफवाचन तेमणे कर्युं छे. तथा ग्रंथना परिशिष्टो तैयार करवानुं तथा मुद्रणनुं काम किरीट ग्राफिक्से करी आपेल छे, ते सहुनो अमो आभार मानीए छीए.

लि.

कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्य
नवम जन्मशताब्दी स्मृति संस्कार शिक्षणनिधिनो
ट्रस्टीगण

प्रस्तावना

'ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત મહાકાવ્ય' એ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યની ઐતિહાસિક અને પૌરાણિક ઉભય પ્રકારની ગણી શકાય તેવી મહાન રચના છે. આ રચના તેમને મહર્ષિ વેદવ્યાસ અને વાલ્મિકીની પંક્તિમાં મૂકી આપે છે.

અનુષ્ટુપ્ છંદમાં રચાયેલા આ મહાન કાવ્યગ્રંથનું ઐતિહાસિક, સાંસ્કૃતિક તેમજ સામાજિક દૃષ્ટિએ, સમીક્ષાત્મક તથા તુલનાત્મક અધ્યયન, વિસ્તારથી તેમજ ઊંડાણથી થવું જોઈએ. એવાં એકાધિક અધ્યયનો થયા પછી જ ખ્યાલ આવે કે આ ગ્રંથમાં કેવી અને કેટલી માતબર સામગ્રી આચાર્યે ભરી છે !

આ ગ્રંથમાં મહાકાવ્યમાં હોવા ઘટતાં સર્વ લક્ષણો જોવા મળે છે. શ્રી ઋષભદેવ વગેરે પુરાણપુરુષોનાં વિસ્તૃત ચરિત્રોને વર્ણવતો હોવાને કારણે આ ગ્રંથ 'જૈન પુરાણ' તરીકે ઓળખાય તેમ છે; તો ભગવાન મહાવીરસ્વામી અને તેમના સમયના વિવિધ રાજાઓ, મંત્રીઓ, શ્રેષ્ઠીઓ, સામાન્યજનોના વિશિષ્ટ વૃત્તાંતો તથા પ્રસંગો વર્ણવતો હોવાને કારણે તેને 'જૈન ઇતિહાસ ગ્રંથ' તરીકે પણ ઓળખી શકાય તેમ છે. આમ, એક જ મહાકાવ્યમાં પુરાણ તથા ઇતિહાસ - એમ બન્ને પ્રકારનાં લક્ષણો ધરાવતો હોય તેવો આ એકમાત્ર વિલક્ષણ ગ્રંથ છે.

આ ગ્રંથ ગુજરાતમાં રચાયો છે. તેના સર્જક એક ગુજરાતી વણિક સાધુ છે. વળી, તે ગુજરાતના રાજવીની વિજ્ઞપ્તિથી/પ્રેરણાથી રચાયો છે. ગુજરાતનું આ અસાધારણ ગૌરવ છે, એમ નિઃસંકોચ કહી શકાય.

કુમારપાળ એ ગૂર્જર રાષ્ટ્રનો એક અસામાન્ય પરાક્રમી અને વિજેતા સમ્રાટ છે. એણે ૧૮ દેશો પર પોતાનું સામ્રાજ્ય પ્રસરાવેલું, એમ આપણે સાંભળતા રહ્યા છીએ. પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં કુમારપાળના શાસન વિષે અધિકૃત નોંધ મળે છે તે જોઈએ :

''जिष्णुश्चेदि-दशार्ण-मालव-महाराष्ट्रा-ऽपरान्तं कुरून् । सिन्धूनन्यतमांश्च दुर्गविषयान् दोर्वीर्यशक्त्या हरिः ॥''

અહીં તેણે જીતેલા દેશો કે પ્રદેશોનાં નામો પરથી તેના પરાક્રમનો તેમજ તેના સામ્રાજ્યના વ્યાપનો આપણને અંદાજ સાંપડે છે. તો આ જ પદ્યમાં એક મહત્ત્વપૂર્ણ વિશેષણ, કુમારપાળ માટે, આચાર્યે પ્રયોજ્યું છે તે પણ ધ્યાનાર્હ છે. આચાર્યે તેને ''चौलुक्यः परमार्हतः'' એમ વર્ણવ્યો છે. એક એવો વિવાદ ક્યારેક અચાનક જગાડવામાં આવે છે કે કુમારપાળનો કુલધર્મ તો 'શૈવ' હતો. તે 'પરમ માહેશ્વર' હતો. તેના ઉપલબ્ધ દાનશાસન અથવા અભિલેખોમાં પણ તેને 'પરમ માહેશ્વર' તરીકે જ વર્ણવવામાં આવ્યો છે. તો તે પરમ આર્હત કેવી રીતે હોઈ શકે ?

મને લાગે છે કે આ 'પરમ આર્હત' શબ્દમાં જ આ વિવાદનો ઉકેલ તથા ઉત્તર છે. આચાર્યે ક્યાંય રાજાને 'પરમ જૈન' તરીકે ઓળખાવ્યો નથી; કે ક્યાંય તેનો કુળધર્મ 'શૈવધર્મ' નથી પણ 'જૈન ધર્મ' છે તેવું વિધાન/પ્રતિપાદન કર્યું નથી. 'આર્હત' શબ્દનું મૂળ 'અર્હત્' છે. તેનો સીધો અનુબંધ 'કરુણા' અથવા 'દયા' સાથે છે. રાજાના મૂળભૂત ક્ષાત્ર-સ્વભાવમાં સહેજે વણાયેલી ક્રૂરતાને નિવારીને, તેના સ્થાને, આચાર્યના સમાગમે, 'દયા'ની પ્રતિષ્ઠા કરી, અને તે રીતે તથા તે કારણે રાજા 'આર્હત' બન્યો — એવો સંકેત આ શબ્દ દ્વારા આપણે તારવવો ઘટે.

દયાનો પાલનહાર અને જૈન સાધુના સમાગમને પ્રભાવે વ્યક્તિગત રૂપમાં જૈન આચારનું પાલન અપનાવનાર કુમારપાળ, તેનો કુળધર્મ અને તેનો રાજધર્મ, શૈવ નહોતો, એવું પ્રતિપાદન આચાર્યે ક્યાંય કર્યું નથી. બલ્કે આચાર્યે જ તેને ભગવાન સોમનાથના તીર્થનો અને મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવા પ્રેર્યો છે તથા તેની પ્રાણપ્રતિષ્ઠાના મુહૂર્ત્તમાં સ્વયં ઉપસ્થિત રહ્યા છે. જો આવી પ્રેરકતા છતાં આચાર્ય 'જૈન' મટી જતા ન હોય, તો જૈન આચારનું પાલન કરનાર રાજવીનો કુળધર્મ 'શૈવ' શી રીતે મટી જાય ? ટૂંકમાં, પરમ આર્હત હોવું એ પરમ માહેશ્વર હોવાનું વિરોધી નથી અને તેથી જ આવા વિવાદને કશો જ અવકાશ પણ નથી રહેતો.

આપણે ત્યાં એક સ્થાપિત અને માન્ય ધારણા છે કે પુરાતાત્ત્વિક ઉત્ખનનની વિદ્યા આપણે ત્યાં અંગ્રેજો લાવ્યા. વર્તમાન પરિપ્રેક્ષ્યમાં તે ધારણા ખોટી પણ નથી. પરંતુ સૈકાઓ પહેલાં પણ ભારતમાં આવું ઉત્ખનન થતું હશે તેનો એક ઐતિહાસિક પુરાવો આ મહાકાવ્યગ્રંથ દ્વારા આપણને સાંપડે છે.

વાત એવી છે કે વીતભયપત્તન અર્થાત્ સિન્ધુ દેશના રાજા પાસે, ભગવાન મહાવીરની, તેમના જીવનકાળ દરમિયાન જ નિર્મિત એવી એક કાષ્ઠપ્રતિમા હતી. તે કાળાંતરે, નગરીનો ધ્વંસ થતાં, ધરતીમાં દટાઈ ગઈ હતી. તે પ્રતિમા વિષે આચાર્યના મુખે સાંભળીને કુમારપાળના ચિત્તમાં તે મેળવવાની ઉત્કંઠા જાગી. તેણે પોતાના માણસોને સિન્ધ પ્રદેશમાં મોકલ્યા, અને ત્યાં ઉત્ખનન કરાવીને તેણે તે પ્રતિમા, તથા તે પ્રતિમા-ચૈત્યના નિભાવ માટે ઉદાયન રાજાએ આપેલ દાનપત્ર (તામ્રપત્ર)– એ બન્ને વાનાં મેળવ્યાં. તે પ્રતિમાને તે પાટણ લાવ્યો, અને તેની પ્રતિષ્ઠા તેણે પોતે નૂતન ચૈત્ય બનાવીને તેમાં કરી. (पर्व १०, सर्ग १२, पद्य ८३-८४)

પુરાતત્ત્વ ક્ષેત્રના વિદ્વાનોના કથન પ્રમાણે, પુરાતાત્ત્વિક ઉત્ખનનનો આ સૌથી વધુ પ્રાચીન અને વિશ્વસનીય એવો સાહિત્યિક પુરાવો ગણાય. પ્રસ્તુત ગ્રંથ એ ઇતિહાસગ્રંથ પણ છે, એ વિધાનને સાચું ઠરાવવા માટે આનાથી વધુ પ્રબળ પ્રમાણ કયું શોધી શકાય ?

❋ ❋ ❋

ભગવાન વેદવ્યાસે મહાભારત રચ્યું ત્યારપછી, સંસ્કૃત જગતમાં એક ઉક્તિ, વાજબી રીતે જ, પ્રચલિત થઈ કે 'व्यासोच्छिष्टं जगत् सर्वम्' જે પણ ઉત્તમ વર્ણન, અલંકાર, પ્રસ્તુતિ મહાભારતમાં છે, તેનું જ ઉપજીવન તે પછીના કવિઓ દ્વારા થયું છે; જે વ્યાસે નથી કહ્યું, તેવું - નવીન - કોઈ કહે - કહી શકે તે શક્ય જ નથી.

પ્રા. મધુસૂદન મોદીએ કહ્યું છે તેમ, આ જ વાત 'ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત'ને પણ સારી રીતે લાગુ પડે છે.

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે પોતાની ઉત્તરાવસ્થામાં રચેલા આ ગ્રંથમાં, પોતાના સમગ્ર જીવનનો અર્ક ઠલવી દીધો છે. પોતાના જીવનના અંત સુધી પોતે કરેલા અધ્યયનનો નિચોડ આમાં એમણે ભરી દીધો છે. સરળ, પ્રસાદમધુર, ગંભીર અને ઓજસ્વી પ્રસ્તુતિ એ આ ગ્રંથની આગવી વિશેષતા છે. આમાં જીવનના ઉલ્લાસની વાતો છે, તો આત્મજ્ઞાનનો ઉજાસ પણ અહીં સાંપડે છે. ઋષભદેવ ભગવાનના લગ્નનું વર્ણન જુઓ તો ત્યાં લગ્નની સમગ્ર વિધિ-વર્ણના જડશે અને એ રીતે જીવનનો ઉલ્લાસ અનુભવાશે. એમાં ધવલમંગલ-ગીતો છે, તો ફટાણાં પણ સાંભળવા મળે છે. વર સાથે અણવરની પણ વાત ત્યાં થાય છે. તો એ જ ઋષભદેવના અધિકારમાં આગળ વધીએ તો તેમની ધર્મદેશના દ્વારા જીવનનું સાફલ્ય જન્માવતું તત્ત્વજ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે. સમગ્ર ગ્રંથમાં જ્યાં જ્યાં જિનસ્તુતિઓ છે અને ધર્મ-પ્રવચનો છે, ત્યાં એક વિશિષ્ટ અને વિશદ, કવચિત્ તો ઉપનિષદોની આભા ધરાવતી જ્ઞાનધારા કે તત્ત્વધારા વહેતી અવશ્ય અનુભવાય છે. સ્તુતિ અને દેશના એ બન્નેમાં પણ એક, સૂક્ષ્મેક્ષિકાથી જ કળાય તેવી પ્રવાહિતા અથવા સળંગસૂત્રતા જોવા મળે છે. જો એ બન્ને બાબતોને મૂળ ગ્રંથમાંથી જુદી તારવીને અલગ ગ્રંથરૂપે યોજવામાં આવે, તો એક અખંડ વિષયની નિરૂપણા અવશ્ય મળે. સદ્‌ભાગ્યે આ બન્ને બાબતોનાં આવાં સંકલનો થયા છે : वीतरागस्तोत्र વગેરે રૂપે.

આ ગ્રંથમાં સર્વત્ર માત્ર અનુષ્ટુપ્ છંદ જ પ્રયોજાયો છે. પરંતુ ૩૨ અક્ષરોમાં કઠિનમાં કઠિન, લાંબી, ગહન, ગંભીર વાતને પણ અત્યંત લાઘવપૂર્ણ શૈલીથી, 'થોડામાં ઘણું' કહી દેવાની પદ્ધતિથી, આચાર્યે એવી તો કુશળતાપૂર્વક મૂકી હોય છે કે વાંચનારને ક્યાંય અધિક પરિશ્રમ કરવો ન પડે; અર્થ બેસી જાય અને વ્યુત્પત્તિ વિકસતી જાય.

અલંકારો, મુખ્યત્વે ઉપમા અલંકાર, તેની ચમત્કૃતિ કેવી હોય તે આ ગ્રંથમાં ઠેર ઠેર અનુભવાય. મોટાભાગના લોકો, આજે આ ગ્રંથને માત્ર સંસ્કૃત શીખવાનું અને વ્યાકરણના પ્રયોગો તથા વ્યુત્પત્તિ શીખવાનું સાધન બનાવીને જ વાંચે છે, વંચાવે છે કે ભણે છે. આવા લોકોને આમાં રહેલા પ્રસાદમધુર કાવ્યતત્ત્વની તથા અલંકારોની ચમત્કૃતિની અનુભૂતિ સાંપડવાની શક્યતા નહિવત્ છે. વ્યાકરણ શીખવું કે મહાપુરુષોનાં ચરિત્ર જાણવાં એ આ ગ્રંથ-વાંચનનું એક ધ્યેય અવશ્ય હોઈ શકે; પરંતુ તેનું વાસ્તવિક લક્ષ્ય તો આ ગ્રંથમાં ડગલે ને પગલે આવતા અવનવા શબ્દો, પ્રયોગો, રસછલકતાં અલંકારો તથા વર્ણનો અને તે બધાં દ્વારા નિષ્પન્ન થતા આહ્લાદની સંતર્પક અનુભૂતિ જ હોય.

આ ગ્રંથમાં અનેક શબ્દો એવા પ્રયોજાયા છે, જે પ્રશિષ્ટ સંસ્કૃત સાહિત્યમાં વિરલપણે જ પ્રયોજાયા - પ્રયોજાતા હોય છે. તો તેમના સમયમાં ચલણમાં હોય તેવા દેશ્ય શબ્દો અને સંસ્કૃત સાહિત્યમાં ન જડે તેવા શબ્દો પણ અહીં જોવા મળે છે. આ ગ્રંથને અંગ્રેજીમાં અવતારનાર બ્રિટિશ મહિલા વિદૂષી હેલન જહોન્સને એમના પ્રકાશનમાં ઘણા પરિશ્રમપૂર્વક, આવા દુર્લભ શબ્દોની એક સૂચિ આપી છે. શબ્દશાસ્ત્રીઓને માટે તે નિઃશંક ઉપયોગી બની રહે તેમ છે.

ઉપરછલ્લા અવગાહન થકી ઉપલબ્ધ થતી, આ તો, થોડીક બાબતો અહીં નોંધી છે. પણ સમગ્ર ગ્રંથનું તલસ્પર્શી અવલોકન-અધ્યયન કરીએ તો આવી તો અઢળક વાતો જડે, જે હૃદયને પુલકિત કરે અને જ્ઞાનને સમૃદ્ધ કરે.

❁ ❁ ❁

ત્રિષષ્ટિ૦ એ જૈન પરંપરાનો ગ્રંથ છે એટલે સ્વાભાવિક રીતે જ તેમાં જૈન ધર્મ અને તેની પરંપરા સાથે સંકળાયેલ સત્પુરુષોનાં ચરિત્રો, વૃત્તાન્તો તથા કથાનકો હોય, તેમજ જૈન શાસ્ત્રોની પરિભાષા પણ હોય. પણ જેમને જગત-સાહિત્યના અભ્યાસમાં રસ પડતો હોય તેમને માટે આ પાત્રસૃષ્ટિ પણ ઘણી રસપ્રદ અને આ પ્રસંગાવલી પણ ઘણી આનંદદાયક બને એ નક્કી છે.

જૈન સાહિત્ય-કથાસાહિત્ય પણ સમુદ્રની જેમ અગાધ-અફાટ છે. જૈનોની બે ધારા : શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર. બન્ને ધારાના આચાર્યોએ અઢળક કથાસાહિત્ય રચ્યું છે. સંસ્કૃતમાં, પ્રાકૃત — અર્ધમાગધી, મહારાષ્ટ્રી, શૌરસેનીમાં, અપભ્રંશ ભાષામાં - અનર્ગળ સાહિત્ય રચાયું છે. તો પ્રત્યક્ષ રીતે કથાસાહિત્ય ન ગણાય તેવો ઇતર વિષયોના શાસ્ત્રગ્રંથોમાં મળતું કથાસાહિત્ય પણ અપાર છે. સ્વાભાવિક છે કે જુદા જુદા સમયગાળામાં રચાયેલ અને વળી જુદી જુદી કથા-પરંપરાને અનુસરતા આ સાહિત્યમાં પ્રાસંગિક ફેરફારો થતાં જ રહે. પાત્રોની વધઘટ થાય, પાત્રોનાં નામોમાં ફેરબદલી કે ઊલટપાલટ થાય, પ્રસંગોના પરિવેષ બદલાતાં રહે, સંવાદોમાં શાબ્દિક પરિવર્તનો આવે; ક્યારેક આખા પ્રસંગો જે રીતે પ્રચલિત હોય તે કરતાં અલગ રીતે જ આલેખાય — આવું બધું આ કથાસાહિત્યમાં થતું જ રહે છે, બલ્કે આમ થવું એ સહજ ગણાય તેમ છે. અભ્યાસી અધ્યેતા માટે આ એક ઘણો રસપ્રદ વિષય બને. કથાનકનો વિકાસ, કથાઘટકોનાં સ્વરૂપો તથા પરિવર્તનો, કથાપ્રસંગોના આલેખનના સમયની સાંસ્કૃતિક-સામાજિક-મનોવૈજ્ઞાનિક પરિસ્થિતિ, આ બધાનું અધ્યયન ઘણું રસદાયક બને.

ત્રિષષ્ટિ૦ ના સંદર્ભમાં એક બે ઉદાહરણો જોઈએ : ધન્ના-શાલિભદ્રની કથા જૈન સંઘમાં અત્યંત પ્રસિદ્ધ અને પ્રચલિત કથા છે. પ્રચલિત પ્રસંગ પ્રમાણે, રાજા શ્રેણિકના આગમન પછી, 'મારા ઉપર પણ કોઈ સ્વામી ?' આવા પ્રશ્નથી પ્રેરાઈને વૈરાગ્યવાસિત થયેલા શાલિભદ્રે પ્રતિદિન એકેક સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવા માંડ્યો. આની જાણ, પોતાની પત્ની અને શાલિભદ્રની બહેન સુભદ્રા દ્વારા થતાં, ધન્ના (ધન્ય) શેઠે તત્કાળ ચારિત્રના પંથે પ્રસ્થાન કર્યું; તે શાલિભદ્રની

હવેલીએ ગયા અને નીચેથી તેમને પડકાર્યા કે આમ કાયર થઈને એકેકનો ત્યાગ ન હોય, મારી જેમ સામટો ત્યાગ હોય; એ સાંભળીને શાલિભદ્ર બધું છોડીને તેમની સાથે ત્યાગના પંથે ચાલી નીકળે છે.

આ આખો પ્રસંગ ત્રિષષ્ટિ૦માં બહુ સુગ્રથિત રૂપમાં આ પ્રમાણે મળે છે :

પોતાના શિરે કોઈ સ્વામી છે એવી જાણકારીથી વ્યથિત શાલિભદ્રે તત્ક્ષણ ભગવાન વીરપ્રભુ પાસે દીક્ષા લેવાનો સંકલ્પ કર્યો. (સર્ગ ૧૦, શ્લોક ૧૦૬-૭-૮). રાજાની વિદાય બાદ, પોતાના ધર્મમિત્રના કહેવાથી તેની સાથે તે ૪ જ્ઞાનના સ્વામી એવા ધર્મઘોષ આચાર્ય પાસે ગયા, દેશના સાંભળી, પૂછ્યું કે કયું કામ કરીએ તો આપણા ઉપર બીજો કોઈ માલિક/સ્વામી ન બને ? (भगवन् ! कर्मणा केन, प्रभुरन्यो न जायते ?) ત્યારે આચાર્યે કહ્યું કે દીક્ષા લે તેના ઉપર કોઈ સ્વામી ન હોય; તે જ જગતનો સ્વામી ગણાય. ત્યારે શાલિભદ્રે કહ્યું કે તો હું માતાની અનુમતિ લઈને દીક્ષા લઈશ. (સર્ગ ૧૦, ૧૨૩-૨૬).

આ પછી તે ઘરે ગયા. માતાની અનુમતિ માગી. માતાએ સંયમની દુષ્કરતા વર્ણવી, પણ તે મક્કમ રહેતાં માતાએ ઘરે રહી ત્યાગનો અભ્યાસ કરવાપૂર્વક વ્રત લેવા કહ્યું. તેથી તેમણે રોજ એકેક પત્નીનો ત્યાગ કરવા માંડ્યો – અભ્યાસ પડે માટે. આ વાતની ધન્ના શેઠને જાણ થતાં તેમણે 'એ હીનસત્ત્વ ગણાય' એમ બોલી તત્ક્ષણ સર્વત્યાગ કર્યો ને ચાલી નીકળ્યા, અને ભગવાન વીર પાસે પહોંચ્યા. એ વાત સાંભળતાં જ શાલિભદ્ર પણ બધું ત્યજીને નીકળ્યા અને શ્રેણિક રાજા વગેરે સાથે ભગવાન પાસે પહોંચી ગયા. બન્નેએ ત્યાં સાથે વ્રત સ્વીકાર્યું. (સર્ગ ૧૦, શ્લોક ૧૨૮-૧૪૮). કેટલું તર્કસંગત અને ગળે ઊતરે તેવું નિરૂપણ છે !

બીજો પ્રસંગ અભયકુમારનો છે. પ્રચલિત કથાનક એવું છે કે અભયકુમાર પિતા પાસે દીક્ષાની અનુમતિ માગે છે ત્યારે શ્રેણિક કહે છે કે 'તારું કાળું મોં મને બતાડતો નહિ' એવું હું કહું ત્યારે તું દીક્ષા લેજે; ત્યાં સુધી નહિ. એક પ્રસંગે રાજાને ચેલ્લણાના શીલ માટે સંદેહ જાગ્યો અને તેણે આખું અંતઃપુર સળગાવવાની અભયકુમારને આજ્ઞા આપી. અભયે વિવેકભર્યું કાર્ય કર્યું. રાજા ગયા પ્રભુ પાસે. ત્યાં ભગવાને ચેલ્લણાને મહાસતી ગણાવતાં રાજાને પસ્તાવો થયો. ઘેર પાછા ફરતાં માર્ગમાં મળેલા અભયને પૂછ્યું કે મારા આદેશનું પાલન કર્યું ? અભયે હા પાડતાં ક્રોધે ભરાયેલા રાજાએ 'તારું કાળું મોં મને બતાડતો નહિ' એમ કહ્યું અને તરત અભયકુમારે જઈને દીક્ષા લઈ લીધી.

ત્રિષષ્ટિ૦માં અભયકુમારની દીક્ષાનો પ્રસંગ અત્યંત સુઘડ અને તાર્કિક રીતે વર્ણવાયો છે. તેમાં રાજાનો રાણી પર સંશય, અન્તઃપુર સળગાવવાનો આદેશ, અભયકુમાર દ્વારા તેનું વિવેકભર્યું પાલન, રાજાનું ભગવાનને પૂછીને પાછા આવવું, અભયકુમાર સાથે સંવાદ અને ક્રોધભર્યા વેણ કે "તારી માતાઓને બાળી મૂક્યા પછી હજી તું જીવતો કેમ રહ્યો ? તારે પણ બળી મરવું હતું ને ?" અને તેના જવાબમાં અભયકુમારનાં આ સ્વસ્થ વચનો કે "દેવ ! અર્હંતનાં વચન મેં સાંભળ્યાં છે એટલે આમ બળી મરવા કરતાં અવસર પામીને વ્રત લેવાનું મને વધુ ગમશે; અને છતાં આપની આજ્ઞા થશે તો બળી મરતાં પણ વિલંબ નહિ કરું"—આમ આ પ્રસંગ આગળ વધે છે. પણ આમાં તે દીક્ષા લે તેવું ક્યાંય આવતું નથી. (સર્ગ ૭, શ્લોક ૨૬-૪૧).

પણ અગ્યારમા સર્ગમાં એક નવી જ વાત જોવા મળે છે. ત્યાં શ્રેણિક એકવાર પુત્ર અભયને બોલાવીને સૂચવે છે કે તું હવે રાજ્ય સંભાળી લે (રાજા બન), હું વીરપ્રભુની ઉપાસના કરીશ; ત્યારે અભય, પિતાની આજ્ઞા લોપવી પડે તેવા ડર સાથે "આપની આજ્ઞા માન્ય છે, પણ હમણાં થોડીક ધીરજ ધરો." એમ કહીને મુદત પાડે છે. (૩૦૯-૧૦)

આ પછી અભયકુમાર વીરપ્રભુને પૂછીને અન્તિમ રાજ-ઋષિ કોણ થશે તે જાણે છે, અને ઉદાયન જો અન્તિમ રાજર્ષિ હોય તો પોતે રાજા થઈને દીક્ષા નહિ પામે તેવો નિશ્ચય થતાં જ, તે પિતા પાસે જઈને વિનંતિ કરે છે કે અન્તિમ રાજર્ષિ તો ઉદાયન થઈ ચુક્યા છે; હવે હું રાજા થાઉં તો રાજર્ષિ નહિ થવાય; અને મને ભવભ્રમણનો

બહુ ભય લાગે છે; માટે મને અનુમતિ આપો, તો વ્રત લઉં. રાજાના અત્યાગ્રહ છતાં અભય ન માન્યા, ત્યારે રાજાએ પ્રમોદપૂર્વક તેને દીક્ષા લેવા દીધી. (સર્ગ ૧૨, ૯૭-૧૦૨).

તો સમગ્ર ગ્રંથમાં આવા તો ઘણા પ્રસંગો મળે છે જેમાં લોકમાન્યતામાં ચલણ પામેલા વૃત્તાન્તમાં અને આ ગ્રંથગત વૃત્તાન્તમાં મહત્ત્વપૂર્ણ કે નોંધપાત્ર તફાવત હોય અને પાછો તે તફાવત એટલે કે ગ્રંથગત વૃત્તાન્ત વધુ વાસ્તવિક, વધુ બુદ્ધિગમ્ય અને વધુ સુગ્રથિત હોય.

સાર એ કે આવા ગ્રંથોના સ્વાધ્યાયનો આનંદ અનેરો જ હોય છે.

❁ ❁ ❁

આ ગ્રંથ રાજા કુમારપાળની પ્રાર્થનાથી હેમચન્દ્રાચાર્યે રચ્યો છે. લોકોક્તિ પ્રમાણે તેનું શ્લોકમાન ૩૬૦૦૦ ગણાયું છે. પણ ગણતરી કરતાં તેનું પ્રમાણ ૩૧૨૮૨ જેટલા શ્લોકોનું પ્રસ્થાપિત થયું છે. આ ગ્રંથની અનેક તાડપત્ર તેમજ કાગળ પર લખાયેલી સેંકડો પ્રતો ભારતમાં વિવિધ જ્ઞાનભંડારોમાં આજ પણ ઉપલબ્ધ છે.

આ ગ્રંથનું સર્વપ્રથમ મુદ્રણ, ભાવનગરથી શ્રીજૈનધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી, વિ.સં. ૧૯૬૫માં, બરાબર ૧૦૩ વર્ષ અગાઉ કરવામાં આવેલું. નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં થયેલા આ પ્રકાશનનો લાભ સમગ્ર જૈન સંઘે તેમ સાહિત્યરસિક જગતે ભરપૂર લીધો છે. આ સભાએ આ મહાગ્રંથનો સુંદર ગુજરાતી અનુવાદ કરીને તેના પાંચ ભાગ પણ છાપ્યા છે, જેનાં પુનર્મુદ્રણ આજે પણ સતત થાય છે અને સમાજને ઉપયોગી બની રહ્યાં છે.

વર્ષો બાદ આ ગ્રંથનું તાડપત્રીય પોથીઓના આધારે સંપાદન અર્થાત્ ગ્રંથની સમીક્ષિત વાચના, તેનાં પાઠાન્તરોની નોંધ સાથે, કરવાનું શ્રમસાધ્ય કાર્ય પૂજ્યપાદ પંજાબકેસરી આચાર્ય શ્રીવિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મ.ના શિષ્ય વિદ્વાન મુનિવર્ય શ્રીચરણવિજયજી મહારાજે આરંભ્યું હતું અને પહેલું પર્વ પ્રકાશિત કરેલું. તે પછી તેમનો કાળધર્મ થતાં તે કાર્ય આગમપ્રભાકર પૂજ્ય મુનિશ્રીપુણ્યવિજયજીએ હાથમાં લીધું. તેમના હાથે આના ૨-૩-૪ પર્વોસ્વરૂપ દ્વિતીય ભાગ પ્રકાશિત થયો. તે બન્નેનું પ્રકાશન ભાવનગરથી જ શ્રીજૈન આત્માનન્દ સભા દ્વારા થયું હતું.

આ પછી એનાં બાકીનાં પર્વોનું - ભાગોનું કાર્ય પૂજ્ય. પં.શ્રી રમણીકવિજયજીએ હાથ ધરેલું. ૫ થી ૯ પર્વોની પ્રેસ કોપી, પાઠાન્તરોની નોંધ, અનેક ટિપ્પણો વગેરે સાથે તેમણે તૈયાર કરેલ. જેનો ઉપયોગ આ ગ્રન્થના ૩-૪ ભાગોમાં કરવામાં આવેલ છે. પણ તેનું પ્રકાશન તથા છેલ્લું - દશમું પર્વ તેમજ પરિશિષ્ટ પર્વ - એ બેનું કાર્ય સાવ બાકી રહેતું હતું.

આથી આ સમગ્ર ગ્રંથની એક શ્રેણી નવેસરથી પ્રકાશિત કરવાનો વિચાર, સં. ૨૦૪૫માં, કલિકાલસર્વજ્ઞની નવમી શતાબ્દીના વર્ષે સ્ફુર્યો. તે સાથે જ તેની સામગ્રી એકત્ર કરવા માંડી. પ્રથમ - દ્વિતીય ભાગ આમ તો તૈયાર જ હતા; માત્ર અલભ્યપ્રાય હતા. છતાં તેના સંપાદનમાં ખંભાતની તાડપત્ર પ્રતનો ઉપયોગ નહોતો થયો. તેથી તેનો ઉપયોગ કરી, બહું થોડાંક પણ મહત્ત્વપૂર્ણ સંશોધનો તથા પાઠાન્તરો લઈને તેનું યથાવત્ પુનઃમુદ્રણ કરવામાં આવ્યું. ત્રીજા-ચોથા ભાગની પ્રેસકોપીમાં પણ ઘણા ફેરફારો કરવાના થયા. કેટલાક પાઠ ટિપ્પણમાં હતા પણ ઉપર લેવાયોગ્ય હતા, તે લીધા. ખંભાતની પ્રતોનો ઉપયોગ કરીને તેને વધુ સમૃદ્ધ કરવામાં આવી. ટિપ્પણીઓમાં સુધારા-ઉમેરા થયા. એ રીતે ૩-૪ ભાગમાં ૫ થી ૯ પર્વોનું પ્રકાશન, પં. રમણીકવિજયજી તથા આ લેખકના નામથી કરવામાં આવ્યું.

એ પછી વિવિધ, મુખ્યત્વે ખંભાત તથા પાટણ ભંડારની, તાડપત્ર પ્રતિઓના આધારે ૧૦મા પર્વનાં પાઠાન્તરો તથા ટિપ્પણો નોંધ્યાં. તેનું પ્રકાશન કરવામાં જરા વધુ વિલંબ થઇ ગયો છે છતાં, આજે તેનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે તેનો આનંદ છે. પૂર્વમુદ્રિત આ ગ્રંથમાં ઘણી ક્ષતિઓ હતી, તે આ સંપાદન દરમ્યાન ધ્યાન પર આવતી રહી અને શક્ય હદે સુધારા થતા ગયા છે.

આ ગ્રંથની આ સમીક્ષિત વાચનાના પ્રકાશનમાં વીતેલાં વર્ષોના ગાળામાં પ્રસારકસભાવાળા પ્રથમ પ્રકાશનના આધારે ગ્રંથના બધા ભાગો, કોઈ કોઈ હાથપોથીઓના આધારે સંપાદિત કરેલ કોઈ કોઈ ભાગ, અનેક મુનિવરોએ પ્રકાશિત કરાવેલ છે. તેનો અર્થ એટલો જ થાય કે આ મહાગ્રંથ જૈન સંઘમાં આજે પણ વ્યાપકપણે માન્ય તથા ઉપાદેય છે.

ગ્રંથનો આ પાંચમો વિભાગ છે. દરેક ભાગમાં વિવિધ પરિશિષ્ટો તૈયાર કરી મૂકવામાં આવ્યા છે, જેનાથી આની ઉપયોગિતા વધશે તેવી શ્રદ્ધા છે. આ સમગ્ર કાર્યમાં મારા સાથી મુનિરાજોએ મને અનેક રીતે ઉપયોગી સહાયતા આપી છે, જેની નોંધ લેવી જોઇએ.

એક આનુષંગિક વાત : આચાર્યશ્રીએ દરેક સર્ગનો છેલ્લો શ્લોક જુદા છંદમાં મૂક્યો હોય છે. દશમા પર્વમાં ત્રીજા સર્ગનો છેલ્લો ૬૨૭મો શ્લોક ક્યા છંદમાં છે તે શોધવા માટે છંદોગ્રંથ તપાસવાના થયા, તો જાણવા મળ્યું તેમ આ શ્લોકનો છંદ पादाकुलक નામે मात्रासमक છંદ છે. અન્ય સર્ગોના છંદો તો લગભગ જાણીતા જ છે.

• • •

અંતમાં, આ કાર્ય મારે હાથે થાય, અને વેલાસર થાય, તેવી તીવ્ર ભાવના મારા પૂજ્યપાદ ગુરુભગવંતની ૨૦૪૫ના વર્ષથી હતી. એ ભાવના, આજે તેમની અનુપસ્થિતિમાં, મોડે મોડે પણ પૂરી થઈ શકે છે તેનો આનંદ છે. આ ગ્રંથ તેમની પુણ્ય સ્મૃતિમાં અર્પણ કરવાપૂર્વક તેમને અંજલિ આપતો વિરમું છું.

સં. ૨૦૬૮, અષાડ શુદિ ૧૦ **—શીલચન્દ્રવિજય**
ભાવનગર

• • •

આર્થિક સહયોગ

આ ગ્રંથના પ્રકાશનમાં
શ્રીમહાવીર જૈન શ્વે.મૂ.પૂ.સંઘે (ઓપેરા સોસાયટી, પાલડી, અમદાવાદ)
પોતાના જ્ઞાનદ્રવ્યમાંથી ઉદાર અને સંપૂર્ણ આર્થિક સહયોગ આપેલો છે
તે શ્રીસંઘની જ્ઞાનભક્તિની ઘણી ઘણી અનુમોદના કરીએ છીએ.

પર્વ ૧૦ના સંપાદનમાં ઉપયુક્ત પ્રતિઓ વિષે

ત્રિષષ્ટિ૦ પર્વ ૧૦ના સંપાદનમાં ખંભાતના શ્રીશાન્તિનાથ તાડપત્રીય ભંડારની ચાર પ્રતિઓ ઉપયોગમાં લીધી છે. તેના ક્રમાંક આ પ્રમાણે : નં. ૧૮૯, ૧૯૭, ૧૯૮. આ ત્રણ તાડપત્ર પ્રતિઓ છે. ચોથી કાગળની પ્રતિ.

બહુ વર્ષો અગાઉ ખંભાત ચોમાસું રહેવાનું થયેલું, ત્યારે તે ભંડારની પુનઃવ્યવસ્થા કરવાનો યોગ મળેલો. તે વખતે તે પ્રતો પરથી પાઠ-પાઠાન્તરો નોંધી રાખેલા. તે વખતે નક્કી કરેલું તે મુજબ ૧૮૯ તે खं.१, ૧૯૭ તે खं.२, ૧૯૮ તે खं.३ અને કાગળની પ્રતિ તે खं.४

खं.१ પ્રતિ કુલ ૨૬૬ પાનાંની છે. તેના અંતિમ પૃષ્ઠોમાં લાંબી પ્રશસ્તિ છે તે અહીં આપવામાં આવી છે. खं.२ પ્રતિનાં પત્ર ૩૨૭ છે. તેમાં પણ અંતે પ્રશસ્તિ છે તે અત્રે આપી છે. खं.३ નાં પત્ર ૨૯૫ છે, તેમાં અંતે કોઈ પ્રશસ્તિ વગેરે નથી.

આ ચાર પ્રતિઓમાં જ્યાં જેનો પાઠ વધુ ઉપયુક્ત તથા સંગત લાગ્યો, તે ઉપર વાચનામાં લીધો છે, અને શેષ પ્રતોના પાઠને પાઠાંતરલેખે ટિપ્પણીમાં મૂકેલ છે. કઠિન શબ્દોના અર્થ જરૂરી લાગ્યું ત્યાં ટિપ્પણીરૂપે આપવામાં આવ્યા છે.

• • •

खं.ता. १ नी प्रशस्ति :

संवत् १३२४ वर्षे मार्ग० वदि १३ रवावद्येह श्रीमदुज्जयन्यां श्रीमहावीरचरितपुस्तकं सा० देवसिंहेन मातुः श्रेयोर्थं लिखापितम् ॥

मदनघनसमीरः शर्मणे सोऽस्तु वीरः
तदनु विदितधामा गौतमस्वामिनामा ।
अपहरतु परेषामापदं वैरिशाखा
सफलितजनिताशाभिश्च विश्वप्रकाशा ॥ १ ॥

तस्यां शंबरभास्वरः कुलगृहं लक्ष्म्या समालिङ्गित-
श्चञ्चच्चन्द्रसमोदयेन मुदितः ....मुक्तालयः ।
नित्यं श्रीपतिकेलिमन्दिरमसौ मुक्तो न मर्यादया
सम्पद्दत्तघनोन्नतिर्विजयते षंडेरगच्छाम्बुधिः ॥ २ ॥

पूर्वं चाऽचलगच्छमण्डनमणिः षंडेरगच्छद्रुमो-
त्पत्तेर्द्धामनिकामकश्मलभुवा शाली नवाम्भोधरः ।
जज्ञे शान्तिमुनीश्वरः किल शराश्वाक्ष्यब्दवृन्दे (१२७५) गते
यच्छद्व्याख्यागलगर्जितैरजनि भूर्विश्वम्भरा वैभवात् ॥ ३ ॥

आचार्यदेवेषु तदीयगच्छे जातेषु भूमण्डलमण्डनेषु ।
लीलावनीलोचनबाणकाम-वीरं विनिर्जित्य बभूव शब्दः ॥ ४ ॥

समजनि मुनिरत्नं तस्य शिष्यावतंसः
सुरपतिललनाभिः सस्पृहं गीतकीर्तिः ।

सुकृतिभिरभिवन्द्यः श्रीयशोभद्रसूरि-
र्नवजलधरधाराधोरणिधौतविश्वः ॥ ५ ॥

येषामाबालकालाद्विकृतिपरिहृतिर्मान्यता मूलराजात्
सङ्घे मेघांबुवृष्टिः सकललिपिवचोवाचनेऽम्बानिषेधः ।

षंडेरे पल्लिकाज्यानयनमथनभो.............वादिकानि
श्रुत्वा नानाद्भुतानि त्रिजगति कति नो .... ॥ ६ ॥

क्षेमर्षिरत्राजनि चाऽन्तराले मराललीलायितमादधानः ।
वशीकृतानेकपराजहंसशुभ्रैर्यशोभिर्धवलीकृतात्मा ॥ ७ ॥

सूरिः श्रीशान्तिनामा गणपतिरखिलप्राणि.............
स्वेच्छापूर्वं मुमुक्षोः शिवपथि यततः साधुसार्थाधिपत्यम् ॥ १६ ॥

तस्मादत्र जितेन्द्रियः शमनिधिर्विद्यावधूदर्पणः
श्रीमानीश्वरसूरिरित्यभिधया वाचंयमग्रामणीः ।

यो बालोऽपि धुरं बभार महतीं धौरेयवल्लीलया
धीरः पञ्चमहाव्रतप्रणयिनीं वैराग्यवानस्पृहः ॥ १७ ॥

ततोऽस्ति सुकृती पट्टे सूरिमण्डलमण्डनः ।
शालिसूरिरयं नामा गुणरत्नैकरोहणः ॥ १८ ॥

इह धर्कटवंशेऽभूद्वरदेवोऽभिधानतः ।
निश्चितं वरदेवोऽयं पुरुषः कुलभूषणम् ॥ १ ॥

भार्या पूर्णमतिस्तस्य पूर्णा पूर्णमतिर्मता ।
तत्कुक्षिसंभवाः पञ्च तनुजाः पाण्डवा इव ॥ २ ॥

आद्यो लक्ष्मीधराख्योऽभूद् द्वितीयो नागुलाभिधः ।
तृतीयः पासडः ख्यात-श्चतुर्थः कालियाभिधः ॥ ३ ॥

पञ्चमो जगदेवाख्यः सुकृती कृतिवत्सलः ।
भार्या लक्ष्मीधरस्याऽभूत् कमलश्रीरिति नाम्ना ॥ ४ ॥

तत्कुक्षिमानसे राजहंसो राजाक इत्यभूत् ।
राजाकस्य मता भार्याऽभयश्रीरिति संज्ञया ॥ ५ ॥

तस्याः सुतद्वयं जज्ञे प्रथमोऽभयपालकः ।
द्वितीयो हरिचन्द्राख्यश्चन्द्रवच्चारुकान्तिभाक् ॥ ६ ॥

पासडस्य हि भार्याऽभूत् जयश्रीरिति नामतः ।
तया सुतद्वयं जातं पुत्रिकाद्वितयं तथा ॥ ७ ॥

यथार्थेन स्वनामाऽभूत् कुलधरो धुरि कृती ।
द्वितीयो देवसिंहाह्वो देवधीर्गुरुभक्तिभाक् ॥ ८ ॥

पुत्रिका मोहिणि ख्याता सदा धर्मपरायणा ।
येनोत्तुंगविशालकंबलगिरौ..................................(?)
द्वितीया सोहिणिर्जाता गुरुस्वजनवत्सला ॥ ९ ॥

कुलधरस्याऽपि भार्याऽऽसीत् देवश्रीरिति नामतः ।
रूपलावण्यसंयुक्तो नरसिंहः सुतोऽभवत् ॥ १० ॥

नरसिंहस्य भार्याऽस्ति नाम्ना लाडीति विश्रुता ।
कलत्रं देवसिंहस्य देवमतिरिति श्रुता ॥ ११ ॥

तस्याः सुतद्वयं जातं पुत्रिकात्रितयं तथा ।
आद्यो नयणसिंहाख्योऽपरः पृथिमसिंहकः ॥ १२ ॥

पुत्रिका मयणूनाम्नी द्वितीया भीमिणिस्तथा ।
तृतीया आल्हका जाता स्वाजन्यगुणवत्सला ॥ १३ ॥

कलत्रं कालियाकस्य धनश्रीरिव देहिनी ।
तस्याः कुक्षिसमुद्भूतौ पुत्रौ धीणाधरणिगौ ॥ १४ ॥

मइणीति तथा पुत्री हांसिका-सांसुके परे ।
जगदेवस्य जायाऽस्ति जगच्छ्रीरिति संज्ञया ॥ १५ ॥

तस्याः कुक्षेस्तु संजातास्तनुजास्त्रय इहोत्तमाः ।
आद्यः क्षेमसिंहस्तु नांगुरश्च वयजलः ॥ १६ ॥

पुत्रिकात्रितयं जज्ञे छाडी केलू च लीलुका ।
भार्याऽस्ति क्षेमसिंहस्य रूपिणीति सुविश्रुता ॥ १७ ॥

जातं तत्पुत्रचतुर्थ(ष्कं?) लक्षणो हरदेवकः ।
तृतीयो हरपतिर्नाम चतुर्थो वेलुकाभिधः ॥ १८ ॥

पूडाभार्या च चाहतु तत्पुत्रः पद्मनामकः ॥ १९ ॥ (?)

इत्थं कुटुम्बेन समं विचिन्त्य संसारसर्वस्वमनित्यमेव ।
स्वकीयमातुः परिपुण्यहेतुं श्रीवीरवृत्तं परिलेखयित्वा ॥ २० ॥

पुस्तकं चाऽऽर्पयामास देवसिंहो महामतिः ।
नन्दताद् यावच्चन्द्रार्कं सङ्घेन सह सर्वथा ॥ २१ ॥

शुभं भवतु ॥

• • •

खं ता. २नी प्रशस्ति :

वणिजां भरतख्यातो धर्कटानां धरातले ।
वंशेऽस्ति चारुपत्रश्च सुपर्वैः समलङ्कृतः ॥ १ ॥

सार्द्धद्वादशसंख्येयाः ज्ञातयो नगराभिधाः ।
बभूवुस्तस्माद्वंशा वटशाखेव विश्रुताः ॥ २ ॥

डिंड्वानकात् समुद्भूता वणिजत्वेऽपि डिंडुहाः ।
विख्याताः सन्ति सर्वत्र गच्छोऽस्ति तत्पुराभिधः ॥ ३ ॥

आसीत्तस्मिन् वणिग्वंशे नेमाकः पुरुषाग्रणीः ।
देवश्री वल्लभा तस्य पुत्रैकं द्वे च पुत्रिके ॥ ४ ॥

तदङ्गभूरभूच्चारुः श्रेष्ठी पारसनामकः ।
पद्मिनी दयिता तस्य सती साध्वी शुभाशया ॥ ५ ॥

शाकंभरीमण्डलगगनभानुः श्रीधर्मघोषः समजनि प्रबुद्धः ।
मिथ्यात्वविरतं सद्धर्मनिरतं परमार्हतं पारसकं चकारः ॥ ६ ॥

सम्यक्त्वरत्नविभूषिताङ्गे सर्वज्ञपूजनदानचङ्गे ।
नेमाकविग्रहजे प्रसिद्धे जाते सदा पूनिणि सड्डिकाख्ये ॥ ७ ॥

जज्ञाते नन्दनौ द्वौ च ताभ्यां सद्धर्मतत्परौ ।
बोधाकः प्रथमो नाम वाग्भटश्च तथाऽपरः ॥ ८ ॥

बोधाकस्य(स्याऽ)भवद्धार्या मल्हणदेवीति विश्रुता ।
प्रत्यक्षा कथ्यते आई जिनधर्म्मैकनिश्चला ॥ ९ ॥

जाता वाग्भटस्येव मदनश्रीः प्रथमा प्रिया ।
द्वितीयदयिता जज्ञे देवी देसलपूर्व्वकाः ॥ १० ॥

लाडी साल्ही सुते स्यातां पारसस्य महात्मनः ।
बालस्याद्विधवा भूयात् लाडी सधर्म्मवत्सला ॥ ११ ॥

रत्नत्रयवत् संजातं वर्यं तस्याः श्रुतत्रयम् ।
काकटो नृपतिस्तेजा यथासंख्यममी सुताः ॥ १२ ॥

देसलाया सुता जाताश्चतस्रोगुमालयः (?) ।
प्राच्यप्राची प्रतीची च उदीची च यथाक्रमम् ॥ १३ ॥

लक्ष्मीवल्लक्ष्मीः प्रथमा राजी राजीवलोचना ।
तृतीया नयना चैव तृर्या कर्पूरिका स्मृता ॥ १४ ॥

काकटः प्रथमस्तेषां य सदा पापसंकटः ।
विकटो धर्म्मसंग्राहे कंकटं सत्यभाषणे ॥ १५ ॥

परोपकारे निरतो निरन्तरं दयापरो यः शुचिमानसः सदा ।
नृणां पतिः केन गुणेन वर्ण्यते दाने वृषे यस्य निरालसा मतिः ॥ १६ ॥

अकलितगुणगेहं यः सदा धर्म्मदेहं,
नरपतिरभिधानं सत्यशीलप्रधानः ।

जिनमुनिपदभक्तः शिष्टसङ्गे प्रयुक्तः,
अबुधजनवियुक्तः सम्यकत्वैकचित्तः ॥ १७ ॥

देवपूजार्चने नित्यं यस्य गच्छन्ति वासराः ।
श्रद्धावान् दर्शनासक्तः तेजाको भव्यश्रावकः..................... ॥ १८ ॥

• • •

त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितमहाकाव्ये दशमपर्वणो

विषयानुक्रमः

विषयः	पृष्ठम्
प्रथमः सर्गः	
मङ्गलाचरणं प्रस्तावना च	१
नयसारस्य साधुसमागमः, साधुभ्य-आहारदानं, मार्गदर्शनं च	१
नयसारस्य धर्म-सम्यक्त्वलाभः, देवलोकगमनं च	१-२
नयसारस्य भरतपुत्रत्वेन मरीचिनाम्ना जन्म, यौवने दीक्षा, त्रिदण्डिवेषग्रहणम्	२
भाविजिनविषये भरतस्य पृच्छा, ऋषभदेवस्य मरीचेर्वीर-जिनजीवत्वकथनं, भरतस्य मरीचिवन्दना, जातिमदेन च मरीचेर्नीचगोत्रकर्मबन्धनं, मरीचेर्ग्लानता शिष्यार्थं चिन्ता, कपिलसमक्षं मिथ्यामार्गप्रतिपादनं संसारवर्धनं, मृत्वा देवत्वप्राप्तिः, कपिलस्य देवगतिः सांख्यमत प्रकाशनं च	३
मरीचिजीवस्य विविधा भवा भवभ्रमणं च	३-४
विश्वभूतिभवः, व्रतग्रहणं च	४
विशाखनन्दिकृतोपहासो विश्वभूतिमुनेर्निदानकरणं च	५
रिपुप्रतिशत्रुनृपस्य स्वपुत्र्या परिणयनं, त्रिपृष्ठजन्म अश्वग्रीवदूतधर्षणं च	५-६
निःशस्त्रेण त्रिपृष्ठेन तुङ्गगिरिसत्कदुर्धर्षसिंहवधः	६
अश्वग्रीवेण युद्धं तद्वधश्च, त्रिपृष्ठस्याऽर्धचक्रित्वम्	७
त्रिपृष्ठस्य नरकादिभवभ्रमणं, क्रमाच्च प्रियमित्रचक्रित्वेन उत्पत्तिः	७-८
प्रियमित्रस्य चक्रित्वं, व्रतग्रहणं, देवत्वं च	८-९
नन्दनभवः, तत्र राजत्वं, व्रतग्रहणं, वर्षलक्षं तपः-संयमसाधना, जिननामकर्मोपार्जनं च	९
नन्दनमुनेरन्तिमाराधना देवभवाऽवाप्तिश्च	९-११
द्वितीयः सर्गः	
नन्दनजीवस्य देवानन्दायाः कुक्षौ अवतरणं-वीरजिनस्य च्यवन-कल्याणकं, तस्याः स्वप्नदर्शनं, शक्रेन्द्रस्य चिन्तनं नैगमेषिदेवद्वारा गर्भसंक्रमणं च	१२
त्रिशलायाः स्वप्नदर्शनं, वीरस्य निश्चलत्वं, त्रिशलायाः शोकः, वीरस्याऽङ्गुलिकम्पनं, वीरस्य अभिग्रहः, जन्म च	१३
देवकृतो जन्माभिषेकोत्सवः, इन्द्रस्य शङ्का तन्निरासश्च	१४
शक्रस्तुतिः	१४
प्रभोर्वर्धमान इति नामकरणम्	१५
आमलकीक्रीडा, देवपराभवः	१५-१६
वीरस्य पाठशालानयनं, शब्दपारायणोपदेशः,	१६
विवाहप्रस्तावः, यशोदया सह विवाहश्च, प्रियदर्शनाभिध-पुत्र्याः प्राप्तिः, तस्या जमालिना समं विवाहश्च	१६-१७
मातापित्रोर्मरणं, वीरस्य दीक्षायै प्रस्तावः, नन्दिवर्धनविज्ञप्त्या वर्षद्वयं गृहवासस्तदा भावसाधुत्वपालनं च	१७-१८
वार्षिकदानं, दीक्षायात्रा च	१८-१९
वीरस्य दीक्षाकल्याणकं-दीक्षोपादानं चतुर्थज्ञानोत्पत्तिश्च	१९
तृतीयः सर्गः	
वीरजिनस्य सोमविप्रायाऽर्धवस्त्रदानं द्वितीयवस्त्रार्धार्थं तस्य वीरजिनाऽनुगमनं, गोपकृत उपसर्गश्च	२०
शक्रेणाऽऽगत्य गोपकृतोपसर्गनिवारणं, सहवासार्थं शक्रस्य विज्ञप्तिः प्रभुणा तन्निषेधः, शक्रस्य सिद्धार्थव्यन्तराय सहवासार्थमादेशः	२१
प्रभोः कोल्लाके बहुलद्विजगृहे षष्ठतपःपारणं, प्रभोः साधनास्वरूपं, मासचतुष्टयं यावदुपसर्गसहनं च	२१
कुलपतिविज्ञप्त्या प्रभोर्मोराकसन्निवेशे वर्षाकालयापनं, उटजनाशात् कुलपतेरुपालम्भः, प्रभोरभिग्रहपञ्चकस्वीकारोऽस्थिकग्रामगमनं च	२१-२२
शूलपाणियक्षस्य वृत्तान्तः	२३-२४
शूलपाणियक्षकृत उपसर्गः प्रभोरक्षोभश्च	२४
सिद्धार्थेन शूलपाणेः प्रतिबोधनं तस्य पश्चात्तापः सम्यक्त्वप्राप्तिश्च	२४-२५
प्रभोः क्षणं निद्रा, दशस्वप्नदर्शनं उत्पलेन स्वप्नफलनिर्देशः	२५
शूलपाणेः प्रभोरनुगमनं प्रार्थना च	२६
मोराके सिद्धार्थव्यन्तरेण कृतमच्छन्दकनिमित्तज्ञस्य मालिन्यं, अच्छन्दकेन प्रभुं प्रति कृता प्रार्थना च	२६-२७
देवदूष्यवस्त्रार्धस्य कण्टकेषु लगनं विप्रस्य तत्प्राप्तिश्च	२७-२८
कनकखलाश्रमं प्रति प्रभोर्गमनं, लोकेन तन्निषेधनं, दृष्टिविषसर्पस्य पूर्वभववृत्तान्तः	२८

विषयः	पृष्ठम्
प्रभोस्तत्र गमनं, सर्पकृतोपसर्गसहनं, सर्पस्य प्रतिबोधः, शान्तस्य तस्याऽनशनग्रहणम्	२८-२९
लोककृता सर्पपूजा, सर्पस्य स्वर्गगमनं च	२९
उत्तरचावाले नागसेनगृहे प्रभोः पारणं, श्वेतव्यां प्रदेशिनृपेण वन्दनं, गङ्गापारगमनार्थं प्रभोर्नौकाधिरोहणम्	३०
सुदंष्ट्रदेवकृत उपसर्गः	३१
जिनदासश्रेष्ठिगृहे कम्बल-शबलाभिधवृषभद्वयस्य परिपालनं, यक्षोत्सवे श्रेष्ठिमित्रैस्तयोः शकटवाहनं, अनशनपूर्वकं वृषभद्वयस्य मृत्युर्देवत्वाप्तिश्च	३१-३२
कम्बल-शबलदेवाभ्यां प्रभोः सुदंष्ट्रकृतोपसर्गनिवारणम्	३२
पुष्पनैमित्तिकस्य प्रभुलक्षणानि वीक्ष्य चक्रित्वाशंसा, किन्तु प्रभुं भिक्षुकमवलोक्य शास्त्रेष्वनास्था, इन्द्रेण तद्बोधनमिष्टदानं च	३२-३३
नालन्दायां वर्षावासः	३३
गोशालस्य जन्मवृत्तान्तः, तस्य स्वाम्यनुगमनं स्वयमेव स्वामिशिष्यत्वप्रतिपत्तिश्च	३३
गोशालेन प्रभुज्ञानस्य परीक्षा, नियतिवादग्रहश्च	३४
प्रभोर्बहुलविप्रगृहे पारणम्	३४
गोशालस्य प्रार्थना, शिष्यत्वेन प्रभुणा तस्य स्वीकारश्च	३४-३५
पायसाऽलाभाद् गोशालस्य नियतिवाददार्ढ्यम्	३५
भिक्षाया अलाभेन क्रुद्धस्य गोशालस्य शापादुपनन्दगृहदाहः	३५
प्रभोस्तृतीयवर्षावासश्चम्पायां, चतुर्मासानन्तरं कोल्लाके प्रभोः रात्रौ प्रतिमया स्थितिः	३५
सिंहाभिधग्रामणीपुत्रेण गोशालस्य कुट्टनं सिद्धार्थेन शिक्षा च	३५
पत्रकालग्रामे रात्रौ प्रभोः प्रतिमाध्यानं, गोशालस्य स्कन्देन कुट्टनं, शिक्षा च	३६
कुमारसन्निवेशे प्रभोर्गमनं, तत्र पार्श्वनाथसन्तानीयस्य मुनिचन्द्राचार्यस्यापि स्थितिः। गोशालस्य तच्छिष्यैः विवादः शापः तन्निष्फलता च, रात्रौ कूपनयोपद्रवेण तस्य सूरेर्देवलोकगमनम्	३६
गोशालेन सूरिशिष्याणां भर्त्सना, तेषां परितापश्च	३७
आरक्षकैः सगोशालस्य प्रभोः कूपे क्षेपणादिपीडा, साध्वीभ्यां ततो मोचनम्	३७
पृष्ठचम्पायां चतुर्थचातुर्मासस्थितिः, ततः कृतमङ्गले गमनम्	३७
प्रभोः श्रावस्तीगमनं, गोशालस्य नृमांसभोजनं, तच्छापात् तत्प्रदेशदाहः	३८
प्रभोरग्निना पाददाहः, गोशालस्य पलायनं पुनरागमनं च,	३८-३९
गोशालेन डिम्भत्रासनं ग्राम्यैस्तस्य ताडनं च, अन्यत्र तथैव गोशालस्य स्वामिनश्च ग्राम्यैस्ताडनावसरे व्यन्तरकृतं रक्षणं ग्राम्यैः क्षमणं च	३९
चौर इति कृत्वा गोशालस्य ग्राम्यैस्ताडनं तच्छापात्तेषां दाहश्च	३९
कालहस्तिना चौरशङ्कया प्रभोर्बन्धनं, मेघेन मोक्षणं च	३९-४०
कर्मनिर्जराभिलाषया प्रभोलाढा(अनार्य)प्रदेशेषु विहारः उपसर्गसहनं च	४०
आर्यदेशे पुनरागच्छन्तं प्रभुं अपशकुनबुद्ध्या जिघांसतश्चौरस्येन्द्रेण वधः	४०
गोशालस्य भोजन-धर्षणे	४०
गोशालेन नन्दिषेणाचार्याणामुपहासः, चौरभ्रान्त्या तेषामुपद्रव आरक्षैः, तेषां देवलोकगमनं, तच्छिष्याणां गोशालकृता भर्त्सना च	४०-४१
गोशालस्य प्रभौ उपालम्भः प्रभुसङ्गत्यागो राजगृहाध्वगमनं च	४१
गोशालस्य चौरैर्विडम्बनं तस्य पुनः प्रभोरन्वेषणं च	४१
वैशाल्यां प्रतिमाधरस्य प्रभोः जिघांसया कर्मारस्य धावनं सद्य आगतेन शक्रेण तद्वधश्च	४२
शालिशीर्षग्रामे कटपूतनाकृत उपसर्गः प्रभोः परमावधिज्ञानोत्पादः, भद्रिकायां वर्षावासः, तत्र पुनरागमनं गोशालस्य	४२

चतुर्थः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
आलभिकापुर्यां प्रभोः सप्तमो वर्षावासः	४३
कुण्डाकग्रामे ततो मर्दनग्रामे च गोशालस्य कुचेष्टा ग्रामजनैस्तत्कुट्टनं च	४३
शालार्याव्यन्तरीकृत उपसर्गः, राजपुरुषैः हेरिक इति कृत्वा प्रभोर्धर्षणं मुक्तिश्च	४३
वागुर-भद्रावृत्तान्तः	४३-४४
गोशालकृतो वधूवरोपहासः गोपालान् प्रत्याक्रोशश्च, ततस्तत्कुट्टनं लोकैः	४४
म्लेच्छप्रदेशे प्रभोर्गमनं विविधोपसर्गसहनं तत्र नवमं वर्षावासश्च	४४-४५
गोशालस्य तिलस्तम्बविषये प्रश्नः प्रभोस्तदुत्तरदानं च	४५
वेशिकायास्तत्सूनोर्वैशिकायनस्य च विचित्रो वृत्तान्तः, मातुरुपभोगवेलायां कुलदेवतया तत्प्रतिबोधः	४५-४६
वैशिकायनस्य तापसता, तपस्या, यूकारक्षणं, गोशालेन तस्य 'यूकाशय्यातर' इत्यादि-वाक्यैरुपहासः, तापसेन तेजोलेश्याप्रहारः, प्रभुणा शीतलेश्यया तन्निवारणं गोशालस्य रक्षा च, गोशालाय प्रभोः तेजोलेश्यासाधनशिक्षा	४६-४७
तिलस्तम्बविषये प्रभोरुत्तरस्य गोशालेन सत्यताप्रतीतिः	४७
गोशालस्य प्रभुं परित्यज्य तेजोलेश्यासाधनं, पार्श्वनाथशिष्येभ्योऽष्टाङ्गनिमित्तशिक्षणं, स्वस्य जिनत्वेन ख्यापनारम्भश्च	४७
प्रभोर्नौतरणं नाविकोपसर्गस्तन्निवारणं च	४७-४८
वाणिजकग्रामेऽवधिज्ञानवताऽऽनन्दश्रावकेण प्रभोर्वन्दना, कैवल्यप्राप्तेरासन्नतानिवेदनं च	४८
प्रभुणा भद्रादिप्रतिमात्रिकधारणं, तदन्ते आनन्दस्य दास्या पारणं, तस्या दास्यमुक्तिः	४८

विषयः	पृष्ठम्
प्रभोर्दृढभूमौ गमनं, तत्र पोलासचैत्ये प्रतिमया स्थितिः	४८
शक्रेण सभायां प्रभुवन्दना, प्रभोरनुत्तरवीर्यबलस्य प्रशंसनं च	४८-४९
सङ्गमदेवस्याऽसूयाप्रकाशनं प्रभुविषये चालनप्रतिज्ञा च	४९
सङ्गमदेवकृताः प्रतिकूला घोरोपसर्गाः, कालचक्रनिपातनं च	४९-५०-५१
अनुकूला उपसर्गाः	५१-५२
मासषट्कपर्यन्तं सङ्गमदेवेन प्रभुपीडनं, प्रभोश्च षण्मासीतपः	५३
पराजितस्य तस्य पश्चात्तापः क्षमापनं स्वस्थानगमनं च	५३
शक्रेण तस्य निर्भर्त्सनं देवलोकान्निष्कासनं च, तस्य मेरौ गत्वाऽवस्थानं तत्परिजनस्यापि तदनु गमनम्	५३-५४
प्रभोर्वत्सपालकस्थविरया पारणं	५४
विद्युत्कुमारेन्द्रेण प्रभुवन्दनाऽचिरात् कैवल्याप्तिनिवेदनं च	५४
श्रावस्त्यां शक्रेण स्कन्दप्रतिमया प्रभोर्महिमा	५४-५५
वैशाल्यां वर्षावास एकादशः, चतुर्मासीतपः, जीर्णश्रेष्ठिवृत्तान्तः, अभिनवश्रेष्ठिगृहे प्रभोः पारणम्	५५
केवलिना जीर्णश्रेष्ठिनः पुण्यस्य वर्णनम्	५५-५६
वीरप्रभोः सुंसुमारपुरे प्रतिमाध्यानम्	५६
पूरणतापसस्य वृत्तान्तस्तस्य चमरेन्द्रत्वेनोत्पत्तिः	५६
सौधर्मेन्द्रं प्रति चमरस्य क्रोधः, गर्वोक्तिः, शक्रपराभवायोर्ध्वगमनं, मार्गे श्रीवीरस्य शरणग्रहणं च	५६-५७
चमरेण शक्रतर्जनं, पद्मवेद्यां पादस्थापनं, शक्रेण वज्रक्षेपः, चमरस्य पलायनं तत्पृष्ठतो वज्रं च	५८
चमरस्य वीरप्रभुचरणशरणं, शीघ्रागतेन शक्रेण वज्रोपसंहरणं, चमराश्वासनं च	५८-५९
चमरस्य वीरप्रभुभक्तिः	५९
भोगपुरे क्षत्रियेण प्रभोरुपसर्गः, सनत्कुमारेन्द्रेण तत्तर्जनम्	५९
मेण्ढकग्रामे गोपालकृतोपसर्गः, इन्द्रेण तन्निवारणम्	५९
कौशाम्ब्यां विचरतः प्रभोर्दुष्कराभिग्रहः, नित्यं भिक्षायै विचरणं, अगृह्णन्तं प्रभुमवेक्ष्य मन्त्रि-तत्पत्नी-मृगावतीराज्ञीप्रभृतीनां चिन्ता, नृप-मन्त्रिमन्त्रणा	६०-६१
शतानीकस्य प्रभुपारणाविषये दैवज्ञाय पृच्छा, नगरे घोषणा च	६१
शतानीकस्य चम्पापतिना युद्धं, दधिवाहनस्य पलायनं, पुर्यां लुण्टनं, धारिणीदेवी-वसुमत्योर्बन्दित्वं अपहरणं, धारिण्याः प्राणत्यागः, वसुमत्या विक्रयः कौशाम्ब्यां	६१
धनावहश्रेष्ठिना मूल्यं दत्त्वा तस्या स्वगृहनयनं, चन्दनेतिनामकरणं, मूलाश्रेष्ठिन्या ईर्ष्या चन्दनाविघाताय निश्चयश्च, चन्दनाया बन्धनं गृहे एव कारावासः	६२
श्रेष्ठिना चन्दनाविषये पृच्छा क्रोधश्च, दिनत्रयानन्तरं वृद्धदास्या चन्दनाया दर्शनं, तस्या अवस्थां दृष्ट्वा रुदन् श्रेष्ठी तां कुल्माषसूर्पकं दत्त्वा बन्धनच्छेदाय कर्मारानयनाय गतवान्, प्रभोर्वीरस्याऽत्रान्तरे भिक्षार्थमागमनं चन्दनया तदभिग्रहपूर्तिः कुल्माषदानं पारणं च, चन्दनायाः सुस्थता पञ्च दिव्यानि, राजादीनां इन्द्रस्य च तत्राऽऽगमनम्	६३
कञ्चुकिना चन्दनाया अभिज्ञानं, इन्द्रेण चन्दनायाः प्रभोः प्रथमशिष्यात्वकथनं, मूलाया निर्वासनं, चन्दनाया राज्ञा स्वगृहे नयनम्	६४
भायलवणिजः प्रभुं दृष्ट्वाऽपशकुनबुद्ध्या प्रभुघातार्थं धावनं देवेन कृतस्तस्यैव वधः	६४
चम्पायां प्रभोर्द्वादशो वर्षावासः	६४
स्वातिदत्तद्विजस्य प्रश्नाः प्रभुणा तत्समाधानं द्विजप्रतिबोधश्च	६४
षण्मानिग्रामे गोपालेन प्रभोः कर्णयोः शलाकारोपणोपसर्गः	६५
अपापायां गतवतो भगवतः कर्णकीलकौ समीक्ष्य सिद्धार्थ-खरकाभ्यां तन्निष्कासनम्	६५
प्रभोर्भैरवारावः, वैद्य-वणिजोः सद्गतिः, गोपालस्य दुर्गतिः, तत्र स्थाने महाभैरववनविधानम्	६६
प्रभोस्तपस्यागणना ऋजुपालिकातीरसमीपे आगमनं च	६६

पञ्चमः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
वीरप्रभोः केवलज्ञानप्रादुर्भावः, मातङ्ग-सिद्धायिकयोरुत्पत्तिः, तस्मिन्नेव दिने प्रभोरपापायां गमनं समवसरणं च	६७
इन्द्रकृता स्तुतिः, प्रभोर्देशना	६७-६८
इन्द्रभूतिप्रमुखैकादशविप्रपरिचयः	६८-६९
इन्द्रभूतेः कोपः, प्रभुपार्श्वे गमनं, प्रभुणा तस्य संशयच्छेदः, तत इन्द्रभूतेः सपरिवारस्य दीक्षाग्रहणं देवार्पितोपकरणस्वीकारश्च	६९-७०
अग्निभूति-वायुभूत्योरागमनं, प्रभोस्ताभ्यां वादस्तत्संशयनिराकरणं दीक्षा च	७०-७१
व्यक्त-सुधर्म-मण्डिक-मौर्यपुत्र-अकम्पिता-ऽचलभ्रातृ-मेतार्य-प्रभासैः सह वादस्तेषां संशयोच्छेदो दीक्षा च	७१-७२
देवैश्चन्दनाया आनयनं प्रथमसाध्वीत्वेन तद्दीक्षा, श्रावक-श्राविकासहितसंघस्थापनम्	७२
इन्द्रभूत्यादिभ्यस्त्रिपदीदानं तैर्द्वादशाङ्गीप्रणयनं च	७२-७३
एकादशानां गण-वाचनाव्यवस्था	७३
गणधरत्वानुज्ञा गणानुज्ञा च, चन्दनायाः प्रवर्तिनीपदे स्थापनम्	७३
प्रभोर्देशना, तदनन्तरं राजोपनीत-बलिक्षेपः, द्वितीयपौरुष्यां गौतमस्य देशना	७३

षष्ठः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
कुशाग्रपुरे प्रसेनजिन्नृपस्य वर्णनम्	७४
वसन्तपुरे जितशत्रुराजा, सुमङ्गलो राजपुत्रः, सेनको मन्त्रिपुत्रो दुराकारः, राजपुत्रेण तस्योपहासः, तस्य तापसदीक्षाग्रहणमुष्ट्रिकाव्रतपालनं च, सुमङ्गलेन वारत्रयं पारणार्थमामन्त्रणं तापसेन तस्य स्वीकारः, राज्ञो विस्मृत्या तदुपेक्षणं, ततस्तेन निदानकरणं मृत्वा व्यन्तरदेवत्वं, राज्ञोऽपि मृत्वा व्यन्तरत्वं ततस्तस्य श्रेणिकरूपेण जन्म	७४-७५
नागरथिकस्य पुत्रचिन्ता, सुलसया पुत्रार्थमर्हदाराधना, शक्रेण तत्प्रशंसा, देवेन तत्परीक्षा पुत्रार्थं द्वात्रिंशद्गुटिकादानं च	७५-७६

विषयः	पृष्ठम्
सुलसाया युगपत् सर्वगुटिकाभक्षणं, गर्भपीडा, देवेन पीडानिवारणं, द्वात्रिंशत्पुत्रप्राप्तिः	७७
प्रसेनजिता पुत्र-परीक्षणं श्रेणिकस्य तत्रोत्तीर्णता, तस्य भम्भासारनामकरणम्	७७-७८
राज्ञा राजगृहेति नगरस्य निर्माणम्	७८
श्रेणिकस्य गृहत्यागो वेण्णातटे गमनं च, तत्र भद्रश्रेष्ठिनो गृहे निवासस्तस्य नन्दाभिधया कन्यया परिणयश्च	७८
श्रेणिकस्य राजगृहे पुनर्गमनं, तं राज्येऽभिषिच्य प्रसेनजितो द्युगमनम्	७८-७९
अभयकुमारस्य जन्म, पितुरन्वेषणार्थं तस्य राजगृहगमनं, श्रेणिकस्य मन्त्रिगवेषणा परीक्षणं च, अभयस्य परीक्षायामुत्तीर्णता, अभयेन नन्दाऽऽनयनं तस्या पट्टराज्ञीपदे अभयस्य च मन्त्रिपदे नियुक्तिः, अभयेन स्वसृपुत्र्याः परिणयनं च	७९-८०
चेटकनृपसम्बन्धः, तस्य सप्तपुत्रीणां वर्णनम्	८०
सुज्येष्ठा-तापस्योर्विवादः, रुष्टया तापस्योपश्रेणिकं सुज्येष्ठारूपदर्शन-वर्णनादि	८१
श्रेणिकेन दूतद्वारा सुज्येष्ठायाचनं, चेटकेन तत्प्रतिषेधः, अभयेन श्रेणिकरूपदर्शनेन सुज्येष्ठाचित्ते श्रेणिकं प्रत्याकृष्टिः	८२
श्रेणिकस्य सुरङ्गया वैशाल्यां गमनं सुज्येष्ठाऽपहरणाय, सुज्येष्ठाया आभूषणानयनार्थं पुनर्गमनं, विलम्बभीतस्य श्रेणिकस्य चेल्लणामपहृत्य गमनम्	८३
चेटकस्य रथिना सुलसासुतानां वधः, सुज्येष्ठाया दीक्षाग्रहणं, श्रेणिकस्य चेल्लणया परिणयनम्	८३
उष्ट्रिकातापसजीवस्य चेल्लणाकुक्षाववतरणं, तस्याः पतिमांसदोहदः, अभयेन युक्त्या दोहदपूरणं, पुत्रजन्म, राज्ञ्या तत्यागः, श्रेणिकेन तस्य पुनर्ग्रहणं पालनं च, तस्याऽशोकचन्द्रेति नामकरणम्	८४
कूणिकेति नाम्ना तत्ख्यातिः, चेल्लणाया हल्ल-विहल्लौ पुत्रौ, कूणिकस्य पद्मावत्या वीवाहः, मेघ-नन्दिषेणौ श्रेणिकपुत्रौ	८५
सेचनकहस्तिवृत्तान्तः, श्रेणिकेन तद्ग्रहणं, गजस्य पौनःपुन्येन वनगमनं राज्ञा च तद्बन्धनं नन्दिषेणवाक्येन हस्तिनः शान्तिः	८५-८६
श्रीवीरस्य राजगृहे गुणशिलचैत्ये समवसरणं, श्रेणिकेन कृता स्तुतिः, मेघकुमारस्य प्रव्रज्या	८७
मेघकुमारस्य दुश्चिन्तनं, प्रभुणा तत्पूर्वभववृत्तान्तकथनद्वारा तत्प्रतिबोधः व्रतस्थैर्यं च	८७
नन्दिषेणस्य वैराग्यं, देवेन प्रभुणाऽपि निषेधेऽपि व्रतादानं, घोरसाधना, मरणार्थं यत्नो देवेन रक्षा च, वेश्यागृहे भिक्षायै गमनं, तयोपहासकरणं द्रम्मलाभप्रार्थना, मुनिना रत्नराशिवृष्टिः, तत्प्रार्थनया मुनेर्दीक्षात्यागः, प्रतिदिनं दशजनप्रतिबोधः, प्रान्ते पुनर्दीक्षाग्रहणं देवगतिश्च	८८-८९

सप्तमः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
श्रेणिक-चेल्लणयोः प्रेमवार्ता	९०
शिशिरर्तुः, प्रभोः समवसरणं, राजदम्पत्योर्वन्दनाय गत्वा पश्चाद्वलने निर्वस्त्रमुनेर्वन्दनं, रात्रौ शीतभीताया राज्ञ्या मुनिविषये सहसोद्गारः, राज्ञ्याः शीलविषये श्रेणिकस्य शङ्का	९०
प्रातरन्तःपुरदाहार्थमभयाय निर्देशः, स्वबुद्ध्याऽभयेन राजनिर्देशपालनेऽप्यन्तःपुररक्षणं, श्रेणिककृतशङ्काया उत्तरे प्रभुणा चेल्लणायाः सतीत्वप्रतिपादनं, श्रेणिकाऽभयकुमारयोर्विवादः, अभयबुद्धेः प्रशंसा	९१
चेल्लणाकृते एकस्तम्भप्रासादनिर्माणं, वृक्षस्थितव्यन्तरेण सोद्यान-प्रासादकरणम्	९२
मातङ्गस्य स्वपत्नीदोहदपूरणाय विद्याबलेन फलस्तैन्यं, चौरग्रहणार्थमभयेन वसन्तपुरवास्तव्यकुमारिकाकथाकथनं मातङ्गस्य ग्रहणं च	९२-९३-९४
श्रेणिकस्य मातङ्गाद् विद्याशिक्षणम्	९४
दुर्गन्धायाः पूर्वजन्मवृत्तान्तः श्रेणिकस्य तया परिणयनम्	९४-९५-९६
दुर्गन्धाया दीक्षाग्रहणम्	९६
आर्द्रकवृत्तान्तः, श्रेणिकस्याऽऽर्द्रकं प्रत्युपायनप्रेषणम्	९६
अभयकुमारमैत्रीच्छयाऽऽर्द्रकुमारस्योपायनप्रेषणं अभयस्य च तत्प्रतिबोधभावनयाऽर्हत्प्रतिमाप्रेक्षणम्	९७
आर्द्रकुमारस्य जातिस्मृतिः, पूर्वजन्मनि सामयिक-बन्धुमतीवृत्तान्तः	९७-९८
आर्द्रकुमारस्याऽऽर्यदेशगमनं देवेन निषेधेऽपि व्रतादानम्	९८-९९
श्रीमत्या क्रीडायां आर्द्रमुनिवरणं, रत्नवृष्टिः	९९
मुनेरागमनं तेन सह श्रीमत्या परिणयनं, पुत्रेण गच्छतः पितुर्बन्धनं च	१००
आर्द्रकुमारस्य परितापः, संयमार्थं गृहत्यागः, मार्गे पूर्वसेवकपञ्चशतीप्रतिबोधः	१०१
आर्द्रमुनेर्मार्गे गोशालकेन सह वादस्तस्य पराभवश्च	१०१
हस्तितापससमूहप्रतिबोधो हस्तिमोक्षणं च	१०२
श्रेणिकेन संवादः स्ववृत्तान्तकथनं च, अभयं प्रति कृतज्ञता-प्रकाशनं, मुक्तिश्च	१०२

अष्टमः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
प्रभोर्ब्राह्मणकुण्डग्रामे समवसरणं, प्रभुं दृष्ट्वा देवानन्दायाः स्तनाभ्यां क्षीरप्रस्रवः, गौतमपृच्छा प्रभोस्तस्याः स्वमातृत्वकथनं च, प्रभोर्देशना, देवानन्दा-ऋषभदत्तयोर्दीक्षा	१०३
तयोः शिवगतिः	१०४
क्षत्रियकुण्डे प्रभोर्विहारः, जमालि-प्रियदर्शनयोर्दीक्षा, जमालेः पृथग् विहरणम्	१०४
ज्वरग्रस्तस्य जमालेर्मिथ्याकल्पना, साधुभिः सह वादश्च, साधुभिर्बोधनं जमालेः कुमतप्रतिपत्तिश्च	१०४-५

विषयः	पृष्ठम्
चम्पायां वीरसमीपं गत्वा जमालेः स्वस्याऽर्हत्त्वकथनं, गौतमस्य तं प्रति पृच्छा तदुत्तरदाने च तस्याऽसामर्थ्यं, ततो वीरप्रभुणा कृते समाधानेऽपि जमालेस्तदनङ्गीकारः, तस्य निह्नवत्वं बहिष्कारश्च	१०५-६
ढङ्केन प्रतिबोधितायाः प्रियदर्शनायाः पुनः प्रभुपार्श्वे गमनं, क्रमाज्जमालेरेकाकित्वम्	१०६
जमालेर्मरणं किल्बिषिकदेवत्वं च, गौतमप्रश्नोत्तरे प्रभुणा जमालेर्भाविकथनं च	१०६
सुरप्रिययक्षकथा, कौशाम्ब्याश्चित्रकारेण यक्षस्य तोषणं वरदानं च	१०७
शतानीकेन चित्रसभानिर्मापणं चित्रकृता मृगावतीचित्रकरणं राज्ञा तत्सन्दंशककर्तनं च	१०८
चित्रकृता चण्डप्रद्योताय मृगावतीचित्रदर्शनं, तेन शतानीकात्तद्याचना	१०८
शतानीकेन दूतभर्त्सनं, प्रद्योतस्य कौशाम्बीं प्रत्याक्रमणं, तज्ज्ञात्वैव शतानीकस्य मरणं, मृगावत्यनुनीतेन प्रद्योतेन कौशाम्ब्यां वप्ररचना, श्रीवीरस्य समवसरणं तत्र मृगावत्याः प्रद्योतस्य च गमनम्	१०९
'या सा सा सा' इति कथाप्रसङ्गः	११०-११
मृगावत्या दीक्षा, प्रद्योतप्रियाणामङ्गारवत्यादीनामपि दीक्षा	१११
वाणिजकग्रामपुरे जितशत्रुराजा, आनन्दो गृही, तस्य प्रभुपार्श्वे गृहिधर्मग्रहणम्	१११
आनन्दस्य व्रतमानवर्णनं तद्भार्या-शिवनन्दाया अपि व्रतग्रहणम्	११२
आनन्दस्य दीक्षाविषये गौतमप्रश्नः प्रभुणोत्तरदानं च	११२
चम्पायां कामदेवो गृही, पुण्यभद्रोद्याने समवसृतस्य प्रभोः पार्श्वे तस्य सभार्यस्य गृहिधर्मस्वीकारः	११२-१३
काश्यां कोष्ठकोद्याने समवसृतस्य प्रभोः पार्श्वे चुलनीपितुः श्यामायाश्च श्रावकधर्मग्रहणम्	११३
चुलनीपितृविषये वीर-गौतमयोः संवादः	११३
सुरादेव-धन्ययोः श्रावकधर्माङ्गीकारः	११३
आलभिकायां चुल्लशतिक-बहलयोः श्रीवीरान्तिके श्रावकव्रतस्वीकारः	११३-१४
काम्पील्यपुरे कुण्डकोलिक-पुष्पयोः प्रभुपार्श्वे श्रावकव्रतग्रहणम्	११४
पौलाशपुरे गोशालभक्ताय शब्दालपुत्राय देवकृतो निर्देशः, तस्य गोशालविषया प्रतीक्षा, प्रातर्वीरागमनं तद्देशनाश्रवणं वीरेण देवसंकेत-तच्चिन्तनादिकथनं च, तस्य प्रतिबोधः, तेनाऽपि स्वप्रियाऽग्निमित्रया सह श्रावकधर्माङ्गीकारः	११४
तद्वृत्तान्तं ज्ञात्वा गोशालस्य तत्राऽऽगमनं तत्प्रतिबोधप्रयत्नस्तस्याऽचलता च	११४
राजगृहे महाशतकस्य प्रभुपार्श्वे श्रावकधर्माकरणम्	११४-१५
श्रावस्त्यां नन्दिनीपितुः लान्तिकापितुश्च श्रावकव्रतग्रहणम्	११५
कौशाम्ब्यां श्रीवीरवन्दनाय सूर्याचन्द्रमसोर्मूलविमानेनाऽऽगमनम्	११५

विषयः	पृष्ठम्
मृगावत्या विलम्बेनाऽकाले वसतावागमने चन्दनार्याया उपालम्भः, तस्याः पश्चात्तापः क्षमापना च, तत्प्रभावेण तदैव तस्याः केवलोत्पत्तिः	११५
मृगावत्या चन्दनार्यायाः सर्पाद्रक्षा, केवल्याशातनाभीतायास्तस्याः पश्चात्तापः केवलं च	११५
गौतमप्रश्नोत्तरे प्रभुणाऽऽश्चर्यदशकवर्णनम्	११५
श्रावस्त्यां कोष्ठकोद्याने वीरस्य समवसरणं, तत्रैव गोशालस्यापि निवासः	११६
गोशालस्य जिनत्वमाकर्ण्य विषण्णस्य गौतमस्य तद्विषये प्रभुं प्रति पृच्छा, प्रभुणा च गोशालस्य यथार्थवृत्तान्तकथनम्	११६
लोकमुखेन तज्ज्ञात्वा गोशालस्य कोपः, आनन्दं प्रभुशिष्यमाहूय तेन वीरतिरस्करणं भस्मराशीकरणसूचना, पञ्चवणिग्दृष्टान्तकथनं च	११६-१७
आनन्दस्याऽऽगत्य भगवते निवेदनं, गोशालस्य सामर्थ्य-चर्चा, भगवता गौतमादिभ्यः सूचनादानं च	११७
गोशालस्याऽऽगमनं भगवत्तिरस्करणं स्वस्योदायर्षित्वेन वर्णनं च	११७
प्रभोः प्रतिवचनं गोशालस्य क्रोधश्च	११७
सर्वानुभूति-सुनक्षत्रमुन्योः प्रभुतिरस्कारासहनं, प्रतिवादः, गोशालेन तेजोलेश्यया तयोर्दाहश्च, तयोः समाधिमृत्युर्देवलोकाप्तिश्च	११७-१८
गोशालं प्रति स्वामिनः साक्रोशं वचनं, क्रुद्धेन तेन स्वामिनं प्रति तेजोलेश्याप्रहारः, स्वामिनं ईषद् दग्ध्वा तस्या गोशालशरीरे प्रवेशः, गोशालस्य स्वामिनः षण्मासान्ते नाशोक्तिः, प्रभुणा तत्प्रतिवादः सप्तदिनपर्यन्ते तन्मरणनिर्देशश्च	११८
गौतमादीनां गोशालं प्रति मर्मोक्तिः, गोशालस्य हालाहलापणे गमनम्	११८
गोशालक्षिप्ततेजोलेश्यायाः सामर्थ्यस्य प्रभुणा वर्णनम्	११८
गोशालस्य विपरीतचेष्टावर्णनम्	११८-१९
अयंपुलस्य संशयः, गोशालेन तन्निराकरणम्	११९
शिष्येभ्यो गोशालस्य स्वमरणानन्तरं कर्तव्यविषये 'चतुर्विंशो गोशालजिनो मोक्षं प्रययौ' वित्युद्घोषणाय च सूचना	११९
गोशालस्य पश्चात्तापः, पुनः स्वस्य यथार्थपरिचयदानपूर्वकं मरणोत्तरकर्तव्यविषये शपथदानपूर्वकं सूचना	११९-२०
गोशालमरणं शिष्यैस्तदाज्ञाया गुप्तपालनं महत्या ऋद्ध्याऽग्निदाहश्च, प्रभुणा अच्युतकल्पे तदुत्पत्तेः कथनम्	१२०
गौतमप्रश्नोत्तरे प्रभुणा गोशालस्याऽऽगामिभवानामनन्तभव-भ्रमणस्य प्रान्ते मुक्तिगमनस्य वर्णनम्	१२०-२१
प्रभुणा गोशालस्य पूर्वभवानां वर्णनम्	१२१-२२
तेजोलेश्यामहिम्ना प्रभो रक्तातीसार-पित्तज्वरोपद्रवः, लोकेऽन्यथा प्रवादः	१२२

विषयः	पृष्ठम्
सिंहसाधो रुदनं, स्वामिना तस्याऽऽश्वासनदानं, तस्योपरोधाच्च रेवतीश्राविकापार्श्वात् पक्वं बीजपूरकटाहमानाय्य भेषजत्वेन स्वामिना सेवनं ततस्तद्वपुःपाटवात् सर्वेषामानन्दश्च	१२३

नवमः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
सुदंष्ट्रदेवस्य हलिरूपेण जन्म, स्वामिप्रेरितेन गौतमेन तत्प्रतिबोधो दीक्षादानं च, वीरं दृष्ट्वा च हालिकमुनेर्दीक्षात्यागः, तद्विषये गौतमपृच्छायाः प्रत्युत्तरे प्रभुणा तेन सह स्वस्य पूर्वजन्मसम्बन्धकथनं	१२४
पोतनपुरे प्रभोः समवसरणं, प्रसन्नचन्द्रस्य दीक्षा, प्रभुणा समं तस्यर्षे राजगृहे गमनम्	१२४
श्रेणिकस्य प्रभुवन्दनाय गमनं, तस्य सुमुख-दुर्मुखदूतयोः संवादः, सुमुखेन राजर्षिप्रशंसा, दुर्मुखेन तस्य निन्दनं दधिवाहनभूपेन प्रसन्नचन्द्रसचिवैश्च प्रसन्नचन्द्रस्य बालसुतस्य पराभववर्णनं च, प्रसन्नर्षेर्ध्यानभङ्गः क्रोधो मनसैव युद्धकरणं च	१२४-२५
श्रेणिकस्य प्रभुं प्रति प्रसन्नर्षिविषये प्रश्नाः प्रभोरुत्तराणि च, ततश्च राजर्षेः केवलोत्पत्तिः	१२५
केवलज्ञानविच्छेदविषये श्रेणिकप्रश्नः, तदा विद्युन्मालिदेवागमनं प्रभुणा तस्य जम्बूकुमारत्वेनोत्पत्तिकथनं स एव चाऽन्तिमः केवलीति कथनम्	१२५-२६
कुष्ठिना प्रभुपादार्चा, प्रभु-श्रेणिक-कालसौकरिका-ऽभयकुमाराणां क्षुते कुष्ठिनो वचनेन राज्ञः क्रोधः, प्रभुणा तस्य देवत्वप्रकाशनेन क्रोधशमनं, कुष्ठीभूतदेवपूर्ववृत्तान्तकथनम्	१२६-२८
सेडुकद्विजस्य दर्दुराङ्काभिधदेवत्वेनोत्पत्तिवर्णनम्	१२८
क्षुतानन्तरं देववचनविषये राज्ञः प्रश्नः, प्रभुणा तद्वचनमर्मोद्घाटनम्	१२८
श्रेणिकस्य स्वस्य नरकगमनविषये प्रश्नः प्रभुणा तत्समाधानं भाविचतुर्विंशतिकायां पद्मनाभ-जिनत्वेनोत्पत्तिसूचना च	१२९
श्रेणिकाय तत्प्रश्नप्रतिवचने नरकेऽगमनोपायनिर्देशः	१२९
दर्दुराङ्केन श्रेणिकस्य सम्यक्त्वपरीक्षा, राज्ञोऽचलता च	१२९
देवेन हार-गोलकयुग्मप्रदानं राज्ञा क्रमात् चेल्लणा-नन्दयोः प्रदानम्	१२९
राज्ञः कपिलां प्रति याचना, तया तदस्वीकारः, राज्ञा कालसौकरिकाय हिंसात्यागाय निर्देशोऽन्धकूपे तस्य बन्धनं च, तथापि तेन कृतस्य पञ्चशतमृण्मयमहिषवधस्य प्रभुणा राज्ञे कथनम्	१२९
साल-महासालयोर्गागलेश्च दीक्षाग्रहणं, तेषां कैवल्योत्पत्तिः	१२९-३०
गौतमस्य खेदः, देववचनं स्मृत्वाऽर्हदनुज्ञयाऽष्टापदे गमनम्	१३०
अष्टापदे पञ्चदशशततपस्विनः, तेषां पश्यतामेव गौतमस्य गिर्यारोहणं तत्र भरतकारितचैत्ये जिनवन्दनं च	१३०
तत्र गौतमस्य धर्मदेशना, वैश्रवणस्य सन्देहः, तन्निवारणार्थं पुण्डरीक-कण्डरीकयोः कथाकथनम्	१३०-३१-३२
वैश्रवणसामानिकेन देवेन पुण्डरीकाध्ययनस्य ग्रहणं, वैश्रवणस्य सम्यक्त्वप्रतिपत्तिः	१३२
उत्तरता गौतमेन तापसानां प्रतिबोधो दीक्षादानं पायसेन पारणा च	१३२
तापसानां कैवल्यं, गौतमस्य खेदः, भगवतस्तदाश्वासनं द्रुमपत्रीयाध्ययनप्रकाशनं च	१३२-३३
अम्बडकृता प्रभुस्तुतिः स्वस्य राजगृहगमनविज्ञप्तिः, प्रभुणा सुलसायाः प्रवृत्तिपृच्छनसूचना	१३३
अम्बडेन कृता सुलसायाः परीक्षा, सुलसाया निश्चलता	१३३-३४
अम्बडस्य सुलसापार्श्वे गमनं, तया तस्य स्वागतं, तेन तस्यै स्वामिसन्देशकथनं च	१३४
अम्बड-सुलसयोर्धर्मसंवादः	१३४-३५

दशमः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
दशार्णदेशे प्रभोरागमनं, दशार्णभद्रस्य राज्ञो वर्धापनिका, तस्य चित्ते अनन्यस्वागतस्य संकल्पः, नगरालङ्करणं, प्रभोरनुपमं स्वागतम्	१३६
तद्गर्वखण्डनाय शक्रेण प्रभुवन्दनार्थं विचित्रर्द्धिविकुर्वणं, जलकान्तविमानवर्णनं, तथाविधविमानर्ध्या शक्रस्य प्रभुवन्दनायाऽऽमनं, तदृर्द्धिं दृष्ट्वा विलक्षीभूतस्य दशार्णभद्रस्य वैराग्यभावश्चारित्रग्रहणं च, ततः शक्रेण तस्य स्तुतिः	१३६-३७
शालिभद्रपूर्वभवकथा, सङ्गमो धन्यापुत्रः, पायसार्थं हठस्तत्प्राप्तिश्च, मासोपवासिमुनये तस्य पायसदानं, मृत्युः, राजगृहे गोभद्रेभ्यगृहे भद्राकुक्षावुत्पत्तिश्च, शालिभद्रस्य द्वात्रिंशत्कन्याभिर्विवाहः, तत्पितुर्गोभद्रस्य व्रतग्रहणं देवगतिश्च	१३८
देवस्य पुत्रवात्सल्यं नित्यं वस्त्रादिदानं च	१३९
रत्नकम्बलवणिग्भ्यो भद्रायाः कम्बलक्रयः, चेल्लणाग्रहेण श्रेणिकस्य कम्बलादानयत्नो वैफल्यं च, श्रेणिकस्य कुतूहलं शालिभद्रावलोकनाय तद्धर्म्यगमनं च, शालिभद्रस्य वैराग्यम्	१३९
श्रेणिकस्याऽङ्गुलीयक प्रसङ्गः	१३९-४०
शालिभद्रस्य धर्मघोषसूरिसमागमो देशनाश्रवणं मातरमनुज्ञाप्य प्रत्यहमैकैककलत्रत्यागः	१४०
शालिभद्रस्वस्रा सरुदनं भ्रातृत्यागविषयकवृत्तान्तस्य स्वभर्त्रे धन्याय निवेदनं, धन्यस्योपहासः, तद्भार्याणां प्रत्युपहासवचनेन धन्यस्य प्रबोधो व्रतायोत्थानं च	१४०
वैभारगिरौ वीरप्रभोः शरणे धन्यस्य गमनं तच्छ्रुत्वा शालिभद्रस्यापि सर्वं त्यक्त्वाऽऽगमनं, तयोर्दीक्षा महत् तपश्चरणं च	१४१

विषयः	पृष्ठम्
पुना राजगृहागमनं, मासपारणायां गोचरचर्यार्थं प्रभोरनुज्ञापनं, मातृपार्श्वात् पारणमद्येति प्रभोर्वचनेन भद्रागृहे गमनं आहारमलब्ध्वैव पश्चाद्वलनं च, मार्गे प्राग्जन्ममातुराहारप्राप्तिः	१४१
भगवत्पार्श्वतः संशयं निराकृत्य वैभाराद्रौ गत्वाऽनशनाङ्गीकारः, भद्रायाः प्रभुसमीपे आगमनं ततश्च श्रेणिकेन सह वैभाराद्रिगमनं तौ दृष्ट्वा रुदनं च	१४१
श्रेणिकेन तत्सान्त्वनं, मुनिद्वयस्याऽनुत्तरविमाने प्रयाणम्	१४२

एकादशः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
लोहखुरश्चौरः, तस्य पुत्रो रौहिणेयः, पितुः पुत्राय मरणान्तोपदेशो वीरजिनवचनाश्रवणाय	१४३
रौहिणेयेन राजगृह-मोषणम्	१४३
वीरस्य समवसरणं, तत्पार्श्वतो गच्छतो रौहिणेयस्य कर्णपिधानं, कण्टकलगनादनायत्या वीरवचनश्रवणं सन्तप्तिश्च	१४५
श्रेष्ठिजनानां चौर्यतस्त्राणार्थं, श्रेणिकाय निवेदनं, राज्ञा दाण्डपाशिकस्य पृच्छा तस्य स्वनिरुपायतानिवेदनं, राज्ञाऽभयकुमाराय चौरधरणार्थमादेशः	१४४
अभयेन चौरधरणायोपाययोजनं चौरस्य धरणं च, रौहिणेयस्य राजसभायां स्वनिर्दोषता-प्रतिपादनं लोकसाक्षिकं, अभयेन तत्परीक्षार्थं दिव्यवातावरणनिर्मापणम्	१४४-४५
मद्याविष्टस्य देवमायाभ्रमितस्य चौरस्य सेवकैः प्रश्नपरीक्षा, सतर्कस्य तस्य वीरवर्णितदेवस्वरूपमपश्यतो मायोत्तराणि चौरत्वारोपान्मुक्तिश्च	१४५
मुक्तस्य तस्य पितुरादेशस्य मिथ्यात्वचिन्तनं आत्मतिरस्कारः, भगवदन्तिके गमनं, स्तुतिं कृत्वा स्वस्य तारणाय प्रार्थना	१४५-४६
तदा श्रेणिक प्रश्नप्रतिवचने तस्य स्वस्वरूपकथनं, अभयाय चोरितधनादेर्दर्शनं, अभयेनापि तत्स्वामिभ्योऽर्पणं, रौहिणेयस्य व्रतग्रहणं, तपश्चरणं, अनशनपूर्वकं मृत्वा देवत्वं च	१४६
चण्डप्रद्योतस्य राजगृहरोधनं, अभयेन कूटयुक्त्या तद्वित्रासनं तस्य पलायनं च	१४७
अभयकृतां मायां विज्ञाय रुष्टस्य प्रद्योतस्याऽभयं बद्ध्वाऽऽनयनाय मध्येसभमाह्वानं, गणिकया तत्स्वीकारः	१४७
गणिकाया राजगृहे गत्वा कृत्रिमश्रावकीभूयाऽभयस्य वञ्चनं, तं स्वगृहमामन्त्र्य मद्यपानेन मूर्च्छितं कृत्वाऽवन्त्यां नयनम्	१४७-४८
अभयस्य प्रद्योतराजेन पञ्जरक्षेपः	१४८
प्रद्योतस्य चत्वारि रत्नानि, लोहजङ्घदूतस्य विघातार्थं भृगुकच्छीयजनैर्विषप्रयोगः, अपशकुनैर्वारितेन तेन भोजनाऽकरणं, अभयकुमाराय राज्ञः पृच्छा, तेन घ्राणशक्त्या दृष्टिविषसर्पकथनं तदुपायसूचनं च, ततः तुष्टेन राज्ञा वरदानं अभयेन तन्न्यासश्च	१४९
स्वपुत्रीवासवदत्ताऽध्यापनार्थं सङ्गीतशिक्षकान्वेषणं प्रद्योतस्य, उदयननृपनाम्नः सूचनं तन्मन्त्रिणा	१४९
मन्त्रिणा यान्त्रिकगजनिर्मापणं, तस्य वनविहारः, उदयनस्य तद्बन्धनायाऽऽगमनं गीतगानं च, तदाकृष्ट इव तद्गजस्योदयनसमीपे गमनं, उदयनस्य तदुपर्यारोहणं प्रच्छन्नसैन्यैस्तस्य बन्धनं च	१५०
उदयनस्य प्रद्योतपार्श्वे नयनं, वासवदत्ताशिक्षणाय सूचना, अध्यापनं च	१५०
राज्ञा वासवदत्तायाः काणत्वस्य उदयनस्य कुष्ठित्वस्य च निर्देशपूर्वकं मिथोऽदर्शनप्रबन्धः, दैवबलादुभयोरन्योऽन्यदर्शनमनुरागश्च	१५०
द्वयोः प्रणयः दाम्पत्यं च	१५१
नलगिरेर्हस्तिन उन्माद स्तद्वश्यार्थमभयाय पृच्छा तत्कथनानुसारमुदयनस्य गीतगानोपायेन हस्तिनो वशीकरणं, प्रद्योतस्य वरदानमभयेन न्यासश्च	१५१
योगन्धरायणस्य प्रपञ्चचातुर्यम्	१५१
पुत्र्या गान्धर्वकौशलदर्शनाय प्रद्योतेन तस्या उदयनस्य चोद्याने आमन्त्रणम्	१५१
वेगवतीकरिण्या योजनशतं गत्वा मरणोक्तिर्मौहूर्त्तिकस्य, उदयनस्य च वासवदत्तामपहृत्य पलायनम्	१५१-५२
प्रद्योतस्योदयनधरणाय नलगिरिप्रेषणं, वत्सराजेन युक्त्या तद्गतिरोधः कौशाम्ब्यां तस्य प्रवेशश्च	१५२
प्रद्योतस्य क्रोधो युद्धार्थमुद्यमश्च, मन्त्रिभिस्तन्निवारणं, उदयन-वासवदत्तयोर्विवाहे सम्मतिप्रदानम्	१५२
उज्जयन्यामशिवोपद्रवः, अभयकुमारोक्त्यनुसारेण शिवादेवीशीलमहिम्ना तच्छमनं, पुनरपि राज्ञाऽभयाय वरस्य दानम्	१५२
अभयेन विलक्षणवरयाचना, तां पूरयितुमशक्तेन प्रद्योतेनाऽभयस्य मुक्तिर्विसर्जनं, अभयकृता प्रतिज्ञा च	१५२
अभयस्य राजगृहात् पुनरुज्जयनीगमनं, गणिकामोहाकृष्टस्य प्रद्योतस्य दिवैव जनसमक्षमेव छलेनाऽपहरणं	१५३
राजगृहं नीतस्य प्रद्योतस्योपरि श्रेणिकस्य कोपो घाताय धावनं अभयेन तद्वारणं प्रद्योतस्य ससम्मानं विसर्जनं च	१५३
सुधर्मस्वामिनो राजगृहे आगमनं, काष्ठभारिकस्य दीक्षा, लोकेन निन्दा, अभयेन युक्त्या लोकबोधनम्	१५३
श्रेणिकस्य राज्यग्रहणायाऽभयाय निर्देशः, अभयेन समययापनम्	१५४
वीरप्रभोरागमनमभयस्याऽन्तिमराजर्षिविषये पृच्छा, प्रभोरुदायननृपस्याऽन्तिमराजर्षित्वेन कथनम्	१५४
उदायनचरितवर्णनम्	१५४
कुमारनन्दिकथा	१५४-५६
विद्युन्मालिदेवकृता वीरप्रतिमा, सांयात्रिकाय तत्समुद्गप्रदानम्	१५६
वीतभयपत्तने प्रतिमार्थमाघोषणा, परधर्मिजनैः समुद्गकोद्घाटनार्थं व्यर्थः प्रयत्नः, प्रभावतीदेव्याऽर्हद्दर्शनप्रार्थना समुद्गकोद्घाटनं जिनप्रतिमाप्राकट्यं च	१५६-५७
स्वगृहचैत्ये स्थापना जिनभक्तिश्च, दुर्निमित्तसंकेतेन प्रतिबुद्धायाः प्रभावत्या व्रतग्रहणम्	१५७-५८
देवदत्तादास्या प्रतिमापूजा	१५८

विषयः	पृष्ठम्
प्रभावतीदेवेनोदायनप्रतिबोधनम्	१५८
वैताढ्ये गतस्य गान्धारश्रावकस्य शासनदेवीप्रदत्तगुलिका-प्रभावाद्वीतभये आगमनं जिनदर्शनं, देवदत्ताकृतशुश्रूषया-ऽऽप्तदेहपाटवस्य तस्य देवदत्तायै गुलिकादानं दीक्षाग्रहणं च	१५९
गुलिकाप्रभावाद्देवदत्ताया दिव्याकृतिः सुवर्णगुलिकेति नाम्ना ख्यातिश्च, चण्डप्रद्योतस्य स्वपतित्वेन तस्या अभिलाषः, प्रद्योतस्य देवतासंकेतः, प्रद्योतस्य दूतमुखेन तस्यै वरणप्रार्थना, तद्वचनेन तन्नयनाय प्रद्योतस्याऽऽगमनं	१५९
वीरप्रतिमां विना तस्या गमनेऽनिच्छा, तत्प्रतिकृत्यानयनाय सूचना	१५९
प्रद्योतेन गृहं गत्वा नवीनप्रतिमानिर्माणं, तत्प्रतिष्ठार्थं मन्त्रिपृच्छा	१५९
कपिलविप्र-केवलिवृत्तान्तः	१५९-६२
कपिलकेवलिहस्तेन प्रतिमायाः प्राणप्रतिष्ठा	१६२
प्रतिमाया वीतभये नयनं चैत्ये स्थापना च, पुरातनीं प्रतिमां कुब्जां च गृहीत्वा अवन्तीपुर्यामागमनम्	१६२
भायलवणिजे कुब्जया पूजार्थं तत्प्रतिमासमर्पणम्	१६२
प्रतिमार्चनार्थं कम्बल-शबलदेवयोरागमनं, भायलेन वरे तद्भवनस्थप्रतिमावन्दनयाचना, ताभ्यां तस्य तत्र नयनं मनोरथपूर्तिश्च, धरणेन्द्रमिलनं भायलेन निजनामप्रख्यातियाचना धरणेन वरदानं च	१६२
वीतभये उदायनस्य नवीनप्रतिमां दृष्ट्वा खेदः, चण्डप्रद्योतं प्रत्यभ्यषेणनं, मार्गे तृषाखिन्नस्य सैन्यस्य प्रभावत्यमरसाहाय्येन रक्षा	१६३
द्वयो राज्ञोर्युद्धं, प्रद्योतस्य पराजयः, तं बद्ध्वोदायनेन नयनं, दिव्यां प्रतिमामादातुं कृतो यत्नो निष्फलः, देववाक्याद्वीतभयक्षयं ज्ञात्वा प्रतिमां तत्रैव स्थापयित्वा पुनर्गमनम्	१६४
मार्गे प्रावृट्काले शिबिरे स्थानं दशपुरनगर-धूलिवप्रनिर्माणम्	१६४
पर्युषणायामुपवास उदायनस्य, प्रद्योताय भोजनप्रश्नस्तस्य सन्देह उपवासकथनं च, ततस्तं साधर्मिकं ज्ञात्वा क्षमापनापूर्वकं बन्धमुक्तिः स्वस्थानप्रेषणं स्वयं वीतभयगमनं च	१६४
प्रद्योतेन दिव्यप्रतिमार्थं कृता व्यवस्था, भायलस्वामिपुररचना	१६४-६५
प्रभावतीदेवेन नवीनप्रतिमामाहात्म्यवर्णनम्	१६५
उदायनस्य पौषधव्रतं भावना च, श्रीवीरागमनं, देशनाश्रवणं, प्रतिबोधः, केशिकुमाराय राज्यदानं स्वयं व्रतग्रहणं च	१६५
द्वादशः सर्गः	
अभयस्योदायनर्षिविषये पृच्छा, प्रभोरुत्तरं, उदायनस्य व्याधिः, दधिभक्षणं, वीतभये गमनं, अमात्यप्रेरितेन केशिना विषमिश्रितदधिदानं, राजर्षेः कैवल्यं मुक्तिश्च	१६६
पश्चात्कुपितया देवतया पांशुवर्षणं वीतभयध्वंसः, प्रतिमायाः भुवि तिरोधानं कुम्भकारकृतनगरकरणं च	१६६
अभीचिसम्बन्धः	१६६-६७
प्रतिमायाः पुनःप्राकट्यं प्रश्नः, कुमारपालचौलुक्यवर्णनं, हेमचन्द्राचार्यात् तत्प्रतिबोधः श्रावकव्रतग्रहणं च, तस्य भूमिगतैतत्प्रतिमावृत्तान्तश्रवणानन्तरं स्वमनुजैर्वीतभयस्थाने उत्खननं प्रतिमाया लाभोऽणहिल्लपत्तने आनीय स्वगृहचैत्ये प्रतिष्ठाप्य पूजाकरणम्	१६८-६९
अभयस्य श्रेणिकाय विज्ञप्तिः, श्रेणिकेनाऽनुमतस्य तस्य तन्मातुर्नन्दायाश्च व्रतग्रहणम्	१६९
अभयस्य सर्वार्थसिद्धे देवत्वम्	१६९
श्रेणिकस्य चिन्तनं कूणिकाय राज्यदाने हल्ल-विहल्लयोश्च हार-हस्तिप्रदाने निश्चयः	१७०
कूणिकस्य स्वस्य दशभिर्भ्रातृभिर्मन्त्रणा, पितरं बद्ध्वा कारागृहप्रक्षेपो नित्यं कशाघातशतं च	१७०
चेल्लणायाः पतिसेवा, कूणिकस्य राज्यपालनम्	१७०
कूणिकस्य पुत्रप्राप्तिः, तल्लालनं तेन, भोजनस्थाले मूत्रं कृतवतः सुतस्योपरि स्वकीयस्नेहेन चकितस्य कूणिकस्य मातरं प्रति पुत्रस्नेहविषये पृच्छा, चेल्लणया कूणिकोपरि श्रेणिकस्नेहस्य वर्णनं च	१७०-७१
कूणिकस्य पश्चात्तापः, पितुर्निगडभङ्गाय लोहदण्डं गृहीत्वा धावनम्	१७१
श्रेणिकस्य तमायान्तं दृष्ट्वा तालपुटविषभक्षणं, कूणिकस्य शोकः, पितृपिण्डदानारम्भः	१७२
चम्पाभिधां नूतननगरीं निवेश्य कूणिकस्य तत्र गमनम्	१७२
कूणिकस्य महिष्याः पद्मावत्या हार-हस्तिविषयो लोभः, तदाग्रहेण कूणिकस्य हल्ल-विहल्लाभ्यां तद्याचनं, तयोः पलायनं मातामहस्य चेटकस्य वैशाल्यां तदाश्रयदानम्	१७३
कूणिक-चेटकयोरेतद्विषये सन्देशव्यवहारः कूणिकेन वैशाल्युपर्याक्रमणं च	१७३
युद्धं, कूणिकस्य दशानां भ्रातृणां संहारश्चेटककृतः, कूणिकस्य देवताराधनम्	१७४
शक्र-चमराभ्यामागत्य कूणिकाय देहरक्षाया वरदानं महाशिलाकण्टक-रथमुसलयुद्धवरदानम्	१७५
चेटक सेनापतेर्वरुणस्य युद्धं, आराधना, मरणं, देवगतिश्च	१७५
कूणिकस्य कोपः, चेटकेन दिव्यबाणप्रयोगः, इन्द्राभ्यां तन्मोघीकरणम्	१७६
हल्ल-विहल्लयोः सेचनकहस्तिद्वाराऽऽतङ्कः, सेचनकस्य प्राणत्यागः	१७६
हल्ल-विहल्लयोः शासनदेव्या वीरसमीपे नीतयोर्दीक्षा	१७७
वैशालीविषये कूणिकप्रतिज्ञा, खेदः, देववाणीश्रवणं, कूलवालक-मागधिकान्वेषणम्	१७७
मागधिकया कूलवालकवृत्तान्तावबोधः, तदन्वेषणं, मायया तद्वशीकरणम्	१७८-७९
पुनर्मागधिकया सह दाम्पत्यम्, मागधिकाया वैशालीभङ्गार्थं विज्ञप्तिः	१७९

विषयः	पृष्ठम्
मुनिना मुनिसुव्रतस्तूपं दृष्ट्वा तत्प्रभावं च विज्ञाय तद्ध्वंसाय विकल्पनम्	१७९
पुरीरोधत्रस्तलोकप्रार्थितेन मुनिना स्तूपध्वंसोपदेशः, तथाकरणारम्भे च तत्संकेतानुसारं कूणिकसैन्यस्य दूरेऽपसरणं, ततो लोकैः स्तूपस्य निर्मूलमुन्मूलनं, कूणिकेन वैशालीभङ्गस्ततः, युद्धसमाप्तिश्च	१७९
कूणिकस्य चेटकं प्रति प्रियप्रश्नः, चेटकेन प्रवेशविलम्बार्थं सूचना	१७९
सत्यकिना वैशालीप्रजाया नीलवत्पर्वते नयनम्	१७९
चेटकस्याऽनशनं जलपातश्च, धरणेन्द्रेण तद्रक्षणं स्वभवने नयनं, तत्र सुस्थस्य तस्य समाधिमरणं स्वर्गगतिश्च	१८०
कूणिकेन वैशाल्यां खेटनम्	१८०
वीरप्रभुपार्श्वे श्रेणिकराज्ञीनां दीक्षा, कूणिकप्रश्नोत्तरे तस्य षष्ठनरकभूमौ गमनकथनं, तस्य सप्तमभूमौ गमनाभिलाषश्चक्रित्वाभिमानश्च, दिग्विजयाय गमनं तमिस्राग़ुहायां कृतमालामरेण वादः, देवेन तस्य भस्मीकरणं च	१८०-८१
कूणिकसुतोदायिराजवर्णनं, प्रभोः परिवारवर्णनं, प्रभोरपापायामागमनं च	१८१

त्रयोदशः सर्गः

विषयः	पृष्ठम्
अपापायां प्रभोः समवसरणं इन्द्र-हस्तिपालकृता स्तुतिः प्रभोर्देशना	१८२
पुण्यपालस्याऽष्टौ स्वप्नाः प्रभुणा तत्फलाख्यानम्	१८३-८४
प्रसङ्गतः पूर्णनृप-सुबुद्धिमन्त्रिकथा, पुण्यपालस्य दीक्षा	१८४
गौतमस्वामिनः भावि पञ्चमारविषये पृच्छा	१८४
प्रभुणा तदुत्तरे कल्किवृत्तान्तवर्णनं	१८४-८६
शक्रेण कल्किवधः तत्पुत्रस्य राज्याभिषेकश्च, दत्तस्य सौराज्यम्	१८६
दुःषमाकालानुभाववर्णनम्	१८६-८७
दुःप्रसहाचार्यमुख्यसङ्घवर्णनम्	१८७
एकान्तदुःषमाख्यषष्ठारकवर्णनम्	१८७-८८
भरतैरवतेषु षञ्चम-षष्ठारकस्थितिः	१८८
उत्सर्पिण्यां प्रथमारके पञ्च मेघाः, रूपसंहननादिवृद्धिः	१८८
द्वितीयारकान्ते सप्त कुलकराः, विमलवाहनस्य शिल्प-व्यवहारोपदेशः	१८८
अनागतचतुर्विंशतिजिन-तज्जीवानां नामादि	१८८-८९
द्वादशचक्रि-वासुदेव-बलदेव-प्रतिवासुदेवादि-त्रिषष्टिशलाकापुरुषनामादि	१८९
सुधर्मस्वामिपृच्छोत्तरे प्रभुणा जम्बूस्वामिनि केवलादिविच्छेदकथनम्, स्थूलभद्रपर्यन्तं चतुर्दशपूर्विणः, ततो वज्रपर्यन्तं दशपूर्विणः	१८९
समवसरणं परित्यज्य प्रभोर्हस्तिपालस्य शुल्कशालायां गमनम्	१८९
गौतमस्य देवशर्मप्रतिबोधाय प्रभुणा प्रेषणम्	१८९
प्रभोरन्तिमदेशना	१८९-९०
इन्द्रस्य भस्मग्रहमनुलक्ष्याऽऽयुर्वर्धनाय प्रभुं प्रति विज्ञप्तिः, प्रभुणा तत्प्रतिषेधपूर्वकमिन्द्रबोधनम्	१९०
प्रभोर्निर्वाणम्, निर्वाणकालीनदिवसादिवर्णनम्	१९०
कुन्थुजीवोत्पत्तिः, दीपोत्सवप्रवृत्तिः	१९०
शक्रादिभिश्चितारचना, प्रभोरङ्गसंस्कारः, शिबिकावहनमर्चा च	१९१
अग्निसंस्कारः, दंष्ट्रादिग्रहणं देवैः, नन्दीश्वरेऽष्टाह्निकोत्सवः	१९१
प्रभोरायुर्वर्णनम्	१९१
गौतमस्वामि विलापः, कैवल्यं राजगृहे मोक्षगमनम्	१९२
सुधर्मस्वामिनो जम्बूं स्वपदे संस्थाप्य निर्वाणपदाप्तिः	१९२
उपसंहारः पर्वसमाप्तिश्च	१९२

•••

कलिकालसर्वज्ञ-श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितं

॥ श्रीत्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितम् महाकाव्यम् ॥

॥ दशमं पर्व ॥

॥ श्रीमहावीरचरितम् ॥

॥ प्रथमः सर्गः ॥

[1]नमो दुर्वाररागादिवैरिवारनिवारिणे । अर्हते योगिनाथाय महावीराय तायिने[2] ॥१॥

अथाऽस्य देवदेवस्य देवासुरनरार्चितम् । चरितं कीर्तयिष्यामः पुण्यवारिसरोवरम् ॥२॥

अस्यैव जम्बूद्वीपस्य प्रत्यग्विदेहभूषणे । विजयेऽस्ति महावप्रे **जयन्ती** नामतः पुरी ॥३॥

दोर्वीर्येण समुत्पन्न इव[3] नव्यो जनार्दनः । महासमृद्धिस्तत्राऽऽसीन्नृपतिः **शत्रुमर्दनः** ॥४॥

तस्य ग्रामे तु **पृथिवीप्रतिष्ठाना**भिधेऽभवत् । स्वामिभक्तो **नयसारा**भिधानो ग्रामचिन्तकः ॥५॥

साधुसम्बन्धबाह्योऽपि [4]सत्कृत्येष्वपराङ्मुखः । दोषान्वेषणविमुखो गुणग्रहणतत्परः ॥६॥

सोऽन्यदा वरदारुभ्यः पृथिवीपतिशासनात् । सपाथेयो महाटव्यामादाय शकटानगात् ॥७॥

तस्य च्छेदयतो वृक्षान्मध्यन्दिनमुपाययौ । जठरेऽग्निरिव व्योम्नि दिदीपे [5]तपनोऽधिकम् ॥८॥

भृतकैर्**नयसार**स्य सारा रसवती तदा । समयज्ञैरुपनिन्ये मण्डपा[6]भतरोरधः ॥९॥

क्षुधितस्तृषितो वापि यदि स्यादतिथिर्मम । तं भोजयामीति **नयसारो**ऽपश्यदितस्ततः ॥१०॥

क्षुधितास्तृषिताः श्रान्ताः सार्थान्वेषणतत्पराः । घर्माम्भःप्लुतसर्वाङ्गाः साधवश्चाऽऽययुस्तदा ॥११॥

साध्वमी साधवो मेऽत्राऽतिथयः समुपस्थिताः । चिन्तयन्निति नत्वा तान् सोऽब्रवीद् ग्रामचिन्तकः ॥१२॥

भगवन्तो भवन्तोऽस्यामटव्यां कथमागताः ? । एकाकिनः शस्त्रिणोऽपि पर्यटन्ति न खल्विह ॥१३॥

तेऽप्यभ्यधुर्वयं स्थानात् सार्थेन प्रस्थिताः पुरा । ग्रामे प्रविष्टा भिक्षायै ययौ सार्थस्तदैव हि ॥१४॥

अनात्तभिक्षाश्चलिताः सार्थस्याऽनुपदं वयम् । आगच्छन्तो महाटव्यामस्यां निपतितास्ततः ॥१५॥

नयसारोऽब्रवीदेवमहो ! सार्थोऽतिनिष्कृपः । अहो पापादप्यभीरुरहो विश्वस्तघातकः ॥१६॥

यत्सह प्रस्थितान् साधून् सार्थप्रत्याशया स्थितान् । [7]अनागमय्य प्रययौ निजकार्यैकनिष्ठुरः ॥१७॥

मत्पुण्यैर्यूयमायाता वनेऽत्राऽतिथयो मम । इत्युक्त्वा भोजनस्थानं स निन्ये तान्महामुनीन् ॥१८॥

स्वार्थोपनीतैः पानान्नैः स मुनीन् प्रत्यलाभयत् । अन्यत्र गत्वा विधिना तेऽप्यभुञ्जत साधवः ॥१९॥

[8]ग्रामायुक्तोऽपि हि भुक्त्वा गत्वा नत्वाऽवदन्मुनीन् । चलन्तु भगवन्तोऽद्य पूर्मार्गं दर्शयामि वः ॥२०॥

ते तेन सह चेलुश्च प्रापुश्च नगरीपथम् । तरोरधश्चोपविश्य धर्मं तस्याऽऽचचक्षिरे ॥२१॥

---

१. **नमो वीतरागाय ॥ अर्हं ॥** खं. १-२ । **अर्हं ॥** खं. ४ । २. 'रक्षिकाय' खं. ४ टि. । ३. **इवाऽनव्यो०** खं. २ । ४. **सोऽकृत्येभ्यः परा०** खं. ३-४, मु. । ५. **तपतो०** खं १-२ । सूर्यः । ६. **मण्डपोस्तरो०** खं. ४ । ७. अप्रतीक्ष्य । ८. 'कोटवाल' खं. ४ टि. ।

स प्रत्यपादि सम्यक्त्वं धन्यंमन्यः प्रणम्य तान् । [१]वलित्वा दारूणि राज्ञे प्रैषीद् ग्रामे स्वयं त्वगात् ॥२२॥

अथाऽभ्यस्यन् सदा धर्मं [२]सप्त तत्त्वानि चिन्तयन् । सम्यक्त्वं पालयन् कालमनैषीत् स महामनाः ॥२३॥

विहिताराधनः सोऽन्ते स्मृतपञ्चनमस्कृतिः । मृत्वा बभूव सौधर्मे सुरः पल्योपमस्थितिः ॥२४॥

¶इतश्चात्रैव भरते **विनीते**त्यस्ति पूर्वरा । पुरा **युगादिनाथ**स्य कृते सुरवरैः कृता ॥२५॥

तत्र **श्रीऋषभस्वामि**सूनुर्नवनिधीश्वरः । चतुर्दशरत्नपति**र्भरत**श्चक्रवर्त्यभूत् ॥२६॥

ग्रामचिन्तकजीवः स च्युत्वाऽभूत्तस्य नन्दनः । मरीचीन् विकिरंस्तेन **मरीचि**रिति विश्रुतः ॥२७॥

आद्ये समवसरणे **ऋषभस्वामिनः** प्रभोः । पितृभ्रात्रादिभिः सार्धं **मरीचिः** क्षत्रियो ययौ ॥२८॥[३]

महिमानं प्रभोः प्रेक्ष्य क्रियमाणं स [४]नाकिभिः । धर्मं चाकर्ण्य सम्यक्त्वलब्धधीर्व्रतमाददे ॥२९॥

सम्यग्ज्ञातयतिधर्मः स्वशरीरेऽपि निःस्पृहः । त्रिगुप्तः पञ्चसमिति[५]र्निष्कषायो महाव्रती ॥३०॥

स्थविराणां पुरोऽङ्गानि पठन्नेकादशापि हि । **ऋषभस्वामि**ना सार्धं **मरीचि**र्व्यहरच्चिरम् ॥३१॥ (युग्मम्)

सोऽपरेद्युर्ग्रीष्मऋतावु[६]ष्णांशुकरदारुणे । प्रतिमार्गं पान्थपादनखंपचरजश्च[७]ये ॥३२॥

स्वेदार्द्रीभूतसर्वाङ्गमललिप्तांशुक[८]द्वयः । तृष्णार्तोऽचिन्तयदिति चारित्रावरणोदयात् ॥३३॥ (युग्मम्)

न श्रामण्यगुणान्मेरुसमभारान् दु[९]रुद्वहान् । निर्गुणोऽहं भवाकाङ्क्षी वोढुं प्रभुरतः परम् ॥३४॥

किं त्यजामि व्रतं लोके तत्त्यागे लज्ज्यते खलु । लब्धो वाऽयं मयोपायो[१०] व्रतं येन क्लमो न च ॥३५॥

श्रमणा भगवन्तोऽमी [११]त्रिदण्डविरताः सदा । अस्तु दण्डैर्निर्जितस्य त्रिदण्डी मम लाञ्छनम् ॥३६॥

[१२]केशलोचादमी मुण्डाः क्षुरमुण्डः [१३]शिखी त्वहम् । महाव्रतधराश्चाऽमी स्यामणुव्रतभृत्त्वहम् ॥३७॥

निष्किञ्चना मुनयोऽमी भूयान्मे मुद्रिकादि तु । अमी विमोहा मोहेन च्छन्नस्य छत्रमस्तु मे ॥३८॥

उपानद्रहिताश्चाऽमी सञ्चरन्ति महर्षयः । पादत्राणनिमित्तं मे भवतामप्युपानहौ ॥३९॥

सुगन्धयोऽमी शीलेन दुर्गन्धः शीलतस्त्वहम् । सौगन्ध्यहेतोर्भवतु श्रीखण्डतिलकादि मे ॥४०॥

अमी शुक्लजरद्वस्त्रा निष्कषाया महर्षयः । भवन्तु मे तु वासांसि काषायाणि[१४] कषायिणः ॥४१॥

त्यजन्त्यमी जलारम्भं बहुजीवोपमर्दकम् । स्नानं पानं च पयसा मितेन भवतात्[१५]तु मे ॥४२॥

एवं विकल्प्य स्वधिया लिङ्गनिर्वाहहेतवे । पारिव्राज्यं प्रत्यपादि **मरीचिः** क्लेशकातरः ॥४३॥

¶तादृग्वेषं च तं दृष्ट्वाऽपृच्छद्धर्मं जनोऽखिलः । साधुधर्मं समाचख्यौ सोऽपि तेषां जिनोदितम् ॥४४॥

किं त्वं स्वयं नाऽऽचरसीत्य[१६]नुयुक्तः पुनर्जनैः । मेरुभारं न तं वोढुमीशोऽस्मीति शशंस सः ॥४५॥

धर्माख्यानप्रतिबुद्धान् स तु भव्यानुपस्थितान् । शिष्यान् समर्पयामास स्वामिने **नाभि**सूनवे ॥४६॥

इत्याचारो विजहार **मरीचिः** स्वामिना सह । स्वामी च समवासार्षी**द्विनीता**यां पुनः पुरि ॥४७॥

---

१. **चलित्वा** खं. ४ । २. 'कुत्रापि पुण्यपापयोर्बन्धेऽन्तर्भावात् सप्तैव तत्त्वान्युक्तानि' खं. ४ टि. । ३. खं. १-२ प्रत्योः २७-२८ तमपद्ययोर्व्यत्ययः । ४. देवैः ॥ ५. **०समितो नि०** खं. ४ । ६. सूर्यकिरणैर्दारुणे । ७. पान्थचरणानां नखानि पचति—प्लावयति, एतादृक् रजसां—धूलीनां चयः—समूहो यस्मिंस्तस्मिन् । ८. वस्त्रद्वयः । ९. **दुस्तरान्** खं. ४ । १०. येन—उपायेन व्रतं भवेत्, क्लमः—खेदश्च न भवेत् । ११. मनोदण्ड-वचनदण्ड-कायदण्डेतिदण्डत्रयरहिताः । अशुभं मन एव दण्डः—कर्मदण्डदायित्वात् । एवं वाक्कायावपि । १२. **अमी लुञ्चेन्द्रियमुण्डाः** खं. १-२-४ । १३. शिखावान् । १४. **कषायाणि** खं. ४ । कषायो (गेरु) वर्णविशेषस्तेन रक्तानि, क्रोधादिकषायवतः । १५. **भवताच्च** खं. ३-४, मु. । १६. पृष्टः ।

¶तत्र प्रभुर्नमस्कृत्य पृष्टो **भरत**चक्रिणा । भाविनोऽर्ह-च्चक्रि-विष्णु-प्रतिविष्णु-बलाञ्जगौ ॥४८॥
पुनः पप्रच्छ **भरतः** किं कश्चिदिह पर्षदि । भाव्यत्र **भरतक्षेत्रे** नाथ ! त्वमिव तीर्थकृत् ? ॥४९॥
मरीचिं दर्शयन्नाख्यत् स्वामी सूनुरयं तव । पश्चि[1]मस्तीर्थकृ**द्वीरो** नाम्ना भावीह **भारते** ॥५०॥
भाव्याद्योऽत्र **त्रिपृष्टा**ख्यः शार्ङ्गभृत् **पोतने पुरे** । **मूकापुर्यां** विदेहेषु **प्रियमित्र**श्च चक्रभृत् ॥५१॥
¶तच्छ्रुत्वा नाथमापृच्छ्य **मरीचिं भरतो** ययौ । त्रिश्च प्रदक्षिणीकृत्य वन्दित्वैवमवोचत ॥५२॥
स्वामिनोक्तं चरमस्त्वं [2]भाव्यर्हन्निह भारते । [3]आद्यश्च वासुदेवस्त्वं **त्रिपृष्टः पोतनेश्वरः** ॥५३॥
चक्री **विदेह-मूका**यां **प्रियमित्रो**ऽभिधानतः । पारिव्राज्यं न ते वन्द्यं भाव्यर्हन्निति वन्द्यसे ॥५४॥
तमित्युक्त्वा चक्रवर्ती प्रणम्य स्वामिनं पुनः । विनीतात्मा प्रविवेश **विनीतां** मुदितः पुरीम् ॥५५॥
¶तदाकर्ण्य **मरीचि**स्त्रिरास्फोट्य त्रिपदीं मुदा । इत्युवाचोच्चकैर्विष्णुर्भविष्यामि यदादिमः ॥५६॥
मूकानगर्यां मे चक्रवर्तित्वं च भविष्यति । भाव्यहं चरमश्चाऽर्हन् पर्याप्तमपरेण मे ॥५७॥
आद्योऽहं वासुदेवानां पिता मे चक्रवर्तिनाम् । पितामहस्तीर्थकृतामहो मे कुलमुत्तमम् ॥५८॥
एवं जातिमदं कुर्वन् [4]भुजौ चाऽऽस्फोटयन्मुहुः । नीचगोत्राभिधं कर्म **मरीचिः** समुपार्जयत् ॥५९॥
¶**ऋषभस्वामि**निर्वाणादू[5]र्ध्वं सार्धं स साधुभिः । विहरन् प्रबोध्य भव्यान् प्राहिणोत् साधुसन्निधौ ॥६०॥
व्याधिभिश्चाऽन्यदा ग्रस्तोऽसंयमीति स साधुभिः । अपाल्यमानो ग्लानः सन्मनस्येवं व्यचिन्तयत् ॥६१॥
[6]अहोऽमी साधवो धिग् धिङ् निर्दाक्षिण्याः कृपोज्झिताः । स्वार्थमात्रोद्यता लोकव्यवहारपराङ्मुखाः ॥६२॥
यन्मां परिचितं स्निग्धमप्येकगुरुदीक्षितम् । विनीतमपि नेक्षन्ते दूरेऽस्तु मम पालनम् ॥६३॥
यद्वा दुश्चिन्तितं मेऽदो यदमी स्वतनोरपि । परिचर्यां न कुर्वन्ति भ्रष्टस्य तु कथं मम ? ॥६४॥
अनेन व्याधिना मुक्तस्तत् स्वस्य प्रतिचारकम् । [7]कञ्चिच्छिष्यं करिष्यामि स्वलिङ्गेनाऽमुनैव हि ॥६५॥
¶एवं ध्यायन् विधिवशान्**मरीचि**रभवत् [8]पटुः । अन्यदा मिलितश्चाऽस्य **कपिलः** कुलपुत्रकः ॥६६॥
धर्मार्थी ज्ञापितस्तेन **कपिलो** धर्ममार्हतम् । किं स्वयं न करोषीति सोऽप्रच्छि **कपिले**न च ॥६७॥
मरीचिरवदद्धर्मं नैनं कर्तुमहं क्षमः । **कपिलो**ऽप्यब्रवीत् किं त्वन्मार्गे धर्मो न विद्यते ? ॥६८॥
जिनधर्मालसं ज्ञात्वा शिष्यमिच्छन् स तं जगौ । मार्गे जैनेऽपि धर्मोऽस्ति मम मार्गेऽपि विद्यते ॥६९॥
तच्छिष्यः **कपिलो**ऽथाऽभून्मिथ्याधर्मोपदेशनात् । **मरीचि**रप्यब्धिकोटिकोटीं संसारमार्जयत् ॥७०॥
मरीचिस्तदनालोच्य विहितानशनो मृतः । **ब्रह्मलोके** दशो[9]दन्वत्प्रमितायुः सुरोऽभवत् ॥७१॥
शिष्यान् वि[10]धाया**ऽऽसुर्या**दीन् स्वाचारानुपदिश्य च । विपद्य च **ब्रह्मलोके कपिलो**ऽप्यमरोऽभवत् ॥७२॥
स प्राग्जन्माऽवधेर्ज्ञात्वा मोहादभ्येत्य भूतले । स्वयं कृतं **सांख्यमतमा**[11]**सुर्या**दीनबोधयत् ॥७३॥
तदाम्नायादत्र **सांख्यं** प्रावर्तत च दर्शनम् । सुखसाध्ये ह्यनुष्ठाने प्रायो लोकः प्रवर्तते ॥७४॥
¶च्युत्वा **मरीचि**जीवोऽपि **कोल्लाके** सन्निवेशने । **कौशिका**ख्यः पूर्वलक्षा[12]शीत्यायुर्ब्राह्मणोऽभवत् ॥७५॥

---

१. चरमः । २. **भावार्ह०** खं. १-२ । ३. **आदिश्च** खं. ३, मु. । ४. **भुजां चा०** खं. २ । **भुजावा०** मु. । ५. पश्चात् । ६. **अहो अमी साधवो धिङ्नि०** खं. १-२ विना । ७. **किञ्चि०** खं. १-२ । ८. निरामयः । ९. दशसागरोपमायुः । १०. **विधायासूर्या०** मु. । विधाय 'आसुरि' आदीन् इत्यर्थः । आसुरिः कपिलदर्शनाचार्यः । ११. **०मासूर्या०** मु. । १२. 'असी लाख पूर्वायु०' खं. ४ टि. ।

स सदा विषयासक्तो द्रव्योपार्जनतत्परः । हिंसादिषु च निःशूकः[1] कालं भूयांसमत्यगात् ॥७६॥

सोऽन्ते त्रिदण्डी भूत्वा च, मृत्वा भ्रान्त्वा बहून् भवान् । **स्थूणा**ख्ये सन्निवेशेऽभूत् **पुष्पमित्रा**[2]भिधो द्विजः ॥७७॥

भूत्वा त्रिदण्डिकः[3] पूर्वलक्षद्वासप्ततिप्रमम्[4] । अतीत्याऽऽयुः स सौधर्मे सुरोऽभून्मध्यमस्थितिः ॥७८॥

च्युत्वा **चैत्ये** सन्निवेशे**ऽग्न्युद्योतः** स द्विजोऽभवत् । पूर्वलक्षचतुः[5]षष्ट्यायुष्कः प्राग्वत् त्रिदण्ड्यभूत् ॥७९॥

मृत्**वैशाने** मध्यमायुः सोऽभूद्देवस्ततश्च्युतः । **मन्दिरे** सन्निवेशेऽभूद**ग्निभूति**रिति द्विजः ॥८०॥

[6]षट्पञ्चाशत्पूर्वलक्षायुष्कः सोऽपि त्रिदण्ड्यभूत् । मृत्वा **सनत्कुमारे** च मध्यमायुः सुरोऽभवत् ॥८१॥

च्युत्वा च **श्वेतवीपुर्यां भारद्वाजो**ऽभवद् द्विजः । चतुश्चत्वारिंशत्[7]पूर्वलक्षायुः स त्रिदण्ड्यभूत् ॥८२॥

मृत्वा **माहेन्द्र**कल्पेऽभूत् स सुरो मध्यमस्थितिः । च्युत्वा भ्रान्त्वा भवं **राजगृहे**ऽभूत् **स्थावरो** द्विजः ॥८३॥

[8]चतुस्त्रिंशत्पूर्वलक्षायुष्कः सोऽपि त्रिदण्ड्यभूत् । विपद्य च **ब्रह्मलोके** मध्यमायुः सुरोऽभवत् ॥८४॥

ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य स बभ्राम बहून् भवान् । भवो ह्यनन्तीभवति स्वकर्मपरिणामतः ॥८५॥

॥इतश्चाभूद् **राजगृहे विश्वनन्दी** महीपतिः । पत्न्यां **प्रियङ्गौ विशाखनन्दी** तस्याऽभवत्सुतः ॥८६॥

विशाखभूतिर्युवराड् राज्ञस्तस्याऽनुजोऽभवत् । युवराजस्य तस्याऽभूद् **धारिणी** नामतः प्रिया ॥८७॥

मरीचिजीवः प्राग्जन्मोपार्जितैः शुभकर्मभिः । **विशाखभूतेर्धारिण्यां विश्वभूतिः** सुतोऽभवत् ॥८८॥

उद्यौवनो **विश्वभूति**र्वने **पुष्पकरण्डके** । रेमे सान्तःपुरो देवकुमार इव **नन्दने** ॥८९॥

विशाखनन्दी क्रीडेच्छू राट्पुत्रोऽस्थात्तु तद्बहिः । पुष्पाद्यर्थं गता दास्यो ददृशुस्तौ तथास्थितौ ॥९०॥

ताभ्यो ज्ञात्वा **प्रियङ्गु**स्तत् कोपौकः[9] कुपिता ययौ । तदीप्सितार्थं राजापि यात्राभेरीमवादयत् ॥९१॥

[10]उद्वृत्तः **पुरुषसिंहः** सामन्तस्तज्जयाय तत् । यास्यामीति सभामध्ये मायया चाऽवदन्नृपः ॥९२॥

तच्च श्रुत्वा **विश्वभूति**र्ऋजुरेत्य वनात्ततः[11] । भक्त्या निवार्य राजानं प्रयाणमकरोत् स्वयम् ॥९३॥

गतश्च **पुरुषसिंहं** दृष्ट्वाऽऽज्ञावर्तिनं पुनः । ववले तत्र च ययौ वने **पुष्पकरण्डके** ॥९४॥

विशाखनन्दी मध्येऽस्तीत्युक्तो द्वाःस्थेन[12] तत्र सः । अचिन्तयन्मायया‍ऽहं कृष्टः **पुष्पकरण्डकात्** ॥९५॥

क्रुद्धः कपित्थं मुष्ट्याऽहंस्तत्फलैः पतितैर्भुवम् । छादितां दर्शयन् सोऽथ जगाद द्वारपालकम् ॥९६॥

पातयामि शिरांस्येवं सर्वेषां भवतामपि[13] । ज्यायसि[14] ज्यायसी ताते न चेद्भक्तिर्भवेन्मम ॥९७॥

भोगैरीदृग्वञ्चनाढ्यै[15]र्ममाऽलमिति स ब्रुवन् । **सम्भूति**मुनिपादान्ते गत्वा व्रतमुपाददे ॥९८॥

तं च प्रव्रजितं श्रुत्वा राजा सावरजो[16]ऽप्यगात् । नत्वा च क्षमयित्वा च राज्यायाऽर्थयते स्म च ॥९९॥

विश्वभूतिमनिच्छन्तं ज्ञात्वा भूपो[17]ऽगमद् गृहम् । ततो व्यहार्षीदन्यत्र स पुनर्गुरुणा सह ॥१००॥

॥स गुर्वनुज्ञयैकाकिविहारेण तपःकृशः । विहरन्नेकदाऽऽगच्छन्नगरीं **मथुरा**भिधाम् ॥१०१॥

तदा **विशाखनन्द्या**गादुद्वोढुं तन्नृपात्मजाम् । **विश्वभूति**श्च मासान्ते पारणायाऽविशत् पुरीम् ॥१०२॥

---

१. निर्दयः । २. **पुष्प०** खं. १ । ३. **त्रिदण्डकः** खं. १-४ । ४. 'बहुत्तरि लाख पूर्वायुः' खं. ४ टि. । ५. 'चतुःसट्ठि लाख पूर्व' खं. ४ टि. । ६. 'छप्पन लाख पूर्वायुः ' खं. ४ टि. । ७. '४४ लाख पूर्व' खं. ४ टि. । ८. **तत०** खं. ४ । '३० लाख' इति टि. तत्रैव । ९. प्रियङ्गुराज्ञी क्रुद्धा सती कोपगृहं ययौ । १०. प्रतिकूलः । ११. **वनान्ततः** खं. १ । १२. **द्वास्थेन** खं. १-२-३-४ । १३. **भवतां पुनः** मु. । १४. ज्यायसि—ज्येष्ठे ताते—पितरि ज्यायसी—महती भक्तिः । १५. **०वञ्चनाद्यै** मु. । १६. लघुभ्रात्रा सह । १७. **भूयो०** खं. १-२-४ ।

विशाखनन्दिनः सोऽथ शिबिराभ्यर्णमागतः । **विश्वभूतिः** कुमारोऽसावित्यदर्श्यत पूरुषैः ॥१०३॥

विशाखनन्दी तं सद्यः प्रेक्ष्य द्विषमिवाऽकुपत् । गवैकया **विश्वभूतिः** पर्यस्तश्च तदाऽपतत् ॥१०४॥

कपित्थपातनं स्थाम क्व[1] तवेत्यहसच्च सः । धृत्वा गां शृङ्गयो**र्विश्वभूति**श्चाऽभ्रमयत् क्रुधा ॥१०५॥

भूयिष्ठवीर्यो भूयासं मृत्यवेऽस्य भवान्तरे । अनेन तपोसोग्रेण निदानमिति सोऽकरोत् ॥१०६॥

सम्पूर्य कोटिवर्षायुरनालोच्य च तन्मृतः । **विश्वभूतिर्महाशुक्रे** प्रकृष्टायुः सुरोऽभवत् ॥१०७॥

¶इतश्चात्रैव **भरते** नगरे **पोतना**भिधे । अभूद् **रिपुप्रतिशत्रु**र्नाम राजा महाभुजः ॥१०८॥

तस्य **भद्रे**ति पत्न्यासीत् तस्यां सूनुरजायत । चतुर्भिः सूचितः स्वप्नैर्बलभद्रो**ऽचला**भिधः ॥१०९॥

मृगावतीति नाम्नाऽभूत् पुत्री च मृगलोचना । सोद्यौवना रूपवती प्रणन्तुं पितरं ययौ ॥११०॥

जातानुरागस्तां प्रेक्ष्य निजोत्सङ्गे न्यधत्त सः । तत्पाणिग्रहणोपायं विचिन्त्य व्यसृजच्च ताम् ॥१११॥

पौरवृद्धानथाऽऽहूय पप्रच्छेदं महीपतिः । यदत्र जायते रत्नं तत् कस्य ? ब्रूत निर्णयम् ॥११२॥

तवेति ते समाचख्युस्त्रिरुपादाय तद्वचः । **मृगावतीं** परिणेतुं तत्र चाऽनाययन्नृपः ॥११३॥

जग्मुस्ते लज्जिताः सर्वे पार्थिवोऽपि **मृगावतीम्** । गान्धर्वेण विवाहेन स्वयमेव ह्युपायत ॥११४॥

लज्जाक्रोधाकुला **भद्रा** देवी मुक्त्वा महीपतिम् । सहा**ऽचलेन** निर्गत्य प्रययौ **दक्षिणापथे** ॥११५॥

पुरीं माहेश्वरीं तत्र विरचय्या**ऽचलो** नवाम् । मातरं तत्र संस्थाप्य जगाम पितुरन्तिके ॥११६॥

तत्पितापि स्वप्रजायाः पतित्वेनाऽखिलैर्जनैः । **प्रजापति**रिति प्रोचे बलीयः कर्म नाम हि ॥११७॥

¶**विश्वभूति**श्च्युतः **शुक्रान्मृगावत्या** अथोदरे । सप्तस्वप्नसमाख्यातविष्णुभावः समागमत् ॥११८॥

तया च काले सुषुवे सूनुः प्रथमशार्ङ्गभृत् । त्रिकरण्डकपृष्टत्वात् **त्रिपृष्ट** इति संज्ञितः ॥११९॥

अशीतिधनुरुत्तुङ्गो रममाणो**ऽचलेन** सः । अधीतसकलकलः क्रमेण प्राप यौवनम् ॥१२०॥

विशाखनन्दीजीवोऽथ भवं भ्रान्त्वा मृगाधिपः । जात**स्तुङ्गगिरौ शङ्खपुर**देशमुपाद्रवत् ॥१२१॥

तदानी**मश्वग्रीवे**ण भूभुजा प्रतिविष्णुना । मम मृत्युः कुत इति पृष्टो नैमित्तिकोऽवदत् ॥१२२॥

हन्ता स ते **चण्डवेगं** यो दूतं धर्षयिष्यति । मारयिष्यति य**स्तुङ्गगिरि**सिंहं च हेलया ॥१२३॥

अश्वग्रीवस्ततः **शङ्खपुरे** शालीनवापयत् । तद्रक्षार्थं चाऽऽदिदेश वारकेण[2] महीपतीन् ॥१२४॥

सोऽश्रौषीच्च महावीर्यौ पुत्रौ राज्ञः **प्रजापतेः** । तस्मै द्रुतं (दूतं ?) **चण्डवेगं** प्रैषीत् चार्थेन[3] केनचित् ॥१२५॥

प्रजापतेः कारयतः सङ्गीतं निजपर्षदि । अकस्मात् प्राविश**च्चण्डवेगः** स्वामिबलोन्मदः ॥१२६॥

आगमा[4]ध्ययनस्येवाऽकालविद्युत्समुद्गमः । स विघ्नभूतो गीतस्याऽभ्युत्तस्थे तेन भूभुजा ॥१२७॥

मन्त्रिणश्च कुमाराभ्यां पृष्टा आख्यन् पुमानयम् । प्रधानभूतो**ऽश्वग्रीव**महाराजस्य दोष्मतः ॥१२८॥

यदा व्रजत्ययं दूतो ज्ञापनीयस्तदा हि नौ । इति स्वकीया**नचल-त्रिपृष्टा**वूचतुर्नरान् ॥१२९॥

¶स **प्रजापति**नाऽन्येद्युर्विसृष्टोऽभ्यर्च्य गौरवात् । ययौ कुमारयोराशु ज्ञापितश्च निजैर्नरैः ॥१३०॥

---

१. **क्व ते चेत्य०** मु. । २. **वारकेन** खं. १-२-४ । ३. **स्वार्थेन** मु. । ४. आगमाः—जैन शास्त्राणि, तेषामध्ययने अकाले विद्युत्समुद्गमो विघ्नः, तद्वत् ।

गत्वा कुमारौ मार्गार्धे तमकुट्टयतां भटैः । पलायांचक्रिरे सद्यस्तत्सहायास्तु काकवत् ॥१३१॥

तत्**प्रजापति**ना ज्ञात्वा भीतेनाऽऽनायितो गृहे । सत्कृत्य चाधिकं **चण्डवेग** एवमभाष्यत ॥१३२॥

कुमारयोर्दुर्विनयं मा स्माऽऽख्यः स्वामिनः खलु । अज्ञानजाद् दुर्विनयान्न कुप्यन्ति महाशयाः ॥१३३॥

आमेत्युक्त्वा ययौ दूतस्तत्[1]पौंस्नात्त्वग्रतो गतात्[2] । विदाञ्चकाराऽ**श्वग्रीव**स्तद्धर्षणमशेषतः ॥१३४॥

तद्विदं च **हयग्रीवं** ज्ञात्वा दूतो यथातथम् । स्वधर्षणं तदाचख्यावलीकाख्यानकातरः[3] ॥१३५॥

अश्वग्रीवेण शिष्ट्वाऽन्यः प्रहितो ना[4] **प्रजापतिम्** । गत्वाऽवोचद् रक्ष सिंहाच्छालीनाज्ञा प्रभोरियम् ॥१३६॥

प्रजापतिः सुतावूचे युवाभ्यां कोपितः प्रभुः । प्रददौ यदवारे[5]ऽपि शासनं सिंहरक्षणे ॥१३७॥

इत्युक्त्वा प्रस्थितं भूपं कुमारौ प्रतिषिध्य तौ । प्रजग्मतुः **शङ्खपुरं** सिंहयुद्धसकौतुकौ ॥१३८॥

¶अन्येऽरक्षन्नृपाः सिंहं कथङ्कारं कियच्चिरम् । इति पृष्ट**स्त्रिपृष्टे**न शशंसुः शालिगोपकाः ॥१३९॥

चतुरङ्गचमूवप्रं कृत्वाऽरक्षन् क्षमाभुजः । आशालिग्रहणमहो वर्षवारक्रमागताः ॥१४०॥

ऊचे **त्रिपृष्ट**स्तानेवं स्थास्यतीयच्चिरं हि कः ? । तद्दर्शयत मे सिंहं यथैकाकी निहन्मि तम् ॥१४१॥

ततस्तेऽदर्शयन् सिंहं **तुङ्गाचल**गुहागतम् । जग्मतुश्च रथारूढौ तां गुहां राम-शार्ङ्गिणौ[6] ॥१४२॥

चक्रुः कलकलं चोच्चैस्तद्गुहापार्श्वयोर्जनाः । तं श्रुत्वा निर्ययौ जृम्भादीर्णवक्त्रः[7] स केसरी[8] ॥१४३॥

रथिकोऽहमसौ पत्तिरित्याजि[9]र्न समाऽऽवयोः । इति **त्रिपृष्टः** फलकासिधरो[10]ऽवातरद् रथात् ॥१४४ ॥

दंष्ट्रा-करज★शस्त्रोऽयं फलकासिधरस्त्वहम् । नैतदप्युचितमिति चर्मासी[11] व्यमुचद्धरिः ॥१४५॥

तत्प्रेक्ष्य केसरी[12] जातजातिस्मृतिरचिन्तयत् । एकं धाष्टर्यमहो एको यदागान्मद्गुहामसौ ॥१४६॥

अन्यद् रथादुत्तरणं तृतीयं शस्त्रमोचनम् । दुर्मदं तन्निहन्म्येष मदान्धमिव सिन्धुरम् ॥१४७॥

विचिन्त्यैवं क्षणं व्यात्ताननः पञ्चाननाग्रणीः । दत्वा फालामुत्पपातोप**त्रिपृष्टं** पपात च ॥१४८॥

एकेन पाणिनोर्ध्वोष्ठमपरेणाऽधरं पुनः । धृत्वा **त्रिपृष्टस्तं** सिंहं जीर्ण[13]वस्त्रमिवाऽद्दणात्[14] ॥१४९॥

पुष्पाभरणवस्त्राणि ववृषुर्देवता हरौ । लोकाश्च विस्मयस्मेराः साधु साध्विति तुष्टुवुः ॥१५०॥

अहो कथमनेनाऽहं कुमारेणाऽद्य मारितः ? । इत्यमर्षात् स्फुरंस्तस्थौ द्विधाभूतोऽपि केसरी ॥१५१॥

[15]**गणभृद्गौतम**जीवोऽन्त्यार्हज्जीवस्य शार्ङ्गिणः । तदानीं सारथिः सिंहं तं स्फुरन्तमदोऽवदत् ॥१५२॥

नृष्वेष सिंहः पशुषु त्वं तु तन्मारितोऽमुना । मुधाऽपमानं किं धत्से ? न हीनेन हतोऽसि यत् ॥१५३॥

सुधयेव तया वाचा प्रीतो मृत्वा स केसरी । चतुर्थ्यां नरकावन्यां नारकः समजायत ॥१५४॥

¶तच्चर्माऽऽदाय कुमारौ चलितौ स्वपुरं प्रति । ग्राम्यानित्यूचतु**र्वाजिग्रीव**स्यैतद्धि कथ्यताम् ॥१५५॥

शालीन् खाद यथेष्टं त्वं विश्वस्तस्तिष्ठ सम्प्रति । असौ हृदयशल्यं ते केसरी यन्निपातितः ॥१५६॥

---

१. तस्य चण्डवेगस्य पुरुषसमूहात् । २. **०पौंस्नांस्त्वग्रतो गतान्** खं. १-२-३-४ । ३. असत्यकथनभीरुः । ४. नरः । ५. वारकं विनापि । ६. बलदेव-वासुदेवौ । **राम-लक्ष्मणौ** खं. १-२ । ७. जृम्भा 'बगासुं' इति भाषायां, तया व्यात्तमुखः । ८. १२. **केशरी** खं. १-४ । ९. आजिः—युद्धम् । १०. फलकं 'ढाल', असिं—खड्गं च धारकः । ११. **वर्मासी** खं. १ । १३. **जीर्णं** खं. ४ । १४. अदारयत् । १५. शार्ङ्गी—त्रिपृष्टः, स अन्त्यस्य अर्हतः—भगवतो महावीरस्य भाविजिनस्य जीवः । तस्य भावी गणभृत्—प्रथम शिष्यो गौतमः, तस्य जीवः सारथिरिति भावः । ★ करजाः—नखाः ।

इत्युक्त्वा **पोतनपुरे** तौ कुमारावुपेयतुः । ग्रामीणास्तेऽपि गत्वाऽऽख्यन् **हयग्रीव**स्य तत्तथा ॥१५७॥
¶[**हयग्रीवो**ऽपि साशङ्को जिघांसुर्मायियाऽपि तौ । अनुशिष्याऽऽदिशद् दूतं **प्रजापति**नृपं प्रति ॥१५८॥
गत्वा स दूतस्तं स्माऽऽहोपस्वामि प्रेषयाऽऽत्मजौ । राज्यं यदनयोः स्वामी प्रदास्यति पृथक् पृथक् ॥१५९॥
प्रजापतिर्बभाषेऽहं यास्यामि स्वामिनं स्वयम् । कृतं मम कुमाराभ्यां गताभ्यां तत्र सुन्दर ! ॥१६०॥
दूतो भूयोऽवदत् पुत्रौ न चेत्त्वं प्रेषयिष्यसि । तत् सज्जीभव युद्धाय मा वादीः कथितं न यत् ॥१६१॥
इत्युक्तवन्तं तं दूतं तौ कुमारावमर्षिणौ[1] । धर्षयित्वा निजपुरान्निरासयतां क्षणात् ॥१६२॥
दूतो गत्वा तदाचख्यौ **हयग्रीवाय** धर्षणम् । **हयग्रीवो**ऽपि कोपेन हुताशन इवाऽज्वलत् ॥१६३॥
¶[**हयग्रीवः** ससैन्योऽपि **त्रिपृष्टश्चाचलो**ऽपि च । युयुत्सवः समभ्येयू **रथावर्त**महागिरौ ॥१६४॥
मिथो युयुधिरे सैन्याः[2] पक्षयोरुभयोरपि । सांवर्तिका[3] इवाऽम्भोदा आस्फलन्तः परस्परम् ॥१६५॥
क्षीणक्षीणेषु सैन्येषु सैन्ययुद्धं निषिध्य तौ । **अश्वग्रीवस्त्रिपृष्टश्चा**ऽयुध्येतां रथिनौ स्वयम् ॥१६६॥
मोघीकृतास्त्रो**ऽश्वग्रीवो**ऽरिग्रीवाच्छेद[4]लम्पटम् । **त्रिपृष्टा**याऽमुचच्चक्रं हाहाकारिजनेक्षितम् ॥१६७॥
त्रिपृष्टोरःस्थले चक्रं तुम्बेन निपपात तत् । शरभो रभसोद्भ्रान्त इव पर्वतसानुनि ॥१६८॥
वीरप्रष्ठ[5]**स्त्रिपृष्टो**ऽथ तेन चक्रेण लीलया । चकर्त **हयकण्ठ**स्य कण्ठमम्भोजनालवत् ॥१६९॥
अचलश्च त्रिपृष्टश्च प्रथमौ हलि-शार्ङ्गिणौ । इत्याघोषि सुरैर्व्योम्नि पुष्पवृष्टिपुरस्सरम् ॥१७०॥
तयोः सर्वेऽपि राजानः सद्योऽपि प्रणतिं ययुः । ताभ्यां चाऽसाधि **भरतक्षेत्र**[6]याम्यार्धमोजसा ॥१७१॥
शिलां **कोटिशिलां** दोष्णोत्पाट्य मूर्ध्न्या[7]तपत्रवत् । प्रथमः पुण्डरीका[8]क्षो धारयामास लीलया ॥१७२॥
विक्रमाक्रान्तभूचक्रः स **पोतनपुरं** ययौ । अभिषिक्तश्चाऽर्धचक्रिपदे देवैर्नृपैरपि ॥१७३॥
¶[यद्यद्रत्नं दूरतोऽपि **त्रिपृष्टं** तत्तदाश्रयत् । रत्नीभूता गायनेषु तमेयुः केऽपि सुस्वराः ॥१७४॥
एकदा तेषु गायत्सु शय्यापालं हरिर्निशि । ऊचे मयि शयानेऽमी विसृष्टव्या[9]स्त्वया खलु ॥१७५॥
आमेत्यूचे तल्प[10]पाल आगान्निद्रा च शार्ङ्गिणः । तद्गीतलुब्धो व्यस्राक्षीद् गायनान् सोऽपि तान्न हि ॥१७६॥
तेषु गायत्सु चौत्तस्थौ विष्णुरूचे च ताल्पिकम् । त्वया विसृष्टाः किं नाऽमी ? सोऽप्यूचे गीतलोभतः ॥१७७॥
तच्छ्रुत्वा कुपितो विष्णुः प्रभाते तस्य कर्णयोः । अक्षेपयत् त्रपु तप्तं शय्यापालो मृतश्च सः ॥१७८॥
त्रिपृष्टः कर्मणा तेन वेद्यं कर्म न्य[11]काचयत् । प्रभुत्वादन्यदप्युग्रं कर्माऽबध्नाद्[12] दुरायति ॥१७९॥
स[13] हिंसादिष्वविरतो महारम्भपरिग्रहः । चतुरशीत्यब्दलक्षीं **प्राजापत्यो**ऽत्यवाहयत् ॥१८०॥
मृत्वा च सप्तमावन्यामुदपद्यत ना[14]रकः । तद्वियोगात् प्रव्रजितो**ऽचलो** मृत्वा शिवं ययौ ॥१८१॥
¶[**त्रिपृष्ट**जीवो नरकादुद्वृ[15]त्त्याऽजनि केसरी । केसर्यपि विपन्नः संश्चतुर्थं नरकं ययौ ॥१८२॥
सोऽथ तिर्यङ्मनुष्यादिभवान् बभ्राम भूरिशः । लब्ध्वा च मानुषं जन्म शुभं कर्मैकदाऽऽर्जयत् ॥१८३॥
ततो**ऽपरविदेहेषु मूका**यां पुरि भूपतेः । **धनञ्जयस्य धारिण्याः** पत्न्याः कुक्षाववातरत् ॥१८४॥
चतुर्दशमहास्वप्नाख्यातचक्रधरर्द्धिकः । काले तया च सुषुवे सूनुः सम्पूर्णलक्षणः ॥१८५॥

---

१. **०वमर्षणौ** मु. । २. सैनिकाः । ३. प्रलयकालीनाः । ४. **०ग्रीवोच्छेद०** खं. ३-४, मु. । ५. **वीरपृष्ट०** खं. १-२-३-४ । वीरेषु अग्रणीः । ६. भरतक्षेत्रस्य दक्षिणार्धम् । ७. **मूर्ध्ना०** खं. १-४ । ८. विष्णुः, वासुदेव इत्यर्थः । ९. **विस्रष्टव्या०** मु. । १०. तल्पं—शय्या । ११. दृढमूलमबध्नात् । १२. **०बध्नान्** खं. १-२ । १३. **अहिंसा०** मु. । १४. **नारकी** खं. ४ । १५. **०दुद्धृत्या०** मु. ।

प्रियमित्र इति नाम पितरौ तस्य चक्रतुः । पित्रोर्मनोरथैः सार्धं क्रमेण ववृधे च सः ॥१८६॥

अथ संसारनिर्विण्णो[1] **धनञ्जय**महीपतिः । **प्रियमित्रं** सुतं राज्ये निधाय व्रतमाददे ॥१८७॥

प्रियामिव भुवं पातुः **प्रियमित्र**स्य भूपतेः । चतुर्दश महारत्नान्युदपद्यन्त च क्रमात् ॥१८८॥

षट्खण्डं विजयं जेतुं चक्रमार्गानुगोऽचलत् । गत्वा च पूर्वाभिमुखं **मागधं** तीर्थमासदत् ॥१८९॥

कृत्वाऽष्टमतपस्तत्र चतुरङ्गचमूवृतः । चतुर्थान्ते रथारूढः किञ्चिद् गत्वाऽग्रहीद्धनुः ॥१९०॥

मागधतीर्थकुमारं समुद्दिश्य महाभुजः । कङ्कपत्रं स्वनामाङ्कं गरुत्मन्तमिवाऽक्षिपत् ॥१९१॥

योजनानि द्वादशेषुः स लङ्घित्वा विहायसा । पुरो [2]**मागध**देवस्य पपातोत्पातवज्रवत् ॥१९२॥

बाणो मुमूर्षुणा केन क्षिप्त इत्यभिचिन्तयन् । **मागधेशो** रुषोत्थाय तं जग्राह शिलीमुखम् ॥१९३॥

चक्रिनामाक्षरश्रेणीं वीक्ष्य शान्तीभवन् क्षणात् । उपायनान्युपादाय **प्रियमित्रं** स आययौ ॥१९४॥

आज्ञाधरस्तवाऽस्मीति जल्पन् व्योमस्थितो नृपम् । पूजयामास विविधोपायनैः स उपायवित् ॥१९५॥

तं सत्कृत्य विसृज्याथ वलित्वा पारणं व्यधात् । चक्री **मागध**देवस्य चक्रे चाष्टाह्निकोत्सवम् ॥१९६॥

ततो जगाम याम्यायां[3] कर्कस्थित इवाऽर्यमा । **वरदामा**नममरं नृपः प्राग्वदसाधयत् ॥१९७॥

गत्वा प्रतीच्यां **प्रभास**तीर्थेशमपि चक्रभृत् । विधिना साधयामास प्रति **सिन्धुं** जगाम च ॥१९८॥

कृताष्टमस्य प्रत्यक्षीभूय **सिन्धु**र्महीपतेः । रत्न-भद्रासने दिव्ये प्रददौ भूषणानि च ॥१९९॥

तां विसृज्य स **वैताढ्यं** चक्ररत्नानुगो ययौ । **वैताढ्याद्रिकुमारं** चाऽसाधयद्विहिताष्टमः ॥२००॥

गतस्याऽभि**तमिस्रं**[4] चाऽष्टमस्थस्य महीपतेः । **कृतमालः** स्त्रीरत्नार्हमन्यच्चाऽऽभरणं ददौ ॥२०१॥

उत्तीर्य चर्मणा **सिन्धुं** सेनानीश्चक्रिशासनात् । लीलया साधयामास **सिन्धोः** प्रथमनिष्कुटम् ॥२०२॥

भूयोऽप्यभ्येत्य सेनानीः **प्रियमित्र**स्य शासनात् । कृताष्टमो दण्डघातात् **तमिस्रा**मुदघाटयत् ॥२०३॥

चक्रचारूढो गजरत्नं तत्कुम्भे न्यस्य दक्षिणे । मणिरत्नं प्रकाशाय **तमिस्रां** प्राविशद् गुहाम् ॥२०४॥

काकिण्या मण्डलान्यर्कमण्डलाभानि पार्श्वयोः । लिखन् गुहायां द्योताय चक्री चक्रानुगो ययौ ॥२०५॥

[5]पद्ययो**न्मग्ना-निमग्ने** नद्यौ तीर्त्वा महीपतिः । स्वयमुद्घ[6]टितेनोदग्द्वारेण निरयाद्[7] गिरेः ॥२०६॥

आपातनाम्नः किरातानजैषीत्तत्र चक्रभृत् । असाधयच्च सेनान्या द्वितीयं **सिन्धु**निष्कुटम् ॥२०७॥

चक्रानुगो निवृत्याऽथ भूयो[8] **वैताढ्य**मभ्यगात् । वशीचक्रे द्वयोः श्रेण्योस्तत्र विद्याधरांश्च सः ॥२०८॥

साधयित्वा स सेनान्या **गाङ्गं** प्रथमनिष्कुटम् । स्वयमष्टम[9]भक्तेन **गङ्गादेवी**मसाधयत् ॥२०९॥

खण्डप्रपातया सेनान्युद्घाटितकपाटया । **वैताढ्या**द्रेर्निर्जगाम ससैन्योऽपि महीपतिः ॥२१०॥

[10]अथाऽष्टमतपःस्थस्य **प्रियमित्र**स्य चक्रिणः । नवापि निधयोऽभूव**न्नैसर्पा**द्या वशंवदाः ॥२११॥

सेनान्या साधयित्वा च द्वितीयं **गाङ्ग**निष्कुटम् । जित[11]षट्खण्डविजयश्चक्री **मूकां पुरीं** ययौ ॥२१२॥

चक्रभृत्त्वाभिषेकोऽस्य चक्रे द्वादशवार्षिकः । अमरैर्नृ[12]वरैश्चापि महोत्सवपुरःसरम् ॥२१३॥

---

१. ०**निर्विन्नो** खं. १ । २. **मगध०** खं. १-२ । ३. कर्कराशिस्थितोऽर्यमा—सूर्यः यथा याम्यायां—दक्षिणस्यां दिशि गच्छति तथा। ४. ०**तमिश्रं** खं. १ । ५. पाल्या । ६. **स्वयमुद्घाटि०** खं. १ । ७. **निरगाद्** खं. १-२-४ । ८. **भूपो०** खं. ३, मु.। ९. अष्टम उपवासत्रयात्मकः । १०. **तथा०** खं. ४ । ११. **कृतषट्०** खं. १-२ । जितः षट्खण्डात्मको विजयः—क्षेत्रं येन सः । १२. ०**र्नृपवैर०** खं. १-२ ।

¶[नीत्या पालयतस्तस्य पृथिवीं पृथिवीपतेः । एकदा **पोट्टिलाचार्य** उद्याने समवासरत् ॥२१४॥

धर्मं तदन्तिके श्रुत्वा राज्ये न्यस्य स्वमात्मजम् । स प्रवव्राज तेपे च वर्षकोटीं तपः परम् ॥२१५॥

पूर्वलक्षचतुरशीत्यायुः संन्यासपूर्वकम् । मृत्वा **शुक्रे** स **सर्वार्थ**विमाने त्रिदशोऽभवत् ॥२१६॥

च्युत्वेह **भरते** [1]**छत्रा**यां पुर्यां **जितशत्रु**तः । **भद्रादेव्यां** सोऽजनिष्ट **नन्दनो** नाम नन्दनः ॥२१७॥

तं न्यस्योद्यौवनं राज्ये **जितशत्रु**र्महीपतिः । संसारवासनिर्विण्णः परिव्रज्यामु[2]पाददे ॥२१८॥

लोकानां हृदयानन्दो **नन्दनो**ऽपि वसुन्धराम् । यथाविधि [3]शशासैनां [4]पाकशासनशासनः ॥२१९॥

¶[चतुर्विंशत्यब्दलक्षीं जन्मतोऽतीत्य **नन्दनः** । विरक्तः **पोट्टिलाचार्य**समीपे व्रतमाददे ॥२२०॥

मासोपवासैः सततैः श्रामण्यं स प्रकर्षयन् । व्यहार्षीद् गुरुणा सार्धं ग्रामाकरपुरादिषु ॥२२१॥

[5]उभाभ्यामपध्यानाभ्यां [6]बन्धनाभ्यां च वर्जितः । त्रिभिर्दण्डैर्गारवैश्च[7] शल्यैश्च रहितः सदा ॥२२२॥

प्रक्षीण[8]चतुःकषायश्चतुःसंज्ञाविवर्जितः । चतुर्विकथारहितश्चतुर्धर्मपरायणः ॥२२३॥

[9]चतुर्विधैरुपसर्गैरपरिस्खलितोद्यमः । व्रतेषु पञ्चसूद्युक्तो द्वेषी [10]कामेषु पञ्चसु ॥२२४॥

पञ्चप्रकारस्वाध्यायप्रसक्तः प्रतिवासरम् । बिभ्राणः [11]समितीः पञ्च जेता पञ्चेन्द्रियाणि च ॥२२५॥

षड्जीवनिकायत्राता सप्तभीस्थानवर्जितः । विमुक्ताष्टमदस्थानः स नवब्रह्मगुप्तिकः[12] ॥२२६॥

दधद्दशविधं धर्मं सम्यगेकादशाङ्गभृत् । तपो द्वादशधा कुर्वन् द्वादशप्रतिमारुचिः ॥२२७॥

दुःसहामपि सहिष्णुः परीषहपरम्पराम् । निरीहो **नन्दन**मुनिर्वर्षलक्षं तपोऽकरोत् ॥२२८॥

॥ सप्तभिः कुलकम् ॥

¶[अर्हद्भक्त्यादिभिः स्थानैर्विंशत्याऽपि महातपाः । दुरर्जमर्जयामास तीर्थकृन्नामकर्म सः ॥२२९॥

स निष्कलङ्कं श्रामण्यं चरित्वा मूलतोऽपि हि । आयुःपर्यन्तसमये व्यधादाराधनामिति ॥२३०॥

"ज्ञानाचारोऽष्टधा प्रोक्तो यः काल—विनयादिकः । तत्र मे कोऽप्यतीचारो योऽभून्निन्दामि तं त्रिधा ॥२३१॥

यः प्रोक्तो दर्शनाचारोऽष्टधा निःशङ्कितादिकः । तत्र मे योऽतिचारोऽभूत् त्रिधापि व्युत्सृजामि तम् ॥२३२॥

या कृता प्राणिनां हिंसा सूक्ष्मा वा बादरापि वा । मोहाद्वा लोभतो वापि व्युत्सृजामि त्रिधापि ताम् ॥२३३॥

[13]हास्यभीक्रोधलोभाद्यैर्यन्मृषा भाषितं मया । तत्सर्वमपि निन्दामि प्रायश्चित्तं चरामि च ॥२३४॥

अल्पं भूरि च यत् क्वापि परद्रव्यमदत्तकम् । आत्तं रागादथ द्वेषात् तत्सर्वं व्युत्सृजाम्यहम् ॥२३५॥

तैरश्चं मानुषं दिव्यं मैथुनं मयका पुरा । यत्कृतं त्रिविधेनापि त्रिविधं व्युत्सृजामि तत् ॥२३६॥

बहुधा यो धनधान्यपश्वादीनां परिग्रहः । लोभदोषान्मयाऽकारि व्युत्सृजामि त्रिधापि तम् ॥२३७॥[14]

पुत्रे कलत्रे मित्रे च बन्धौ धान्ये धने गृहे । अन्येष्वपि ममत्वं यत् तत्सर्वं व्युत्सृजाम्यहम् ॥२३८॥

इन्द्रियैरभिभूतेन य आहारश्चतुर्विधः । मया रात्रावुपाभोजि निन्दामि तमपि त्रिधा ॥२३९॥

---

१. **छत्राग्रापुर्यां** खं. १-२ । २. **०मुपाददौ** खं. १ । ३. **शशासेनां** मु. । ४. पाकशासन इन्द्रः, तस्येव शासनं यस्य सः । ५. आर्त्तध्यानं रौद्रध्यानं अपध्याने । ६. रागश्च द्वेषश्च द्वे बन्धने । ७. मनोवाक्कायजैर्दण्डैः, ऋद्धि-रस-सातरू पैर्गारवैः, माया-निदान-मिथ्यात्वाख्यैः शल्यैः । **०गौरवै०** मु. । ८. **०चतुष्क०** मु. । ९. देवकृत, मनुष्यकृत, अनुकूल, प्रतिकूल—एवं ४ उपद्रवाः । १०. पञ्चेन्द्रियविषयेषु । ११. ईर्याद्याः पञ्च साधूनां समितयः । १२. **०गुप्तिषु** खं. १ । १३. **०भीलोभक्रोधाद्यै०** मु. । १४. २३३ तः २३७ तमपद्यानामेवं क्रमः खं. ४ मध्ये—२३५, २३६, २३७, २३३, २३४ ।

क्रोधो मानो माया[1] लोभो रागो द्वेषः कलिस्तथा । पैशून्यं परनिर्वादोऽभ्याख्यानमपरं च यत् ॥२४०॥
चारित्राचार[2]विषयं दुष्टमाचरितं मया । तदहं त्रिविधेनापि व्युत्सृजामि समन्ततः ॥२४१॥
यस्तपःस्वतिचारोऽभूद् बाह्येष्वाभ्यन्तरेषु च । त्रिविधं त्रिविधेनापि निन्दामि तमहं[3] खलु ॥२४२॥
धर्मानुष्ठानविषये यद्वीर्यं गोपितं मया । वीर्याचारातिचारं च निन्दामि तमपि त्रिधा ॥२४३॥
हतो दुरुक्तश्च मया यो यस्याऽहारि किञ्चन । यस्याऽपाकारि किञ्चिद्वा मम क्षाम्यतु सोऽखिलः ॥२४४॥
यश्च मित्रममित्रो वा स्वजनोऽरिजनोऽपि वा । सर्वः क्षम्यतु मे सर्वं सर्वेष्वपि समोऽस्म्यहम् ॥२४५॥
तिर्यक्त्वे सति तिर्यञ्चो नारकत्वे च नारकाः । अमरा अमरत्वे च मानुषत्वे च मानुषाः ॥२४६॥
ये मया स्थापिता दुःखे सर्वे क्षाम्यन्तु ते मम । क्षाम्याम्य[4]हमपि तेषां मैत्री सर्वेषु मे खलु ॥२४७॥
जीवितं यौवनं लक्ष्मीः रूपं प्रियसमागमः । चलं सर्वमिदं वात्या[5]नर्तिताब्धितरङ्गवत् ॥२४८॥
व्याधि-जन्म-जरा-मृत्युग्रस्तानां प्राणिनामिह । विना जिनोदितं धर्मं शरणं कोऽपि नाऽपरः ॥२४९॥
सर्वेऽपि जीवाः स्वजना जाताः परजनाश्च ते । विदधीत प्रतिबन्धं तेषु को हि मनागपि ? ॥२५०॥
एक उत्पद्यते जन्तुरेक एक विपद्यते । सुखान्यनुभवत्येको दुःखान्यपि स एव हि ॥२५१॥
अन्यद् वपुरिदं तावदन्यद्धान्यधनादिकम् । विभवो[6]ऽन्योऽन्यश्च जीवो वृथा मुह्यति बालिशः ॥२५२॥
वसा-रुधिर-मांसाऽस्थि-यकृ-द्विण्मूत्रपूरिते । वपुष्यशुचिनिलये मूर्च्छां कुर्वीत कः सुधीः ? ॥२५३॥
[7]अवक्रयात्तवेश्मेव मोक्तव्यमचिरादपि । लालितं पालितं चा[8]ऽपि विनश्वरमिदं वपुः ॥२५४॥
धीरेण कातरेणापि मर्तव्यं खलु देहिना । तन्म्रियेत तथा धीमान्न म्रियेत यथा पुनः ॥२५५॥
अर्हन्तो मम शरणं शरणं सिद्ध-साधवः । उदीरितः केवलिभिर्धर्मः शरणमुच्चकैः ॥२५६॥
जिनधर्मो मम माता गुरुस्तातोऽथ सोदराः । साधवः साधर्मिकाश्च बन्धवोऽन्यत्तु जालवत् ॥२५७॥
ऋषभादींस्तीर्थकरान्नमस्याम्यखिलानपि । भरतै[9]रवतविदेहार्हतोऽपि नमाम्यहम् ॥२५८॥
तीर्थकृद्भ्यो नमस्कारो देहभाजां भवच्छिदे । भवति क्रियमाणः सन्[10] बोधिलाभाय चोच्चकैः ॥२५९॥
सिद्धेभ्यश्च नमस्कारं भगवद्भ्यः करोम्यहम् । कर्मैधो[11]ऽदाहि यैर्ध्यानाग्निना भवसहस्रजम् ॥२६०॥
आचार्येभ्यः पञ्चविधाचारेभ्यश्च नमो नमः । यैर्धार्यते प्रवचनं भव[12]च्छेदसदोद्यतैः ॥२६१॥
श्रुतं बिभ्रति ये सर्वं शिष्येभ्यो व्याहरन्ति[13] च । नमस्येभ्यो महात्मभ्य उपाध्यायेभ्य उच्चकैः ॥२६२॥
शीलव्रतसनाथेभ्यः साधुभ्यश्च नमो नमः । भवलक्षसन्निबद्धं पापं निर्नाशयन्ति ये ॥२६३॥
सावद्यं योगमुपधिं बाह्यमाभ्यन्तरं तथा । यावज्जीवं त्रिविधेन त्रिविधं व्युत्सृजाम्यहम् ॥२६४॥
चतुर्विधाहारमपि यावज्जीवं त्यजाम्यहम् । उच्छ्वासे चरमे देहमपि हि व्युत्सृजाम्यहम् ॥२६५॥"

---

१. **मया** खं. १ । २. **चारित्राचारि०** खं. १-२ । ३. **तदहं** खं. ४ । ४. **क्षमाम्य०** खं. १-२ । **क्षम्याम्य०** खं. ४ । ५. वातानां समूहो वात्या, तया नर्तिता ये अब्धितरङ्गास्तद्वत् । ६. **बन्धवोऽन्ये०** खं. ३-४, मु. । ७. भाटकेन गृहीतं गृहं यथा मोक्तव्यमेव तथा । ८. **वापि** मु. । ९. **भरतैरावत०** मु., खं. ३-४ । १०. **०माणः स बोधि०** मु. । ११. **कर्मेन्धो०** खं. १-२ । कर्माण्येव एधः—काष्ठम् । १२. **भवच्छेदे स०** मु. । १३. कथयन्ति ।

¶[1]दुष्कर्मगर्हणां जन्तुक्षमणां भावनामपि । चतुःशरणं च नमस्कारं चाऽनशनं तथा ॥२६६॥

एवमाराधनां षोढा स कृत्वा **नन्दनो** मुनिः । धर्माचार्यानक्षमयत् साधून् साध्वीश्च सर्वतः ॥२६७॥

षष्टिं दिनान्यनशनं पालयित्वा समाहितः । पञ्चविंशत्यब्दलक्षपूर्णायुः सोऽ[2]ममो मृतः ॥२६८॥

¶अथाऽधि**प्राणतं पुष्पोत्तर**नामनि विस्तृते । विमाने स उपपा[3]द–शय्यायामुदपद्यत ॥२६९॥

अन्तर्मुहूर्तान्निष्पन्नः स तु देवो महर्द्धिकः । अपनीय देवदूष्यमुपविष्टो व्यलोकयत् ॥२७०॥

विमानं देवसम्पातं देवर्द्धिं च विलोक्य ताम् । दध्यौ स विस्मितः प्राप्तं केनेदं तपसा मया ? ॥२७१॥

सोऽपश्य[4]च्चाऽवधेः पूर्वभवं तच्च [5]व्रतावनम् । अहो प्रभावोऽर्हद्धर्मस्येति चेतस्यचिन्तयत् ॥२७२॥

¶अत्राऽन्तरे सुराः सर्वे तमुत्पन्नं सुरोत्तमम् । सम्भूय बद्धाञ्जलयो जगदुर्मुदिता इति ॥२७३॥

स्वामिञ्जय जगन्नन्द ! जगद्भद्र ! चिरं जय । त्वं नः स्वामी जितं त्रायस्वाऽजितं विजयस्व च ॥२७४॥

इदं विमानं भवतो वयमाज्ञाकराः सुराः । अमून्युपवनान्युच्चैरमूर्मज्ज[6]नवापयः ॥२७५॥

इदं च सिद्धायतनं **सुधर्मेयं** महासभा । [7]मज्जनौकोऽलङ्कुरुष्वाऽभिषेकं कुर्महे यथा ॥२७६॥

¶एवं तैरमरैरुक्तः स गत्वा मज्जनौकसि । सिंहासने [8]सांह्रिपीठे निषसादाऽमराग्रणीः ॥२७७॥

दिव्येन पयसा तत्राऽभिषिक्तः कुम्भपाणिभिः । निन्ये च किङ्करसुरैः सोऽलङ्कारनिकेतनम् ॥२७८॥

देवदूष्ये न्यधादङ्गे वाससी तत्र सोऽमरः । अङ्गरागं भूषणानि किरीटप्रभृतीनि च ॥२७९॥

व्यवसायसभां गत्वाऽवाचयत् पुस्तकं च सः । पुष्पादिपूजामादाय सिद्धालयमियाय च । ॥२८०॥

अष्टोत्तरार्हत्प्रतिमाशतं स्नपयति स्म सः । आनर्च च ववन्दे च तुष्टाव च समाहितः ॥२८१॥

गत्वा **सुधर्मा**मास्था[9]नीं सङ्गीतकमकारयत् । विमाने तत्र भोगांश्च भुञ्जानोऽस्थाद् यथारुचि ॥२८२॥

कल्याणकेष्वर्हतां स विदेहादिषु भूमिषु । अगाज्जिनान् ववन्दे च सम्यक्त्वगुणभूषणः ॥२८३॥

आयुर्विंशतिसागरोपममितं सोऽपूरि देवा[10]ग्रणीः, पर्यन्तेऽपि विशेषतः प्रतिकलं देदीप्यमानः श्रिया ।

मुह्यन्ति ह्यपरे त्रिवि[11]ष्टपसदः षण्मासशेषायुषः, क्वाप्युच्चैर्न तु तीर्थकृद्द्विविषदोऽत्यासन्नपुण्योदयाः ॥२८४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि श्रीमहावीरपूर्वभववर्णनो नाम प्रथम सर्गः ॥

---

१. **दुःकर्म०** खं. १-४ । गर्हणा–निन्दा । २. ममत्वरहितः । ३. **०मुपपेदे** मु० । **०मुपपात०** खं. ३-४ । ४. **सोऽपश्यत् स्वावधेः** खं. १-२ । ५. व्रतपालनम् । ६. स्नानवाप्यः । ७. स्नानगृहम् । ८. **सांघ्रि०** खं. ३-४, मु. । ९. सभाम् । १०. **देवालये** खं. १ । ११. देवाः ।

॥ अथ द्वितीयः सर्गः ॥

¶इतश्च **जम्बूद्वीपे**ऽस्मिन् क्षेत्रेऽस्ति **भरता**भिधे । **ब्राह्मणकुण्ड**ग्रामाख्यः[1] संनिवेशो द्विजन्मनाम्[2] ॥१॥

तत्र **चर्षभदत्तो**ऽभूत् **कोडाल**[3]सकुलो द्विजः । **देवानन्दा** च तद्भार्या **जालन्धर**कुलोद्भवा ॥२॥

च्युत्वा च **नन्दनो** हस्तोत्तरर्क्षस्थे निशाकरे । आषाढस्य श्वेतषष्ठ्यां तस्याः कुक्षाववातरत् ॥३॥

देवानन्दा सुखसुप्ता महास्वप्नांश्चतुर्दश । ददर्श प्रातराख्यत्[4] स्वपत्ये सोऽपि व्यचारयत् ॥४॥

चतुर्णां छन्दसां पारदृश्वा परमनैष्ठिकः । सूनुर्भवत्या भविता स्वप्नैरेभिर्न संशयः ॥५॥

देवानन्दागर्भगते प्रभौ तस्य द्विजन्मनः । बभूव महती ऋद्धिः कल्पद्रुम इवाऽऽगते ॥६॥

¶तस्या गर्भस्थिते नाथे द्व्यशीतिदिवसात्यये । सौधर्मकल्पाधिपतेः सिंहासनमकम्पत ॥७॥

ज्ञात्वा चाऽवधिना **देवानन्दा**गर्भगतं प्रभुम् । सिंहासनात् समुत्थाय **शक्रो** नत्वेत्यचिन्तयत् ॥८॥

¶त्रिजगद्गुरवोऽर्हन्तो नोत्पद्यन्ते कदाचन । तुच्छकुले रोर[5]कुले भिक्षावृत्तिकुलेऽपि वा ॥९॥

इक्ष्वाकुवंशप्रभृतिक्षत्रवंशेषु किं त्वमी । जायन्ते पुरुषसिंहा मुक्ताः शुक्त्यादिकेष्विव ॥१०॥

तदसङ्गतमापन्नं जन्म नीचकुले प्रभोः । प्राच्यं[6] कर्माऽन्यथा कर्तुं यद्वाऽर्हन्तोऽपि नेशते ॥११॥

मरीचिजन्मनि कुलमदं नाथेन कुर्वता । अर्जितं नीचकैर्गोत्रकर्माऽद्यापि ह्युपस्थितम् ॥१२॥

कर्मवशान्नीचकुलेषूत्पन्नानर्हतोऽन्यतः । क्षेप्तुं महाकुलेऽस्माकमधिकारोऽस्ति सर्वदा ॥१३॥

कोऽधुनाऽस्ति महावंश्यो राजा राज्ञी च भारते । यत्र संचार्यते स्वामी कुन्दाद् भृङ्ग इवाऽम्बुजे ? ॥१४॥

ज्ञातमस्तीह **भरते** महीमण्डलमण्डनम् । **क्षत्रियकुण्डग्रामा**ख्यं पुरं मत्पुर[7]सोदरम् ॥१५॥

स्थानं विविधचैत्यानां धर्मस्यैकं निबन्धनम् । अन्यायैरपरिस्पृष्टं पवित्रं तच्च साधुभिः ॥१६॥

मृगया-मद्यपानादिव्यसनाऽस्पृष्टनागरम् । तदेव **भरतक्षेत्र**पावनं तीर्थवद् भुवः ॥१७॥

तत्रैक्ष्वाको ज्ञातवंश्यः **सिद्धार्थो**ऽस्ति महीपतिः । धर्मेणैव हि **सिद्धार्थं** सदाऽऽत्मानममंस्त यः ॥१८॥

जीवाजीवादितत्त्वज्ञो न्यायवर्त्ममहाध्वगः । प्रजाः पथि स्थापयिता हितकामी पितेव सः ॥१९॥

दीनानाथादिलोकानां समुद्धरणबान्धवः । शरण्यः शरणेच्छूनां स क्षत्रियशिरोमणिः ॥२०॥

तस्यास्ति **त्रिशला** नाम सतीजनमतल्लिका[8] । पुण्यभूरग्रमहिषी महनीयगुणाकृतिः ॥२१॥

निसर्गतो निर्मलया तत्तद्गुणतरङ्गया । तया पवित्र्यते धात्री मन्दाकिन्येव संप्रति ॥२२॥

[9]मायया स्त्रीजन्मसहचारिण्याऽप्यकलङ्किता । सा निसर्ग[10]ऋजुर्देवी सुगृहीताभिधा भुवि ॥२३॥

सा चाऽस्ति साम्प्रतं गुर्वी कार्यः संचारणाद् द्रुतम् । तस्या **देवानन्दा**याश्च गर्भयोर्व्यत्ययो मया ॥२४॥

¶विमृश्यैवं शतमखः[11] समाहूय झगित्यपि । आदिदेश तथा कर्तुं सेनान्यं **नैगमेषिणम्** ॥२५॥

विदधे **नैगमेषी** च तथैव स्वामिशासनम् । **देवानन्दा-त्रिशलयो**र्गर्भव्यत्ययलक्षणम् ॥२६॥

देवानन्दा ब्राह्मणी सा शयिता पूर्ववीक्षितान् । मुखान्निःसरतोऽद्राक्षीन्महास्वप्नांश्चतुर्दश ॥२७॥

---

१. ०ग्रामाख्यस० मु. । २. **द्विजात्मनाम्** खं. १ । ३. **कौडाल०** मु. । ४. **०राख्यच्च पत्ये** खं. ३-४, मु. । ५. दीनो रोरः । ६. **प्राज्यं** मु. । ७. इन्द्रस्य पुरं-अलका, तत्समानम् । ८. मतल्लिका श्रेष्ठा । ९. "अनृतं साहसं माया मूर्खत्वमतिलोभता । अशौचं निर्दयत्वं च स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥" खं. ४ टि. । १०. "स्वभावसरला" खं. ४ टि. । ११. इन्द्रः ।

उत्थाय वक्ष आघ्नाना निःस्थामा ज्वरजर्जरा । केनाऽपि जह्रे मे गर्भ इति चुक्रोश सा चिरम् ॥२८॥

कृष्णाश्विनत्रयोदश्यां चन्द्रे हस्तोत्तरास्थिते । स देवस्त्रिशलागर्भे स्वामिनं नि[1]भृतं न्यधात् ॥२९॥

¶[गजो वृषो हरिः साभिषेकश्रीः स्रक् शशी रविः । महाध्वजः पूर्णकुम्भः पद्मसरः सरित्पतिः ॥३०॥

विमानं रत्नपुञ्जश्च निर्धूमोऽग्निरिति क्रमात् । ददर्श स्वामिनी स्वप्नान् मुखे प्र[2]विशतस्तदा ॥३१॥

इन्द्रैः पत्या[3] च तज्ज्ञैश्च तीर्थकृज्जन्मलक्षणे । उदीरिते स्वप्नफले **त्रिशला** देव्यमोदत[4] ॥३२॥

दधार **त्रिशलादेवी** मुदिता गर्भमद्भुतम् । अप्रमत्तं विह[5]रन्ती लीलासदन[6]भूष्वपि ॥३३॥

¶[गर्भस्थेऽथ प्रभौ शक्राऽऽज्ञया जृम्भक[7]नाकिनः । भूयो भूयो निधानानि न्यधुः **सिद्धार्थ**वेश्मनि ॥३४॥

सर्वं ज्ञातकुलं भूरिधनधान्यादिऋद्धिभिः । गर्भावतीर्णभगवत्प्रभावाद्ववृधेतराम् ॥३५॥

सिद्धार्थस्यापि नृपतेर्दर्पादप्रणताः पुरा । प्रणेमुर्भूभुजोऽभ्येत्य स्वयं प्राभृतपाणयः ॥३६॥

¶[मयि प्रस्पन्दमानेऽत्र मातुर्मा वेदना स्म भूत् । इत्यस्थान्नि[8]भृतः स्वामी गर्भवासेऽपि योगिवत् ॥३७॥

स्वामी संवृतसर्वाङ्गव्यापारोऽस्थात्तथोदरे । नाऽलक्ष्यत यथा मात्राऽप्यन्तस्तिष्ठति वा न वा ॥३८॥

तदा च **त्रिशला** दध्यौ किं गर्भो गलितो मम ?। केनाप्यपहृतः किं वा विनष्टः स्तम्भितोऽथवा ? ॥३९॥

यद्येतदपि सञ्जातं तदलं जीवितेन मे । सह्यं हि मृत्युजं दुःखं गर्भभ्रंशभवं न तु ॥४०॥

इत्यार्त्तध्यानभाग्देवी रुदती लुलितालका । त्यक्ताङ्गरागा हस्ताब्जविन्यस्तमुखपङ्कजा ॥४१॥

त्यक्ताभरणसम्भारा निःश्वासविधुराधरा । सखीष्वपि हि तूष्णीका नाऽशेत बुभुजे न च ॥४२॥

तत्तु विज्ञाय **सिद्धार्थ**महीपतिरखिद्यत । तत्पु[9]त्रभाण्डे च **नन्दिवर्धनो**ऽथ **सुदर्शना** ॥४३॥

पित्रोर्विज्ञाय तद् दुःखं ज्ञानत्रयधरः प्रभुः । अङ्गुलिं सा[10]रयामास गर्भज्ञापनहेतवे ॥४४॥

मद्गर्भोऽक्षत एवेति ज्ञात्वा स्वामिन्यमोदत[11] । अमोदयच्च **सिद्धार्थं** गर्भस्पन्दनशंसनात् ॥४५॥

¶[अचिन्तयच्च भगवान् मय्यदृष्टेऽपि कोऽप्यहो ! । [12]मातापित्रोर्महान् स्नेहो जीवतोरनयोर्यदि ॥४६॥

प्रव्रजिष्याम्यहं स्नेहमो[13]हादेतौ तदा ध्रुवम् । आर्तध्यानगतौ कर्माऽशुभं बह्वर्जयिष्यतः ॥४७॥ (युग्मम्)

अथैवं सप्तमे मासि जग्राहाऽभिग्रहं प्रभुः । "उपादास्ये परिव्रज्यां न पित्रोर्जीवतोरहम्" ॥४८॥

¶[अथ दिक्षु प्रसन्नासु स्वोच्चस्थेषु ग्रहेषु च । प्रदक्षिणेऽनुकूले च भूमिसर्पिणि मारुते ॥४९॥

प्रमोदपूर्णे जगति शकुनेषु जयिष्वलम् । अर्धाष्टमदिनाग्रेषु मासेषु नवसूच्चकैः ॥५०॥

[14]चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां चन्द्रे हस्तोत्तरागते । सिंहाङ्कं [15]काञ्चनरुचिं स्वामिनी सुषुवे सुतम् ॥५१॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

¶[[16]षट्पञ्चाशद्दिक्कुमार्योऽभ्येत्य **भोगङ्करा**दयः । स्वामिनः स्वामिमातुश्च सूतिकर्माणि चक्रिरे ॥५२॥

शक्रोऽप्यासनकम्पेन तत्कालं सपरिच्छदः । विज्ञाय स्वामिनो जन्म सूतिकागृहमाययौ ॥५३॥

---

१. विनयसहितं यथा स्यात् तथा । २. **प्राविशत०** खं. १-२ । ३. "सिद्धार्थेन स्वप्नपाठकैश्च" इति खं. ४ टि. । ४. **देव्यमोदयत्** खं. १-२ । ५. **विहरती** खं. १-२ । ६. क्रीडागृहभूमिषु । ७. 'जृम्भक' संज्ञा देवाः कुबेरस्य वशवर्तिनः । ८. निलीनः, 'निश्चलः' खं. ४ टि. । ९. तस्य पुत्रः भाण्डं च पुत्रभाण्डे । 'भाण्ड' शब्दः 'भांडरडां' इति भाषायां प्रयुज्यमानो दृश्यते । अत्र तु स 'पुत्री' वाचकतया गृहीतो दृश्यते । १०. **चालयामास** खं. ३-४, मु. । ११. **०न्यमोदयत्** खं. १-२ । १२. **मातृपित्रो०** खं. ४ । १३. **०मोहाहतौ** खं. १-२ । १४. **शुक्लचैत्र०** मु. । १५. सुवर्णवर्णदेहम् । १६. 'छप्पन दिशाकुमरी' खं. ४ टि. ।

अर्हन्तमर्हदम्बां च दूरतोऽपि प्रणम्य सः । उपसृत्याऽऽगतो देव्या**श्चाऽ**[1]**पस्वापनिकां** ददौ ॥५४॥
देव्याः पार्श्वे च भगवत्प्रतिरूपं निधाय सः । विचक्रे पञ्चधाऽऽत्मानमतृप्तो भक्तिकर्मणि ॥५५॥
एकः शक्रः स्वपाणिभ्यां भगवन्तमुपाददे । उपरि स्वामिनश्छत्रं द्वैतीयीकस्त्वधारयत् ॥५६॥
स्वामिनः पार्श्वयोर्द्वौ तु बिभ्रतुश्चारुचामरे । वज्रमुल्लालयन्नन्यो नृत्यंश्च पुरतो ययौ ॥५७॥
गत्वा **मेरावतिपाण्डुकम्बला**मासदच्छिलाम् । तत्र सिंहासनं भेजे **शक्रो**ऽङ्कारोपितप्रभुः ॥५८॥
तदा स्नपयितुं नाथं त्रिषष्टिरपरेऽपि हि । एयुरिन्द्रा आभियोग्यैस्तीर्थाऽऽनायितवारयः ॥५९॥
॥इयन्तं वारिसम्भारं कथं स्वामी सहिष्यते ?! इत्याशशङ्के शक्रेण भक्तिकोमलचेतसा ॥६०॥
तदाशङ्कानिरासाय लीलया परमेश्वरः । **मेरुशैलं** वामपादाऽङ्गुष्ठाग्रेण न्यपीडयत् ॥६१॥
शिरांसि **मेरो**रनमन्नमस्कर्तुमिव प्रभुम् । तदन्तिकमिवाऽऽयातुमचलंश्च कुलाचलाः ॥६२॥
अतुच्छमुच्छलन्ति स्म स्नात्रं कर्तुमिवाऽर्णवाः । विवेपे[2] सत्वरं तत्र नर्तनाभिमुखेव भूः ॥६३॥
किमेतदिति संचिन्त्याऽवधिज्ञानप्रयोगतः । लीलायितं भगवतो विदाञ्चक्रे बिडौजसा ॥६४॥
स्वामिन्ननन्यसामान्यं सामान्यो मादृशो जनः । विदाङ्करोतु माहात्म्यं कथङ्कारं तवेदृशम् ! ॥६५॥
तन्मिथ्यादुष्कृतं भूयाच्चिन्तितं यन्मयाऽन्यथा । इतीन्द्रेण ब्रुवाणेन प्रणेमे परमेश्वरः ॥६६॥
॥सानन्दं वादितातोद्यं चक्रे भर्तुः सुरेश्वरैः । तीर्थगन्धोदकैः पुण्यैरभिषेकमहोत्सवः ॥६७॥
अभिषेकजलं तत्तु सुरासुरनरोरगाः । ववन्दिरे मुहुः सर्वाङ्गीणं च परिचिक्षिपुः ॥६८॥
प्रभुस्नात्रजलालीढा वन्दनीया मृदप्यभूत् । गुरूणां किल संसर्गाद् गौरवं स्याल्लघोरपि ॥६९॥
निवेश्येशाननाथाङ्के सौधर्मेन्द्रोऽप्यथ प्रभुम् । स्नपयित्वाऽर्चयित्वाथ कृत्वाऽऽरात्रिकमस्तवीत् ॥७०॥
॥नमोऽर्हते भगवते स्वयंबुद्धाय वेधसे । तीर्थङ्करायाऽऽदिकृते पुरुषेषूत्तमाय ते ॥७१॥
नमो लोकप्रदीपाय लोकप्रद्योतकारिणे । लोकोत्तमाय लोकाधीशाय लोकहिताय ते ॥७२॥
नमस्ते पुरुषवरपुण्डरीकाय शम्भवे । पुरुषसिंहाय पुरुषैकगन्धद्विपाय ते ॥७३॥
चक्षुर्दायाऽभयदाय बोधिदायाऽध्वदायिने । धर्मदाय धर्मदेष्ट्रे नमः शरणदाय[3] ते ॥७४॥
धर्मसारथये धर्मनेत्रे धर्मैकचक्रिणे । व्यावृत्तच्छद्मने सम्यग्ज्ञानदर्शनधारिणे ॥७५॥
जिनाय ते जापकाय तीर्णाय तारकाय च । विमुक्ताय मोचकाय नमो बुद्धाय बोधिने ॥७६॥
सर्वज्ञाय नमस्तुभ्यं स्वामिने सर्वदर्शिने । सर्वातिशयपात्राय कर्माष्टकनिसूदिने[4] ॥७७॥
तुभ्यं क्षेत्राय पात्राय तीर्थाय परमात्मने । स्याद्वादवादिने वीतरागाय मुनये नमः ॥७८॥
पूज्यानामपि पूज्याय महद्भ्योऽपि महीयसे । आचार्याणामाचार्याय ज्येष्ठानां ज्यायसे नमः ॥७९॥
नमो विश्वभुवे[5] तुभ्यं योगिनाथाय योगिने । पावनाय पवित्रायाऽनुत्तरायोत्तराय च ॥८०॥
संप्रक्षालनाय योगाचार्याय प्रवराय च । अग्राय वाचस्पतये मङ्गल्याय[6] नमोऽस्तुते ॥८१॥
तमः[7]परस्ता[8]दुदितायैकवीराय भास्वते । ॐभूर्भुवःस्वरितिवाक्स्तवनीयाय ते नमः ॥८२॥

---

१. ०**श्चावस्वा**० मु. । २. चकम्पे । ३. **शरणदायिने** खं. २-३, मु. । ४. **निषूदिने** मु. । **निसूदने** खं. ३-४ । ५. **विश्वम्भुवे** खं. २, मु. । ६. **माङ्गल्याय** खं. २, मु. । ७. **नमः**० खं. १-२, मु. । ८. ०**स्ताद्रहिता**० खं. ३ ।

नमः सर्वजनीनाय [1]सर्वार्थ्यायाऽमृताय[2] च । उदितब्रह्मचर्यायाऽऽप्ताय [3]पारगताय ते ॥८३॥

नमस्ते दक्षिणीयाय निर्विकाराय तायिने । वज्रऋषभनाराचवपुषे तत्त्वदृश्वने ॥८४॥

नमः कालत्रयज्ञाय जिनेन्द्राय स्वयम्भुवे । ज्ञान-बल-वीर्य-तेजः-शक्त्यैश्वर्यमयाय ते ॥८५॥

आदिपुंसे नमस्तुभ्यं नमस्ते परमेष्ठिने । नमस्तुभ्यं महेशाय ज्योतिस्तत्त्वाय ते नमः ॥८६॥

तुभ्यं सिद्धार्थराजेन्द्रकुलक्षीरोदधीन्दवे । **महावीराय** धीराय त्रिजगत्स्वामिने नमः ॥८७॥

¶इति स्तुत्वा गृहीत्वेशं मातुः पार्श्वे निधाय च । संहृत्य तत्प्रतिच्छन्द[4]**मपस्वापनिका**मपि ॥८८॥

निधायोच्छीर्षके क्षौमं कुण्डले चोपरि प्रभोः । श्रीदामगण्डकं शक्रः कृत्वा चाऽगात् स्वमाश्रयम् ॥८९॥

(युग्मम्)

तदेन्द्रादिष्टधनदप्रेरिता जृम्भकामराः । ववृषुः स्वर्णमाणिक्यवसुधारा नृपौकसि ॥९०॥

¶काराभ्योऽमोचयज्जन्तून् सूनोर्जन्मोत्सवे नृपः । अर्हज्जन्म हि मोक्षाय भवभाजां भवादपि ॥९१॥

तृतीये दिवसे सूनोश्चन्द्र-मार्तण्डबिम्बयोः । दर्शनं पितरौ प्रीतौ कारयामासतुः स्वयम् ॥९२॥

षष्ठेऽहन्यविधवाभिः कलमङ्गलगीतिभिः । सकुङ्कुमाङ्गरागाभिरनल्पाकल्पचारुभिः ॥९३॥

कण्ठालम्बितमाल्याभिः कुलस्त्रीभिरनेकशः । राजा राज्ञी चाऽ[5]कृषातां रात्रिजागरणोत्सवम् ॥९४॥ (युग्मम्)

सिद्धार्थ-त्रिशलादेव्यौ प्राप्त एकादशे दिने । [6]निर्वर्तयामासतुश्च जातकर्ममहोत्सवम् ॥९५॥

दिने तु द्वादशे राजा **सिद्धार्थः** सिद्धवाञ्छितः । आजूहवत् समस्तान्स्वाञ्ज्ञाति-[7]सम्बन्धि-बान्धवान् ॥९६॥

[8]मङ्गलोपायनकरान् सच्चक्रे तान् महीपतिः । यथोचितप्रतिदानव्यवहारपरो हि सः ॥९७॥

सिद्धार्थस्तानुवाचैवं गर्भस्थेऽस्मिन् सुते मम । गृहे पुरे मण्डले च व्यवर्धिष्ट धनादिकम् ॥९८॥

वर्धमान इत्यभिख्या सूनोरस्य तदस्तु भोः ! । प्रत्यभाषि प्रमुदितैरेवमस्त्विति तैरपि ॥९९॥ (युग्मम्)

महोपसर्गैरप्ये[9]षे न कम्प्य इति वज्रिणा । **महावीर** इत्यपरं नाम चक्रे जगत्पतेः ॥१००॥

सोऽहपूर्विकया भक्तैः सेव्यमानः सुरासुरैः । दृशा पीयूषवर्षिण्या सिञ्चन्निव वसुन्धराम् ॥१०१॥

अष्टोत्तरसहस्रेण लक्षणैरुपलक्षितः । निसर्गेण गुणैर्वृद्धो वयसा ववृधे क्रमात् ॥१०२॥

¶राजपुत्रैः सवयोभिः समं न्यूनाष्टवत्सरः । वयोऽनुरूपक्रीडाभिः सोऽन्यदा क्रीडितुं ययौ ॥१०३॥

तदा ज्ञात्वाऽवधिज्ञानान्मध्येसुरसभं हरिः । [10]वीरा अनु**महावीर**मिति वीरमवर्णयत् ॥१०४॥

क्षोभयिष्यामि तं वीरमेषोऽहमिति मत्सरी । आजगामाऽमरः कोऽपि यत्र क्रीडन्नभूद्विभुः ॥१०५॥

कुर्वत्याम[11]लकीं क्रीडां राजपुत्रैः सह प्रभौ । सो[12]ऽधस्तस्थौ विटपिनो भुजगीभूय मायया ॥१०६॥

तत्कालं राजपुत्रेषु वित्रस्तेषु दिशो दिशि । स्मित्वा रज्जुमिवोत्क्षिप्य तं चिक्षेप क्षितौ विभुः ॥१०७॥

सव्रीडाः क्रीडितुं तत्र कुमाराः पुनराययुः । कुमारीभूय सो[13]ऽप्यागात् सर्वेऽप्यारुरुहुस्तरुम् ॥१०८॥

पादपाग्रं कुमारेभ्यः प्राप प्रथमतः प्रभुः । यद्वा कियदिदं तस्य यो लोकाग्रं गमिष्यति ॥१०९॥

---

१. **सर्वार्थ्या०** खं. २-३-४, मु. । २. **०याऽगदाय** खं. १ । ३. **पारं०** खं. २, मु. । ४. **०मवस्वा०** खं. २, मु. । ५. **चाकृषतां** खं. १-२ । ६. **निवर्तया०** खं. ३-४ विना । ७. **०सम्बन्ध०** मु. । ८. **माङ्गल्यो०** मु. । **मङ्गल्यो०** खं. १-२ । ९. **०रप्येवं** खं. २ । १०. **धीरा०** खं. ३-४, मु. । ११. **०मलकीक्रीडां** खं. १-२-३ । १२. **सोऽपि तस्थौ** खं. १-२ । **सोऽथ तस्थौ** खं. ३ । १३. स देवः ।

शुशुभे भगवांस्तत्र मेरुशृङ्ग इवाऽर्यमा । लम्बमाना बभुः शाखास्वन्ये शाखामृगा[१] इव ॥११०॥
जिग्ये भगवता तत्र कृतश्चाऽऽसीदयं पणः[२] । जयेद्य इह स ह्यन्यान् पृष्ठमारुह्य वाहयेत् ॥१११॥
आरुह्याऽवाहयद्वाहानिव[३] **वीरः** कुमारकान् । आरुरोह सुरस्यापि पृष्ठं प्रष्ठो महौजसाम् ॥११२॥
ततः करालं वेतालरूपमाधाय दुष्टधीः । भूधरानप्यधरयन् प्रारब्धो वर्धितुं सुरः ॥११३॥
पातालकल्पे तस्याऽऽस्ये जिह्वया तक्षकायितम्[४] । पिङ्गैस्तुङ्गे शिरःशैले केशैर्दावानलायितम्[५] ॥११४॥
तस्याऽतिदारुणे दंष्ट्रे अभूतां क्रकचाकृती[६] । जाज्वल्यमाने अङ्गारशकट्याविव लोचने ॥११५॥
घोणारन्ध्रे[७] महाघोरे महीधरगुहे इव । भृकुटीभङ्गुरे भीमे महोरग्याविव भ्रुवौ ॥११६॥
स व्यरंसीद्वर्धनान्न यावत्तावन्महौजसा । आहत्य मुष्टिना पृष्ठे स्वामिना वामनीकृतः ॥११७॥
एवं च भगवद्धैर्यं साक्षात्कृत्येन्द्रवर्णितम् । प्रभुं नत्वाऽऽत्मरूपेण निजं धाम जगाम सः ॥११८॥
पितृा साग्राष्टवर्षस्याऽऽरब्धेऽथाऽध्यापने[८] प्रभोः । सिंहासनं क्षणेनाऽपि कम्पते स्म बिडौजसः[९] ॥११९॥
अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा पित्रोरार्जवमद्भुतम् । आः सर्वज्ञस्य शिष्यत्वमितीन्द्रस्तमुपास्थित[१०] ॥१२०॥
उपाध्यायासने तस्मिन् वासवेनोपवेशितः । प्रणम्य प्रार्थितः स्वामी **शब्दपारायणं**[११] जगौ ॥१२१॥
इदं भगवतेन्द्राय प्रोक्तं शब्दानुशासनम् । उपाध्यायेन तच्छ्रुत्वा लोके**ष्वैन्द्र**मितीरितम् ॥१२२॥
सप्तहस्तोच्छ्रितवपुः क्रमात् प्राप च यौवनम् । वनद्विप इव स्वामी लीलागमनभूषणः ॥१२३॥
रूपं जगत्त्रयोत्कृष्टं प्रभुत्वं त्रिजगत्यपि । यौवनं च नवं भर्तुर्विकारोऽभूत्तथापि न ॥१२४॥
राजा **समरवीरो**ऽथ **यशोदां** कन्यकां निजाम् । प्रदातुं **वर्धमाना**य प्राहिणोन्मन्त्रिभिः सह ॥१२५॥
ते मन्त्रिणोऽथ **सिद्धार्थं** नत्वोचुर्नः क्षमापतिः । प्रदातुं **वर्धमाना**य **यशोदां** प्राहिणोत् सुताम् ॥१२६॥
अग्रेऽपि भवतो भृत्योऽस्मत्स्वामी स विशेषतः । सम्बन्धेनाऽमुना भूयात् प्रसीदाऽनुगृहाण नः ॥१२७॥
ऊचे **सिद्धार्थ**राजोऽपि **त्रिशला**या ममापि च । मनोरथो भृशमस्ति कुमारोद्वाहलक्षणः ॥१२८॥
परं कुमारः संसारविरक्तो जन्मतोऽपि हि । न शक्यते वक्तुमपि विवाहादिप्रयोजने ॥१२९॥
तथापि ह्युपरोधाद्वस्तत्तद्वचनभङ्गिभिः । ब्रूमस्तन्मित्रमुखेन[१२] विवाहायाऽद्य नन्दनम् ॥१३०॥
इत्युक्त्वा **त्रिशलादेवी**मापृच्छ्य च महीपतिः । प्रैषीदुप**वर्धमानं** तद्वयस्यान् महामतीन् ॥१३१॥
तेऽपि गत्वा सविनयं नमस्कृत्याऽऽचचक्षिरे । **वर्धमान**कुमाराय **सिद्धार्थ**नृपशासनम् ॥१३२॥
भगवानप्युनवाचैवं यूयं मदनुगा अपि[१३] । मम भावं न[१४] जानीथ गृहवासपराङ्मुखम् ॥१३३॥
तेऽप्यूचुस्त्वां भवोद्विग्नं मन्महे सर्वदापि हि । आज्ञा पित्रोरलङ्घ्या ते विद्मः परमदोऽपि च ॥१३५॥
किं च नः प्रणययाञ्चां कदाचिन्नाऽवमन्यसे । कथमेकपदे सर्वानस्मानद्याऽवमन्यसे ? ॥१३५॥
अथो बभाषे भगवान् मूढाः ! को वोऽयमादरः ? । परिग्रहो हि दारादेर्भवभ्रमणकारणम् ॥१३६॥
मा स्म भूज्जीवतोर्दुःखं मत्पित्रोर्मद्वियोगजम् । इति हेतोर्नाऽधुनैव प्रव्रजाम्युत्सुकोऽपि हि ॥१३७॥
एवं प्रभौ भाषमाणे विवाहाय नृपाज्ञया । स्वामिनी **त्रिशलादेवी** स्वयं तत्र समाययौ ॥१३८॥

---

१. वानराः । २. प्रतिज्ञा, नियमो वा । ३. अश्वानिव । ४. तक्षको नागराजः, तद्वदाचरितम् । ५. पिङ्गाः केशा दावानलसमाः । ६. करपत्र(करवत)समे । ७. नासिकारन्ध्रे । ८. **साष्टाग्र०** खं. ४ । ९. इन्द्रस्य । १०. **०मुपास्थितः** नूतनमुद्रिते । ११. व्याकरणम् । १२. **०मुखेण** खं. १-३-४ । १३. **इति** मु. । १४. **तु** मु. ।

अभ्युत्तस्थौ जगन्नाथो गौरवेण स्वमातरम् । रत्नसिंहासने चोच्चैरासयित्वेत्युवाच च ॥१३९॥

दिष्ट्या मातस्त्वमायासीः किमागमनकारणम् ? । आहूतोऽप्यहमायामि सद्यो युष्माकमाज्ञया ॥१४०॥

उवाच **त्रिशलादेवी** सदने नस्त्वमागमः । अस्मत्पुण्यैर्न खल्वल्पैरनल्पोदयकारणम् ॥१४१॥

भवन्तं वीक्षमाणानां न तृप्तिर्जगतामपि । [1]त्वद्दर्शनमहाद्रव्यतद्धनानां किमङ्ग ! नः ? ॥१४२॥

जानीमश्च सदैवेदमस्माकमनुकम्पया । भववासविरक्तोऽपि गृहवासेऽत्र तिष्ठसि ॥१४३॥

अकार्षीर्दुष्करमिदं स्वमनोवृत्तिबाधया । एतावता न तृप्यामो वयं ते विनयालय ! ॥१४४॥

वधूयुक्तं यथाऽ[2]द्य त्वां पश्यामस्त्वं तथा कुरु । राजपुत्रीं **यशोदा**ख्यां समायातां समुद्वह ॥१४५॥

उत्कण्ठितस्ते पितापि त्वद्विवाहोत्सवेक्षणे । कुरुष्व दुष्करमदोऽप्यावयोरुपरोधतः ॥१४६॥

¶भगवानप्यथो दध्यौ किमापतितमद्य मे ? । साग्रहेयमितो माता भवभ्रमणभीरितः ॥१४७॥

गर्भेऽपि संवृताङ्गोऽस्थां मातृदुःखाभिशङ्कया । स्थास्यामि गृहवासेऽपि [3]तन्मनोवृत्तिबाधया ॥१४८॥

कर्म भोगफलं चास्ति मान्यौ च पितरौ मम । एवं विचिन्त्य भगवांस्तन्मेने मातृशासनम् ॥१४९॥

गत्वा च **त्रिशलादेवी** [4]स्वयं **सिद्धार्थ**भूभुजे । विवाहानुमतिं सूनोराचचक्षे प्रमोदभाक् ॥१५०॥

[5]पुण्येऽहनि महीनाथो जन्मोत्सवसमोत्सवम् । विवाहं कारयामास **महावीर-यशोद**योः ॥१५१॥

त्रिशला-सिद्धार्थराजौ तत्पश्यन्तौ वधूवरम् । धन्यंमन्यौ मुमुदाते पीतामृतरसाविव ॥१५२॥

¶समं **यशोदया** देव्या स्वामी वैषयिकं सुखम् । अनासक्तोऽनुबभूव[6] पित्रोर्नेत्रनिशाकरः ॥१५३॥

कालेन गच्छता भर्तु**र्यशोदा**यामजायत । नामतो रूपतश्चापि दुहिता **प्रियदर्शना** ॥१५४॥

महाकुलो राजपुत्रो महर्द्धिर्नवयौवनः । **जमालिः** परिणिनायोद्यौवनां **प्रियदर्शनाम्** ॥१५५॥

¶अष्टाविंशे जन्मतोऽब्दे स्वामिनः पितरावथ । विहितानशनौ मृत्वा जग्मतुः कल्प**मच्युतम्** ॥१५६॥

सिद्धार्थराज-त्रिशलाजीवाव**च्युत**तश्च्युतौ । क्षेत्रे**ऽपरविदेहा**ख्ये प्राप्स्यतः पदमव्ययम् ॥१५७॥

¶पित्रोः कृतेऽङ्गसंस्कारे तत्राऽतीते च वासरे । सान्तःपुरं शोकमग्नं स्वाम्यूचे **नन्दिवर्धनम्** ॥१५८॥

सदा सन्निहितो मृत्युर्जीवितं नश्वरं सदा । उपस्थिते वा[7]स्तवेऽस्मिन्न हि शोकः प्रतिक्रिया ॥१५९॥

धैर्यालम्बनपूर्वं च धर्मानुष्ठानमेव हि । युज्यते न तु शोकादि भ्रातः ! कापुरुषोचितम् ॥१६०॥

स्वामिना बोधितश्चैवं स्वस्थोऽभू**न्नन्दिवर्धनः** । पित्र्यं राज्यमलङ्कर्तुं सोऽभ्य[8]र्थयत च प्रभुम् ॥१६१॥

पित्र्यं राज्यं यदा **वीरो** भवोद्विग्नो न शिश्रिये । राजा चक्रे तदाऽमात्यैः साग्रहै**र्नन्दिवर्धनः** ॥१६२॥

चिरेप्सितपरिव्रज्याग्रहणायाथ सादरः । आपप्रच्छे **महावीरो** भ्रातरं **नन्दिवर्धनम्** ॥१६३॥

शोकस्खलितवाग्**नन्दिवर्धनो**ऽप्यभ्यधादिति । अद्यापि पितरौ भ्रातर्गच्छतो विस्मृतिं न हि ॥१६४॥

सर्वो[9]ऽप्यहमिवाऽद्यापि स्वजनः शोकपूरितः । क्षते क्षारं निक्षिपसि स्ववियोगेन किं मयि ? ॥१६५॥

एवं च ज्यायसो भ्रातुः सशोकस्योपरोधतः । जगत्पतिर्भावयतिरलङ्कारैरलङ्कृतः ॥१६६॥

कायोत्सर्गधरो नित्यं ब्रह्मचर्यपरायणः । स्नानाङ्गरागरहितो विशुद्धध्यानतत्परः ॥१६७॥

---

१. त्वद्दर्शनमेव महद् द्रव्यं—तदेव धनं येषां तेषाम् । २. **यथा हि** खं. १ । ३. **स्वमनो०** खं. १-३-४ । तस्या मनोवृत्तेर्बाधामाशङ्क्य । ४. **भूयः सि०** खं. १ । ५. **शुभे०** खं. १ । ६. **०सक्तोऽपि बुभुजे** खं. ४ । ७. **वासरे०** मु. । ८. **सोऽभ्यार्थ०** खं. ३-४ । ९. **सर्वोऽप्येष तवा०** खं. ४ ।

एषणीयप्रासुकान्न[1]पानवृत्तिर्महामनाः । वर्षमेकं कथमपि गृहवासेऽत्यवाहयत् ॥१६८॥

तीर्थं प्रवर्तयेत्युक्तस्ततो लोका[2]न्तिकामरैः । यथाका[3]मितमर्थिभ्यो दानं स्वाम्या[4]ब्दिकं ददौ ॥१६९॥

देवैः शक्रादिभि**र्नन्दिवर्धना**द्यैश्च पार्थिवैः । दीक्षाभिषेको विदधे **श्रीवीर**स्य यथाविधि ॥१७०॥

भ्रातुर्विरहदुःखेन राहुणेन्दुरिवाऽऽकुलः । स्वानादिदेशेति तदा कथञ्चि**न्नन्दिवर्धनः** ॥१७१॥

सुवर्णवेदिकास्तम्भां द्युसदास्थानिकामिव । सता[5]रकामिव दिवं मुक्तास्वस्तिकलाञ्छिताम् ॥१७२॥

स्वर्णसिंहासनगर्भां सार्कां मेरुतटीमिव । प्रक्वणत्किङ्किणीमालां **पाल[6]क**स्याऽनुजामिव ॥१७३॥

समुच्छलद्ध्वजपटां गङ्गामिव महोर्मिकाम् । पञ्चाशद्धनुरायामां षट्त्रिंशद्धनुरुन्नताम् ॥१७४॥

पञ्चाग्रविंशतिधनुर्विस्तृतां शिबिकोत्तमाम् । **चन्द्रप्रभा**ख्यां कुर्वन्तु **श्रीवीर**स्याऽऽसनोचिताम् ॥१७५॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

त्वरितं कारयामासुः शिबिकां तां तथैव ते । राज्ञां हि वचसाऽर्थः स्यान्मनसा द्युसदामिव ॥१७६॥

तादृशीमेव शिबिकां तदा शक्रोऽप्यकारयत् । युग्मजाते इवाऽभातां ते तु[7]ल्ये तुल्यया श्रिया ॥१७७॥

प्रथमायां शिबिकायां द्वितीयशिबिका तदा । देवशक्त्याऽन्तर्बभूव नद्यामिव नदी क्षणात् ॥१७८॥

ततः प्रदक्षिणीकृत्य शिबिकामधिरुह्य च । सिंहासनमलञ्चक्रे सांह्रिपीठं जगत्प्रभुः ॥१७९॥

म[8]ङ्गल्यश्वेतवसनः सचन्द्रिक इवोडुपः । विभुर्बभौ भूषणैश्च कल्पद्रुम इवाऽपरः ॥१८०॥

प्रभौ प्राङ्मुखमासीने शुचीभूताः सुवाससः । विचित्ररत्नालङ्काराः सर्वा दक्षिणपार्श्वगाः ॥१८१॥

प्रालम्बैः शाखिन इव शोभिता हस्त[9]शाटकैः । निषेदुरेकमनसस्तदा कुलमहत्तराः ॥१८२॥ (युग्मम्)

बभार मुक्तालङ्कारा विमलांशुकभृद्विभोः । मूर्धन्येकाङ्गना छत्रं ज्यो[10]त्स्नेव रजनीकरम् ॥१८३॥

धारयामासतुर्द्वे तु पार्श्वयोश्चारुचामरौ[11] । सर्वाङ्गहेमाभरणे मेरुतट्या[12]मिवोडुपौ ॥१८४॥

तस्थौ वायव्यदिश्येका रूप्यभृङ्गारपाणिका । दिशि दक्षिणपूर्वस्यां तालवृन्तधराऽपरा ॥१८५॥

पृष्ठे वैडूर्यदण्डानि पाण्डुच्छत्राण्यधारयन् । अष्टाग्रसहस्रस्वर्णशलाकान्यमरेश्वराः ॥१८६॥

पार्श्वयोः शिबिकायास्तु सौधर्मेशानवासवौ । तोरणस्तम्भसदृशौ तस्थतुर्धृतचामरौ ॥१८७॥

सहस्रवाह्यामुद्दध्रुः शिबिकामादितो नराः । ततः **शक्रेशान-बलि-चमरा**द्या दिवौकसः ॥१८८॥

दक्षिणेनोपरिष्टात्तु शिबिकां **श[13]क्र** आददे । उपरिष्टादुत्तरेण **त्वीशाना**धिपतिः स्वयम् ॥१८९॥

दधतु**श्चमर-बली** दक्षिणोत्तरयोरधः । अन्ये भुवनपत्याद्या दध्रिरे तु यथोचितम् ॥१९०॥

तदानीं गच्छदागच्छद्देवैरजनि संकुलम् । दिनान्ते पक्षिभिरिवाऽन्तरिक्षमधिकत्वरैः ॥१९१॥

तया शिबिकया स्वामी त्रिदशैरुह्यमानया । **ज्ञातखण्डवनं** नाम ययावुपवनोत्तमम् ॥१९२॥

प्रियस्येव हिमऋतोरागमे को[14]रकच्छलात् । रोमाञ्चिताङ्गीभिरिव **लवली**भिर्मनोरमम् ॥१९३॥

कुसुम्भरक्तवासोभिरिव न्यस्तैर्वनश्रिया । **नागरङ्ग**वनैः पक्वफलमालिभिरङ्कितम् ॥१९४॥

---

१. **०प्रासुकान्नप्राण०** खं. २, मु. । २. **लौका०** खं. १-४ । ३. **यथाकामीन०** खं. १-३-४ । ४. **स्वाम्यब्दिकं** खं. १ । ५. **सतारिका०** खं. २. मु. । ६. 'पालक' नाम्नो देवविमानस्य । ७. **यथोभे तु०** खं. १-२, मु. विना । ८. **माङ्गल्य०** खं. ३ । ९. **०साटकैः** खं. १ । १०. **(ज्यौ)त्स्नीव** खं. १-३-४ । ११. **०चामरे** खं. १ । १२. **मेरुतट्याविवो०** खं. १-३ । १३. **तत्र** खं. १ । १४. कलिकामिषात् ।

कृष्णोक्षूणां मिथः पत्त्राश्लेषसांराविणैः[1] सदा । पथिकानाह्वयदिव तदुद्यानं विवेश सः ॥१९५॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

शिबिकायाः समुत्तीर्य भूषणान्यत्यजत् प्रभुः । देवदूष्यं देवराजः स्कन्धे च निदधे प्रभोः ॥१९६॥

मुष्टिभिः पञ्चभिः केशानुद्दध्रे त्रिजगद्गुरुः । प्रतीष्य[2] दूष्ये तान् शक्रश्चिक्षेप क्षीरनीरधौ ॥१९७॥

तेनाऽऽगत्य निषिद्धेऽथ तुमुले त्रिजगत्प्रभुः । कृत्वा सिद्धनमस्कारं चारित्रं प्रत्यपद्यत ॥१९८॥

वर्षत्रिंशति जन्मतोऽथ समतीतायां सहे[3] मासि च
श्यामायां दशमीतिथौ हिमकरे[4] हस्तोत्तरासु स्थिते ॥
यामेऽह्नश्चरमे तु षष्ठतपसः साक्षात्त्रिलोक्यां प्रभो-
श्चारित्रेण समं तदा समभवज्ज्ञानं **मनःपर्ययम्** ॥१९९॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि श्रीमहावीरजन्मप्रव्रज्यावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ॥

———Kvk———

१. पर्णानां परस्परं सम्पर्कजन्यकोलाहलैः । २. **प्रतीक्ष्य** खं. २-४ मु. । ३. मार्गशीर्षे । ४. चन्द्रे ।

॥ अथ तृतीयः सर्गः ॥

[1]ततश्च त्रिजगन्नाथः सोदर्यं **नन्दिवर्धनम्** । आपप्रच्छेऽन्यतो गन्तुं ज्ञातवंश्यान् परानपि ॥१॥

चारित्ररथमारूढं विहारप्रस्थितं प्रभुम् । वृद्धः पितृसुहृद्विप्रः **सोमो** नत्वेत्यभाषत ॥२॥

स्वामिन् ! सं[2]वत्सरं दानमदाः [3]स्वान्यानपेक्षया । अदरिद्रं जगज्जज्ञे विना मां मन्दभाग्यकम् ॥३॥

अहं हि जन्मतो नाथ ! महादारिद्र्यवि[4]द्रुतः । परान् प्रार्थयितुं ग्रामाद् ग्रामं [5]भ्राम्याम्यहर्निशम् ॥४॥

सहे निर्भर्त्सनं क्वापि ग्री[6]वायां ग्रहणं क्वचित् । क्वचिदप्युत्त[7]रादानं मु[8]खमोटनकं क्वचित् ॥५॥

धनाशया [9]तथाप्युच्चैर्बहिर्भ्रमत एव मे । अजानतो वात्सरिकं त्वद्दानं निष्फलं गतम् ॥६॥

संप्रत्यपि कृपां कुर्वन् जगन्नाथ ! प्रयच्छ मे । निर्भर्त्स्य प्रेषितः पत्न्या स्वामिन्नस्मि त्वदन्तिके ॥७॥

स्वाम्यप्युवाच कारुण्यात्त्यक्तसङ्गोऽस्मि संप्रति । तथाप्यंसस्थितस्याऽस्य वा[10]ससोऽर्धं गृहाण भोः ! ॥८॥

सोऽपि वासोऽर्धमादाय हृष्टो निजगृहं ययौ । द[11]शाबन्धकृते तु[12]न्नवायस्याऽदर्शयच्च तत् ॥९॥

त्वया क्वेदं प्राप्तमिति तुन्नवायेन भाषितः । शशंस **श्रीमहावीरा**दवाप्तमिति स द्विजः ॥१०॥

बभाषे तुन्नवायस्तं द्वितीयमपि वाससः । अस्याऽर्धमानय मुनेस्तस्याऽनुपद[13]मभ्यट ॥११॥

मुनेः पर्यटतस्तस्य लगित्वा कण्टकादिषु । तत्पतिष्यति वासोऽर्धं सोऽनीहो[14] न ग्रहीष्यति ॥१२॥

तदादायाऽत्राऽऽनयेस्त्वं योजयित्वा दले उभे । अहं पूर्णीकरिष्यामि शुक्लपक्ष इवोडुपम् ॥१३॥

दीनारलक्षं मूल्येऽस्य भविष्यति विभज्य तत् । अर्धमर्धं ग्रहीष्या[15]वो भ्रातरौ सोदराविव ॥१४॥

आमेत्युक्त्वा प्रभुमगात् स द्विजः प्रभुरप्यथ । ईर्यासमितिमान् सायं **कू[16]र्मारग्राम**मासदत् ॥१५॥

नासाग्रन्यस्तनयनः प्रलम्बितभुजद्वयः । प्रभुः [17]प्रतिमया तत्र तस्थौ स्थाणुरिव स्थिरः ॥१६॥

तदा च गोपः कोऽप्येको वाहयित्वा दिनं वृषान् । ग्रामसीमन्युपस्वामि प्राप्त एवमचिन्तयत् ॥१७॥

अत्रैव मे चरन्त्वेते वृषभा ग्रामसीमनि । अहं करिष्ये ग्रामान्तर्गत्वा दो[18]हं पुनर्गवाम् ॥१८॥

ध्यात्वैवं सोऽविशद् ग्रामं चरन्तस्तद्वृषाः पुनः । अटवीं विविशुर्गोपं विना तिष्ठन्ति ते न हि ॥१९॥

स ग्रा[19]माच्चागतो गोपो मम क्व वृषभा ? इति । पप्रच्छ स्वामिनं स्वाम्यप्यवोचन्न हि किञ्चन ॥२०॥

[20]तूष्णीके तु प्रभौ नैष किञ्चिद्वे[21]त्तीति चिन्तयन् । [22]उक्ष्णो मृगयमाणः स्वान् गोपोऽतीया[23]य तां निशाम् ॥२१॥

भ्रान्त्वा तेऽपि बलीवर्दाः पुनरेयुरुपप्रभु[24] । निषद्य तस्थू रो[25]मन्थायमानाः स्वस्थचेतसः ॥२२॥

भ्रान्त्वा सोऽप्यागतो गोपो वृषान् दृष्ट्वेत्यचिन्तयत् । प्रभाते नेतुकामेन नूनं गावोऽमुना हृताः ॥२३॥

एवं विचिन्त्य [26]रभसात् समुत्पाट्य च दा[27]मनीम् । प्रभुं हन्तुमधाविष्ट सकोपो गो[28]पपांसनः ॥२४॥

---

१. **इतश्च** खं. ४ । २. **संवत्सरदान०** मु. । ३. स्व-परभेदमनपेक्ष्य । ४. **०विश्रुतः** खं. १ । ५. **भ्रमाम्य०** खं. १ । ६. कण्ठे गृहीत्वा कुत्रापि निष्कासितोऽहम् । ७. **०दुत्तरदानं** खं. १-२ । उत्तरमपि क्वचिन्न प्राप्यते स्म । ८. मुखं विकृत्य क्वापि तिरस्कृतोऽहम् । ९. **तदा०** मु. । १०. वस्त्रस्य । ११. 'ओटवा माटे' इति भाषायाम् । १२. तन्तुवायस्य । १३. **पदमुद्यतः** खं. ४ । १४. निरीहः । १५. **ग्रहीष्यामो** खं. ३-४ । १६. **कमरि०** खं. १-२ । १७. कायोत्सर्गध्याने । १८. दोहनम् । १९. **ग्रामात्त्वागते** खं. ३, मु. । २०. मूके । २१. **किञ्चिद् वक्तीति** खं. १-२ । २२. बलीवर्दान् । २३. अतिचक्राम । २४. **०प्रभुम्** खं. १-२-३ । २५. 'वागोळतां' इति भाषायाम् । २६. **रभसा** मु. । २७. **दामिनीम्** खं. ४ । बन्धनरज्जुम् । २८. अधमो गोपः ।

तदा चाऽचिन्तयच्छक्रः किं स्वामी प्रथमेऽहनि । विदधातीत्यथाऽपश्यत्तं गोपं हन्तुमुद्यतम् ॥२५॥

स्तम्भयित्वाऽथ तं शक्रस्तत्रैत्यैवमतर्जयत् । किं नाऽमुं वेत्सि रे पाप ! **सिद्धार्थ**नृपनन्दनम् ? ॥२६॥

¶ततः प्रदक्षिणीकृत्य त्रिर्मूर्ध्ना प्रणिपत्य च । इति विज्ञपयाञ्चक्रे प्रभुः प्राचीनबर्हिषा[1] ॥२७॥

भविष्यति द्वादशाब्दान्युपसर्गपरम्परा । तां निषेधितुमिच्छामि भूत्वाऽहं पारिपार्श्विकः[2] ॥२८॥

समाधिं पारयित्वेन्द्रं भगवानूचिवानिति । नापेक्षांचक्रिरेऽर्हन्तः परसाहायकं क्वचित् ॥२९॥

नैतद् भूतं भवति वा भविष्यति च जातुचित् । यदर्हन्तोऽन्यसाहाय्यादर्जयन्ति हि केवलम् ॥३०॥

केवलं केवलज्ञानं प्राप्नुवन्ति स्ववीर्यतः । स्ववीर्येणैव गच्छन्ति जिनेन्द्राः परमं पदम् ॥३१॥

बालेन[3] तपसोत्पन्नं व्यन्तरेषु तदाऽमरम् । नाथस्य मातृ[4]ष्वस्रीयं **सिद्धार्थं** [5]मघवाऽऽदिशत् ॥३२॥

विदधात्युपसर्गं यः स्वामिनो [6]मारणान्तिकम् । प्रतिषेध्यः स भवता स्वामिनः पार्श्ववर्तिना ॥३३॥

¶इत्युक्त्वाऽगाद्धरिस्तस्थौ **सिद्धार्थः** प्रतिपद्य तत् । स्वामी षष्ठपारणाय **कोल्लाके**[7]ऽगान्निवेशने ॥३४॥

तत्र द्विजाते**र्बहुला**भिधस्य सदने प्रभुः । चक्रे सिता[8]ज्यमिश्रेण परमान्नेन पारणम् ॥३५॥

वसुधाराप्रभृतीनि द्विजातेस्तस्य सद्मनि । पञ्च दिव्यान्याविरासन् कृतानि दिविषद्गणैः ॥३६॥

¶ततो जगद्गुरुः शीतलेश्यः शीत[9]मयूखवत् । तपस्तेजोदुरालोकोऽधिपतिस्तेजसामिव ॥३७॥

शौण्डीर्यवान् गज इव सुमेरुरिव निश्चलः । सर्वस्पर्शसहिष्णुश्च यथैव हि वसुन्धरा ॥३८॥

अम्भोधिरिव गम्भीरो मृगेन्द्र इव निर्भयः । मिथ्यादृशां दुरालोकः [10]सुहुतो हव्य[11]वाडिव ॥३९॥

[12]खड्गिशृङ्गमिवैकाकी जातस्थामा महोक्षवत् । गुप्तेन्द्रियः कूर्म इवाऽहिरिवैकान्तदत्तदृक् ॥४०॥

निरञ्जनः शङ्ख इव जातरूपः सुवर्णवत् । विप्रमुक्तः खग इव जीव इवाऽस्खलद्गतिः ॥४१॥

[13]भारण्ड इवाऽप्रमत्तो व्योमेव च निराश्रयः । अम्भोजिनीदलमिवोपलेपपरिवर्जितः ॥४२॥

शत्रौ मित्रे तृणे [14]स्त्रैणे स्वर्णेऽश्मनि मणौ मृदि । इहाऽमुत्र सुखे दुःखे भवे मोक्षे समाशयः ॥४३॥

निष्कारणैककारुण्यपरायणमनस्तया । मज्जद्भवोदधौ मुग्धमुद्दिधीर्षुरिदं जगत् ॥४४॥

प्रभुः प्रभञ्जन इवाऽप्रतिबद्धोऽब्धिमेखलाम् । नानाग्रामपुरारण्यां विजहार वसुन्धराम् ॥४५॥

॥ नवभिः कुलकम् ॥

¶दीक्षाक्षणे च यच्चक्रे विभोर्देवैर्विलेपनम् । भृङ्गास्तत्सौरभाकृष्टास्तमागत्योपदुद्रुवुः ॥४६॥

गन्धयुक्तिमयाचन्त ग्रामीणतरुणाः प्रभुम् । अङ्गसङ्गं तरुण्यस्तु स्मरज्वरभरौषधम् ॥४७॥

दीक्षादिनात् प्रभृत्येवं साग्रं मासचतुष्टयम् । उपसर्गाञ्जगन्नाथः सेहे गिरिरिव स्थिरः ॥४८॥

¶अन्यदा विहरन् स्वामी **मोराके** सन्निवेशने । ययौ **दूइज्जन्तका**[15]ख्ये तापसव्रातसंकुले ॥४९॥

पितृमित्रं कुलपतिस्तत्र नाथमुपा(प)स्थितः । पूर्वाभ्यासात् स्वामिनाऽपि तस्मिन् बाहुः प्रसारितः ॥५०॥

प्रार्थितः कुलपतिना तत्रैकामवसन्निशाम् । प्रतिमयैकरात्रिक्या श्रीमान् **सिद्धार्थनन्दनः** ॥५१॥

---

१. इन्द्रेण । २. **०पार्श्वकः** मु. । ३. अज्ञानतपःप्रभावात् । ४. प्रभोर्मातुः स्वसुः पुत्रम् । ५. **सिद्धार्थमथ चा०** खं. १-२ । ६. **मरणा०** खं. ३ । **मारणात्मकम्** मु. । ७. **कोल्लाके सन्निवे०** खं. ३ । ८. **सितादि०** मु. । सिता-शर्करा । ९. चन्द्रवत् । १०. **सुहूतो** मु. । ११. अग्निः । १२. 'गेंडो' इति भाषायाम् । १३. **भारुण्ड०** खं. १-२-४ । १४. स्त्रीषु । १५. **०काख्यतापस०** नूतने मु. ।

विजिहीर्षुं भगवन्तमूचे कुलपतिः प्रगे । वर्षाकालस्त्वया कार्यो विविक्तवसताविह ॥५२॥
नीरागोऽपि वचस्तस्य प्रति[1]श्रुत्योपरोधतः । निरञ्जनः शङ्ख इव प्रययौ प्रभुरन्यतः ॥५३॥
वायुरिवाऽप्रतिबद्धो निर्लेपः पद्मपत्रवत् । सर्वत्र विहरन् ग्रीष्मकालं स्वाम्यत्यवाहयत् ॥५४॥
सिद्धार्थसुहृदस्तस्य स्मरन् कुलपतेर्वचः । स्वामी प्रावृषमत्येतुं **मोराकं** पुनरभ्यगात् ॥५५॥
वर्षत्युद्गर्जितं मेघेऽ[2]खण्डधारागृहोपमे । स्वस्वस्थानाय गच्छत्सु पथिकेष्व[3]पि हंसवत् ॥५६॥
प्रभोर्भ्रातृव्यतास्नेहसम्बन्धमधुराशयः ॥ गृहमेकं कुलपतिस्तृणाच्छादितमार्पयत् ॥५७॥ (युग्मम्)
आजानुलम्बितभुजो जटावानिव पादपः । नियन्त्रितमनास्तत्र तस्थौ प्रतिमया प्रभुः ॥५८॥
भीष्मग्रीष्मर्तुमाहात्म्यान्नि[4]ःशेषिततृणे वने । अनुद्यन्नूतनतृणे नवत्वात् प्रावृषोऽपि च ॥५९॥
अधावन् खादितुं गावस्तापसानां तृणोटजान् । निर्दयास्तापसास्ते गास्ता यष्टिभिरताडयन् ॥६०॥ (युग्मम्)
तैस्ताड्यमाना गावस्तास्तृणौकः स्वाम्यधिष्ठितम् । चखादुः स्तम्भनि[5]भृते प्रभौ तासां कुतो हि भीः ? ॥६१॥
तापसा अपि तत्प्रेक्ष्याऽक्रुध्यन्नेवं प्रभुं प्रति । रक्षामो वयमुटजान् स्वं न रक्षत्यसौ पुनः ॥६२॥
अहो कुलपतेः कोऽयमतिथिर्यस्य पश्यतः । चखादुर्गाव उटजमहो स्वार्थैकनिष्ठता ! ॥६३॥
किं कुर्महे स्व आत्मेव प्रियः कुलपतेरयम् । तद्भयादेव परुषं न वक्तुमिह शक्यते ॥६४॥
तापसास्तेऽन्यदा नाथे प्ररूढप्रौढमत्सराः । गत्वा कुलपतेः पार्श्वे सोपालम्भमदोऽवदन् ॥६५॥
आश्रमे श्रमणः कोऽयमानीतो निर्ममस्त्वया । उटजस्यापि नाशोऽभूद्यदस्मिन्निह तस्थुषि ? ॥६६॥
अकृतज्ञ उदासीनो निर्दाक्षिण्योऽलसश्च सः । गोभ्योऽपि रक्षति न यः खाद्यमानं स्वमाश्र[6]यम् ॥६७॥
मुनिंमन्योऽथवा नैष गा रक्षति समत्वभृत् । गुरुदेवार्चकास्तत्किं वयं न मुनयो मुने !? ॥६८॥
ततः कुलपतिरगादुपनाथं ददर्श च । कृत्तपक्षं खगमिव छ[7]दिर्वर्जितमाश्रमम् ॥६९॥
निर्मत्सराः सत्यगिरस्तापसा इति चिन्तयन् । स नाथमूचे किं तात ! त्रातोऽयं नोटजस्त्वया ? ॥७०॥
त्वत्पित्रा रक्षिताः सर्वे यावज्जीवं किलाऽऽश्रमाः । दुष्टशासनरूपं हि तवापि व्रतमर्हति ॥७१॥
आत्मानमिव रक्षन्ति स्वनीडं नीड[8]जा अपि । विवेकिना त्वया हन्त किमाश्रम उपेक्षितः ? ॥७२॥
स्वविवेकोचितां शिक्षां स दत्त्वा जीर्णतापसः । स्वमाश्रमं ययौ भूयः स्मरन् **सिद्धार्थ**सौहृदम् ॥७३॥
दध्यौ चैवं विभुरेषामप्रीतिर्मन्निबन्धना । तदत्र स्थातुमुचितं न मे सर्वहितैषिणः ॥७४॥
एवं च चिन्तयन् स्वामी वैराग्यमधिकं द[9]धत् । अभिग्रहानिमान् पञ्च जग्राह करुणानिधिः ॥७५॥
नैवाऽप्रीतिमतो गेहे वसनीयं कदाचन । स्थातव्यं च शरीरेण कायोत्सर्गजुषा सदा ॥७६॥
स्थेयं मौनेन च प्रायो भोक्तव्यं पाणिभाजने । गृहस्थस्य च विनयो न कार्य इति पञ्च ते ॥७७॥
अभिग्रहान् गृहीत्वाऽमूनर्धमासादनन्तरम् । ग्रामं नाम्ना**ऽस्थिकग्रामं** ययौ प्रावृष्यपि प्रभुः ॥७८॥
तत्र चैकस्य यक्षस्य **शूलपाणे**र्निकेतने । अधिवस्तुं जगन्नाथो ग्रामीणानन्वजिज्ञपत् ॥७९॥
ऊचुर्ग्राम्या न यक्षोऽयं वस्तुं दत्तेऽत्र कस्यचित् । यक्षस्याऽमुष्य हि कथा महती सा निशम्यताम् ॥८०॥

१. अङ्गीकृत्य । २. **यन्त्रधारा०** खं. १-२ । **स्वच्छधारा०** खं. ३-४ । **स्वस्थधारा०** नूतन मु० । ३. **पथिकेष्विव** खं. ४ । ४. **०माहात्म्याद्विशोषिततृणे** खं. १ । ५. स्तम्भवन्निश्चले । ६. **स्वमाश्रमम्** खं. १-२-४, मु. । ७. **छदिर्वर्जित** मु. । आच्छादनविहीनम् । ८. पक्षिणः । ९. **दधन्** खं. ३-४ ।

ग्रामोऽयमभवत् पूर्वं **वर्धमानो**ऽभिधानतः । नद्यस्ति **वेगवत्य**त्र पङ्किलोभय[1]कूलभूः ॥८१॥

तत्र भाण्डभृतैरागादन[2]सां पञ्चभिः शतैः । **धनदेवो** वणिक् तस्य चाऽभूदेको महावृषः ॥८२॥

तं महोक्षं धुरि कृत्वा सर्वाणि शकटानि सः । नद्या उत्तारयामास विषमाया अपि क्षणात् ॥८३॥

अतिभाराकर्षणेन मुखेन रुधिरं वमन् । स महोक्षः पपातोर्व्यां वेग[3]वाजीव सात्त्विकः ॥८४॥

संभूष्य[4] च वणिग्ग्राम्यानुवाच वृषसाक्षिकम् । पाल्योऽयं वृषभो न्यासीकृतजीवितवन्मम ॥८५॥

वृषस्य तृण-पानीयनिमित्तं च धनं बहु । ग्राम्याणामर्पयामास स्वामिधर्मो ह्ययं खलु ॥८६॥

ततो वणिक् स्वयमपि चारि-पानीयढौकनात् । प्रिया[5]कृत्य महोक्षाय सा[6]स्रदृक् परतो ययौ ॥८७॥

ग|धनमादाय ते ग्राम्यास्तृ[7]णवार्यादिना वृषम् । प्रतिचक्रुर्न तं पापाः कुवैद्या इव रोगिणम् ॥८८॥

संजातहृदयत्रोटः[8] क्षुत्पिपासाकदर्थितः । चर्मकीक[9]समात्राङ्गः स गौरेवमचिन्तयत् ॥८९॥

अहो ! निष्करुणो ग्रामः पापिष्ठो निष्ठुराशयः । चाण्डा[10]लनिर्विशेषोऽयमशेषोऽप्यतिवञ्चकः ॥९०॥

दूरे स्वयं करुणया दीनस्य मम पालनम् । मत्स्वामिदत्तमप्येभिर्जग्धं चार्यादिवेतनम् ॥९१॥

क्रुद्धोऽकामनिर्जरावान् स गौर्मृत्वोदपद्यत । व्यन्तरः **शूलपाण्या**ख्यो ग्रामेऽत्रैव पुरा वने[11] ॥९२॥

सोऽथाऽज्ञासी**द्विभङ्गे**न पूर्वजन्मकथां निजाम् । ददर्श गोवपुस्तच्च ग्रामायाऽस्मै चुकोप च ॥९३॥

व्यकार्षीद् व्यन्तरो मारिं स मारेरिव[12] दैवतम् । मार्यमाणैरमी ग्राम्यैरभूवन्नस्थिसंचयाः ॥९४॥

अ[13]पृच्छंश्चाऽऽतुरा ग्राम्या मुहुर्ज्योतिर्विदादिकान् । चक्रुः शान्त्यै तदाज्ञां च वैद्याज्ञामिव रोगिणः ॥९५॥

विदधुर्गृहदेवीनां स्नानपूजादिकं मुहुः । नोपशान्तिरभून्मारेस्तथापि हि मनागपि ॥९६॥

ग्रामान्तराण्ययुर्ग्राम्या व्यन्तरः स तु कोपनः । युवराजो यमस्येवाऽमारयत् तांस्तथापि हि ॥९७॥

ग्राम्या व्यचिन्तयंश्चैवं कोऽप्यस्माभिर्विरोधितः । देवो दैत्योऽथवा यक्षः क्षेत्रपालोऽपरोऽपि वा ॥९८॥

यामस्तत्रैव तद् ग्रामे तत्प्रसादनहेतवे । एवं विमृश्य ते भूयः सम्भूयेह समाययुः ॥९९॥

ते स्नाताः श्वेतवसना उत्तरासङ्गधारिणः मुक्तकेशाश्चत्वरेषु त्रिकेषूद्यानभूमिषु ॥१००॥

भूतगेहेष्वथाऽन्यत्र क्षिपन्तः परितो बलिम् । ऊर्ध्वाननाः प्राञ्जलयो दीनास्या एवमूचिरे ॥१०१॥ (युग्मम्)

भोः ! सुरा असुरा यक्ष-रक्षः-किंपुरुषादयः ! । यत्प्रमादान्मदाद्वाऽऽग[14]स्तन्नः क्षाम्यन्तु सर्वथा ॥१०२॥

कोपः प्रणामावधिको महतां हि महानपि । तत्प्रसीदतु यः कश्चिदस्त्यस्माभिर्विरोधितः ॥१०३॥

व्यन्तरः सोऽन्तरिक्षस्थोऽथाऽब्रवीद्रे दुराशयाः ! । लुब्धा लु[15]ब्धकसंकाशाः ! क्ष[16]मणां कुरुताऽधुना ॥१०४॥

तदानीं वृषभस्य क्षुत्तृषाक्रान्तस्य तस्य तु । वणिग्दत्तधनेनापि दत्तं नाऽम्भस्तृणादि यत् ॥१०५॥

स मृत्वा वृषभोऽभूवं **शूलपाणि**रहं सुरः । ते[17]न वैरेण वः सर्वान्मारयामि स्मरन्तु तत् ॥१०६॥

तच्छ्रुत्वा ते पुनस्तस्मै धूपोत्क्षेपणतत्पराः । लुठन्तो भूतले दीना भूयोऽप्येवं बभाषिरे ॥१०७॥

---

१. पङ्किला उभयकूलयोर्भूः यस्याः सा । २. शकटानाम् । ३. **तेजवाजीव** खं. ३-४, मु. । 'वाजि' शब्दः पुंस्त्वे । अत्र तु स्त्रीत्वे प्रयुक्तो दृश्यते—'वडवा' वाचकत्वेनेति लक्ष्यते । ४. **संभाष्य** नूतन मु. । ५. **प्रियंकृत्य** खं. ४ । प्रियं कृत्वा । ६. **साश्रु०** खं. ४ । ७. **०स्तृणचार्या०** खं. १-२ । ८. **०हृदयक्रोधः** खं. ४ । ९. कीकसं—अस्थि । १०. **चण्डाल०** खं. ३-४ । ११. **पुरातने** मु. । **पुरावणे** खं. १ । **पुरोवने** नूतन मु. । १२. मारिर्मृत्युः, तस्य दैवतं—देवो यमः, तद्वत् । १३. **आपृच्छं०** खं. १ । १४. **०मदादाग०** खं. ४ । आगः—अपराधः । १५. व्याधसदृशाः । १६. **क्षमणं** खं. २, मु. । १७. **तत्र** खं. ४ ।

अपराद्धमदोऽस्माभिस्तथापि क्षाम्य शाम्य च । शरणं त्वां प्रपन्नाः स्मो ह्यनन्यशरणा वयम् ॥१०८॥
तद्वाचा व्यन्तरः किञ्चिदुपशान्तोऽब्रवीदिति । अमूनि मानुषास्थीनि पुञ्जीकुरुत संप्रति ॥१०९॥
तस्योपरि कुरुध्वं चाऽऽयतनं तस्य चाऽन्तरे । ममोक्षरूपानुगतां मूर्तिं स्थापयतोच्चकैः ॥११०॥
एवं कृते प्राणितं[१] वः प्रदास्ये नान्यथा पुनः । तथैव तद्वचस्तेऽपि ग्राम्या विदधुरादृताः ॥१११॥
पूजाकरं **शूलपाणेरिन्द्रशर्माण**माख्यया । ग्रामः समादिशत्तस्मै कल्पितानल्पवेतनः ॥११२॥
अत्राऽस्थिसंचयोऽस्तीति ग्रामोऽसा**वस्थिका**ह्वयः । तदाप्रभृति लोकेऽभूद् **वर्धमाना**भिधोऽपि सन् ॥११३॥
श्रान्तां कार्पटिका रात्रौ वसन्त्यायतनेऽत्र ये । तद्रात्रावेव तान् हन्ति **शूलपाणिः** कृतान्तवत् ॥११४॥
स्थित्वा लोको दिनं ह्य**त्रेन्द्रशर्मा** च तदर्चकः । सायं स्वसदने याति तद्वस्तुं तेऽत्र नोचितम् ॥११५॥
इत्युक्त्वा ते पृथगपि स्वामिने वसतिं ददुः । प्रतीयेष न तु स्वामी यक्षौकस्तत्त्वयाचत ॥११६॥
¶अथ ग्राम्यैरनुज्ञातो बोधार्हं व्यन्तरं विदन् । तदायतनैककोणे तस्थौ प्रतिमया प्रभुः ॥११७॥
सायं कृत्वा धूपवेला**मिन्द्रशर्मा** तदर्चकः । निःसार्य पथिकान् सर्वान् भगवन्तमदोऽवदत् ॥११८॥
अयि देवार्य ! निर्याहि त्वमप्यायतना[२]दितः । अयं हि व्यन्तरः क्रूरो भावी ते निशि मृत्यवे ॥११९॥
तस्थौ च स्वामी तूष्णीको व्यन्तरः सोऽप्यचिन्तयत् । अहो मुमूर्षुः कोऽप्येष ममाऽऽयतनमागमत् ॥१२०॥
ग्रामेण वार्यमाणोऽपि मुहुर्मत्पूजकेन च । दृप्तः कोऽयमिहाऽवात्सीद् ? दर्पमस्य हरामि तत् ॥१२१॥
¶देवार्चके ततो यातेऽस्तमिते च दिवाकरे । कायोत्सर्गस्थिते नाथेऽट्टहासं व्यन्तरोऽकरोत् ॥१२२॥
पुस्फोटेव नभोभाण्डं तुत्रोटेवोडुमण्डलम् । तेनाऽट्टहासशब्देनाऽतिरौद्रेण प्रसर्पता[३] ॥१२३॥
ग्रामलोकोऽपि तं शब्दं श्रुत्वाऽवोचत् परस्परम् । नूनं देवार्यकः सोऽद्य व्यन्तरेण निहन्यते ॥१२४॥
¶नाम्ना **तत्रोत्पलः पार्श्व**तीर्थसाधुचर[४]स्तदा । परिव्राडष्टाङ्गमहानिमित्तज्ञानपण्डितः ॥१२५॥
लोकाद्देवार्यवृत्तान्तं श्रुत्वाऽधादधृतिं हृदि । अपश्चिमस्तीर्थकरो मा स्म भूदिति शङ्कया ॥१२६॥ (युग्मम्)
अट्टहासस्वरेणापि न चुक्षोभ यदा प्रभुः । हस्तिरूपं तदा[५] घोरं व्यन्तरो विचकार सः ॥१२७॥
स्वामिना हस्तिरूपे चाऽवज्ञाते सति निर्ममे । पिशाचरूपं सोऽ[६]त्युच्चै रोद[७]सीमानदण्डवत् ॥१२८॥
तेनाऽप्यक्षुभिते नाथे सर्परूपं भयङ्करम् । विचकार स दुष्टात्मा यमपाशायुधोपमम् ॥१२९॥
प्रभुं स सर्पो दर्पान्धो भोगेनाऽवेष्टयद् दृढम् । ददंश दशनैर्बा[८]ढममोघविष[९]निर्भरः ॥१३०॥
चक्रे सर्पे मु[१०]धाभूते भूतराट् सप्त वेदनाः । शिरो-नेत्र-श्रवो-नासा-दन्त-पृष्ठ-नखे प्रभोः ॥१३१॥
एकापि वेदना मृत्युकारणं प्राकृते नरे । अधिसेहे तु ताः स्वामी सप्तापि युगपद्भवाः ॥१३२॥
¶कृत्वा कृत्वेत्युपसर्गान्निर्विण्णो व्यन्तरः स तु । नत्वा विज्ञपयामास प्रभुमेवं कृताञ्जलिः ॥१३३॥
मया दुरात्मना नाथ ! तव शक्तिमजानता । नितान्तमपराद्धं यत्तत्क्षमस्व दयानिधे ! ॥१३४॥
¶तदा च **सिद्धार्थ**सुरः स्वकार्यव्यग्रमानसः । स्वामिसान्निध्यविषयमस्मार्षीच्छक्रशासनम् ॥१३५॥
साटोपमेत्य चेत्यूचे **शूलपाणे** ! सुराधम ! । अप्रार्थितप्रार्थक ! भोः ! किमेतद्भवता कृतम् ? ॥१३६॥

---

१. जीवितम् । २. **०दतः** नूतन मु. । ३. **प्रसर्पिणा** मु. । ४. **०साधुवर०** खं. ३, मु. । ५. **महाघोरं** मु. । ६. **सोऽप्युच्चै०** खं. ३-४, मु. । ७. रोदसी-आकाश-पृथिव्यौ, तयोर्मानस्य दण्डवत् । ८. **०गाढ०** खं. ४ । ९. **०निर्झरः** खं. ३, मु. । १०. **सुधाभूते** मु. ।

तीर्थकरं भगवन्तं **सिद्धार्थ**नृपनन्दनम् । जगत्त्रयस्यापि पूज्यं किं न जानासि दुर्मते !? ॥१३७॥

यदि त्वच्चरितं शक्रः स्वामिभक्तोऽद्य वेत्स्यति[1] । तदा तत्कुलिश[2]धाराक्षोदपात्रीभविष्यसि ॥१३८॥

शूलपाणिस्ततो भीत्या पश्चात्तापेन चाऽऽकुलः । पुनरक्षमयन्नाथं नाऽन्यदौपयिकं तदा ॥१३९॥

¶तं प्रशान्तं च **सिद्धार्थः** सानुकम्पोऽभ्यधादिदम् । अहो तत्त्वानभिज्ञोऽसि शृणु तत्त्वं यथातथम् ॥१४०॥

वीतरागे देवबुद्धिर्गुरुबुद्धिश्च साधुषु । धर्मे जिनोदिते धर्मबुद्धिरित्यात्मसात् कुरु ॥१४१॥

प्राणिष्वतः परं पीडां मा कार्षीरात्मनीव भोः ! । निन्देर्गर्हेश्च सर्वाणि पूर्वदुश्चरितानि च ॥१४२॥

अप्येकदाऽऽचरितस्य हन्त तीव्रस्य कर्मणः । कोटी[3]कोटिगुणं दुःखविपाकं जन्तुरश्नुते ॥१४३॥

शूलपाणिस्तदाकर्ण्याऽनेकप्राणिक्षयं कृतम् । स्मरन्मुहुर्निनिन्द स्वं पश्चात्तापाधिवासितः ॥१४४॥

सम्यक्त्वभृद्भवोद्विग्नः सोऽर्चित्वा चरणौ प्रभोः । आगोमलक्षालनाम्भः सङ्गीतमुपचक्रमे ॥१४५॥

तद्गीतशब्दमाकर्ण्य ग्राम्या[4] एवमचिन्तयन् । मन्ये[5] व्यापाद्य देवार्यं देवः क्रीडति संप्रति ॥१४६॥

¶नाथोऽपि चतुरो यामान् किञ्चिदूनान् कदर्थितः । श्रमान्निद्रामधिगतोऽपश्यत् स्वप्नानमून् दश ॥१४७॥

वर्धिष्णुस्तालपिशाचः स्वयं व्यापादितः किल । कोकिलौ श्वेतचित्रौ च सेवमानौ स्वसन्निधौ ॥१४८॥

दामद्वयं च गन्धाढ्यं गोवर्गः सेवनोद्यतः । पद्मा[6]ञ्चितं पद्मसरो दोर्भ्यां तीर्णश्च सागरः ॥१४९॥

उद्रश्मिकं चाऽर्कबिम्बमथाऽद्रिर्मानुषोत्तरः । निजान्त्रैर्वेष्टितः स्वेनाऽऽरूढं मेरुशिरोऽपि च ॥१५०॥

एवं प्रेक्ष्य दश स्वप्नान् प्राबुद्ध त्रिजगद्गुरुः । उदियाय च मार्तण्डो विवन्दिषुरिव प्रभुम् ॥१५१॥

तदा चाऽऽगाज्जनः सर्व **इन्द्रशर्मोत्पलो**ऽपि च । अक्षताङ्गं पूजितं च प्रभुं प्रेक्ष्य मुदं ययौ ॥१५२॥

साश्चर्याः प्रभुमभ्यर्च्य पुष्पप्रभृतिभिश्च ते । सिंहनादं विदधिरे वीरा[7] इव जिताहवाः ॥१५३॥

सिंहनादमुखास्ते तु परस्परमदोऽवदन् । देवार्येणाऽधुना दिष्ट्योपाशामि[8] व्यन्तरश्चिरात् ॥१५४॥

¶**उत्पलो**ऽपि परिज्ञाय भगवन्तमवन्दत । निषसाद च तत्पादपद्मान्ते शिष्यलेशवत् ॥१५५॥

कायोत्सर्गावसाने च[9] प्रभुं न**त्वोत्पलः** पुनः । ज्ञानसामर्थ्यतो ज्ञातप्रभुस्वप्नोऽब्रवीदिदम् ॥१५६॥

स्वामिन्निशान्ते युष्माभिः सुस्वप्नाः प्रेक्षिता दश । तत्फलानि स्वयं वेत्सि भक्त्याऽऽख्यामि तथाप्यहम् ॥१५७॥

हतस्तालपिशाचो यत्तन्मोहं निहनिष्यसि । यच्छ्वेतः कोकिलः शुक्लध्यानमारोक्ष्यसीश ! तत् ॥१५८॥

यच्चित्रः[10] कोकिलस्तद् द्वादशाङ्गीं प्रथयिष्यसि । गोवर्गो यत्तु तद्भावी संघस्तव चतुर्विधः ॥१५९॥

यत्तु पद्मसरो देवनिकायः सेवकस्ततः । यत्तु सागरमुत्तीर्ण उत्तरिष्यसि तद्भवम् ॥१६०॥

यच्चाऽर्कः केवलज्ञानं तत्समुत्पत्स्यते तव । यच्चाऽऽन्त्रैर्वेष्टितोऽद्रिस्तत् सप्रतापं यशस्तव ॥१६१॥

यन्मेरुशृङ्गमारूढस्त्वं तत्सिंहासनस्थितः । धर्मं देक्ष्यसि यद्दाम्नी तयोर्वेद्मि फलं न हि ॥१६२॥

अथाऽऽचचक्षे भगवान् दामद्वयफलं त्वदः । गृहस्थानां यतीनां च वक्ष्ये धर्मं द्विधापि हि ॥१६३॥

¶अथ नत्वा जगन्नाथं ययौ स्वस्थान**मुत्पलः** । विस्मयप्रमदोन्मुद्रमनसोऽथाऽपरेऽप्ययुः ॥१६४॥

तत्राऽर्धमासक्षपणैश्चतुर्मासीमतीत्य ताम् । निरगा**दस्थिकग्रामा**द्विहर्तुं प्रभुरन्यतः ॥१६५॥

---

१. **वेत्स्यते** खं. १-२ । २. तस्येन्द्रस्य कुलिशं—वज्रं तस्य धारया चूर्णपात्रं भविष्यसि । ३. **कोटाकोटि०** मु. । ४. **ग्राम्य एवमचिन्तयत्** मु. । ५. **मध्ये** खं. १-२ । ६. **पद्माचितं** खं. ३, मु. । ७. **धीरा** नूतन मु. । ८. **दिष्ट्याऽप्यशमि** खं. ३ । **दिष्ट्योपशामि** खं. १ । **दिष्ट्योपशमि** खं. २-४ । ९. **तु** मु. । १०. **यच्चित्रको०** मु. ।

अनुगच्छन् **शूलपाणिः** प्रभुं नत्वाऽभ्यधादिदम् । स्वसौख्यनिरपेक्षस्त्वमिहाऽऽगा मेऽनुकम्पया ॥१६६॥

न पापो मत्समः कोऽपि यस्त्वय्यप्यपकारकृत् । न सार्वस्त्वत्समः[1] कोऽपि यो मय्यप्युपकारकृत् ॥१६७॥

अद्य यावदार्जयिष्यं कामहं नरकावनिम् । नाऽबोधयिष्यस्त्वं चेन्मां विश्वोपकृतिकर्मठ[2] ! ॥१६८॥

इत्युदित्वा भक्तिगर्भं[3] भगवन्तं प्रणम्य च । **शूलपाणि**र्निववृते शान्तो द्विप इवाऽमदः ॥१६९॥

।दीक्षादिनादतीतेऽब्दे **मोराकं** सन्निवेशनम् । गत्वा तद्बहिरुद्याने स्वाम्यस्थात् प्रतिमाधरः ॥१७०॥

तस्मि**न्नच्छन्दको** नाम पाखण्डी सन्निवेशने । ज्योतिष्कमन्त्रतन्त्रादिकरणेन स्म जीवति ॥१७१॥

तस्याऽसहिष्णुर्माहात्म्यं स्वाम्यर्चां[4] चाभिलाषुकः । **सिद्धार्थ**व्यन्तरः कृत्वा संक्रमं स्वामि[5]वर्ष्मणि ॥१७२॥

यान्तमाहूय गोपालमूचे भो ! भुक्तवानसि । कङ्गुकूरं ससौवीरं ? वृषांस्त्रातुं च गच्छसि ? ॥१७३॥

आगच्छंश्चाऽहिमद्राक्षीः ? स्वप्नेऽरोदीश्च निर्भरम् ? । तदेतत् संवदति किं ? सत्यमाख्याहि गोपक ! ॥१७४॥

सत्यमेवेति तेनोक्ते **सिद्धार्थ**स्तस्य भूरिशः । भूयस्तत्तत्समाचख्यौ प्रत्ययोत्पत्तिकारणम् ॥१७५॥

गोपः सविस्मयो ग्रामे गत्वाऽऽख्यद्यद् बहिर्वने । देवार्योऽस्ति त्रिकालज्ञः सोऽपूरि प्रत्ययान्मम ॥१७६॥

तच्छ्रुत्वा कौतुकात्[6] पूर्णस्तूर्णं ग्रामजनोऽखिलः । पुष्पाक्षतादिपूजाभृदाययौ स्वामिसन्निधौ ॥१७७॥

सिद्धार्थः स्वामिसंक्रान्तो ग्रामीणानब्रवीदिदम् । द्रष्टुं मेऽतिशयं यूयं सर्वे स्थ किमिहाऽऽगताः ? ॥१७८॥

ग्राम्यैरामेत्यभिहिते यत्तैर्दृष्टं कृतं श्रुतम् । उक्तं च प्राक् तदानीं च **सिद्धार्थ**स्तदचीकथत् ॥१७९॥

सिद्धार्थो भावि चाऽऽचख्यौ श्रुत्वा लोकस्ततोऽकरोत् । प्रभोः पूजां वन्दनां च महामहिमपूर्वकम् ॥१८०॥

एवं च प्रत्यहं लोकेष्वापतत्सु पतत्सु च । **सिद्धार्थ**व्यन्तरस्याऽभून्मनःप्रीतिर्गरीयसी ॥१८१॥

।ऊचुस्तत्राऽन्यदा ग्राम्याः स्वामि**न्नच्छन्दका**भिधः । ग्रामे परिवसत्यस्मिन् सोऽपि वेत्ति भवानिव ॥१८२॥

सिद्धार्थस्तानभाषिष्ट न स जानाति किञ्चन । ऋजून् प्रतार्य भवतः करोत्युदरपूरणम् ॥१८३॥

ते गत्वा**ऽच्छन्दकं** स्माऽऽहुर्न त्वं जानासि किञ्चन । सर्वं जानाति देवार्यो भावि भूतं भवच्च यत् ॥१८४॥

स्वप्रतिष्ठाभ्रंशभीरुर्बभाषे**ऽच्छन्दको**ऽप्यदः । स वः पुरो वेत्ति परं परमार्थमजानताम् ॥१८५॥

पुरो मम यदि ज्ञाता मन्ये ज्ञाता तदा हि सः । गत्वा तस्याऽज्ञतामावि[7]ष्करोम्येषोऽद्य पश्यत ॥१८६॥

इत्युक्त्वा**ऽच्छन्दकः** क्रुद्धो वृतो ग्राम्यैः सकौतुकैः । कायोत्सर्गस्थितं नाथं द्रु[8]तद्रुतमुपाययौ ॥१८७॥

कराङ्गुलीभिः स तृणं गृहीत्वोभयपार्श्वयोः । ऊचे नाथं तृणमिदं किं मया छेत्स्यते न वा ? ॥१८८॥

भावस्तस्याऽभवच्चाऽयं देवार्यो यद्वदिष्यति । तत्प्रतीपं[9] करिष्यामि स्याद्यथाऽनृतवागसौ ॥१८९॥

आचचक्षे च **सिद्धार्थो** न छेत्स्यत इदं तृणम् । **अच्छन्दको**ऽपि तच्छेत्तुमारेभे सज्जिताङ्गुलिः ॥१९०॥

दध्यौ शक्रस्तदा स्वामी विहरत्यधुना कथम् ? । दत्तोपयोगश्चाऽपश्यत्त**दच्छन्दक**चेष्टितम् ॥१९१॥

मा भूत्स्वामिमुखोद्गीर्णा गीरसत्येति वज्रभृत् । वज्रेण चिच्छेद दशा**ऽप्यच्छन्दक**कराङ्गुलीः ॥१९२॥

[10]वीक्षापन्नस्तृणाच्छेदाद्धस्यमानोऽखिलैर्जनैः ॥ **अच्छन्दको**ऽन्यतोऽगच्छदुन्मत्त इव मूढधीः ॥१९३॥

सिद्धार्थोऽथाऽवदद् ग्राम्यांस्तस्करो**ऽच्छन्दको** ह्ययम् । ग्राम्याः प्रत्यूचिरे स्वामिन् ! किं कस्याऽनेन चोरितम् ? ॥१९४॥

---

१. **स्वार्य०** खं. ४, मु. । सार्वः सर्वहितः । २. **०कर्मठः** खं. १-२-३ । ३. **भक्तिगर्भो** खं. ३, मु. । ४. **स्वाम्यर्चावाभि०** खं. १-२ । ५. प्रभु-देहे । ६. **कौतुकापूर्ण०** खं. ४, मु. । ७. **०माविःकरोम्येषो०** खं. १-४ । ८. **द्रुतं द्रुतं०** खं. ४, मु. । ९. तद्विपरीतम् । १०. अवाक् भूत्वा वीक्षमाणः ।

सिद्धार्थोऽप्यब्रवीदत्र **वीरघोषो**ऽस्ति कर्मकृत् । तच्छ्रुत्वा **वीरघोषो**ऽपि प्रणम्य स्वमदर्शयत् ॥१९५॥

आदिशेति च तेनोक्ते **सिद्धार्थः** पुनरभ्यधात् । भाजनं ते दशपलं नष्टपूर्वं निकेतनात् ? ॥१९६॥

आमेत्युक्ते च घोषेण **सिद्धार्थः** स्माऽऽह तत्खलु । हृतं पाखण्डिनाऽनेन प्रत्ययोऽत्र निरीक्ष्यताम्[1] ॥१९७॥

पश्चान्निजौकसः प्राच्यां दिशि शिग्रु[2]महीरुहः । हस्तमात्रमधः क्षिप्तमस्ति गत्वा गृहाण तत् ॥१९८॥

उत्कौतुकैर्वृतो लोकै**र्वीरघोष**स्तदालये । भाजनं तत्तथाऽऽख्यातं गृहीत्वा पुनराययौ ॥१९९॥

ग्राम्यानुत्तुमुलान्[3] भूयः **सिद्धार्थः** प्रोचिवानिति । भूयोऽपि श्रूयता**मिन्द्रशर्मे**त्यत्रास्ति किं गृही ? ॥२००॥

अस्तीत्यभिदधे लोक[4] **इन्द्रशर्मा**ऽप्युपस्थितः । आज्ञापयाऽयमस्मीति वदन् प्राञ्जलिरग्रतः ॥२०१॥

सिद्धार्थोऽभिदधे भद्र ! नष्टः किं ते पुरा हुंडुः[5] ? । एवमेतदित्यवोच**दिन्द्रशर्मा** सविस्मयः ॥२०२॥

सिद्धार्थः स्माऽऽह हत्वा स भक्षितो भिक्षुणाऽमुना । बदर्या दक्षिणे पार्श्वेऽवकरेऽस्थीनि[6] तस्य तु ॥२०३॥

लोकाश्च कौतुकाद् गत्वा तदस्थीनि व्यलोकयन् । सन्तीत्यभिदधानास्तु भूयस्तत्र समाययुः ॥२०४॥

सिद्धार्थः पुनरप्यूचे तृतीयमपि चेष्टितम् । अस्यास्ति तदस्तु परं कथयिष्यामि न ह्यहम् ॥२०५॥

आख्याहि सर्वथा तन्नः प्रसीदेति पुनः पुनः । ग्राम्यास्तमब्रुवन् रम्या स्यादर्धकथिता कथा ॥२०६॥

अथाऽभाषिष्ट **सिद्धार्थो** नाऽऽख्यास्यामि तथाप्यहम् । कौतूहलं चेत्तद्भार्यां गत्वा पृच्छत तद्गृहे ॥२०७॥

तद्वेश्मनि ययौ लोकः स्वभार्या तेन तद्दिने । कुट्टिताऽमर्षवत्येवं साश्रुदृक्[7] चिन्तयन्त्यभूत्[8] ॥२०८॥

सुष्ठु जातं तदेतस्य कराङ्गुल्यो निकर्तिताः । न्यत्कृतश्चाऽखिलैर्लोकैर्लोकः[9] संप्रत्युपैति चेत् ॥२०९॥

अस्य दुश्चरितं सर्वं तदा प्रकटयाम्यहम् । यथैष लभते पापो मत्कुट्टनभवं फलम् ॥२१०॥

अथाऽऽययौ ग्रामजनोऽपृच्छत्तच्चेष्टितं च ताम् । साऽवोचत् कोऽस्य नामापि गृह्णीयात् पापकारिणः ? ॥२११॥

यदसावात्मनः स्वस्रा समं वैषयिकं सुखम् । भुङ्क्ते धिक्कर्मचण्डालो[10] न मामिच्छति जातुचित् ॥२१२॥

एवं श्रुत्वा कलकलं कुर्वाणा ग्रामवासिनः । ययुर्निजनिजं गेह**मच्छन्दक**विगर्हिणः ॥२१३॥

सर्वत्र पाप पापेति भर्त्स्यमानः स भिक्षुकः । भिक्षामप्याप न क्वापि धिक् प्रतिष्ठाच्युतं नरम् ॥२१४॥

श्रीवीरं विजने गत्वा नत्वा दीनो जगाद सः । भगवंस्त्वमितो[11] याहि पूज्यः सर्वत्र पूज्यते ॥२१५॥

अत्रैवाऽर्ह्योऽस्मि[12] नाऽन्यत्र नामापि ज्ञायते मम । स्वदर्यामेव[13] शौर्यं हि गोमायोर्न पुनर्बहिः ॥२१६॥

अजानता दुर्विनयो यो मयाऽकारि नाथ ! ते । संप्राप्तं तत्फलं संप्रत्यनुकम्पस्व मामतः[14] ॥२१७॥

अप्रीतिमत्परीहाराभिग्रही भगवानथ । चचालो**त्तरचावालं**[15] सन्निवेशं प्रति प्रभुः ॥२१८॥

दक्षिणश्चोत्तरश्चेति **चावालौ**[16] द्वौ तदन्तरे । **सुवर्णवालुका रूप्यवालुका** चेति निम्नगे[17] ॥२१९॥

दक्षिणादुत्तरे यात**श्चावाले**[18]ऽथाऽलगत् प्रभोः । कण्टके देवदूष्यार्धं **सुवर्णवालुका**तटे ॥२२०॥

किञ्चिद् गत्वा प्रभुर्मा भूद् भ्रष्टमस्थण्डिले ह्यदः । इति तद्वीक्ष्य वस्त्रार्धं गन्तुं प्रववृते ततः ॥२२१॥

---

१. **निरीक्षताम्** खं. ३ । २. शिग्रुः—'सरगवो' इति गुर्जरभाषायाम् । ३. कोलाहलपरायणान् । ४. **लोके** खं. १-२ । ५. **हुडः** खं. १-२ । अजः । ६. **पार्श्वे चक्रिरेऽस्थीनि** खं. १-२ । अवकरः 'ऊकरडो' इति भाषायाम् । ७. रुदती । ८. **चिन्तयत्यभूत्** खं. १-२ । ९. **न्यक्कृत०** नूतन मु. । तिरस्कृतः । १०. **०चाण्डालो** खं. ४, मु. । ११. **भगवन्नन्यतो** खं. ३-४, मु. । १२. **अत्रैवाऽर्च्यो०** खं. ४, मु. । १३. स्वगुहायाम् । १४. **मां ततः** मु. । १५. **०वाचालं** खं. ३-४ । **०चावालस०.** खं. १-२ । १६. **वाचालौ** खं. ३-४ । १७. नद्यौ । १८. **यातो वाचाले०** खं. ३-४ । **०ले चाऽल०** खं. ४ ।

पृष्ठलग्नस्त्रयोदश[1]मासान्ते ब्राह्मणस्तु सः । तद्वस्त्रार्धमुपादाय वन्दित्वा च प्रभुं ययौ ॥२२२॥

तुन्नवायस्य तस्यैव हृष्टो विप्रस्तदार्पयत् । सोऽपि ते देवदूष्यार्धे अयोजयदसन्धिवत् ॥२२३॥

दीनारलक्षं तन्मूल्यं बन्धू इव विभज्य तौ । अर्धमर्धं जगृहतुस्तुन्नवायो द्विजश्च सः ॥२२४॥

¶इतश्च भगवान् **वीरः** समीरण इवाऽस्खलन् । **श्वेतव्य**भिमुखं गच्छन्नित्यूचे गोपदारकैः ॥२२५॥

देवार्याऽयमृजुः पन्थाः **श्वेतवी**मुपतिष्ठते । किं त्वन्तरेऽस्य **कनकखला**ख्य[2]स्तापसाश्रमः ॥२२६॥

स हि दृग्विषसर्पेणाऽधिष्ठितो वर्ततेऽधुना । वायुमात्रैकसञ्चारोऽप्रचारः पक्षिणामपि ॥२२७॥

विहाय तदमुं मार्गं वक्रेणाऽप्यमुना व्रज । सुवर्णेनापि किं तेन कर्णच्छेदो भवेद्यतः ? ॥२२८॥

¶तं चाऽहिं प्रभुरज्ञासीद्यदसौ पूर्वजन्मनि । क्षपकः पारणकार्थं विहर्तुं [3]वसतेरगात् ॥२२९॥

गच्छता तेन मण्डूकी पादपाताद्विराधिता । आलोचनार्थमेतस्य दर्शिता क्षुल्लकेन सा ॥२३०॥

सोऽथ प्रत्युत मण्डूकीर्दर्शयन् लोकमारिताः । ऊचे क्षुल्लं मया क्षुद्र ! किमेता अपि मारिताः ? ॥२३१॥

तूष्णीकोऽभूत्ततः क्षुल्लोऽमंस्त चैवं विशुद्धधीः । महानुभावो यदसौ सायमालोचयिष्यति ॥२३२॥

आवश्यकेऽप्यनालोच्य यावदेष निषेदिवान् । क्षुल्लकोऽचिन्तयत्तावद्विस्मृताऽस्य विराधना ॥२३३॥

अस्मारयच्च तां भेकीमालोचयसि किं न हि ? । क्षपकोऽपि क्रुधोत्थाय क्षुल्लं हन्मीति धावितः ॥२३४॥

कोपान्धश्च ततः स्तम्भे प्रति[4]फल्य व्यपद्यत । विराधितश्रामण्योऽसौ ज्योतिष्केषूपपद्यत ॥२३५॥

स च्युत्वा **कनकखले** सहस्रार्धतपस्विनाम् । पत्युः कुलपतेः पत्न्याः पुत्रोऽभूत् **कौशिका**ह्वयः ॥२३६॥

तत्र **कौशिक**गोत्रत्वादासन्नन्येऽपि **कौशिकाः** । अत्यन्तकोपनत्वाच्च स ख्यात**श्चण्डकौशिकः** ॥२३७॥

[5]श्राद्धदेवातिथित्वं च तस्मिन् कुलपतौ गते । असौ कुलपतिस्तत्र तापसानामजायत ॥२३८॥

मूर्च्छया वनखण्डस्य सोऽन्तर्भ्राम्यन्नहर्निशम् । अदात् कस्यापि नाऽऽदातुं पुष्पं मूलं फलं दलम् ॥२३९॥

विशीर्णमपि योऽगृह्णाद्वने तत्र फलादिकम् । उत्पाट्य परशुं यष्टिं लोष्टुं वा तं जघान सः ॥२४०॥

फलाद्यलभमानास्तु सीदन्तस्ते तपस्विनः । पतिते लगुडे काका इव जग्मुर्दिशो दिशम् ॥२४१॥

[6]अन्येद्युः कटिकाहेतोः **कौशिके** बहिरीयुषि । अभांक्षुर्मक्षु राजन्याः **श्वेतव्या** एत्य तद्वनम् ॥२४२॥

अथ व्यावर्तमानस्य गोपास्तस्य न्यवीविदन् । पश्य पश्य वनं कैश्चिद्भज्यते भज्यते तव ॥२४३॥

जाज्वल्यमानः क्रोधेन हविषेव हुताशनः । अकुण्ठधारमुद्यम्य कुठारं सोऽभ्यधावत ॥२४४॥

राजपुत्रास्ततो नेशुः श्येनादिव शकुन्तयः । स्खलित्वा च पपाताऽयं यमवक्त्र इवाऽवटे ॥२४५॥

पततः पतितस्तस्य संमुखः परशुः शितः । शिरो द्विधा कृतं तेन ही विपाकः कुकर्मणाम् ॥२४६॥

स विपद्य वनेऽत्रैव चण्डोऽहिर्दृग्विषोऽभवत् । क्रोधस्तीव्रानुबन्धो हि सह याति भवान्तरे ॥२४७॥

¶अवश्यं चैष बोधार्ह इति बुद्ध्या जगद्गुरुः । आत्मपीडामगणयन्नृजुनैव पथा ययौ ॥२४८॥

---

१. **०मास्यन्ते** खं. ३-४, मु. । २. **०खलाख्यता०** मु. । ३. वसतिः साधूनामुपाश्रयः । ४. **प्रतिस्फल्य** खं. ४, मु. ।
५. मृत्युं प्राप्ते इत्यर्थः । ६. **अन्येद्युर्वाटिका०** मु. ।

अभवत्पदसञ्चारं[1] सुषमीभूतवालुकम् । उदपानावहत्कुल्यं[2] शुष्कजर्जरपादपम् ॥२४९॥

जीर्णपर्णचयास्तीर्णं[3] कीर्णं वल्मीकपर्वतैः । स्थलीभूतोटजं जीर्णारण्यं न्यविशत प्रभुः ॥२५०॥ (युग्मम्)

तत्र चाऽथ जगन्नाथो यक्षमण्डपिकाऽन्तरे । तस्थौ प्रतिमया नासाप्रान्तविश्रान्तलोचनः ॥२५१॥

ततो दृष्टिविषः सर्पः सदर्पो भ्रमितुं बहिः । बिलान्निरसरज्जिह्वा[4] कालरात्रिमुखादिव ॥२५२॥

भ्रमन् सोऽनुवनं रेणुसंक्रामद्भोगलेखया । स्वाज्ञालेखामिव लिखन्नीक्षाञ्चक्रे जगद्गुरुम् ॥२५३॥

अत्र मां किमविज्ञाय किमवज्ञाय कोऽप्यसौ । आः[5] प्रविष्टो निराशङ्कं निष्कम्पः शङ्कुवत्[6] स्थितः ? ॥२५४॥

तदेनं भस्मसादद्य करोमीति विचिन्तयन् । आध्मायमानः कोपेन फटाटोपं चकार सः ॥२५५॥

ज्वालामालामुद्वमन्त्या निर्दहन्त्या लताद्रुमान् । भगवन्तं दृशाऽपश्यत् स्फारफूत्कारदारुणः ॥२५६॥

दृष्टिज्वालास्ततस्तस्य ज्वलन्त्यो भगवत्तनौ । विनिपेतुर्दुरालोका उल्का इव दिवो गिरौ ॥२५७॥

प्रभोर्महाप्रभावस्य प्रभवन्ति स्म नैव ताः । महानपि मरुन्मेरुं किं कम्पयितुमीश्वरः ? ॥२५८॥

दारुदाहं[7] न दग्धोऽसावद्यापीति क्रुधा ज्वलन् । दर्शं दर्शं दिनेशं द्विर्दृग्ज्वालाः सोऽमुचत् पुनः ॥२५९॥

संपन्नासु प्रभौ वारिधाराप्रायासु तास्वपि । ददंश दन्दशूकः[8] स निःशूकः[9] पादपङ्कजे ॥२६०॥

दष्ट्वा दष्ट्वाऽपचक्राम स्वविषोद्रेकदुर्मदः । यत्पतन्मद्विषाक्रान्तो मृद्नीयादेष मामपि ॥२६१॥

दशतोऽप्यसकृत्तस्य न विषं प्राभवत्प्रभौ । गोक्षीरधाराधवलं केवलं रक्तमक्षरत् ॥२६२॥

ततश्च पुरतः स्थित्वा किमेतदिति चिन्तयन् । वीक्षांचक्रे जगन्नाथं वीक्षापन्नः[10] स पन्नगः ।२६३॥

ततो निरूप्य रूपं तदसरूपं जगद्गुरोः । कान्तसौम्यतया मंक्षु विध्याते तद्विलोचने ॥२६४॥

उपसन्नं[11] च तं ज्ञात्वा[12] बभाषे भगवानिति । **चण्डकौशिक** ! बुध्यस्व बुध्यस्व ननु मा मुहः ॥२६५॥

श्रुत्वा तद्भगवद्वाक्यमूहापोहं वितन्वतः । पन्नगस्य समुत्पेदे स्मरणं पूर्वजन्मनाम् ॥२६६॥

ततः प्रदक्षिणीकृत्य स त्रिस्त्रिभुवनेश्वरम् । निष्कषायः स्वमनसाऽनशनं प्रत्यपद्यत ॥२६७॥

कृतानशनकर्माणं निष्कर्माणं महोरगम् । प्रशमापन्नमज्ञासीदन्वज्ञासीच्च तं प्रभुः ॥२६८॥

कुत्राप्यन्यत्र मा यासीद् दृष्टिर्मे विषभीषणा । इति तुण्डं बिले क्षिप्त्वा पपौ स समताऽमृतम् ॥२६९॥

तस्थौ तथैव तत्रैव स्वामी तदनुकम्पया । परेषामुपकाराय महतां हि प्रवृत्तयः ॥२७०॥

भगवन्तं तथा दृष्ट्वा विस्मेयस्मरलोचनाः । गोपाला वत्सपालाश्च तत्रोपससृपुर्द्रुतम् ॥२७१॥

वृक्षान्तरे तिरोभूय यथेष्टं ग्रावलोष्टुभिः[13] । प्रणिजघ्नुरनिघ्नास्ते[14][15] पन्नगस्य महात्मनः ॥२७२॥

तथाप्यविचलं ते तं वीक्ष्य विश्रम्भभाजिनः । यष्टिभिर्घट्टयामासुर्निकटीभूय तत्तनुम् ॥२७३॥

---

१. **सञ्चारसु०** खं. १-२ विना । २. उदपानं 'हवाडो' इति भाषायाम्, तस्मादावहन्ती कुल्या (नीक) यस्मिंस्तत् । ३. **०पर्णतया०** खं. ३ । ४. कालरात्रिर्निशाचरः, तस्य मुखाज्जिह्वा इव । ५. **संप्रविष्टो०** खं. ३ । ६. शङ्कुः स्थाणुः । ७. दारु-काष्ठं तद्वदस्य दाहो न जातः । ८. सर्पः । ९. निर्दयः । १०. अवाक् भूत्वा वीक्षमाणः । ११. उपशान्तं समीपे निषण्णं वा । १२. **तज्ज्ञात्वा** खं. १-२ । १३. **०लेष्टुभिः** मु. । १४. **प्रतिजघ्नु०** खं. ४ । १५. स्वच्छन्दाः ।

आख्यज्ञनानां तद्गोपास्ततस्तत्राऽऽगमञ्जनाः । ववन्दिरे **महावीरम**[१]महंश्च महोरगम् ॥२७४॥

घृतविक्रयकारिण्यो गच्छन्त्यस्तेन वर्त्मना । नागं [२]हैयङ्गवीनेनाऽभ्रक्षयन् पस्पृशुश्च तम् ॥२७५॥

आगत्य घृतगन्धेन तीक्ष्णतुण्डाः पिपीलिकाः । चक्रिरे [३]तितउप्रायमहेस्तस्य कलेवरम् ॥२७६॥

मत्कर्मणां कियदेतदित्यात्मानं [४]विबोधयन् । वेदनामधिसेहे तां [५]दुस्सहां सोऽहिपुङ्गवः ॥२७७॥

वराक्यो मा स्म पील्यन्त स्वल्पसाराः पिपीलिकाः । इत्यचीचलदङ्गं न मनागपि महोरगः ॥२७८॥

सिक्तः कृपासुधावृष्ट्या दृष्ट्या भगवतोरगः । पक्षान्ते पञ्चतां प्राप्य **सहस्रार**दिवं ययौ ॥२७९॥

॥एवं **कौशिक**नागायोपकृत्य निरगाद्वनात् । प्राप **चोत्तर**[६]**चावाल**सन्निवेशं जगद्गुरुः ॥२८०॥

पक्षान्ते पारणार्थं च भ्रमन् गोचरचर्यया । गृहिणो **नागसेन**स्य सदने प्रययौ प्रभुः ॥२८१॥

तत्राऽहनि द्वादशाब्द्या गृहिणस्तस्य नन्दनः । अचिन्तितस्तदाऽभ्यागाद्धर्षदोऽनभ्रवृष्टिवत् ॥२८२॥

उत्सवो **नागसेने**न तेनाऽकारि स्ववेश्मनि । भोजितः स्वजनोऽशेषः स्वाम्यायातश्च वीक्षितः ॥२८३॥

दूरात् स्वामिनमालोक्य प्रमोदमधिकं वहन् । **नागसेनो**ऽपि पयसा भक्तिमान् प्रत्यलाभयत् ॥२८४॥

तत्राऽमरैरहो दानं सुदानमिति भाषिभिः । वसुधाराप्रभृतीनि पञ्च दिव्यानि चक्रिरे ॥२८५॥

पारयित्वा प्रभुरपि **श्वेतवीं** नगरीं ययौ । **प्रदेशि**ना नरेन्द्रेण जिनभक्तेन भूषिताम् ॥२८६॥

पौरा-ऽमात्य-चमूपाद्यैः **प्रदेशी** परिवारितः । मघवेवाऽपरोऽभ्येत्य जगन्नाथमवन्दत ॥२८७॥

प्रदेशी स्वपुरेऽथाऽगात् स्वामी च विहरन् क्रमात् । नगरं **सुरभिपुरं** तपःसुरभिरभ्यगात् ॥२८८॥

॥मेदिन्या इव [७]संव्यानं प्रतिमानमिवाऽम्बुधेः । गङ्गां तरङ्गिणीमुच्चतरङ्गामासदत् प्रभुः ॥२८९॥

तां तितीर्षुः **सिद्ध**[८]**दत्त**नाविकप्रगुणीकृताम् । आरोहद्भगवान्नावं पथिका अपरेऽपि हि ॥२९०॥

दण्डाभ्यां चाल्यमानाभ्यां पक्षाभ्यामिव पक्षिणी । त्वरितं गन्तुमारेभे नौरभ्युद्यतनाविका ॥२९१॥

[९]वाशितं [१०]कौशिकेनोच्चैस्तदानीं तटवर्तिना । **क्षेमिला**ख्यः शकुनज्ञोऽवोचत् क्षेमं न खल्विह ॥२९२॥

प्राप्तव्यमचिरात् सर्वैर्व्यसनं मरणान्तिकम् । महर्षेरस्य महिम्ना तस्मान्मोक्ष्यामहे परम् ॥२९३॥

ब्रुवाण एव [११]तत्रैवं नौरगाधं जलं ययौ । **सुदाढो** नागकुमारस्तत्रस्थं चैक्षत प्रभुम् ॥२९४॥

स्मृत्वा [१२]प्राग्जन्मवैरं स क्रुध्यन्नेवमचिन्तयत् । सोऽयं येन **त्रिपृष्ट**त्वे सिंहोऽहं निहतस्तदा ॥२९५॥

एतद्देशातिदूरस्थे गिरौ निवसता मया । नाऽपराद्धं तदा किञ्चित् **त्रिपृष्ट**स्य सतोऽस्य हि ॥२९६॥

निजदोर्वीर्यदर्पेण कुतूहलचिकीर्षया । गुहामध्ये निलीनोऽहं तदानीं निहतोऽमुना ॥२९७॥

दिष्ट्यैष गोचरे [१३]दृष्ट्योर्[१४]वैरं स्वं साधयाम्यहम् । वैरं हि ऋणवत् पुंसां जन्मान्तरशतानुगम् ॥२९८॥

आसन्नमप्य[१५]वसानं मम खेदाय नाऽधुना । प्राग्वैरसाधनादद्य कृतार्थीकृतजन्मनः ॥२९९॥

एवं विचिन्त्य सामर्षः **सुदाढो** विकटेक्षणः । एत्योप**वीरं** व्योमस्थश्चक्रे [१६]किलिकिलारवम् ॥३००॥

---

१. अपूजयन् । २. घृतेन । ३. 'चाळणी' सदृशम् । ४. **निबोध०** मु. । ५. **दुःसहां** खं. १-२-३-४ । ६. **चोत्तरवाचाल०** खं. ३-४ । ७. **सन्धानं** खं. १ । संव्यानं उत्तरीयवस्त्रम् । ८. **सिद्धदन्त०** मु. । ९. **वासितं** खं. १-२-३ । शब्दितम् । १०. घूकेन । ११. तत्र–क्षेमिले एवं ब्रुवाणे एव । १२. **प्राग्भव०** खं. ४ । १३. **गोचरो दृष्ट्याः** मु. । १४. **स्वं वैरं** मु. । १५. मरणम् । १६. **किलकिला०** खं. ४. मु. ।

[1]अरे रे ! कुत्र यासीति विब्रुवन् विचकार सः । संवर्तकमहावातं [2]संवर्तानलभीषणम् ॥३०१॥

निपेतुस्तरवस्तेन पर्वताश्च चकम्पिरे । गाङ्गमुच्छलति स्मोच्चैर्जलमभ्रंलिहोर्मिकम् ॥३०२॥

सा च गाङ्गैस्तरङ्गैर्नौः [3]समुत्पाति-निपातिभिः । [4]उदच्यते न्यच्यते स्म [5]द्विरदोपात्तरूपवत् ॥३०३॥

निर्भग्नः [6]कूपकस्तम्भः शीर्णः सितपटोऽपि च । आत्मेव [7]नावो मूढोऽभूत् कर्णधारो भयातुरः ॥३०४॥

आरेभे देवताः स्मर्तुं मर्तुकामः समाकुलः । यमजिह्वाग्रवर्तीव नौवर्ती सकलो जनः ॥३०५॥

¶इतश्च **मथुरापुर्यां जिनदासो** वणिक् पुरा । श्रावकोऽभूत्तस्य भार्या **साधुदासी**ति विश्रुता ॥३०६॥

प्रत्याख्यातां धार्मिकौ तौ चतुष्पदपरिग्रहम् । दध्यादिकं चिक्रियतुश्चाऽऽभीरीपार्श्वतोऽन्वहम् ॥३०७॥

आभीरी काचिदन्येद्युरानिन्ये प्रवरं दधि । क्रीत्वा च **साधुदासी**ति तामुवाच प्रसन्नवाक् ॥३०८॥

त्वया नाऽन्यत्र नेतव्यं दुग्ध-दध्यादिकं निजम् । अहमेव ग्रहीष्यामि मूल्यं दास्ये तवेप्सितम् ॥३०९॥

तथैव प्रत्यहं चक्रे साऽऽभीरी प्रीतमानसा । तां [8]वेषवारदानेन सच्चक्रे **साधुदास्य**पि ॥३१०॥

द्वयोः प्रववृते स्नेहः स्वस्रोरिव तयोर्महान् । आभीर्याः सदने तस्या विवाहोऽभवदन्यदा ॥३११॥

निमन्त्रितौ तयोद्वाहे श्रेष्ठिनावेवमूचतुः । [9]आवामक्षणिकौ भद्रे ! नाऽऽगन्तुं तत्र शक्नुवः ॥३१२॥

यत्तु वस्तु विवाहार्हं तद् गृहाणाऽस्मदालयात् । इत्युक्त्वा ददतुर्वस्त्रधान्यालङ्करणादिकम् ॥३१३॥

तद्दत्तैर्वस्तुभिस्तस्या विवाहः शोभनोऽभवत् । सर्वस्वजनगोपानामेकं [10]शृङ्गारकारणम् ॥३१४॥

गोपाः प्रीता रूपवन्तौ द्वावुक्षाणौ [11]त्रिहायणौ । नाम्ना **कम्बल-शबलौ** श्रेष्ठ्यर्थमुपनिन्यिरे ॥३१५॥

श्रेष्ठिनोऽनाददानस्याऽप्युक्षाणौ ते बलादपि । द्वारे बद्ध्वा ययुर्गोपा गोपानां स्नेह ईदृशः ॥३१६॥

¶अथ दध्यौ **जिनदासो** मुच्येते यद्यमू वृषौ । हलादौ योजयिष्येते तदा हि प्राकृतैर्नरैः ॥३१७॥

इह चाऽनुपकारित्वाद् दुष्पालौ किं करोमि हा ! । कीदृशे पातितोऽस्म्येष [12]मूर्खस्नेहेन संकटे ? ॥३१८॥

इति ध्यात्वा कृपापूर्णः श्रेष्ठी तावपुषद् वृषौ । तृणादिना प्राशुकेन पयसा गलितेन च ॥३१९॥

श्रेष्ठ्यष्टम्यां चतुर्दश्यामुपवास्या[13]त्तपौषधः । अवाचयद्धर्मशास्त्रपुस्तकं शृण्वतोस्तयोः ॥३२०॥

जज्ञाते भद्रकौ तौ च धर्माकर्णनतोऽन्वहम् । श्रेष्ठी यत्राऽह्नि नाऽभुक्त नाऽभुञ्जातां च तत्र तौ ॥३२१॥

तृणादिकं दीयमानमपि तत्र दिने यदा । न वृषौ बुभुजाते तौ तदा श्रेष्ठीत्यचिन्तयत् ॥३२२॥

मयाऽनुकम्पया पुष्टावियत्कालं वृषाविमौ । अतः परं पोषणीयौ बन्धू साधर्मिकाविति ॥३२३॥

तयोर्वृषभयोरेवं बहुमानं विशेषतः । चक्रे दिने दिने श्रेष्ठी न हि तौ तद्धिया पशू ॥३२४॥

भण्डीरवणयक्षस्य जज्ञे यात्रोत्सवोऽन्यदा । वाहनानां वाहकेली चाऽऽरेभे ग्रामदारकैः ॥३२५॥

वयस्यो **जिनदासस्य** कौतुकी तौ वृषावुभौ । अनापृच्छ्य गृहीत्वाऽगात् स्नेहे ह्यद्वैतमानिता ॥३२६॥

---

१. **अरे !** खं. ४ । २. **संवर्तानिल०** मु. । संवर्त—अग्निवद् भीषणम् । ३. **समुत्पत्य नि०** खं. १-२ । ४. ऊर्ध्वमुदच्छलत्, अधो न्यपतत् । ५. गजस्य शुण्डावत्—इत्यर्थः प्रतिभाति । ६. **कूपकस्तस्याः** खं. १-२ । ७. **नावा** खं. १-२ । ८. वस्त्रादि उपस्करप्रदानेन । ९. क्षणमपि समयो नास्ति ययोस्तौ । १०. **०मेकशृङ्गार०** मु. । ११. **त्रिहायनौ** खं. ४, मु. । १२. **मूर्खैः स्नेहेन** खं. ४, नूतन मु. । १३. **०पोषधः** खं. ३ ।

कुर्[1]क्कुटाण्डाविव श्वेतौ सदृक्षौ युग्मजाविव । कन्दुकाविव वृत्ताङ्गौ चा[2]मरोपमवालधी ॥३२७॥
उत्पतिष्णू इवौद्धुर्याद्वेगाद्वायोरिवाऽऽत्मजौ । शकट्यां योजयामास तौ वृषौ श्रेष्ठिनः सुहृत् ॥३२८॥ (युग्मम्)
तत्सौकुमार्यमविदन् प्रा[3]जनाराभिरीरयन् । चित्रीयमाणो लोकानां सोऽकृपस्तावववाहयत् ॥३२९॥
वाहकेलीकृतपणान् पौरान् सर्वाञ्जिगाय सः । ताभ्यामद्वै[4]तरंहोभ्यां वृषभाभ्यां क्षणादपि ॥३३०॥
आराच्छिद्रोच्छलद्रक्तप्लाविताङ्गौ च तौ वृषौ । जातत्रोटौ श्रेष्ठिगृहे भूयो बद्ध्वा जगाम सः ॥३३१॥
¶भोजनावसरे श्रेष्ठी स्वयं यवसपूलभृत् । तयोर्वृषभयोः पार्श्वे ययौ तनययोरिव ॥३३२॥
व्यात्तास्यौ निःसहौ सास्रौ बहुश्वासौ सवेपथू । आ[5]रा-क्षत-क्षरद्रक्तौ प्रेक्ष्य तावित्युवाच सः ॥३३३॥
एतौ पापात्मनोक्षाणौ प्राणेभ्योऽपि प्रियौ मम । मा[6]मनापृच्छ्य नयता नीतौ केनेदृशीं दशाम् ? ॥३३४॥
श्रेष्ठिनो मित्रवृत्तान्तमाख्यत् परिजनोऽखिलम् । खेदं श्रेष्ठ्यपि सोदर्यवि[7]पदीवाऽऽसदद् भृशम् ॥३३५॥
तौ वृषावप्यनशनं कर्तुकामौ विवेकिनौ । न मनाग् जघ्रतुरपि श्रेष्ठिदत्ते तृणाम्भसी ॥३३६॥
ततश्चाऽढौकयच्छ्रेष्ठी स्थालमा[8]ज्यान्नपूरितम् । सम्भावयामासतुस्तद् दृशाऽपि हि न तौ वृषौ ॥३३७॥
भावं ज्ञात्वा तयोर्भक्तप्रत्याख्यानमदत्त सः । तावपि प्रतिपेदाते साभिलाषौ समाहितौ ॥३३८॥
तयोश्च कृपया श्रेष्ठी स्वयं त्यक्तान्यकर्मकः । नमस्कारान् ददत्तस्थौ बोधयंश्च भवस्थितिम् ॥३३९॥
शृण्वन्तौ तौ नमस्कारान् भावयन्तौ भवस्थितिम् । समाधिना मृतौ नागकुमारेषु बभूवतुः ॥३४०॥
¶अथ **कम्बल-शं[9]बला**ववधेस्तावपश्यताम् । क्रियमाणं **सुदाढे**न स्वामिनस्तमुपद्रवम् ॥३४१॥
कृतमन्येन कृत्येन कृत्यमेतद्यदर्हतः । उपसर्गं निषेधावो ध्यात्वैवं तावुपेयतुः ॥३४२॥
एकः प्रववृते योद्धुं **सुदाढे**नाऽहिना सह । द्वितीयः पाणिनोत्पाट्य निन्ये नावं नदीतटे ॥३४३॥
महर्द्धिकोऽपि **सुदाढ** आयुःप्रान्त[10]गलद्बलः । ताभ्यां नूतनदेवत्ववैभवाभ्यामजीयत ॥३४४॥
नंष्ट्वा **सुदंष्ट्रः** प्रययौ तौ च नागकुमारकौ । नत्वा प्रभौ ववृषतुः पुष्पगन्धोदके मुदा ॥३४५॥
नद्या इवाऽऽपदोऽमुष्या उत्तीर्णास्त्वप्रभावतः ॥ इति ब्रुवाणा नौलोका भक्त्या **वीरं** ववन्दिरे ॥३४६॥
¶प्रभुं नत्वेयतुर्नागौ त[11]र्या उत्तीर्य च प्रभुः । यथावदैर्यापथिकीं प्रतिक्रम्याऽन्यतोऽचलत् ॥३४७॥
सूक्ष्मार्द्रमृत्तिके गङ्गासैकते पदपद्धतिः । चक्रादिलाञ्छिता भर्तुरभूद् भूभूषणं स्फुटा ॥ ३४८ ॥
सामुद्रलक्षणाभिज्ञः **पुष्पो** नाम ददर्श ताम् । एवं च दध्यौ कोऽप्येष एकाकी चक्रवर्त्यगात् ॥३४९॥
अद्याप्यप्राप्तराज्यो वा हृतो वा केनचिच्छलात् । मन्ये संप्रत्यसौ याति तं सेवे सेवकैषिणम् ॥३५०॥
असावस्यामवस्थायां सेवितः फलदः खलु । सेव्यस्य सेवावसरः पुण्येनैव हि लभ्यते ॥३५१॥
ध्यात्वेत्यनुपदं सोऽगात् **स्थूणाके** सन्निवेशने । अधोऽशोकस्य चाऽपश्यत् प्रभुं प्रतिमया स्थितम् ॥३५२॥
श्रीवत्सलाञ्छितं वक्षः शिरोऽप्युष्णीषलाञ्छितम् । चक्रादिलाञ्छितौ पाणी भुजौ भुजगराट्निभौ ॥३५३॥
दक्षिणावर्तगम्भीरशुषिरं नाभिमण्डलम् । लोकोत्तराणि लक्ष्माणि प्रभोरेवं ददर्श सः ॥३५४॥
एवं चाऽचिन्तयत् **पुष्पो** यथाऽयं पादलक्षणैः । लोकोत्तरस्तथाऽन्यैरप्यसौ चक्रीति सूच्यते ॥३५५॥

---

१. **कुर्कुटा०** मु. । २. चामरतुल्यपुच्छौ । ३. 'परोणी' इति भाषायाम् । ४. अद्वितीयवेगाभ्याम् । ५. **आरक्षत०** खं. ४, मु. । ६. **ममाऽना०** मु. । ७. सहोदरस्य विपत्ताविव । ८. **०माढ्यान्न०** मु. । ९. **शम्बला०** मु. । १०. **०प्रान्ते गल०** मु. । ११. नौकायाः ।

अप्येभिर्लक्षणैरेष भिक्षुरित्यस्मि विस्मितः । धिङ् मे शास्त्रश्रमं धिङ् मामस्मिन्नाशाविधायिनम् ॥३५६॥
प्रतारणाय विश्वस्य स्वस्य कौतूहलाय वा । अनाप्तैरेव शास्त्राणि विहितानीति मन्यते ॥३५७॥
तेषां वाचा निबद्धाशो धावितोऽस्मि मुधैव हि । मृगतृष्णाजलायेव हरिणो मरुमण्डले ॥३५८॥
एवं विमृश्य **पुष्पो**ऽधाद्विषादमधिकं हृदि । तदा चाऽचिन्तयच्छक्रः कथं विहरति प्रभुः ? ॥३५९॥
अपश्यच्चाऽवधिदृशा **स्थूणाके** स्वामिनं स्थितम् । तं च नैमित्तिकं **पुष्पं** विषादाच्छास्त्रदूषकम् ॥३६०॥
¶अथ द्रुतमुपेत्येन्द्रो जिनेन्द्रं प्रतिमास्थितम् । अवन्दत महा[1]ऋद्ध्या तस्य **पुष्प**स्य पश्यतः ॥३६१॥
शक्रः **पुष्पं** बभाषे च किं नु[2] शास्त्राणि निन्दसि ? । तत्कारकांश्च किं ? ते[3] हि न मृषाभाषिणः खलु ॥३६२॥
बाह्यान्येव हि जानासि लक्षणान्यान्तराणि तु । स्वामिनः क्षीरधवले अविस्रे[4] मांस-शोणिते ॥३६३॥
मुखपङ्कजनिःश्वासः पङ्कजामोदसोदरः । निरामयं मलस्वेदवर्जितं च प्रभोर्वपुः ॥३६४॥
अयं हि त्रिजगन्नाथो धर्मचक्री जगद्धितः । विश्वाभयप्रदः स्वामी **वीरः सिद्धार्थ**नन्दनः ॥३६५॥
इन्द्राश्चतुःषष्टिरपि स्वामिनोऽस्य पदातयः । कियन्मात्रं चक्रिणस्ते ? येभ्यः फलमभीप्ससि ॥३६६॥
दत्त्वाऽसौ वार्षिकं दानं तितीर्षुर्भवसागरम् । त्यक्तराज्यः परिव्रज्य विहरत्येवमश्रमः ॥३६७॥
शास्त्राणि संवदन्त्येव मा विषीद मनागपि । ददाम्यभीप्सितं ते च न मुधा स्वामिदर्शनम् ॥३६८॥
इत्युक्त्वाऽभीप्सितं तस्मै दत्त्वा च त्रिदशेश्वरः । नमस्कृत्य जगन्नाथं यथास्थानं पुनर्ययौ ॥३६९॥
¶कायोत्सर्गं पारयित्वा विहरन् भगवानपि । पादन्यासैः पुनानः क्ष्मां प्राप **राजगृहं** पुरम् ॥३७०॥
पुरस्याऽदूरतस्तस्य **नालन्दा**[5]यां बहिर्भुवि । विशालां स्वाम्यगाच्छालां तन्तुवायस्य कस्यचित् ॥३७१॥
तन्तुवायमनुज्ञाप्य वर्षा वस्तुं जगद्गुरुः । शालाया एकदेशेऽस्थान्मासक्षपणमाश्रितः ॥३७२॥
¶इतोऽभून्**मङ्खलि**र्मङ्खो[6] **भद्रा** तस्य च गेहिनी । उभौ विजह्रतुः पृथ्वीं दधानौ चित्रपट्टिकाम् ॥३७३॥
प्राप्ते **शरवणग्रामे सुभद्रा**ऽसूत चाऽन्यदा । द्विजाते**र्गोबहल**[7]स्य गोशालायां तनूरुहम् ॥३७४॥
स गोशालाप्रसूतत्वाद् **गोशाल** इति संज्ञितः । क्रमादुद्यौवनो मङ्खशिल्पमभ्यस्तवान्निजम् ॥३७५॥
निसर्गतः कलिकरः पित्रोरप्यवशंवदः । निर्लक्षणो जन्मतोऽपि सोऽभूत् कूटविचक्षणः ॥३७६॥
पितृभ्यां कलहं कृत्वा गृहीत्वा चित्रपट्टिकाम् । भ्राम्यन् भिक्षां स एकाकी ययौ **राजगृहे**ऽन्यदा ॥३७७॥
स्वामिनाऽलङ्कृते शालाकोणे तत्राऽनुमान्य तम् । **गोशालो**ऽप्यवसत्सिंहसन्निधाविव जम्बुकः[8] ॥३७८॥
¶नाथोऽपि मासक्षपणपारणस्य विधित्सया । **विजय**श्रेष्ठिनो वेश्म प्राविशत् पाणिभाजनः ॥३७९॥
भक्त्या महत्या **विजय**श्रेष्ठी श्रेष्ठमतिः स्वयम् । सम्यग्भोजनविधिना स्वामिनं प्रत्यलाभयत् ॥३८०॥
अहो ! दानं सुदानं चेत्युच्चैराघोषिणोऽमराः । रत्नवृष्ट्यादिदिव्यानि तद्गृहे पञ्च चक्रिरे ॥३८१॥
आकर्ण्य तत्तु **गोशालो**ऽचिन्तयद्यदयं मुनिः । न सामान्यो[9]ऽस्याऽन्नदातुर्गृहे श्रीर्यदभूदियम् ॥३८२॥
विहाय चित्रफलकपाखण्डं तदमुं निजम् । अस्य शिष्यीभवाम्यद्य निष्फलो नेदृशो गुरुः ॥३८३॥

---

१. **महाभक्त्या** खं. १-२ । २. **त्वं** खं. १-२ । ३. **तर्हि न मृषा भाषितं किल** मु. । ४. **अविश्रे** खं. १-२-३-४ । दुर्गन्धरहिते । ५. **नालन्दाया** मु. । ६. **०मंख्यो** मु. । चित्रफलकजीवी भिक्षुकविशेषः । ७. **०गोर्बहुलस्य** मु. । ८. शृगालः । ९. **सामान्यः स्यात् तद्दातु०** खं. १-२-३-४ ।

तत्रै[1]वं चिन्तयत्येव पारयित्वा जगद्गुरुः । एत्य तत्रैव शालायामस्थात् प्रतिमया प्रभुः ॥३८४॥

¶**गोशालः** स्वामिनं नत्वोवाच "वाचंयमस्य ते । मया प्रभावो नाऽज्ञायि विज्ञेनाऽपि प्रमादतः ॥३८५॥

शिष्यस्तेऽहं भविष्यामि त्वमेकं शरणं मम" । इत्युक्त्वा स तथा चक्रे तूष्णीकोऽस्थात् प्रभुः पुनः ॥३८६॥

गोशालो भिक्षया प्राणवृत्तिं कुर्वन् दिवानिशम् । नाऽमुञ्चत् स्वामिनः पार्श्वं स्वबुद्ध्या शिष्यतां गतः ॥३८७॥

द्वितीयमासक्षपणे स्वामी वेश्मन्युपागतः । **आनन्देन** गृहस्थेन खाद्य[2]कैः प्रत्यलाभ्यत ॥३८८॥

तृतीयमासक्षपणे **सुनन्द**गृहिणा प्रभुः । **सर्वकामगुणा**ख्येनाहारेण प्रत्यलाभ्यत ॥३८९॥

गोशालकोऽपि भैक्षेण कुक्षिपूरणतत्परः । भगवन्तं **महावीर**मसेवत दिवानिशम् ॥३९०॥

¶प्राप्तायामूर्ज[3]राकायां **गोशालो** ह्यचिन्तयत् । ज्ञान्येष श्रूयत इति परीक्षे ज्ञानमस्य हि ॥३९१॥

जायमाने प्रतिगृहं वार्षिकेऽस्मिन् महोत्सवे । भिक्षायां किमहं लप्स्ये ? स्वामिन्नाख्याहि मेऽधुना ॥३९२॥

सिद्धार्थः स्वामिसंक्रान्तो बभाषे भद्र ! लप्स्यसे । धान्याम्लं कोद्रवकूरमेकं कूटं च रू[4]पकम् ॥३९३॥

तदाकर्ण्य च **गोशालो** दिनाऽऽरम्भात् प्रभृत्यपि । विशिष्टभोजनाभ्यर्थी श्वेवाऽभ्राम्यद् गृहे गृहे ॥३९४॥

तथापि कुत्रचित् किञ्चिन्न कथञ्चिदवाप सः । श्रान्तोऽपरा[5]ह्णे केनापि निन्ये कर्मकृता गृहे ॥३९५॥

धान्याम्ल-कोद्रवकूरे दत्ते तेनापि सोऽपि ते । बुभुजेऽतिक्षुधा लेभे दक्षिणायां च रूपकम् ॥३९६॥

परीक्षिते रूपकेऽपि कूटे सति स लज्जितः । यद्भावि तद्भवतीति **नियतिवादम**ग्रहीत् ॥३९७॥

¶दीक्षातः प्रावृषं स्वामी द्वितीयामतिगम्य ताम् । **नालन्दा**या निरीयाऽगात् **कोल्लाके** सन्निवेशने ॥३९८॥

तदा च **बहुलो** नाम विप्रो विप्रानभोजयत् । महादरेण स्वगृहे भिक्षार्थी चाऽऽययौ प्रभुः ॥३९९॥

सशर्कराज्यक्षैरेय्या स प्रभुं प्रत्यलाभयत् । चक्रुश्च पञ्च दिव्यानि तदोकसि दिवौकसः ॥४००॥

चतुर्थमासक्षपणपारणं व्यधित प्रभुः । संसारतारणं दातुः श्रद्धातुरपि जन्मि[6]नः ॥४०१॥

¶इतश्च सायं **गोशालः** शालां ह्री[7]णोऽविशच्छनैः । अपश्यन् स्वामिनं लोकान् क्व स्वामीत्यन्वयुङ्क्त सः ॥४०२॥

स्वाम्युदन्तं न कोऽप्याख्यत् सोऽन्वेष्टुं स्वामिनं ततः । [8]पर्याट सुचिरं दीनो **नालन्दा**सन्निवेशने ॥४०३॥

भूयो वराक एकाकी जातोऽस्मीति विचिन्त्य सः । मुण्डयित्वा शिरस्त्य[9]क्तवस्त्रो निरगमत्ततः ॥४०४॥

गतश्च **कोल्लाके**ऽश्रौषीद्धन्योऽयं **बहुलो** द्विजः । मुनौ दानाद्यस्य गृहे रत्नवृष्टिः सुरैः कृता ॥४०५॥

तच्छ्रुत्वाऽचिन्तयत् सोऽपि प्रभावस्तस्य हीदृशः । मद्गुरोरेव नाऽन्यस्य नूनमत्र स तिष्ठति ॥४०६॥

एवं विमृश्य सोऽन्वेष्टुं भ्राम्यन्निपुणया दृशा । ऐक्षिष्ट स्थितमेकत्र कायोत्सर्गधरं प्रभुम् ॥४०७॥

स प्रणम्य प्रभुं स्माऽऽह नाऽहं दीक्षोचितः पुरा । वस्त्रादिसङ्गादभवं त्यक्तसङ्गोऽस्मि संप्रति ॥४०८॥

प्रतिपद्यस्व मां शिष्यं यावज्जीवं गुरुर्भव । त्वां विनेषदपि स्थातुं न क्षमे[10] परमेश्वर ! ॥४०९॥

नीरागे त्वयि कः स्नेहो **नैकहस्ता हि तालिका** । स्वामिन् ! [11]मम मनः किं तु बलात् त्वामनुधावति ॥४१०॥

त्वयाऽभ्युपगतं स्वं तु जानाम्येष तथापि हि । [12]स्मेरारविन्दसध्रीच्या दृशा मां यन्निरीक्षसे ॥४११॥

---

१. तत्र-गोशाले एवं चिन्तयति सति । २. **खाद्याद्यैः** खं. १-२ । 'खाजा' नाम्ना प्रसिद्धेन खाद्यद्रव्येण । ३. कार्तिकपूर्णिमायाम् । ४. रूप्यकाभासम् । ५. **०ऽपराह्णे** खं. १-२-३-४ । ६. **जन्मनि** खं. १-२ । ७. लज्जितः । ८. **पर्यटन्** खं. १-२ । ९. **०स्त्यक्तवसनो निरगात्ततः** खं. ४ । १०. **क्षमः** खं. १-२, मु. । ११. **मन्मनः** मु. । १२. विकसितकमलपुष्पसमानया ।

नीरागोऽपि भाव्यमर्थं[1] तद्भावं[2] च विदन्नपि । तद्वचः प्रत्यपादीशो महान्तः क्व न वत्सलाः ? ॥४१२॥

¶**गोशाले**न समं **स्वर्णखला**ख्यं सन्निवेशनम् । प्रत्यचालीत् प्रभुर्मार्गे युगं[3]मात्रप्रदत्तदृक् ॥४१३॥

मार्गे गोपै राध्यमानं[4] पायसं प्रेक्ष्य **मङ्खसूः** । ऊचे[5]ऽतिक्षुधितोऽस्म्येहि कुर्मः पायसभोजनम् ॥४१४॥

सिद्धार्थः स्माह निष्पत्तिं नेदं यास्यति पायसम् । **गोशालो**ऽप्येत्य गोपालान् दुष्टधीरित्यभाषत ॥४१५॥

देवार्योऽयं त्रिकालज्ञ आख्याति यदसावुखा[6] । स्फुटिष्यत्यर्धनिष्पन्नपायसैवाऽऽमभाण्डवत् ॥४१६॥

भीता वंशदलैः स्थालीं बबन्धुस्तां च गोपकाः । भूयिष्ठैस्तण्डुलैः क्षिप्तैर्विकसद्भिश्च साऽस्फुटत् ॥४१७॥

आदाय कर्पराण्यादुर्[7]गोपास्तदपि पायसम् । तदलाभे च **गोशालो**ऽत्यन्तं **नियतिम**ग्रहीत् ॥४१८॥

¶स्वाम्यगाद् **ब्राह्मणग्रामे** द्वौ स्तस्तत्र च पाटकौ । तयोर्**नन्दोपनन्दा**ख्यौ स्वामिनौ भ्रातरावुभौ ॥४१९॥

षष्ठपारणके स्वामी प्राविशन्**नन्दपाटके** । स दध्युषितकूरेण **नन्देन** प्रत्य[8]लाभि च ॥४२०॥

गोशालः पाटकेऽन्यस्मिन् प्रविष्टः प्रेक्ष्य वेश्म च । उत्तुङ्ग**मुपनन्द**स्य ययौ भिक्षार्थमादृतः ॥४२१॥

उपनन्दाज्ञया दासी कूरं तस्योषितं ददौ । तच्चाऽनिच्छन्**नुपनन्द**माचुक्रोश स दुष्टधीः ॥४२२॥

उपनन्दोऽवदद्भक्तं नैष गृह्णाति चेत्तदा । अस्य मूर्ध्नि क्षिप क्षिप्रं साऽपि चक्रे तथैव हि ॥४२३॥

गोशालः कुपितोऽवोचन्मद्गुरोरस्ति चेत्तपः । तेजो वा तर्हि सद्योऽपि दह्यतामस्य मन्दिरम् ॥४२४॥

मा स्वामिनामग्रहणाद्वन्ध्यः शापोऽपि भूदिति । तत्रस्थव्यन्तराः सद्माऽधाक्षुस्तत्तृणपुञ्ज[9]वत् ॥४२५॥

¶स्वामी च प्रययौ **चम्पां** वर्षारात्रं तृतीयकम् । तत्र चाऽस्थात् प्रतिज्ञातद्विमासक्षपणद्वयः ॥४२६॥

कायोत्सर्गेणोत्कटिकादिभिस्तैस्तैरथाऽऽसनैः । तस्थौ मुक्त इवेहापि स्वामी सम्यक् स[10]माधिभृत् ॥४२७॥

बहिः पुर्या द्वितीयं द्विमासक्षपणपारणम् । कृत्वा स्वामी स**गोशालः कोल्लाके**ऽगान्निवेशने ॥४२८॥

नक्तं तत्र गृहे शून्ये तस्थौ प्रतिमया प्रभुः । तद्द्वारेऽस्थात्तु **गोशालो** लीत्वा कपिरिवाऽस्थिरः ॥४२९॥

¶तदा ग्रामेशतनयः **सिंहो**ऽभिनवयौवनः । **विद्युन्मत्या** समं दास्या रिरंसुस्तत्र चाऽविशत् ॥४३०॥

सोऽवोचदुच्चकैरेवं योऽत्राऽस्ति श्रमणो द्विजः । पान्थो वाऽपि स आख्यातु यामो येनाऽन्यतो वयम् ॥४३१॥

कायोत्सर्गप्रपन्नत्वात्तूष्णीकः स्वाम्यभूत्तदा । तत्तु श्रुत्वापि **गोशालः** कपटान्नोत्तरं ददौ ॥४३२॥

अलब्धप्रतिवाक् **सिंह**श्चिरं[11] रेमे तया सह । क्षणं स्थित्वा च निर्गन्तुं प्रावर्तत ततो गृहात् ॥४३३॥

गोशालो द्वारदेशस्थः प्रकृत्या दुर्मतिश्चलः । **विद्युन्मतीं** विनिर्यान्तीं दासीं पस्पर्श पाणिना ॥४३४॥

स्वामिन् ! स्पृष्टाऽस्मि केनाऽपीत्युच्चकैर्व्याजहार सा । वलित्वा कुपितः **सिंहो** धृत्वा **गोशाल**मब्रवीत् ॥४३५॥

अरे रे ! छद्मना छन्नः स्थित्वा[12]ऽनाचारमावयोः । पश्यन्नस्था भाषितोऽपि तदा नाऽदास्त्वमुत्तरम् ? ॥४३६॥

इत्युक्त्वा कुट्टयित्वा तं **सिंहः** स्वस्थानमभ्यगात् । **गोशालः** स्वामिनं स्माऽऽह पश्यतां वो हतोऽस्म्यहम् ॥४३७॥

सिद्धार्थोऽथाऽवदच्छीलमस्मद्वत्किं न रक्षसि ? । आचरंश्चापलं चैवं द्वारस्थः किं न कुट्यसे ? ॥४३८॥

---

१. **भव्यतार्थं** मु. । **भाव्यनर्थं** नूतन मु. । २. **तद्भवं** नूतन मु. । ३. युगं धूः, तत्प्रमाणा दृष्टिः । ४. पच्यमानम् । ५. **उवाच क्षु०** खं. १-२ । ६. उखा-स्थाली, 'हांडी' । ७. स्थालीखण्डानि । ८. **प्रतिलाभितः** खं. १-२ । ९. **०स्तत्तृणपूलवत्** मु. । १०. **०शमादिभृत्** खं. १-२ । ११. **०श्चित्रं** नूतन मु. । १२. **स्थित्वा चाचार०** खं. १-२ ।

¶निष्क्रम्य स्वाम्यगाद् ग्रामे **पत्रकाले**ऽभिधानतः । प्राग्वच्चाऽस्थाच्छून्यगृहे निशायां प्रतिमाधरः ॥४३९॥
भयान्निलीय **गोशालः** कोणेऽस्थात्तत्र वेश्मनि । रन्तुं **दन्तिलया** दास्याऽऽगात् **स्कन्दो** ग्रामणीसुतः ॥४४०॥
सिंहवद्व्याहरत् सोऽपि न च कोऽप्युत्तरं ददौ । क्रीडित्वा निर्ययौ **स्कन्दो गोशालो**ऽहसदुच्चकैः ॥४४१॥
छन्नः पिशाचवत्स्थित्वा हसत्युच्चैस्तु को न्विति । जल्पंस्तं कुट्टयामास **स्कन्दो**ऽगादथ वेश्मनि ॥४४२॥
गोशालोऽप्यब्रवीन्नाथं स्वामिधर्मः किमेष ते । निर्दोषं हन्यमानस्य त्राणं मे कुरुषे न यत् ? ॥४४३॥
सिद्धार्थः पुनरूचे तं भो ! मूर्खैवमनेकशः । अनर्थं मुखदोषेण त्वं तित्तिरिरिवाऽश्नुषे ॥४४४॥
¶**कुमार**सन्निवेशेऽगाद् भगवानथ तत्र च । **चम्पकरमणीया**ख्योद्यानेऽभूत् प्रतिमाधरः ॥४४५॥
तत्र चाऽऽसीद्धनधान्यऋद्धः **कूपनया**ह्वयः । कुलालः प्रियमदिरो मदिराकीटवत् सदा ॥४४६॥
तच्छालायां **पार्श्वनाथ**शिष्यः शिष्यगणावृतः । बहुश्रुतो **मुनिचन्द्राचार्य** आसीत्तदा स्थितः ॥४४७॥
शिष्यं गच्छे स्थापयित्वा स सूरि**र्वर्धना**भिधम् । जिनकल्प[1]प्रतिकर्म विदधेऽत्यन्तदुष्करम् ॥४४८॥
तपः-सत्त्व-सूत्रै-कत्व-बलानां तुलनाभिदा[2] । भावयन् स्वं द्वितीयया सोऽन्यदाऽस्थात् समाहितः ॥४४९॥
¶इतश्चोवाच **गोशालो** नाथं मध्यन्दिनक्षणे । समयो वर्तते यामो भिक्षायै ग्राममध्यतः ॥४५०॥
सिद्धार्थोऽथाऽब्रवीदद्य वर्तामह उपोषिताः । **गोशाल**स्त्वविशद् ग्रामे भिक्षाहेतोर्बुभुक्षितः ॥४५१॥
सोऽपश्यत् **पार्श्व**शिष्यांस्तान् विचित्रवसनावृतान् । पात्रादिधारिणः के नु यूयमित्यन्वयुङ्क्त च ॥४५२॥
निर्ग्रन्थाः **पार्श्व**शिष्याः स्मो वयमित्यूचिरेऽथ ते । **गोशालो**ऽपि हसन्नूचे धिग् वो मिथ्याभिभाषिणः ! ॥४५३॥
कथं नु यूयं निर्ग्रन्था वस्त्रादिग्रन्थधारिणः ? । केवलं जीविकाहेतोरियं पाखण्डकल्पना ॥४५४॥
वस्त्रादिसङ्गरहितो निरपेक्षो वपुष्यपि । धर्माचार्यो हि यादृङ् मे निर्ग्रन्थास्तादृशाः खलु ॥४५५॥
ते जिनेन्द्रमजानन्तः प्रत्यूचुर्यादृशो भवान् । धर्माचार्योऽपि ते तादृगात्तलिङ्गः स्वयं किमु ? ॥४५६॥
क्रुधा चुक्रोश **गोशालो** मम धर्मगुरोर्यदि । तपस्तेजोऽस्ति तदयं दह्यतां व उपाश्रयः ॥४५७॥
तेऽप्यब्रुवंस्त्वद्वचनान्न हि दह्यामहे वयम् । **गोशालो**ऽपि विलक्षः सन् गत्वा स्वामिनमभ्यधात् ॥४५८॥
दृष्टा मयाऽद्य सग्रन्था निन्दन्तो वस्तपस्विनः । दह्यतामाश्रमोऽसावित्याक्रुष्टं च रुषा मया ॥४५९॥
तथापि नाश्रयस्तेषामदह्यत मनागपि । तत्र किं कारणं ? स्वामिन्नाख्याहि परमार्थतः ॥४६०॥
सिद्धार्थोऽप्यवदच्छिष्याः **श्रीपार्श्वस्वामिनो** हि ते । तेषामुपाश्रयो हन्त त्वद्गिरा दह्यते कथम् ? ॥४६१॥
¶अत्रान्तरे निशा जज्ञे **मुनिचन्द्रा**ख्यसूरयः । उपाश्रयाद् बहिर्भूत्वा तस्थुः प्रतिमया तदा ॥४६२॥
स च **कूपनयः** श्रेणि[3]भक्ते पीत[4]सुरोऽतिहिः । मत्तो घूर्णन् समागच्छन्नाचार्यांस्तानुदैक्षत ॥४६३॥
आचार्यांश्चौरबुद्ध्या तान् गृहीत्वा निर्दयं गले । निरुच्छ्[5]वासीचकाराऽऽशु कुम्भकारो दुराशयः ॥४६४॥
शुभध्यानादचलिता वेदनां तां सहिष्णवः । सद्यो जातावधिज्ञाना मृत्वाऽऽचार्या दिवं ययुः ॥४६५॥
तेषामुपरि पुष्पाणि प्रत्यू[6]षपवना इव । प्रवर्षन्तो महिमानमासन्नव्यन्तरा व्यधुः ॥४६६॥
¶इतोऽपि स च **गोशालो** विद्युन्मालामिवाऽम्बरे । तेजोरूपां देवपंक्तिं दृष्ट्वाऽऽचख्याविति प्रभोः ॥४६७॥

---

१. जिनकल्पो जैनमुनीनां आचारस्थितिविशेषः । तस्य तुलना तत्प्रतिकर्म । २. **०भिदाम्** खं. १-२ विना । ३. पानगोष्ठ्याम् । ४. पीता सुरा येन सः । **पीतसुरो बहिः** मु. । ५. **निरुच्छ्वासान् चकारा०** खं. १-२ । ६. **प्रत्यूषे** खं. १-२ । प्रातःकालस्य पवनाः ।

स्वामिंस्त्वत्प्रत्यनीकानां दह्यते किं प्रतिश्रयः ? । व्योम्ना ज्वालाकुलेनाऽनुमीयतेऽदः प्रदीपनम् ॥४६८॥

सिद्धार्थोऽप्यभ्यधान्मैवम[1]भिधास्ते हि सूरयः । दिवं गताः शुभध्याना[2]च्छुभध्यानं हि कामधुक् ॥४६९॥

तेषां कर्तुं महिमानमेते तेजोमयाः सुराः । यैस्ते प्रदीपनभ्रान्तिरुत्पन्ना स्वल्पमेधसः ॥४७०॥

तद् द्रष्टुं कौतुकात्तत्र **गोशालः** प्रययौ द्रुतम् । स्वस्थानं च ययुर्देवाः क्वेदृशां देवदर्शनम् ? ॥४७१॥

पुष्पगन्धाम्बुवृष्टिं स तत्र दृष्ट्वा प्रमोदभाक् । गत्वा प्रतिश्रये सुप्तांस्तच्छिष्यानभ्यधादिति ॥४७२॥

किं भवन्तो दुष्टशिष्या मुण्डा भिक्षां यदृच्छया । भुक्त्वा दिने निशां सर्वां शेरतेऽजगरा इव ? ॥४७३॥

न हीदमपि जानीथ यत् सूरिः प्राप पञ्चताम् । गुरुषु प्रतिबन्धोऽयमहो वः कुलजन्मनाम् ! ॥४७४॥

उत्तस्थुस्तेऽपि तच्छब्दात् पिशाच इव को न्वसौ ? । एवं शब्दायत इति चिन्तयन्तो महर्षयः ॥४७५॥

तेऽथ जग्मुरुपाचार्यमाचार्यं प्रेक्ष्य तं तथा । चिरं निनिन्दुरात्मानं कुलीना इव नन्दनाः ॥४७६॥

तान् **गोशालो**ऽपि निर्भर्त्स्य स्वेच्छालापविदूषकः । इयाय नाथं नाथोऽपि **चौराके**ऽगान्निवेशने ॥४७७॥

¶[प्रतिचक्रभयात्तत्राऽऽरक्षै[3]श्चारगवेषिभिः । कायोत्सर्गस्थितः स्वामी स**गोशालो**ऽप्यदृश्यत ॥४७८॥

ब्रूहि कोऽसीति तैः पृष्टः समौनाभिग्रहः प्रभुः । न किञ्चिदभ्यधाद् वाचंयमा हि बधिरा इव ॥४७९॥

कस्यापि हे[4]रिको ह्येष नूनं यन्मौनभागसौ । स्वामिनं ते स**गोशालं** जगृहुः क्रूरबुद्धयः ॥४८०॥

गोशालं शाकिनीवत्ते बद्ध्वा कूपे निचिक्षिपुः । मुहुर्घटीवद्विदधुर्न्यञ्चनोदञ्चनानि च ॥४८१॥

पार्श्वशिष्ये **उत्पलस्य** जा[5]मी **सोमा-जयन्तिके** । सा[6]ध्वीचर्यौ परिव्राजौ **चौराके**ऽवसतां तदा ॥४८२॥

ईदृग्रूपौ नरौ कौचित् क्षेपणोत्क्षेपणैर्जले । आरक्षैः पीड्यमानौ स्तस्ते इत्यशृणुतां जनात् ॥४८३॥

छद्मस्थश्चरमतीर्थकरोऽसौ नु भवेदिति । उपेत्य ते क्षणान्नाथं तथावस्थमपश्यताम् ॥४८४॥

आरक्षानूचतुश्चैवं किं रे मूर्खा मुमूर्षवः ! । न जानीथ प्रभुममुं **सिद्धार्थ**नृपनन्दनम् ? ॥४८५॥

[7]ते भीताः स्वामिनं मुक्त्वा नत्वा चाऽक्षमयन्मुहुः । महान्तो हि न कुप्यन्ति क्षम्यन्ते त्वात्मशङ्कितैः ॥४८६॥

¶[दिनानि कतिचित्तत्राऽतिवाह्य परमेश्वरः । तुर्यां प्रावृषमत्येतुं **पृष्ठचम्पां** पुरीं ययौ ॥४८७॥

चतुर्मासक्षपणकृद्विविधप्रतिमाधरः । चतुर्मासीं जगन्नाथस्तत्र तस्थाववस्थितः ॥४८८॥

चतुर्मास्यन्तदिवसे पारयित्वा बहिः क्वचित् । जगाम त्रिजगन्नाथो नगरं **कृतमङ्गलम्** ॥४८९॥

दरिद्रस्थविराभिख्याः सारम्भाः सपरिग्रहाः । सकलत्राः ससन्तानास्तत्र पाखण्डिनोऽवसन् ॥४९०॥

मध्ये तत्पाटकस्याऽऽसीदेकं देवकुलं महत् । तेषां कुलक्रमायातदेवताप्रतिमाङ्कितम् ॥४९१॥

तस्य देवकुलस्यैककोणे तस्थौ समाहितः । तत्स्तम्भ इव निष्कम्पः कायोत्सर्गधरः प्रभुः ॥४९२॥

¶[माघमासे तदा रात्रौ शीतमासीत् सुदुस्सहम् । तेषां पाखण्डिनां देवकुले चा[8]ऽभून्महोत्सवः ॥४९३॥

ते पुत्रादिपरीवारास्तस्मिन्नायतने मुदा । तदा सम्भूय ननृतुर्जगुः परिजजागरुः ॥४९४॥

हसन्नूचेऽथ **गोशालः** पाखण्डाः केऽप्यमी बत ! । येषां पत्न्यो मद्यपानं गीतनृत्तादि चोच्चकैः ॥४९५॥

तच्छ्रुत्वा कुपितास्तेऽपि सारमेयमिवाऽऽलयात् । कण्ठे गृहीत्वा **गोशालं** तत्कालं निरसारयन् ॥४९६॥

१. **०मभ्यधा०** नूतन मु. । २. **०च्छुभं** खं. १-२ । ३. **०श्चौर०** मु. । चारः—गुप्तचरः । ४. गुप्तचरः । ५. भगिन्यौ । ६. साध्वीसदृश्यौ । **साधुवर्यौ** खं. १-२ विना, मु. । ७. **तं** खं. १-२ । ८. **चाऽऽसीन्म०** खं. ४ ।

शीतसङ्कुचिताङ्गोऽस्थाद् **गोशालो**ऽथ हकारवत् । वादयन् दन्तपंक्तिं च वैणिको[१] वल्लकीमिव[२] ॥४९७॥

गोशालं सानुकम्पास्ते तत्र प्रावेशयन् पुनः । सोऽपशीतो मुहूर्तेन तथैव पुनरभ्यधात् ॥४९८॥

स तैर्निःसारितो भूयो भूयश्चापि प्रवेशितः । एवं कोपकृपाभ्यां ते तस्य त्रिरिति[३] चक्रिरे ॥४९९॥

तुर्यवारेऽथ **गोशालः** प्रविष्टोऽप्यब्रवीदिति । सद्भूतार्थाभिधानेऽपि को वः कोपोऽल्पमेधसाम् ? ॥५००॥

निजाय दुश्चरित्राय पाखण्डाः किं न कुप्यथ[४] ? स्फुटार्थवादिनेऽमुष्मै मह्यं द्रुह्यथ[५] किं मुहुः ? ॥५०१॥

उत्तिष्ठतो[६]ऽथ पाखण्ड[७]यूनस्तत्कुट्टनेच्छया । निवारयन्तस्तद्वृद्धा एवमभ्यधुरुच्चकैः ॥५०२॥

देवार्यस्य तपोराशेः कोऽप्यमुष्य महात्मनः । पीठधारश्छत्रधारोऽपरो वा स्यादुपासकः ॥५०३॥

अनेन भाषितेनाऽलं भाषतां स्वेच्छयाऽप्यसौ । श्रोतुं चेन्न क्षमास्तद्भोः ! कुरुध्वं वाद्यवादनम् ॥५०४॥

तथैव चक्रिरे तेऽपि जातेऽथ तपनोदये[८] । **श्रावस्तीं** स्वाम्यगात्तस्थौ बहिश्च प्रतिमाधरः ॥५०५॥

¶भोजनावसरे प्राप्ते **गोशालः** प्रभुमभ्यधात् । भिक्षार्थं भगवन्नेहि जन्मसारं हि भोजनम् ॥५०६॥

सिद्धार्थः प्राग्वदित्यूचे हंहो ! वयमुपोषिताः । **गोशालो**ऽपृच्छदथ स्यान्ममाऽऽहारोऽद्य कीदृशः ? ॥५०७॥

सिद्धार्थोऽप्याख्यदधुना नृमांसं भक्षयिष्यसि । **गोशाल** ऊचे तद्भोक्ष्ये मांसगन्धोऽपि यत्र न ॥५०८॥

एवं निश्चित्य भिक्षायै **श्रावस्तीं** सोऽविशत् पुरीम् । इतश्च तस्यां नगर्यां **पितृदत्तो**ऽवसद् गृही ॥५०९॥

¶**श्रीभद्रा** तत्प्रिया निन्दुर्[९]नैमित्तं **शिवदत्तकम्** । अपत्यं मे कथं जीवेदित्यपृच्छत् कृतादरा ॥५१०॥

सोऽप्याचख्यौ जातमृतं पिष्ट्वा सासृक्पलं[१०] शिशुम् । क्षीरेण पायसीकृत्य सर्पिर्मधुसमन्वितम् ॥५११॥

यद्युद्धूलितपादाय[११] भोक्तुं दत्से सुभिक्षवे । तज्जीविष्यन्त्यपत्यानि नूनं नश्यत्प्रसूतिके ! ॥५१२॥ (युग्मम्)

भुक्त्वा तत्र गते गेहद्वारं कार्यं त्वयाऽन्यथा । ज्ञात्वा तद्भोजनं क्रुद्धो मा धाक्षीत् स गृहं तव ॥५१३॥

¶मृतार्भं पायसीचक्रे स्वं तथैव सुतार्थिनी । **गोशाला**याऽऽगतायाऽदात्तदानीं भक्तितश्च सा ॥५१४॥

भुक्त्वा च गत्वा स्वाम्यग्रेऽवोचद् भ्रान्तश्चिरादसि । **सिद्धार्थो**ऽप्याख्यदेतस्मै पायसं तत्तथा कृतम् ॥५१५॥

ववाम तत्तु **गोशालो** मुखे क्षिप्त्वा निजाङ्गुलीम् । नखाद्यवयवांस्तत्र ददर्श च चुकोप च ॥५१६॥

ययौ तद्वेश्म चाऽन्वेष्टुं तद्द्वारे चाऽन्यथा[१२] कृते । नाऽज्ञासीत्तत्तु **गोशालो** गोपाल इव लक्षणम्[१३] ॥५१७॥

ततोऽप्युवाच **गोशाल**स्तपस्तेजश्च मद्गुरोः । यदि तद्दह्यतामेष प्रदेशः सकलोऽपि हि ॥५१८॥

माऽन्यथा जिनमाहात्म्यं भूदिति व्यन्तरामराः । तत्र सन्निहिताः सर्वं प्रदेशमदहंस्तकम्[१४] ॥५१९॥

¶किञ्चित् स्थित्वा प्रभुरगाद् ग्रामं नाम्ना **हरिद्रुकम्** । बहिर्हरिद्रुवृक्षस्य तलेऽस्थात् प्रतिमाधरः ॥५२०॥

पत्रच्छायातपत्रस्य[१५] तले तस्यैव शाखिनः । तदाऽवात्सीन्महासार्थः **श्रावस्तीं** नगरीं गमी ॥५२१॥

स तु सार्थः शीतभीतो व्याघ्रभीत इवाऽनलम् । नक्तमज्वालयत् प्रातरुत्थाय च ययौ पुरः ॥५२२॥

स प्रमादादशान्तोऽग्निर्व्याधिवत् प्रसरन् क्रमात् । आगादुप**महावीर**[१६]मध्यम्भोधीव वाडवः ॥५२३॥

---

१. **वेणिको** खं. ३-४ । **वैणिकी** खं. १ । २. वीणामिव । ३. वारत्रयम् । ४. **कुप्यत** खं. १-३-४ । ५. **द्रुह्यत** खं. १-३-४ । ६. **उत्तिष्ठन्तो०** खं. १ । ७. **पाखण्डान्** खं. ४ । ८. सूर्योदये । ९. निन्दूः मृतापत्यजनयित्री । १०. शोणित-मांसयुक्तम् । ११. पादत्राणविहीनपादाय । १२. **त्वन्यथा** खं. १-२, नूतन मु. । १३. व्याकरणम् । १४. **प्रदेशं ददहुस्तकम्** खं. १-२-४ । १५. पत्राणां—पर्णानां छाया एव आतपत्रं यत्र, तस्य । १६. **०वीरं मध्यां०** मु. । अध्यम्भोधि—अम्भोधौ इत्यर्थः । वाडवः—वडवाग्निः ।

एत्येष वह्निर्भगवन्नश्य नश्येत्यथ ब्रुवन् । काकनाशं प्रणश्याऽगाद् **गोशालः** शीघ्रमन्यतः ॥५२४॥

श्रुत्वापि तद्वचः स्वामी ध्यानानलमिवाऽनलम् । तं कर्मेन्धनदाहाय मन्वानोऽस्थादतिस्थिरः ॥५२५॥

चरणौ स्वामिनस्तेन वह्निना ध्या[1]मलीकृतौ । है[2]मनेन तुषारेण पद्मको[3]शाविवाऽधिकम् ॥५२६॥

¶[शान्ते वह्नौ स**गोशालो** ग्रामेऽगा**ल्लाङ्गला**भिधे । स्वाम्यस्थाच्च प्रतिमया **वासुदेव**निकेतने ॥५२७॥

क्रीडायातान् ग्रामडिम्भान् **गोशाल**स्तत्र कौतुकी । प्रेतवद्विकृतं रूपं कृत्वाऽभीषयताऽभितः ॥५२८॥

भयात् केऽपि पतद्वस्त्राः स्फुटन्नासाश्च केचन । प्रस्खलद्गतयो नेशुर्ग्रामाभिमुखमर्भकाः ॥५२९॥

अभ्येत्य पितरस्तेषां **गोशालं** प्रेक्ष्य तादृशम् । अर्भान् किं त्रासयसीति जल्पन्तोऽकुट्टयन् भृशम् ॥५३०॥

तद्वृद्धाः स्वामिनं प्रेक्ष्य स्वानूचुर्मुच्यतामयम् । देवार्यस्याऽस्य संभाव्य एष शुश्रूषकः खलु ॥५३१॥

तन्मुक्त ऊचे **गोशालः** स्वामिन्नद्यापि किं नु माम् । उपेक्षसे हन्यमानं ? वज्रवन्निष्ठुरो[4]ऽसि हा ! ॥५३२॥

सिद्धार्थस्तमभाषिष्ट सुष्ठ्वद्यापि निहन्यसे । व्याधिनेवाङ्गोत्थितेन स्वभावेनाऽमुनैव हि ॥५३३॥

¶[कायोत्सर्गं पारयित्वा ग्राम **आवर्त**नामनि । गत्वा स्वामी **बलदेवौ**कस्यस्थात् प्रतिमाधरः ॥५३४॥

डिम्भांस्तत्रापि **गोशालो** भीषयामास पूर्ववत् । तत्पितृभिः कुट्यते स्म च[5]क्रीवानिव दुर्मदः ॥५३५॥

गतेषु तत्पितृष्वर्भान् पुनर्भीषयते स्म सः । प्राणात्ययेऽपि जन्तूनां प्रकृतिः खलु दुस्त्यजा ॥५३६॥

क्रुद्धास्तत्पितरोऽभ्येत्य परस्परमदोऽवदन् । वराकं बाल[6]कुट्टाकं कुट्टयित्वाऽलमेतकम् ॥५३७॥

स्वाम्यस्य कुट्यतामेष य एनं न निषेधति । भृत्यानामपराधे हि भर्तुर्दण्ड इति स्थितिः ॥५३८॥

हित्वाऽऽग[7]स्यपि **गोशालं** शा[8]लावृकमिवाऽथ ते । उदस्तदण्डाः **श्रीवीर**मभ्यढौकन्त दुर्धियः ॥५३९॥

तत्रस्थव्यन्तरेणाऽर्हद्भक्ते[9]नाऽधिष्ठिता रुषा । साक्षात् सीरीव सी[10]र्यर्चोत्सीरोदस्थाच्च त[11]द्द्रुहे ॥५४०॥

आशङ्काविस्मयाकीर्णाः पतित्वा पादपद्मयोः । स्वामिनं क्षमयामासुस्ते ग्रामीणाः स्वनिन्दिनः ॥५४१॥

¶[ततश्च प्रययौ स्वामी **चौराके** सन्निवेशने । तत्रैकत्र रहःस्थाने तस्थौ च प्रतिमाधरः ॥५४२॥

गोशालो नाथमित्यूचे गन्तव्यं चर्यया न वा ? । **सिद्धार्थो**ऽभिदधेऽस्माकमुपवासोऽद्य वर्तते ॥५४३॥

गोशालः क्षुधितोऽविक्षद् ग्रामे भिक्षार्थमुत्सुकः । गो[12]ष्ठीभक्तं तदा तत्र राध्यमानं ददर्श च ॥५४४॥

भिक्षाक्षणोऽभून्नवेति लीनो **गोशाल** ऐक्षत । तत्र ग्रामे तदानीं चाऽभवच्चौरभयं महत् ॥५४५॥

चौरोऽयं चौ[13]रचारो वा निलीनो यदु[14]दीक्षते । एवं वितर्क्य ते ग्राम्या **गोशालक**मकुट्टयन् ॥५४६॥

मम धर्मगुरोस्तेजस्तपो वा यदि तद् द्रुतम् । दह्यतां मण्डपोऽमीषामिति **गोशालको**ऽशपत् ॥५४७॥

व्यन्तरैर्भगवद्भक्तैरदह्यत स मण्डपः । जगाम च जगन्नाथः सन्निवेशं **कलम्बुकम्** ॥५४८॥

¶[तत्रोभौ भ्रातरौ **मेघः कालहस्ती** च शैल[15]पौ । **कालहस्ती** तदा सैन्येरधावच्चौरपृष्ठतः ॥५४९॥

---

१. **श्यामली०** मु. । २. हेमन्तऋतुभाविना । ३. **पद्मकेशा०** खं. १–२ । ४. **०रो हि हा** खं. १-२ । ५. गर्दभ इव । ६. बालान् कुट्टयतीति, तम् । ७. अपराधे सत्यपि । ८. श्वानम् । ९. **०र्हद्गृह्येणा०** नूतन मु. । १०. सीरी–बलदेवः । सीर्यर्चा–बलदेवमूर्तिः । उत्सीरा उद्-ऊर्ध्वं सीरं-हलं यस्याः सा । ११. **तद्गृहे** खं. ३-४ । १२. 'उजाणी' इति भाषायाम् । १३. **चौरचौरो०** खं. १ । १४. **यदुदैक्षत** खं. १ । १५. पर्वतीयराजानौ ।

गोशालसहितं नाथमागच्छन्तं ददर्श सः । चौरावित्याशशङ्के च तादृशामीदृशी हि धीः ॥५५०॥
कौ युवामति सोऽपृच्छत् स्वामी मौनीत्युवाच न । केलिप्रियत्वाद् **गोशालो**ऽप्यस्थान्मौनी प्लवङ्गवत्[1] ॥५५१॥
गोशालं स्वामिनमपि स बद्ध्वा भ्रातुरार्पयत् । स्वामिनं दृष्टपूर्वी च **मेघः सिद्धार्थ**सेवकः ॥५५२॥
क्षमयित्वाऽमुचन्**मेघो** नाथं नाथोऽपि चाऽवधेः । ज्ञात्वाऽचिन्तयदद्यापि निर्जार्यं[2] बहु कर्म मे ॥५५३॥
कर्माऽसहायैस्तन्मन्ये न हि क्षय्यं झगित्यपि[3] । जय्यं महद् द्विषच्चक्रं विना न खलु सैनिकैः ॥५५४॥
आर्यदेशे विहरता सहाया दुर्लभा मया । तस्मादनार्यदेशेषु विहरिष्यामि संप्रति ॥५५५॥
¶एवं विमृश्य भगवान्निसर्गक्रूरपूरुषम् । विवेश **लाँढा**[4]विषयं यादो[5] घोरमिवाऽर्णवम् ॥५५६॥
मुण्ड इत्यहनन्[6] केऽपि स्पश[7] इत्यपरेऽधरन् । बबन्धुर्दस्युरित्येके **श्रीवीरं** तत्र पूरुषाः ॥५५७॥
भर्षणान्[8]मुमुचुः केऽपि प्रतिस्वामि[9] कुतूहलात् । चक्रुः स्वरुच्या निशङ्कमन्येऽन्याश्च विडम्बनाः ॥५५८॥
अमोदतोपसर्गैस्तैः कर्मणां क्षपणात् प्रभुः । अत्युग्रैर्भेषजै रोगी रोगनिग्रहणादिव ॥५५९॥
गोशालोऽप्यनुलग्नः सन् सेहे विविधवेदनाः । बन्धन-ताडनाद्युत्था वनानीत इव द्विपः ॥५६०॥
¶तत्रैवं भूरिशः कृत्वा कर्मनिर्जरणां प्रभुः । कृतकृत्य इवाऽचालीदार्यदेशस्य संमुखम् ॥५६१॥
यान्तं च स्वामिनं **पूर्णकलश**ग्रामसन्निधौ । प्रवेष्टुकामौ लाँढोर्व्यां[10] तस्करौ द्वावपश्यताम् ॥५६२॥
तावसौ दुःशकुनमित्युद्यतासी जिघांसया । प्रति प्रभुं दधावाते प्रेतावुत्कर्त्रिकाविव[11] ॥५६३॥
वर्त्ततेऽद्य कथं स्वामीत्युच्चिन्तो वज्रभृत्तदा । ददर्शाऽवधिना नाथं जिघांसू तौ च तस्करौ ॥५६४॥
तौ वज्रेणाऽवधीद्वज्री वज्रशैलक्षमौजसा । दन्तिक्षोदक्षमेणेव पाणिना हरिणौ हरिः ॥५६५॥
¶क्रमेण **भद्दिलपुरे**[12] स्वाम्यगात्तत्र पञ्चमीम् । निन्ये वर्षाचतुर्मासीं चतुर्मासीमुपोषितः ॥५६६॥
पारयित्वा बहिः क्वापि विहरंश्च प्रभुः क्रमात् । ग्रामे जगाम **कदलीसमागम** इतीरिते ॥५६७॥
तत्राथाऽऽस्तारिका[13]भक्तं दीयमानं तदाऽर्थिनाम् । विलोक्योवाच **गोशालो** स्वामिन्नेह्यत्र भुज्यताम् ॥५६८॥
सिद्धार्थोऽभिदधेऽस्माकमुपवासोऽद्य वर्तते । भोक्ष्येऽहमेकोऽपीत्युक्त्वा तत्र **गोशालको** ययौ ॥५६९॥
भुञ्जानस्तत्र **गोशालः** पिशाच इव नाऽतृपत् । ग्राम्याः स्थालं महत् सर्वान्नपूर्णं तस्य चाऽऽर्पयन् ॥५७०॥
तद्भक्तमखिलं भोक्तुं **गोशालो** न ह्यभूत् क्षमः । आकंठमात्ताहारो[14] यदाचामे[15]ऽप्यलसायते ॥५७१॥
स्वाहारशक्तेरप्यज्ञः किं दुष्कालोऽसि मूर्तिमान् ? इत्युक्त्वा चिक्षिपुर्भक्तस्थालं तन्मूर्ध्नि तज्जनाः ॥५७२॥
तुन्दं परामृशंस्तृप्त्या **गोशालो**ऽगाद्यथागतम् । **जम्बूखण्डा**भिधं ग्रामं जगाम भगवानपि ॥५७३॥
प्रतिमास्थे प्रभौ तत्राऽऽस्तारिकाभक्तलिप्सया । गतो **गोशालकः** प्राग्वत् प्राप भोजन-धर्षणे ॥५७४॥
¶क्रमेण प्रययौ स्वामी तुम्बाके सन्निवेशने । बहिश्चाऽस्थात् प्रतिमया **गोशालो** ग्राममभ्यगात् ॥५७५॥
तत्र **पार्श्व**शिष्यान्**नन्दिषेणान्** वृद्धान् बहुश्रुतान् । परिवारभृतो मुक्त्वा गच्छचिन्तामशेषतः ॥५७६॥
जिनकल्पप्रतिकर्म प्रपन्नान्**मुनिचन्द्र**वत् । दृष्ट्वा जहास **गोशालः** स्वाम्यभ्यर्णमगात्पुनः ॥५७७॥ (युग्मम्)

---

१. वानरवत् । २. **निर्जर्यं** मु. । ३. **जगत्यपि** खं. १ । ४. **लाट०** मु. । **लाटा०** खं. १-४ । ५. यादः—जलजन्तुः । ६. **इत्यहसन्** खं. ४ । ७. गुप्तचरः । ८. शुनः । ९. स्वाम्युपरि । १०. **लाटोर्व्यां** मु. । ११. **०वुत्कर्त्तिका०** खं. १ । १२. **भद्रिलपुरे** खं. १-३-४ । १३. **तत्र चास्ता०** खं. १-३ । १४. **०मार्त्ताहारो** खं. १ । **०मानाहारो** मु. । १५. आचमनेऽपि ।

नक्तं चतुष्के ते तस्थुर्**नन्दिषेण**महर्षयः । कायोत्सर्गभृतो धर्मध्यानेन[1] स्थाणुवत्स्थिराः ॥५७८॥

आरक्षेण च दृष्टास्ते चौरभ्रान्त्या च जघ्निरे । सद्यो जातावधिज्ञाना मृत्वा दिवमुपासदन् ॥५७९॥

प्रेक्ष्य **गोशालक**स्तेषां महिमानं कृतं सुरैः । तच्छिष्याणामुपेत्याऽख्यदुच्चैर्भर्त्सनपूर्वकम् ॥५८०॥

¶[अथाऽगाद्विहरन् **वीरः कूपिकं**[2] सन्निवेशनम् । तत्राऽऽरक्षैः **सगोशालः** स्पशभ्रान्त्या कदर्थितः ॥५८१॥

देवार्यो रूपवान् शान्तो युवाऽऽरक्षैः स्पशभ्रमात् । निरागा[3]स्ताड्यमानोऽस्तीत्युल्लापोऽभूज्जनेऽखिले ॥५८२॥

पार्श्वशिष्ये च **प्रगल्भा-विजये** प्रोज्झितव्रते[4] । निर्वाहाय परिव्राट्त्वं प्रपन्ने तत्र तिष्ठतः ॥५८३॥

वार्तामाकर्ण्य तां मा भूद्**वीरो**ऽर्हन्निति शङ्कया । तत्रेयतुस्तथास्थं च भगवन्तमपश्यताम् ॥५८४॥ (युग्मम्)

ते स्वामिनं ववन्दाते आरक्षांश्चैवमूचतुः । रे मूर्खा ! किं न जानीथ **वीरं सिद्धार्थ**नन्दनम् ? ॥५८५॥

शीघ्रं मुञ्चत चेज्ज्ञाता शक्रो व्यतिकरं ह्यमुम् । पातयिष्यति वो मूर्ध्नि वज्रं प्राणहरं तदा ॥५८६॥

¶[अथ तैश्चकितैर्मुक्तः क्षमितश्च प्रभुः पुरीम् । **वैशालीं** प्रति चचाल द्वौ मार्गौ स्तस्तदन्तरे ॥५८७॥

तत्राऽवोचत **गोशालो** नाऽऽयास्यामि त्वया समम् । मां हन्यमानमपि यत्त्वं तटस्थ इवेक्षसे ॥५८८॥

अन्यत्तवोपसर्गैः स्युरुपसर्गा ममापि हि । यदग्निः शुष्कसम्पर्का[5]द्दहत्यार्द्रमपि क्षणात् ॥५८९॥

अन्यच्च लोको मामादौ निहन्ति त्वां ततः खलु । क्लेशाद्भोजनवृत्तिश्च जायते वा न वा मम ॥५९०॥

ग्रावखण्डे च रत्ने चाऽरण्ये च नगरेऽपि च । आतपे मण्डपे चापि वह्नौ च सलिलेऽपि च ॥५९१॥

जिघांसौ सेवके चापि निर्विशेषस्य ते ननु । सेवां को नाम कुर्वीत न[6] योऽहमिव मूढधीः ॥५९२॥ (युग्मम्)

त्वत्सेवा ताल[7]सेवेव मया भ्रान्तेन या कृता । सा स्मर्तव्याऽतः परं तां करिष्यामि न खल्वहम् ॥५९३॥

सिद्धार्थोऽथाऽवदत्तुभ्यं रोचते यत् कुरुष्व तत् । इयमेव हि नः शैली सा भवेज्जातु नाऽन्यथा ॥५९४॥

ततो जगाम भगवान् **वैशाली**[8]गामिनाऽध्वना । प्रचचाल च **गोशाल** एको **राजगृहा**ध्वना ॥५९५॥

¶[**गोशालो**[9] यान्महारण्यं चौरपञ्चशतान्वितम् । विवेश मूषक इव सर्पाकीर्णं महाबिलम् ॥५९६॥

वृक्षारूढश्चौरपुमान् गृध्रवद् दूरतोऽपि तम् । ददर्शाऽऽख्यच्च चौराणां नग्नः कोऽप्येत्यकिञ्चनः ॥५९७॥

तेऽप्यूचिरे तथाप्येष न मोच्यः स्याच्चरोऽप्ययम् । किं चैष नः पराभूय यातीदमपि नोचितम् ॥५९८॥

एवं चाऽभ्यर्णमायातं[10] **गोशालं** मातुलेहि[11] भोः ! । वदन्तः पृथगिति तेऽध्यारुह्य तमवाहयन् ॥५९९॥

पृथक् पृथग्वाहनया तेषां **गोशालको**ऽभवत् । श्वासशेषवपुस्ते च चौराः प्रययुरन्यतः ॥६००॥

अचिन्तयच्च **गोशालो** विपत् प्रथमतोऽप्यसौ । शुनेव स्वामिहीनेन मया लब्धाऽद्य दुःसहा ॥६०१॥

भर्तुश्च विपदं घ्नन्ति देवाः शक्रादयोऽपि हि । तत्पादशरणस्थस्य ममापि विपदोऽत्यगुः ॥६०२॥

क्षमं स्वयमपि त्रातुमुदासीनं तु कारणात् । मन्दभाग्यो निधिमिव तं प्राप्स्यामि कथं पुनः ? ॥६०३॥

अन्वेष्यामि तमेवेति निश्चित्याऽतीत्य तद्वनम् । **गोशालो**ऽश्रान्तमभ्राम्यत् प्रभुपाददिदृक्षया ॥६०४॥

---

१. **०ध्यानस्थाः** खं. ४ विना । २. **कूपिकां** मु., खं. ४ । ३. निरपराधः । ४. त्यक्तचारित्रे । ५. **संसर्गा०** नूतन मु. । ६. **तनयोऽह०** मु. । **यथाऽहमिव** खं. ३ । ७. तालवृक्षस्य सेवा इव, निष्फला कष्टमयी चेत्यर्थः । ८. **विशाली०** मु. । ९. **०लोऽयान्महा०** मु. । १०. **०मायान्तं** खं. १-२ । ११. **मातुलो हि** मु. । **मातुलेहि** खं. १-२, नूतन मु. ।

¶स्वामी जगाम **वैशाल्यां**[1] शालां कर्मारसंश्रिताम् । अनुज्ञाय जनांस्तत्स्थांस्तस्थौ च प्रतिमाधरः ॥६०५॥
कर्मारो रोगितश्चैकः षण्मास्या कल्यतां गतः । शुभेऽहनि स्वजनेन वृतः शालामियाय ताम् ॥६०६॥
तत्राग्रे स्वामिनं दृष्ट्वा सोऽचिन्तयदहो इदम् । प्रथमेऽप्यह्नि पाखण्डिदर्शनाशकुनं मम ॥६०७॥
इहैवाऽमङ्गलमिदं पातयामीत्ययोघनम् । उत्पाट्य स्वामिनं हन्तुं सोऽधावत दुराशयः ॥६०८॥
क्व स्वामीति तदा ज्ञातुं प्रायुङ्क्त मघवाऽवधिम् । जिघांसुं तं च कर्मारमपश्यच्चाऽऽजगाम च ॥६०९॥
तस्यैव तं घनं मूर्ध्नि स्वशक्त्याऽपातयद्धरिः । कथञ्चिद्रोगमुक्तोऽपि जगाम स यमालयम् ॥६१०॥
प्रणम्य स्वामिनं शक्रः कल्पं सौधर्ममभ्यगात् । स्वामी च विहरन् प्राप **ग्रामाकं**[2] सन्निवेशनम् ॥६११॥
बिभेलका[3]भिधानस्य तत्र यक्षस्य सद्मनि । **बिभेलको**[4]द्यानस्थेऽस्थात् कायोत्सर्गधरः प्रभुः ॥६१२॥
स यक्षः प्राग्भवस्पृष्टसम्यक्त्वोऽपूजयत् प्रभुम् । दिव्यैः पुष्पाङ्गरागाद्यैरनुरागाधिवासितः ॥६१३॥
¶ग्रामेऽथ **शालिशीर्षे**ऽगात्तत्र च त्रिजगत्प्रभुः । उद्यानेऽस्थात् प्रतिमया माघमासस्तदा त्वभूत् ॥६१४॥
वान[5]मन्तरिका तत्र नामतः **कटपूतना** । **त्रिपृष्ट**जन्मनि विभोः पत्नी **विजयवत्य**भूत् ॥६१५॥
सम्यगप्रति[6]चरिता सा[7]मर्षा च सती मृता । भ्रान्त्वा भवान् सा मानुष्यं प्राप्य बालतपोऽकरोत् ॥६१६॥
सा तत्र व्यन्तरीभूता स्वामिनः पूर्ववैरतः । तेजोऽसहिष्णुर्व्यकरोत्तापसीरूपमग्रतः ॥६१७॥
जटाभृद्वल्कलधरा हिमशीतेन पाथसा[8] । आर्द्रयित्वा वपुस्तस्थावुपरिष्टाज्जगत्प्रभोः ॥६१८॥
ततो वातं विकृत्याऽङ्गान्यधुनोच्छ[9]ल्लकीव सा । जिने पेतुः शलानीव[10] दुःसहाश्चाऽम्बुबिन्दवः ॥६१९॥
जटाग्राद्वल्कलाग्राच्च पतन्तस्तोयबिन्दवः । चिक्लि[11]शुर्नाथमन्यश्चेद्भवेन्नूनं स्फुटेत्तदा ॥६२०॥
भर्तुः शीतोपसर्गं तं सहमानस्य तां निशाम् । विशेषात् कर्मक्षपणं धर्मध्यानमदीप्यत ॥६२१॥
बभूव चाऽवधिज्ञानं **श्रीवीरस्वामिनो**ऽधिकम् । अनुत्तरस्थितस्येव सर्वलोकावलोकं[12]कम् ॥६२२॥
सहजं त्ववधिज्ञानं यावद्देवभवेऽभवत् । एकादशाङ्गीसूत्रार्थभृत्त्वं च चरमार्हतः ॥६२३॥
शान्ता निशान्ते सा सानुतापा च **कटपूतना** । पूजयित्वा प्रभुं भक्त्या निजं स्थानमुपाययौ ॥६२४॥
¶अथ गत्वा **भद्रिका**यां पुर्यां तस्थौ तपःपरः । दीक्षायाः प्रावृषं षष्ठीमतिवाहयितुं प्रभुः ॥६२५॥
गोशालस्तत्र मिलितः ष[13]ष्ठान्मासाज्जगद्गुरोः । सेवां कुर्वन् प्राग्वदस्थात् प्रत्यहं प्रीतमानसः ॥६२६॥
विविधाभिग्रहपूर्वकं चतुर्मासक्षपणं तत्र च प्रभुः । कृत्वा वर्षारा[14]त्रनिर्गमे विदधे पारणकं पुरो बहिः ॥६२७॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि
श्रीमहावीरप्रथमषड्वर्षछद्मस्थविहारवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः[15] ॥

---

१. **विशाल्यां** मु. । २. **ग्रामाङ्कं** खं. १-२ । ३. **बिभेलिका०** खं. ४, मु. । ४. **बिभेलिको०** मु. । ५. **बाणम०** मु. । ६. असन्तोषिता । ७. **सामर्षैव** नूतन मु. । **सामर्षे च** खं. १-२-३-४ । ८. वारिणा । ९. 'शाहुडी' इति भाषायाम् । १०. शल्लकीशूलानि । ११. **चिक्लिदु०** खं. १-२ । १२. **०लोकनम्** मु. । १३. **षष्ठमासा०** खं. १-२, मु. । १४. **वर्षारात्रि०** खं. १-२ । १५. **सर्गः समाप्तः ॥६२८॥** खं. १ । **६०३** खं. २ । **६२७** खं. ३-४ ।

॥ अथ चतुर्थः सर्गः ॥

अथ स्वामी **महावीरो गोशाले**नाऽनुसेवितः । मासानष्टाऽनुप[1]सर्गं व्याहार्षीन्**मगधा**वनौ ॥१॥

पुरी**मालभिकां** गत्वा सप्तमीं प्रावृषं प्रभुः[2] । चतुर्मासक्षपणभृद्**वीरस्वाम्य**त्[3]यवाहयत् ॥२॥

चतुर्मासावसाने च पारयित्वा बहिः प्रभुः । **गोशाल**संयुतोऽगच्छत् कु[4]ण्डाके सन्निवेशने ॥३॥

तत्र स्वामी **वासुदेवा**यतनस्यैककोणके । तस्थौ प्रतिमया रत्नप्रतिमेव निवेशिता ॥४॥

नि[5]र्ह्रीः प्रकृत्या **गोशाल**श्चिरसंलीनताऽऽतुरः । न्यस्य विष्णुप्रतिमाऽऽस्येऽधिष्ठा[6]नं समव[7]स्थितः ॥५॥

आयातश्चाऽर्चको दृष्ट्वा तं तथास्थमचिन्तयत् । पिशाचः कोऽप्यसौ नूनं ग्रहात्तः कोऽपि वा भवेत् ॥६॥

एवं विचिन्त्याऽऽयतने प्रविष्टस्तं निरीक्ष्य सः । नग्नत्वाच्छ्[8]रमणो मन्ये कोऽप्यसावित्यलक्षयत् ॥७॥

एवं च दध्यौ यद्येनं हनिष्यामि तदा जनः । वदिष्यत्यमुना दुष्टेनाऽदोषो धार्मिको हतः ॥८॥

करोतु ग्राम एवास्योचितमाख्यामि तत्पुरः । इति गत्वा समानैषीद् ग्रा[9]मं तद्दर्शनाय सः ॥९॥ (युग्मम्)

चपेटाभिर्मुष्टिभिश्च स जघ्ने ग्राम्यदारकैः । हत्वाऽमुं ग्रहिलमलमिति वृद्धैरमोच्यत ॥१०॥

कर्मारिमर्दनः स्वामी **मर्दना**ख्ये निवेशने । गत्वा चाऽस्थात् प्रतिमया **बलदेव**निकेतने ॥११॥

लिङ्गं **बल**मुखे दत्त्वा **गोशालो**ऽस्थाच्च पूर्ववत् । पूर्ववत् कुट्टितो ग्राम्यैः पूर्ववच्च विमोचितः ॥१२॥

ग्रामेऽगाद् **बहुशाला**ख्ये तपःशाली जगद्गुरुः । तत्र **शालवनो**द्याने तस्थौ च प्रतिमाधरः ॥१३॥

शालार्[10]या नामतस्तत्र व्यन्तरी कारणं विना । क्रुद्धोपसर्गानकरोत् स्वामिनः कर्मघातकान् ॥१४॥

सा श्रान्ता नाथमानर्च नाथोऽपि विहरन् ययौ । पुरं **लोहार्गलं** राज्ञाऽधिष्ठितं **जितशत्रुणा** ॥१५॥

तस्य राज्ञोऽन्येन राज्ञा विरोधः समभूत्तदा । आयान् स्वामी स**गोशाल**स्तत्पुम्भिश्च पथीक्षितः ॥१६॥

नोचे किञ्चिद्यदा स्वामी पृ[11]ष्टस्तै राजपूरुषैः । तदानीं हेरिक इति **जितशत्रोः** समर्पितः ॥१७॥

पूर्वायातोऽ**स्थिकग्रामादुत्पलो** नाथमैक्षत । ववन्दे च यथावस्थं **जितशत्रोः** शशंस च ॥१८॥

राज्ञाऽपि वन्दितो भक्त्या विहरन् भगवान् ययौ । पुरे **पुरिमताला**ख्ये तत्र चेदं पुराऽभवत् ॥१९॥

तत्राऽऽसीद्**वागुरः** श्रेष्ठी धनी **भद्रा** च तत्प्रिया । वन्ध्या श्रान्ता सुतकृते दत्तैर्देवोपयाचितैः ॥२०॥

[12]श्रेष्ठिनौ **शकटमुखो**द्याने तावन्यदा गतौ । चिरं चिक्रीडतुर्देवाविव पुष्पोच्चयादिना ॥२१॥

भ्रमन्तौ क्रीडया तत्र जीर्णमायतनं महत् । दृष्ट्वा कौतूहलान्मध्येऽविशतां तावुभावपि ॥२२॥

प्रतिमां **मल्लिनाथ**स्य सुधावर्तिनिभां दृशोः । अपश्यतां दम्पती तौ श्रद्धापूर्वं च नेमतुः ॥२३॥

तावूचतुर्देव ! यदि त्वत्प्रसादाद्भविष्यति । सुतः सुता वा तच्चैत्यमुद्धरिष्यावहे तव ॥२४॥

त्वद्भक्तौ च भविष्यावस्ततः प्रभृति सर्वदा । इत्युदित्वा जग्मतुस्तौ श्रेष्ठिनौ निजमन्दिरम् ॥२५॥

तत्राऽऽसन्नार्हतव्यन्तर्यनुभावेन चाऽभवत् । **भद्रा**या उदरे गर्भः श्रेष्ठिनः प्रत्ययप्रदः ॥२६॥

गर्भाहादपि चारभ्य प्रारेभे **वागुरो** मुदा । तद्देवकुलमुद्धर्तुमात्मानमिव दुर्गतेः ॥२७॥

---

१. उपसर्गरहितत्वेन । २. **पुनः** खं. ४ । ३. **०स्वाम्यतिवाह०** खं. १-२ । ४. **कुंडके** मु. । ५. **निह्रीः** खं. १-४ । ६. पुरुषचिह्नम् । ७. **समवास्थित** मु. । ८. **नग्नत्वात् क्षमणो** खं. १ । ९. **ग्राम्यांस्त०** मु. । १०. **साला०** खं. १-२-३ । **शालाया** मु., खं. १-२ । ११. **दृष्ट०** खं. १-२ । १२. श्रेष्ठी च श्रेष्ठिनी च इत्येकशेषः ।

तत्र गत्वा स्वयं **मल्लि**प्रतिमायाश्च **वागुरः** । त्रिसन्ध्यं विदधे पूजां गृहीताभिग्रहः सुधीः ॥२८॥
तं ज्ञात्वा जिनभक्तं तु तद्वेश्मनि समाययुः । विहर्तुं साधवः साध्व्यः सोऽप्यानर्च सदैव तान् ॥२९॥
साधूनां नित्यसंसर्गाच्छ्रेष्ठिनौ श्रेष्ठबुद्धिकौ । श्रावकत्वं प्रपेदाते विधिज्ञौ च बभूवतुः ॥३०॥
¶इतश्च भगवान् **वीर**स्तस्थौ प्रतिमया स्थिरः । अन्तरे **शकटमुखो**द्यानस्य च पुरस्य च ॥३१॥
तत्र वन्दितुमायात **ईशानेन्द्रो**[1] जिनेश्वरम् । ददर्श **वागुरं** यान्तं **मल्लि**बिम्बार्चनेच्छया ॥३२॥
ईशानो[2] **वागुरं** चोचे किं प्रत्यक्षं जिनेश्वरम् । अतिक्रम्याऽग्रतो यासि तद्बिम्बार्चनहेतवे ? ॥३३॥
अयं हि भगवान् **वीर**श्चरमस्तीर्थकृत् स्वयम् । छद्मस्थो विहरन्नत्र वर्तते प्रतिमास्थितः ॥३४॥
मिथ्यादुष्कृतमित्युक्त्वा त्रिश्च कृत्वा प्रदक्षिणाम् । स ववन्दे विभुं भक्त्या कूर्मवत् संकुचत्तनुः ॥३५॥
ईशानो वागुरश्चेशं नत्वा द्वावपि जग्मतुः । **उष्णाकं** सन्निवेशं च प्रत्यगाद्भगवानपि ॥३६॥
¶गच्छतः स्वामिनोऽभूतां संमुखीनौ वधूवरौ । तत्कालजातवीवाहौ सर्वतो विकृताकृती ॥३७॥
प्रेक्ष्य **गोशालको**ऽवोचदहो ! द्वावपि तुन्दिलौ । दन्तुरौ दीर्घचिबुकग्रीवौ चिल्लौ[3] कुनासिकौ ॥३८॥
अहो ! संयोजनौचित्यं विधातुर्यदिमावुभौ । कृतौ वधूवरत्वेन मन्ये सोऽपि कुतूहली ॥३९॥
एवमग्रे तयोर्भूत्वा भूयो भूयो जगाद सः । अट्टहासं च विदधे वैहासिक[4] इवाऽसकृत् ॥४०॥
वधूवरनराः क्रुद्धास्तं तस्करमिव द्रुतम् । बद्ध्वा मयूरबन्धेन चिक्षिपुर्वंशगह्वरे ॥४१॥
गोशालोऽवोचत स्वामिन् ! किं[5] बद्धं मा मुपेक्षसे ? । कृपालुस्त्वं परजनेऽप्यसि किं न हि सेवके ? ॥४२॥
तं बभाषे च **सिद्धार्थो** नित्यसिद्धा विपद्धि ते । निजदुश्चरितैरेव चपलस्य कपेरिव ॥४३॥
स्वाम्यप्यदूरे गत्वाऽस्थात्तत्प्रतीक्षणकाम्यया । वधूवरनरा नाथं प्रेक्ष्य चैवं व्यचिन्तयन् ॥४४॥
पीठभृच्छत्रभृद्वाऽसौ यद्वाऽन्योऽप्यस्य सेवकः । देवार्यस्य तपोराशेर्यदेषोऽमुं प्रतीक्षते ॥४५॥
एवं विचिन्त्य तेऽमुञ्चन् **गोशालं** स्वाम्यपेक्षया[6] । समं तेन व्रजन् स्वामी क्रमाद् **गोभूमि**मासदत् ॥४६॥
¶**गोशाल** ऊचे गोपालान्म्लेच्छा[7] बीभत्समूर्तयः । व्रजशूरा[8] ! व्रजत्येष क्व पन्थाः कथयन्तु भोः ! ॥४७॥
प्रत्यूचिरे च गोपालाः किमस्मान् कारणं विना । आक्रोशस्येवमध्वन्य ! श्वशुर्यो[9] नाऽसि नः खलु ॥४८॥
गोशालोऽप्यब्रवीद् भूयो दासेराः ! पशुपुत्रकाः[10] ! । सहिष्यध्वे न चेद्यूयमाक्रोक्ष्याम्यधिकं तदा ॥४९॥
स्वभावाख्यानमेतद्वो नाक्रोशोऽयं मया कृतः । किं यूयं म्लेच्छबीभत्सा इत्यलीकं मयोदितम् ? ॥५०॥
ते क्रुद्धाः कुट्टयित्वा तं बद्ध्वा वंशवनेऽक्षिपन् । अमोचयंश्च[11] पथिकास्तमन्ये करुणापराः ॥५१॥
स्वामी राजगृहे गत्वा वर्षारात्रमथाऽष्टमम् । चतुर्मासक्षपणभृद्विविधाभिग्रहोऽकरोत् ॥५२॥
¶चतुर्मासावसाने तु स्वामी बहिरपारयत् । निर्जार्यं[12] कर्म मेऽद्यापि बह्वस्तीति व्यचिन्तयत् ॥५३॥
वज्रभूमि-शुद्धभूमि-लाढा[13]दिम्लेच्छभूमिषु । कर्मनिर्जरणायाऽगात् स्वामी **गोशालका**न्वितः ॥५४॥
स्वच्छन्दं तत्र च म्लेच्छाः परमाधार्मिकोपमाः । नानाविधैरुपसर्गैः **श्रीवीर**मुपदुद्रुवुः ॥५५॥
जगर्हुः स्वामिनं केऽपि जहसुः केचिदुच्चकैः । सारमेयादिभिर्दुष्टसत्त्वैः केचिदवेष्टयन् ॥५६॥

---

१. **ऐशानेन्द्रो** खं. १-२-३ । २. **ऐशानो** खं. ३ । ३. क्लिन्ननेत्रौ । ४. विदूषकः । ५. **किं मां बद्ध०** मु., खं. १-२ । ६. **स्वामिप्रेक्षया** मु. । ७. **०मूर्च्छा बी०** खं. १-२ । ८. व्रजे एव शूराः । ९. श्यालः । १०. **०दारकाः** खं. ४ । ११. **आमोच०** खं. १-३ । १२. **निर्जर्यं** मु. । **निर्जीर्यं** खं. ३ । १३. **लाटा०** खं. २-४, मु. ।

स्वामी कर्मध्वंसकत्वादुपसर्गैर्जहर्ष तैः । शल्यार्दित इव च्छेदैः शल्योद्धरणहेतुभिः ॥५७॥

कर्मक्षयसहायांस्तान्म्लेच्छान् बन्धूनिव प्रभुः । मेने ततोऽ[१]धिकान् वापि कर्मरोगभिषक् स्वयम् ॥५८॥

चकम्पे चाऽचलो मेरुर्यत्पादाङ्गुष्ठपीडनात् । कर्मभिः पीड्यमानः सोऽप्येवं **वीरो** व्यवर्तत ॥५९॥

शक्रेणापन्निषेधाय यः **सिद्धार्थो** न्ययुज्यत । **गोशालो**[२]त्तरवेलायां ज[३]जृम्भे सोऽपि नाऽन्यदा ॥ ६०॥

यत्पादा[४]ग्रे किंकरन्ति लुठन्ति च मुहुर्मुहुः । सुरेन्द्रास्तेऽपि हा ! सर्वे तत्पीडायामुदासते ॥६१॥

यन्नाममन्त्रमात्रेण द्रवन्ति दुरुपद्रवाः । सोऽप्युपद्रूयते क्षुद्रैः कस्य पूत्कुर्महे पुरः ? ॥६२॥

धिक् सुकृतानि जगतो यैः स्वामिप्रभवैरपि । कृतघ्नैर्विघ्नानिघ्ना[५]त्मा स्वामी त्रातो न दुर्विधेः ॥६३॥[६]

जगात्त्राणक्षयसहं न स्वौ[७]जोऽप्यादृत प्रभुः । स्वौजःफलं हि गृह्णन्ति संसारसुखगृध्नवः ॥६४॥

अनाप्नुवन् वसतिमप्युष्णशीतादिभाजनम् । धर्मजागरिकां जाग्रत् षण्मासान् स्वाम्यवास्थित ॥६५॥

नवमीं प्रावृषं तत्र धर्मध्यानपरायणः । शून्यागारे द्रुतले वा स्थितः स्वाम्यत्यवाहयत् ॥६६॥

¶सगोशालस्ततः स्वामी **सिद्धार्थपुर**माययौ । ततोऽपि प्राचलद् ग्रामं **कूर्मग्रामा**भिधं प्रति ॥६७॥

मार्गे दृष्ट्वा तिलस्तम्बं **गोशालः** प्रभुमभ्यधात् । स्वामिन्नेष तिलस्तम्बः कच्चिन्निष्पत्स्यते न वा ? ॥६८॥

ततो भवितव्यताया वशेन भगवानपि । त्यक्त्वा मौनं स्वयमाख्यद् भद्र ! निष्पत्स्यते ह्यसौ ॥६९॥

सप्तापि पुष्पजीवास्तु परमस्मिन्नवस्थिताः । एकस्यामेव श[८]म्बायां तावन्तो भाविनस्तिलाः ॥७०॥

तद्वचोऽश्रद्दधानेन **गोशाले**नोदखानि सः । तिलस्तम्बः समृत्पिण्डो मुमुचे चाऽन्यतः क्वचित् ॥७१॥

असत्या स्वामिवाङ् मा भूदित्यासन्नसुरैस्तदा । वारिवृष्टिर्विचक्रे द्राक् तिलस्तम्बोऽप्युदश्वसत् ॥७२॥

तत्प्रदेशेन गच्छन्त्या गोराक्रान्तः खुरेण सः । प्रविष्टः क्लिन्नभूमध्ये सुप्रतिष्ठोऽभवत्ततः ॥७३॥

क्रमात् प्ररूढमूलोऽभूत् क्रमाच्चोद्भिन्नकन्दलः । प्रावर्तन्त तिलस्तम्बे तानि पुष्पाणि वर्धितुम् ॥७४॥

गोशालेनाऽन्वीयमानो दुर्धिया भक्तमानिना । **कूर्मग्रामा**भिधे ग्रामे जगाम भगवानपि ॥७५॥

¶इतश्चास्ति धनापूर्ण**श्चम्पा-राजगृहा**न्तरे । नामतो **गोब[९]रग्रामो** महीमण्डलमण्डनम् ॥७६॥

कुटुम्बी तत्र **गोशङ्खी** [१०]नामाऽऽभीराधिपोऽभवत् । वन्ध्या **बन्[११]धुमती** नाम भार्या तस्याऽतिवल्लभा ॥७७॥

ग्रामस्य तस्य चाऽऽसन्नो ग्रामः **खेटक**नामकः । हतो दस्युभिरभ्येत्य बन्दा जगृहिरेऽपि च ॥७८॥

तदा च **वेशिका** नाम तत्र स्त्री सुषुवे सुतम् । हते पत्यौ सुरूपेति दस्युभिश्चालिता च[१२] सा ॥७९॥

सा तु प्रसवरोगार्ता बाल[१३]पाणिः शशाक न । गन्तुं तैर्वेगिभिश्चौरैर्गौर्दुर्दान्तवृषैरिव ॥८०॥

अथ तामूचिरे चौरा यदि त्वं जीवितार्थिनी । तदेनं बालकं मुञ्च मूर्तं व्याधिमिवाऽऽत्मनः ॥८१॥

साऽर्भं तरुतले मुक्त्वा भीताऽगाद्दस्युभिः समम् । सर्वस्यापि हि लोकस्य न प्राणेभ्योऽपरं प्रियम् ॥८२॥

प्रभाते सह गोरूपै**र्गोशङ्खी** तत्र चाऽऽगतः । ईक्षाञ्चक्रे बालकं तं सुरूप इति चाऽग्रहीत् ॥८३॥

निजपत्न्याः सुतत्वेन स तं बालकमार्पयत् । अन्यपुत्रोऽप्यपुत्राणां भवत्यत्यन्तवल्लभः ॥८४॥

१. **बन्धो०** खं. ४ । २. **गोशालोदन्त०** खं. १ । ३. **जिजृ०** खं. ४ । ४. **यत्पादान्ते** मु. । ५. विघ्नाधीनात्मा । ६. सर्वाणि सुकृतानि जगति स्वामि-प्रभवानि सन्ति । तान्यपि कृतघ्नानि संजातानीति मन्ये । यतः तैर्जगत्समस्तस्य सुकृतैरपि विघ्नाधीनः स्वामी दुर्दैवान्न त्रातः । ७. स्वबलम् । ८. **शिम्बा०** मु. । ९. **गोर्वर०** खं. १-२ । १०. **नामाभिरा०** खं. ३ । **नामा वीरा०** खं. १ । ११. **बन्धवती** मु. । १२. **तु** खं. ४ । १३. बालः पाणौ यस्याः सा ।

छागं निहत्य रक्तेन मिश्रं चक्रे स बालकम् । पत्न्या च सूतिनेपथ्यं ग्राहयामास बुद्धिमान् ॥८५॥

मद्भार्या गूढगर्भाऽऽसीत् सा सुतं सुषुवेऽधुना । प्रावादीदिति लोके[1] स चकार च महोत्सवम् ॥८६॥

तन्माता **वेशिका** चौरैश्**चम्पापुर्यां** चतुष्पथे । अथा[2]ऽस्थाप्यत विक्रेतुं क्रीता योग्येति वेश्यया ॥८७॥

गणिकाव्यवहारं सा शिक्षिता वेश्यया तया । प्रसिद्धगणिका जज्ञे रूपावगणिताप्सराः ॥८८॥

क्रमेण तरुणीभूतो **गोशङ्खिक**सुतोऽपि हि । विक्रेतुं घृतशकटं **चम्पा**यां ससुहृद्ययौ ॥८९॥

पौरान् विलसतस्तत्र विदग्धरमणीवृतान् । सोऽपि दृष्ट्वा रन्तुमिच्छुर्गणिकापाटकं ययौ ॥९०॥

ददर्श **वेशिकां** वेश्यामध्यस्थां स स्वमातरम् । तामेवैच्छद्रमयितुमज्ञा हि पशुवज्जनाः ॥९१॥

अदापयद् ग्रहणकं[3] तस्या एव तदैव सः । निशि स्नातविलिप्ताङ्गस्तद्गृहाय चचाल च ॥९२॥

पादः [4]शकृति निर्मग्नो गच्छतस्तस्य वर्त्मनि । न सोऽज्ञासीत् क्वचिन्मग्न इति स्मरविमोहितः ॥९३॥

तं प्रबोधयितुं सद्यस्तदीया कुलदेवता । विकृत्य गां च वत्सं चाऽन्तरा तस्थौ तदध्वनः ॥९४॥

वत्से घर्षितुमारेभे यावत् सों[5]ऽह्रिं पुरीषिणम् । वत्सः स तावन्मानुष्या वाचा गामित्यवोचत ॥९५॥

मातः ! पश्याऽयमह्रीकः पुंस्पशुर्धर्मवर्जितः । शकृल्लिप्तं निजं पादं मयि घर्षति निर्घृणः ॥९६॥

गौरप्युवाच मा ताम्य नाऽकृत्यं किञ्चिदस्य हि । निजां यो जननीं रन्तुं त्वरते कामगर्दभः ॥९७॥

तच्छ्रुत्वाऽचिन्तयत् सोऽपि गावो नरगिरा कथम् । वदन्त्यमुष्या वेश्यायाः सूनुरस्मि कथं नु वा ? ॥९८॥

[6]प्रक्ष्यामि वेश्यां तामेवेत्यालोच्याऽगात्तदोकसि । अभ्युत्थानादिना तस्य प्रतिपत्तिं व्यधाच्च सा ॥९९॥

निरुद्धकामव्यापारः साशङ्को गोगिराऽथ सः । स्थित्वा क्षणमवोचत्तां पारम्पर्यं[7] निजं वद ॥१००॥

साऽनार्कर्णितकं[8] कृत्वा हावभावानदर्शयत् । इदं हि पण्यनारीणां मुख्यं मन्मथशासनम् ॥१०१॥

सोऽप्यवोचत दास्यामि जल्पितद्विगुणं धनम् । स्वकीयं ब्रूहि सद्भावं स्वपित्रोः शपथश्च ते ॥१०२॥

एवं मुहुर्मुहुस्तेन पृष्टा साऽऽख्यद्यथातथम् । साशङ्कः सोऽपि चोत्थाय जगाम ग्राममात्मनः ॥१०३॥

सोऽपृच्छत् पितरौ तत्र युवयोरङ्गजोऽस्मि किम् ? । लब्धः क्रीतोऽथवाऽन्यो वा ? कथ्यतां मे यथातथम् ॥१०४॥

आवयोरङ्गजोऽसीति यदा तौ हि जजल्पतुः । तदा सोऽनशितस्तस्थावयथाख्यानपीडितः ॥१०५॥

यथातथमथाऽऽख्यातां तत्प्राप्तिं पितरावपि । अज्ञासीद् **वेशिकां** वेश्यां सोऽपि मातरमात्मनः ॥१०६॥

गत्वा **चम्पां वेशिका**याः स्ववृत्तान्तं शशंस सः । साऽपि तं स्वसुतं ज्ञात्वा रुरोद न्यग्मुखी ह्रिया ॥१०७॥

अमोचयच्च कुट्टिन्या द्रव्यं दत्वा स्वमातरम् । ग्रामे[9] नीत्वा निजे[10]ऽमुञ्चद्धर्म्ये[11] चाऽस्थापयत् पथि ॥१०८॥

वेशिकासूनुरित्यासीत् स नाम्ना **वैशिकायनः** । तदैव विषयोद्विग्नश्चा[12]ऽऽददे तापसव्रतम् ॥१०९॥

स्वशास्त्राध्ययनपरः स्वधर्मकुशलः क्रमात् । **कूर्मग्रामे** स आगच्छच्**छ्रीवीरा**गमनाग्रतः ॥११०॥

तद्बहिश्चोर्ध्वदोर्दण्डः सूर्यमण्डलदत्तदृक् । लम्बमानजटाभारो न्यग्रोधद्रुरिव स्थिरः ॥१११॥

निसर्गतो विनीतात्मा दयादाक्षिण्यवान् शमी । आतापनां स मध्याह्ने धर्म[13]ध्यानस्थितोऽकरोत् ॥११२॥

आदित्यकरतापेन यूका निपतिता भुवि । ग्राहं ग्राहं स चिक्षेप भूयो मूर्ध्नि कृपानिधिः ॥११३॥

१. **०दिति च लोके** खं. १ । २. **अवास्था०** खं. ४ विना, मु. । ३. मूल्यम् । ४. विष्ठायाम् । ५. **सोंऽघ्रिं** खं. २-४, मु. । ६. **प्रेक्षामि** मु. । ७. कुलपरम्पराम् । ८. अश्रुतमिव । ९. **ग्रामं** खं. ३ । १०. **निजं** खं. ३ । ११. **०द्धर्मे** मु. । १२. **०द्विग्न आददे** मु. । १३. **धर्म्य०** खं. १-२ ।

¶तं चाऽवलोक्य **गोशालः** स्वामिपार्श्वादुपेत्य च । ऊचे जानासि किं तत्त्वं ? यूकाशय्यातरोऽसि वा ? ॥११४॥
योषिद्वा पुरुषो वाऽसि ? सम्यग्विज्ञायसे न हि । इत्युक्तोऽपि तपस्वी स क्षमी नोवाच किञ्चन ॥११५॥
भूयो भूयोऽपि **गोशाल**स्तथैव तमभाषत । यन्त्रेऽपि बहुशः क्षिप्तं श्वपुच्छं[1] न ऋजूभवेत् ॥११६॥
तापसः स चुकोपाऽथ तेजोलेश्यां मुमोच च । अत्यन्तघृष्टाद्दहनश्चन्दनादपि जायते ॥११७॥
तस्या ज्वालाकरालाया भीतो **गोशालको** ययौ । अभि प्रभुं दवत्रस्तोऽभिनदीव वनद्विपः ॥११८॥
त्रातुं **गोशालकं** स्वामी शीतलेश्यामथाऽमुचत् । तेजोलेश्या तयाऽशामि वारिणेव हुताशनः ॥११९॥
तामृद्धिं स्वामिनः प्रेक्ष्य विस्मितो **वैशिकायनः** । समुपेत्य **महावीरं** सप्रश्रयमदोऽवदत् ॥१२०॥
न ज्ञातो भवतामेष भगवन्नन्तिषज्जनः । तत्सहध्वमिहेदृक्षं प्रतीपाचरणं[2] मम ॥१२१॥
¶एवमुक्त्वा गते तस्मिन् प्रभुं **गोशालको**ऽवदत् । तेजोलेश्यालब्धिरियं जायते भगवन् ! कथम् ? ॥१२२॥
स्वाम्याख्यत् सर्वदा षष्ठं विदध्याद्यश्च पारयेत् । यमी[3] सनखं[4]कुल्माषमुष्ट्याऽम्बुचुलुकेन च ॥१२३॥
तस्य षण्मासपर्यन्ते तेजोलेश्या गरीयसी । उत्पद्येताऽस्खलनीया प्रतिपक्षभयङ्करा ॥१२४॥
¶**कूर्मग्रामा**च्च **गोशाले**नाऽन्वितः परमेश्वरः । प्रतस्थे प्रति**सिद्धार्थपुरा**ख्यं नगरोत्तमम् ॥१२५॥
संप्राप्ते तत्तिलस्तम्बदेशे **गोशालको**ऽवदत् । न निष्पन्नस्तिलस्तम्बो यः स्वामिभिरुदीरितः ॥१२६॥
स्वाम्याचख्यौ तिलस्तम्बो निष्पन्नः सोऽत्र विद्यते । **गोशालो**ऽश्रद्दधत्तत्र तिलशिम्बीं[5] व्यदारयत् ॥१२७॥
तत्र सप्ततिलान् पश्यन्नेवं **गोशालको**ऽवदत् । जायन्तेऽङ्गे परावृत्य पुनस्तत्रैव जन्तवः ॥१२८॥
¶तेजोलेश्यां स्वाम्याख्यातां स साधयितुमन्यदा । स्वामिपादान् परित्यज्य **श्रावस्तीं** नगरीं ययौ ॥१२९॥
स कुम्भकारशालायां स्थितः षाण्मासिकं तपः । अन्वतिष्ठद्यथाख्यातं तेजोलेश्या सिषेध च ॥१३०॥
तेजोलेश्यापरीक्षार्थं स गत्वा कूपकण्ठके । स्वस्य कोपकृते दास्याः कर्करेणाऽभिनद् घटम् ॥१३१॥
सा तमा[6]क्रोष्टुमारेभे तेनापि मुमुचे क्षणात्[7] । तेजोलेश्या तडिदिव च्युता दासीं ददाह सा ॥१३२॥
संजातप्रत्ययश्चैवं कौतुकालोकनप्रियः । **गोशालको** वृतो लोकैर्विहर्तुमुपचक्रमे ॥१३३॥
श्रीपार्श्वशिष्या अष्टाङ्गनिमित्तज्ञानपण्डिताः । **गोशालक**स्य मिलिताः षडमी प्रोज्झितव्रताः ॥१३४॥
नाम्ना **शोणः कलिन्दो**ऽन्यः **कर्णिकारो**ऽपरः पुनः । **अच्छिद्रो**ऽथा**ऽग्निवेशानो**ऽथा**ऽर्जुनः** पञ्चमोत्तरः[8] ॥१३५॥
तेऽप्याख्युरष्टाङ्गमहानिमित्तं तस्य सौहृदात् । पुंसां समानशीलानां सद्यो भवति सौहृदम् ॥१३६॥
तेजोलेश्याऽष्टाङ्गमहानिमित्तज्ञानगर्वितः । 'अहं जिनोऽस्मी'ति वदन् वसुधां विजहार सः ॥१३७॥
¶नाथोऽपि **सिद्धार्थपुराद्वैशालीं** नगरीं ययौ । **शङ्खः** पितृसुहृत्तत्राऽभ्यानर्च गणराट् प्रभुम् ॥१३८॥
ततः प्रतस्थे भगवान् ग्रामं **वाणिजकं** प्रति । मार्गे **गण्डकिकां**[9] नाम नदीं नावोत्ततार च ॥१३९॥
उत्तीर्णमात्रो भगवान् सैकते तप्तवालुके । अधारि नाविकैर्नद्युत्तारणद्रविणार्थिभिः ॥१४०॥
तदा च **शङ्ख**गणराड्जामेय[10]**श्चित्र**नामकः । नौसेन्येनाऽऽगतो दूतो[11] निवृत्तः प्रभुमैक्षत ॥१४१॥

१. **श्वपुच्छमनृजू०** खं. २ - ४, मु. । २. विरुद्धाचरणं । ३. नियमवान् । ४. तुषयुक्त-कुल्माषमुष्ट्या । ५. **शम्बां** खं. १-४ । ६. **सा तं क्रोष्टुमथाऽऽ** खं. ४ । ७. **क्रुधा** नूतन मु. । ८. षष्ठः । ९. **मण्डिकिकां** मु. । १०. भगिनीपुत्रः । ११. **दौत्ये** खं. ३ । **दूत्य–**खं. १ ।

भर्त्सयित्वा नाविकांस्तान् भगवन्तममोचयत् । भक्त्या चाऽभ्यर्च्य परया **चित्रो** निजपुरं ययौ ॥१४२॥

¶अथ **वाणिजकं**[1] **ग्रामं** जगाम भगवानपि । बहिश्च धर्म[2]ध्यानस्थस्तत्राऽस्थात् प्रतिमाधरः ॥१४३॥

तदा षष्ठतपास्तत्र नित्यमातापनापरः । **आनन्दः**[3] श्रावको जातावधिः प्रभुमवदन्त ॥१४४॥

स प्राञ्जलिर्बभाषे च भगवन्नतिदुस्सहान् । परीषहानसहिष्ठा उपसर्गांश्च दारुणान् ॥१४५॥

वज्रसारं शरीरं ते वज्रसारं च ते मनः । परीषहोपसर्गैरप्येभिर्यद्भज्यते न हि ॥१४६॥

इदानीं केवलज्ञानमासन्नं वर्तते प्रभो ! इत्युदित्वा प्रभुं भूयो नत्वा**ऽऽनन्दो** ययौ गृहम् ॥१४७॥

¶कायोत्सर्गं पारयित्वा **श्रावस्त्यां** पर्युपेत्य च । दीक्षातो दशमं वर्षाकालं स्वाम्यत्यवाहयत् ॥१४८॥

पारयित्वा बहिस्तत्र ग्रामेऽगात् **सानुयष्टिके** । **भद्रां** च प्रतिमां तत्र भगवान् प्रत्यपद्यत ॥१४९॥

तस्यां ह्यनशितः पूर्वं पूर्वा[4]शाभिमुखः प्रभुः । एकपुद्गलविन्यस्तदृक् तस्थौ सकलं दिनम् ॥१५०॥

दक्षिणाभिमुखो रात्रिं पश्चिमाभिमुखो दिनम् । उत्तराभिमुखो रात्रिं षष्ठेन प्रतिमां व्यधात् ॥१५१॥

अपारितो **महाभ**[5]**द्राप्रतिमां** शिश्रिये प्रभुः । तस्थौ चतुरहोरात्रीं तत्र पूर्वादिदिक्क्रमात् ॥१५२॥

[6]दशमेन **महाभद्रां** कृत्वैवं प्रतिमां प्रभुः । प्रपेदे **सर्वतोभद्रां** [7]द्वाविंशतितमेन सः ॥१५३॥

प्रत्येकमप्यहोरात्रं तस्थौ दिक्षु दशस्वपि । किं तु न्य[8]ध्यायदूर्ध्वाधोद्रव्याण्यूर्ध्वाध[9]राशयोः ॥१५४॥

तिस्रोऽपि प्रतिमाः कृत्वा पारणाय जगद्गुरुः । **आनन्द**नाम्नो गृहिणः प्रविवेश निकेतनम् ॥१५५॥

भाण्डानि क्षालयन्त्यासीद् **बहुली**[10] तत्र चेटिका । त्यक्तुकामोषितं[11]भक्तमपश्यत् प्रभुमागतम् ॥१५६॥

किं तुभ्यं कल्पत ? इति सा स्वामिनमभाषत । पाणिं प्रासारयत् स्वामी भक्त्याऽन्नं साऽपि तद्ददौ ॥१५७॥

स्वामिपारणकप्रीतैः पञ्च दिव्यानि नाकिभिः । चक्रिरे तत्र सदने मुमुदे च जनोऽखिलः ॥१५८॥

तदैव **बहुली**[12] राज्ञा दासीभावादमोच्यत । भवादपि हि मुच्यन्ते भव्याः स्वामिप्रसादतः ॥१५९॥

¶पारयित्वा प्रभुस्तत्र विहरन् पृथिवीमिमाम् । **दृढभूमि**मनुप्राप बहुम्लेच्छकुलाऽऽकुलाम् ॥१६०॥

पेढालग्रामं निकषा **पेढालाराम**मन्तरा । कृताष्टमतपःकर्मा **पोलासं**[13] चैत्यमाविशत् ॥१६१॥

जन्तूपरोधरहितमधिष्ठाय शिलातलम् । आजानुलम्बितभुजो द[14]रावनतविग्रहः ॥१६२॥

स्थिरचेता निर्निमेषो रूक्षैकद्रव्यदत्तदृक् । तस्थौ तत्रैकरात्रिक्या महाप्रतिमया प्रभुः ॥१६३॥

¶तदा शक्रः **सुधर्मायां** सभायां परिवारितः । सहस्रैश्चतुरशीत्या सामानिकदिवौकसाम् ॥१६४॥

त्रयस्त्रिंशत्त्रायस्त्रिंशैः पर्षद्भिस्तिसृभिस्तथा । चतुर्भिर्लोकपालैश्च संख्यातीतैः प्रकीर्णकैः ॥१६५॥

प्रत्येकं चतुरशीत्या सहस्रैरङ्गरक्षकैः । दृढाबद्धपरिकरैः ककुप्सु चतसृष्वपि ॥१६६॥

सेनाधिपतिभिः सेना[15]परिवीतैश्च सप्तभिः । देवदेवीगणैराभियोग्यैः किल्बिषिकादिभिः ॥१६७॥

तूर्यत्रयादिभिः कालं विनोदैरतिवाहयन् । गोप्ता दक्षिणलोकार्धं **शक्र**सिंहासने स्थितः ॥१६८॥

अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा भगवन्तं तथा स्थितम् । उत्थाय पादुके त्यक्त्वोत्तरासङ्गं विधाय च ॥१६९॥

---

१. **वाणिजकं** खं. १ । २. **धर्म्य०** खं. १ । ३. **आनन्दश्रा०** खं. २, मु. । ४. **पूर्वस्याभि०** खं. २-३, मु. । ५. **०भद्रां प्रतिमां** नूतन मु. । ६. उपवासचतुष्केन । ७. उपवासदशकेन । ८. **न्यधायद्०** मु. । **न्यधाद् यदू०** खं. १-३-४ । ९. ऊर्ध्वा च अधरा (अधः) च आशा—ऊर्ध्वाधराशा, तयोः । १०. १२. **बहुला** खं. २, मु. । ११. पुराणभक्तं । १३. **पोलाशं** खं. १-३ । **पालासं** मु. । १४. ईषद् नतशरीरः । १५. सेनावेष्टितैः ।

जान्व[1]सव्यं भुवि न्यस्य सव्यं च न्यञ्च्य किञ्चन । **शक्रस्तवे**नाऽवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तकः ॥१७०॥

समुत्थाय च सर्वाङ्गोदञ्चद्रोमाञ्चकञ्चुकः । शचीपतिरुवाचेदमुद्दिश्य सकलां सभाम् ॥१७१॥

¶भो भोः ! सर्वेऽपि सौधर्मवासिनस्त्रिदशोत्तमाः ! । शृणुत **श्रीमहावीरस्वामि**नो महिमाऽद्भुतम् ॥१७२॥

दधानः पञ्चसमितीर्गुप्तित्रयपवित्रितः । क्रोध-मान-माया-लोभानभिभूतो निराश्रवः ॥१७३॥

द्रव्ये क्षेत्रे च काले च भावे चाऽप्रतिबद्धधीः । रूक्षैकपुद्गलन्यस्तनयनो ध्यानमास्थितः ॥१७४॥

अमरैरसुरैर्यक्षै रक्षोभिरुरगैर्नरैः । त्रैलोक्येनापि शक्येत ध्यानाच्चालयितुं न हि ॥१७५॥

¶इत्याकर्ण्य वचः शाक्रं शक्रसामानिकः सुरः । ललाटपट्टघटित[2]भ्रुकुटीभङ्गभीषणः ॥१७६॥

कम्पमानाधरः कोपाल्लोहिताय[3]तलोचनः । अभव्यो गाढमिथ्यात्वसङ्गः **संगमको**ऽवदत् ॥१७७॥

मर्त्यः श्रमणमात्रोऽयं यदेवं देव ! वर्ण्यते । स्वच्छन्दं सदसद्वादे प्रभुत्वं तत्र कारणम् ॥१७८॥

देवैरपि न चाल्योऽयं ध्यानादित्युद्भटं प्रभो ! । कथं धार्येत हृदये धृतं वा प्रोच्यते कथम् ? ॥१७९॥

रुद्धान्तरिक्षः शिखरैर्मूलै रुद्धरसातलः । यैः किलोदस्यते दोष्णा सुमेरुर्लोष्टुलीलया ॥१८०॥

सकुलाचलमेदिन्याः प्लावनव्यक्तवैभवः । येषामेष[4] सुगण्डूषङ्करश्च मकराकरः ॥१८१॥

अप्येकभुजदण्डेन प्रचण्डां छत्रलीलया । उद्धरन्ति सहाऽनेकभूधरां ये वसुन्धराम् ॥१८२॥

तेषामसमऋद्धीनां सुराणाममितौजसाम् । इच्छासम्पन्नसिद्धीनां मर्त्यमा[5]त्रं कियानयम् ? ॥१८३॥[6]

एषोऽहं चा[7]लयिष्यामि तं ध्यानादित्युदीर्य सः । करेण भूमिमाहत्योदस्थादास्थानमण्डपात् ॥१८४॥

अर्हन्तः परसाहाय्यात्तपः कुर्वन्त्यखण्डितम् । मा ज्ञासीदिति दुर्बुद्धिः शक्रेण स उपेक्षितः ॥१८५॥

¶ततो वेगा[8]निलोत्पातपतापतघनाघनः । रौद्राकृतिर्दुरालोको भयापसरदप्सराः ॥१८६॥

विकटोरःस्थलाघातपुञ्जितग्रहमण्डलः । स पापस्तत्र गतवान् यत्राऽऽसीत् परमेश्वरः ॥१८७॥ (युग्मम्)

निष्कारणजगद्बन्धुं निराबाधं तथास्थितम् । **श्रीवीरं** पश्यतस्तस्य मत्सरो ववृधेऽधिकम् ॥१८८॥

गीर्वाणपांसनः पांसुवृष्टिं दुष्टोऽतनिष्ट सः । अकाण्डघटितारिष्टामुपरिष्टाज्जगत्प्रभोः ॥१८९॥

विधुर्विधुन्तुदेनेव दुर्दिनेनेव भास्करः । पिदधे पांसुपूरेण सर्वाङ्गीणं जगत्प्रभोः (भुः ?) ॥१९०॥

समन्ततोऽपि पूर्णानि तथा श्रोतांसि पांसुभिः । यथा समभवत् स्वामी निःश्वासोच्छ्वासवर्जितः ॥१९१॥

तिलमात्रमपि ध्यानान्न चचाल जगद्गुरुः । कुलाचलश्चलति किं गजैः परिणतैरपि ? ॥१९२॥

अपनीय ततः पांशुं वज्रतुण्डाः पिपीलिकाः । स समुत्पादयामास प्रभोः सर्वांङ्गपीलिकाः ॥१९३॥

प्राविशन्नेकतोऽङ्गेषु स्वैरं निर्ययुरन्यतः । विध्यन्त्यस्तीक्ष्णतुण्डाग्रैः सूच्यो निवसनेष्विव ॥१९४॥

निर्भाग्यस्येव वाञ्छासु मोघीभूतासु तास्वपि । स दंशान् रचयामास नाऽकृत्यान्तो दुरात्मनाम् ॥१९५॥

तेषामेकप्रहारेण रक्तैर्गोक्षीरसोदरैः । क्षरद्भिरभवन्नाथः सनिर्झर इवाऽद्रिराट् ॥१९६॥

---

१. **जानु सव्यं** खं. ३-४ । २. **०भ्रकुटी०** खं. १-२-३ । ३. लोहिते-आयते च लोचने यस्य । ४. **मेषोऽपि गण्डूषं कर०** मु. । ५. **मर्त्यमात्रः** खं. १-२ । ६. **चतुर्भिः कलापकम्** खं. ३ । ७. **चलयि०** खं. ३ । ८. **वेगानलो०** मु. ।

तैरप्यक्षोभ्यमाणेऽथ जगन्नाथे स[1] दुर्मतिः । चक्रे प्रचण्डतुण्डाग्रा दुर्निवारा घृतेलिकाः ॥१९७॥

शरीरे परमेशस्य निमग्नमुखमण्डलाः । ततस्ताः समलक्ष्यन्त रोमालीव सहोत्थिता[2] ॥१९८॥

ततोऽप्यविचलच्चित्ते योगचित्ते[3] जगद्गुरौ । स महावृश्चिकांश्चक्रे ध्यानव्रश्चन[4]निश्चयी ॥१९९॥

प्रलयाग्निस्फुलिङ्गाभास्तप्ततोमरदारुणैः । तेऽभिन्दन् भगवद्देहं लाङ्गूलाङ्कुटकण्टकैः ॥२००॥

तैरप्यनाकुले नाथे कूटसंकल्पसंकुलः । सोऽनल्पान् कल्पयामास नकुलान् दशनाकुलान् ॥२०१॥

खिखीति रसमानास्ते दंष्ट्राभिर्भगवत्तनुम् । खण्डखण्डैस्त्रोटयन्तो मांसखण्डान्यपा[5]तयन् ॥२०२॥

तैरप्यकृतकृत्योऽसौ यमदोर्दण्डदारुणान् । अत्युत्कटफटाटोपान् कोपात् प्रायुङ्क्त पन्नगान् ॥२०३॥

आशिरःपादमत्यर्थं **महावीरं** महोरगाः । अवेष्टन्त महावृक्षं कपिकच्छूलता इव ॥२०४॥

प्रजह्रुस्ते तथा तत्र स्फुटन्ति स्म फटा यथा । तथा दशन्ति स्म यथाऽभज्यन्त दशना अपि ॥२०५॥

उद्वान्तगरलेष्वेषु लम्बमानेषु रज्जुवत् । स्म वज्रदशनानाशु मूषि[6]कानुदपीपदत् ॥२०६॥

स्वाम्यङ्गं खनकाश्चखुर्नखैर्दन्तैर्मुखैः करैः । मोमूत्र्यमाणास्तत्रैव क्षते क्षारं निचिक्षिपुः ॥२०७॥

तेष्वप्यकिञ्चिद्[7]भूतेषु भूतीभूत इव क्रुधा । उद्दण्डदन्तमुशलं हस्तिरूपं ससर्ज सः ॥२०८॥

सोऽधावत् पादपातेन मेदिनीं नमयन्निव । उडून्युदस्तहस्तेन नभस्तस्त्रोटयन्निव ॥२०९॥

कराग्रेण गृहीत्वा च दुर्वारेण स वारणः । दूरमुल्लालयामास भगवन्तं नभस्तले ॥२१०॥

विशीर्य कणशो गच्छत्वसाविति दुराशयः । दन्तावुदस्य स व्योम्नः पतन्तं स्म प्रतीच्छति ॥२११॥

पतितं दन्तघातेन विध्यति स्म मुहुर्मुहुः । वक्षसो वज्रकठिनात् समुत्तस्थुः स्फुलिङ्गकाः ॥२१२॥

न शशाक वराकोऽसौ कर्तुं किञ्चिदपि द्विपः । यावत्तावत्सुरश्चक्रे करिणीं वैरिणीमिव ॥२१३॥

अखण्डसुण्र्ड[8]दन्ताभ्यां भगवन्तं बिभेद सा । स्वैरं शरीरनीरेण विषेणेव सिषेच च ॥२१४॥

करेणो रेणुसाद्भूते तस्याः सा[9]रे सुराधमः । पिशाचरूपमकरोन्मकरोत्कटदंष्ट्रकम् ॥२१५॥

ज्वालाजालाकुलं व्या[10]त्तव्यायतं वक्त्रकोटरम् । अभवद्भीषणं तस्य वह्निकुण्डमिव ज्वलत् ॥२१६॥

यमौकस्तोरणस्तम्भाविव प्रोत्तम्भितौ भुजौ । अभूच्च तस्य जङ्घोरु[11] तुङ्गतालद्रुमोपमम् ॥२१७॥

स साट्टहासः फे[12]त्कुर्वन् स्फूर्जत्कि[13]लिकिलारवः । कृत्तिवासाः[14] क[15]र्त्तिकाभृद्भगवन्तमुपाद्रवत् ॥२१८॥

तस्मिन्नपि हि विध्याते क्षीणतैलप्रदीपवत् । व्याघ्ररूपं क्रुधा[16]ऽऽघ्रातः शीघ्रं चक्रे स निर्घृणः ॥२१९॥

अथ पुच्छच्छटाच्छोटैः पाटयन्निव मेदिनीम् । बूत्कारप्रतिशब्दैश्च रोदसी रोदयन्निव ॥२२०॥

दंष्ट्राभिर्वज्रसाराभिर्नखरैः शूलसोदरैः । अव्यग्रं व्यापिपर्ति स्म व्याघ्रो भुवनभर्तरि ॥२२१॥

तत्र विच्छायतां प्राप्ते दवदग्ध इव द्रुमे । **सिद्धार्थ**राजरूपं स विचक्रे विबुधाधमः ॥२२२॥

किमेतद्भवता तात ! प्रक्रान्तमतिदुष्करम् । प्रव्रज्यां मुञ्च माऽस्माकं प्रार्थनामवजीगणः ॥२२३॥

वार्धके मामशरणं त्यक्तवान्**नन्दिवर्धनः** । विकृता **त्रिशलां** चैवं विललाप मुहुर्मुहुः ॥२२४॥ (युग्मम्)

---

१. **सुदुर्मतिः** खं. १-२ । २. **सहोत्थिताः** खं. १-२-३-४ । ३. **योगवित्ते** खं. १-२, मु. । ४. **वृश्चन०** मु. । ध्यानभङ्गे कृतनिश्चयः । ५. **०न्यसातयन्** मु. । ६. **मूषका०** खं. ४ । ७. निष्फलतां गतेषु । ८. **अखण्डतुण्ड०** मु. नूतन मु. । ९. **तस्यासारे** खं. १-२ । सारे-बले रेणुसाद्भूते—धूल्यां मिलिते । १०. व्यात्तं—विवृतं व्यायतं—दीर्घम् । ११. **जङ्घोस्त्र्युगं** खं. १-२ । १२. **फूत्कुर्वन्** खं. १-२ । १३. **०त्किलकिला०** खं. १-२ विना । १४. चर्मवस्त्रः । १५. **कर्त्रिका०** मु. नूतन मु. । १६. **ध्मातः** मु. नूतन मु. ।

ततस्तयोर्विलापैरप्यलिप्तमनसि प्रभौ । आवासितं दुराचारः स्कन्धावारमकल्पयत् ॥२२५॥

तत्राऽनासाद्य दृषदं[१] सूदः सादर ओदने । चुल्लीपदे प्रभोः पादौ कृत्वा स्थालीं न्यवेशयत्[२] ॥२२६॥

तत्कालं ज्वालितस्तेन जज्वाल ज्वलनोऽधिकम् । पादमूले जगद्भर्तुर्गिरेरिव दवानलः ॥२२७॥

तप्तस्यापि प्रभोः स्वर्णस्येव न श्रीरहीयत । ततः सुराधमश्चक्रे पक्वणं[३] दारुणक्वणम् ॥२२८॥

पक्वणोऽपि प्रभोः कण्ठे कर्णयोर्भुजदण्डयोः । जङ्घयोश्च क्षुद्रपक्षिपञ्जराणि व्यलम्बयत् ॥२२९॥

खगैश्चञ्चुनखाघातैस्तथा दद्रे प्रभोस्तनुः । यथा छिद्रशताकीर्णा तत्पञ्जरनिभा[४]ऽभवत् ॥२३०॥

तत्राप्यसारतां प्राप्ते पक्वणे पक्वपत्रवत् । उत्पादितमहोत्पातं **खरवात**मजीजनत् ॥२३१॥

अन्तरिक्षे महावृक्षांस्तृणोत्क्षेपं समुत्क्षिपन् । विक्षिपन् पांशुविक्षेपं दिक्षु च ग्राव-कर्करान् ॥२३२॥

सर्वतो रोदसीगर्भं भस्त्रापूरं च पूरयन् । उत्पाट्योत्पाट्य वातोऽसौ भगवन्तमपातयत् ॥२३३॥ (युग्मम्)

तेनापि **खरवाते**नाऽपूर्णकामो विनिर्ममे । द्युसत्कुलकलङ्कोऽसौ द्राक् **कलंकलिका**ऽनिलम् ॥२३४॥

भूभृतोऽपि भ्रमयितुमलङ्कर्मीणविक्रमः । भ्रमयामास चक्रस्थमृत्पिण्डमिव स प्रभुम् ॥२३५॥

भ्रम्यमाणोऽर्णवावर्तेनेव तेन नभस्वता । तदेकतानो न ध्यानं मनागपि जहौ प्रभुः ॥२३६॥

वज्रसारमनस्कोऽयं बहुधाऽपि कदर्थितः । न क्षुभ्यति कथमहं भग्नो[५]गूर्यामि तां सभाम् ? ॥२३७॥

तदस्य प्राणनाशेन ध्यानं नश्यति नान्यथा । चिन्तयित्वेति चक्रे स **कालचक्रं** सुराधमः ॥२३८॥

अह्नाय तदयोभारसहस्रघटितं ततः । उद्धधार सुरः शैलं **कैलास**मिव **रावणः** ॥२३९॥

पृथिवीं संपुटीकर्तुं कृतं मन्ये पुटान्तरम् । उत्पत्य[६] **कालचक्रं** स प्रचिक्षेपोपरि प्रभोः ॥२४०॥

ज्वालाजालैरुच्छलद्भिर्दिशः सर्वाः करालयत् । [७]तत् पपात जगद्भर्तर्यौर्वानल इवाऽर्णवे ॥२४१॥

कुलक्षितिधरक्षोदक्षमस्याऽस्य प्रहारतः । ममज्जाऽऽजानु भगवानन्तर्वसुमतीतलम् ॥२४२॥

एवंभूतेऽपि भगवानशोचदिदमस्य यत् । तितारयिषवो विश्वं वयं संसारकारणम् ॥२४३॥

कालचक्रहतोऽप्येष प्रपेदे पञ्चतां न यत् । अगोचरस्तदस्त्राणामुपायः क इहाऽपरः ? ॥२४४॥

[अनुकूलैरुपसर्गैः क्षुभ्येद्यदि कथञ्चन । इति बुद्ध्या → सुर[८]श्चक्रे तानाशु त्रिजगद्गुरोः ॥२४५॥

सद्यः प्रकाशमानाशं क्रोशत्खगकुलाकुलम् । प्रातःकालमकालेऽपि दर्शयामास दुष्टधीः ॥२४६॥

तां च दैवीमसौ मायां मन्यमानो महामनाः । न मुमोच विभुर्ध्यानमभिग्रहकृताग्रहः ॥२४७॥

ताडङ्क-हार-केयूर-किरीटद्योतिताम्बरः । तत् संहृत्य ← विमानस्थः स पुरोऽस्थादुवाच च ॥२४८॥

महर्षे ! तव तुष्टोऽस्मि सत्त्वेन तपसौजसा । प्राणानपेक्षभावेनाऽऽरब्धनिर्वहणेन च ॥२४९॥

पर्याप्तं तपसाऽनेन शरीरक्लेशकारिणा । ब्रूहि याचस्व मा कार्षीः शङ्कां यच्छामि किं तव ? ॥२५०॥

इच्छामात्रेण पूर्यन्ते यत्र नित्यं मनोरथाः । किमनेनैव देहेन त्वां स्वर्गं प्रापयामि तम्[९] ? ॥२५१॥

अनादिभवसंरूढकर्मनिर्मोक्षलक्षणम् । एकान्तपरमानन्दं मोक्षं वा त्वां नयामि किम् ? ॥२५२॥

---

१. **दृषदः** मु. । पाषाणखण्डम् । २. **न्यवेद०** मु. नूतन मु. । ३. चाण्डालं भयङ्करशब्दम् । ४. **तत्पञ्जरमिवा०** मु. । ५. **भग्नगु०** मु. । 'भग्ना गौः—वाग् यस्य सः' इति तत्र टिप्पणी । भग्ना आगूः—प्रतिज्ञा यस्य सः । ६. **उत्पाट्य** मु. । ७. **उत्पपात** खं. १ । ८. →← एतदन्तर्गतः पाठः खं. १-२-४ प्रतिषु न दृश्यते । ९. **तत्** खं. ४ ।

अशेषमण्डलाधीशमौलिलालितशासनम् । अथवाऽत्रैव यच्छामि साम्राज्यं प्राज्यमृद्धिभिः ? ॥२५३॥

इत्थं प्रलोभनावाक्यैरक्षोभ्यमनसि प्रभौ । अप्राप्तप्रतिवाक् पापः पुनरेवमचिन्तयत् ॥२५४॥

मोघीकृतमनेनैतन्मम शक्तिविजृम्भितम् । तदिदानीममोघं स्याद्यद्येकं कामशासनम् ॥२५५॥

यतः कामास्त्रभूताभिः कामिनीभिः कटाक्षिताः । दृष्टा महापुमांसोऽपि लुम्पन्तः पुरुषव्रतम् ॥२५६॥

इति निश्चित्य चित्तेन निर्दिदेश सुराङ्गनाः । तद्विभ्रमसहायान् षट् प्रायुङ्क्त स ऋतूनपि ॥२५७॥

कृतप्रस्तावना मत्तकोकिलाकलकूजितैः । कन्दर्पनाटकनटी वसन्तश्रीरशोभत ॥२५८॥

मुखवासं सज्जयन्ती विकसन्नीपरेणुभिः । सैरन्ध्रीव दिग्वधूनां ग्रीष्मलक्ष्मीरजृम्भत ॥२५९॥

राज्याभिषेककामस्य मङ्गल्यतिलकानिव । सर्वाङ्गं केतकव्याजात् कुर्वती प्रावृडाबभौ ॥२६०॥

सहस्रनयनीभूय नवनीलोत्पलच्छलात् । स्वसम्पदमिवोद्दामां पश्यन्ती शुशुभे शरत् ॥२६१॥

जयप्रशस्तिं कामस्य श्वेताक्षरसहोदरैः । हेमन्तश्रीर्लिलेखेव प्रत्यग्रैः कुन्दकुड्मलैः ॥२६२॥

गणिकेवोपजीवन्ती हेमन्तसुरभीसमम् । कुन्दैश्च सिन्दुवारैश्च शिशिरश्रीरचीयत ॥२६३॥

एवमुज्जृम्भमाणेषु सममेवर्तुषु क्षणात् । मीनध्वजपताकिन्यः प्रादुरासन् सुराङ्गनाः ॥२६४॥

सङ्गीतमविगीताङ्ग्यः पुरो भगवतस्ततः । ताः प्रचक्रमिरे जैत्रं मन्त्रास्त्रमिव [१]मान्मथम् ॥२६५॥

तत्राऽविसूत्रितलयं गान्धारग्रामबन्धुरम् । काभिश्चिदुदगीयन्त जातयः शुद्धवे[२]सराः ॥२६६॥

क्रमव्युत्क्रमगैस्तानैर्व्यक्तैर्व्यञ्जनधातुभिः । प्रवीणाऽवादयद्वीणां काचित् सकल-निष्कलाम् ॥२६७॥

[३]स्फुटत्तकार-धोंकारप्रकारैर्मेघनिस्वनान् । काश्चिच्च वादयामासुर्मृदङ्गांस्त्रिविधानपि ॥२६८॥

[४]नभोभूगतचारीकं विचित्र[५]करणोद्भटम् । दृष्टिभावैर्नवनवैः काश्चिदप्यनरीनृतुः ॥२६९॥

दृढाङ्गहाराभिनयैः सद्यस्त्रुटितकञ्चुका । बध्नन्ती श्लथधम्मिल्लं दोर्मूलं काऽप्यदीदृशत् ॥२७०॥

दण्डपादाभिनयनच्छलात् काऽपि मुहुर्मुहुः । चारुगोरोचनागौरमूरुमूलमदर्शयत् ॥२७१॥

श्लथ[६]चण्डातकग्रन्थिदृढीकरणलीलया । काऽपि प्राकाशयद्वापीसनाभि[७] नाभिमण्डलम् ॥२७२॥

व्यप[८]दिश्येभदन्ताऽऽख्यहस्त[९]काभिनयं मुहुः । गाढमङ्गपरिष्वङ्गसंज्ञां काचिच्च निर्ममे ॥२७३॥

संचार[१०]यन्त्युत्तरीयं नीवी[११]निबिडनच्छलात् । नितम्बबिम्बफलकं काचिदाविरभावयत् ॥२७४॥

अङ्गभङ्गापदेशेन वक्षः पीनोन्नतस्तनम् । सुचिरं रोचयामास काचिद्रुचिरलोचना ॥२७५॥

यदि त्वं वीतरागोऽसि रागं तन्नस्तनोषि किम् ? । शरीरनिरपेक्षश्चेद्दत्से वक्षोऽपि किं न नः ? ॥२७६॥

दयालुर्यदि वाऽसि त्वं तदानीं विषमायुधात् । अकाण्डाकृष्टकोदण्डादस्मान्न त्रायसे कथम् ? ॥२७७॥

उपेक्षसे कौतुकेन यदि नः प्रेमलालसाः । किञ्चिन्मात्रं हि तद्युक्तं मरणान्तं न युज्यते ॥२७८॥

स्वामिन् ! कठिनतां मुञ्च पूरयाऽस्मन्मनोरथान् । प्रार्थनाविमुखो मा भूः काश्चिदित्यूचिरे चिरम् ॥२७९॥

एवं गीतातोद्यनृत्तैर्विकारैराङ्गिकैरपि । चाटुभिश्च सुरस्त्रीणां न चुक्षोभ जगद्गुरुः ॥२८०॥

एवं विंशत्युपसर्गीं तत्र रात्रौ सुराधमः । चक्रे **संगमकः** कायोत्सर्गस्थस्य जगद्गुरोः ॥२८१॥

---

१. कामदेवसम्बन्धि । २. **शुद्धचेतसः** मु. । ३. **स्फुटन्नकार०** मु० । ४. चार्यः नृत्यसम्बन्धिन्यो गतिविशेषाः । ५. करणान्यपि नृत्यसम्बन्धीन्येव भङ्गिप्रकाराः । ६. चण्डातकः—उत्तरीयम् । ७. **०सनाभिं** खं. १-३-४ । ८. **व्यपदे०** मु. । ९. **०हस्तिका०** खं. ३ । १०. **०न्त्यन्तरीयं** नूतन मु. । ११. निबिडनं—दृढीकरणम् ।

¶प्रातः **संगमक**श्चैवमचिन्तयदहो ! अयम् । नेषदप्यचलद्ध्यानान्मर्यादाया इवाऽर्णवः ॥२८२॥
तत्किं यामि दिवं ? भ्रष्टप्रतिज्ञो यामि वा कथम् ? । क्षोभयिष्याम्युपसर्गैः स्थित्वाऽहं चिरमप्यमुम् ॥२८३॥
¶पथि सूर्यकरस्पृष्टे युगमात्रप्रदत्तदृक् । भगवान् **वालुका**ऽभिख्यं ग्रामं प्रत्यचलत्ततः ॥२८४॥
सुराधमः **संगमकः** पञ्चचौरशतीं पथि । विचक्रे वालुकां चोच्चैर्वालुकार्णवसन्निभाम् ॥२८५॥
मातुल ! मातुलेत्युच्चैर्जल्पन्तो दस्यवः प्रभुम् । तथा सस्वजिरे गाढं यथा गिरिरपि स्फुटेत् ॥२८६॥
जगाम **वालुकाग्रामं** प्रशमामृतसागरः । जानुदघ्नं[1] वालुकायां मज्जत्पादो जगद्गुरुः ॥२८७॥
निसर्गक्रूरधीरित्थमुपसर्गान् सुराधमः । पुरे ग्रामे वनेऽन्यत्राऽप्यनुगच्छन् प्रभोर्व्यधात् ॥२८८॥
¶उपसर्गकृतो जग्मुर्मासाः **संगमक**स्य षट् । अथाऽगाद् गोकुले स्वामी तदाऽऽसीत्तत्र चोत्सवः ॥२८९॥
षडप्युपोषितो मासान् भगवानतिलङ्घ्य[2] तान् । कर्तुकामः पारणकं भिक्षार्थं गोकुलेऽविशत् ॥२९०॥
यत्र यत्र गृहे स्वामी प्रययौ तत्र तत्र च । अनेषणां प्रविदधे पापधीः स सुराधमः ॥२९१॥
दत्तोपयोगो ज्ञात्वा तमनिवृत्तं सुराधमम् । स्वामी निवृत्त्य भिक्षायास्तस्थौ प्रतिमया बहिः ॥२९२॥
किं भग्नपरिणामोऽयमिति सोऽप्यवधेः सुरः । यावदैक्षिष्ट तावच्चाऽपश्यदक्षुभितं प्रभुम् ॥२९३॥
स सुरोऽचिन्तयच्चैवं षण्मासीं सन्ततैः कृतैः । नोपसर्गैः कम्पितोऽसौ **सह्यो**[3]ऽर्णवजलैरिव ॥२९४॥
दीर्घेणाऽप्येष कालेन ध्यानान्न हि चलिष्यति । वृथा मे प्रक्रमोऽत्राऽभूद् गजस्येवाऽद्रिभेदने ॥२९५॥
स्वर्विलाससुखं हित्वा शापभ्रष्ट इवाऽवनिम् । कियच्चिरं हहाऽभ्राम्यं निजदुर्बुद्धिवञ्चितः ? ॥२९६॥
¶एवं विचिन्त्य स सुरः प्रणम्य च जगद्गुरुम् । कृताञ्जलिर्म्लानमुखो ह्रीणश्चैवमभाषत ॥२९७॥
यथा सभायां शक्रेण कीर्तितोऽसि तथा ह्यसि । तद्वचोऽश्रद्दधानेन मयाऽस्येवमुपद्रुतः ॥२९८॥
सत्यप्रतिज्ञस्त्वं भ्रष्टप्रतिज्ञोऽहमसौ पुनः । न व्यधायि मया साधु तत्क्षमस्व क्षमानिधे ! ॥२९९॥
द्यां यास्याम्युपसन्नो[4]ऽहमुपसर्गपराङ्मुखः । व्रज त्वमपि निःशङ्को ग्रामाकरपुरादिषु ॥३००॥
ग्रामेषु विश भिक्षायै भुंक्ष्वाऽऽहारमदूषितम् । भिक्षादोषा अपि पुरा विहितास्ते मयैव हि ॥३०१॥
स्वाम्यवोचत नश्चिन्तां मुञ्च **संगमका**मर ! । कस्याऽप्यधीना न वयं विहरामो निजेच्छया ॥३०२॥
इत्युक्तवन्तं **श्रीवीरं** प्रणम्य स सुराधमः । सानुतापः प्रचचाल पुरुहूतपुरीं[5] प्रति ॥३०३॥
¶इतश्च कालं तावन्तं सुराः सौधर्मवासिनः । निरानन्दा निरुत्साहा उद्विग्नाश्चाऽवतस्थिरे ॥३०४॥
शक्रोऽपि मुक्तनेपथ्याङ्गरागोऽत्यन्तदुःखितः । सङ्गीतकादिविमुखो मनस्येवमचिन्तयत् ॥३०५॥
इयतामुपसर्गाणां निमित्तमभवं ह्यहम् । मया स्वामिप्रशंसायां कृतायां सोऽकुपत् सुरः ॥३०६॥
अत्रान्तरे **संगमकः** पापपङ्कमलीमसः । प्रनष्ट[6]कान्तिप्राग्भारोऽम्भारोऽम्भःस्पृष्ट इव दर्पणः ॥३०७॥
भ्रष्टप्रतिज्ञो मन्दाक्ष[7]मन्दीभूताक्षिपङ्कजः । देवराजाधिष्ठितां तां **सुधर्मा**माययौ सभाम् ॥३०८॥ (युग्मम्)
¶**शक्रः संगमकं** दृष्ट्वा सद्यो भूत्वा पराङ्मुखः । इत्यूचे भोः सुराः ! सर्वेऽप्याकर्णयत मद्वचः ॥३०९॥

१. **जानुदघ्न्यां** नूतन मु. । जानुप्रमाणम् । २. **०नविलङ्घ्य** खं. १ । ३. सह्याद्रिः । ४. खिन्नः शान्तो वा । ५. इन्द्रपुरीं । ६. प्रणष्ट० मु. नूतन मु. । ७. मन्दाक्षं-लज्जा ।

अयं हि कर्मचण्डालः पापः **संगमका**मरः । दृश्यमानोऽपि पापाय तद् द्रष्टुं नैष युज्यते ॥३१०॥

बह्वनेनाऽपराद्धं हि यत्स्वामी नः कदर्थितः । ना[1]ऽस्मभ्यमपि किं भीतो भवाद्भीतो न यद्ययम् ? ॥३११॥

अर्हन्तो नाऽन्यसाहाय्यात्तप्यन्ते तप इत्यहम् । तथोपसर्गकालेऽपि नाऽमुं पापमशिक्षयम् ॥३१२॥

अतः परमिह तिष्ठन्नस्माकमपि पाप्मने । निर्वासनीयस्तदसौ कल्पादस्मात् सुराधमः ॥३१३॥

इत्युदित्वा वज्रपाणिर्वज्रेणेव शिलोच्चयम् । जघान वामपादेन सुराधममर्मर्षणः ॥३१४॥

पर्यस्यमानो विविधायुधैर्माघवनैर्भटैः । आक्रुश्यमानस्त्रिदिवस्त्रीभिर्मोटितपाणिभिः ॥३१५॥

सामानिकैर्हस्यमानो **यानका**ख्यविमानगः । स शिष्टै[2]कार्णवायुष्को मेरुचूलां सुरो ययौ ॥३१६॥ (युग्मम्)

महिष्यः **संगमक**स्य शक्रमेवं व्यजिज्ञपन् । स्वनाथमनुगच्छामस्त्वदादेशो भवेद्यदि ॥३१७॥

अनुगन्तुं **संगमकं** दीनास्या अन्वमंस्त ताः । अवारयत् परीवारमशेषमपि वासवः ॥३१८॥

[3]द्वैतीयीकेऽथ दिवसे तत्र गोचरचर्यया । प्राविशद् गोकुलवरे पारणेच्छुर्जगद्गुरुः ॥३१९॥

तत्रैका भक्तितो वत्सपालकस्थविरा प्रभुम् । कल्पेन परमान्नेनोषितेन प्रत्यलाभयत् ॥३२०॥

चिराज्जातेन भगवत्पारणेन प्रमोदि[4]नः । चक्रिरे पञ्च दिव्यानि तत्र सन्निहिताः सुराः ॥३२१॥

ततश्च विहरन् स्वामी पुरी**मालभिकां** ययौ । तस्थौ प्रतिमया तत्राऽऽलेख्यस्थ इव सुस्थिरः ॥३२२॥

तत्र विद्युत्कुमारेन्द्रो नाम्ना **हरि**रिति प्रभुम् । एत्य प्रदक्षिणीकृत्य प्रणम्यैवमवोचत ॥३२३॥

उपसर्गास्त्वया नाथ ! ते सोढा यैः श्रुतैरपि । अस्मादृशा विदीर्यन्ते वज्रादप्यतिरिच्यसे ॥३२४॥

स्तोकेनाप्युपसर्गेण घातिकर्मचतुष्ट[5]यम् । हनिष्यस्यचिरादेव केवलं चाऽर्जयिष्यसि ॥३२५॥

इत्युदित्वा भगवन्तं नमस्कृत्य च भक्तितः । **हरि**र्विद्युत्कुमारेन्द्रो ययौ निजनिकेत[6]नम् ॥३२६॥

भगवानपि निर्गत्य नगरीं **श्वेतवीं** ययौ । विद्युदिन्द्रो **हरिसह**स्तत्रैत्याऽवन्दत प्रभुम् ॥३२७॥

आख्याय सोऽपि **हरि**वज्जगाम निजमाश्रयम् । नाथोऽपि गत्वा **श्रावस्त्यां** तस्थौ प्रतिमया स्थिरः ॥३२८॥

तस्यां पुर्यां दिने तस्मिन्महावि[7]च्छर्दपूर्वकम् । प्रारब्धोऽभूज्जनैः **स्कन्द**रथयात्रामहोत्सवः ॥३२९॥

प्रतिमास्थमतिक्रम्य भगवन्तं पुरीजनाः । **स्कन्दं** प्रति ययु[8]श्चैत्यपूजाप[9]टलिकाभृतः ॥३३०॥

[10]स्नपयित्वा पूजयित्वा **स्कन्द**स्य प्रतिमां जनाः । रथमध्यारोपयितुमसज्जन्त यथाविधि ॥३३१॥

तदा चाऽचिन्तयच्छक्रः कथं विहरति प्रभुः । ददर्श चावधे**र्वीरं** तथास्थं तांश्च नागरान् ॥३३२॥

कथं नाथमतिक्रम्य निर्विवेको जनो ह्ययम् । **स्कन्द**पूजां करोतीति सेर्ष्यस्तत्राऽऽययौ हरिः ॥३३३॥

शक्रेणाधिष्ठिता **स्कन्द**प्रतिमा प्रतिमास्थितम् । भगवन्तं प्रत्यचालीद्यन्त्रपाञ्चालिकेव सा ॥३३४॥

अहो **स्कन्दकुमारो**ऽयं रथमारोक्ष्यति स्वयम् । इत्यूचुर्नागरा यावत्तावत् सा स्वामिनं ययौ ॥३३५॥

[11]सा त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य भगवन्तं ननाम च । उपासितुं च प्रारेभे निष[12]ण्णा पृथिवीतले ॥३३६॥

अयमस्याऽपि देवस्य पूज्यः कोऽपीति सर्वथा । चक्रे न युक्तमस्माभिर्यदस्याऽतिक्रमः कृतः ॥३३७॥

---

१. **अस्मत्तोऽपि न किं भीतो** खं. १-२ । (**किं न भीतो –** खं. २) । २. अवशिष्टं एकसागरोपमप्रमाणं आयुर्यस्य सः । ३. **द्वैतीयिके०** मु. । **द्वैतीयके०** खं. ३-४ । ४. **प्रमोदतः** मु. । ५. **०चतुष्टयीम्** खं १-२ । ६. **०निकेतने** खं ३ । ७. महाडम्बरपूर्वकम् । ८. **ययुश्चित्र०** खं. १-२-४ । ९. **०पाटलिका०** खं. १-२ । १०. **स्नाप०** खं. ४ । ११. **स त्रिः** खं. ४ । १२. **निषण्णः** खं ३-४ ।

इति ब्रुवाणास्ते पौरा विस्मयाऽऽनन्दधारिणः । महिमानं प्रभोश्चक्रुः **कौशाम्बीं** च ययौ प्रभुः ॥३३८॥

तत्राऽर्केन्दू सविमानौ जिनेन्द्रं प्रतिमास्थितम् । भक्त्याऽभ्येत्य ववन्दाते सुयात्राप्रश्नपूर्वकम् ॥३३९॥

क्रमाच्च विहरन् स्वामी ययौ **वाराणसीं** पुरीम् । अभ्येत्य तत्र शक्रेण ववन्दे मुदितात्मना ॥३४०॥

ततो **राजगृहे** गत्वा स्थितं प्रतिमया प्रभुम् । **ईशानेन्द्रो**ऽनमद्भक्त्या सुयात्राप्रश्नपूर्वकम् ॥३४१॥

गतोऽथ **मिथिलापुर्यां** स्वामी **जनक**भूभुजा । **धरणेन्द्रे**ण चाऽपूजि प्रियप्रश्नविधायिना ॥३४२॥

¶ततो विहरमाणोऽगा[1]**द्वैशालीं** नगरीं प्रभुः । तत्र चैकादशो वर्षाकालो व्रतदिनादभूत् ॥३४३॥

तस्यां च **समरोद्याने** बलदेवनिकेतने । चतुर्मासक्षपणभृत्तस्थौ प्रतिमया प्रभुः ॥३४४॥

भूतानन्दो नागराजस्तत्रैत्याऽवन्दत प्रभुम् । आसन्नं केवल[2]ज्ञानं समाख्याय जगाम च ॥३४५॥

¶परमश्रावकस्तत्र **जिनदत्ता**भिधोऽऽवसत् । दयावान् विश्रुतो **जीर्णश्रेष्ठी**ति विभवक्षयात् ॥३४६॥

तत्रोद्याने बलदेवायतने स गतस्तदा । **जिनदत्तो** जिनपतिं ददर्श प्रतिमास्थि[3]तम् ॥३४७॥

छद्मस्थ एष सर्वज्ञोऽस्तीति निश्चित्य स प्रभुम् । भक्त्या ववन्दे परया चित्ते चैवमचिन्तयत् ॥३४८॥

उपोषितोऽसौ भगवानद्यास्ति प्रतिमाधरः । श्वः कर्ता पारणं चेन्मे[4] मन्दिरे सुन्दरं तदा ॥३४९॥

नित्यमित्याशया नाथं चतुर्मासीमसेवत । तदन्त्याहे निमन्त्र्येशं स ययौ निजवेश्मनि ॥३५०॥

[5]पूर्वसंसाधितान्यात्मनिमित्तं स महामनाः । प्रासु[6]कान्येषणीयानि वरभोज्यान्यचिन्तयत् ॥३५१॥

¶**जिनदत्तो** जिनमा[7]र्गे दत्तदृक् प्राङ्गणे स्थितः । दध्यावेतानि भोज्यानि दास्यामि स्वामिने खलु ॥३५२॥

धन्योऽस्मि खलु यस्यौकस्यर्हन् स्वयमिहैष्यति । करिष्यति पारणं च संसारार्णवतारणम् ॥३५३॥

आगच्छतश्च नाथस्य गमिष्याम्येष संमुखम् । त्रिश्च प्रदक्षिणीकृत्य वन्दिष्ये तत्पदाम्बुजे ॥३५४॥

अपुनर्जन्मने जन्म मम चेदं भविष्यति । मोक्षाय दर्शनमपि किं पुनः पारणं प्रभोः ? ॥३५५॥

¶एवं च चिन्तयन् यावत् स तस्थौ शुचिमानसः । तावज्जगामा**ऽभिनव**श्रेष्ठिनो धामनि प्रभुः ॥३५६॥

स श्रेष्ठी श्रीमदोद्ग्रीवश्चेटीं मिथ्यादृगादिशत् । दत्त्वा भिक्षामसौ भिक्षुर्मंक्षु भद्रे ! विसृज्यताम् ॥३५७॥

दा[8]रुहस्तकहस्ता सा कुल्माषान् समुपानयत् । चिक्षेप च जगद्भर्तुः पाणिपात्रे प्रसारिते ॥३५८॥

ताडितो दुन्दुभिर्देवैश्चेलोत्क्षेपश्च निर्ममे । वसुधारा पुष्पगन्धाम्भसां वृष्टिश्च तत्क्षणात् ॥३५९॥

लोकैश्च पृष्टो**ऽभिनव**श्रेष्ठी माय्येवमब्रवीत् । स्वयं मया पायसेन पारणं कारितः प्रभुः ॥३६०॥

अहो दानं सुदानं चेत्याकर्ण्य दिविषद्ध्वनिम् । लोको राजा चा**ऽभिनव**श्रेष्ठिनं तुष्टुवुर्मुहुः ॥३६१॥

स्वाम्यागमनचिन्तावा**ञ्जीर्णश्रेष्ठी** त[9]था स्थितः । दिविषद्दुन्दुभिध्वानमाकर्ण्यैवं व्यचिन्तयत् ॥३६२॥

धिगहो ! मन्दभाग्योऽस्मि मुधा मम मनोरथः । यदतिक्रम्य मद्वेश्माऽन्यत्र प्रभुरपारयत् ॥३६३॥

¶पारयित्वा प्रभुरपि विहरन्नन्यतो ययौ । तत्रोद्याने **पार्श्व**शिष्यः केवल्यथ समाययौ ॥३६४॥

---

१. **०द्विशालीं** मु. । २. **केवलं** खं. १ । ३. **प्रतिमाधरम्** खं. ३ । ४. **चेन्मन्मन्दिरे** मु. । ५. **पूर्वं** खं. ३-४ । ६. **प्राशुका०** खं. १-२ । ७. **जिनमार्ग०** खं. ३. विना । ८. काष्ठनिर्मितो हस्तको हस्ये यस्याः सा । हस्तकः 'कडछो' इति भाषायाम् । ९. **यथा** खं ३ ।

राजा लोकश्च तं गत्वा पप्रच्छ भगवन्निह । नगर्यां को महापुण्यसम्भारोपार्जको [1]जनः ॥३६५॥

जीर्णश्रेष्ठीति सोऽप्याख्यल्लोकोऽप्यूचे कथं ह्यसौ ? । न स्वामी पारितोऽनेनाऽ**भिनवेन** हि पारितः ॥३६६॥

वसुधाराऽ**प्यभिनव**श्रेष्ठिनो मन्दिरेऽपतत् । स कथं न महापुण्यसम्भारोपार्जकः प्रभो !? ॥३६७॥

केवल्याख्यद्द्रावतोऽर्हञ्**जिनदत्ते**न पारितः । तथोपार्ज्यच्युते कल्पे जन्माऽनेन भवादितः ॥३६८॥

तादृग्भावस्तदाऽयं चेन्नाऽश्रोष्यद् दुन्दुभिध्वनिम् । तदा ध्यानान्तरगतः प्राप्स्यत् केवलमुज्ज्वलम् ॥३६९॥

शुद्धभावविहीनेनाऽ**भिनव**श्रेष्ठिना पुनः । प्राप्तमर्हत्पारणस्य वसुधारैहिकं फलम् ॥३७०॥

भक्त्यभक्तिविहीनं तदर्हत्पारणजं फलम् । आकर्ण्य विस्मितो लोकः स्थानं निजनिजं ययौ ॥३७१॥

¶इतश्च नगर-ग्रामा-ऽऽकर-द्रोणमुखादिषु । विहरन् भगवान् **वीरः सुंसुमारपुरं** ययौ ॥३७२॥

तत्रोद्यानेऽ**शोकखण्डे**ऽधोऽशोकद्रोः शिलातले । कृता[2]ष्टमः प्रभुर्भेजे प्रतिमामे[3]करात्रिकीम् ॥३७३॥

¶इतश्चात्रैव **भरते विन्ध्य**पादतलस्थिते । **बेभेले**[4] सन्निवेशेऽभूद्धनवान् **पूरणो** गृही ॥३७४॥

निशीथे सोऽन्यदा दध्यौ नूनं पूर्वभवे मया । कृतं महत्तपो येन श्रीरियं मान्यता च मे ॥३७५॥

फलं प्राक्कर्मणामत्र प्राप्यते हि शुभाशुभम् । सेव्यसेवकभावेन तज्जनेष्वनुमीयते ॥३७६॥

गृहवासं परित्यज्य स्वजनान् प्रतिबोध्य च । एष्यद्भवे फलप्राप्त्यै[5] चरिष्यामि तपो यतः ॥३७७॥

मासैरष्टभिरह्ना[6] च पूर्वेण वयसाऽऽयुषा । तत्कर्तव्यं मनुष्येण येनाऽन्ते सुखमेधते ॥३७८॥

एवं विचिन्त्य स प्रातर्भोजयित्वा स्वकाञ्जनान् । आपृच्छ्य च व्रतकृते स्वपदे तनयं न्यधात् ॥३७९॥

स्वयं तु[7] नाम्ना **प्राणामं** तापसव्रतमाददे । चतुःपुटं दारुमयं भिक्षापात्रमथाऽग्रहीत् ॥३८०॥

आरभ्य तद्दिनादेव सदा [8]षष्ठानि सोऽकरोत् । आत्मानमातापनया [9]क्लेशयामास चाऽन्वहम् ॥३८१॥

प्राप्ते च पारणदिने भाजनं तच्चतुःपुटम् । गृहीत्वा प्रययौ भिक्षाकृते मध्यंदिन[10]क्षणे ॥३८२॥

क्षिप्तामाद्ये पुटे भिक्षां पान्थादीनामदत्त सः । द्वितीयपुटभिक्षां च काकादिभ्यः पुनर्ददौ ॥३८३॥

मत्स्यादिजलचारिभ्यस्तृतीयपुटगामदात् । रागद्वेषौ विनाऽभुङ्क्त चतुर्थपुटगां स्वयम् ॥३८४॥

एवं द्वादशवर्षाणि कृत्वा बालतपः स तु । **वेभेल**[11]सन्निवेशस्यैशान्यामनशनं ललौ ॥३८५॥

मासं सोऽनशनं कृत्वा मृत्वा बालतपोवशात् । अभूच्**चमरचञ्चा**यां **चमरेन्द्रो**ऽर्णव[12]स्थितिः ॥३८६॥

¶उत्पन्नमात्रो भुवनान्तराण्यवधिचक्षुषा । द्राक् पश्यन्नूर्ध्वमपि हि **सौधर्मेन्द्रं** ददर्श सः ॥३८७॥

स्थितं विमाने **सौधर्मावतंसे** वज्रधारिणम् । शक्रं महर्द्धिं स[13] प्रेक्ष्य क्रुद्धोऽवोचदिति स्वकान् ॥३८८॥

अप्रार्थितप्रार्थकोऽयं को नु मे शिरसि स्थितः । दुरात्मा विलसत्येवं निर्लज्जः सुरपांसनः ? ॥३८९॥

सामानिकाद्यास्ते मूर्ध्नि निबद्धाञ्जलयोऽवदन् । अयं सौधर्मकल्पेन्द्रो महौजाश्चण्डशासनः ॥३९०॥

तच्छ्रुत्वाऽभ्यधिकं क्रुद्धो भ्रु[14]कुटीभीषणाननः । [15]नासासूत्कारपर्यस्तचामर[16]**श्चमरो**ऽवदत् ॥३९१॥

---

१. **नरः** खं. ४ । २. **०ष्टमप्रभु०** मु. नूतन मु. । ३. **०मैक०** खं. ३ । ४. **बिभेले** खं. २, मु. । ५. **०प्राप्तौ** खं. ४ । ६. **०रह्लादि०** मु. खं. २ । ७. **च** नूतन मु. । ८. षष्ठं उपवासद्वयम् । ९. कृशं कर्तुमारेभे । १०. **दिने क्षणे** खं. १ । ११. **विभेल०** मु. नूतनमु. । १२. अर्णवः सागरोपमः, सागरोपमप्रमाणा आयुषः स्थितिर्यस्य सः । १३. **सम्प्रेक्ष्य** खं. १-२ । १४. **भ्रकुटी०** खं. १ । १५. नासिकायाः सूत्कारशब्देन पर्यस्तानि—प्रक्षिप्तानि चामराणि येन सः । १६. **०चमर०** मु. ।

मद्विक्रमानभिज्ञाः स्थ तद्यूयं तं प्रशंसथ । एष वो दर्शयिष्यामि स्वबलं तस्य पातनात् ॥३९२॥

उच्चस्थानस्थितो दैवात् प्रभुर्नैतावताऽप्ययम् । गज[1]शारीनिविष्टः किं का[2]कोलो रथिकीभवेत् ? ॥३९३॥

य[3]त् स्थितस्तत् स्थितोऽसौ भो ! मयि क्रुद्धे त्वतः परम् । न स्थास्यत्युदिते ह्यर्के न तेजांसि तमांसि च ॥३९४॥

¶अथ सामानिकाः प्रोचुरयं पूर्वभवार्जितैः । पुण्यैर्दिविषदीशोऽभूदधिकर्द्धिपराक्रमः ॥३९५॥

त्वं स्वपुण्यानुमानेन प्रभुरस्मादृशामभूः । पुण्याधीनो हि विभवस्तदीर्ष्यामिह मा कृथाः ॥३९६॥

विक्रमोपक्रमो ह्यस्मिन् क्रियमाणस्त्वया भवेत् । उपहासाय पाताय शरभस्याऽम्बुदेष्विव ॥३९७॥

तत् प्रशाम्य सुखं तिष्ठ भुङ्क्ष्व भोगान् यथासुखम् । विनोदान् पश्य विविधान् सेव्यमानोऽस्मदादिभिः ॥३९८॥

¶अथ तां**श्चमरो**ऽवोचद्यूयं तद्भीरवो यदि । ननु तत्तिष्ठताऽत्रैव यास्याम्येकोऽपि त[4]द्युधे ॥३९९॥

सुराणामसुराणां च स्यादिन्द्रः सोऽथवाऽप्यहम् । प्र[5]त्याकारे यदेकस्मिन् युगपन्न ह्यसिद्वयम् ॥४००॥

इत्यूर्जितं स गर्जित्वा समुत्पिपतिषुर्दिवि[6] । किञ्चिज्जातविवेकः सन् भूयोऽप्येवमचिन्तयत् ॥४०१॥

अमी सामानिकाः शक्रं शक्तमाचक्षते यथा । भविष्यति तथा किञ्चिन्न खल्वेते ममाऽहिताः ॥४०२॥

कार्यगतिर्विषमा च दैवाच्चेन्मे पराजयः । तदा कं शरणं यास्याम्यमुष्मादधिकौजसः ॥४०३॥

एवं विचिन्त्य प्रायुङ्क्ताऽवधिं सोऽथ ददर्श च । **सुंसुमारपुरे वीरस्वामि**नं प्रतिमास्थितम् ॥४०४॥

¶निश्चित्य शरणीकार्यं **श्रीवीरं चमरा**सुरः । उत्थायाऽगात् प्रहरणशालां **तुम्बालया**ह्वयाम् ॥४०५॥

जग्राह तत्र **परिघं** मृत्योर्भुजमिवाऽपरम् । द्विस्त्रिश्च चालयामास तिर्यगूर्ध्वं च स द्रुतम् ॥४०६॥

वीर इत्यसुरस्त्रीभिर्वीक्ष्यमाणः सका[7]मनम् । उत्साह्यमानो भव[8]नपतिभिः कौतुकार्थिभिः ॥४०७॥

उपेक्ष्यमाणोऽज्ञ इति निजैः सामानिकासुरैः । पुर्या**श्चमरचञ्चा**या निर्ययौ **चमरासुरः** ॥४०८॥ (युग्मम्)

¶क्षणा**च्छ्रीवीर**मासाद्य मुक्त्वा परिघमायुधम् । स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नत्वा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥४०९॥

भगवंस्त्वत्प्रभावेण शक्रं जेष्यामि दुर्जयम् । सोऽत्यन्तं बाधते मां हि मन्मू[9]र्ध्नः उपरि स्थितः ॥४१०॥

इत्युक्त्वाऽऽदाय परिघमैशान्यामुपसृत्य च । सद्यो विचक्रे स्वं रूपं प्रमाणे लक्षयोजनम् ॥४११॥

मूर्तीभूतमिव व्योम श्यामच्छविमहातनुः । **नन्दीश्वर**महाद्वीपा**ञ्जनाद्रि**रिव जङ्गमः ॥४१२॥

दंष्ट्राक्रकचभीमास्यो विलोलश्यामकुन्तलः । व[10]क्त्रकुण्डोच्छलज्ज्वालाजालपल्लविताम्बरः ॥४१३॥

पृथुवक्षःस्थलाभोगस्थ[11]गितादित्यमण्डलः । दोर्दण्डप्रे[12]ङ्खणभ्रश्यद्ग्रहनक्षत्रतारकः ॥४१४॥

[13]नाभीमण्डलसंलीनफणिफूत्कारदारुणः । शै[14]लचूलाग्रसंलग्नजानूज्जनितविस्मयः ॥४१५॥

पादावष्टम्भविधुरीकृतभूमण्डलोऽथ सः । समुत्पपात दर्पान्धः सौधर्माधिपतिं प्रति ॥४१६॥ (पञ्चभिः कुलकम्)

ऊर्जितैर्गर्जितैः सर्वं ब्रह्माण्डं स्फोटयन्निव । व्य[15]न्तरान् भीषयमाणो भीष्मोऽन्तक इवाऽपरः ॥४१७॥

ज्यो[16]तिष्कांस्त्रासयन्नुच्चैः कुरङ्गानिव केसरी । क्षणात् प्रापाऽतिसूर्येन्दुमण्डलः शक्रमण्डलम् ॥४१८॥

निलिल्यिरे कि[17]ल्बिषिकास्तत्रसु[18]श्चाऽभियोगिकाः । सेनान्योऽपि समं सैन्यैरकस्मादपि दुद्रुवुः ॥४१९॥

१. गजस्य शारी-वर्म-कवचं, तत्र उपविष्टः । २. काकविशेषः । ३. यत्-इयन्तं कालं सः स्थितस्तत् कामं स्थितः । ४. **तद्युधि** नूतन मु. । ५. खड्गकोशे । ६. **०दिवे** खं. १-२-४ । ७. कामनासहितम् । ८. **भुवन०** मु. नूतन मु. । ९. **मन्मूर्ध्नि** खं. ४ । १०. वक्त्रं–वदनं एव कुण्डं, तस्मादुच्छलन् यो ज्वालासमूहस्तेन पल्लवितं–व्याप्तं अम्बरं–गगनं येन सः । ११. स्थगितं–आवृतम् । १२. प्रेङ्खणं–कम्पनं चलनं वा । १३. तस्य नाभिप्रदेशे संलीनाः–फणिनः, तत्फूत्कारैर्भयङ्करः । १४. शैलो मेरुः, तच्चूलाग्रे संलग्नाभ्यां जानुभ्यां ऊर्ध्वलोके जनितो विस्मयो येन सः । १५. १६. १७. १८. देवजातिनामानि ।

पलायन्ते स्म दिक्पाला: **सोम-वैश्रवणा**दय: । वेगेनाऽऽपततस्तस्माद्भयङ्करमहातनो: ॥४२०॥
आत्म[1]रक्षैरस्खलितो वेत्रिणाऽप्यनिवारित: । किमेतदिति संभ्रान्तैस्त्राय[2]स्त्रिंशैर्निरीक्षित: ॥४२१॥
सकोपविस्मयैर्दृष्ट: सोऽथ सामा[3]निकैर्न्यधात् । एकं क्रमं **पद्मवेद्यां सुधर्माया**मथाऽपरम् ॥४२२॥ (युग्मम्)
परिघेणेन्द्रकीलं त्रिस्ताडयित्वा स दुर्मद: । उत्कटां भ्रकुटिं बिभ्रच्छक्रमेवमवोचत ॥४२३॥
एवंविधानां वृन्देन षिड्गा[4]नामिव नाकिनाम् । ओजसा किं बिडौजस्त्वं ममोपर्यवतिष्ठसे ? ॥४२४॥
अधुना पातयामि त्वामधस्तादात्मनोऽपि हि । मुधा चिरं स्थितोऽसीह शैलाग्र इव मौकलि[5]: ॥४२५॥
पुर्या**श्चमरचञ्चाया:** स्वामिनं **चमरासुरम्** । किं मामपि न जानासि विश्वासह्यपराक्रमम् ? ॥४२६॥
केसरीव व्याधहक्कां तादृक्षं परुषं वच: । अनाक[6]र्णितपूर्वीन्द्र: सिष्मियेऽथ विसिष्मिये ॥४२७॥
ज्ञात्वाऽवधेस्तं **चमरं** रे रे ! नश्येत्यथ ब्रुवन् । भृ[7]कुटीमिव दुर्दर्शं शक्रो दम्भोलिमु[8]द्दधे ॥४२८॥
सारं कल्पानलस्येव विद्युतामिव संचयम् । वृन्दीभूतमिवौर्वाग्निं ज्वा[9]लेद्धं सोऽमुचत् पविम् ॥४२९॥
तडत्तडिति कुर्वाणं त्रस्तगीर्वाणवीक्षितम् । गीर्वाणपतिमुक्तं त**च्चमरं** प्रत्यधावत ॥४३०॥
अर्कतेज इवोलूको द्रष्टुमप्यक्षम: पविम् । वल्गु[10]लीवोर्ध्वपादोऽधोमौलिर्बभ्रंश सोऽसुर: ॥४३१॥
भगवन्तं **महावीरं** प्रपित्सु: शरणं तत: । द्राक् पलायिष्ट **चमर**श्चम[11]रश्चित्रकादिव ॥४३२॥
महाहेरिव मण्डूक उरभ्र इव दन्तिन: । कुञ्जर: शरभस्येव गरुडस्येव पन्नग: ॥४३३॥
अनात्मज्ञ: कथमरे ! युयुत्सुरसुराधम: । शक्रस्याऽऽस्फलित ? इति स नश्यञ्जहसेऽमरै: ॥४३४॥ (युग्मम्)
योऽभूत्तादृग्महादेहो लघुदेह: क्षणेन स: । वाताहत इवाऽम्भोदस्त्वरितत्वरितं ययौ ॥४३५॥
तस्याऽणूकृतरूपस्य गोधाया इव पृष्ठत: । समापतन्नशोभिष्ट ज्वालाजालाकुलोऽशनि: ॥४३६॥
इतश्च वज्रे निर्मुक्तमात्रे वज्रीत्यचिन्तयत् । नाऽसुराणामिहाऽऽगन्तुं शक्ति: सम्भवति स्वत: ॥४३७॥
अर्हन्तमर्हच्चैत्यं वा महर्षिं कञ्चनाऽथ वा । मन्ये मनसिकृत्याऽसौ जातशक्तिरिहाऽऽययौ ॥४३८॥
विचिन्त्येत्यवधे: शक्रोऽज्ञासीत् स्वामिप्रभावत: । तत्राऽऽयातं **चमरेन्द्रं** यान्तं च स्वामिनं प्रति ॥४३९॥
हा हा हतोऽस्मीति वदन्निन्द्र: कुलिशवर्त्मना । द्रुतद्रुतमधाविष्ट त्रुटद्धारादिभूषण: ॥४४०॥
अधस्तान्निजभूमित्वा**च्चमर**स्तत्र चाऽग्रत: । तत्पृष्ठतोऽगाद्दम्भोलिर्वज्री तत्पृष्ठत: पुन: ॥४४१॥
पश्चात् प्रचलितोऽपीन्द्रो निजशक्त्याऽतिवेगवान् । करीव प्रतिका[12]रस्य तयोर्निकटवर्त्यभूत् ॥४४२॥
आसन्नप्रायकुलिश: कथञ्चित् प्राप सोऽसुर: । प्रतिमास्थं **महावीरं** दवार्तद्विपवन्नदीम्[13] ॥४४३॥
शरणं शरणमिति ब्रुवाण: स्वामिपादयो: । अन्तरे सूक्ष्मकीभूय कुन्थुव**च्चमरो**ऽविशत् ॥४४४॥
चतुरगुङ्गुलमप्राप्तं स्वामिपादारविन्दयो: । वज्रं मुष्ट्याऽग्रहीद्वज्री सर्पं गारुडिको यथा ॥४४५॥
प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य वन्दित्वा च पुरन्दर: । कृताञ्जलिरुवाचैवं भक्तिनिर्भरया गिरा ॥४४६॥
नाऽज्ञासिषं यथा स्वामिपादपद्मप्रभावत: । आगम**च्चमरेन्द्रो** मामुपद्रोतुं समुद्धत: ॥४४७॥

---

१. आत्मरक्षका इन्द्रस्य देवा: । २. देवप्रकार: । ३. इन्द्रसमाना: देवा: । ४. जारपुरुषाणामिव । ५. **मोकुलि:** मु. । काक: । ६. अनाकर्णितं–अश्रुतं पूर्वं येन स: । ७. **भ्रकुटी०** खं. १-२ । ८. **०मादधे** खं. ३ । ९. **०र्वाग्निज्वा०** मु. । और्वाग्निर्वडवानल: । १०. चर्मपक्षी, 'वडवागळां' इति भाषायाम् । ११. चमरमृग: द्वीपिन इव । १२. शत्रो: । १३. **०न्नदी** खं. १ ।

अज्ञानादमुचं वज्रं पश्चाच्चाऽवधिनाऽबुधम् । अमुं त्वत्पादसंलीनं सहस्वाऽऽग इदं मम ॥४४८॥

इत्युक्त्वा **शक्र ऐशान्यां** स्थित्वा वामांह्रिणा भुवम् । रोषनाशाय भित्त्वा त्रिश**चमरेन्द्र**मदोऽवदत् ॥४४९॥

भो भोः ! साधु त्वया चक्रे यद्विश्वाभयदः प्रभुः । शिश्रिये शरणायाऽयं गुरुः सर्वगरीयसाम् ॥४५०॥

मया वैरं समुत्सृज्य मुक्तोऽसि **चमरा**सुर ! । गत्वा **चमरचञ्चायां** स्वऋद्धिसुखभाग्भव ॥४५१॥

एवं **चमर**माश्वास्य भूयोऽपि परमेश्वरम् । नमस्कृत्य प्रतिययौ निजं[१] स्थानं पुरन्दरः ॥४५२॥

¶गते **शक्रे चमरेन्द्रः** प्रभोः पादद्वयाऽन्तरात् । निरगा[२]दस्तमितेऽर्के गुहाया इव कौशिकः[३] ॥४५३॥

स प्रणम्य जगन्नाथमित्यूचे रचिताञ्जलिः । अशेषजीवजीवातो[४] ! त्वमेव मम जीवदः ॥४५४॥

अनेकदुःखनिलया[५]द्विमुच्यन्ते भवादपि । त्वत्पादौ शरणं प्राप्ताः किं पुनः कुलिशादहम् ? ॥४५५॥

अहं पूर्वभवेऽप्यज्ञोऽकार्षं बालतपः प्रभो ! । अज्ञतासहितं प्रापमासुरेन्द्र्यं[६] च तत्फलम् ॥४५६॥

मया स्वयमनर्थोऽयमज्ञानादात्मनः कृतः । इदमेव कृतं सुष्ठु यत्त्वं शरणमाश्रितः ॥४५७॥

शरणं प्राग्भवेऽपि त्वामकरिष्यमहं यदि । प्राप्स्यमप्यच्युतेन्द्रत्वमहमिन्द्रत्वमप्यथ ॥४५८॥

यदि वा कृतमिन्द्रत्वैः सर्वं प्राप्तं मया प्रभो ! । जगत्त्रितयनाथ[७] ! त्वं नाथः प्राप्तोऽधुनापि यत् ॥४५९॥

सश्रद्धमभिधायैवं नत्वा च परमेश्वरम् । पुर्यां **चमरचञ्चा**यां जगाम **चमरा**सुरः ॥४६०॥

¶तत्र सिंहासनाऽऽसीन**श्चमरेन्द्र**स्त्रपानतः । अवोचत स्वागतिकान्निजान् सामानिकादिकान् ॥४६१॥

यथा हि मध्यस्थतया शक्रो युष्माभिरौच्यत । स तथैव परं मोहादज्ञायि न मया तथा ॥४६२॥

तत्सभामगमं सिंहकन्दरामिव जम्बुकः[८] । उपेक्ष्यमाणस्तल्लोकैः कौतुकस्य दिदृक्षया ॥४६३॥

शक्रनिर्मुक्तकुलिशात् कृच्छ्रान्मुक्तो गतोऽस्म्यहम् । शरणं **वीर**चरणौ सुरासुरनमस्कृतौ ॥४६४॥

श्रीवीरचर[९]णस्थोऽहं जीवन्मुक्तो बिडौजसा[१०] । इहाऽऽगच्छं चलत भो ! गत्वा वन्दामहे जिनम् ॥४६५॥

इत्युक्त्वा सपरीवार**श्चमरः** प्रभुमाययौ । नत्वा चक्रे च सङ्गीतं जगाम स्वां पुरीं ततः ॥४६६॥

¶प्रातर्नाथोऽपि संहृत्य प्रतिमामै[११]करात्रिकीम् । क्रमेण विहरन् प्राप पुरं **भोगपुरा**भिधम् ॥४६७॥

माहेन्द्रः[१२] क्षत्रियस्तत्र जिनेन्द्रं प्रेक्ष्य दुर्मतिः । खर्जूरीयष्टिमुद्यम्य प्रजिहीर्षुरधावत ॥४६८॥

चिरदर्शनसोत्कण्ठो द्रष्टुं च स्वामिनं तदा । आगात् **सनत्कुमारेन्द्र**स्तत्राऽपश्यच्च तं शठम् ॥४६९॥

निर्भर्त्स्य च क्षत्रियं तमिन्द्रः प्रभुमवन्दत । भक्त्या सुखविहारं चाऽपृच्छत् स्वं च पदं[१३] ययौ ॥४७०॥

¶**नन्दिग्रामं** ययौ ग्रामं विहरन् भगवानपि । **नन्दि**ना पितृमित्रेण भक्तितस्तत्र चाऽर्च्यत[१४] ॥४७१॥

ग्रामेऽथ **मेण्ढकग्रामे**[१५] भगवान् विहरन् ययौ । दधावे तत्र हन्तुं च गोपालो वालरज्जुभृत् ॥४७२॥

कर्मारग्राम[१६]वत्तत्र घ्नतमेत्य पुरन्दरः । गोपं निवारयामास ववन्दे च जगद्गुरुम् ॥४७३॥

¶ततो निष्क्रम्य भगवान् **कौशाम्बीं** नगरीं ययौ । राजा तस्यां **शतानीकः** परानीकभयङ्करः ॥४७४॥

१. **निज०** खं. ४ । २. **निरागा०** मु. । ३. घूकः । ४. 'जीवनौषधिः' – खं. ३. टि. । **जीवातुस्त्व.** खं. १-२ । ५. **०निचया०** खं. ४ । ६. **०मासुरेन्द्रं** खं. ४ । ७. **नाथस्त्वं** खं. ४ । ८. शृगालः । ९. **शरण०** मु. नूतन मु., खं. १-२ । १०. इन्द्रेण । ११. **०मेक०** मु. नूतन मु. । १२. **माहेन्द्रक्ष०** मु. नूतन मु. । १३. **पुरं** खं. ३ । १४. **चाऽर्चितः** खं. ४ । १५. **मेढक०** मु. । १६. **कूर्मार०** मु. । 'कूर्मार' खं. ३ मध्ये टि. ।

चेटकोर्वीशदुहिता तद्राज्ञी च **मृगावती** । श्राविका तीर्थकृत्पादपूजानिष्ठा सदैव हि ॥४७५॥

राज्ञस्तस्य च सचिवः **सुगुप्तो** नाम तत्प्रिया । **नन्दा** नाम श्राविकेति **मृगावत्याः** परा[1] सखी ॥४७६॥

श्रेष्ठी **धनावहो** नाम्ना तत्र चाऽऽसीन्महाधनः । **मूला**ऽभिधाना तस्यापि गृहिणी गृहकर्मठा ॥४७७॥

तत्र स्वामी पौषमासबहुलप्रतिपद्दिने । दुरा[2]चरं दुर्ग्रहं च जग्राहैवमभि[3]ग्रहम् ॥४७८॥

अयोनिगडबद्धांह्रिर्मुण्डिताऽनशिता सती । रुदती मन्युना राजकन्याऽपि प्रेष्य[4]तां गता ॥४७९॥

देहल्यन्तःस्थितैकांह्रिर्बहिःक्षिप्ताऽपरांह्रिका । गृहात् प्रतिनिवृत्तेषु सर्वभिक्षाचरेषु च ॥४८०॥

यदि मे शू[5]र्पकोणेन कुल्माषान् संप्रदास्यति । चिरेणापि तदैवाऽहं पारयिष्यामि नान्यथा ॥४८१॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

गृहीत्वा[6]ऽलक्ष्यमाणाभिग्रहं प्रतिदिनं प्रभुः । उच्चावचेषु गेहेषु भ्रमति स्म यथाक्षणम् ॥४८२॥

अभिग्रहवशाद्भिक्षां दीयमानामगृह्णति । स्वामिनि प्रत्यहं पौरास्ताम्यन्ति स्माऽऽत्मनिन्दिनः ॥४८३॥

अनात्तभिक्षः स्वाम्येवं द्वाविंशतिपरीष[7]हीम् । सहमानोऽनयन्मासांश्चतुरः प्रहरानिव ॥४८४॥

॥भिक्षार्थमन्यदा स्वामी **सुगुप्तामात्य**वेश्मनि । प्रविवेश ददृशे च दूरादपि च **नन्द**या ॥४८५॥

अयमर्हन्**महावीरो** दिष्ट्या मद्गृहमागतः । इति ब्रुवाणाऽभ्युत्तस्थौ **नन्दा**ऽऽनन्देन पूरिता ॥४८६॥

कल्पनीयानि भोज्यानि साऽभिज्ञा समुपानयत् । स्वाम्यप्यभिग्रहवशात्तान्यनादाय निर्ययौ ॥४८७॥

धिगहं मन्दभाग्याऽस्मि न पूर्णो मे मनोरथः । इति खेदं दधारौच्चैर्**नन्दा** मन्दमनाः सती ॥४८८॥

तां सखेदां च दास्यूचे देवार्योऽयं दिने दिने । अनात्तभिक्षो निर्याति न खल्वद्यैव निर्गतः ॥४८९॥

एवमाकर्ण्य **नन्दा**ऽपि बुबुधे यदभिग्रहः । विशिष्टः कोऽपि तन्नोपादत्तेऽसौ प्रासुकान्यपि ॥४९०॥

स्वामिनोऽभिग्रहो ज्ञेयः कथं न्विति विचिन्तया । निरानन्दैव **नन्दा**ऽस्थात् **सुगुप्त**स्तां ददर्श च ॥४९१॥

सुगुप्तस्तामुवाचैवं किमुद्विग्नेव लक्ष्यसे ? । खण्डिताज्ञाऽसि किं केनाऽप्यपराद्धं मयाऽथवा ? ॥४९२॥

साऽप्यूचे खण्डिता नाऽऽज्ञा नाऽपराधस्तवापि च[8] । न पारयामि **श्रीवीर**मिति खेदाय किन्तु मे ॥४९३॥

भिक्षार्थी भगवान् **वीरो** नित्यमायाति याति च । अनात्तभिक्ष एवाऽयमभिग्रहविशेषतः ॥४९४॥

जानीह्यभिग्रहं भर्तुर्न चेज्जानासि तन्मुधा । बुद्धिस्तव महामात्य ! परचित्तोपलक्षि[9]णी ॥४९५॥

सुगुप्तोऽपि जगादैवं जगद्भर्तुरभिग्रहः । यथा विज्ञास्यते प्रातः प्रयतिष्ये तथा प्रिये ! ॥४९६॥

॥तदैवाऽऽगान्**मृगावत्या** वेत्रिणी **विजया**ह्वया । तयोः श्रुत्वा तमालापं गत्वा देव्याः शशंस च ॥४९७॥

तथैव खेदं विदधे **मृगावत्य**पि तत्क्षणम् । संभ्रान्तश्च **शतानीको**ऽपृच्छत्तां खेदकारणम् ॥४९८॥

किञ्चिदुन्नमितभ्रूका व्याजहार **मृगावती** । अन्तर्विषादया[10] बाष्पोद्गारच्छुरितया गिरा ॥४९९॥

चराचरं जगदिदं चरैर्जानन्ति भूभुजः । त्वं तु स्वपत्तनमपि न वेत्सि ब्रूमहेऽत्र किम् ? ॥५००॥

त्रैलोक्यपूज्यो भगवान् **वीरश्च**रमतीर्थकृत् । वसत्यत्रेति किं वेत्सि राज्यसौख्यप्रम[11]द्वरः ? ॥५०१॥

वेश्म वेश्माऽनुप्रवेशं भिक्षामपरिगृह्य सः । कुतोऽप्यभिग्रहाद्यातीत्येतज्जानासि किं ननु ? ॥५०२॥

---

१. **प्रिया** खं. ४ । २. **दुराचारं** खं. १ । ३. अभिग्रहः–प्रतिज्ञा । ४. दासताम् । ५. **सूर्प०** खं. १-३-४ । ६. **गृहीताऽलक्ष्य०** खं. १-३-४ । ७. परीषहा उपद्रवाः, ते च द्वाविंशतिः । ८. **वा** खं. ३ । ९. **०लक्षणी** खं. ३ । १०. **०विषादकालुष्योद्गार०** खं. १ विना सर्वप्रतिषु, मु., नू. मु. । ११. प्रमादी ।

धिङ् मां धिक् त्वाममात्यान् धिग् यदत्र परमेश्वरः । अज्ञाताऽभिग्रहोऽनात्तभिक्षस्तस्थावियच्चिरम् ॥५०३॥

प्रत्यभाषिष्ट भूपोऽपि साधु साधु शुभाशये ! । प्रमादी शिक्षितोऽस्म्येष स्थाने धर्मविचक्षणे ! ॥५०४॥

विज्ञायाऽभिग्रहं प्रातः कारयिष्यामि पारणम् । विश्वस्वामिनमित्युक्त्वा राज्ञा(जा) सचिवमाह्वत ॥५०५॥

¶अमात्यमूचे नृपतिर्मत्पुर्यां त्रिजगद्गुरुः । अनात्तभिक्षश्चतुरो मासांस्तस्थौ धिगत्र नः ॥५०६॥

ज्ञातव्योऽभिग्रहो भर्तुः संपूर्याऽभिग्रहं यथा । कारयामि पारणकं जगन्नाथं स्वशुद्धये ॥५०७॥

अमात्योऽप्यब्रवीद् भर्तुर्ज्ञायतेऽभिग्रहो न हि । इति खिद्येऽहमप्युच्चैरुपायः कोऽपि सूत्र्यताम् ॥५०८॥

¶अथ राजा समाह्वाय्य नामत**स्तथ्यवादिनम्** । उपाध्यायं धर्मशास्त्रविचक्षणमवोचत ॥५०९॥

आचाराः सर्वधर्माणां शास्त्रे तव महामते ! । कीर्त्यन्ते तत् समाख्याहि जिनभर्तुरभिग्रहम् ॥५१०॥

उपाध्यायोऽप्यभाषिष्ट बहवोऽभिग्रहाः खलु । महर्षीणां द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावविभेदतः ॥५११॥

अभिग्रहो भगवता गृहीतोऽयमिति ध्रुवम् । विना विशिष्टज्ञानेन ज्ञायते न हि जातुचित् ॥५१२॥

राजाऽथाऽऽघोषयत् पुर्यां यदभिग्रहिणः प्रभोः । अनेकधोपनेतव्या भिक्षा भिक्षार्थमेयुषः ॥५१३॥

राजाऽऽज्ञया श्रद्धया च तथा चक्रे जनोऽखिलः । अपूर्णाभिग्रहः स्वामी भिक्षां जग्राह न क्वचित् ॥५१४॥

अम्लानाङ्गस्तथाप्यस्थाद्विशुद्धज्ञानभाक् प्रभुः । व्रीडा-खेदाकुलैः पौरैर्वीक्ष्यमाणो दिने दिने ॥५१५॥

¶इतश्च पूर्वं नौसैन्यैः **शतानीको** निशैकया । गत्वाऽरुणत् पुरीं **चम्पां** शम्पासमसमागमः[१] ॥५१६॥

चम्पापतिः पलायिष्ट ततश्च **दधिवाहनः** । बलीयसाऽवरुद्धानां त्राणं नान्यत् पलायनात् ॥५१७॥

यद्[२]ग्रहो घोषितस्तत्र **शतानीके**न भूभुजा । तदनीकभटा**श्चम्पां** स्वेच्छया मुमुषुस्ततः ॥५१८॥

दधिवाहनराजस्य **धारिणीं** नामतः प्रियाम् । **वसुमत्या** समं पुत्र्या तत्र कोऽप्यौष्ट्रिकोऽग्रहीत् ॥५१९॥

कृतकृत्यः **शतानीको**ऽप्यनीकैः परिवारितः । समाजगाम **कौशाम्बीं** वैरिकैरवभास्करः ॥५२०॥

¶औष्ट्रिकः सोऽपि **धारिण्या** देव्या रूपेण मोहितः । व्रजञ्जगाद पुरतो जनानामिदमुच्चकैः ॥५२१॥

प्रौढा रूपवती चेयं मम भार्या भविष्यति । विक्रेष्ये कन्यकां त्वेतां नीत्वा पुर्याश्चतुष्पथे ॥५२२॥

तच्छ्रुत्वा **धारिणी** देवी मनस्येवमधारयत् । जाता महति वंशेऽहं शशाङ्कादपि निर्मले ॥५२३॥

महावंशप्रसूतस्य **दधिवाहन**भूपतेः । पत्नी चाऽस्मि परिणतजैनधर्माऽऽदितोऽपि हि ॥५२४॥

श्रुत्वैतान्यप्यक्षराणि धिग्जीवाम्यघभाजनम् । स्वभावलोल रे जीव ! किमद्याऽप्यवतिष्ठसे ॥५२५॥

न चेत् स्वयं निःसरसि तथापि हि बलान्मया । निस्सार्यसे सद्य एव नीडादिव विहङ्गमः ॥५२६॥

इति तद्भर्त्सनोद्विग्ना इव प्राणाः क्षणादपि । तस्या मन्युप्रस्फुटितहृदयाया विनिर्ययुः ॥५२७॥

औष्ट्रिकस्तां मृतां प्रेक्ष्य दध्यावेतां सतीं प्रति । धिग्धिङ्मयैतदुदितं यन्मे पत्नी भविष्यति ॥५२८॥

अ[३]ङ्गुलीदर्शनेनेव कूष्माण्डं दुर्गिरा मम । विपन्नेयं यथा तद्वत् कन्याप्येषा विपत्स्यते ॥५२९॥

एवं विमृश्य साम्ना[४] तामालपन्ननयत् पुरि । **कौशाम्ब्यां** सोऽथ निदधे विक्रेतुं राजवर्त्मनि ॥५३०॥

¶दैवात्तत्राऽऽगतः श्रेष्ठी तामपश्य**द्धनावहः** । दध्यौ चेत्यनया मूर्त्या न हि सामान्यपुत्र्यसौ ॥५३१॥

---

१. **झम्पा०** मु. । शम्पा—विद्युत् । २. यद् ग्रहीतव्यम् तद् गृह्णातु इति । ३. अङ्गुलीदर्शनेन यथा कूष्माण्डं विपद्यते तथा मम दुर्गिरा इयं विपन्ना, एवमर्थः कल्प्यते । यथार्थोऽर्थस्तु सुज्ञजनैरेव ज्ञायते । ४. साम—शान्तिः । सान्त्वनवचनैरिति यावत् ।

भ्रष्टा पितृभ्यां प्राप्तेयं निर्घृणेनाऽमुनाऽधुना । यूथच्युता कुरङ्गीव लुब्धकेन दुरात्मना ॥५३२॥
विक्रेतुं पलवच्चेह[1] स्थापिताऽनेन मूल्यतः । हस्ते हीनस्य कस्यापि हा ! यास्यति वराक्यसौ ॥५३३॥
दत्त्वाऽर्थं बहुमप्यस्य गृह्णाम्येतां कृपास्पदम् । पुत्रीमिव निजां हीमां न क्षमोऽहमुपेक्षितुम् ॥५३४॥
विनाऽनर्थं मम गृहे तिष्ठन्त्याः क्रमयोगतः । अस्याः स्वजनवर्गेण भविता सङ्गमोऽपि हि ॥५३५॥
धनावहो विमृश्यैवं दत्त्वा मूल्यं तदीप्सितम् । निन्ये **वसुमतीं** बालां सानुकम्पः स्ववेश्मनि ॥५३६॥
॥सोऽपृच्छत् स्वच्छधीस्तां च वत्से ! कस्याऽसि कन्यका ? । को वा स्वजनवर्गस्ते ? मा भैषीर्दुहिताऽसि मे ॥५३७॥
महत्त्वेन समाख्यातुं स्वकुलं सापि चाऽक्षमा । न किञ्चिदूचेऽस्थात् सायं नलिनीव[2] त्वधोमुखी ॥५३८॥
मूलां च श्रेष्ठिनीमूचे प्रियेऽसौ दुहिताऽऽवयोः । पाल्या लाल्या च तदियमतियत्नेन पुष्पवत् ॥५३९॥
एवं श्रेष्ठिगिरा तत्र गेहेऽवात्सीत् स्वगेहवत् । बाला बालेन्दुलेखेव सा नेत्राऽऽनन्ददायिनी ॥५४०॥
तस्या विनय-वाक्-शीलै रञ्जितश्चन्दनोपमैः । **चन्दने**त्यभिधां श्रेष्ठी ददौ परिजनैः सह[3] ॥५४१॥
ईषच्च यौवनारम्भं करभोरू रवाप सा । राकारात्रिरिवाम्भोधेः श्रेष्ठिनो ददती मुदम् ॥५४२॥
॥निसर्गतो रू पवतीं यौवनेन विशेषतः । निरीक्ष्य **चन्दनां मूला** दध्यावेवं समत्सरा ॥५४३॥
पुत्रीवत् प्रतिपद्याऽपि यद्येतां रूपमोहितः । श्रेष्ठी परिणयेत्तर्हि जीवन्त्यपि मृताऽस्मि हा ! ॥५४४॥
एवं स्त्रैणसुलभेन[4] तुच्छत्वेन दिवाऽनिशम् । तदाप्रभृति ताम्यन्ती तस्थौ **मूला** दुराशया ॥५४५॥
॥ग्रीष्मोष्मार्तोऽन्यदा श्रेष्ठी वेश्मन्यागमदापणात् । तदांऽह्रिक्षालको नाऽऽसीत् कोऽपि दैवात् पुरःसरः[5] ॥५४६॥
विनीता **चन्दनो**त्थाय श्रेष्ठिना वारिताऽपि हि । प्रावर्तत क्षालयितुं तत्पादौ पितृभक्तितः ॥५४७॥
केशपाशस्तदा तस्याः स्निग्धश्यामलकोमलः । निःसहाङ्ग्याः[6] परिस्रस्तः क्ष्मातले जलपङ्किले ॥५४८॥
वत्सायाः केशपाशोऽयं मा भूद् भूपङ्कभागिति । लीलायष्ट्योद्दधे श्रेष्ठी तमबध्नाच्च सादरः ॥५४९॥
तच्च **मूला** गवाक्षस्था निरीक्ष्यैवमचिन्तयत् । वितर्कः संवदति स यः पूर्वं कल्पितो मया ॥५५०॥
अस्याः स्वयं केशबन्धः पत्नीत्वस्य निबन्धनम् । प्रथमं श्रेष्ठिनो नूनं नेदृशी हि पितुः क्रिया ॥५५१॥
उच्छेदनीया तदियं मूलाद्व्याधिरिवोत्थितः । इति निश्चित्य **मूला**ऽस्थाच्छाकिनीव दुराशया ॥५५२॥
॥क्षणं श्रेष्ठ्यपि विश्रम्य पुनरेव बहिर्ययौ । अमुण्डयच्**चन्दनां** च **मूला**ऽप्याहूय नापितम् ॥५५३॥
पादयोर्निगडान् क्षिप्त्वा **चन्दनां** बह्वताडयत् । **मूला** वल्लीमिव वशा[7] विवशा क्रोधरक्षसा ॥५५४॥
गृहैकदेशे दूरस्थे **मूला** न्यधित **चन्दनाम्** । कपाटसम्पुटं दत्त्वा परिवारमुवाच च ॥५५५॥
श्रेष्ठिनः पृच्छतोऽप्येतत् कथनीयं न केनचित् । कथयिष्यति यः कोऽपि मत्कोपाग्नेः स आहुतिः ॥५५६॥
एवं नियन्त्रणां कृत्वा **मूला** मूलगृहं[8] ययौ । श्रेष्ठी च सायमायातोऽपृच्छत् क्व ननु **चन्दना** ? ॥५५७॥
मूलाभयान्न कोऽप्याख्यच्छ्रेष्ठी चैवमबुध्यत । वत्सा मे रमते क्वापि यद्वाऽस्त्युपरि वेश्मनः[9] ॥५५८॥

---

१. मांसवत् । २. **नलिनीवदधो०** खं. १-२ । ३. **समम्** खं. ४ । ४. स्त्रैणं—स्त्री । ५. सेवकः । ६. अर्द्धावनतदेहायाः । ७. करिणी । ८. गृहमध्ये इत्याशयः । ९. **वेश्मनि** खं. ४ ।

एवं रात्रावप्यपृच्छन्न कोऽप्याख्यत्तथैव च । प्रसुप्ता **चन्दना**ऽस्तीति चाऽज्ञासीदृजुधीः स तु ॥५५९॥

द्वितीयेऽप्यह्नि नाऽपश्यत्तृतीयेऽपि तथैव ताम् । शङ्काकोपाकुलः श्रेष्ठी प्रोचे परिजनं ततः ॥५६०॥

¶रे रे ! कथयत क्वाऽस्ति **चन्दना** मम नन्दना ? । नाऽऽख्यास्यथ विदन्तश्चेन्निग्रहीष्यामि वस्तदा ॥५६१॥

श्रुत्वेदं स्थविरा तत्र काचिच्चेटीत्यचिन्तयत् । जीविताऽहं चिरतरं प्रत्यासन्ना मृतिर्मम ॥५६२॥

कथिते **चन्दनो**दन्ते किं **मूला** मे करिष्यति ? एवं विचिन्त्य तामाख्यन्**मूला-चन्दनयोः** कथाम् ॥५६३॥

श्रेष्ठिनोऽदर्शयद् गत्वा **चन्दना**रोधवेश्म सा । द्वारं चोद्घाटयामास स्वयं श्रेष्ठी **धनावहः** ॥५६४॥

¶तत्र च क्षुत्पिपासार्त्तां दवस्पृष्टां लतामिव । निगडैर्यन्त्रिता[1]मंह्र्योर्नवा[2]त्तां करिणीमिव ॥५६५॥

परिमुण्डितमुण्डां च भिक्षुकीमिव **चन्दनाम्** । अश्रुपूरितनेत्राब्जामीक्षाञ्चक्रे **धनावहः** ॥५६६॥ (युग्मम्)

विश्वस्ता भव वत्से ! त्वमिति जल्पन्नुदश्रुदृक् । तद्भोज्यार्थं रसव[3]तीं ययौ श्रेष्ठी द्रुतद्रु[4]तम् ॥५६७॥

विशिष्टं तत्र चाऽपश्य[5]न् भोज्यं दैवाद्**धनावहः** । कुल्माषान् सू[6]र्पकोणस्थांश्**चन्दना**यै समार्पयत् ॥५६८॥

भुञ्जीथास्तावदेतांस्त्वं यावत्त्वन्निगडच्छिदे । क[7]र्मारमानयामीति जल्पित्वा श्रेष्ठ्यगाद् बहिः ॥५६९॥

¶**चन्दनो**र्ध्वस्थिता चैवमचिन्तयदहो ! क्व मे । तस्मिन् राजकुले जन्म ? क्व चावस्थेयमीदृशी ? ॥५७०॥

भवेऽस्मिन्नाटकप्राये क्षणाद्वस्त्वन्यथा भवेत् । स्वानुभूतमिदं मे हि किं संप्रति करोमि हा ! ? ॥५७१॥

ष[8]ष्ठस्य पारणायाऽमी कुल्माषाः सन्ति संप्रति । यद्यायात्यतिथिस्तस्मै दत्त्वा भुञ्जेऽन्यथा न हि ॥५७२॥

एवं विचिन्त्य सा द्वारे ददौ दृष्टिमितस्ततः । तदा चाऽऽगान्**महावीरो** भिक्षायै पर्यटन् प्रभुः ॥५७३॥

अहो ! पात्रमहो ! पात्रमहो ! मे पुण्यसंचयः । मुनिर्महात्मा कोऽप्येष भिक्षायै यदुपस्थितः ॥५७४॥

चिन्तयित्वेति साऽचालीद् बाला कुल्माषसू[9]र्पभृत् । एकमंह्रिं न्यधादन्तर्देहल्या अपरं बहिः ॥५७५॥

निगडैर्देहलीं सा तु समुल्लङ्घितुमक्षमा । तत्रस्थैवाऽऽर्द्रया भक्त्या भगवन्तमभाषत ॥५७६॥

स्वामिन्ननुचितं भोज्यं यद्यप्येतत्तथापि हि । परोपकारैकरत ! गृहाणाऽनुगृहाण माम् ॥५७७॥

¶द्रव्यादिभेदसंशुद्धं ज्ञात्वा पूर्णमभिग्रहम् । तस्यै कुल्माषभिक्षायै स्वामी प्रासारयत् करम् ॥५७८॥

अहो धन्याऽहमेवेति ध्यायन्ती **चन्दना**पि हि । चिक्षेप सू[10]र्पकोणेन कुल्माषान् स्वामिनः करे ॥५७९॥

स्वाम्यभिग्रहसंपूर्त्या प्रीतास्तत्राऽऽययुः सुराः । वसुधाराप्रभृतीनि पञ्च दिव्यानि च व्यधुः ॥५८०॥

तुत्रुटुर्निगडास्तस्यास्तत्पदे काञ्चनानि च[11] । जज्ञिरे नूपुराण्यासीत् केशपाशश्च पूर्ववत् ॥५८१॥

सर्वाङ्गीणं च तत्कालं रत्नालङ्कारधारिणी । **श्रीवीर**भक्तैर्विदधे विबुधैरथ **चन्दना** ॥५८२॥

उत्कृष्टनादं विदधू रोदःकुक्षिभ[12]रिं सुराः । जगुश्च ननृतुश्चोच्चै रङ्गाचार्या इवोन्मुदः ॥५८३॥

¶**मृगावती-शतानीकौ सुगुप्तो नन्दया** सह । तत्रे[13]युः सपरीवाराः श्रुत्वा तं दुन्दुभिध्वनिम् ॥५८४॥

आययौ देवराजोऽपि शक्रो मुदितमानसः । सम्पूर्णाभिग्रहं नाथं नमस्कर्तुं द्रुतद्रुतम् ॥५८५॥

---

१. **०तां पद्भ्योर्न०** खं. ४ । २. नवगृहीताम् । ३. पाकगृहम् । ४. **द्रुतं द्रुतम्** खं. १-२ । ५. न पश्यन् । **नाऽपश्यत्** खं. १-२ । ६. **शूर्प०** मु. नू. मु. । ७. लोहकारम् । ८. प्रत्यहं द्वे भोजने, एवं च दिनत्रयस्य षड् भोजनानि, तेषां तस्या अभावः मूलाकृतः, तत्पारणायेत्याशयः । ९. १०. **शूर्प०** मु. नू. मु. । ११. **तु** खं. १ । **१२. ०भरं** खं. ३ । **०भरिः** मु. । **०भरि** नू. मु. । १३. **तत्रैयुः** मु. नू. मु. ।

।।**दधिवाहन**राजस्य **संपुलो** नाम कञ्चुकी । **चम्पा**[१]वस्कन्द आनीतो राज्ञा मुक्तस्तदैव हि ॥५८६॥
तत्राऽऽयातो **वसुमतीं** दृष्ट्वा तत्पादयोर्नतः । विमुक्तकण्ठमरुदत् सद्यस्तामपि रोदयन् ॥५८७॥
किं रोदिषीति राज्ञोक्तः साश्रुः[२] प्रोवाच कञ्चुकी । **दधिवाहन**राजस्य **धारिण्या**श्चेयमात्मजा ॥५८८॥
तादृग्विभवविभ्रष्टा पितृभ्यां रहिता च हा ! । इयं वसत्यन्यगृहे दासीवत्तेन रोदिमि ॥५८९॥
राजाऽप्यूचे न शोच्येयं सम्पूर्णाभिग्रहो यया । जगत्त्रयत्राणवीरः **श्रीवीरः** प्रतिलाभितः ॥५९०॥
मृगावत्यप्यभाषिष्ट **धारिणी** भगिनी मम । इयं तद्दुहिता बाला ममापि दुहिता खलु ॥५९१॥
पञ्चाहन्यूनषण्मासतपःपर्यन्तपारणम् । कृत्वा **धनावह**गृहान्निर्ययौ भगवानपि ॥५९२॥
।।वसुधारामथाऽऽदित्सुं लोभप्राबल्यतो नृपम् । व्याजहार **शतानीकं** सौधर्माधिपतिः स्वयम् ॥५९३॥
नेह स्वस्वामिभावो यद्रत्नवृष्टिं जिघृक्षसि[३] । यस्मै ददाति कन्येयं स एव लभते नृप ! ॥५९४॥
गृह्णात्विमां क इत्युक्ता राज्ञा प्रोवाच **चन्दना** । अयं **धनावहः** श्रेष्ठी पिता हि मम पालनात् ॥५९५॥
जग्राह वसुधारां तां ततः श्रेष्ठी **धनावहः** । भूयोऽप्याखण्डलोऽवोचच्**छतानीक**नरेश्वरम् ॥५९६॥
बाला चरमदेहेयं भोगतृष्णापराङ्मुखी । भविष्यत्यादिमा शिष्योत्पन्ने **वीर**स्य केवले ॥५९७॥
आस्वामिकेवलोत्पत्ति रक्षणीया त्वया ह्यसौ । इत्युक्त्वा मघवा नाथं नत्वा च त्रिदिवं ययौ ॥५९८॥
कन्यकाऽन्तःपुरे निन्ये **शतानीके**न **चन्दना** । सा स्वा[४]मिकेवलोत्पत्तिं तत्र ध्यायन्त्यवास्थित ॥५९९॥
अनर्थमूलं **मूला** च श्रेष्ठिना निरवास्यत । अपध्यानवती साऽथ विपद्य नरकं ययौ ॥६००॥
।।नाथोऽपि विहरन् प्राप ग्रामं नाम्ना **सुमङ्गलम्** । तस्मिन् **सनत्कुमारेन्द्रे**णाऽभ्युपेत्याऽभ्यवन्द्यत ॥६०१॥
ततो जगाम भगवान् **सु[५]क्षेत्रे** सन्निवेशने । तस्मिन्**माहेन्द्रकल्पेन्द्रे**णैत्य भक्त्याऽनमस्यत ॥६०२॥
नाथोऽथ **पालकग्रामे** ययौ तत्र त्वदृश्यत । वणिजा **भा[६]यला**ख्येन यात्रायै चलता सता ॥६०३॥
असावशकुनं भिक्षुः क्षिपाम्यस्यैव मूर्धनि । इति हन्तुं प्रभुं पापः स कृष्ट्वा[७]ऽसिमधावत ॥६०४॥
सिद्धार्थव्यन्तरस्तस्य स्वयमेवाऽऽच्छिदच्छिरः । स्वामी च विहरन् प्राप **चम्पां** नाम महापुरीम् ॥६०५॥
तत्राऽग्निहोत्रशालायां **स्वातिदत्त**द्विजन्मनः । तस्थौ वर्षाचतुर्मासीं द्वादशीं स्वाम्युपोषितः ॥६०६॥
।।**पूर्णभद्र-माणिभद्रौ** यक्षौ तत्र महर्द्धिकौ । रात्रौ रात्रौ समभ्येत्य पर्यपूजयतां प्रभुम् ॥६०७॥
स्वातिदत्तोऽचिन्तयच्च किमसौ वेत्ति किञ्चन । देवार्यो यदमुं देवाः पूजयन्ति प्रतिक्षपम्[८] ? ॥६०८॥
एवं विचिन्त्य जिज्ञासुरेत्य पप्रच्छ स प्रभुम् । देहे शिरःप्रभृत्यङ्गपूर्णे जीवः क उच्यते ? ॥६०९॥
स्वाम्यपि व्याहरज्जीवः स योऽहमिति मन्यते । **स्वातिदत्तो**ऽप्युवाचैवं सोऽपि कश्चिछन्धि संशयम् ॥६१०॥
भगवान् **श्रीमहावीरः** प्रत्यभाषिष्ट भो द्विज ! । शिरःकरप्रभृतिभ्यो विभिन्नः स हि सूक्ष्मकः ॥६११॥
स्वातिदत्तद्विजोऽप्यूचे ब्रूहि सूक्ष्मोऽपि को नु सः ? । व्याजहार प्रभुरपि न गृह्येत य इन्द्रियैः ॥६१२॥
प्रश्नेनाऽनेन विप्रः स ज्ञात्वा तत्त्वविदं प्रभुम् । भक्त्याऽऽनर्च प्रभुणाऽपि स भव्य इति बोधितः ॥६१३॥

---

१. चम्पोपरि आक्रमणसमये । २. **साश्रु** मु. । ३. **जिघृक्षति** खं. ४ । ग्रहीतुमिच्छसि । ४. स्वामिनः केवलोत्पत्तिः कदा स्यादिति चिन्तयन्ती सा स्थिता इत्यर्थः । ५. **सत्क्षेत्रे** मु. । ६. **वायला०** नू. मू. । ७. **कृष्टासिरधा०** खं. ४ । ८. **प्रतिक्षणम्** खं. ३ ।

¶[चतुर्मासात्यये[1] स्वामी **जृम्भकग्राम**माययौ । तत्र नाट्यविधिं शक्रो दर्शयित्वाऽब्रवीदिति ॥६१४॥
जगद्गुरो ! कतिपयैरद्यप्रभृति वासरैः । उत्पस्यतेऽत्र भवतः केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥६१५॥
इत्युदित्वा सुनासीरो **वीरं** नत्वा ययौ दिवम् । **श्रीवीरो**ऽप्यगमद् ग्रामे **मेंढकग्राम**नामनि ॥६१६॥
चमरेन्द्रस्तत्र चैत्य भगवन्तमवन्दत । पृष्ट्वा सुखविहारं च जगाम भवनं निजम् ॥६१७॥
ग्रामं **षण्मानि**नामानं जगाम भगवानपि । बहिश्च कायोत्सर्गेण तस्थौ ध्यानपरायणः ॥६१८॥
¶[वेद्यं कर्म तदोदीर्णं प्रभोर्विष्णुभवाऽर्जितम् । शय्यापालश्रवः[2]क्षिप्ततप्तत्रपुनिबन्धनम् ॥६१९॥
शय्यापालस्य जीवोऽपि गोपालस्तत्र सोऽभवत् । स्वाम्यन्तिके वृषान्मुक्त्वा गोदोहादिकृते ययौ ॥६२०॥
चरन्तः स्वेच्छया ते च प्राविशन्नटवीं वृषाः । क्षणात् सोऽप्याययौ गोपोऽपश्यन्नुक्ष्णोऽवदत् प्रभुम् ॥६२१॥
देवार्य ! क्व ममोक्षाणः ? किं न ब्रूषे मुनिब्रुव[3] ! ? । न शृणोषि वचः किं वा ? कर्णरन्ध्रे वृथैव तत् ॥६२२॥
अवादिनि प्रभावेवमत्यन्तकुपितोऽथ सः । अक्षिपत् काशशलाके[4] स्वामिनः कर्णरन्ध्रयोः ॥६२३॥
शलाके ताडिते तेन तथा ते मिलिते मिथः । अखण्डैकशलाकत्वं बिभरांचक्रतुर्यथा ॥६२४॥
मा कृक्षत् कीलकावेतौ[5] कोऽपीति स्वधिया कुधीः । तत्कीलकबहिर्भागं छित्त्वा गोपालको ययौ ॥६२५॥
प्रनष्टमाया[6]-मिथ्यादिशल्योऽपि श्रुतिशल्यभाक्[7] । अकम्पितः शुभध्याना**दपापां मध्यमां** ययौ ॥६२६॥
¶[पारणार्थं प्रभुस्तत्र **सिद्धार्थ**वणिजो गृहे । जगाम भगवांस्तेन भक्त्या च प्रतिलाभितः ॥६२७॥
पूर्वायातस्तत्र वैद्यः **सिद्धार्थ**स्य सुहृत्प्रियः । **खरका**ख्यः प्रभुं प्रेक्ष्य सूक्ष्मधीरब्रवीदिदम् ॥६२८॥
अहो भगवतो मूर्तिः सम्पूर्णा सर्वलक्षणैः । परं शल्यवती चेयं म्लानत्वेनोपलक्ष्यते ॥६२९॥
सिद्धार्थः संभ्रमादूचे यद्येवं तन्निरूपय । सम्यग्भगवतो देहे क्व शल्यं हन्त तिष्ठति ? ॥६३०॥
वैद्योऽपि निपुणं पश्यन्नखिलं स्वामिनो वपुः । ददर्श कर्णयोः कीलौ **सिद्धार्थ**स्याऽप्यदर्शयत् ॥६३१॥
सिद्धार्थोऽथाऽवदत् केनाप्यपवादादभीरुणा । नरकादप्यभीतेन चक्रेऽदः कर्म दारुणम् ॥६३२॥
कृतं वा तस्य पापस्य कथयाऽप्यनया सखे ! । नाथस्य शल्योद्धाराय प्रयतस्व महामते ! ॥६३३॥
स्वामिनः कर्णयोः शल्ये पीडा तु महती मम । विलम्बं न सहेऽत्रार्थे सर्वस्वमपि यातु मे ॥६३४॥
कर्णाभ्यां विश्वनाथस्योद्धृतयोरिह शल्ययोः । मन्ये भवमहाम्भोधेरावामेव समुद्धृतौ ॥६३५॥
वैद्योऽप्युवाच नाथोऽयं विश्वत्राणक्षयक्षमः । कर्मक्षयायोपैक्षिष्ट तं नाऽशक्त्याऽपकारिणम् ॥६३६॥
कथं चिकित्सनीयोऽयं निरपेक्षो वपुष्यपि । यः कर्मनिर्जरालुब्धो वेदनां साधु मन्यते ? ॥६३७॥
सिद्धार्थोऽप्यवदत् केयं वाचोयुक्तिस्तवाऽधुना ? । न कालो वचसामेषां चिकित्स्यो भगवान् खलु ॥६३८॥
तयोर्ब्रुवाणयोरेवं निरपेक्षः प्रभुर्ययौ । तस्थौ च बहिरुद्याने शुभध्यानपरायणः ॥६३९॥
¶[**सिद्धार्थ-खरकौ** तौ च गृहीत्वा भेषजादिकम् । तत्रोद्याने त्वरावन्तौ भगवन्तमुपेयतुः ॥६४०॥
तैलद्रोण्यां विनिवेश्य तैलेनाऽभ्यज्य च प्रभुम् । संवाहकैर्बलीयोभिस्तावमर्दयतामथ ॥६४१॥
श्लथेषु मर्दनात् सन्धिष्वोजस्विपुरुषैः प्रभोः । संदंशाभ्यामकृष्येतां युगपत् कर्णकीलकौ ॥६४२॥

१. **चतुर्मास्यत्यये** मु. नू. मु. । २. श्रवः कर्णः । ३. कुत्सितमुने ! । ४. काशनामको घासः, तस्य शलाके । ५. **कीलिका०** खं. १ । ६. **प्रणष्ट०** मु., नू. मु. । ७. **प्रतिशल्य०** खं. ४ ।

कीलद्वयं सरुधिरं निर्ययौ कर्णरन्ध्रयोः । अवशिष्टं वेदनीयं कर्म साक्षादिव प्रभोः ॥६४३॥

तथाऽभूद्वेदना कीलकर्षणेन यथा प्रभुः । ररास भैरवारावं वज्राहत इवाऽचलः ॥६४४॥

नाऽस्फुटत् स्वामिमाहात्म्यात्तेन नादेन मेदिनी । विपद्यपि हि नाऽर्हन्तः परोपद्रवकारिणः ॥६४५॥

संरोहण्या रोहयित्वा कर्णौ नाथं प्रणम्य च । क्षमयित्वा च **सिद्धार्थ-खरकौ** गृहमीयतुः ॥६४६॥

वेदनामपि तौ भर्तुः कृतवन्तौ शुभाशयौ । बभूवतुः सुरलोकश्रीभाजनमुभावपि ॥६४७॥

दुष्टाशयस्तु गोपालो विधाय स्वामिवेदनाम् । सप्तमावनिदुःखानां भाजनं समजायत ॥६४८॥

स्वामिनो भैरवारावान्**महाभैरव**मित्यभूत् । तदुद्यानं तत्र देवकुलं च विदधे जनैः ॥६४९॥

¶एवं **श्रीवीरनाथ**स्योपसर्गेष्वखिलेष्वपि । जघन्येषूत्कृष्टं **कटपूतना**शीतमुत्कटम् ॥६५०॥

कालचक्रं मध्यमेषूत्कृष्टेषू**शल्योद्धरणं** त्विदम् । गोपारब्धा उपसर्गा गोपेनैव च निष्ठिताः ॥६५१॥ (युग्मम्)

¶चतुर्मासक्षपणानि नव द्विमासिकानि षट् । मासिकानि द्वादशाऽर्धमासिकानि द्विसप्ततिः ॥६५२॥

एकं षाण्मासिकं द्वे त्रिमासे द्वे सार्धमासिके । सार्धद्विमासिके द्वे च भद्रादिप्रतिमात्रयम् ॥६५३॥

महानगर्यां **कौशाम्ब्या**मभिग्रहसमन्वितम् । अहोभिः पञ्चभिर्न्यूनमेकं षाण्मासिकं तथा ॥६५४॥

प्रतिमाश्चैकरात्रिक्यो द्वादशाष्टमभक्ततः । चरमायां विभावर्यां कायोत्सर्गसमन्विताः ॥६५५॥

एकोनत्रिंशदधिके द्वे च षष्ठशते प्रभोः । नित्यभक्तं चतुर्थं च बभूव न कदाचन ॥६५६॥

प्रभोरेकोनपञ्चाशं पारणाहशतत्रयम् । व्रताहं[1]श्चेत्यभूत् सार्धा द्वादशाब्दी सपक्षिका ॥६५७॥

कृत्वा तपो जलविहीनमशेषमित्थं
छद्मस्थ एव विहरन् विजितोपसर्गः ।
स्वामी जगाम **ऋजुपालिकया** महत्या
नद्या सनाथमथ **जृम्भक**सन्निवेशम् ॥६५८॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि श्रीमहावीरद्वितीयसाग्रषड्वार्षिकछद्मस्थविहारवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः[2] ॥

—— Kvk ——

१. **व्रताहाच्चेत्य०** मु., नू. मु. । २. **सर्गः समाप्तः** खं. १ ।

॥ अथ पञ्चमः सर्गः ॥

जगन्नाथोऽथ तत्र**र्जुपालिको**त्तररोधसि । **श्यामाक**नाम्नो गृहिणः क्षेत्रे **सा[1]ल**तरोस्तले ॥१॥

अ[2]व्यक्तचैत्यस्याऽऽसन्ने षष्ठे**नोत्कटिका**सनी । मुहूर्ते **विजये** स्वामी तस्थावातापनापरः ॥२॥ (युग्मम्)

शुक्लध्यानान्तरस्थस्य क्षपकश्रेणिवर्तिनः । स्वामिनो घातिकर्माणि तुत्रुटुर्जीर्णरज्जुवत् ॥३॥

वैशाखश्वेतदशम्यां चन्द्रे हस्तोत्तरागते । यामे चतुर्थेऽह्नो भर्तुरुदपद्यत केवलम् ॥४॥

¶विज्ञायाऽऽसनकम्पेन केवलज्ञानमीशितुः । इन्द्राः सह सुरैस्तत्र समाजग्मुः प्रमोदिनः ॥५॥

केऽप्युत्पेतुः केऽपि पेतुर्ननृतुः केऽपि केऽपि च । जहसुः केऽपि च जगुर्बूच्चक्रुः केऽपि सिंहवत् ॥६॥

केऽप्यश्ववदहेषन्त बबृंहुः केऽपि हस्तिवत् । रथवत् केऽपि चीच्चक्रुः पूच्चक्रुः केऽपि नागवत् ॥७॥

स्वामिनः केवलोत्पत्त्या हृष्यत्मानोऽपरेऽपि हि । चतुर्विधा दिविषदो विविधं विचिचेष्टिरे ॥८॥

प्रतिवप्रं चतुर्द्वारं वप्रत्रितयभूषितम् । चक्रुः समवसरणं यथाविधि दिवौकसः ॥९॥

न सर्वविरतेरर्हः कोऽप्यत्रेति विद[3]न्नपि । कल्प इत्यकरोत्तत्र निषण्णो देशनां विभुः ॥१०॥

¶तत्तीर्थजन्मा **मातङ्गो** यक्षः करिरथोऽसितः । बीजपूरं भुजे वामे दक्षिणे नकुलं दधत् ॥११॥

सिद्धायिका तथोत्पन्ना सिंहयाना हरिच्छ[4]विः । समातुलिङ्गवल्लक्यौ वामबाहू[5] च बिभ्रती ॥१२॥

पुस्तकाऽभयदौ चोभौ दधाना दक्षिणौ भुजौ । अभूतां ते प्रभोर्नित्याऽऽसन्ने शासनदेवते ॥१३॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

¶उपकारार्हलोकानामभावात्तत्र च प्रभुः । परोपकारैकपरः प्रक्षीणप्रेमबन्धनः ॥१४॥

तीर्थकृन्नामगोत्राऽऽख्यं कर्म वेद्यं महन्मया । भव्यजन्तुप्रबोधेनाऽनुभाव्यमिति भावयन् ॥१५॥

द्युसन्निकायकोटीभिरसंख्याताभिरावृतः । सुरैः संचार्यमाणेषु स्वर्णाब्जेषु दधत् क्रमौ ॥१६॥

स्फुटे मार्गे दिन इव देवोद्द्योतेन निश्यपि । द्वादशयोजनाध्वा[6]नं भव्यसत्त्वैरलङ्कृताम् ॥१७॥

गौ[7]तमाद्यैः प्रबोधार्हैर्भूरिशिष्यसमावृतैः । यज्ञाय मिलितैर्जुष्टा**मपापा**मगमत् पुरीम् ॥१८॥ (पञ्चभिः कुलकम्)

¶तस्या अदूरे पुर्याश्च **महासेन**वनाभिधे । उद्याने चारुसमवसरणं विबुधा व्यधुः ॥१९॥

सञ्जातसर्वातिशयः स्तूयमानः सुरासुरैः । पूर्वद्वारेण समवसरणं प्राविशत् प्रभुः ॥२०॥

द्वात्रिंशद्धनुरुत्तुङ्गं रत्नच्छ[8]न्दच्छदिर्निभम् । ततः प्रदक्षिणीकृत्य चैत्यवृक्षं जगद्गुरुः ॥२१॥

नमस्तीर्थायेत्युदित्वा पालयन्नार्हतीं स्थितम् । सपादपीठे न्यषदत् पूर्वसिंहासने प्रभुः ॥२२॥

स्वामिनः प्रतिरूपाणि तन्महिम्नैव नाकिनः । विचक्रिरे भक्तिमन्तस्तिसृष्वन्यासु दिक्ष्वपि ॥२३॥

यथाद्वारं प्रविश्याऽथ यथास्थित्यवतस्थिरे । पश्यन्तः स्वामिवदनं सर्वे सुरनरादयः ॥२४॥

नमस्कृत्य जगन्नाथं द्युसन्नाथः कृताञ्जलिः । रोमाञ्चितवपुर्भक्त्या स्तोतुमेवं प्रचक्रमे ॥२५॥

¶"लावण्यपुण्यवपुषि त्वयि नेत्राऽमृताञ्जने । माध्यस्थ्यमपि दौस्थ्याय किं पुनर्द्वेषविप्लवः ? ॥२६॥

तवापि प्रतिपक्षोऽस्ति सोऽपि कोपादिविप्लुतः । अनया किंवदन्त्याऽपि किं जीवन्ति विवेकिनः ? ॥२७॥

विपक्षस्ते विरक्तश्चेत् स त्वमेवाऽथ रागवान् । न विपक्षो, विपक्षः किं खद्योतो द्युतिमालिनः ? ॥२८॥

---

१. **शाल०** खं. १-२ विना, मु., नू. मु. । २. चैत्यस्थितो देवो न व्यक्तः । ३. **विदन्निति** खं. ४ । ४. हरित् छविर्यस्याः सा । ५. 'बाहौ' खं. ४ टि. । ६. **०नाध्वानां** मु., नू. मु. । ७. **गोतमा०** खं. २-३-४ । ८. **०च्छविनिभम्** मु. । **०च्छविर्निभम्** नू. मु. ।

स्पृहयन्ति त्वद्योगाय यत्तेऽपि लव[१]सत्तमाः । योगमुद्रादरिद्राणां परेषां तत्कथैव का ? ॥२९॥

त्वां प्रपद्यामहे नाथं त्वां स्तुमस्त्वामुपास्महे । त्वत्तो हि न परस्त्राता किं ब्रूमः कि[२]मु कुर्महे ॥३०॥

स्वयं मलीमसाचारैः प्रतारणपरैः परैः । वञ्च्य[३]ते जगदप्येतत् कस्य पूत्कुर्महे पुरः ? ॥३१॥

नित्यमुक्ताञ्जगज्जन्म-स्थेम-क्षयकृतोद्यमान् । वन्ध्यास्तनन्धयप्रायान् को देवांश्चेतनः श्रयेत् ? ॥३२॥

कृतार्था जठरोपस्थदुस्थितैरपि दैवतैः । भवादृशान्निह्नुवते ह हा ! देवाऽऽस्तिकाः परे ॥३३॥

खपुष्पप्रायमुत्प्रेक्ष्य किञ्चिन्मानं प्रकल्प्य च । संमान्ति देहे गेहे वा न गेहेनर्दिनः परे ॥३४॥

कामराग-स्नेहरागावीषत्करनिवारणौ । दृष्टिरागस्तु पापीयान् दुरुच्छेदः सतामपि ॥३५॥

प्रसन्नमास्यं मध्यस्थे दृशौ लोकम्पृणं वचः । इति प्रीतिपदे बाढं मूढास्त्वय्यप्युदासते ॥३६॥

तिष्ठेद्वायुर्द्रवेदद्रिर्ज्वलेज्जलमपि क्वचित् । तथापि ग्रस्तो रागाद्यैर्नाऽऽप्तो भवितुमर्हति ॥३७॥"

इत्यभिष्टुत्य विरते बिडौजसि जगद्गुरुः । सर्वभाषाजुषा वाचा विदधे देशनामिति ॥३८॥

¶अहो ! अपारः संसारः सर[४]स्वानिव दारुणः । कारणं तस्य कर्मैव हन्त बीजं तरोरिव ॥३९॥

कर्मणा स्वकृतेनैव विवेकपरिवर्जितः । कूपकार इवाऽधस्ताद् गतिमाप्नोति देहभृत् ॥४०॥

अप्यूर्ध्वगतिमाप्नोति निजेनैव हि कर्मणा । प्रासादकारक इव शरीरी विशदाशयः ॥४१॥

प्राणातिपातं नो कुर्यात् कर्मबन्धनिबन्धनम् । स्वप्राणवत् परप्राणपरित्राणपरो भवेत् ॥४२॥

न मृषा जातु भाषेत किं तु भाषेत सूनृतम् । परपीडां परिहरन्नात्मपीडामिवाङ्गवान् ॥४३॥

अदत्तं नाऽऽददीतार्थं बाह्यप्राणोपमं नृणाम् । अर्थं हि हरता तेषां वध एव कृतो भवेत् ॥४४॥

मैथुनं न विदध्याच्च बहुजीवोपमर्दकम् । ब्रह्मैव कुर्यात् तत् प्राज्ञः परब्रह्मनिबन्धनम् ॥४५॥

परिग्रहं न कुर्याच्च परिग्रहवशेन हि । गौरवाऽधिकभारेण विधुरो निपतत्यधः ॥४६॥

एतान् प्राणातिपातादीन् सूक्ष्मांस्त्यक्तुं न चेत् क्षमाः । त्यजेयुर्बादरांस्तर्हि सूक्ष्मत्यागेऽनुरागिणः ॥४७॥

इत्थं च देशनां भर्तुः शृण्वन्तोऽवहिता जनाः । तस्थुरानन्दनिस्प[५]न्दा आलेख्यलिखिता इव ॥४८॥

¶इतश्च **म[६]गध**देशे **गो[७]वरग्राम**नामनि । ग्रामे गो[८]तमगोत्रो[९]ऽभू**द्वसुभूति**रिति द्विजः ॥४९॥

त**स्येन्द्रभूत्यग्निभूतिवायुभूत्य**भिधाः सुताः । पत्न्यां **पृथिव्या**मभवंस्तेऽपि गोत्रेण **गोतमाः** ॥५०॥

कोल्लाकेऽभू**द्ध[१०]नमित्रो धम्मिल्ल**श्च द्विजस्तयोः । पुत्रौ **व्यक्तः सुधर्मा** च **वारुणी-भद्रिला**भवौ ॥५१॥

¶**धनदेव**श्च **मौर्य**श्च **मौर्या**ख्ये सन्निवेशने । द्वावभूतां द्विजन्मानौ मा[११]तृष्वस्रेयकौ मिथः ॥५२॥

पत्न्यां **विजयदेवा**यां **धनदेव**स्य नन्दनः । **म[१२]ण्डिको**ऽभूत्तत्र जाते **धनदेवो** व्यपद्यत ॥५३॥

लोकाचारो ह्यसौ तत्रेत्यभार्यो **मौर्यको**ऽकरोत् । भार्यां **विजयदेवां** तां देशाचारो हि न ह्रियै ॥५४॥

क्रमा**द्विजयदेवा**यां **मौर्य**स्य तनयोऽभवत् । स च लोके **मौर्यपुत्र** इति नाम्नैव पप्रथे ॥५५॥

तथैव मिथिला[१३]पुर्यां **देव**नाम्नो द्विजन्मनः । अभूद**कम्पितो** नाम **जयन्ती**कुक्षिजः सुतः ॥५६॥

अभूच्च **को[१४]शलापुर्यां वसु**नाम्नो द्विजन्मनः । सूनुर्नाम्ना**ऽचलभ्राता नन्दा**कुक्षिसमुद्भवः ॥५७॥

---

१. अनुत्तरेत्यभिधदेवविमानवासिनो देवाः । २. **किन्नु** मु. नू. मु. । ३. **बन्ध्यते** खं. ४ । ४. समुद्रः । ५. **०निस्यन्दा** मु. । ६. **मगधे** मु. नू. मु. । ७. **गोर्वर०** खं. १-२ । ८. **गौतम०** मु. । ९. **०गोत्रे०** खं. ३ । १०. **०द्धनुर्मित्रो** मु., नू. मु. । ११. मातृष्वसुः पुत्रौ । १२. **मण्डको०** मु. । १३. **विमलापुर्यां** मु. । १४. **कौशला०** खं. १ ।

वत्सदेशे **तुङ्गिका**ऽऽख्ये सन्निवेशे द्विजन्मनः । **दत्त**स्य सूनु**र्मेतार्यो वरुणा**कुक्षिभूरभूत् ॥५८॥

तथा पुरे **राजगृहे बल**नाम्नो द्विजन्मनः । **प्रभासो** नाम पुत्रोऽभू**दतिभद्रो**दरोद्भवः ॥५९॥

एकादशापि तेऽभूवंश्चतुर्वेदाब्धिपारगाः । **गौतमा**[1]द्या उपाध्यायाः पृथक् शिष्यशतैर्वृताः ॥६०॥

विप्रः पुर्या**मपापा**यां यष्टुमा[2]ढ्योऽथ **सोमिलः** । आनिनाय श्रद्धया तान् यज्ञकर्मविचक्षणान् ॥६१॥

॥तदा च तत्र समवसृतं **वीरं** विवन्दिषून् । सुरानापततः प्रेक्ष्य बभाषे **गौतमो** द्विजान् ॥६२॥

मन्त्रेणाऽस्माभिराहूताः प्रत्यक्षा नन्वमी सुराः । इह यज्ञे समायान्ति प्रभावं पश्यत क्रतोः ॥६३॥

त्यक्त्वा चण्डालवेश्मेव यज्ञवाटं सुरेषु तु । प्रति समवसरणं यात्सु लोकोऽब्रवीदिति ॥६४॥

उद्याने समवसृतः सर्वज्ञोऽतिशयान्वितः । तं वन्दितुं सुराः यान्ति पौराश्चाऽमी प्रमोदिनः ॥६५॥

सर्वज्ञ इत्यक्षराणि श्रुत्वाऽऽक्रोशमिवोच्चकैः । **इन्द्रभूतिः** प्रकुपितः स्वानेवमवदज्जनान् ॥६६॥

मां त्यक्त्वा किम[3]मी यान्ति पाखण्डिनममुं जनाः ? । त्यक्त्वा चूतमिवाऽविज्ञाः करीरं मरुमानुषाः ॥६७॥

ममाऽपि पुरतोऽत्राऽस्ति सर्वज्ञ इति कोऽपि किम् ? । पञ्चाननस्य न ह्यग्रे भवत्यन्यः पराक्रमी ॥६८॥

[4]मनुष्या यद्यमी मूर्खा यान्त्येनं यान्तु तन्ननु । देवाः कथममी यान्ति दम्भः कोऽप्यस्य तन्महान् ॥६९॥

यादृशो वैष सर्वज्ञो देवा अपि हि तादृशाः । यदि वा यादृशो यक्षो जायते तादृशो बलिः ॥७०॥

अस्य सर्वज्ञतादर्पमसावपहराम्यहम् । देवानां मानवानां च पश्यतामेव संप्रति ॥७१॥

॥सोऽहंकारादुदीर्यैवं शिष्यपञ्चशतीवृतः । ययौ समवसरणे **वीरं** सुरनरावृतम् ॥७२॥

तत्रर्द्धिं स्वामिनः प्रेक्ष्य रूपं तेजश्च तादृशम् । किमेतदिति साश्चर्य **इन्द्रभूति**रवास्थित[5]ः ॥७३॥

भो **गौतमेन्द्रभूते** ! किं तव स्वागतमित्यथ । सुधामधुरया वाचा तं बभाषे जगद्गुरुः ॥७४॥

गौतमोऽचिन्तयन्मेऽसौ गोत्रं नाम च वेत्ति किम् ? जगत्प्रसिद्धमथवा को जानाति न मामिह ? ॥७५॥

संशयं हृदयस्थं मे भाषते च छिनत्ति च । यद्यसौ ज्ञानसम्पत्त्या तदाऽऽश्चर्यकरः खलु ॥७६॥

इत्यन्तःसंशयधरं तमूचे परमेश्वरः । अस्ति जीवो न वेत्युच्चैर्विद्यते तव संशयः ? ॥७७॥

अस्त्येव जीवः स पुनर्ज्ञेयो **गौतम** ! लक्षणैः । चित्त-चैतन्य-विज्ञान-संज्ञाप्रभृतिभिः खलु ॥७८॥

न जीवोऽवस्थितश्चेत्स्याद्भाजनं पुण्यपापयोः । यागदानादिकं तर्हि किंनिमित्तं तवाप्यहो ! ? ॥७९॥

॥इति स्वामिवचः श्रुत्वा मिथ्यात्वेन सहैव सः । उज्झाञ्चकार सन्देहं स्वामिनं प्रणनाम च ॥८०॥

ऊचे च त्वत्परीक्षार्थं दुर्बुद्धिरहमागमम् । उत्तुङ्गवृक्षमुद्युक्तः प्रमातुमिव वामनः ॥८१॥

बोधितोऽस्मि त्वया साधु दुष्टोऽप्येषोऽहमद्य तत् । भवाद्विरक्तं प्रव्रज्यादानेनाऽनुगृहाण माम् ॥८२॥

आद्यं गणधरं ज्ञात्वा भाविनं तं जगद्गुरुः । स्वयं प्रव्राजयामास पञ्चशिष्यशतीयुतम् ॥८३॥

॥उपनीतं **कुबेरेण** धर्मोपकरणं ततः । त्यक्तसङ्गोऽप्याददानो **गौतमो**ऽथेत्यचिन्तयत् ॥८४॥

निरवद्यव्रतत्राणे यदेतदुपयुज्यते । वस्त्रपात्रादिकं ग्राह्यं धर्मोपकरणं हि तत् ॥८५॥

छद्मस्थैरिह षड्जीवनिकाययतनापरैः । सम्यक् प्राणिदयां कर्तुं शक्येत कथमन्यथा ? ॥८६॥

---

१. **गोतमा०** खं. ४ । २. **यष्टुकामो०** मु. । ३. **धिगमी** मु. । ४. **मानुषा** मु. । ५. **०स्थित** मु., नू. मु. ।

यच्छुद्धमुद्गमोत्पादैषणाभिर्गुणसंयुतम् । गृहीतं स[१]दहिंसायै तद्धि ग्राह्यं विवेकिना[२] ॥८७॥

ज्ञान-दर्शन-चारित्राऽऽचारशक्तिसमन्वितः । आद्यन्तमध्येष्वमू[३]ढः समयार्थं हि साधयेत् ॥८८॥

ज्ञानाऽवलोकहीनो यस्त्वभिमानधनः पुमान् । अस्मिन् परिग्रहाऽऽशङ्कां कुरुते स हि हिंसकः ॥८९॥

परिग्रहधियं धत्ते धर्मोपकरणेऽपि यः । बालानविदिततत्त्वान् स रञ्जयितुमिच्छति ॥९०॥

जल-ज्वलन-वायू-र्वी-तरु-त्रसतया बहून् । जीवांस्त्रातुं कथमलं धर्मोपकरणं विना ? ॥९१॥

गृहीतोपकरणोऽपि करण[४]त्रयदूषितः । असन्तुष्टः स्व[५]मात्मानं प्रतारयति केवलम् ॥९२॥

इन्द्रभूतिर्विभाव्यैवं शिष्याणां पञ्चभिः शतैः । समं जग्राह धर्मोपकरणं त्रिदशार्पितम् ॥९३॥

तं च श्रुत्वा प्रव्रजित**मग्निभूति**रचिन्तयत् । तेनेन्द्रजालिके**नेन्द्रभूति**र्नूनं प्रतारितः ॥९४॥

गत्वा जयाम्यसर्वज्ञमपि सर्वज्ञमानिनम् । आनयामि भ्रातरं स्वं माययैव पराजितम् ॥९५॥

सर्वशास्त्ररहस्यज्ञ**मिन्द्रभूतिं** महामतिम् । कोऽलं जेतुं विना मायां ? माया जैत्री त्वमायिषु ॥९६॥

स चेन्मे संशयं ज्ञाता छेत्ता च हृदयस्थितम् । तदाऽहमपि तच्छिष्यः सशिष्योऽ**पीन्द्रभूति**वत् ॥९७॥

अग्निभूतिर्विमृश्यैवं पञ्चशिष्यशताऽऽवृतः । ययौ समवसरणे तस्थौ चोपजिनेश्वरम् ॥९८॥

तमालपत् प्रभुर्विप्रा**ऽग्निभूते** ! **गोतमा**न्वय ! । अस्ति वा नास्ति किं कर्मेत्येष ते संशयो हृदि ? ॥९९॥

प्रत्यक्षादिप्रमाणानामगम्यं कर्म मूर्तिमत् । कथङ्कारं स बध्नीयाज्जीवो मू[६]र्तत्ववर्जितः ? ॥१००॥

उपघाताऽनुग्रहाश्च कथं मूर्तेन कर्मणा । जीवस्य स्युरमूर्तस्येत्याशङ्का हि मुधैव ते ॥१०१॥

प्रत्यक्षं कर्माऽतिशयज्ञानिनां त्वादृशां पुनः । अनुमानाभिगम्यं तज्जीववैचित्र्यदर्शनात् ॥१०२॥

कर्मणामेव वैचित्र्याद्भवन्ति च शरीरिणाम् । सुखदुःखादयो भावास्तत्कर्माऽस्तीति निश्चिनु ॥१०३॥

तथाहि स्युर्नृपाः केऽपि हस्त्यश्वरवाहनाः । केचित्त्व[७]त्र भवे पादचारिणो निरुपानहः ॥१०४॥

सहस्रकुक्षिम्भरयो भवन्त्येके महर्द्धयः । भिक्षया स्वोदरमपि पूरयन्त्यपरे पुनः ॥१०५॥

देशकालादितुल्यत्वेऽप्येकस्य व्यवहारिणः । भूयिष्ठो जायते लाभो मूलनाशोऽपरस्य तु ॥१०६॥

एवंविधानां कार्याणां ज्ञेयं कर्मैव कारणम् । न विना कारणं कार्यवैचित्र्यमुपजायते ॥१०७॥

मूर्तानां कर्मणां जीवेनाऽमूर्तेन च सङ्गमः । समीचीनः सोऽपि नूनमाकाश-घटयोरिव ॥१०८॥

उपघाताऽनुग्रहाश्च नानाविधसुरौ[८]षधैः । अमूर्तेऽपि भवन्तीति निरवद्यम[९]दोऽपि हि ॥१०९॥

एवं च स्वामिना च्छिन्नसंशयस्त्यक्तमत्सरः । **अग्निभूतिः** प्रवव्राज शिष्यपञ्चशतीयुतः ॥११०॥

तस्मिन्नपि प्रव्रजिते **वायुभूति**र्व्यचिन्तयत् । जितौ मे भ्रातरौ येन सर्वज्ञः खल्वयं ततः ॥१११॥

तदेतस्य भगवतोऽभ्यर्हणा-वन्दनादिभिः । धौतकल्मषकालुष्यः स्यां छिनद्मि च संशयम् ॥११२॥

एवं विचिन्त्य सोऽप्यागात् स्वामिनं प्रणनाम च । स्वाम्यप्युवाच जीवः स तद्वपुश्चेति ते भ्रमः ॥११३॥

प्रत्यक्षाद्यग्रहणेन जीवो भिन्नस्तनोर्न हि । जलबुद्बुदवत् सोऽङ्गे मूर्च्छतीति तवाऽऽशयः ॥११४॥

---

१. **तदहिं०** मु. । २. **विवेकिनः** मु. । ३. **०ष्वमूढसम०** मु., नू. मु. । ४. मनो-वचन-कायाः करणत्रयम् । ५. **स आत्मानं** मु. । ६. **मूर्तित्व०** खं. १ । ७. **केचितत्र** मु., नू. मु. । ८. **०रुगौषधैः** खं. १-२ । ९. **०मतोऽपि** खं. १-२ ।

मिथ्या तद् देशप्रत्यक्षो जीवः सर्वशरीरिणाम् । तद्गुणानामीहादीनां प्रत्यक्षत्वात् स्वसंविदा ॥११५॥

देहेन्द्रियातिरिक्तः स इन्द्रियाऽपगमेऽपि यत् । इन्द्रियार्थान् संस्मरति मरणं च प्रपद्यते ॥११६॥

इति स्वामिगिरा च्छिन्नसंशयो विमुखो भवात् । पर्यव्राजीद्**वायुभूतिः** शिष्यपञ्चशतीयुतः ॥११७॥

¶**व्यक्तो**ऽप्यचिन्तयद्व्यक्तं सर्वज्ञो भगवानयम् । **इन्द्रभूत्या**दयो येन जिता वेदा इव त्रयः ॥११८॥

ममापि संशयं छेत्ता निश्चितं भगवानयम् । ततः शिष्यीभविष्यामि ध्यात्वैवं सोऽप्यगात् प्रभुम् ॥११९॥ (युग्मम्)

तमप्युवाच भगवान् भो **व्यक्त** ! तव चेतसि । नहि भूतानि विद्यन्ते पृथ्व्यादीनीति संशयः ॥१२०॥

तेषां तु प्रतिपत्तिर्या सा भ्रमाज्जलचन्द्रवत् । सर्वशून्यत्वमेवेदमि[1]ति ते दृढ आशयः ॥१२१॥

तन्मिथ्या सर्वशून्यत्वपक्षे भुवनवि[2]श्रुताः । स्युः स्वप्नाऽस्वप्न-गन्धर्वपुरेतरभिदा न हि ॥१२२॥

इत्थं च च्छिन्नसन्देहो **व्यक्तो**ऽपि व्यक्तवासनः । परिवव्राज शिष्याणां शतैः पञ्चभिरन्वितः ॥१२३॥

¶उपाध्यायः **सुधर्मा**ऽपि संशयच्छेदवाञ्छया । समाययौ **महावीर**मतुच्छालोकभास्करम् ॥१२४॥

तमप्यजल्पद्भगवान् **सुधर्मं**स्तव धीरियम् । यादृगत्र भवे देही तादृक् परभवेऽपि हि ॥१२५॥

कार्यं हि कारणस्याऽनुरूपं भवति संसृतौ । न ह्युप्ते कलमबीजे प्ररोहति यवाङ्कुरः ॥१२६॥

तन्न युक्तं यद्भवेऽस्मिन् यो मृदुत्वाऽऽर्जवादिभिः । नरः कर्म नरायुष्कं बध्नाति स पुनर्नरः ॥१२७॥

मायादियुक् पशुर्यस्तु स प्रेत्याऽपि पशुः खलु । कर्माधीना समुत्पत्तिस्तन्नानात्वं च[3] जन्मिनाम् ॥१२८॥

सदृशं कारणस्यैव कार्यमित्यप्यसङ्गतम् । शृङ्गप्रभृतिकेभ्योऽपि शरा[4]दीनां प्ररोहणात् ॥१२९॥

इत्याकर्ण्य **सुधर्मा**ऽपि पञ्चशिष्यशतीयुतः । प्रव्रज्यामाददे पार्श्वे स्वामिपादारविन्दयोः ॥१३०॥

¶**मण्डिको[5]**ऽपि जगामाऽथ स्वामिनं संशयच्छिदे । स्वाम्यप्युवाच तं बन्धमोक्षयोस्तव संशयः ॥१३१॥

तदसद् बन्धमोक्षौ हि प्रसिद्धौ तत्र चाऽऽत्मनः । मिथ्यात्वादिकृतः कर्मसम्बन्धो बन्ध उच्यते ॥१३२॥

रज्जुबद्ध इव श्वभ्र-तिर्यग्-नृ-सुरभूमिषु । दुःखं तेनाऽनुभवति प्राणी परमदारुणम् ॥१३३॥

ज्ञान-दर्शन-चारित्र-प्रमुखैर्हेतुभिस्तु यः । वियोगः कर्मणां ज्ञेयः स मोक्षोऽनन्तशर्मदः ॥१३४॥

अप्यनादिमिथःसिद्धयोगानां जीव-कर्मणाम् । ज्ञानादिना स्याद्वियोगोऽग्निना स्वर्णा-ऽश्मनामिव ॥१३५॥

इति स्वामिगिरा च्छिन्नसंशयो **मण्[6]डिको**ऽपि हि । सार्धत्रिशत्या शिष्याणां सहितो व्रतमाददे ॥१३६॥

¶**मौर्यपुत्रो**ऽपि सन्देहच्छिदे स्वामिनमाययौ । स्वाम्यप्यूचे **मौर्यपुत्र** ! तव देवेषु संशयः ॥१३७॥

स मिथ्या, पश्य नन्वेतान् प्रत्यक्षमपि नाकिनः । अस्मिन् समवसरणे शक्रादीन् स्वयमागतान् ॥१३८॥

सङ्गीतकादिवैयग्र्यान्मर्त्यगन्धाच्च दुःसहात् । नाऽऽयान्ति शेषकालेऽमी तदभावो न तावता ॥१३९॥

अर्हज्जन्माभिषेकादावायान्ति यदमी भुवि । प्रभावः कारणं तत्र गरीयान् श्रीमदर्हताम् ॥१४०॥

इति स्वामिगिरा बुद्धो **मौर्यपुत्रो**ऽपि तत्क्षणम् । परिवव्राज शिष्याणां सार्धं सार्धैः शतैस्त्रिभिः ॥१४१॥

¶**ययावकम्पितो**ऽपीशमीशो[7]ऽवोचदकम्पित[8] ! । न सन्त्यदृश्यमानत्वान्नारका इति ते मतिः ॥१४२॥

---

१. ०मेवैव० मु., नू. मु. । २. **०पक्षे च भुवि वि०** खं. ४ । ३. **हि** खं. ४ । ४. शरो घासविशेषः । ५. **मण्डको०** खं. ४ । ६. **मण्डको०** खं. १-२-४ । ७. **०मीशं जिनोऽवो०** खं. ४ । ८. **दकम्पितम्** खं. १-२ ।

तदसन्नारकाः । कामं पारतन्त्र्यवशादिह । आगन्तुमक्षमा गन्तुं तत्र च त्वादृशा अपि ॥१४३॥
प्रत्यक्षं नोपलभ्यास्ते युक्तिगम्या भवादृशाम् । प्रत्यक्षा एव ते सन्ति क्षायिकज्ञानिनां पुनः ॥१४४॥
क्षायिकज्ञानिनोऽप्यत्र नो सन्तीति स्म मा ब्रवीः । मयैव व्यभिचारोऽस्या आशङ्कायाः परिस्फुटः[1] ॥१४५॥
इति श्रुत्वा प्रतिबुद्धो**ऽकम्पितः** स्वामिनोऽन्तिके । उपाददे परिव्रज्यां त्रिभिः शिष्यशतैः समम् ॥१४६॥
¶अथाऽऽगा**दचलभ्राता** प्रभुं प्रभुरपि स्फुटम् । ऊचे तवा**ऽचलभ्रातः** ! सन्देहः पुण्य-पापयोः ? ॥१४७॥
मा कृथाः संशयं तत्र यत् फलं पुण्य-पापयोः । प्रत्यक्षं दृश्यते लोके तथैव व्यवहारतः ॥१४८॥
दीर्घमायुः श्रियो रूपमारोग्यं जन्म सत्कुले । इत्यादि पुण्यस्य फलं विपरीतं तु पाप्मनः ॥१४९॥
इत्थं भगवता च्छिन्नसंशयः समुपाददे । प्रव्रज्या**मचलभ्राता** त्रिभिः शिष्यशतैः सह ॥१५०॥
¶**मेतार्यः** स्वामिनमगात् स्वाम्यूचे तव धीरियम् । भवान्तरप्राप्तिरूपः परलोको न विद्यते ॥१५१॥
भूतसन्दोहरूपत्वाज्जीवस्येह चिदात्मनः । परलोकः कथं ? भूताऽभावे तस्याऽप्यभावतः ॥१५२॥
तदसत् खलु जीवस्य भूतेभ्यो हि स्थितिः पृथक् । पिण्डितेष्वपि भूतेषु चेतनानुपलम्भतः ॥१५३॥
भूतेभ्यश्चेतनाऽप्येवं जीवधर्मतया पृथक् । परलोकगतिस्तत् स्याज्जातिस्मृत्यादितोऽपि च ॥१५४॥
इत्थं प्रबुद्धो **मेतार्यः** समीपे स्वामिपादयोः । शिष्यत्रिशत्या सहितः परिव्रज्यामुपाददे ॥१५५॥
¶प्रभुमागात् **प्रभासो**ऽपि तमूचे भगवानपि । निर्वाणमस्ति नो वेति **प्रभास** ! तव संशयः ॥१५६॥
मा संशयिष्ठा निर्वाणं मोक्षः कर्मक्षयः स तु । वेदात् सिद्धं कर्म जीवाऽवस्थावैचित्र्यतोऽपि च ॥१५७॥
क्षीयते कर्म शुद्धैस्तु ज्ञान-चारित्र-दर्शनैः । प्रत्यक्षोऽतिशयज्ञानभाजां मोक्षस्तदस्ति भोः ! ॥१५८॥
प्रतिबुद्धः **प्रभासो**ऽपि स्वाम्युपन्यस्तया गिरा । दीक्षामादत्त सहितः खण्डिकानां[2] त्रिभिः शतैः ॥१५९॥
महाकुला महाप्राज्ञाः[3] संविग्ना विश्ववन्दिताः । एकादशाऽपि तेऽभूवन्मूलशिष्या जगद्गुरोः ॥१६०॥
¶इतश्च **चन्दना** तत्र **शतानीक**गृहस्थिता । पश्यन्ती यान्तमायान्तं दिविषज्जनमम्बरे ॥१६१॥
स्वामिनः केवलोत्पत्तिनिश्चयाद् व्रतकांक्षिणी । त्रिदशैरदवीयोभिर्निन्ये **श्रीवीर**पर्षदि ॥१६२॥
सा[4] त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नत्वा चोपास्थित[5] प्रभुम् । प्रव्रज्यार्थं नृपाऽमात्यपुत्र्यो बह्व्योऽपरा अपि ॥१६३॥
चन्दनां धुरि कृत्वा ताः स्वयं प्राव्राजयत् प्रभुः । अस्थापयच्छ्रावकत्वे नृन्नारीश्च सहस्रशः ॥१६४॥
¶जाते संघे चतुर्धैवं ध्रौव्योत्पादव्ययात्मिकाम्[6] । **इन्द्रभूति**प्रभृतीनां त्रिपदीं व्याहरत् प्रभुः ॥१६५॥
आचाराङ्गं[7] **सूत्रकृतं स्थानाङ्गं**[8] **समवाय**युक् । पञ्चमं **भगवत्यङ्गं ज्ञाताधर्मकथा**ऽपि च ॥१६६॥
उपासकाऽन्तकृदनुत्तरौपपातिकोदशाः[9] **। प्रश्नव्याकरणं** चैव **विपाकश्रुत**मप्यथ ॥१६७॥
दृष्टिवादश्चेत्यङ्गानि तत्त्रिपद्या[10] कृतानि तैः । पूर्वाणि **दृष्टिवादान्तः** सूत्रितानि चतुर्दश ॥१६८॥
तत्रो**त्पादो**[11]**ऽऽग्रायणीये वीर्यप्रवाद**मित्यपि । **अस्तिनास्तिप्रवादं** च **ज्ञानप्रवाद**नाम च ॥१६९॥

---

१. **०स्फुटम्** मु. । २. शिष्याणाम् । ३. **०प्रज्ञाः०** खं. १ । ४. **स** मु. । ५. **०स्थितः** मु. । ६. सर्वं ध्रुवं, पुनः सर्वं उत्पादशीलं, पुनः सर्वं व्ययशीलं-नाशवत्, इत्यात्मिकां त्रिपदीम् । ७. आचाराङ्गत आरभ्य दृष्टिवादपर्यन्तं द्वादश-अङ्गसूत्रस्वरूप-जैनागमानां नामानि । त्रिपदीप्राप्त्यनन्तरं एकादशाभिरपि गणधरैः तानि सूत्राणि विरचितानि । ८. **स्थानांकं** – खं. १-२-३-४ । ९. **०त्तरोत्पाददशात्रयम्** खं. ३. । १०. **०त्रिपद्यां** खं. १ । ११. 'उत्पाद' इत्यारभ्य 'लोकबिन्दुसार' पर्यन्तं 'चतुर्दशपूर्व'नामकश्रुतग्रन्थानां नामानि ।

सत्यप्रवादमात्मप्रवादं कर्मप्रवादयुक् । **प्रत्याख्यानं** च **विद्याप्रवाद-कल्याणके** अपि ॥१७०॥

प्राणावायाऽभिधानं च **क्रियाविशाल**मित्यपि । **लोकबिन्दुसार**मथ पूर्वाण्येवं चतुर्दश ॥१७१॥

सूत्रितानि गणधरैरङ्गेभ्यः पूर्वमेव यत् । पूर्वाणीत्यभिधीयन्ते तेनैतानि चतुर्दश ॥१७२॥

एवं रचयतां तेषां सप्तानां गणधारिणाम् । परस्परमजायन्त विभिन्नास्तत्र वाचनाः ॥१७३॥

अकम्पिता-ऽचलभ्रात्रोः श्रीमेतार्य-प्रभासयोः । परस्परमजायन्त सदृक्षा एव वाचनाः ॥१७४॥

श्रीवीरनाथस्य गणधरेष्वेकादशस्वपि । द्वयोर्द्वयोर्वाचनयोः साम्यादासन् गणा नव ॥१७५॥

¶सौगन्धिकरत्नचूर्णपूर्णमादाय भाजनम् । उत्थाय स्वामिपार्श्वेऽस्थात् समयज्ञोऽथ वज्रभृत् ॥१७६॥

तेऽ**पीन्द्रभूति**प्रमुखाः परिपाट्याऽवतस्थिरे । प्रतीच्छवः स्वाम्यनुज्ञां किञ्चिन्नमितमौलयः ॥१७७॥

द्रव्यैर्गुणैः पर्यायैश्चाऽनुज्ञातं तीर्थमित्यथ । जल्पन् स्वाम्यक्षिपत् पूर्वं चूर्णं **गौतम**मूर्धनि ॥१७८॥

अप्यन्येषां क्रमात् स्वामी चूर्णं चिक्षेप मूर्धसु । पुष्पवर्षं चूर्णवर्षं प्रीता देवाश्च चक्रिरे ॥१७९॥

चिरं[१]जीवी चिरं धर्मं द्योतयिष्यत्यसाविति । धुरि कृत्वा **सुधर्माण**मन्वज्ञासीद् गणं प्रभुः ॥१८०॥

साध्वीनां संयमोद्योगघटनार्थं तदैव च । प्रवर्तिनीपदे स्वामी स्थापयामास **चन्दनाम्** ॥१८१॥

¶पूर्णप्रथमपौरुष्यां देशनां व्यसृजत् प्रभुः । राजोपनीतस्तत्र प्राग्द्वारेण प्राविशद् बलिः ॥१८२॥

उदस्तस्य बलेस्तस्य खेऽप्यर्धं जगृहुः सुराः । अर्धस्य पतितस्याऽर्धं राजा शेषं पुनर्जनाः ॥१८३॥

अथोत्थाय जगन्नाथो देवच्छन्द उपाविशत् । स्वाम्यंह्रिपीठे चाऽऽसीनो **गौतमो** देशनां व्यधात् ॥१८४॥

द्वितीयस्यां तु पौरुष्यां पूर्णायां **गौतमो**ऽपि हि । देशनाया विरराम वृष्टेरिव नवाम्बुदः ॥१८५॥

तत्राऽतिगम्य कतिचिद्दिवसानि विश्व-
विश्वोपकारनिरतः प्रतिबोध्य लोकम् ।
स्वामी सुरासरनरेश्वरसेव्यमान-
पादारविन्दयुगलो विजहार पृथ्व्याम् ॥१८६॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि श्रीमहावीरकेवलज्ञानचतुर्विधसंघोत्पत्तिवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

——Kvk——

१. **चिरंजीवी** मु., नू. मु., खं. २-३ ।

॥ अथ षष्ठः सर्गः ॥

इतश्चाऽत्रैव **भरते कुशाग्रपुरपत्तने** । कुशाग्रीयमतिरभूत् **प्रसेनजिदि**ला[१]पतिः ॥१॥

अलङ्कृताऽशेषदिक्कस्तस्याऽपारो यशोऽर्णवः । जग्रसे विद्विषां कीर्तिनिर्झरिणीः समन्ततः ॥२॥

तस्याऽभूत् केवलं राज्यशोभायै सैन्यसंग्रहः । यत् प्रतापाऽनलेनैव वैरिव्याघ्राननाशयत् ॥३॥

स्खल्योऽद्रिणा वायुरपि दम्भोलि[२]रपि वा[३]र्द्धिना । आज्ञा तस्य पुनः पृथ्व्यामस्खल्यत न केनचित् ॥४॥

स प्रसारितपाणिभ्यो याचकेभ्यो ददद्वसु । तेषामिव स्पर्धया स्वं न पाणिं समकोचयत् ॥५॥

हित्वा स्वस्वपतीन् जातेऽन्धकारे रणरेणुभिः । तमालिलिङ्गुः सर्वाङ्गं जयलक्ष्म्योऽभिसारिकाः ॥६॥

शुद्धे मनसि तस्याभूत् सदाचारशिरोमणेः । जिनधर्मः स्थिरः सा[४]न्द्रे केशपाशेऽधिवा[५]सवत् ॥७॥

श्रीमत्**पार्श्वजिनाधीश**शासनाम्भोजषट्पदः । सम्यग्दर्शनपुण्यात्मा सोऽणुव्रतधरोऽभवत् ॥८॥

राज्ञां कन्याभिरूढाभिस्तस्योर्वीशशिरोमणेः । अव[६]रोधोऽभवद् भूयान् दिवीव दिविषत्पतेः ॥९॥

पाकशासनतुल्यस्य शासतस्तस्य मेदिनीम् । सूनवो बहवोऽभूवंस्तन्मूर्तय इवाऽपराः ॥१०॥

¶इतश्चात्रैव **भरते वसन्तपुर**पत्तने । यथार्थनामा सम**भूज्जितशत्रु**र्महीपतिः ॥११॥

अमरीव भुवं प्राप्ता तस्य चा**ऽमरसुन्दरी** । बभूव पट्टमहिषी गुणरत्नमहाखनिः ॥१२॥

तयोः **सुमङ्गलो** नाम मङ्गलानां निवासभूः । सुतोऽभूद्रूपकन्दर्पः कलानां निधिरिन्दुवत् ॥१३॥

सेनको नाम सवयास्तस्याऽभून्मन्त्रिपुत्रकः । अलक्षणानां सर्वेषामुदाहरणमादिमम् ॥१४॥

स पिङ्गकेशो दावाग्निदीप्तशृङ्ग इवाऽचलः । घूकवच्चिपिटघ्राणो मार्जार इव पिङ्गदृक् ॥१५॥

उष्ट्रवल्लम्बकण्ठौष्ठ आखुवल्लघुकर्णकः । मुखक[७]न्दाङ्कुराकारबहिर्भूतरदावलिः ॥१६॥

जलोदरीवोदरिलो ह्रस्वोरुर्ग्रामको[८]लवत् । मण्ड[९]लस्थानकेनेव वक्रजङ्घोऽतिसू[१०]र्पपात् ॥१७॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

संचचार दु[११]राकारो वराको यत्र यत्र सः । जगाम तत्र तत्रापि हास्यमेकातपत्रताम् ॥१८॥

दूरतोऽपि तमायान्तं राजपुत्रः **सुमङ्गलः** । जहास विकृताऽऽकारं विलोक्येव विदूषकम् ॥१९॥

एवं च राजपुत्रेण हस्यमानो दिवानिशम् । वैराग्यं **सेनको** भेजेऽपमानद्रुमहाफलम् ॥२०॥

अथ संजातवैराग्यो मन्दभाग्यस्ततः पुरात् । निरगाच्छून्यहृदय उन्मत्त इव **सेनकः** ॥२१॥

सुमङ्गलकुमारोऽपि मन्त्रिपुत्रे निरीयुषि । कालेन कियताऽप्यात्मराज्ये पित्रा न्यवेश्यत ॥२२॥

¶**सेनको**ऽपि भ्रमन्नेकं, दृष्ट्वा कुलपतिं वने । तत्पार्श्वे तापसो भूत्वा गृह्णाति **स्मोष्ट्रिकाव्रतम्** ॥२३॥

तीव्रेण त[१२]पसा नित्यं स्वमत्यन्तं कदर्थयन् । **वसन्तपुर**मेवाऽऽगादपरेद्युः स ता[१३]पसः ॥२४॥

---

१. नृपतिः । २. वज्रम् । ३. समुद्रेण । ४. गाढे । ५. सुगन्धवत् । ६. अन्तःपुरम् । ७. **मुखकुन्दा०** खं. १, नू. मु. । ८. 'शूकर' खं. ४ टि. । ९. मण्डलस्थानकं—धनुर्धारिणो लक्ष्यवेधवेलायामासनम् । १०. **शूर्प०** मु., नू. मु. । ११. **दुराचारो** खं. ४ । १२. **बालतपसा** स्व० नू. मु. । १३. **सतापसः** ('गुरुसहितः' इति टि.) मु. ।

मन्त्रिसूस्तापसश्चेति तमानर्च जनोऽखिलः । वैराग्यकारणं पृष्टः कथयामास चेति सः ॥२५॥
¶**सुमङ्गल**कुमारेण रूपमेतदहासि मे । वैराग्यं तेन मे जातं सत्यङ्कारस्तपःश्रियः ॥२६॥
तच्छ्रुत्वा तं नमस्कर्तुं **सुमङ्गल**नृपोऽभ्यगात् । क्षमयित्वा पारणाय न्यमन्त्रयत चाऽऽदरात् ॥२७॥
सोऽपि राज्ञे प्रदत्ताशीरनुमेने तदर्थनाम् । कृतकृत्य इवाऽगाच्च राजाऽपि निजवेश्मनि ॥२८॥
¶पूर्णेऽथ मासक्षपणे नृपतेः प्रार्थनां स्मरन् । शान्तात्मा राजभवनद्वारमाप स तापसः ॥२९॥
शरीराऽसौष्ठवमभूत्तदा च पृथिवीपतेः । द्वारं च पिदधे द्वाःस्थः कस्तदा भिक्षुमीक्षते ? ॥३०॥
स्खलितो द्वारदानेन सेतुनेव जलप्लवः । पथा यथागतेनैव तपस्वी व्याजुघोट[1] सः ॥३१॥
निश्चित्य मासक्षपणं ययौ च **पुनरुष्ट्रिकाम्** । नचाऽकुप्यत् तपोवृद्धौ हृष्यन्ति हि महर्षयः ॥३२॥
¶स्वस्थीभूतो द्वितीयेऽह्नि भक्तो राजा तपस्विषु । गत्वा नत्वा क्षमयित्वा पुनरेवमुवाच तम् ॥३३॥
निमन्त्रितोऽसि पुण्याय मयाऽघं पुनरर्जितम् । प्रायः पापनिवासानां पापमेवाऽतिथीयते ॥३४॥
तवाऽन्यत्रापि भगवन्निषिद्धं पारणं मया । अदातुर्हि प्रियालापोऽन्यत्र लाभान्तरायकृत् ॥३५॥
तत् प्रसीद द्वितीयेऽपि मासक्षपणपारणे । मत्प्राङ्गणमलङ्कुर्याः कल्पशाखीव नन्दनम् ॥३६॥
तथेति प्रतिपेदाने तापसेऽगान्नृपो गृहम् । गणयन्नङ्गुलीस्तस्थौ तत्पारणदिनाय च ॥३७॥
¶पूर्णे च मासक्षपणे स तपस्वी नृपौकसि । ययौ दैवादभूद्राज्ञः प्राग्वद्वपुरपाटवम् ॥३८॥
तथैव पिहिते द्वारे व्याघुट्याऽगात् स **उष्ट्रिकाम्** । स्वस्थीभूतोऽथ तं राजा न्यमन्त्रयत पूर्ववत् ॥३९॥
पूर्णेऽथ मासक्षपणे तृतीयेऽपि स तापसः । तथैवाऽगात्तथैवाऽभूद्राज्ञः पुनरपाटवम् ॥४०॥
¶राजकीयैरचिन्त्येष तपस्व्येति यदा यदा । तदा तदा भवत्यस्मत्[2]स्वामिनोऽशिवमेव हि ॥४१॥
ते चाऽऽरक्षानथादिक्षंस्तपस्वी मन्त्रिसूरपि । प्रविशन्नप्यसौ सर्प इव निर्वास्यतामहो ! ॥४२॥
कृते तथैवाऽऽरक्षैश्च निदानं तापसोऽकरोत् । भूयासमहमेतस्य वधाय नृपतेरिति ॥४३॥
मृत्वा च तापसो जज्ञे सोऽल्पर्द्धिर्वानमन्तरः । राजाऽपि तापसो भूत्वा तामेव गतिमाप सः ॥४४॥
च्युत्वा **सुमङ्गलः** सोऽथ **प्रसेनजिदि**लापतेः । सुतोऽभूच्छ्रे**णिको** नाम **धारिणी**कुक्षिसम्भवः ॥४५॥
¶इतश्च तत्रैव पुरे रथिको **नाग** इत्यभूत् । **प्रसेनजिन्**महीपालचरणाम्भोजषट्पदः ॥४६॥
दयावा[3]नार्हतो दाता परनारीसहोदरः । वीरो धीरोऽधीतकलः स सर्वगुणभूरभूत् ॥४७॥
नामधेयेन **सुलसा**ऽनलसा पुण्यकर्मणि । बभूव **गेहिनी** तस्य पुण्यश्रीरिव देहिनी ॥४८॥
पतिव्रतात्व-सम्यक्त्वा-ऽऽर्जवप्रभृतयो गुणाः । तस्यां युगपदावात्सुः सपांशु[4]क्रीडका इव ॥४९॥
¶एकदा **नाग**रथिकोऽपुत्रोऽचिन्तयदुच्चकैः । [5]सनालनलिनाकारकरतल्पशयाननः ॥५०॥
पुत्रमुल्लापयिष्यामि लालयिष्यामि चेति मे । अपुत्रस्याऽवके[6]शीव निष्फलोऽभून्मनोरथः ॥५१॥
न बाल्याद् ब्रह्म विदधे पुत्रवक्त्रं च नैक्षि यैः । धिक् तेषां कामवैवश्यं लोकद्वितयवञ्चकम् ॥५२॥

---

१. न्यवर्तत । २. **भवत्यस्मात्** खं. १-२ । ३. **दयादाना०** मु. । ४. सह धूल्यां क्रीडाकारकाः—बालमित्राणीत्यर्थः । ५. नालयुक्तं—नलिनं तदाकारो यः करः, स एव तल्पं—शय्या, तत्र शेते इति शयं; एतादृशमाननं यस्य सः । ६. वन्ध्यः ।

इति चिन्ताविवर्णास्यं[1] पङ्कमग्नमिव द्विपम् । पतिं प्रोवाच **सुलसा** विनयाद् रचिताञ्जलिः ॥५३॥

हस्तशय्या मुखस्येयं चिन्तामाख्याति नाथ ! ते । किं चिन्तयस्यादिश मे मां चिन्ताभागिनीं कुरु ॥५४॥

नागोऽप्याख्यदपुत्रोऽस्मि पुत्रकौतूहलं च मे । न किञ्चिदस्त्यौपयिकं पुत्रीयं[2] पुत्रकाम्यतः[3] ॥५५॥

सुलसोवाच कन्यास्त्वं बह्वीः परिणयाऽपराः । पुत्रप्रसविनी तासु किमेकापि न भाविनी ? ॥५६॥

नागोऽप्यूचे त्वयैवाऽहं जायावानिह जन्मनि । जायाभिः कृतमन्याभिस्तत्पुत्राणां तु का कथा ? ॥५७॥

त्वदङ्गसम्भवं पुत्रमिच्छामि प्रियदर्शने ! । स आवयोः प्रीतिवल्लेः फलायेव[4] चिरादपि ॥५८॥

त्वं प्राणास्त्वं प्रतिवपुस्त्वं मन्त्री त्वं च मे सखा । तद् यतस्व सुतार्थेऽस्मिन्नुपयाचितकादिभिः[5] ॥५९॥

सुलसोचे करिष्येऽहमर्हदाराधनं प्रिय ! । अर्हदाराधनैवैका[6] सर्वकार्येषु कामधुक् ॥६०॥

¶आचामाम्लादिभिरथ तपोभिरतिदुस्तपैः । आजन्मापि पवित्रं स्वं पावयन्ती विशेषतः ॥६१॥

मितमौक्तिकालङ्कारा नवोत्फुल्लेव मल्लिका । कौसुम्भवसना सन्ध्येवाऽरुणाभ्रा प्रगेतनी[7] ॥६२॥

वीतरागार्चनपरा ब्रह्मचर्यपरायणा । समाहितमनाः साऽस्थात् पतिदुःखार्द्रमानसा ॥६३॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

¶इतश्च **शक्रः** सदसि प्रशंसामिति निर्ममे । श्राविका उप**सुलसां**[8] साम्प्रतं **भरता**वनौ ॥६४॥

एको देवस्तदाकर्ण्य विस्मयोत्कर्णिताननः । **सुलसा**याः श्राविकात्वं परीक्षितुमुपाययौ ॥६५॥

देवार्चनप्रसक्तायाः **सुलसा**याः स वेश्मनि । प्राविशत् साधुरूपेण विरचय्य निषेधिकाम् ॥६६॥

सुलसापि हि तं दृष्ट्वाऽनभ्रवृष्टिवदागतम् । भक्त्या ववन्देऽपृच्छच्च तदागमनकारणम् ॥६७॥

स उवाच ममाऽऽख्यातं वैद्येन त्वद्गृहेऽस्ति यत् । लक्षपाकं महातैलं ग्लानार्थं तत् प्रदीयताम् ॥६८॥

सफलस्तैलपाको[9] यः साधावुपकरिष्यते । इत्युदीर्य मुदा तैलकुम्भमभ्यानिनाय सा ॥६९॥

स तैलकुम्भो देवेन स्वशक्त्या पातितः करात् । द्राक् च[10] त्रडिति[11] पुस्फोट कुलायगलिताण्डवत्[12] ॥७०॥

तैलकुम्भो द्वितीयोऽपि तया पुनरढौक्यत । तथैव सोऽपि स्फुटितो न पुनर्विषसाद सा ॥७१॥

तैलकुम्भस्तृतीयोऽपि तयाऽऽनीतस्तथाऽस्फुटत् । सा दध्यौ चाल्पपुण्याऽस्मि मोघयाच्ञेन[13] साधुना ॥७२॥

¶देवस्ततो निजं रूपं धृत्वेति निजगाद ताम् । भद्रे ! तव श्राविकात्वं प्रशशंस दिवस्पतिः ॥७३॥

शक्रप्रशंसया चैष[14] विस्मितः स्वर्गवास्यहम् । त्वत्परीक्षार्थमायातस्तुष्टोऽस्मि च वरं वृणु ॥७४॥

सुलसा श्राविकाऽप्यूचे यदि तुष्टोऽसि तन्मम । देहि पुत्रमपुत्राया नाऽन्यदिष्टमतः परम् ॥७५॥

द्वात्रिंशतं स गुटिका दत्त्वा देवोऽब्रवीदिदम् । क्रमेण भक्षयेरेतास्तावन्तः स्युः सुतास्तव[15] ॥७६॥

पुनः प्रयोजनवशात् स्मर्तव्योऽहं त्वयाऽनघे ! । एष्यामि भूय इत्युक्त्वा त्रिदशः स तिरोदधे ॥७७॥

¶अचिन्तयच्च **सुलसा** क्रमेण गुटिकाऽदनात् । बहूनां बालरूपाणां मर्दिष्यति हि कोऽशुचिम् ? ॥७८॥

तस्मात् प्राशनाम्यहं सर्वा युगपद् गुटिका इमाः । यथैकोऽपि भवेत् पुत्रो द्वात्रिंशल्लक्षणान्वितः ॥७९॥

---

१. चिन्तया विवर्णं—मलिनमास्यं यस्य सः, तम् । २. पुत्रस्येदं—पुत्रीयम् । ३. पुत्रमिच्छतः । ४. **फलायेत** खं. १-२ विना, मु. । फलमिवाऽऽचरेत् । ५. उपयाचितकं—देव्यादीनां पार्श्वे याचना, 'मानता' इति भाषायाम् । ६. **अर्हदाराधना चैका** खं. ३-४ । ७. प्रातःकालिकी । ८. **उपसुलसं** ख. ३-४ । श्राविकासु सुलसा श्रेष्ठा इत्यर्थः । ९. **पाकोऽयं** मु. । १०. **तु** मु. । ११. **त्रटिति** नूतन मु. । १२. नीडपतिताण्डवत् । १३. निष्फलयाचनेनेत्यर्थः । १४. **चैव** मु. । १५. **सुता अपि** खं. ४ ।

इत्थं विमृश्य स्वधिया सा प्राश[१] गुटिकाः समाः । तथाबुद्धिरियं जज्ञे नान्यथा भवितव्यता ॥८०॥
उत्पेदिरे तदुदरे गर्भा द्वात्रिंशदप्यथ । तैर्गर्भैरसहा साऽभूद्वल्लीव बहुभिः फलैः ॥८१॥
सा गर्भान् धर्तुमसहा वज्रसारान् कृशोदरी । कायोत्सर्गस्थिता देवं सस्मार पुनरेव तम् ॥८२॥
स्मृतमात्रोपस्थितेन सद्यस्तेनाऽमरेण सा । किं स्मृतोऽस्मीति पृष्टाऽऽख्यत्तां तथा गुटिकाकथाम् ॥८३॥
देवोऽवदत् किं गुटिका युगपद् भक्षितास्त्वया ? । अमोघाः खल्विमास्तेन गर्भास्तावन्त एव ते ॥८४॥
न साधु विदधे भद्रे ! त्वयेदमृजुचेतसा । पुत्रास्तुल्यायुषो ह्येवं द्वात्रिंशदपि भाविनः ॥८५॥
मा विषीद महाभागे ! बलिष्ठा भवितव्यता । गर्भपीडापहारं तु करिष्ये सुस्थिता भव ॥८६॥
सुलसाया गर्भपीडामपहृत्य स नाकसत्[२] । जगाम साऽभूत् स्वस्था च गूढगर्भा च भूरिव ॥८७॥
¶पूर्णे काले च **सुलसा** शुभेऽहनि शुभे क्षणे । द्वात्रिंशल्लक्षणान् पुत्रान् द्वात्रिंशतमजीजनत् ॥८८॥
धात्रीभिर्लाल्यमानास्ते क्रमाद् ववृधिरे सुताः । कलभा इव विन्ध्याद्रावखण्डितसमीहिताः ॥८९॥
प्राङ्गणे ते रुरुचिरे रममाणाः कुमारकाः । गृहलक्ष्मीविहङ्गम्याः[३] क्रीडाक्षितिरुहा इव ॥९०॥
उत्सङ्गे **नाग**रथिको ग्राहं ग्राहं कुमारकान् । स्नेहादस्नपयदिवाऽऽनन्दजैर्बाष्पवारिभिः ॥९१॥
पादे[४] क्रोडे शिरोदेशे लगमानैः कुमारकैः । विरेजे **नाग**रथिकः सिंहपोतैरिवाऽचलः ॥९२॥
सर्वेऽपि **नाग**रथिनः सूनवो वयसा समाः । ते **श्रेणिक**कुमारस्य बभूवुरनुयायिनः ॥९३॥
¶अन्यदा च स्वपुत्राणां राज्यार्हत्वं परीक्षितुम् । एकत्र पायसस्थालान्यशनाय नृपोऽर्पयत् ॥९४॥
ततो भोक्तुं प्रवृत्तानां कुमाराणाममोचयत् । व्याघ्रानिव व्यात्तवक्त्रान् सारमेयान् स सारधीः ॥९५॥
कुमारा द्रुतमुत्तस्थुरापतत्सु ततः श्वसु[५] । एकस्तु **श्रेणिक**स्तस्थौ धियां धाम तथैव हि ॥९६॥
सोऽन्यस्थालात् पायसान्नं स्तोकं स्तोकं शुनां ददौ । यावल्लिलिहिरे श्वानस्तावच्च बुभुजे स्वयम् ॥९७॥
येन केनाप्युपायेन परानेष निरोत्स्यति । भोक्ष्यते च स्वयं पृथ्वीं राजा तेनेति रञ्जितः ॥९८॥
¶राजा पुनः पुरीक्षार्थं सुतानामन्यदा ददौ । मोदकानां करण्डांश्च पयस्कुम्भांश्च मुद्रितान् ॥९९॥
इमां मुद्रामभञ्जन्तो भुञ्जीध्वं मोदकानमून् । पयः पिबत मा कृढ्वं छिद्रमित्यादिशन्नृपः ॥१००॥
विना **श्रेणिक**मेतेषां कोऽपि नाऽभुक्त[६] नाऽपिबत् । बुद्धिसाध्येषु कार्येषु कुर्युरूर्जस्विनोऽपि[७] किम् ? ॥१०१॥
चलयित्वा[८] चलयित्वा[९] **श्रेणिक**स्तु करण्डकम् । बुभुजे मोदकक्षोदं शलाकाविवरच्युतम् ॥१०२॥
रूप्यशुक्त्या घटस्याधो गलद्वार्बिन्दुपूर्णया । स पयोऽपि पपौ किं हि दुःसाधं[१०] सुधियां धियः ? ॥१०३॥
एवं परीक्षानिर्व्यूढं **श्रेणिकं** बुद्धिसम्पदा । अमंस्त राज्यार्हतया **कुशाग्रनगरेश्वरः** ॥१०४॥
¶**कुशाग्रे** चाऽभवच्छीघ्रं शीघ्रमग्नेरुपद्रवः । ततश्चाऽऽघोषणां राजा **प्रसेनजिद**कारयत् ॥१०५॥
उत्थास्यति पुरे वह्निर्यस्य यस्य गृहादिह । स स निर्वासनीयोऽस्मात् पुरान्मय[११] इवाऽऽमयी[१२] ॥१०६॥
सूपकारप्रमादेन राज्ञ एवाऽन्यदा गृहात् । उदस्थादग्निरग्निर्हि न स्वः कस्यापि विप्रवत् ॥१०७॥
तस्मिन् प्रदीपने वृद्धिमुपेयुषि महीपतिः । यो यद्[१३] गृह्णाति मद्गेहात् तत्तस्येत्यादिशत् सुतान् ॥१०८॥

१. **प्राश्नाद्** मु. । २. देवः । ३. गृहलक्ष्मीरेव विहङ्गमी—पक्षिणी—तस्याः । ४. **पादक्रोडशिरोदेशे** मु. । ५. श्वानेषु । ६. **नाभुङ्क्त**—खं. ४ । ७. बलिनोऽपि । ८. ९. **वल०** मु. । १०. **दुःसाध्यं** मु., नूतन मु. । ११. उष्ट्रः । १२. रोगी । १३. **यं** मु. ।

सर्वे कुमारा हस्त्यादि समादाय यथारुचि । निर्ययुः **श्रेणिक**स्त्वेकां भम्भामादाय निर्ययौ ॥१०९॥
किमेतत्कृष्टमित्युक्तो नृपेण **श्रेणिको**ऽवदत् । जयस्य चिह्नं भम्भेयं प्रथमं पृथिवीभुजाम् ॥११०॥
अस्याः शब्देन भूपानां दिग्यात्रामङ्गलं महत् । रक्षणीया क्षमापालैः स्वामिंस्तदियमेव हि ॥१११॥
ततश्चैवं महेच्छत्वप्रसन्नः पृथिवीपतिः । **श्रेणिक**स्य ददौ **भम्भासार** इत्यपराभिधाम् ॥११२॥
॥इदं च न विसस्मार तदा राजा **प्रसेनजित्** । उत्तिष्ठेद्यद्गृहादग्निः स पुरे न[1] वसेदिति ॥११३॥
ततश्चाचिन्तयन्नाऽहमात्मानमनुशास्मि चेत् । सर्वथा तर्हि पर्याप्तं परेषामनुशासनम् ॥११४॥
इति तत्याज नगरं तद्राजा सपरिच्छदः । क्रोशेनैकेन च ततः शिबिरं संन्य[2]वेशयत् ॥११५॥
सञ्चरन्तस्तदा चैवं वदन्ति स्म मिथो जनाः । क्व नु यास्यथ ? यास्यामो वयं **राजगृहं** प्रति ॥११६॥
ततो **राजगृहं** नाम तत्रैव नगरं नृपः । चकार परिखा-वप्र-चैत्य-सौधा-ऽट्टबन्धुरम् ॥११७॥
॥राज्यार्हमानिनो मैनं राज्यार्हं सूनवोऽपरे । ज्ञासिषुरित्यवाऽज्ञासीच्छ्रे**णिकं** पृथिवीपतिः ॥११८॥
पृथक् पृथक् कुमाराणां ददौ देशान्नरेश्वरः । न किञ्चिच्छ्रे**णिक**स्याऽस्तु राज्यमस्यायतां[3]विति ॥११९॥
॥ततोऽभिमानी स्वपुरात् कलभः काननादिव । निःसृत्य **श्रेणिको**ऽगच्छद् **वेण्णा[4]तटपुरं** क्रमात् ॥१२०॥
तत्र च प्रविशन् **भद्रा**ऽभिधस्य श्रेष्ठिनोऽथ सः । कर्म लाभोदयं मूर्तमिवोपाविशदापणे ॥१२१॥
तदा च नगरे तस्मिन् विपुलः कश्चिदुत्सवः । नव्यदिव्यदुकूलाङ्गरागपौराऽऽकुलोऽभवत् ॥१२२॥
प्रभूतक्रायकै रासीत् स श्रेष्ठी व्याकुलस्तदा । कुमारोऽप्यार्पयद् बद्ध्वा तत्पुटापु[5]टिकादिकम् ॥१२३॥
द्रव्यं कुमारमाहात्म्याच्छ्रेष्ठी भूयिष्ठमार्जयत् । पुण्यपुंसां विदेशेऽपि सहचर्यो ननु श्रियः ॥१२४॥
अद्याऽवितथपुण्यस्य कस्याऽतिथिरसीत्यथ । **श्रेणिकः** श्रेष्ठिना पृष्टो भवतामित्यभाषत ॥१२५॥
नन्दायोग्यो वरो दृष्टः स्वप्नेऽद्य निशि यो मया । असौ साक्षात् स एवेति श्रेष्ठी चेतस्यचिन्तयत् ॥१२६॥
सोऽभाषिष्ट च धन्योऽस्मि यद्भवस्यतिथिर्मम । असावलसमध्येन ननु गङ्गा समागता ॥१२७॥
संवृत्याऽट्टं ततः श्रेष्ठी तं नीत्वा निजवेश्मनि । स्नपयित्वा परिधाप्य सगौरवमभोजयत् ॥१२८॥
॥एवं च तिष्ठंस्तद्गेहे **श्रेणिकः** श्रेष्ठिनाऽन्यदा । कन्यां परिणयेमां मे **नन्दां** नाम्नेत्ययाच्यत ॥१२९॥
ममाऽज्ञातकुलस्यापि कथं दत्से सुतामिति ? । **श्रेणिके**नोक्त ऊचे स ज्ञातं तव गुणैः कुलम् ॥१३०॥
ततस्तस्योपरोधेनोदधेरिव सुतां हरिः । **श्रेणिकः** पर्यणैषीत्तां भवद्धवलमङ्गलम् ॥१३१॥
भुञ्जानो विविधान् भोगान् सह वल्लभया तया । अतिष्ठच्छ्रे**णिक**स्तत्र निकुञ्ज इव कुञ्जरः ॥१३२॥
॥**श्रेणिक**स्य स्वरूपं तद्विवेदाऽऽशु **प्रसेनजित्** । सहस्राक्षा हि राजानो भवन्ति चरलोचनैः ॥१३३॥
उग्रं **प्रसेनजिद्** रोगं प्रापाऽथा[6]ऽन्तं विदन्निजम् । ततः **श्रेणिक**मानेतुं शीघ्रमादिक्षदौष्ट्रिकान् ॥१३४॥
औष्ट्रिकेभ्यो ज्ञातया[7]ऽऽर्तः पितुरत्यर्तिवार्तया । **नन्दां** सम्बोध्य सस्नेहं प्रतस्थे **श्रेणिक**स्ततः ॥१३५॥
वयं पाण्डुरकुड्या गोपाला **राजगृहे पुरे** । आह्वानमन्त्रप्रतिमान्यक्षराणीति चार्पयत् ॥१३६॥
माऽन्या तातस्य रोगार्तेर्मदर्तिर्भूदिति द्रुतम् । उष्ट्रीं **श्रेणिक** आरुह्य ययौ **राजगृहं** पुरम् ॥१३७॥

१. **मा** खं. १-२ । २. **स न्यवे०** मु. नूतन मु. । ३. आगामिनि समये । ४. **वेन्ना०** खं. ३ । **वेणा०** मु. । ५. 'पडीकां, पुडी' इति भाषायाम् । ६. **प्रापाऽथ तं** खं. १-२ । ७. **ज्ञातवार्तः** मु., नूतन मु. ।

[तं दृष्ट्वा मुदितो राजा हर्षनेत्राश्रुभिः समम् । राज्येऽभ्यषिञ्चद्विमलैः सुवर्णकलशाम्बुभिः ॥१३८॥

राजाऽपि संस्मरन् **पार्श्वं** जिनं पञ्चनमस्क्रियाम् । चतुःशरणमापन्नो विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥१३९॥

विश्वं विश्वम्भराभारं बभार **श्रेणिक**स्ततः । तेन गर्भवती मुक्ता गर्भं **नन्दा**पि दुर्वहम् ॥१४०॥

[तस्या दोहद इत्यासीद् गजारूढा शरीरिणाम् । महाभूत्योपकुर्वाणा भवाम्यभयदा यदि ॥१४१॥

विज्ञपय्याऽथ राजानं तत्पित्राऽपूरि दोहदः । पूर्णे काले च साऽसूत प्राची रविमिवाऽर्भकम् ॥१४२॥

दोहदार्थानुसारेण तस्याथ दिवसे शुभे । चकारा**ऽभयकुमार** इति मातामहोऽभिधाम् ॥१४३॥

[स क्रमाद्ववृधे विद्या निरवद्याः पपाठ च । अष्टवर्षोऽभवद्दक्षो द्वासप्तत्यां कलासु च ॥१४४॥

सवयाः कलहे कोऽपि तं कोपादित्यतर्जयत् । किं त्वं जल्पसि यस्याऽहो पितापि ज्ञायते न हि ? ॥१४५॥

ऊचे**ऽभयकुमार**स्तं ननु **भद्रः** पिता मम । पिता **भद्रो** भवन्मातुः प्रत्युवाचेति सो**ऽभयम्** ॥१४६॥

नन्दां प्रत्य**भयो**ऽप्यूचे मातः को मे पितेत्यथ ? । अयं तव पिता **भद्र**श्रेष्ठी **नन्दे**त्यचीकथत् ॥१४७॥

भद्रस्तव पिता शंस मदीयं पितरं ननु । पुत्रेणेत्युदिता **नन्दा** निरानन्देदमब्रवीत् ॥१४८॥

देशान्तरादागतेन परिणीताऽस्मि केनचित् । मम च त्वयि गर्भस्थे तमापुः केचिदौष्ट्रिकाः ॥१४९॥

रहः स किञ्चिदुक्त्वा तैः सहैव क्वचिदप्यगात् । अद्यापि तं न जानामि कुतस्त्यः कश्चिदित्यहम् ॥१५०॥

स यान्[1] किञ्चिज्जजल्प त्वामिति पृष्टा**ऽभयेन** सा । अक्षराण्यर्पितान्येतानीति पत्रमदर्शयत् ॥१५१॥

तद्विभाव्या**ऽभयः** प्रीतोऽब्रवीन्मम पिता नृपः । पुरे **राजगृहे** तत्र गच्छामो ननु संप्रति ॥१५२॥

आपृच्छ्य श्रेष्ठिनं **भद्रं** सामग्रीसंयुतस्ततः । **नान्देयो नन्द**या सार्धं ययौ **राजगृहं** पुरम् ॥१५३॥

मातरं बहिरुद्याने विमुच्य सपरिच्छदाम् । तत्र स्वल्पपरीवारः प्रविवेशा**ऽभयः** पुरे ॥१५४॥

[इतश्च मेलितान्यासंस्तदा **श्रेणिक**भूभुजा । शतानि पञ्चैकोनानि मन्त्रिणां मन्त्रसत्रिणाम्[2] ॥१५५॥

मन्त्रिपञ्चशतीं पूर्णां कर्तुं नरपतिस्ततः । लोके गवेषयामास कञ्चिदुत्कृष्टपूरुषम् ॥१५६॥

ततश्च तत्परीक्षार्थं शुष्ककूपे निजोर्मिकाम् । प्रचिक्षेप क्षितिपतिर्लोकानित्यादिदेश च ॥१५७॥

आदास्यते करेणैतामूर्मिकां यस्तटस्थितः । तस्य धीकौशलक्रीती[3] मदीया[4] मन्त्रिधुर्यता ॥१५८॥

तेऽप्यूचुर्यदशक्यानुष्ठानमस्माद्दशामिदम् । ताराः करेण यः कर्षेत् स इमामूर्मिकामपि ॥१५९॥

ततो**ऽभयकुमारो**ऽपि संप्राप्तस्तत्र सस्मितम् । ऊचे किं गृह्यते नैषा किमेतदपि दुष्करम् ? ॥१६०॥

तं दृष्ट्वा च जना दध्युः कोऽप्यसावतिशायिधीः । समये मुखरागो हि नृणामाख्याति पौरुषम् ॥१६१॥

ऊचुस्ते तं गृहाणेमामूर्मिकां तत्पणीकृताम् । अर्धराज्यश्रियं पुत्रीं धुर्यतां चैषु मन्त्रिषु ॥१६२॥

[ततो**ऽभयकुमारो**ऽपि मुद्रिकां कूपमध्यगाम् । आर्द्रगोमयपिण्डेन निजघानोपरिस्थितः ॥१६३॥

प्रक्षिप्योपरि तत्कालं ज्वलन्तं तृणपूलकम् । सद्यः संशोषयामास गोमयं तन्महामतिः ॥१६४॥

नन्दाया नन्दनः शीघ्रं कारयित्वाऽथ सारणिम् । वारिणाऽपूरयत् कूपं विस्मयेन च तं जनम् ॥१६५॥

तद् गोमयं **श्रेणिक**सूः करेण तरदादे[5] । धीमद्भिः सुप्रयुक्तस्य किमुपायस्य दुष्करम् ? ॥१६६॥

तस्मिन् स्वरूपे चाऽऽरक्षैर्विज्ञप्ते जातविस्मयः । नृपो**ऽभयकुमारं** द्रागाजुहावाऽऽत्मसन्निधौ ॥१६७॥

---

१. गच्छन् । २. मन्त्रेषु-राज्यकार्येषु दक्षाणाम् । ३. धीकौशलेन क्रीता । ४. **मदीये** खं. १-२ । ५. तॄ प्लवनतरणयोः ।

¶**अभयं श्रेणिकः** पुत्रप्रतिपत्त्याऽथ सस्वजे । बन्धुरज्ञायमानोऽपि दृष्टो मोदयते मनः ॥१६८॥
कुतस्त्वमागतोऽसीति पृष्टः **श्रेणिक**भूभुजा । आगतोऽस्मि पुरा**द्वेण्णातटा**दित्य**भयो**ऽवदत् ॥१६९॥
राजाऽपृच्छद्भद्रमुख ! किं **भद्र**[1] इति विश्रुतः । श्रेष्ठी तत्रास्ति ? तस्यापि **नन्दा**नाम्नी च नन्दना ? ॥१७०॥
अस्त्येव सम्यगित्युक्ते तेन भूयोऽपि भूपतिः । ऊचे **नन्दो**दरिण्यासीत्[2] किमपत्यमजायत ? ॥१७१॥
अथाऽऽख्यत् कान्तदन्तांशुश्रेणिः **श्रेणिक**सूरिदम् । देवा**ऽभयकुमारा**ख्यं सा नन्दनमजीजनत् ॥१७२॥
किंरूपः किंगुणः सोऽस्तीत्युदिते सति भूभुजा । ऊचे**ऽभयः** स एवाहं स्वामिन्नस्मीति चिन्त्यताम् ॥१७३॥
परिष्वज्याऽङ्कमारोप्य तमाघ्राय च मूर्धनि । स्नेहात् स्नपयितुमिव राजाऽसिञ्चद् दृगम्भसा ॥१७४॥
कुशलं वत्स ! ते मातुरिति पृष्टे महीभुजा । इति विज्ञपयामास बद्धाञ्जलिपुटो**ऽभयः** ॥१७५॥
अनुस्मरन्ती भृङ्गीव त्वत्पादाम्भोजसङ्गमम् । स्वामिन्नायुष्मती मेऽम्बा बाह्योद्यानेऽस्ति संप्रति ॥१७६॥
¶ततो **नन्दां** समानेतुममन्दानन्दकन्दलः । न्ययुङ्क्त[3] सर्वसामग्रीमग्रेकृत्वा नृपो**ऽभयम्** ॥१७७॥
ततः स्वयमपि प्राज्योत्कण्ठोल्लिखितमानसः । **नन्दा**मभिययौ राजा राजहंस इवाऽब्जिनीम् ॥१७८॥
शिथिलीभूतवलयां कपोललुलितालकाम् । अनञ्जनाक्षीं कबरीधारिणीं मलिनांशुकाम् ॥१७९॥
तनोस्तनिम्ना[4] दधतीं द्वितीयेन्दुकलातुलाम् । ददर्श राजा सानन्दो **नन्दा**मुद्यानवासिनीम् ॥१८०॥ सन्दानितकम् ॥
नन्दामानन्द्य नृपतिर्नीत्वा च स्वं निकेतनम् । पट्टराज्ञीपदेऽकार्षीत् **सीता**मिव **रघूद्वहः** ॥१८१॥
ततः स्वसुः **सुसेना**[5]याः पुत्रीं मन्त्रिषु धुर्यताम् । राज्यस्यार्धं चा**ऽभयाय** नृपतिः **श्रेणिको** ददौ ॥१८२॥
भक्तितः पितरि स्वस्य पदातिपरमाणुताम् । मन्वानः साधयामास दुःसाधान्[6] भूभुजो**ऽभयः** ॥१८३॥
¶इतश्च वसुधावध्वा मौलिमाणिक्यसन्निभा । **वैशाली**ति श्रीविशाला नगर्यस्ति[7] गरीयसी ॥१८४॥
आखण्डल इवाऽखण्डशासनः पृथिवीपतिः । चेटीकृतारिभूपालस्तत्र **चेटक** इत्यभूत् ॥१८५॥
पृथग्राज्ञीभवास्तस्य बभूवुः सप्त कन्यकाः । सप्तानामपि तद्राज्याङ्गानां सप्तेव देवताः ॥१८६॥
प्रभावती पद्मावती मृगावती शिवाऽपि च । **ज्येष्ठा** तथैव **सुज्येष्ठा चेल्लणा**[8] चेति ताः क्रमात् ॥१८७॥
चेटकस्तु श्रावकोऽन्यविवाहनियमं वहन् । ददौ कन्या न कस्मैचिदुदासीन इव स्थितः ॥१८८॥
तन्मातर उदासीनमपि ह्यापृच्छ्य **चेटकम्** । वराणामनुरूपाणां प्रददुः पञ्च कन्यकाः ॥१८९॥
प्रभावती वीतभयेश्वरोदायन[9]भूपतेः । **पद्मावती** तु **चम्पेशदधिनाहन**भूभुजः ॥१९०॥
कौशाम्बीशशतानीकनृपस्य तु **मृगावती** । **शिवा तूज्जयिनीश**[10]स्य **प्रद्योत**पृथिवीपतेः ॥१९१॥
कुण्डग्रामाधिनाथस्य **नन्दिवर्धन**भूभुजः । **श्रीवीरनाथ**ज्येष्ठस्य **ज्येष्ठा** दत्ता यथारुचि ॥१९२॥
सुज्येष्ठा चेल्लणा चापि कुमार्याविव तस्थतुः । **रूप**श्रियोपमाभूते ते द्वे एव परस्परम् ॥१९३॥
ते दिव्याकारधारिण्यौ दिव्यवस्त्रविभूषणे[11] । अवियुक्ते सदाऽभूतां तारे इव पुनर्वसू ॥१९४॥

१. **सुभद्र** मु. । २. गर्भवती । ३. **न्ययुक्त** मु. । ४. **०स्तनिम्नां** मु. । ५. श्रेणिकस्य भगिनी सुसेनाभिधाऽऽसीदिति ज्ञायते। ६. **दुःसाध्यान्** मु. । ७. **नगर्यस्त्यग०** मु., नूतन मु. । ८. **चिल्लणा** मु. । ९. **०दयन०** । १०. **तुज्जयनी०** खं. । ११. **०विभूषणैः** मु., नूतन मु. ।

कलाकलापकुशले श्रुता[1]र्थोपनिषद्विदौ । मूर्ती इव सरस्वत्या रेमाते ते परस्परम् ॥१९५॥

सममानर्चतुर्देवं धर्मं शुश्रुवतुः समम् । चक्रतुः सममन्यच्च ते द्वे एकात्मिके इव ॥१९६॥

¶अपरेद्युश्च **सुज्येष्ठा-चेल्लणा**भ्यामलङ्कृतम् । कन्यान्तःपुरमभ्यागादेका स्थविरतापसी ॥१९७॥

सा च व्याख्यच्छौचमूलं धर्मं पापविनाशकम् । उत्फुल्लगल्लमज्ञानपर्षदीव तयोः पुरः ॥१९८॥

सुज्येष्ठाऽवोचदाः शौचमशुभाश्रवरूपकम् । अशुभश्चाश्रवः पापहेतुः पापच्छिदे कथम् ? ॥१९९॥

सुज्येष्ठैवं गुणज्येष्ठा तस्या धर्मं निराकरोत् । श्रुतकूपनिपानाभैर्वचोभिर्युक्तिवर्मितैः ॥२००॥

ततो निरुत्तरीभूतां तां मुद्रितमुखा[2]मिव । शुद्धान्तदास्यो जहसुर्मुखम[3]र्कटिकादिभिः ॥२०१॥

स्वस्वामिनीजयोन्मत्तास्तामन्तःपुरचेटिकाः । उत्तालतुमुलाः कण्ठे गृहीत्वा निरवासयन् ॥२०२॥

¶उपादातुं गता दातुं प[4]तितेवाथ तापसी । पूजार्थिन्यागता सैवं प्रत्युताऽनर्थमासदत् ॥२०३॥

यान्ती च तापसी दध्याविमां वै[5]दुष्यगर्विताम् । भूयसीषु सपत्नीषु दुःखपात्रीकरोम्यहम् ॥२०४॥

सुज्येष्ठारूपमथ सा पिण्ड[6]स्थध्यानलीलया । कृत्वा मनस्यालिलेख पटेऽखिलकलापटुः ॥२०५॥

लिखितं तच्च तद्रूपं त्वरिता क्रूरतापसी । गत्वा **राजगृहे** राज्ञेऽदर्शय**च्छ्रेणिका**य सा ॥२०६॥

तां दृष्ट्वा लिखितां नेत्रमृगैकमृगजालिकाम् । राजा **राजगृहा**ऽधीशः सानुरागमवर्णयत् ॥२०७॥

यान्त्यस्याः केशदासत्वं ते कलापाः कलापिनाम् । मनोज्ञनयनं वक्त्रं नि[7]लीनालीव पङ्कजम् ॥२०८॥

पत्रावलम्बनं क[8]म्बोः कुरुते कण्ठकन्दलः । क्रीडत्कोकं सर इव वक्षो वक्षोजभूषितम् ॥२०९॥

नितम्बः स्मरधानुष्कयोग्या भूरिव विस्तृतः । आला[9]नविभ्रमहरा[10]वूरू च क्रमवर्तुलौ ॥२१०॥

बिसकाण्डविडम्बिन्यौ जङ्घे सरलकोमले । पादौ च ऋजुजङ्घाकावुन्नालनलिनोपमौ ॥२११॥

अहो ! सौन्दर्यमद्वैतमहो ! लावण्यमुज्ज्वलम् । अहो ! अपरमप्यस्याः सर्वं रम्यं मृगीदृशः ॥२१२॥

¶अपृच्छच्च महाभागे ! किमियं स्त्री[11]मतल्लिका । अलेखि स्वप्रतिभया रूपदर्शनतोऽथवा ? ॥२१३॥

तापस्यूचे यथाशक्ति दृष्टं रूपमलेख्यदः । यादृक्तु वर्तते राजंस्तादृक् स्याद्दर्पणे यदि ॥२१४॥

चित्रस्थामपि तां राजा प्रपश्यन् प्रेममोहितः । आलिलिङ्गिषुरिवाऽभूच्चुचुम्बिषुरिवाऽथवा ॥२१५॥

ऊचे च मुक्तावलिवद्वंशे कस्मिन्नभूदियम् ? । दिवं मृगाङ्कलेखेव कां चालङ्कुरुते पुरीम् ? ॥२१६॥

धन्यस्य कस्य वा पुत्री लक्ष्मीः क्षीरोदधेरिव ? । यान्त्यस्याः कानि वा पुण्यान्यक्षराण्यभिधानताम् ? ॥२१७॥

सरस्वत्याऽनुजगृहे कलयेयं कया कया ? । अस्याः पुंस्पाणिना पाणिश्चुम्बितो यदि वा न वा ? ॥२१८॥

तापसी कथयामास **वैशाल्य**धिपतेः सुता । **हैहया**न्वयजातस्य **चेटक**स्य कुमार्यसौ ॥२१९॥

निधिः कलानां सर्वासां **सुज्येष्ठा** नामधेयतः । गुणरूपानुरूपेण तत्तामुद्वोढुमर्हसि ॥२२०॥

त्वयि सत्यपि चेदस्याः पतिरन्यो भविष्यति । तृतीयपुरुषार्थेन तर्हि त्वमसि वञ्चितः ॥२२१॥

---

१. श्रुतज्ञानस्यार्थरहस्यवेदिन्यौ । २. **०मुखीमिव** मु. । ३. **०मर्कटका०** खं. ४ । ४. **प्रतीते०** मु., नूतन मु. । ग्रहीतुं—प्राप्तुं वा गता, दत्त्वा निर्गतेतिभावः, 'लेवाना देवा पड्या' इति भाषायाम् । ५. **वैदग्ध्य०** मु., नूतन मु. । ६. ध्यानस्य चत्वारो भेदाः, तत्र प्रथमं पिण्डस्थं, यत्राऽऽकृतिश्चिन्त्यते । ७. निलीना अलयो यत्र तत् । ८. शङ्खस्य । ९. आलानो गजबन्धनस्तम्भः । १०. **०वुरू** खं. १ । ११. स्त्रीषु श्रेष्ठा ।

विसृज्य तापसीं तस्थौ कथञ्चिदथ पार्थिवः । पक्षौ विधाय **वैशाल्यां** यियासुरिव तां स्मरन् ॥२२२॥

॥**सुज्येष्ठा**प्रार्थने दत्त्वा शिक्षां **राजगृहे**श्वरः । अन्येद्युः प्रेषयामास दूतं **चेटक**भूपतेः ॥२२३॥

दूतोऽपि सद्यो **वैशाल्यां** गत्वा नत्वा च **चेटकम्** । उवाच वाचिकपटुर्न यच्चटु न वा कटु ॥२२४॥

सुज्येष्ठां याचते त्वत्तो मत्स्वामी **मगधा**धिपः । न कन्याप्रार्थनं जातु लज्जायै महतामपि ॥२२५॥

चेटकोऽप्यब्रवीदेवमनात्मज्ञस्तव प्रभुः । **वाहीक**कुलजो वाञ्छन् कन्यां **हैहय**वंशजाम् ॥२२६॥

समानकुलयोरेव विवाहो हन्त नाऽन्ययोः । तत्कन्यां न हि दास्यामि **श्रेणिका**य प्रयाहि भोः ! ॥२२७॥

दूतेन चाऽऽगत्य तथाऽऽख्याते **श्रेणिक**भूपतिः । खेदमासादयामास जितो भट इवाऽरिभिः ॥२२८॥

अभयोऽपि हि तत्रस्थः पितृपादाब्जषट्पदः । उवाच तात ! मा शोचीः करिष्ये वः समीहितम् ॥२२९॥

[१]कलाकलापपाथोधिकुम्भजन्मा**ऽभयो**ऽपि हि । गृहे गत्वाऽलिखद्रूपं फलके **मगधे**शितुः ॥२३०॥

ततो गुटिकया वर्ण-स्वरभेदं विधाय सः । वणिग्वेशं गृहीत्वा च **वैशालीं** नगरीं ययौ ॥२३१॥

उप**चेटक**राजान्तःपुरं चाऽऽपणमग्रहीत् । तत्राऽन्तःपुरचेटीनां क्रेतव्यमधिकं ददौ ॥२३२॥

अभयश्चाऽर्चयन्नित्यं **श्रेणिकं** लिखितं पटे । दासीपृष्टश्चाऽऽख्यदयं देवो मे **श्रेणिको** नृपः ॥२३३॥

दास्यश्च कथयामासुः **सुज्येष्ठा**यै सविस्मयाः । रूपं तादृग्यथादृष्टं **श्रेणिक**स्याऽतिदै[२]वतम् ॥२३४॥

सुज्येष्ठाऽथ सखीप्रायां ज्येष्ठदासीं समादिशत् । द्रुतमानय तद्रूपं महत् कौतूहलं मम ॥२३५॥

अभयादुपरोधेन तदुपादाय दास्यपि । स्वामिन्यै दर्शयामास रूपं **श्रेणिक**भूपतेः ॥२३६॥

रूपमत्यन्तसुभगं **सुज्येष्ठा** तु विलोक्य तत् । निष्पन्दनेत्रनलिना योगिनीव लयं ययौ ॥२३७॥

जगाद च क्षणं स्थित्वा गत्वा रहसि सत्वरम् । गूढाभिप्रायसर्वस्वनिधानवसुधां सखीम् ॥२३८॥

यस्येदं फलके रूपं धीमतीच्छामि तं पतिम् । तदेनं संघटयितुं विधिभ[३]ट्टारकोऽस्तु कः ? ॥२३९॥

यद्ययं मे पतिर्न स्यात्तदानीं हृदयं मम । पचेलिममिवैर्वारु[४] द्विधा भावि न संशयः ॥२४०॥

तद्भद्रे ! क इहोपाय उपायो यदि वाऽस्त्ययम् । शरणं वणिगेवैष य एतद्रूपमर्चति ॥२४१॥

तं प्रसादय मत्कार्यधुर्ये ! तद्वा[५]चिकं च मे । तूर्णमागत्य कथयेः स्वस्ति तुभ्यं यशस्विनि ! ॥२४२॥

॥गत्वा दास्या तयाऽत्यन्त**मभयो**ऽभ्यर्थितोऽवदत् । पूरयिष्यामि नचिरात् त्वत्स्वामिन्या मनोरथम् ॥२४३॥

सुरङ्गां खानयिष्यामि त[६]मानेष्ये सुरङ्गया । तत्कालमेवाऽधिष्ठेयस्त्वत्स्वामिन्याऽपि तद्रथः ॥२४४॥

त्वत्स्वामिनी च तत्कालं दृष्ट्वा **श्रेणिक**मागतम् । आलेख्यदृष्टतद्रूपसंवादान्मुदमेष्यति ॥२४५॥

स्थानेऽमुष्मिन् दिनेऽमुष्मिन् क्षणेऽमुष्मिन् सुरङ्गया । राजैष्यतीति संकेतं तन्मुखेना**ऽभयो** ददौ ॥२४६॥

दासी तस्यै तदाख्यायाऽऽगत्य **चाभय**मब्रवीत् । प्रमाणं त्वद्वच इति पुनश्चाऽन्तःपुरं ययौ ॥२४७॥

अभयोऽपि हि संकेतकथाख्यापनपूर्वकम् । पितृप्र[७]योजनप्रह्व आ[८]ह्वत् पितरमाश्वपि ॥२४८॥

सुज्येष्ठा तत्प्रभृत्येव स्मरन्ती **श्रेणिकं** नृपम् । प्रभूतां प्रापदरतिं रतिनाथवशंवदा ॥२४९॥

---

१. कलानां कलापस्तेषां पाथोधिः—समुद्रः, तस्य शोषणे—पाने कुम्भजन्मा अगस्त्यऋषिसमः । २. देवताभ्योऽप्यतिशयितम् । ३. विधाता कः स्यात् । ४. चिर्भटकम् । ५. वाचिकं सन्देशः । ६. **इमां नेष्ये** खं. ४ । ७. पितृप्रयोजनसिद्धौ तत्परः । ८. **आख्यत्** मु. ।

¶अन्यदा त्वह्नि निर्णीते **श्रेणिकः सुलसा**सुतैः । द्वात्रिंशता सार्धमागात्[1] सुरङ्गाद्वारसीमनि ॥२५०॥
रथस्थैः **सुलसा**पुत्रैरन्वितोऽथ रथस्थितः । चक्रीव **वैताढ्य**गुहां सुरङ्गां **श्रेणिको**ऽविशत् ॥२५१॥
सुरङ्गानिर्गतं प्रेक्ष्य **सुज्येष्ठा मगधे**श्वरम् । चित्रदृष्टानुसाराच्चोपलक्ष्य मुमुदेतराम् ॥२५२॥
साऽऽख्याय सर्वं[2] वृत्तान्तमापप्रच्छे च **चेल्लणाम्** । प्रत्यज्ञासीच्**चेल्लणा**पि स्थास्यामि त्वदृते न हि ॥२५३॥
रथमारोपयदथ **सुज्येष्ठा**ऽऽदौ हि **चेल्लणाम्** । स्वयं त्वगात् समानेतुं द्रुतं रत्नकरण्डिकाम् ॥२५४॥
ऊचुश्च **सुलसा**पुत्रास्तदा **श्रेणिक**पार्थिवम् । स्वामिन्न युज्यते स्थातुं सुचिरं वैरिवेश्मनि ॥२५५॥
आदाय **चेल्लणां** राजा प्रेरितः **सुलसा**सुतैः । सुरङ्गयैव व्याघुट्य[3] यथाऽऽयातस्तथा गतः ॥२५६॥
¶**सुज्येष्ठा**ऽऽगादुपादाय यावद्रत्नकरण्डिकाम् । नाऽपश्यच्**छ्रेणिकं** तावदभ्रान्तर्भूतचन्द्रवत् ॥२५७॥
तदा चाऽपूर्णकामत्वाद्भगिनीहरणादपि । **ज्येष्ठा**ऽरटन्मुषिताऽस्मि ह्रियते हन्त **चेल्लणा** ॥२५८॥
द्राक् **चेटकं** संनह्यन्तं रथी **वीरङ्गक**स्तदा । उवाच कोऽयमाक्षेपो मयि सत्यपि नाथ ! ते ? ॥२५९॥
¶ततो **वीरङ्गकः** सज्जीभूय युद्धाय दुर्धरः । सुरङ्गाद्वारमभ्यागात् कन्याप्रत्याजिहीर्षया ॥२६०॥
सुरङ्गया गच्छतश्च ततश्च **सुलसा**सुतान् । **वीरङ्गको** महाबाहुरेकेनैवेषुणाऽवधीत् ॥२६१॥
संकीर्णत्वात् सुरङ्गायाः स रथी तद्रथानथ । यावदाकर्षयत् तावद्दूरेऽगान्**मगधा**धिपः ॥२६२॥
ततोऽर्धजरतीयेन कृताकृतसमीहितः । **वीरङ्गक**स्तदखिलं **चेटका**य व्यजिज्ञपत् ॥२६३॥
दुहितुर्हरणात्तेषां रथिकानां वधादपि । **चेटको** युगपद् रोष-तोषाभ्यामभ्यपूर्यत ॥२६४॥
सुज्येष्ठाऽचिन्तयदहो धिग्धिग्विषयगृध्नुता । सुखकांक्षिभिरीदृक्षा यदाप्यन्ते विडम्बनाः ॥२६५॥
इत्थं विरक्ता **सुज्येष्ठा** स्वयमापृच्छ्य **चेटकम्** । समीपे **चन्दनार्या**याः परिव्रज्यामुपाददे ॥२६६॥
¶**श्रेणिको**ऽपि हि **सुज्येष्ठे** ! **सुज्येष्ठे** ! इति **चेल्लणाम्** । अभ्यालपदजानान**श्चेल्लणां** तत्र तस्थुषीम् ॥२६७॥
चेल्लणाऽकथयत्तस्मै **सुज्येष्ठा** न समागता । **सुजेष्ठा**याः कनिष्ठाऽहं **चेल्लणे**त्यमिधा[4] मम ॥२६८॥
श्रेणिको व्याजहारैवं नाऽऽयासोऽभून्मुधा मम । सुभ्रु ! त्वमपि **सुज्येष्ठा** तस्या न खलु हीयसे ॥२६९॥
चेल्लणा पतिलाभेन भगिनीवञ्चनेन च । निकामं हर्ष-शोकाभ्यां समकालमलिप्यत ॥२७०॥
श्रेणिकः पवनेनेव रथेनाऽसह्यरंहसा । शीघ्रमाप स्वनगरं पश्चात्तस्या**ऽभयो**ऽपि हि ॥२७१॥
¶गान्धर्वेण विवाहेन परिणीयाथ **चेल्लणाम्** । राजा **नाग-सुलस**योर्गत्वाऽऽख्यत् तत्सुतान्मृतान् ॥२७२॥
तौ दम्पती नृपाच्छ्रुत्वा सुतोदन्तममङ्गलम् । मुक्तकण्ठं रुरुदतुर्विलापं चेति चक्रतुः ॥२७३॥
रे कृतान्त ! कृतान्तोऽसि पुत्राणां युगपत् कथम् ।[5] किमेकशृङ्खलत्वेन तवाऽभूवन् कदाप्यमी ? ॥२७४॥
पक्षिणामप्यपत्यानि भूयांस्यपि भवन्ति हि । क्रमेण तु विपद्यन्ते न ह्येवं युगपत् क्वचित् ॥२७५॥
स्नेहादेकतया किं नु मृताः स्थ युगपत् सुताः ? । ज्ञातौ किमावां निःस्नेहौ वञ्चितौ सहमृत्युना ? ॥२७६॥
इति तारं रुदन्तौ तावाचार्य इव तत्त्ववित् । **अभयो** बोधयामास **श्रेणिके**न सहागतः ॥२७७॥

---

१. ०**मागात्** मु., नूतन मु. । २. **सर्ववृ०** खं. १-२ । ३. निवृत्त्य । ४. ०**भिधानतः** मु. । ५. अमी एकशृङ्खलीभूय—सामूहिकरूपेण किं तव [अन्तकारिणो हानिकारिणो वा] अभूवन् ? इत्थमर्थसङ्गतिः कल्प्यते । विद्वद्भिरन्यथा वा कर्तव्या ।

जन्मिनां प्रकृतिर्मृत्युर्विकृतिर्जीवितं पुनः । ततः स्वभावसिद्धेऽर्थे को विषादो विवेकिनौ[1] ? ॥२७८॥
अभयेनेति दम्पत्योस्तयोर्बोधितयोः सतोः । कृत्वा सम्भाषमुचितं **श्रेणिकः** सदनं ययौ ॥२७९॥
ततश्च **चेल्लणा**देव्या समं **मगध**भूपतिः । निर्विघ्नं बुभुजे भोगान् पौलोम्येव पुरन्दरः ॥२८०॥
अतिवाह्य व्यन्तरायुरुष्ट्रिकाक्षपकोऽपि हि । पुत्रत्वेन **चेल्लणा**याः कुक्षाववततार सः ॥२८१॥
तस्य गर्भस्य दोषेण पतिमांसादनेऽभवत् । दुर्दोहद**श्चेल्लणा**या राक्षस्या अपि यो न हि ॥२८२॥
पतिभक्ता **चेल्लणा** तं नाऽऽख्यत्कस्यापि दोहदम् । अपूर्णदोहदत्वाच्च क्षीयते स्म दिवेन्दुवत् ॥२८३॥
स गर्भ**श्चेल्लणा**देव्या दुर्दोहदविरक्तया । पापमप्युररीकृत्य पात्यमानोऽपि नाऽपतत् ॥२८४॥
शुष्यदङ्गीं च तां दृष्ट्वा वल्लीमसलिलामिव । पप्रच्छ कारणं राजा प्रेमबन्धुरया गिरा ॥२८५॥
मया किमभिभूताऽसि ? खण्डिताऽऽज्ञासि वा क्वचित् ? । दुःस्वप्नदृश्वरी वासि ? भग्नकामाऽसि वा ? प्रिये !? ॥२८६॥
एवं राज्ञा सोपरोधं पृच्छ्यमाना कथञ्चन । तत्तादृगाख्यदापीतविषेव स्खलदक्षरम् ॥२८७॥
दोहदं पूरयिष्यामीत्याश्वास्य नृपतिः प्रियाम् । कथं पूर्यो दोहदोऽयमित्यादिक्षदथा**ऽभयम्** ॥२८८॥
अभयोऽपि **श्रेणिक**स्योदरे शशकजङ्गलम्[2] । तच्चर्माच्छादितं चक्रेऽथोत्तानं तमशाययत् ॥२८९॥
श्रेणिकस्याऽनुज्ञया च ततो रहसि **चेल्लणा** । जघास मांसमव्यग्रा रक्षसामिव देवता ॥२९०॥
तस्यां च मांसं खादन्त्यामेवमेव महीपतिः । अधीती[3] नटविद्यायामिवाऽमूर्च्छन्मुहुर्मुहुः ॥२९१॥
चिन्तयन्त्याः पतिं तस्याश्चकम्पे हृदयं क्षणात् । गर्भं पुनश्चिन्तयन्त्याः क्षणादुल्लसति स्म च ॥२९२॥
एवं बुद्धिप्रयोगेण **चेल्लणा** पूर्णदोहदा । आः पतिघ्न्यस्मि पापाऽहमिति मोहमुपाययौ ॥२९३॥
राजापि राज्यै तत्कालं स्वमक्षतमदर्शयत् । तद्दर्शनादहृष्यच्च पद्मिनीवाऽर्कदर्शनात् ॥२९४॥
गतेषु मासेषु नवस्वथ **चेटक**नन्दना । नन्दनं सा प्रसुषुवे मलयोर्वीव चन्दनम् ॥२९५॥
आदिदेशाथ सा दासीं पितुर्वैर्येष दारकः । तत् क्वापि त्यजतां दूरे पापः पन्नगपोतवत् ॥२९६॥
दास्या**ऽशोकवनं** गत्वा परित्यक्तः स भुव्यभात् । उपपादपदोत्पन्नगीर्वाण[4] इव भासुरः ॥२९७॥
तत्र तं बालकं त्यक्त्वा दास्यायान्ती महीभुजा । अप्रच्छि क्व गताऽसीति तादृगेव च साऽब्रवीत् ॥२९८॥
अशोकवनिकां गत्वा राजाऽप्यालोक्य तं सुतम् । द्वाभ्यां जग्राह पाणिभ्यां प्रीतः स्वामिप्रसादवत् ॥२९९॥
आगत्य **चेल्लणां** चोचे कुलोत्पन्ने ! विवेकिनि ! । किमकार्षीरकर्मेदमकृत्यं श्वपचैरपि ? ॥३००॥
अपि दुश्चारिणी या स्यादधर्मज्ञातिकर्कशा । पुत्रं कुण्डं गोलकं[5] वा साऽपि न ह्येवमुज्झति ॥३०१॥
चेल्लणा स्माऽऽह ते नाथ ! पुत्ररूपेण वैर्यसौ । यस्मिन् गर्भस्थितेऽप्यासीद्दोहदो नरकावहः ॥३०२॥
जातोऽप्यत्याजि तेनायं कुलजानां हि योषिताम् । पत्युः क्षेमाकांक्षिणीनां किं पुत्रेणाऽपरेण वा ? ॥३०३॥
श्रेणिकोऽथाऽन्वशाद् राज्ञीं ज्येष्ठं त्यक्ष्यसि चेत्सुतम् । तदा तवान्ये पुत्राः स्युर्न स्थिरा बुद्बुदा इव ॥३०४॥
एवं पत्युर्निदेशेनाऽनिच्छन्त्यपि हि **चेल्लणा** । स्तन्यदानादहिमिव तं बालकमपालयत् ॥३०५॥
कान्त्या चन्द्र इवा**ऽशोकवनिका**यामदर्श्यसौ । **अशोकचन्द्र** इत्याख्यामिति तस्याऽकरोन्नृपः ॥३०६॥

---

१. **विवेकिनाम्** खं. ३-४ । २. शशकमांसम् । ३. अभिनयकुशलः । ४. उपपातस्थाने उत्पन्नो देव इव । ५. पत्युर्मरणानन्तरं जारसङ्गमेन जातः पुत्रः कुण्ड इति, पत्यौ जीवति च जारजनितः पुत्रः गोलक इति कथ्यते ।

तदा वनान्तस्त्यक्तस्याङ्गुलिस्तस्य कनिष्ठिका[1] । अकाणि[2] कुक्कुटीपिच्छेनाऽशोकदलकोमला ॥३०७॥

तदर्त्या रुदतस्तस्याङ्गुलीं पूतिमतीमपि[3] । स्नेहान्मुखेऽक्षिपद् राजा स व्यरंसीच्च रोदनात् ॥३०८॥

रूढव्रणाऽपि सा तस्य कूणिताभवदङ्गुलिः । ततः सपांशुरमणैः[4] सोऽभ्यधीयत **कूणिकः** ॥३०९॥

॥क्रमेण **चेल्लणादेव्या** हृदयाम्भोजभास्करौ । सुतौ **हल्ल-विहल्ला**ख्यावभूतामपरावपि ॥३१०॥

ते त्रय**श्चेल्लणा**पुत्रा नित्यं राज्ञोऽनुचेरतुः[5] । प्रभुत्वमन्त्रोत्साहानां प्रत्यक्षा इव मूर्तयः ॥३११॥

पितृद्विषे **कूणिका**याऽम्बा प्रैषीद् गुडमोदकान् । मत्स्यण्डीमोदकान् **हल्ल-विहल्ला**भ्यां पुनः सदा ॥३१२॥

श्रेणिकः कारयत्येवमिति प्राक्कर्मदूषितः । **कूणिको** विमृशन्नित्यं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥३१३॥

॥**श्रेणिको**ऽपि स्नेहलात्मा महेन महताऽन्यदा । **पद्मावतीं** राजपुत्रीं **कूणिके**नोदवाहयत् ॥३१४॥

श्रेणिकादथ **धारिण्या** सिन्धुरस्वप्नसूचितः । गर्भोऽभूज्जनयन्मेघवृष्टौ भ्रमणदोहदम् ॥३१५॥

राजाऽऽदेशात्सो**ऽभये**नाऽपूर्यताऽऽराध्य देवताम् । ततो **मेघकुमार** इत्याख्ययाऽसूत सा सुतम् ॥३१६॥

॥इतश्चैकः पुरा विप्रः प्रारेभे यष्टुमध्वरम् । तत्र दासं न्ययुङ्क्तैकं[6] दासोऽप्येवं तमब्रवीत् ॥३१७॥

ददासि यदि मे शेषं[7] तदा स्थास्यामि नान्यथा । विप्रोऽपि तत् प्रपेदेऽथ दासोऽस्थाद् यज्ञवाटके ॥३१८॥

शेषं लब्धं स दासोऽपि साधुभ्यः प्रददौ सदा । तत्प्रभावेण देवायुर्बद्ध्वा मृत्वा दिवं ययौ ॥३१९॥

दासजीवो दिवश्च्युत्वा **श्रेणिक**स्य सुतोऽभवत् । **नन्दिषेणः** स विप्रस्तु बभ्रामाऽनेकयोनिषु ॥३२०॥

॥इतश्चैकस्मिन्नरण्ये हस्तियूथे महीयसि । एकोऽभूद् यूथपः स्थाम्ना दिग्वारणकुमारवत्[8] ॥३२१॥

मैष भूद्योवनेऽमुष्य वशायूथस्य[9] कामुकः । इति बुद्ध्या स कलभं जातं जातममारयत् ॥३२२॥

तद्यूथगाया एकस्याः करिण्या उदरेऽन्यदा । स विप्रजीवोऽवातारीद् गुर्विणी साऽप्यचिन्तयत् ॥३२३॥

पापेनाऽनेन मे पुत्रा बहवोऽपि विनाशिताः । पुत्रं केनाप्युपायेन रक्षिष्याम्यधुना पुनः ॥३२४॥

इति निश्चित्य सा वातभग्नपादेव हस्तिनी । बभूव मायया कुण्टा मन्दं मन्दं चचार च ॥३२५॥

माऽन्ययूथपतेर्भोग्या भवत्वेषेति तां वशाम् । स्तोकं स्तोकं व्रजन् यूथनाथस्तां प्रत्यपालयत् ॥३२६॥

साऽतीव मन्दगा भूत्वा हस्तिनी तस्य हस्तिनः । अर्धयामेन यामेनाऽमिलदह्ना द्व्यहेन वा ॥३२७॥

अशक्तैव वराकीयं मिलत्येव चिरादपि । इति हस्ती विशश्वास मायिभिः को न वञ्च्यते ? ॥३२८॥

साऽन्यदा दूरगे तस्मिन् यूथनाथे मतङ्गजा । तृणपूलं[10] मूर्ध्नि कृत्वा प्रययौ तापसाश्रमम् ॥३२९॥

पादेषु निपतन्ती सा मस्तके न्यस्तपूलका[11] । अज्ञायि तापसैरेषा वराकी शरणार्थिनी ॥३३०॥

विश्वस्ता भव वत्से ! त्वमिति तैरुदिते सति । तत्राऽऽश्रमे सुखं साऽस्थात् पितृधाम्नीव कन्यका ॥३३१॥

॥अन्यदा जातपुत्रा सा पुत्रं तत्राऽऽश्रमेऽमुचत् । स्वयं त्वरण्ये यूथान्तर्विचचार तथैव हि ॥३३२॥

सा स्तन्यं कलभायाऽदादागत्याऽऽगत्य चाऽन्तरा । शनैश्चाश्रमशाखीव ववृधे कलभोऽपि सः ॥३३३॥

पक्वनीवारकवलैः[12] सल्लकीकवलैरपि । प्रेम्णा निजं पोतमिव तापसास्तमपोषयन् ॥३३४॥

---

१. **कनिष्ठका –** खं. १-२ । २. अविध्यत । ३. गलद्रुधिरामपि । ४. मित्रैः 'लंगोटिया मित्र' इति भाषायाम् । ५. **राज्ञोऽन्वचारिषुः** खं. १-३ । **राज्ञोऽनुगा बभुः** मु. । ६. **न्ययुक्तैकं** खं. ४ । ७. यज्ञभागं । ८. दिग्गजवत् । ९. हस्तिनी । १०. शरणागतिप्रकारः । पराजितो राजा तृणपूलं मुखे मूर्ध्नि वा गृहीत्वा विजेतारं प्रति गत्वा शरणागतिं गृह्णाति । ११. **०पूलिका** खं. ४ । १२. तृणधान्यानि नीवाराः ।

अङ्के पर्यस्तिकां[1] मूर्ध्नि जटामुकुटमुत्कटम् । स करेण व्यरचयत् पाश्वर्वे क्रीडंस्तपस्विनाम् ॥३३५॥
कलशैः सिषिचुर्वृक्षांस्तापसास्तान्निरीक्ष्य च । सिषेच सोऽपि पयसाऽऽपूर्याऽऽपूर्य निजं करम्[2] ॥३३६॥
एवं चाऽऽश्रमजान् वृक्षान् सिञ्चतः प्रतिवासरम् । चक्रुः **सेचनक** इति नाम तस्य तपस्विनः ॥३३७॥
करसक्तोन्नतदन्तो मधुपिङ्गललोचनः । भूमिस्पृक्पुष्क[3]रकरः पूर्वासन[4]समुन्नतः ॥३३८॥
उच्चैःकुम्भो लघुग्रीवः क्रमावन[5]तवेणुकः । शुण्डेषदूनलाङ्गूलो विंशत्या शोभितो नखैः ॥३३९॥
अप[6]रादेशयोर्नीचैरुच्चकैर्गात्रदेशयोः । स सर्वलक्षणैर्व्यक्तः क्रमान्मदमुखोऽभवत् ॥३४०॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
¶तेनाऽन्यदा पयः पातुं नदीतीरे प्रसर्पता । स पिता यूथपो दृष्टः कृत्वा युद्धममार्यत ॥३४१॥
स्वयं यूथपतिर्जज्ञे चिन्तयामास चेतसि । अमुष्मिन्नाश्रमे मात्रा छद्मना ह्यस्मि रक्षितः ॥३४२॥
रक्षितेन मयाऽकारि यत्पितुस्तन्ममापि हि । मा कार्षीदाश्रमेऽमुष्मिञ्जात[7]त्रातोऽपरो गजः ॥३४३॥
इति संचिन्त्य निःशेषं भङ्क्त्वा तं तापसाश्रमम् । अकृताऽलक्ष्यसंस्थानं स नद्योघ[8] इव स्थलम् ॥३४४॥
दास्यते नाऽऽश्रमे सौख्यं दुरात्मेति तपस्विनः । तं गजं **श्रेणिका**याऽऽख्यन् राजार्हं सर्वलक्षणैः ॥३४५॥
श्रेणिकोऽपि द्रुतं गत्वा तं बद्ध्वा करिकुञ्जरम् । समानयत् कौतुकिनः सेनाङ्गेषु हि भूभुजः ॥३४६॥
प्रसह्याऽसह्यस्थामाऽपि स्तम्भेऽबध्यत स द्विपः । किमसाध्यं मनुष्याणामभेद्यमिव पाथसाम् ? ॥३४७॥
निःस्पन्दकरलाङ्गूलकर्णतालः क्रुधा च सः । तस्थावालिखित इव त्रिप[9]दीवर्जितोऽपि सन् ॥३४८॥
दिष्ट्याऽभूदाश्रमक्षेममिति ते प्रीतचेतसः । तापसा एत्य तं नागमालानितमतर्जयन् ॥३४९॥
लालितः पालितोऽस्माभिः पोषितो वर्धितोऽसि च । स्वस्थानघातको रे ! त्वमा[10]श्रयाश इवाऽभवः ॥३५०॥
[11]अस्मत्कवलदुर्मत्तेनाऽऽश्रमोऽभञ्जि यत्त्वया । तत्कर्मणः फलमिदं प्राप्तोऽस्यालानसौहृदम् ॥३५१॥
गजोऽपि चिन्तयामास नूनमेभिस्तपस्विभिः । उपायरचनां कृत्वा प्रापितोऽहमिमां दशाम् ॥३५२॥
अभाङ्क्षीन्मङ्क्ष्वथ[12] क्रुद्धः स्तम्भं कदलिकाण्डवत् । अत्रोटयच्च त्रटिति बन्धनं बिसतन्तुवत् ॥३५३॥
सोऽभ्यरण्यं दधावेऽथा[13]ऽऽध्माततताम्रारुणाननः । विक्षिपन्नतिदूरेण तापसान्व[14]मथूनिव ॥३५४॥
¶**श्रेणिको**ऽपि तमानेतुं हयारूढैः सुतैरगात् । मृगयाप्राप्तमृगवत् परिवेष्टयति स्म च ॥३५५॥
प्रलोभनां तर्जनां वा सादिनां स मतङ्गजः । बलवद्व्यन्तरग्रस्त इव मेने न किञ्चन ॥३५६॥
नन्दिषेणस्य तु वचो निशम्य तमुदीक्ष्य च । स शान्तोऽभूदवधिना जानन् प्राग्जन्म तत्तथा ॥३५७॥
नन्दिषेणोऽपि सपदि कक्षामालम्ब्य तं गजम् । अपरायां दत्तपादोऽध्यारोहन्मुष्टिभिस्त्रिभिः ॥३५८॥
नन्दिषेणस्य वचसा दन्तघातादिकाः क्रियाः । स कुर्वन् शिक्षित इवाऽऽलानगोचरतां ययौ ॥३५९॥
पट्टं विश्राणयामास **श्रेणिक**स्तस्य हस्तिनः । प्रसादपात्रीचक्रे च युवराजमिवाऽथ तम् ॥३६०॥
अपरेऽपि हि **कालाद्याः** पुत्राः प्रथितविक्रमाः । अभूवन् कुलपत्नीषु **श्रेणिक**स्य महीपतेः ॥३६१॥
¶इतश्च विरहन् भव्यावबोधाय जगद्गुरुः । सुरासुरपरीवारो ययौ **राजगृहं** पुरम् ॥३६२॥

१. 'पलांठी' इति भाषायाम् । २. शुण्डाम् । ३. भूमिं स्पृशन् कर(शुण्डा)कमलः । ४. **पूर्वासन्न०** खं. ४ । ५. पूर्वासनः सूर्यः । वेणुकं पृष्ठभागः । ६. **अपराग्दे०** मु., नूतन मु. । ७. **०ष्मिन् जनित्रातो०** खं. १-२ । जातमात्र एव यस्त्रातः सः । ८. नद्याः पूरः यथा स्थलं अलक्ष्यं कुरुते तथा । ९. "गात्रयोर्बन्धः" इति खं. ३ टि. । १०. अग्निः । ११. **अस्माकं बलदु०** मु. । १२. **०मंक्षु स** मु., नूतन मु. । १३. **दधावे च ध्मात०** खं. ४ । १४. **मधुपानिव** मु. । वमथुः करसीकरः, शुण्डानिर्गतबिन्दुः, "श्लेष्मा" इति खं. ३ टि. ।

तस्मिन् **गुणशिले चैत्ये** चैत्यवृक्षोपशोभितम् । सुरप्रक्लृप्तं समवसरणं शिश्रिये प्रभुः ॥३६३॥

श्रुत्वा च समवसृतं **श्रीवीरं श्रेणिको** नृपः । ऋद्ध्या महत्या ससुतो वन्दितुं समुपाययौ ॥३६४॥

प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य नत्वा च **श्रेणिको** नृपः । निषद्य च यथास्थानमिति तुष्टाव भक्तिमान् ॥३६५॥

''जगज्जैत्रा गुणास्त्रातरन्ये तावत्तवाऽऽसताम् । उदात्तशान्तया जिग्ये मुद्रयैव जगत्त्रयी[1] ॥३६६॥

[2]एवं च मेरुस्तृणतां नीतोऽब्धिर्गोष्पदीकृतः । गरिष्ठेभ्यो गरिष्ठो यैः पाप्मभिस्त्वमपोदितः[3] ॥३६७॥

च्युतश्चिन्तामणिः पाणेस्तेषां लब्धा सुधा मुधा । यैस्ते शासनसर्वस्वमज्ञानैर्नात्मसात्कृतम् ॥३६८॥

यस्त्वय्यपि दधौ दृष्टिमुल्मुका[4]कारधारिणीम् । तमाशुशुक्षणिः[5] साक्षादालप्याऽलमिदं हि वा ॥३६९॥

त्वच्छासनस्य साम्यं चे मन्यन्ते शासनान्तरैः । विषेण तुल्यं पीयूषं तेषां हन्त हतात्मनाम् ॥३७०॥

अनेड[6]मूका भूयासुस्ते येषां त्वयि मत्सरः । शुभोदर्काय वैकल्यमपि पापेषु कर्मसु ॥३७१॥

तेभ्यो नमोऽञ्जलिरयं तेषां तान् समुपास्महे । त्वच्छासनामृतरसैर्यैरात्माऽसिच्यता[7]ऽन्वहम् ॥३७२॥

भुवे तस्यै नमो यस्यां तव पादनखांशवः । चिरं चूडामणीयन्ते ब्रूमहे किमतः परम् ? ॥३७३॥

जन्मवानस्मि धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि यन्मुहुः । जातोऽस्मि त्वद्गुणग्रामरामणीयकलम्पटः ॥३७४॥''

¶इत्यभिष्टुत्य विरते **श्रेणिके** परमेश्वरः । पीयूषवृष्टिदेशीयां विदधे धर्मदेशनाम् ॥३७५॥

श्रुत्वा तां देशनां भर्तुः सम्यक्त्वं **श्रेणिको**ऽश्रयत् । श्रावकधर्मं **त्वभयकुमाराद्याः** प्रपेदिरे ॥३७६॥

देशनान्ते जगन्नाथं प्रणम्य **श्रेणिको** नृपः । प्रीतः स्वामिगिरा प्रीतैः सुतैः सह ययौ गृहे ॥३७७॥

श्रेणिकं धारिणीं चाथ भक्त्या विरचिताञ्जलिः । कुमारो **मेघकुमार** उदारो[8]क्तिर्व्यजिज्ञपत् ॥३७८॥

पालितो लालितश्चाऽस्मि युवाभ्यां सुचिरं ह्यहम् । श्रमायैव ह्यभूवं वां प्रार्थये तु तथाऽप्यदः ॥३७९॥

अनन्तदुःखसम्भारात् संसाराच्चकितोऽस्म्यहम् । संसारोत्तारकश्चाऽर्हन् स्वयमेवाऽत्र तिष्ठति ॥३८०॥

तन्मामद्याऽनुमन्येथां प्रव्रजामि यथाऽधुना । संसारभीरुशरण**श्रीवीर**चरणान्तिके ॥३८१॥

तावप्येवं बभाषाते व्रतं नेषत्करं खलु । कुमार ! सुकुमारस्त्वं कथमेतच्चरिष्यसि ? ॥३८२॥

मेघोऽप्यूचे भवाद्भीतः सुकुमारोऽप्यहं व्रतम् । करिष्ये दुष्करमपि तदिदानीं प्रसीदतम् ॥३८३॥

पित्रोरप्यङ्कतो मृत्युराच्छिनत्ति सुतादिकम् । स्वामिपादानुसरणात्तन्मृत्युं छलयाम्यहम् ॥३८४॥

अथ तं **श्रेणिको**ऽवोचद्भवोद्विग्नोऽसि यद्यपि । तथाप्यादत्स्व मे राज्यं निर्वापय[9] दृशौ मम ॥३८५॥

एवमस्त्वित्युक्तवन्तं **मेघं** राज्ये न्यधान्नृपः । भूयस्ते किं करोमीति हर्षावेशादुवा[10]च च ॥३८६॥

मेघोऽभ्यधात्तर्हि ताताऽऽनीयतां कुत्रिका[11]पणात् । रजोहरण-पात्रादि मह्यं दीक्षां जिघृक्षवे[12] ॥३८७॥

राजापि स्ववचोबद्धस्तच्चक्रे विमना अपि । **मेघो**ऽपि स्वामिपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥३८८॥

¶नक्तं **मेघकुमारो**ऽथाऽनुज्येष्ठं न्यस्तसंस्तरे[13] । प्रसुप्तो गच्छदागच्छन्मुनिपादैर्व्यघट्यत ॥३८९॥

---

१. **जगत्त्रयम्** मु. । २. **मेरुस्तृणीकृतो मोहात् पयोधिर्गो०** वीतरागस्तोत्रे १५ प्रकाशे । ३. **०मपोहितः** मु., नू. मु. । ४. **ष्टिंगुल्मका०** मु. । ५. अग्निः । ६. मूकबधिराः । ७. **०सिंच्यता०** खं. ३ । ८. **उदारोक्ति व्य०** खं. १ । ९. मम दृशोः निर्वृतिं—सुखं देहि । १०. **०शादवोचत** खं. ४ । ११. कुत्रिकं—लोकत्रयं, लोकत्रये विद्यमानं किमपि वस्तु यत्र विक्रीयते तादृशमापणं कुत्रिकापणम् । १२. **जिघृक्षते** खं. ३ । १३. साधुतल्पं संस्तरः ।

सोऽथ दध्यौ निर्विभवं पादैर्मां घट्टयन्त्यमी । सर्वत्र विभवाः पूज्याः प्रातस्त्यक्ष्यामि तद् व्रतम् ॥३९०॥
एवं विचिन्तयन् रात्रिं कथञ्चन निनाय सः । त्यक्तुकामो व्रतं प्रातर्जगाम स्वामिसन्निधौ ॥३९१॥
तद्भावं केवलाज्ज्ञात्वा सर्वज्ञोऽभिदधेऽथ तम् । भग्नः संयमभारात् किं ? स्मरसि प्राग्भवान्न किम् ? ॥३९२॥
इतो भवे तृतीये त्वं हस्ती **वैताढ्य**भुव्यभूः । **मेरुप्रभा**ख्यो दावार्तः पयः पातुं सरस्यगाः ॥३९३॥
तत्पङ्कमग्नो निःस्थामा प्रतीभेन[1] हतस्ततः । सप्ताहान्ते मृतो **विन्ध्ये** गजोऽभूराख्यया तया ॥३९४॥
दृष्ट्वा दवानलं[2] जातिं स्मृत्वोन्मूल्य द्रुमादिकम् । नद्यां स्वयूथरक्षार्थमकार्षीः स्थण्डिलत्रयम्[3] ॥३९५॥
अन्येद्युर्ज्वलिते दावे धावंस्त्वं स्थण्डिलान्यभि । तत्र द्वे स्थण्डिले पूर्णे पूर्वायातैर्मृगादिभिः ॥३९६॥
ते व्यतीत्य तृतीयेऽयाः स्थण्डिले तत्र च स्थितः । गात्रकण्डूयनकृते चरणं समुदक्षिपः ॥३९७॥
अन्योऽन्यसत्त्वसंमर्दपर्यस्तस्तावकस्य तु । समुत्क्षिप्तस्य तस्यांह्रेरधस्ताच्छशकोऽपतत् ॥३९८॥
तथास्थं शशकं दृष्ट्वा करुणापूर्णमानसः । उत्क्षिप्तपाद एवाऽस्थास्त्रिपदीभृन्मदादिव ॥३९९॥
सार्धद्व्यहाद्[4]दवे शान्ते जीवा जग्मुः शशादयः । त्वमपि क्षुत्तृषाऽऽक्रान्तः पानीयाय प्रधावितः ॥४००॥
चिरोद्धरणखिन्नैकांह्रित्वाच्च न्यपतः क्षितौ । क्षुत्तृष्णा[5]क्लेशविवशस्त्र्यहान्मृत्युं त्वमासदः ॥४०१॥
शशानुकम्पापुण्येनाऽधुना राजसुतोऽभवः । लब्धं कथञ्चिन्मानुष्यमिदं नयसि किं मुधा ? ॥४०२॥
अप्येकं शशकं त्रातुं कष्टमस्थास्तथा तदा । साध्वंह्रिघट्टनात्[6] कष्टात् प्रणष्टो[7]ऽस्यधुना कथम् ? ॥४०३॥
एकजीवाभयदानफलमीदृक्षमासदः । सर्वजीवाभयदानं प्रतिपन्नोऽसि साधु तत् ॥४०४॥
पालय प्रतिपन्नं स्वं भवाम्भोधिं समुत्तर । मानुष्यं दुर्लभं हीदं तत्समुत्तारणक्षमम् ॥४०५॥
इति स्वामिगिरा **मेघकुमारो**ऽभूद् व्रते स्थिरः । चक्रे मिथ्यादुष्कृतं च तेपे च विविधं तपः ॥४०६॥
पालयित्वा व्रतं सम्यग् मृत्वाऽभूद्**विजये**[8] सुरः । ततश्च्युत्वा विदेहेषूत्पद्य मोक्षं स यास्यति ॥४०७॥
स्वामिदेशनयाऽन्येद्युर्बुद्धो व्रतजिघृक्षया । आपप्रच्छे[9] **नन्दिषेणः** कथञ्चिच्छ्**रेणिकं** नृपम् ॥४०८॥
स पित्राऽनुमतोऽचालीद् व्रतादानाय वेश्मनः[10] । ऊचे देवतया चैवमन्तरीक्षतलस्थया ॥४०९॥
किमुत्सुकायसे वत्स ! प्रव्रज्याग्रहणं प्रति ? । चारित्रावारकं भोगफलं कर्माऽस्ति यत्तव ॥४१०॥
कंञ्चित्[11]कालं प्रतीक्षस्व गृहे तत्कर्मणः क्षये । प्रव्रज्यां प्रतिपद्येथा नाकाले फलति क्रिया ॥४११॥
चारित्रावारकं कर्म साधुसङ्गजुषो मम । करिष्यति किमित्युक्त्वा स ययौ स्वामिनोऽन्तिके ॥४१२॥
तथा निषिद्धो भर्त्रा[12]ऽपि रभसेन भृशा[13]यितः । प्रत्यपादि परिव्रज्यां तत्पादकमलान्तिके ॥४१३॥
षष्ठाष्टमप्रभृतीनि तप्यमानस्तपांसि सः । व्यहार्षीत् प्रभुणा सार्धं ग्रामाकरपुरादिषु ॥४१४॥
स सूत्रमथ सूत्रार्थं नित्यमेव व्यभावयत् । निषण्णो गुरुपादान्ते सहमानः परीषहान् ॥४१५॥
भोग्यकर्मोदयाद्भोगेच्छां भवन्तीं बलादपि । रोद्धुं तपोभिः स्ववपुः क्रशयामास[14] सोऽधिकम् ॥४१६॥
स इन्द्रियविकाराणां निकाराया[15]ऽनुवासरम् । चकाराऽऽतापनां घोरां श्मशानादिषु भूमिषु ॥४१७॥

---

१. प्रतिस्पर्धिना गजेन । २. **दावा०** खं. १ । ३. तृण-वनौषध्यादिरहितं भूभागत्रिकम् । ४. **सार्धाद् द्व्य०** खं. ४, मु., नू. मु. । ५. **क्षुत्तृषा०** खं. १ । ६. **साध्वंह्रिघटनाक०** खं. ४ । ७. **प्रनष्टो०** खं. १-२-३-४ । ८. विजयनामके देवविमाने । ९. **आपप्रच्छ** खं. १-२ । १०. **वेश्मतः** मु., नू. मु. । ११. **किञ्चित्०** मु., नू. मु. । १२. वीरजिनेन । १३. **वशा०** खं. १ । १४. कृशीचकार । ८. पराभवाय ।

बलादपि विकारेषु भवत्स्विन्द्रियरोषणः । स्वं[1]मुद्बन्द्धुं समारेभे प्रव्रज्याभङ्गकातरः ॥४१८॥

बन्धच्छेदं चकाराऽस्य देवता व्रतवा[2]रणी । स्वं[3]माघ्नानस्य शस्त्रेण शस्त्रं कुण्ठीचकार च ॥४१९॥

विषं मुमूर्षोरदतस्तस्याऽवीर्यं चकार सा । वह्नौ च विशतो वह्निमह्नायाऽकृत शीतलम् ॥४२०॥

आत्मानं सोऽथ शैलाग्रादपातयदथाऽन्तरे । तं धृत्वा देवतोवाच न किं स्मरसि मद्वचः ? ॥४२१॥

नाऽलं भोग्यफलं कर्माऽभुक्त्वा क्षेप्तुं जिना अपि । त[4]त्प्रतीपं मुधैव त्वमेवमुत्तिष्ठसेऽन्वहम् ॥४२२॥

इत्युक्तः स तयैकाकिविहारपरिकर्मभृत् । भिक्षार्थं निर्जगामैकश्चिकीर्षुः षष्ठपारणम् ॥४२३॥

¶[अथाऽनाभोगदोषेण वेश्यावेश्म विवेश सः । धर्मलाभ इति वाचमुवाच च महामुनिः ॥४२४॥

न नोऽर्थो धर्मलाभेन द्रम्मलाभोऽस्तु केवलम् । इति वेश्या सोपहा[5]सं विकारात् प्रत्युवाच तम् ॥४२५॥

असौ वराकी हसति किं मामिति विचिन्त्य सः । कृष्ट्वा नी[6]व्रतृणं लब्ध्या रत्नराशिमपातयत् ॥४२६॥

द्रम्मलाभोऽयमित्युक्त्वा स तस्मान्निर्ययौ गृहात् । ससंभ्रमा साऽपि वेश्याऽनुधाव्येति तमभ्यधात् ॥४२७॥

तपो दुष्करमुज्झेदं भोगान् भुङ्क्ष्व मया सह । त्यक्ष्यामि सर्वथा प्राणान् प्राणनाथाऽहमन्यथा ॥४२८॥

भूयो भूयस्तयेत्युक्तो भोगान् दुःखा[7]न् विदन्नपि । भोग्यकर्मवशात्तस्याः प्रत्यपादि वचोऽथ सः ॥४२९॥

दशाधिकान् चा[8]ऽनुदिनं बोधयिष्यामि नो यदि । तदाऽऽदास्ये पुनर्दीक्षां प्रतिज्ञामिति चाऽकृत ॥४३०॥

¶[त्यक्तर्षिलिङ्गः सोऽवात्सीत् तद्गृहे चिन्तयन् सदा । दीक्षानिषेधिकां वाचं देवताया जिनस्य च ॥४३१॥

भोगान् सह तयाऽभुङ्क्त सोऽन्वहं च ज[9]नान् दश । प्रबोध्य भव्यान् दीक्षार्थं प्रैषीदुपजिनेश्वरम् ॥४३२॥

क्षीणेऽन्यदा भोगफले तस्य बोधयतः सतः । नवाऽबुधञ्जनाष्ट[10]क्वजातीयो दशमो न तु ॥४३३॥

तस्मिन्नबुध्यमाने सा वेश्या रसवतीं कृताम् । आचख्यौ **नन्दिषेणा**य समयज्ञा मुहुर्मुहुः ॥४३४॥

सोऽपूर्णाभिग्रहो भोक्तुं नोत्तस्थौ किं तु सादरम् । तं ट[11]क्वं बोधयन्नस्थाद् गीर्भिर्विविधभङ्गिभिः ॥४३५॥

तदा चोवाच तं वेश्या प्राक्सिद्धान्नं वि[12]रस्यभूत् । भूयो निष्पन्नमस्त्यन्नं किं विलम्बयसि प्रभो !? ॥४३६॥

नन्दिषेणोऽप्यवोचत्तां बोधितो दशमो न हि । अहमेवाद्य दशमः प्रव्रजिष्यामि तत्पुनः ॥४३७॥

इत्युक्त्वा तां **नन्दिषेणो** भुक्तं भोग्यफलं विदन् । निर्गत्य स्वामिनः पाश्वें प्रव्रज्यां पुनराददे ॥४३८॥

आलोच्य तद् दुश्चरितं महात्मा ।
समं जिनेन्द्रेण स **नन्दिषेणः** ॥
कुर्वन्विहारं निशितं व्रतं च ।
प्रपालयन् देवभुवं जगाम ॥४३९॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दश[13]मपर्वणि श्रेणिकसम्यक्त्वलाभ-मेघकुमारनन्दिषेणप्रव्रज्यावर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

——Kvk——

१. **स्वमुद्बद्धुं** मु., नू. मु. । **समु०** खं. १-४ । स्वं बन्धनग्रस्तं कर्तुं अथवा गलपाशं बद्ध्वा मर्तुम् इत्याशयः । २. **व्रतचारिणी** खं. १-२ । व्रतग्रहणवेलायां निषेधकर्त्री देवता । ३. **समा०** मु. । शस्त्रेण स्वं घ्नन्तः नन्दिषेणस्य शस्त्रं सा देवता कुण्ठं चकारेत्यर्थः । ४. कर्मणः प्रतिकूलम् । ५. **०हासविकारा** नू. मु. । ६. उटजस्य तृणमयछदिप्रदेशात् तृणं कृष्ट्वा । ७. **दोषान्** मु. । ८. **वाऽनु०** मु., नू. मु. । ९. **दिनान्** मु. । १०. **ष्टङ्क** मु. । ११. **टंकं** मु. । **टत्कं** खं. १-४ । टक्कः वाहीकदेशीयो जनः । १२. अविरसं विरसमभूत् । १३. **दशमे** मु. ।

॥ अथ सप्तमः सर्गः ॥

अथाऽक्रीडज्जलक्रीडादिभि**श्चेल्लण**या सह । **श्रेणिकः** प्रेमसूत्रेण मिथः स्यूतमना इव ॥१॥

श्रेणिकश्चेल्लणादेव्या रहसि प्रतिवासरम् । स्वौ करौ [१]कङ्कतीकृत्य केशपाशममार्जयत् ॥२॥

स्वहस्तग्रथितैः सद्योऽनवद्यैः पुष्पदामभिः । तस्या बबन्ध धम्मिल्लं [२]वालबन्ध इव स्वयम् ॥३॥

स्वयं घृष्टमृगमदद्रव्यैस्तस्याः कपोलयोः । लिलेख चित्रकृदिव विचित्राः पत्रवल्लरीः ॥४॥

आसने शयने याने भोजनेऽन्यत्र वा नृपः । तत्पार्श्वं नात्यजज्जातु [३]सौविदल्ल इव स्वयम् ॥५॥

¶एकदा च प्रववृते शिशिरर्तुर्भयङ्करः । [४]हिमवैवधिकोदीच्यपवनो वनदाहकः ॥६॥

सन्निधिस्थ[५]हसन्तीकाः कश्मीरजविलेपनाः । श्रीमन्तो गर्भगेहस्थाः कालातिक्रमणं व्यधुः ॥७॥

[६]गजदन्तीकृतकरा वेपमाना भयादिव । [७]रोरार्भका गृहद्वारे दन्तवीणामवादयन् ॥८॥

पाणिपद्मं स्वभावोष्णप्रियावक्ष[८]सिजान्निशि । सालाबुवीणादण्डाभं युवानो नाऽपसारयन् ॥९॥

तदा च समवासार्षीत्तत्र **श्रीज्ञातनन्दनः** । सर्वातिशयसम्पन्नः सेव्यमानः सुरासुरैः ॥१०॥

¶देव्या **चेल्लणया** सार्धम[९]पराह्णेऽन्यदा नृपः । **वीरं** समवसरणस्थितं वन्दितुमभ्यगात् ॥११॥

वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तं वलितौ तौ च दम्पती । जलोपान्ते ददृशतुः श्रमणं प्रतिमास्थितम् ॥१२॥

निरुत्तरीयं तं शीतपरीषहसहं मुनिम् । तौ दम्पती ववन्दाते सपद्युत्तीर्य वाहनात् ॥१३॥

तं क्षमाश्रमणं भक्त्या सह पत्न्या महीपतिः । वन्दित्वा स्वं ययौ हर्म्यं पुण्य[१०]वार्ताः प्रपञ्चयन् ॥१४॥

निर्दग्धागरुकर्पूरधूपधूमान्धकारिते । वासागारे ययौ राजा कृत्वा सायोचितां क्रियाम् ॥१५॥

देव्या **चेल्लणया** गण्डोपधानीकृतदोर्लतः । तद्वक्षसि न्यस्तकरः सुष्वाप **श्रेणिको** निशि ॥१६॥

वामनीकृतवक्षोजं गाढमालिङ्गितस्तया । राजा निद्रामुपेयाय राज्ञी निद्रायते च सा ॥१७॥

निद्राभरे **चेल्लणाया**ः प्रच्छदात् पाणिपल्लवः । बहिर्बभूव निद्रा हि परिरम्भविघट्टनी ॥१८॥

शीतेन दुःसहेनाऽलिकण्टकेनेव तत्करः । स्पृष्टश्च तद्वेदनया प्राबुध्यत च **चेल्लणा** ॥१९॥

[११]शीतार्त्तीकृतसीत्कारा सा पाणिकमलं निजम् । प्रच्छदान्तर्नृपहृदि निजं मन इव न्यधात् ॥२०॥

तदा निरुत्तरीयं तं महर्षिं प्रतिमास्थितम् । स्मृत्वोवाचेदृशे शीते स कथं हा ! भविष्यति ? ॥२१॥

साऽऽससाद पुनर्निद्रां तथैव सरलाशया । दासीव वश्या प्रायेण निद्रा ह्यक्षुद्रचेतसाम् ॥२२॥

तस्याः [१२]सीत्कारमात्रेणाऽल्पनिद्रः पार्थिवोऽपि हि । प्रबुद्धस्तद्वचः श्रुत्वा चिन्तयामास चेतसि ॥२३॥

नूनमस्या मनस्यन्यः प्रेयानस्ति रिरंसितः । शीताऽऽर्तिसम्भावनया यमेवमनुशोचति ॥२४॥

स ताम्यन्नीर्ष्यया चैवं तां निशां जाग्रदत्यगात् । [१३]प्रियजानिरकुहनो न कदाऽपि सचेतनः ॥२५॥

¶अन्तरन्तःपुरं [१४]गन्तुं प्रातरादिश्य **चेल्लणाम्** । आहूयाऽ**भय**मित्यूचे **श्रेणिक**श्चण्डशासनः ॥२६॥

---

१. कङ्कपत्रीकृत्य, 'कांसकी' इति भाषायाम् । २. केशसंवारकः सेवकः । ३. कञ्चुकी । ४. शीतवाहक—उत्तरदिक्पवनः । ५. हसन्ती—अङ्गारशकटी 'सगडी' इति भाषायाम् । ६. गजदन्ताविव बाढं वलिनौ करौ येषां ते । ७. दरिद्रबालाः । ८. वक्षसिजः—स्तनः । ९. **०मपराह्ने** खं. १-३-४ । १०. **०वार्ता** मु. । ११. **शीतार्तकृत०** मु. । **शीतार्त्ता कृत०** नू. मु. । १२. **शीत्कार०** खं. ३ । १३. प्रिया पत्नी यस्यैतादृशो बुद्धिमान् नरः न कदापि अनीर्ष्यः स्यात् । १४. **गत्वा** खं. ३. ।

ज्ञातमन्तःपुरमभूद् रे ! दुराचारदूषितम् । तत्सर्वं ज्वाल्यतां मा भूर्मातृमोहादनीदृशः[1] ॥२७॥
इत्यादिश्याऽ**भयं** राजा राजमानोऽद्भुतश्रिया । अर्हद्भट्टारकं **वीर**स्वामिनं वन्दितुं ययौ ॥२८॥
अभयः सभयस्ताते स्वभावाच्च विमृश्यकृत् । मन्त्रविन्मन्त्रयांचक्रे मनीषी मनसा सह ॥२९॥
सतीमतल्लिका[2]: सर्वा मातरो मे स्वभावतः । तास्वहं कृतरक्षोऽस्मि तातस्याऽऽज्ञा च तादृशी ॥३०॥
सम्भावितं त्वसम्भाव्यं तातपादैः करोमि किम् ? । नदीपूर इवाऽसह्यः कोपो हि प्रथमं प्रभोः ॥३१॥
तथाऽपि चित्रमुत्पाद्य कालक्षेपः करिष्यते । कालक्षेपाद्यदि पुनः प्रभोः कोपो निवर्तते ॥३२॥
शुद्धान्तसन्निधौ जीर्णेभकुटी**रभय**स्ततः । ज्वालयामास निर्दग्धः शुद्धान्त इति घोषयन् ॥३३॥
॥इतश्च **श्रेणिको**ऽपृच्छत् समये परमेश्वरम् । एकपत्नी[3] किमनेकपत्नी वा **चेल्लणा** प्रभो !? ॥३४॥
स्वाम्याख्यद्धर्मपत्नी ते **चेल्लणा** हि महासती । तामन्यथा मा शङ्किष्ठाः शीलालङ्कारशालिनीम् ॥३५॥
इदं च **श्रेणिकः** श्रुत्वा पश्चात्तापमुपागतः । सपदि स्वामिनं नत्वा दधावे नगरं प्रति ॥३६॥
तथा प्रदीपनं कृत्वाऽभ्यायान्तं **चाभयं** नृपः । अपृच्छदस्मदादेशो भवता किमनुष्ठितः ? ॥३७॥
अभयोऽपि भयादूचे[4] प्रणम्य रचिताञ्जलिः । स्वाम्यादेशोऽपरस्यापि प्रमाणं, किं पुनर्मम ? ॥३८॥
राजा प्रोवाच रे पाप ! दग्ध्वा मातृजनं निजम् । जीवसि त्वं किमद्यापि किं नाऽपप्तः प्रदीपने ? ॥३९॥
अभयोऽप्यभ्यधाद्देव ! श्रुतार्हद्वचनस्य मे । पतङ्गमरणं नाऽर्हमादास्ये समये व्रतम् ॥४०॥
अभविष्यत्त्वदा[5]ऽऽदेशो यद्येवमपि मे प्रभो[6] ! । तदा पतङ्गमृतिमप्यन्वष्ठास्यं न संशयः ॥४१॥
अकृत्यं मद्गिराऽप्येवं किमकार्षीरिति ब्रुवन् । ततः पीतविष इव मूर्च्छयाऽऽलिङ्गि पार्थिवः ॥४२॥
राजान**मभयो**ऽसिञ्चत् स्वयं शिशिरवारिणा । स्वस्थीभूते च तत्रोचे क्षेममन्तःपुरे प्रभो ! ॥४३॥
मन्मातॄणामप्रसादं प्रभो ! भाग्यविपर्ययात् । अकार्षीर्निग्रहादेशादपराद्धं मया त्वदः ॥४४॥
जीर्णाः करिकुटीस्तात ! शुद्धान्तस्याऽदवीयसीः । अधाक्षं युष्मदाज्ञामप्यविमृश्य करोमि न ॥४५॥
राजोचे मम पुत्रोऽसि बुद्धिमानसि **चाऽभय** ! । समागच्छन्[7] कलङ्को मे दूरं येनाऽपसारितः ॥४६॥
पारितोषिकदानेनाऽनुग्राह्याऽथाऽ**भयं** नृपः । अत्युत्क**श्चेल्लणादेवी**दर्शने सदनं ययौ ॥४७॥
ततो नवनवेनेव प्रेम्णा प्रतिदिन नृपः । अरंस्त **चेल्लणादेव्या** श्रीदेव्येव वृषाकपिः[8] ॥४८॥
॥अन्येद्युः पार्थिवो दध्यौ **चेल्लणा** प्रेयसी मम । कः कर्तव्योऽन्यराज्ञीभ्यः प्रसादोऽस्यां[9] विशेषवान् ? ॥४९॥
एकस्तम्भं तदेतस्याः प्रासादं कारयाम्यहम् । तत्र स्थिता क्रीडतु सा विमानस्थेव खेचरी ॥५०॥
उपायमिति निश्चित्य **श्रेणिकोऽभय**मादिशत् । एकस्तम्भं कारयेथाः प्रासादं **चेल्लणा**कृते ॥५१॥
अभयोऽपि स्तम्भयोग्यदार्वानयनहेतवे । आदिशद्वर्धकिं सोऽपि दार्वर्थमटवीं ययौ ॥५२॥
पश्यन्नेकैकशो वृक्षानटव्यामथ वर्धकिः । वृक्षमेकमुदैक्षिष्ट सर्वलक्षणलक्षितम् ॥५३॥
दध्यौ च बहलच्छायोऽभ्रंलिहः पुष्पितः फली । महाशाखो महास्कन्धः सामान्योऽयं तरुर्न हि ॥५४॥

१. अनीदृशः — न ज्वलामीति भावनावान् । २. सतीश्रेष्ठाः । ३. एकः प्रतिर्यस्याः सा । ४. **०प्यभयादूचे** मु. । ५. **०ष्यत्तदा०** मु., नू. मु., खं. २-३-४ । ६. **प्रभोः** खं. १-२, मु., नू. मु. । ७. **०गच्छत्** नू. मु. । ८. विष्णुः । ९. **प्रसादोऽस्या वि०** खं. १-४ ।

यादृशं तादृशमपि स्थानं निर्दैवतं न हि । वृक्षराजः पुनरयं श्रियाऽपि व्यक्तदैवतः ॥५५॥

आराधयामि तपसा तदेतस्याऽधिदेवताम् । यथाऽमुं छिन्दतो न स्याद्विघ्नः सस्वामिनो मम ॥५६॥

ततश्चोपोषितो भूत्वा वर्धकिस्तं महातरुम् । भक्त्याऽध्यवासयद् गन्ध-धूप-माल्यादिवस्तुभिः ॥५७॥

तदाऽ**भय**कुमाराय व्यन्तरस्तद्द्रुमाश्रयः । आख्यत्तदर्थसिद्ध्यर्थं रक्षार्थं स्वाश्रयस्य च ॥५८॥

मदा[1]श्रयद्रुर्नच्छेद्यस्तं निवारय वर्धकिम् । प्रासादमेकस्तम्भं हि करिष्याम्यहमेव भोः ! ॥५९॥

सर्वर्तुमण्डितं सर्ववनस्पतिसमाकुलम् । उद्यानं **नन्दन**मिव करिष्ये च तदाश्रितम् ॥६०॥

भणितो व्यन्तरेणैव**मभयो** वर्धकिं वनात् । आह्वास्त सद्यः सिद्धं नः समीहितमिति ब्रुवन् ॥६१॥

प्रतिपन्नं व्यधात् सौधं व्यन्तरोऽपि तथैव तम् । अधिकाः किङ्करेभ्योऽपि वाग्बद्धा देवयोनयः ॥६२॥

प्रासादमेकस्तम्भं तं सर्वर्तुवनमण्डितम् । **अभयो**ऽदर्शयद्राज्ञे राजा प्रीतोऽब्रवीवदद: ॥६३॥

इच्छतां केवलं सौधं सर्वर्तुवनमप्यभूत् । उपक्रान्ते क्षीरपाणे शर्करापतनं ह्यदः ॥६४॥

मुमोच **चेल्लणां** तत्र प्रासादे **मगधा**धिपः । सोऽलंचक्रे तयाऽत्यन्तं पद्महृद इव श्रिया ॥६५॥

राज्ञी तु **चेल्लणा** तत्र सर्वर्तूद्यानसम्भवैः । पुष्पैरानर्च सर्वज्ञमुच्चि[2]तग्रथितैः स्वयम् ॥६६॥

सद्योऽवचित्य[3] ग्रथितैः पुष्पैस्तैरेव **चेल्लणा** । सैरन्ध्रीव स्वयं पत्युः केशपाशमपूरयत् ॥६७॥

एवं श्रीवीतरागार्थं पत्यर्थं चावचिन्वती । धर्मकामफलीचक्रे तद्वनप्रसवानि सा ॥६८॥

चेल्लणोपवने तत्र सदापुष्पे सदाफले । **श्रेणिकं** रमयामास मूर्तेव वनदेवता ॥६९॥

॥विद्यासिद्धस्य मातङ्गपतेस्तत्पुरवासिनः । पत्न्या अन्येद्युरुत्पेदे माकन्दफलदोहदः ॥७०॥

साऽवोचत् पतिमाम्राणि देहि पूरय दोहदम् । सोऽब्रवीदयि[4] ! मूढा त्वमाम्राण्यसमये कुतः ॥७१॥

मातङ्गपतिमित्यूचे भार्याऽऽर्यसुत ! विद्यते । फलितं **चेल्लणो**द्याने सहकारवनं सदा ॥७२॥

तदैव **चेल्लणो**द्यानसमीपं समुपेयिवान् । अतितुङ्गान् स मातङ्गोऽद्राक्षीच्च तान् सदाफलान् ॥७३॥

[5]उत्पश्योऽपश्यदागत्य निश्याम्राणि पुनश्च सः । पचेलि[6]मानि गणको नक्षत्राणीव भूस्थितः ॥७४॥

क्षणादेवा**ऽवनामन्या** विद्यासिद्धः स विद्यया । आम्रशाखां[7] नमयित्वा स्वैरमाम्राण्युपाददे ॥७५॥

प्रातर्लूनफलामाम्रव[8](वे?)णिकां राज्युदैक्षत । चित्रशालामिव भ्रष्टचित्रामरतिदायिनीम् ॥७६॥

राज्ञी राज्ञे तदाचख्यौ राजाऽप्य**भय**मादिशत् । अदृष्टपदसंचारमाम्रचौरं गवेषय ॥७७॥

दस्योर्यस्येदृशी शक्तिरतिशायिन्यमानुषी । वत्स ! सम्भाव्यते तस्मादप्यन्तःपुरविप्लवः ॥७८॥

अवादी**दभयो**ऽप्येवमर्पयिष्यामि तस्करम् । अचिरादेव तं देव ! द[9]र्शनप्रतिभूरिव ॥७९॥

इति प्रतिज्ञां निर्माया**ऽभय**स्तद्दिवसादपि । पुरेऽहर्निशमभ्राम्यत्तस्य दस्योर्दिदृक्षया ॥८०॥

॥एकदा च पुरे भ्राम्य**न्नभयो** धीमतां वरः । कार्यमाणे पुरजनैः क्वापि सङ्गीतके ययौ ॥८१॥

पौरदत्ताऽऽसनासीनो**ऽभयः** पौरानभाषत । न यावदायान्ति नटास्तावदाकर्ण्यतां कथा ॥८२॥

वसन्तपुरवास्तव्यो **जीर्ण**श्रेष्ठ्यतिनिर्धनः । एकोऽभूत्तस्य च बृहत्कुमार्येका वरोचिता ॥८३॥

---

१. **ममाश्रयद्रुर्नाच्छेद्य०** मु. । २. **०मुचित०** खं. १-४ । ३. **०वचित०** खं. १ । ४. **०दधिमूढा** खं. ३ । ५. ऊर्ध्वं पश्यन् । ६. पक्वानि । ७. **०शाखा** खं. १-४ । ८. **०वाटिकां** मु., नू. मु. । ९. दर्शनसाक्षी—चौरं साक्षाद् दृष्टवानिव ।

वरवृन्दारकप्राप्त्यै[1] देवं पूजयितुं स्मरम् । क्वाप्युद्याने चौरिकयोच्चिच्ये पुष्पाणि साऽन्वहम् ॥८४॥
पुष्पचौरं धरिष्येऽहमद्येत्युद्यानपालकः । एकदाऽन्तर्हितो भूत्वा तस्थौ व्याध इव स्थिरः ॥८५॥
प्राग्वदागत्य विश्रम्भात्तां पुष्पाण्यवचिन्वतीम्[2] । दृष्ट्वा रूपवतीं क्षोभमियायाऽऽरामिकः स तु ॥८६॥
तां धृत्वा बाहुनोद्यानपालको जातवेपथुः । सद्यो विस्मृतपुष्पापहारकोपो जजल्प च ॥८७॥
रमयस्व रिरंसुं मामागतं वरवर्णिनि ! । अन्यथा त्वां न मोक्ष्यामि पुष्पक्रीती[3] मया ह्यसि ॥८८॥
तमूचे पुष्पलावी[4] सा मा मा मां स्पृश पाणिना । कुमार्यस्मि न पुंस्पर्शमद्याप्यर्हामि मालिक ! ॥८९॥
आरामिकोऽपि तामूचे त्वया तर्ह्यूढमात्रया । प्रथमं मम सम्भोगपात्रीकार्यमिदं वपुः ॥९०॥
तथेति तां प्रपेदानां बालामुद्यानपालकः । मुमोचाऽक्षतकौमारा साऽपि स्वसदनं[5] ययौ ॥९१॥
¶अन्येद्युः परिणीता च सा वरेण वरीयसा[6] । उवाच च पतिं रात्रौ वासागारमुपेयुषी ॥९२॥
आर्यपुत्र ! मया मालाकारस्याऽस्ति प्रतिश्रुतः[7] । उदूढमात्रया तस्याऽभिगमः[8] प्रथमं खलु ॥९३॥
तस्मान्मामनुमन्यस्व वाग्बद्धा तं व्रजाम्यहम् । त्वत्सादपि[9] भविष्यामि सकृत्तमभिजग्मुषी ॥९४॥
अहो शुभाशया सत्यसन्धेयमिति[10][11] विस्मयात् । सा पत्याऽनुमता सद्यो निर्ययौ वासवेश्मतः ॥९५॥
¶विचित्ररत्नाभरणा सा यान्ती पथि तथ्यवाक् । अरुध्यत धनायद्भिः[12] पाप्मभिः पारिपन्थिकैः[13] ॥९६॥
सा तथा मालिककथामाख्यायोवाच तस्करान् । हे भ्रातरो ! व्याघुटन्त्या[14] गृह्णीताऽऽभरणानि मे ॥९७॥
स्वभावकथनात्तस्या मन्वानैः सत्यसन्धताम् । आगच्छन्तीं ग्रहीष्याम इति चौरैरमोचि सा ॥९८॥
¶अग्रे च रक्षसैकेन बुभुक्षाक्षामकुक्षिणा । रुरुधे मृगनेत्रा सा मृगीव मृगवैरिणा ॥९९॥
तस्याः स्वभावाऽऽख्यानेन विस्मितो राक्षसोऽपि हि । वलितां भक्षयिष्यामीत्याशयेन मुमोच ताम् ॥१००॥
¶सा ययौ च तमाराममारामिकमुवाच च । पुष्पलाव्यस्मि सैषाऽहं नवोढा त्वामुपागता ॥१०१॥
अहो ! महासती सत्यप्रतिज्ञेयं महात्मिका । इति तां मातृवन्नत्वा मालिकोऽपि मुमोच सः ॥१०२॥
सा व्याघुटन्ती तत्रैव रक्षसस्तत्र तस्थुषः । मालिकेन यथा मुक्ता तथाऽऽख्यदखिलां कथाम् ॥१०३॥
मालिकादपि किं हीनसत्त्वोऽहमिति चिन्तयन् । मुमोच तां राक्षसोऽपि प्रणम्य स्वामिनीमिव ॥१०४॥
पश्यतां वर्त्म चौराणां सन्निधानमुपेत्य सा । जगाद भ्रातरः ! सर्वैः सर्वस्वं गृह्यतां मम ॥१०५॥
मालिकेन यथा मुक्ता यथा मुक्ता च रक्षसा । तत् साऽऽख्यदखिलं तेऽपि तदाकर्ण्यैवमूचिरे ॥१०६॥
न वयं हीनसत्त्वाः स्मो मालिकात् कौणपादपि । तद् गच्छ भद्रे ! भद्रं ते वन्दिताऽसि भगिन्यसि ॥१०७॥
गत्वाऽऽचख्यौ च सा स्वस्मै वराय वरवर्णिनी । चौर-राक्षस-मालाकृत्कथामवितथां तथा ॥१०८॥
विभावरीं तामखिलां भुक्तभोगस्तया सह । सर्वस्वस्वामिनीं चक्रे तां पतिस्तपनोदये ॥१०९॥
¶विचार्य तद् ब्रूत जनाः ! कः स्याद् दुष्करकारकः ? । किं पतिस्तस्कराः किं वा ? किं रक्षो ? मालिकोऽथ किम् ? ॥११०॥
तत्र चेर्ष्यालवः प्रोचुः पतिर्दुष्करकारकः । नवोढाऽनङ्गलग्नापि येन प्रैष्यन्यपुंस्कृते ॥१११॥

---

१. श्रेष्ठवरप्राप्त्यै । २. **पुष्पाणि विचि०** मु. । ३. **०क्रीता** मु., नू. मु. । ४. पुष्पाणि लुनाति—पुष्पलावी । 'कर्मणोऽण्' (सि. ५ – १-७२), ततो 'अणञेयेकण्०' ङीः (सि २-४-२०) । ५. **स्वं स०** खं. १ । ६. श्रेष्ठेन वरेण । ७. **०श्रुतम्** खं. ४ । प्रतिज्ञातः—स्वीकृतः । ८. अभिगमनं पतित्वेन सेवनमित्याशयः । ९. त्वदधीना । १०. सत्यप्रतिज्ञा । ११. **०मतिविस्मयात्** खं. १-३ । १२. धनमिच्छद्भिः । १३. चौरैः । १४. निवर्तमानायाः ।

ऊचे क्षुधातुरै रात्रिंचरो दुष्करकारकः । येनाऽतिक्षुधितेनापि प्राप्ता सा न हि भक्षिता ॥११२॥
जारैरभिदधे मालाकारो दुष्करकारकः । न सा येनोपबुभुजे स्वयमेवाऽऽगता निशि ॥११३॥
चूतचौरेण च प्रोचे चौरा दुष्करकारकाः । अलुण्टितसुवर्णैव नवोढा यैरमोचि सा ॥११४॥
¶**अभयो**ऽपि परिज्ञाय तस्करं तमधारयत् । पप्रच्छ च कथं चूतापहारो विदधे त्वया ? ॥११५॥
चौरोऽप्यकथयद्विद्याबलेनेति ततो**ऽभयः** । राज्ञे तत्सर्वमाचख्यौ तं च चौरं समार्पयत् ॥११६॥
श्रेणिकोऽप्यवदत् प्राप्तश्चौरो नान्योऽप्युपेक्ष्यते । शक्तिमान् किं पुनरयं तन्निग्राह्यो ह्यसंशयम् ॥११७॥
अभयोऽप्यच्छलं प्रार्थ्य महीनाथं व्यजिज्ञपत् । विद्याऽस्माद् गृह्यतां देव ! पश्चाद्युक्तं करिष्यते ॥११८॥
¶ततश्च मातङ्गपतिमुपवेश्याऽऽत्मनः पुरः । विद्यां पठितुमारेभे तन्मुखान्**मगधा**धिपः ॥११९॥
राज्ञः सिंहासनस्थस्य सा विद्या पठतोऽपि हि । हृदि नाऽवस्थितिं चक्रे वारि च्युतमिवोन्नते ॥१२०॥
ततश्च तर्जयामास चौरं **राजगृहे**श्वरः । कूटं किमपि ते विद्या न संक्रामति यन्मयि ॥१२१॥
अभयोऽप्यभ्यधाद्देव ! विद्यागुरुरयं हि वः । गुरौ विनयभाजां हि विद्या स्फुरति नान्यथा ॥१२२॥
आस्यतामेष मातङ्गो देव ! सिंहासने निजे । अस्याग्रे त्वञ्जलिं बद्ध्वा स्वयं भुव्युपविश्यताम् ॥१२३॥
तस्याथ प्रतिपत्तिं तां विद्याऽर्थी नृपतिर्व्यधात । नीचादप्युत्तमां विद्यां गृह्णीयात् प्रथितं ह्यदः ॥१२४॥
उन्नामन्यवनामन्यौ विद्ये तद्वदनाच्छ्रुते । राज्ञो हृद्यवतस्थाते दर्पणे प्रतिबिम्बवत् ॥१२५॥
अभयोऽपि महीपालं प्रसाद्य रचिताञ्जलिः । विद्यागुरुत्वमापन्नं तं चौरं पर्यमोचयत् ॥१२६॥
¶अन्यस्मिन्नह्नि समवसृतं **श्रीज्ञातनन्दनम्** । नन्तुं गजघटाघण्टाटङ्कारैः पूरयन् दिशः ॥१२७॥
[1]वार्तयद्भिरिव मिथो हेषाव्याजेन वाजिभिः । निरुन्धानोऽवनितलं [2]वाह्यालीरङ्गनर्तकैः ॥१२८॥
[3]अम्बरावतरन्मेघमण्डलश्रीविडम्बकैः । शोभमानचमूलोको [4]मायूरातपवारणैः ॥१२९॥
वाहनस्य तुरङ्गस्य नृत्यतः स्पर्धया ध्रुवम् । प्रनृत्यद्रत्न[5]ताडङ्कः सहोद्गत इवाऽऽसने ॥१३०॥
राकानिशाकरस्पर्द्धिधवलातपवारणः । [6]जाह्नवी-यमुनाकल्पवारस्त्री[7]धुतचामरः ॥१३१॥
वैतालिकैः स्तूयमानः स्वर्णालङ्कारबन्धुरैः । भूमिष्ठ इव सुत्रामा जगाम मगधाधिपः ॥१३२॥ (षड्भिः कुलकम्)
¶तदा च वर्त्मन्येकाऽभूज्जातमात्रोज्झिताऽर्भिका । पूत्यादिभ्योऽपि दुर्गन्धा नरकांश इवाऽऽगतः ॥१३३॥
तद्गन्धं घ्रातुमसहाः सर्वे घ्राणमपूपुरन् । प्राणायामकृतः सायं **गायत्री**जापका इव ॥१३४॥
किमेतदिति पृष्टश्च **श्रेणिके**न परिच्छदः । कथयामास **दुर्गन्धां** जातमात्रोज्झितां च ताम् ॥१३५॥
राजाऽप्यर्हन्मुखान्नित्यं श्रुतद्वादशभावनः । अजुगुप्सापरो बालां तां निरीक्ष्य ययौ स्वयम् ॥१३६॥
गत्वा समवस[8]रणे वन्दित्वा परमेश्वरम् । **दुर्गन्धा**या कथां तस्याः पप्रच्छ समये नृपः ॥१३७॥
¶स्वाम्याख्यत् पर्यन्तदेशे **शालिग्रामे**ऽभवद्धनी । **धनमित्र** इति श्रेष्ठी **धनश्री**रिति तत्सुता ॥१३८॥
धनश्रियो विवाहे च प्रारब्धे श्रेष्ठिनाऽन्यदा । विहरन्तः समाजग्मुर्ग्रीष्मर्तौ केऽपि साधवः ॥१३९॥
प्रतिलाभय साधूनित्यादिदेश च तां पिता । सा सद्वृत्ता प्रवृत्ता च प्रतिला[9]भयितुं क्षणात् ॥१४०॥

१. वार्तां कुर्वद्भिः । २. बाह्याली एव रङ्गं—नृत्यभूमिः, तत्र नर्तकैः । ३. **अम्बरादव०** मु., नू. मु. । ४. मयूरपिच्छछत्रैः । ५. ताडङ्कः कर्णकुण्डलम् । ६. गङ्गा-यमुनानदीसमाने वारस्त्रियौ—गणिके, ताभ्यां धुतौ चामरौ यस्य सः । ७. **धृत०** खं. ३-४ । ८. **०सरणं** खं. १ । ९. आहारं दातुम् ।

महामुनीनां तेषां च स्वेदक्लिन्नाङ्गवाससाम् । मलगन्धस्तया जघ्रे प्रतिलम्भयमानया ॥१४१॥

सुगन्धचोक्ष[1]वसना नानालङ्कारधारिणी । अङ्गरागविलिप्ता सा दध्यौ शृङ्गारमोहिता ॥१४२॥

अर्हद्भिर्भाषितो धर्मोऽनवद्यः सकलोऽपि हि । स्नायेत [2]प्राशुकाम्भोभिश्चेद्दोषः स्यात्तदा हि कः ? ॥१४३॥

मुनीनां मलदुर्गन्धजुगुप्सनसमुद्भवम् । दुष्कर्म तदनालोच्याऽप्रतिक्रम्य च सा मृता ॥१४४॥

मृत्वा राजगृहे राजन्नगाम गणिकोदरे । अभून्मातुश्च सा गर्भस्थिताऽप्यरतिदायिनी ॥१४५॥

वेश्यया[3] प्रत्यहं पीतैर्गर्भपातौषधैरपि । स गर्भो नाऽपतत् कर्म बलीयः कीदृगौषधम् ? ॥१४६॥

साऽसूतेमां सुतां वेश्या **दुर्गन्धां** तेन कर्मणा । विष्टामिव च तत्याजोदराग्निपतितामपि ॥१४७॥

¶पप्रच्छ पुनरप्येवं **श्रेणिकः** परमेश्वरम् । सुखदुःखानुभवभाक् कथमेषा भविष्यति ? ॥१४८॥

स्वाम्याख्यदनया सर्वमपि दुःखमभुज्यत । यथा तु सुखभागेषा भविष्यति तथा शृणु ॥१४९॥

अष्टौ वर्षाण्यसावग्रमहिषी ते भविष्यति । अभिज्ञान[4]मिदं चात्र तत्परिज्ञानकारणम् ॥१५०॥

शुद्धान्ते[5] रममाणस्य तव पृष्ठे करिष्यति । या हंसलीलां जानीथास्तामिमां **मगधा**धिप ! ॥१५१॥

अहो आश्चर्यमेषा मे कथं पत्नी भविष्यति ? । चिन्तयन्निति राजाऽगाद् गृहे नत्वा जिनेश्वरम् ॥१५२॥

¶**दुर्गन्धा**याश्च गन्धोऽथ कर्मनिर्जरया ययौ । आभीर्या चैकया दृष्टोपाददे साऽनपत्यया ॥१५३॥

आभीर्योदरजातेव पाल्यमाना क्रमेण सा । बभूव यौवनप्राप्ता रूपलावण्यशालिनी ॥१५४॥

¶अन्यदा नगरे कौमुद्युत्सवोऽभून्मनोरमः । शृङ्गाररससर्वस्वनाटका[6]मुखसन्निभः ॥१५५॥

कुमार[7]युवतिर्मात्रा सहोत्सवदिदृक्षया । युव[8]लोचनसारङ्गवागुरा सा समाययौ ॥१५६॥

शुचिसंव्यानसंवीतसर्वाङ्गौ **श्रेणिकाभयौ** ! विवाहप्रस्थितवराविव तत्र समेयतुः ॥१५७॥

महत्युत्सवसंमर्दे **श्रेणिक**स्य करोऽलगत् । आभीरीदुहितुस्तस्या ह्युन्नतकुचस्थले ॥१५८॥

राजा जातानुरागो द्राक् तस्या निवसनाञ्चले । निजां बबन्ध सम्भोगसत्यङ्कारमिवोर्मिकाम् ॥१५९॥

अभयं चाऽऽदिशन्नाममुद्रा मे व्यग्रचेतसः । केनाप्यहारि तच्छोध्यस्त्वया तदपहारकः ॥१६०॥

¶रुरोध धीमतां धुर्यो रङ्गद्वाराण्यथा**ऽभयः** । लोकानेकैकमारेभे क्रष्टुं [9]शारानिवाऽऽक्षिकै[10]ः ॥१६१॥

सर्वेषामपि वस्त्राणि केशपाशान् मुखानि च । **अभयः** शोधयामास धिषणा[11]धनशेवधिः ॥१६२॥

आभीरीपुत्रिकायाश्च तस्या वस्त्रादि शोधयन् । स ददर्शाऽञ्चले बद्धां नृपनामाङ्कितोर्मिकाम् ॥१६३॥

तामपृच्छच्च जगृहे त्वयेयं कथमूर्मिका ? । कर्णौ पिधाय साऽप्यूचे न जाने किञ्चिदप्यदः ॥१६४॥

तां च रूपवतीं दृष्ट्वा स दध्यौ धीमतां वरः । नूनं तातोऽनुरक्तोऽस्यामाभीरीदुहितर्यभूत् ॥१६५॥

अस्याः संग्रहणविधावभिज्ञानं निजोर्मिकाम् । राजा रागपरवशो बबन्ध नियतं स्वयम् ॥१६६॥

अभयश्चिन्तयन्नेवं तां निन्ये राजसन्निधौ । राजाऽप्यपृच्छत् किं प्राप्तो ? यशस्कर ! स तस्करः ? ॥१६७॥

---

१. चोक्षं–निर्मलम् । २. **प्रासुका०** मु., नू. मु. । ३. **वेश्या च** खं. ४ । **वेश्यायाः** मु. । ४. सूचकं चिह्नम् । ५. अन्तःपुरे। ६. **०नाटिकासुख०** मु., नू. मु. । ७. कुमारी चासौ युवतिः । ८. यूनां लोचनान्येव सारङ्गाः (मृगाः) तद्बन्धने वागुरा–जालम् । ९. **सारामिवा०** खं. ३ । **शारीरिवा०** मु. । १०. द्यूतकारः । ११. बुद्धिधनस्य निधिः ।

अभयोऽभिदधे देव ! सेयं चौरी[१] यया प्रभोः । अचोरि चित्तं पर्याप्तमूर्मिकाकथया तया ॥१६८॥
स्मितं कृत्वा नृपोऽप्यूचे परिणेष्याम्यमूमपि । किं नाऽश्रौषीरुपादेयं स्त्रीरत्नं दुष्कुलादपि ? ॥१६९॥
इति सद्योऽनवद्याङ्गीं राजा परिणिनाय ताम् । चकार चाऽग्रमहिषीमनुरागेण भूयसा ॥१७०॥
¶रेमेऽन्यदाऽक्षै राज्ञीभिर्नृपस्तत्रेत्यभूत् पणः । जितस्य पृष्ठेऽश्वस्येवाऽध्यारोहति जयी हि यः ॥१७१॥
राज्यः सर्वाः कुलोत्पन्ना व्यजयन्त यदा नृपम् । तदा न्यधुर्वस्त्रमात्रं तत्पृष्ठे जयसूचकम् ॥१७२॥
वेश्यासुता तु सा राज्ञी जिगाय नृपमन्यदा । आरुरोह च निःशङ्का तत्पृष्ठं कठिनाशया ॥१७३॥
जहास च नृपोऽकस्मात् तत् स्मृत्वा भगवद्वचः । साऽप्युत्तीर्य च पप्रच्छ हासकारणमादरात् ॥१७४॥
राजाऽपि स्वामिनाऽऽख्यातं तस्याः पूर्वभवादिकम् । पृष्ठारोहणपर्यन्तं वृत्तान्तं तमचीकथत् ॥१७५॥
तच्छ्रुत्वा द्राग्विरक्ता साऽनुज्ञाप्य पतिमादरात् । **श्रीमहावीर**पादान्ते परिव्रज्यामुपाददे ॥१७६॥
¶इतश्च मध्ये[२]ऽम्भोराशि पातालभवनोपमः । **आर्द्रको** नाम देशोऽस्ति पुरं तत्रा**ऽऽर्द्रका**भिधम् ॥१७७॥
राजमानः श्रिया राजा राजे[३]वाऽऽनन्दको दृशाम् । तत्राऽभू**दार्द्रक** इति महिषी तस्य **चार्द्रका** ॥१७८॥
तयो**रार्द्रककुमारो**ऽभवदार्द्रमनाः सुतः । स प्राप्तयौवनो भोगान् भुञ्जानोऽस्थाद्यथारुचि ॥१७९॥
तस्य **चार्द्रकराज**स्य बभूव **श्रेणिक**स्य च । पारम्पर्याग[४]ता प्रीतिस्तन्मनोनिगडोपमा ॥१८०॥
¶अन्यदा **श्रेणिकः** प्रैषीन्निजामात्यमु**पार्द्रकम्** । समर्प्य प्राभृतं प्राज्यं दोहदं स्नेहवीरु[५]धः ॥१८१॥
स मन्त्री गतमात्रोऽपि तेना**ऽऽर्द्रक**महीभुजा । मूर्ति[६]स्थं **श्रेणिका**ज[७]र्यमिवाऽदृश्यत गौरवात् ॥१८२॥
मन्त्रिणा चोपनीतानि प्राभृतान्याददे नृपः । सौव[८]र्चल-निम्बपत्र-कम्बलादीन्यनेकशः ॥१८३॥
महत्या प्रतिपत्त्या तं सम्भाव्या**ऽऽर्द्रक**भूपतिः । प्रपच्छ कच्चित् कुशलं मद्बन्धो**र्मगधे**शितुः ? ॥१८४॥
स्वस्वामिकुशलोदन्तैः सान्द्रैश्चन्द्रातपैरिव । तन्मनःकुमुदानन्दं सचिवेन्दुरदत्त सः ॥१८५॥
¶पप्रच्छा**ऽऽर्द्रककुमार**स्तात ! को **मगधा**धिपः ? । तव येनेदृशी प्रीतिर्मधुनेव[९] मनोभुवः ? ॥१८६॥
राजा प्रोवाच राजाऽस्ति **श्रेणिको मगधा**धिपः । पारम्पर्यागता मैत्री तत्कुले मत्कुलेऽपि च ॥१८७॥
द्रा**गार्द्रककुमारो**ऽपि प्रोन्मीलत्प्रेमकन्दलः । दृशा सुधातरङ्गिण्या पश्यन् मन्त्रिणमब्रवीत् ॥१८८॥
किमनूनगुणः सूनुस्त्वत्प्रभोरस्ति कश्चन ? । अमात्य ! कर्तुमिच्छामि तं सभा[१०]जनभाजनम् ॥१८९॥
मन्त्र्यूचेऽस्ति धियां धाम पञ्चमन्त्रिशताधिपः । वदा[११]न्योऽनन्यसामान्यकरुणारससागरः ॥१९०॥
दक्षः कृतज्ञः सकलकलाजलधिपारगः । **अभयो** नाम तनयः **श्रेणिक**स्य महीपतेः ॥१९१॥ (युग्मम्)
बुद्धिविक्रमसम्पन्नं धर्मज्ञं भयवर्जितम् । **अभयं** विश्वविदितं न जानासि कुमार ! किम् ? ॥१९२॥
गुणा न केऽपि ते सन्ति **येऽभये** न कृतास्पदाः । जीवा[१२]कारा इवाऽम्भोधौ **स्वयम्भूरमणा**भिधे ॥१९३॥
¶**आर्द्रकेशो**ऽपि पुत्रं स्व**मभये** सौहृदार्थिनम् । ऊचे मन्मार्गसंलग्नः कुलीनो नन्दनोऽसि मे ॥१९४॥
द्वयोः समानगुणयोः समानकुलसम्पदोः । विवाहसम्बन्ध इव युज्यते वत्स ! सौहृदम् ॥१९५॥

---

१. **चोरी** मु. । चौरशब्दस्य स्त्रीलिङ्गे ङीप्रत्यये रूपम् । २. समुद्रमध्ये । ३. चन्द्रमा इव । ४. **०पर्यगता** खं. १ । ५. स्नेहवल्ल्याः । ६. **मूर्तिमच्छ्रे०** मु. । ७. अजर्यं सख्यम् । ८. सौवर्चलं 'संचल' नामकं लवणम् । ९. मधुना—वसन्तऋतुना। मनोभुवः—कामदेवस्य । १०. सभाजनं प्रीतिः । ११. दानी । १२. यथा 'स्वयम्भूरमण' नाम्नि समुद्रे मत्स्यजीवाः सर्वपदार्थाकाराः सन्ति तथाऽभयः सर्वगुणानामाकरः ।

अवाप्य पितुरादेशं स्वमनोरथसन्निभम् । जनान्तिकेन[1] सचिवं तमुवाचाऽऽ**र्द्रका**[2]सुतः ॥१९६॥
मा यासीर्मामनापृच्छ्य श्रोतव्यं गच्छता त्वया । **अभयं** प्रति मे स्नेहद्रुमबीजनिभं वचः ॥१९७॥
मन्त्र्यप्येवमिति प्रोचे कुमारं सुकुमारगीः । राज्ञा विसृष्टश्च ययौ वेत्रिदर्शितमाश्रयम् ॥१९८॥
॥अन्येद्युर्मौक्तिकादीनि प्राभृतान्**यार्द्रकेश्वरः** । अर्पयित्वा स्वपुरुषं व्यस्राक्षीन्मन्त्रिणं च तम् ॥१९९॥
अथाऽऽ**र्द्रक**कुमारोऽपि हस्ते तस्यैव मन्त्रिणः । प्रैषीद्विद्रुम-मुक्तादिवस्तून्**यभय**हेतवे ॥२००॥
स पुमान् मन्त्रिणा सार्धं गत्वा **राजगृहे** पुरे । प्राभृतान्यर्पयामास **श्रेणिकायाऽभयाय** च ॥२०१॥
अभयस्य समाचख्यौ वाचिकं चेति मन्त्रिराट् । स **आर्द्रककुमार**स्ते सख्यं सौभ्रात्र[3]मिच्छति ॥२०२॥
॥अचिन्तयच्चेत्**यभयः** कुशलो जिनशासने । विराधितश्रामण्यत्वाज्जातोऽनार्येषु स ध्रुवम् ॥२०३॥
नूनमासन्न[4]भव्यः स महात्मा राजपुत्रकः । अभव्य[5]-दूरभव्यानां न मया सख्यकामना ॥२०४॥
समानपुण्यपापानां प्रीतिः प्रायेण देहिनाम् । तेषां ह्येकः स्वभावः स्यान्मैत्री चैकस्वभावजा ॥२०५॥
तदुपायेन केनापि कृत्वा तं जिनधर्मिणम् । आप्तो भवामि स ह्याप्तो योऽग्रेगूर्धर्मवर्त्मनि ॥२०६॥
तस्याऽऽ**र्द्रककुमार**स्य तीर्थकृद्बिम्बदर्शनात् । उत्पद्यते यदि पुनर्जातिस्मरणमुत्तमम् ॥२०७॥
तत्प्राभृतच्छलेनाऽर्हत्प्रतिमामहमुत्तमाम् । प्रेषयामि रत्नमयीं महा[6]ऽऽचार्यप्रतिष्ठिताम् ॥२०८॥
इत्**यादिनाथदेव**स्याऽप्रतिमां प्रतिमां न्यधात् । पेटामध्ये समुद्[7]गस्थां श्रेयस्कामगवीं स्वयम् ॥२०९॥
ततश्च धूपदहन-घण्टिकादीनि तत्पुरः । मुमोच देवपूजोपकरणान्यखिलान्यपि ॥२१०॥
दत्त्वा च तालकं द्वारे ततः **श्रेणिक**राजसूः । मञ्जूषां मुद्रयामास मुद्रया निजया स्वयम् ॥२११॥
आर्द्रकेशपुमांसं तं प्रभूतैः प्राभृतैः सह । विससर्ज प्रियाऽऽलापपूर्वकं **मगधा**धिपः ॥२१२॥
अभयोऽपि हि तां पेटां तस्य हस्ते समर्पयन् । तमुवाचेति सत्कृत्य वाचा पीयूषसारया ॥२३१॥
एषाऽऽ**र्द्रककुमार**स्य पुरः पेटोपढौक्यताम् । मदीयं तस्य मद्बन्धोर्वाच्यमेतच्च वाचिकम् ॥२१४॥
रहस्येकाकिना भूत्वोन्मुद्रय पेटामिमां स्वयम् । तदन्तर्वस्तु संप्रेक्ष्यं दर्शनीयं न कस्यचित् ॥२१५॥
इति कर्तव्यमित्युक्त्वा स पुमान् स्वपुरं ययौ । उपायनान्यार्पयच्च स्वस्वामि-स्वामिपुत्रयोः ॥२१६॥
तच्**चार्द्रककुमारा**याऽऽचख्याव**भय**वाचिकम् । ततो रहसि स स्थित्वा तां पेटामुदघाटयत् ॥२१७॥
ददर्श च तदन्तःस्थां तमस्युद्योतकारिणीम् । ता**मादिनाथ**प्रतिमां ज्योति[8]र्भिर्घटितामिव ॥२१८॥
दध्यौ च किमिदं किञ्चिदङ्गाभरणमुत्तमम् ? । किमारोप्यं मूर्ध्नि कण्ठे हृदयेऽन्यत्र वा क्वचित् ? ॥२१९॥
दृष्टपूर्वमिवेदं मे क्वापीति प्रतिभासते । न तु स्मृतिपथं याति मन्दाभ्यासस्य शास्त्रवत् ॥२२०॥
इत्**यार्द्रककुमार**स्य भृशं चिन्तयतः सतः । मूर्च्छा जातिस्मृतिजनन्यजनिष्ट गरीयसी ॥२२१॥
उत्पन्नजातिस्मरणः स्वयमेवाऽऽप्तचेतनः । स एवं चिन्तयामास पूर्वजन्मकथां निजाम् ॥२२२॥
॥इतो भवात्तृतीयस्मिन् भवे **मगध**नीवृ[9]ति । कुटुम्बी **वसन्तपुरे**ऽभूवं **सामायिका**भिधः ॥२२३॥

---

१. एकान्ते इत्यर्थः । २. **०र्द्रिका०** खं. ४ । **०र्द्रकः** मु. । ३. **सख्यसौ०** खं. १-२-४ । ४. आसन्नकल्याणः । ५. अभव्यः— मोक्षगमनायोग्यः । दूरभव्यः—यस्य मुक्तिर्न निकटा । ६. **यथाविधि प्रति०** खं. ४ । ७. मञ्जूषा । ८. **ज्योतिर्भि०** मु., नू. मु. । ९. देशे ।

भार्या **बन्धुमती** मेऽभूदश्रौषं च तया सह । यथावदार्हतं धर्मं **सुस्थिताचार्य**सन्निधौ ॥२२४॥

धर्मं श्रुत्वा सभार्योऽपि प्रतिबुद्धस्तदन्तिके । गृहवासविरक्तोऽहं परिव्रज्यामुपात्तवान् ॥२२५॥

पत्तने चाऽहमेकस्मिन् गुरुणा विहरन्नगाम् । **बन्धुमत्य**पि तत्राऽऽगात् संयतीजनमध्यगा[1] ॥२२६॥

¶एकस्मिन्नह्नि तां पश्यन् स्मरन् पूर्वरतान्यहम्[2] । अनुरक्तोऽभवं तस्यां तदाख्यं चाऽन्यसाधवे ॥२२७॥

सोऽप्याचख्यौ प्रवर्तिन्यै **बन्धुमत्यै** च सा पुनः । प्रवर्तिनीं च प्रोवाच विषण्णा **बन्धुमत्य**दः ॥२२८॥

गीतार्थोऽप्येष मर्यादां लङ्घेत यदि का गतिः ? । मर्यादां पालयन्नब्धिरपि पृथ्वीं न लुम्पति ॥२२९॥

देशान्तरमपि गतां यावच्छ्रोष्यति मामसौ । तावन्महानुभावश्च मयि रागं न हास्यति ॥२३०॥

तस्मादहं भगवति ! प्रपत्स्ये मरणं खलु । न चास्य नापि मे शीलखण्डनं जायते यथा ॥२३१॥

इति साऽनशनं कृत्वा स्वमुद्[3]बध्य च लीलया । निष्ठ्यूत[4]वज्जहौ प्राणान् देवभूयमियाय च ॥२३२॥

¶तथा मृतां च तां श्रुत्वा मयाऽप्येतद्विचिन्तितम् । महानुभावाऽमृत सा व्रतभङ्गभयात् खलु ॥२३३॥

भग्नव्रतः पुनरहं तदलं जीवितेन मे । कृत्वेत्यनशनमहं विपद्य त्रिदशोऽभवम् ॥२३४॥

ततश्च्युत्वाऽहमुत्पन्नोऽस्म्यनार्यो धर्मवर्जितः । प्रतिबोधयिता यो मां स बन्धुः स गुरुश्च मे ॥२३५॥

भाग्योदयेन केनापि बोधितो**ऽभय**मन्त्रिणा । अद्यापि मन्दभाग्योऽस्मि तं द्रष्टुं यदनीश्वरः ॥२३६॥

तदनुज्ञाप्य पितरमननुज्ञाप्य वाऽप्यहम् । आर्यदेशं गमिष्यामि यत्र मेऽस्**त्यभयो** गुरुः ॥२३७॥

इत्थं मनोरथं कुर्वन् प्रतिमामादिमार्हतः । पूजय**न्नार्द्रकासूनु**र्व्यतियाति स्म वासरान् ॥२३८॥

¶अन्येद्यु**रार्द्रकासूनु**र्नृपमेवं व्यजिज्ञपत् । ताता**ऽभयकुमारे**ण सममिच्छामि दर्शनम् ॥२३९॥

अवादी**दार्द्रकेशो**ऽपि न गन्तव्यं खलु त्वया । वत्स ! स्थानस्थितानां हि सौहृदं **श्रेणिके**न नः ॥२४०॥

पित्राज्ञया निबद्धश्चोत्कण्ठित**श्चाभयं** प्रति । ततश्चाऽऽ**र्द्रककुमारो**[5]ऽपि तस्थौ न जगाम च ॥२४१॥

वर्षन्नश्रान्तमस्राम्भः[6] स भाद्रपदमेघवत् । **अभयो**त्कण्ठितस्तस्थावनुद्धान[7]विलोचनः ॥२४२॥

आसने शयने याने भोजनेऽन्यक्रियास्वपि । **अभया**लङ्कृतामाशां दृशोरग्रे चकार सः ॥२४३॥

पारापत इवोड्डीय यियासु**रभयान्ति**के । न **ह्यार्द्रककुमारो**ऽगाद् रतिं रोर इवाऽऽर्मवान्[8] ॥२४४॥

कीदृशो **मगधो** देशः ? कीदृग् **राजगृहं** पुरम् ? । कस्कोऽध्वा तत्र गमनेऽपृच्छदेवं च पार्श्वगान् ॥२४५॥

¶दध्या**वार्द्रकराजो**ऽपि कुमारो मम निश्चितम् । यास्यत्यकथयित्वैव कदा**ऽप्यभय**सन्निधौ ॥२४६॥

ततश्च पञ्च सामन्तशतान्यादिश**दार्द्रकः** । य**दार्द्रककुमारो**ऽयं रक्ष्यो देशान्तरं व्रजन् ॥२४७॥

देहच्छायेव तत्पार्श्वं सामन्तास्तेऽत्यजन्नहि । बन्दे[9] धृतमिवाऽऽत्मानं कुमारोऽपि[10] ह्यमंस्त सः ॥२४८॥

¶**आर्द्रकि**[11]र्हृदये कृत्वा**ऽभयो**[12]पगमनं सुधीः । प्रत्यहं कर्तुमारेभे वाह्याल्यां वाहवाहनम्[13] ॥२४९॥

अश्ववारूढाश्च पार्श्वेऽस्थुः सामन्तास्तेऽङ्गरक्षकाः । कुमारो वाहयन्नश्वं किञ्चिद् गत्वा न्यवर्तत ॥२५०॥

---

१. **संयता०** मु., नू. मु. । २. पूर्वमनुभूतां कामक्रीडाम् । ३. **समु०** खं. १-४ । ४. **निधूत०** खं. १ । ५. **कुमारो न** खं. १ विना । ६. अश्रुजलं, अविरतं रुदन् इत्यर्थः । ७. **०वनुत्तान०** मु., खं. २ । अनिमिषनयनः । ८. रोगी रङ्क इव । ९. कारागारे। १०. **०प्यत्यमंस्त** खं. १ । ११. आर्द्रकाया अपत्यम् । १२. अभयसमीपगमनम् । १३. अश्वखेलनम् ।

एवं च वाहयन्नश्वं स ययावधिकाधिकम् । पुन[1]ः पुनश्च व्याघुट्याऽऽययौ ते च[2] विशश्वसुः ॥२५१॥

आर्द्रकासूनुरन्येद्युः पुम्भिः प्रत्य[3]यितैर्निजैः । प्रगु[4]णं कारयामास यानपात्रं पयोनिधौ ॥२५२॥

रत्नैश्च पूरयामास यानपात्रं त**दार्द्रकिः** । अग्रेऽप्यारोहयामास तत्राऽर्हत्प्रतिमां च ताम् ॥२५३॥

तदैव वाहयन्नश्वमदृशीभूय पूर्ववत् । तत्राऽऽरुह्य प्रवहणे स ययावार्यनीवृत[5]म् ॥२५४॥

¶यानादुत्तीर्य संप्रेष्य प्रतिमा**मभयाय** ताम् । सप्तक्षेत्र्यां धनान्युप्त्वा यतिलिङ्गमुपाददे ॥२५५॥

उच्चारयितुमारेभे यावत् सामायिकं च सः । आकाशस्थितया तावदूचे देवतयोच्चकैः ॥२५६॥

महासत्[6]त्वो यद्यपि त्वं ग्रहीर्दीक्षां तथापि मा । अद्यापि ते भोगफलं कर्माऽस्त्या[7]गमयस्व तत् ॥२५७॥

भुक्त्वा भोगफलं कर्माऽऽददीथाः समये व्रतम् । अवश्यमेव भोक्तव्यं भोग्यं तीर्थकृतामपि ॥२५८॥

महात्मंस्तद् व्रतेनाऽलं यदात्तमपि हा[8]स्यते । भोजनेनापि किं तेन यद् भुक्तमपि वम्यते ? ॥२५९॥

¶अथा**ऽऽर्द्रककुमारो**ऽपि स्वमूरीकृत्य पौरुषम्। दै[9]वीं वाचमनादृत्य प्रव्रज्यां स्वयमाददे ॥२६०॥

प्रत्येकबुद्धः स मुनिर्निशि[10]तं पालयन् व्रतम् । विहरन्नन्यदा प्राप **वसन्तपुर**पत्तनम् ॥२६१॥

बाह्यदेवकुले क्वापि तस्थौ प्रतिमया च सः । सर्वाऽऽधिपरिहारेण समाधिमधिजग्मिवान् ॥२६२॥

¶इतश्च तस्मिन्नगरे वरश्रेष्ठी महाकुलः । **देवदत्तो**ऽभवत्तस्य पत्नी **धनवती** पुनः ॥२६३॥

स तु **बन्धुमती**जीवश्च्युत्वाऽजनि सुता तयोः । सुरूपा **श्रीमती** नाम श्रीमतीनां शिरोमणिः ॥२६४॥

धात्रीभिर्लाल्यमाना च मालतीपुष्पदामवत् । पांशुक्रीडोचितां प्राप वयोऽवस्थां क्रमेण सा ॥२६५॥

¶तत्र देवकुलेऽन्येद्युः पौरबालाभिरन्विता । **श्रीमती पतिरमणक्रीडया** रन्तुमाययौ ॥२६६॥

भर्तारं वृणुतेत्यूचुस्तत्र सर्वाश्च बालिकाः । कयाऽपि कोऽपि सर्वाभिर्वरः स्वरुचि वव्रिरे ॥२६७॥

श्रीमत्युवाच सख्योऽसौ वृतो भट्टारको मया । साधु वृतं साधु वृतमिति चोवाच देवता ॥२६८॥

तन्वाना गर्जितं रत्नान्यवर्षत् सा च देवता । **श्रीमती** गर्जि[11]भीता तु तस्य पादेऽलगन्मुनेः ॥२६९॥

सोऽचिन्तयत् क्षणं स्थित्वा म[12]माऽभूदिह तस्थुषः । उपसर्गोऽनुकूलोऽयं व्रतद्रुममहानिलः ॥२७०॥

इति ध्यात्वाऽन्यतः सोऽगान्महर्षीणां हि कुत्रचित् । आ[13]स्थाऽऽन्यत्रापि न प्रायः सापायेषु तु का कथा ? ॥२७१॥

¶तामादातुं रत्नवृष्टिमाजगाम महीपतिः । अस्वामिकं धनं राज्ञोऽर्हतीति कृतनिश्चयः ॥२७२॥

तद् द्रव्यं सं[14]वुवूर्षन्तो ददृशू राजपूरुषाः । नागलोकद्वारमिव स्थानं तन्नागसंकुलम् ॥२७३॥

ऊचे च देवताऽमुष्यै दत्तं वरणके मया । द्रव्यमेतदिति श्रुत्वा विलक्षोऽपासरन्नृपः ॥२७४॥

ततश्च तद्धनं सर्वमाददे **श्रीमती**पिता । स्थानं ययुश्च सर्वे स्वं तदा सायमिवाऽण्डजाः[15] ॥२७५॥

¶अथोद्वोढुमढौकन्त **श्रीमतीं** बहवो वराः । वरं वृण्विति पित्रोक्ता जगाद **श्रीमती** त्वदः ॥२७६॥

---

१. मु. न । २. **ते च तस्य वि०** मु. । ३. विश्वस्तैः । ४. सज्जम् । ५. आर्यदेशम् । ६. **०सत्त्व** ! खं. १ । ७. **कर्माऽस्ति गम०** खं. १-२ । प्रतीक्षस्व । ८. मोक्ष्यते । ९. **देवीं** खं. १-२-३ । १०. तीव्रम् । ११. गर्जारवभीता । १२. **मग्नाऽभू०** मु. । १३. अन्यत्रापि कुत्रापि स्थाने स्थातुं महर्षीणां आस्था न स्यात्, सापायेषु स्थानेषु तु सुतरां सा नैवेति । १४. **संबुभूर्षन्तो** मु. । १५. पक्षिणः ।

वृतो मया यो महर्षिर्वरस्तात ! स एव मे । मम तद्वरणेऽदाच्च द्रव्यं तद्गृह्य[1]देवता ॥२७७॥

स्वरुच्याऽपि मया तावन्महर्षिः स वृतो वरः । तद् द्रव्यमाददानेन त्वयाऽप्यनुमतं हि तत् ॥२७८॥

तत्तस्मै कल्पयित्वा मां नाऽन्यस्मै दातुमर्हसि । किं न श्रुतं त्वया तात ! बाला अपि वदन्त्यदः ? ॥२७९॥

"सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः । सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत् सकृत्" ॥२८०॥

श्रेष्ठ्यूचे स कथं प्राप्यो न ह्येकत्राऽवतिष्ठते । [2]अलीव पुष्पं[3] स स्थानमातिष्ठति नवं नवम् ॥२८१॥

स किमायास्यति न वाऽऽयातोऽपि ज्ञास्यते कथम् ? । किं नाम तस्याऽभिज्ञानं ? कति नाऽऽयान्ति भिक्षवः ? ॥२८२॥

श्रीमत्यूचे मया तात ! तदा गर्जितभीतया । दृष्टं तदंह्रौ लक्ष्माऽस्ति वानर्येव विलग्नया ॥२८३॥

तस्मादतः परं तात ! तथा कुरु यथाऽखिलान् । यातायातपरान् साधून् पश्यामि प्रतिवासरम् ॥२८४॥

श्रेष्ठ्यब्रवीदिहाऽऽयान्ति ये केचिदिह पत्तने । भिक्षां देहि स्वयं तेभ्यो महर्षिभ्यो दिने दिने ॥२८५॥

चक्रे च प्रत्यहमपि तदाद्यपि तथैव सा । दिदृक्षमाणा तल्लक्ष्मांऽह्रीन् मुनीनामवन्दत ॥२८६॥

द्वादशाब्दे च दिङ्मूढः स महामुनिरन्यदा । तया तत्राऽऽगत उपालक्षि तल्लक्ष्मवीक्षणात् ॥२८७॥

तमृषिं **श्रीमती** स्माऽऽह तत्र देवकुले तदा । मया वृतोऽसि त्वं नाथ ! त्वमेव हि वरो मम ॥२८८॥

तदा गतोऽसि मां मुग्धां निर्धूय स्वेदबिन्दुवत् । क्व यास्यस्यद्य तु प्राप्तस्त्वमृणं धारयन्निव ? ॥२८९॥

दृष्टनष्टो यदाऽभूस्त्वं तदाद्यपि[4] हि नाथ ! मे । परांसोरिव[5] कालोऽगात् तत् प्रसीद भजस्व माम् ॥२९०॥

एवंस्थितेऽपि नैष्ठुर्याद् यदि मामवमन्यसे । भूत्वा तदग्निसाद्[6] दास्ये स्त्रीहत्यापातकं तव[7] ॥२९१॥

राज्ञा महाजनेनाऽन्यैरप्युद्वाहाय सोऽर्थितः । सस्मार तां गिरं दिव्यां व्रतारम्भनिषेधिकाम् ॥२९२॥

तां स्मरन् दैवतीं वाचं निर्बन्धेनोदितश्च तैः । महात्मा पर्यणैषीत् तां **श्रीमतीं** भावि नान्यथा ॥२९३॥

भुञ्जानस्य चिरं भोगान् **श्रीमत्या** सह तस्य तु । उत्पेदे क्रमयोगेण[8] पुत्रो गार्हस्थ्यकीर्तनम्[9] ॥२९४॥

क्रमेणाऽऽसादयन् वृद्धिं विमुञ्चन् क्षीरकण्ठताम्[10] । स वक्तुमुल्लसज्जिह्वो राजकीर इवाऽभवत् ॥२९५॥

पुत्रे तावति स प्रोचे **श्रीमतीं** मतिमद्वरः । अतः परं सहायस्ते पुत्रोऽस्तु प्रव्रजाम्यहम् ॥२९६॥

श्रीमती धीमती तत्राऽन्तरे ज्ञापयितुं सुतम् । सतूलपूणिकं[11] तर्कुमादायाऽऽसन्[12]युपाविशत् ॥२९७॥

सा तर्कुकर्म प्रारेभे पप्रच्छ च स बालकः । किमेतदम्ब ! प्रारब्धं कर्मेतरजनोचितम् ? ॥२९८॥

साऽवोचज्जात ! ते तातः प्रव्रज्यार्थं गमिष्यति । गतेऽस्मिन् पतिहीनायाः शरणं तर्कुरेव मे ॥२९९॥

बालकोऽप्यवदद् बाल्यादक्षरैर्लल्लमन्मनैः[13] । बद्ध्वाऽहं धारयिष्यामि कथं यास्यति मे पिता ? ॥३००॥

इत्युक्त्वा तर्कुसूत्रेण लालयेवोर्णनाभकः[14] । [15]आवेष्टयत् पितुः पादौ स मुग्धमधुराननः ॥३०१॥

उवाच चाऽम्ब ! मा भैषीः स्वस्था भव मया ह्यसौ । बद्धपादो द्विप इवेशीत[16] यातुं कथं पिता ? ॥३०२॥

श्रीमतीपतिरप्येवमचिन्तयदहो शिशोः । स्नेहानुबन्धः कोऽप्येष मन्मनःपक्षिपाश्यभूत्[17] ॥३०३॥

---

१. तस्य महर्षेर्गृह्या पक्षपातिनी देवता । २. अली भ्रमरः । ३. **पुष्पं सं.** मु. । **पुष्प सं०** खं. १-२ । ४. तत्प्रभृति । ५. मृतप्रायाया इव । ६. अग्निमध्ये पतित्वा । ७. **मम** खं. ४ । ८. **०योगेन** खं. ४ । ९. गार्हस्थ्यं कीर्तयतीति । १०. स्तनपानम् । ११. **सतूलपूलकं** नू. मु. । तूलं–कर्पासं, तस्य पूणिः, तेन युक्तं तर्कुं–'त्राक, तकली' इति भाषायाम् । तर्कुः सूत्रयन्त्रविशेषः । 'रेंटियो' । १२. आसने । १३. अस्पष्टमधुरैः । १४. ऊर्णनाभः 'करोलियो' इति भाषायाम् । स लालया–'लाळ' द्वारा । १५. **अवेष्ट०** खं. २-३, मु. । १६. ईशीत–शक्तिमान् भवेत् । १७. **०पक्षिपाशकृत्** खं. ३ । अपक्षिपाशः पाशः अभूदिति च्विप्रत्ययप्रयोगः ।

तन्मदंह्र्योः कृताः सन्ति यावन्तः सूत्रवेष्टकाः । तावन्त्यब्दानि धास्यामि[१] पुत्रप्रेम्णा गृहस्थताम् ॥३०४॥

पादयोस्तन्तुबन्धाश्च गणिता द्वादशाऽभवन् । गार्हस्थ्ये द्वादशाब्दानि ततः सोऽप्यत्यवाहयत् ॥३०५॥

¶[सन्धा[२]ऽवधौ च सम्पूर्णे वैराग्येणोररीकृतः । यामिन्याः पश्चिमे यामे स सुधीरित्यचिन्तयत् ॥३०६॥

संसारकूपान्निर्गन्तुं व्रतमालम्ब्यं[३] रज्जुवत् । मया प्राप्तं च मुक्तं च मग्नस्तत्राऽस्म्यहं पुनः ॥३०७॥

मनसैव व्रतं भग्नं प्राग् जन्मनि तथाऽप्यहम् । अनार्यत्वं प्रपन्नो[४]ऽस्मि का गतिः स्यादतः परम् ? ॥३०८॥

भवत्विदानीमप्यात्तपरिव्रज्यस्तपोऽग्निना । अग्निशौ[५]चांशुकमिवाऽऽत्मानं प्रक्षालयाम्यहम् ॥३०९॥

प्रातश्च **श्रीमती** पत्नीं स संभाष्याऽनुमान्य च । यतिलिङ्गमुपादाय निर्ममो निर्ययौ गृहात् ॥३१०॥

¶[स प्रस्थितो **राजगृह**मन्तराले ददर्श ताम् । स्वां सामन्तपञ्चशतीं चौर्यवृत्तिपरायणाम् ॥३११॥

उपलक्ष्य स तैर्भक्त्या ववन्दे सोऽवदच्च तान् । किमेषा जीविका पापहेतुर्युष्माभिराद्दता ? ॥३१२॥

तेऽवोचन् वञ्चयित्वाऽस्मान् पलायिष्ठा[६] यदा प्रभो ! । दर्शयामः स्म न तदाऽऽत्मानं भूमिपतेर्ह्रिया ॥३१३॥

तवैवाऽन्वेषणे लग्ना भ्रमन्तः सागरा[७]म्बराम् । चौर्यवृत्त्यैव जीवामः किमन्यन्निः[८]स्वशस्त्रिणाम् ? ॥३१४॥

मुनिरप्यभ्यधाद्भद्राः ! कष्टमापतितं यदि । धर्मानुबन्धि तत् कार्यं सफलं लोकयोर्द्वयोः ॥३१५॥

केनापि पुण्ययोगेन मानुष्यकमवाप्यते । प्राप्तस्य तस्य च फलं धर्मः स्वर्गापवर्गदः ॥३१६॥

जीवेष्वहिंसा सत्योक्तिरस्तेयं ब्रह्मचारिता । आकिंचन्यं च धर्मोऽयमार्हतोऽभिमतोऽस्तु वः ॥३१७॥

स्वामिभक्ताः स्थ हे भद्रा ! राजवत् स्वाम्यहं च वः । तन्ममैवाऽमुमध्वानं प्रपद्यध्वं सुमेधसः ! ॥३१८॥

ते प्रोचुरग्रे स्वामी त्वं सांप्रतं गुरुरप्यसि । त्वया ज्ञापितधर्माः स्मो दीक्षयाऽनुगृहाण नः ॥३१९॥

इत्या**र्द्रककुमार**स्तान् प्रव्राज्य सहितश्च तैः । वन्दितुं **श्रीमहावीर**मभि**राजगृहं** ययौ ॥३२०॥

¶[गच्छतश्च मुनेस्तस्य **गोशालो**ऽभिमुखोऽभवत् । अकृतप्रणयस्तस्मै विवादं च प्रचक्रमे ॥३२१॥

भूचराः खेचराश्चापि तत्राऽऽयाताः सहस्रशः । तस्थुः सामाजि[९]कीभूय कौतुकोत्तानितेक्षणाः ॥३२२॥

गोशालोऽथाऽवदत् कष्टं तपोमूलं वृथैव भोः ! । शुभाशुभफलानां हि कारणं निय[१०]तिः खलु ॥३२३॥

प्रत्यूचे स मुनिर्मा स्म मुख[११]मस्तीत्यहो ब्रवीः । कारणं पौरुषमपि मन्यस्वाऽनेन हेतुना ॥३२४॥

कारणं यदि सर्वत्र नियतिं ननु मन्यसे । तत्तवाऽपीष्टसिद्ध्यर्थं प्रसज्येरन् वृथा क्रियाः ॥३२५॥

तथाहि नियतिनिष्ठः स्थानस्थः किं न तिष्ठसि ? । भोजनार्थं प्रयतसे भोजनावसरे च किम् ? ॥३२६॥

एवं नियतिवत् साधु पौरुषं स्वार्थसिद्धये । नियतेरप्यर्थसिद्धौ पौरुषं त्वतिरिच्यते[१२] ॥३२७॥

तथाहि खा[१३]त् पतत्यम्भो भूखाता[१४]दपि तद्भवेत् । बलीयसी हि नियतिर्नियतेरपि पौरुषम् ॥३२८॥

एवं निरुत्तरीचक्रे **गोशालं** स महामुनिः । तुष्टुवे खेचराद्यैश्च कुर्वद्भिर्जयमङ्गलम् ॥३२९॥

---

१. **स्थास्यामि** मु., नू. मु. । २. प्रतिज्ञाऽवधौ । ३. **०मालम्ब०** नू. मु. । आलम्ब्यं-आलम्बनीयमित्यर्थः । ४. **प्राप्तो०** खं. १-२ । ५. **शोचां०** खं. १ । अग्निना शुचीभवद् यद् अंशुकं—रत्नकम्बलं तद्वत् । इदं वस्त्रं मलप्रक्षालनार्थं अग्नावेव निक्षिप्यते । ६. **पलायिष्ट** खं. १-२-३ । ७. पृथ्वीम् । ८. निर्धनानां शस्त्रधारिणां अन्या का वृत्तिः ? । ९. सभ्या भूत्वा । १०. 'भावि' इति टि. खं. ३. । ११. **सुख०** मु. । १२. नियतिसकाशाद् भाविन्यां अपि अर्थसिद्धौ पौरुषं अतिरिच्यते—अतिरिक्तं—स्वतन्त्रं कारणं भवत्येवेत्याशयः । अथवा पौरुषं नियतिमप्यतिक्रमते । १३. आकाशात् । १४. भूमिखननात् ।

¶**आद्रकर्षि**र्ययौ हस्तितापसानामथाऽऽश्रमम् । उद्धा[1]नायाऽऽतपक्षिप्तहस्तिमांसाकुलोटजम् ॥३३०॥
तत्रस्थास्तापसाश्चैकं सुमहान्तं मतङ्गजम् । हत्वा तन्मांसमश्नन्तोऽतिनि[2]न्युर्दिवसान् बहून् ॥३३१॥
ते चैवमूचुर्हन्तव्यो वरमेको मतङ्गजः । यस्यैकस्यापि मांसेन भूयान् कालोऽतिगम्यते ॥३३२॥
मृग-तित्तिर-मत्स्याद्यैर्धा[3]न्यैर्वा बहुभिश्च किम् ? । तैरप्याहार एवाऽर्थः पापं तत्राऽतिरिच्यते ॥३३३॥
¶तदा च ते दयाभासधर्मनिष्ठास्तपस्विनः । बबन्धुर्मारणायैकं महाकायं मतङ्गजम् ॥३३४॥
स भारशृङ्खलाबद्धो यत्र चाऽऽसीन्मतङ्गजः । तेनाऽध्वना स जगाम महर्षिः करुणार्द्रधीः ॥३३५॥
स च हस्ती महर्षिं तं मुनिपञ्चशतीवृतम् । ईक्षामास वन्द्यमानं भूलुठन्मौलिभिर्जनैः ॥३३६॥
लघुकर्मा करी सोऽपि मुनिं दृष्ट्वेत्यचिन्तयत् । वन्दे यद्यहमप्येनं बद्धस्तु करवाणि किम् ? ॥३३७॥
महर्षिदर्शनात्तस्य गरु[4]त्मद्दर्शनादिव । अयःपाशा व्यशीर्यन्त नागपाशा इवाऽभितः ॥३३८॥
निरर्गलः सोऽथ हस्ती वन्दितुं तं महामुनिम् । अभ्यसार्षीज्जनस्तूचे मुनिरेष हतो हतः ॥३३९॥
पलायाञ्चक्रिरे लोका मुनिस्तस्थौ तथैव सः । इ[5]भोऽप्यवनमत्कुम्भस्थलः प्रणमति स्म तम् ॥३४०॥
स्पर्शं स्पर्शं च तत्पादौ दाहार्तः कदलीमिव । परमां निर्वृतिं प्राप प्रसारितकरः करी ॥३४१॥
स हस्ती पुनरुत्थाय भक्तिमन्थरया दृशा । पश्यन् महर्षिं प्राविक्षदरण्यानीमनाकुलः ॥३४२॥
¶तत्प्रभावाद्भुतं दृष्ट्वा परं कोपमुपागताः । तेऽप्या**र्द्रककुमारे**ण प्रत्यबोध्यन्त तापसाः ॥३४३॥
श्रीमहावीरसमवसरणे प्रेषिताश्च ते । गत्वोपाददिरे दीक्षां शमसंवेगशालिनः ॥३४४॥
¶तत्र **श्रेणिक**राजोऽपि तत्तथा गजमोक्षणम् । तापसप्रतिबोधं च[6] श्रुत्वाऽऽगा**दभया**न्वितः ॥३४५॥
भक्त्या वन्दितवन्तं चाऽऽनन्दयामास पार्थिवम् । सर्वकल्याणकारिण्या धर्मलाभाशिषा मुनिः ॥३४६॥
दृष्ट्वा मुनिमनाबाधमासीनं[7] शुद्धभूतले । राजाऽपृच्छन् ममाऽऽश्चर्यं भगवन् ! हस्तिमोक्षणात् ॥३४७॥
महर्षिरूचे नोर्वीश ! दुष्करं करिमोक्षणम् । तर्कुतन्तुपाशमोक्षो दुष्करः प्रतिभासते ॥३४८॥
राज्ञा पृष्टश्च स मुनिस्तर्कुतन्तुकथां तथा । कथयामास राजाऽपि सलोकोऽपि विसिष्मिये ॥३४९॥
¶स **आर्द्रककुमारर्षि**रभाषत ततो**ऽभय**म् । निष्कारणोपकारी त्वं ममाऽभूर्धर्मबान्धवः ॥३५०॥
त्वया हि प्रेषिता राजपुत्राऽर्हत्प्रतिमा मम । तद्दर्शनादहं जातिस्मरीभूयाऽऽर्हतोऽभवम् ॥३५१॥
किं किं त्वया न दत्तं मे ? किं किं नोपकृतं ननु ? । येनाऽहमार्हते धर्मे कृत्वोपायं प्रवर्तितः ॥३५२॥
अनार्यत्वमहापङ्कनिमग्नोऽहं त्वयोद्धृतः । त्वद्बुद्ध्युत्पन्नबोधः सन्नार्यदेशे ह्युपागमम् ॥३५३॥
परिव्रज्यां प्रपन्नोऽस्मि त्वयाऽहं प्रतिबोधितः । ततो**ऽभयकुमार** ! त्वं श्रेयोभिर्भृशमेधसे ॥३५४॥
श्रेणिकश्चाऽभयश्चाऽऽन्ये लोकाश्च तमृषिं ततः । वन्दित्वा प्रीतमनसः स्वं स्वं प्रययुराश्रयम् ॥३५५॥
तदा पुरे **राजगृहे**ऽभ्युपेतं **श्रीवीरनाथं** स मुनिर्ववन्दे । तत्पादपद्मद्वयसेवया स्वं कृतार्थयित्वा च शिवं प्रपेदे ॥३५६॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि चेल्लणायोग्यैकस्तम्भप्रासादनिर्माणाम्र-फलापहरण-श्रेणिकविद्याग्रहण-दुर्गन्धाकथा-ऽऽर्द्रककुमारकथावर्णनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

१. शुष्कं कर्तुम् । **उद्धाना०** मु. । २. **०न्तो ते निन्यु०** मु., खं. २, नू. मु. । ३. **०र्वान्यै०** मु., नू. मु. । वने जातैः । ४. गरुडदर्शनात् । ५. **इभ्यो०** मु., नू. मु. । ६. **तु** खं. ३ । ७. **०मासीनः** खं. १-२-३ ।

॥ अथ अष्टमः सर्गः ॥

¶अथ भव्यानुग्रहाय ग्रामाकरपुरादिषु । विहरन् **ब्राह्मणकुण्ड**ग्रामेऽगात् परमेश्वरः ॥१॥

बहुशालाभिधोद्याने पुरात् तस्माद् बहिःस्थिते । चक्रुः समवसरणं त्रिवप्रं त्रिदशोत्तमाः ॥२॥

न्यषदत् प्राङ्मुखस्तत्र पूर्वसिंहासने प्रभुः । **गौतमा**द्या यथास्थानं सुराद्याश्चाऽवतस्थिरे ॥३॥

श्रुत्वा सर्वज्ञमायातं पौरा भूयांस आययुः । **देवानन्द**[1]**र्षभदत्ता**वेयतुस्तौ च दम्पती ॥४॥

त्रिश्च प्रदक्षिणीकृत्य प्रणम्य च जगद्गुरुम् । श्रद्धावा**नृषभदत्तो** यथास्थानमुपाविशत् ॥५॥

देवानन्दा प्रभुं [2]नत्व**र्षभदत्त**स्य पृष्ठतः । शुश्रूषमाणोर्ध्वज्ञा[3]ऽस्थादानन्दविकचानना ॥६॥

स्तनाभ्यां प्राक्षरत् स्तन्यं रोमाञ्चश्चाऽभवत्तनौ । तदा च **देवानन्दा**याः पश्यन्त्याः परमेश्वरम् ॥७॥

तथाविधां च तां प्रेक्ष्य जातसंशयविस्मयः । स्वामिनं **गौतमस्वामी** पप्रच्छेति कृताञ्जलिः ॥८॥

उत्प्रस्नवा निर्निमेषदृष्टिर्देववधूरिव । **देवानन्दा** तवाऽऽलोका[4]त् सूनोरिव कथं प्रभो ! ? ॥९॥

¶अथाऽऽख्यद्भगवान् **वीरो** गिरा स्तनि[5]तधीरया । देवानां प्रिय ! भो **देवानन्दा**याः कुक्षिजोऽस्म्यहम् ॥१०॥

दिवश्च्युतोऽहमुषितः कुक्षावस्या द्व्यशीत्यहम् । अज्ञातपरमार्थाऽपि तेनैषा वत्सला मयि ॥११॥

देवानन्दर्षभदत्तौ मुमुदाते निशम्य तत् । सर्वा विसिष्मिये पर्षत् तादृगश्रुतपूर्विणी ॥१२॥

क्व सूनुस्त्रिजगन्नाथः ? क्व चाऽऽवां गृहिमात्रकौ ? । इत्युत्थाय ववन्दाते दम्पती तौ पुनः प्रभुम् ॥१३॥

पितरौ दुःप्रतीकारावीदृग्धीर्भगवानपि । तावुद्दिश्य जनांश्चापि विदधे देशनामिति ॥१४॥

¶इयं माता पितैषोऽयं पुत्र इत्यादिको भवे । जायते विघटते च सम्बन्धः प्राणिनामिह ॥१५॥

इन्द्रजालप्रायमेतत् समस्तमपि संसृतौ । न वस्तुं क्षणमप्यत्र श्रद्दधीत विविक्त[6]धीः ॥१६॥

इदं शरीरं नो यावज्जर्जरीकुरुते जरा । न यावदन्तकः प्राणानाच्छेत्तुमुपतिष्ठते ॥१७॥

सुखाद्वैतनिधानस्य निर्वाणस्यैकसाधनीम् । तावद्दीक्षामाश्रयध्वं प्रमादोऽत्र न युज्यते ॥१८॥ (युग्मम्)

¶**देवानन्दर्षभदत्ता**वथ नत्वैवमूचतुः । आवां विरक्तौ संसारवासादस्मादसारतः ॥१९॥

देहि जङ्गमकल्पद्रो ! दीक्षां संसारता[7]रणीम् । तरीतुं तारयितुं च कोऽपरस्त्वदृते क्षमः ? ॥२०॥

अस्त्वेतदिति नाथेन प्रोक्तौ तौ धन्यमानिनौ । ईशान्यां दिशि गत्वोज्झांचक्रतुर्भूषणादिकम् ॥२१॥

पञ्च[8]मुष्टिकचोत्पाटं कृत्वा संवेगतस्तु तौ । नाथं प्रदक्षिणीकृत्य वन्दित्वा चैवमूचतुः ॥२२॥

स्वामिन् जन्म-जरा-मृत्युभीतौ त्वां शरणं श्रितौ । स्वयं दीक्षाप्रदानेन प्रसीदाऽनुगृहाण नौ ॥२३॥

ददौ तयोः स्वयं दीक्षां समाचारं शशंस च । आवश्यकविधिं चाऽऽख्यन्निरवद्यमनस्कयोः ॥२४॥

वसन्ति सन्तो यत्राऽहरपि तत्रोपकारिणः । किं पुनर्भगवान् विश्व[9]कृतज्ञग्राम[10]णीः प्रभुः ॥२५॥

देवानन्दां चन्दनायै स्थविरेभ्यस्त्व**थर्षभम्** । स्वामी समर्पयामास तौ चाऽपातां परं व्रतम् ॥२६॥

---

१. **०नन्दार्षभ०** मु., नू. मु. । २. **नत्वार्षभ०** मु., नू. मु. । ३. **०णाध्वज्ञा०** मु. । ऊर्ध्वज्ञा–ऊर्ध्वजानुः । **०माणोर्ध्वमस्था०** खं. १-२ । ४. तव दर्शनात् । ५. मेघगम्भीरया । ६. विवेकवान् । ७. **०तारिणीम्** खं. १ । ८. पञ्चभिर्मुष्टिभिर्निजकेशलुञ्चनम् । ९. **यश्च कृत०** खं. १-२ । १०. **०ग्रामणीप्रभुः** खं. १-२-३-४ ।

अधीतैकादशाङ्गौ तौ नानाविधतपःपरौ । अवाप्य केवलज्ञानं मृत्वा शिवमुपेयतुः ॥२७॥
¶भगवान् **वर्धमानो**ऽपि जगदानन्दवर्धनः । विजहार ततो धात्रीं ग्रामाकरपुराकुलाम् ॥२८॥
क्रमाच्च **क्षत्रियकुण्डग्रामं** स्वामी समाययौ । तस्थौ समवसरणे विदधे चाऽथ देशनाम् ॥२९॥
स्वामिनं समवसृतं नृपति**र्नन्दिवर्धनः** । ऋद्ध्या महत्या भक्त्या च तत्रोपेयाय वन्दितुम् ॥३०॥
स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य वन्दित्वा च जगद्गुरुम् । उपाविशद् यथास्थानं भक्तितो रचिताञ्जलिः ॥३१॥
जमालिर्नाम जा[1]मेयो जामाता च प्रभोस्तदा । **प्रियदर्शन**या सार्धं तत्र वन्दितुमाययौ ॥३२॥
जमालिर्देशनां श्रुत्वा पितरावनुमान्य च । क्षत्रियाणां पञ्चशत्या सहितो व्रतमाददे ॥३३॥
जमालिभार्या भगवद्दुहिता **प्रियदर्शना** । सहिता स्त्रीसहस्रेण प्राव्राजीत् स्वामिनोऽन्तिके ॥३४॥
¶ययौ विहर्तुमन्यत्र ततश्च भगवानपि । **जमालि**रप्यनुचरः सहितः क्षत्रियर्षिभिः ॥३५॥
एकादशाङ्गीमध्यैष्ट **जमालि**र्विहरन् क्रमात् । सहप्रव्रजितानां च तमाचार्यं व्यधात् प्रभुः ॥३६॥
चतुर्थ-षष्ठा-ऽष्टमादीन्यतप्यत तपांसि सः । **चन्दना**मनुगच्छन्ती सा चापि **प्रियदर्शना** ॥३७॥
¶नाथं **जमालि**र्नत्वोचेऽन्यदाऽहं सपरिच्छदः । विहारेणाऽनियतेन प्रयामि त्वदनुज्ञया ॥३८॥
अनर्थं भाविनं ज्ञात्वा भगवान् ज्ञानचक्षुषा । भूयो भूयः पृच्छतोऽपि **जमाले**र्नोत्तरं ददौ ॥३९॥
अनिषिद्धमनुज्ञातं **जमालि**रिति बुद्धितः । विहर्तुं सपरीवारः प्रभुपाश्र्वाद् विनिर्ययौ ॥४०॥
क्रमेण विहरन् प्राप **श्रावस्तीं** सोऽन्यदा पुरीम् । बहिश्च समवासार्षीदुद्याने **कोष्टका**भिधे ॥४१॥
¶विरसैः शीतलै रूक्षैस्तुच्छैरसम[2]याशितैः । पानान्नैस्तस्य चाऽन्येद्युस्तत्र पित्तज्वरोऽभवत् ॥४२॥
आसीनः सोऽसहः स्थातुं पङ्क्तान्तरिव[3] कीलकः । सं[4]स्तारको मे क्रियतामित्युवाचाऽन्तिषन्मुनीन् ॥४३॥
तेऽपि सं[5]स्तारकं कर्तुं प्रारभन्त महर्षयः । शिष्याः कुर्वन्ति गुर्वाज्ञां राजाज्ञामिव सेवकाः ॥४४॥
पित्तेन पीडितोऽत्यन्तं सोऽपृच्छच्च पुनः पुनः । किं संस्तृतः संस्त[6]रको न वेति ब्रूत साधवः !? ॥४५॥
संस्तारकः संस्तृतोऽसावित्यूचुः साधवोऽपि हि । उत्थाय प्रययावार्तो **जमालि**श्च तदन्तिकम् ॥४६॥
संस्तरं संस्तीर्यमाणं प्रेक्ष्याऽक्षमवपुष्टया । निषद्योत्पन्नमिथ्यात्व[7]ः क्रुद्धः साधूनदोऽवदत् ॥४७॥
¶भो भोश्चिरं वय भ्रान्तास्तत्त्वं ज्ञातं चिरादिदम् । क्रियमाणं न हि कृतं कृतमेव कृतं खलु ॥४८॥
संस्तरः संस्तीर्यमाणः संस्तीर्ण इति वर्णितः । यद्भवद्भिरसत्यं तन्न वक्तुं जातु युज्यते ॥४९॥
उत्पद्यमानमुत्पन्नं क्रियमाणं कृतं च यत् । ब्रूतेऽर्हंस्तन्न घटते प्रत्यक्षेण विरोधतः ॥५०॥
[8]परापरक्षणव्यूहयोगनिष्पद्यमानके । कार्ये कथं कृतमिति प्रारम्भेऽपि निगद्यते ? ॥५१॥
अर्थक्रियाविधातृत्वं यस्य तस्यैव वस्तुता । पदार्थे प्रथमकालोत्पन्ने त[9]दपि नास्ति हि ॥५२॥
अप्यारम्भे कृतमिति यदि शेषक्षणेषु तत् । कृतस्य करणे नूनमनवस्था प्रसज्यते ॥५३॥
तद्युक्तिसङ्गतमिदं कृतमेव कृतं स्फुटम् । न ह्यजातस्य पुत्रस्य नाम केनापि दीयते ॥५४॥

१. भगिनीसुतः । २. अकालभक्षितैः । ३. **पङ्क्तान्तरितकीलवत्** मु., खं. ४ । ४. **संस्तरको** नू. मु. । ५. **संस्तरकं** नू. मु. । ६. **संस्तारको** खं. १-२ । ७. **०मिथ्यात्वात्** खं. १-२-४ । ८. पूर्वापरा ये क्षणास्तेषां व्यूहः—समूहस्तस्य योगेन निष्पद्यमाने । ९. अर्थक्रियाकर्तृत्वम् ।

मत्पक्षं[1] प्रतिपद्यध्वं निर्दोषं मुनयस्ततः । न ह्युक्तमिति[2] गृह्येत युक्तियुक्तं[3] हि गृह्यते ॥५५॥
सर्वज्ञ इति विख्यातो नाऽर्हन्मिथ्या वदेदिति । नैवं सोऽपि वदत्येव स्खलनं महतामपि ॥५६॥
Пएवं विभाषमाणं तं मुक्तमर्यादमुत्क्रुधम् । **जमालि**मूचुः स्थविरा विपरीतं ब्रवीषि किम् ? ॥५७॥
न जल्पन्त्यन्यथाऽर्हन्तो रागद्वेषविवर्जिताः । न प्रत्यक्षविरुद्धादिदोषलेशोऽपि तद्गिराम् ॥५८॥
यद्याद्ये समये वस्तु निष्पन्नं नोच्यते तदा । समयाविशेषात्तस्योत्पत्तिर्न[4] समयान्तरे ॥५९॥
अर्थक्रियासाधकत्वं वस्तुनो यच्च लक्षणम् । तदप्यव्यभिचार्येवाऽभिधाज्ञानोपयोगतः[5] ॥६०॥
तथाहि तादृशं वस्तु लोकैः प्रथमतोऽपि हि । किं करोषीति पृष्टः सन् घटाद्यभिधया[6] वदेत् ॥६१॥
पूर्वकालकृते यच्चाऽनवस्था करणस्य हि । साऽप्यलीकाऽन्यान्यकार्यान्तरसाधनतः[7] खलु ॥६२॥
छद्मस्थानां त्वादृशानां युक्तायुक्तविवेचनम् । कथं भवेद्युक्तियुक्तं त्वद्वचो येन[8] गृह्यते ? ॥६३॥
सर्वज्ञः केवलालोकज्ञातत्रैलोक्यवस्तुकः । प्रमाणं भगवान् **वीरो** युक्त्ययुक्ती[9] मुधैव ते ॥६४॥
यदवादी**र्जमाले** ! त्वं स्खलनं महतामिति । मत्तस्येव प्रमत्तस्येवोन्मत्तस्येव ते वचः ॥६५॥
क्रियमाणं कृतमिति साधु सर्वज्ञभाषितम् । न चेत् तद्वचसा राज्यं संत्यज्य प्राव्रजः कथम् ? ॥६६॥
अदूष्यं दूषयंस्तस्य वचनं किं न लज्जसे ? । निमज्जसि भवाम्भोधौ किमनेन स्वकर्मणा ॥६७॥
प्रायश्चित्तं गृहाण त्वं **श्रीवीरस्वामिनो**ऽन्तिके । निजं तपो जन्म चेदं मा स्म नैषीर्निरर्थकम् ॥६८॥
अप्येकाक्षरमात्रं यः श्रद्दधात्यर्हतां न हि । प्रपद्यते स मिथ्यात्वं ततो भवपरम्पराम् ॥६९॥
Пबहुधा स्थविरैरेवं **जमालि**र्बोधितोऽपि हि । न न्यवर्तिष्ट कुमतान्मौनमेव तु शिश्रिये ॥७०॥
कुमतप्रतिपन्नं तं हित्वा केऽपि तदैव हि । स्थविराः स्वामिनं जग्मुः केऽपि तत्राऽवतस्थिरे ॥७१॥
मोहेन स्त्रीसुलभेन प्राक्स्नेहेन च शिश्रिये । **जमालि**पक्षं सपरीवाराऽपि **प्रियदर्शना** ॥७२॥
Пक्रमाज्**जमालि**रुल्लाघ[10] आत्मानमपरानपि । व्युद्ग्राहयन् दुर्मतेन तेन च प्रतिवासरम् ॥७३॥
हसन् जिनेन्द्रवचनं सर्वज्ञोऽहमिति ब्रुवन् । साहङ्कारः प्रववृते विहर्तुं सपरिच्छदः ॥७४॥ (युग्मम्)
सोऽन्येद्युः पुरि **चम्पायां पूर्णभद्रा**[11]भिधे वने । **श्रीवीरं** समवसृतं गत्वाऽवादीन्मदोद्धुरः ॥७५॥
छद्मस्था असमुत्पन्नकेवला भगवंस्तव । शिष्या विपन्ना भूयांसस्तादृगस्मि न खल्वहम् ॥७६॥
अक्षये मे समुत्पन्ने केवलज्ञानदर्शने । सर्वज्ञः सर्वदर्शी चाऽहमेवाऽर्हन्निह क्षितौ ॥७७॥
Пअथोचे **गौतम**[12]स्त्वं भो ! **जमाले** ! ज्ञानवान् यदि । किं शाश्वतोऽशाश्वतो वा लोको जीवश्च[13] शंस तत् ॥७८॥
तस्य प्रत्युत्तरं मूढो **जमालि**र्दातुमक्षमः । प्रसारितमुखस्तस्थौ शून्यो वायसपोतवत् ॥७९॥
Пअथोचे भगवान् **वीरो जमाले** ! विद्धि तत्त्वतः । शाश्वतोऽशाश्वतश्चाऽयं लोको जीवोऽपि लोकवत् ॥८०॥

---

१. **सत्पक्षं** खं. ४ । **प्रत्यक्षं** मु., नू. मु. । २. भगवदुक्तमित्यर्थः । ३. **युक्त०** खं. १-२ । ४. समयत्वस्य समानत्वादिति भावः । प्रथमसमयस्य समयत्वाद् यदि तत्र वस्तु (कार्यं) नोत्पद्येत, तदा द्वितीये समयेऽपि समयत्वादेव कार्यं कथं उद्भवेत् ? । ५. अभिधा—पदार्थानां नाम । ६. 'घटं करोमी'ति वदेत् । ७. **०साप्यलीका नान्य०** मु. । प्रतिसमयं भिन्नभिन्नकार्यसाधनात् । ८. यतः । ९. युक्तिश्च अयुक्तिश्चेति द्वन्द्वः । १०. नीरोगः । ११. **पूर्णचन्द्रा०** खं. ४ । १२. **गोतम०** खं. १-२-३-४ । १३. **जीवो लोकश्च** मु., नू. मु. ।

लोकोऽयं द्रव्यरूपत्वाच्छाश्वतोऽशाश्वतः पुनः । प्रतिक्षणपरिध्वंसिपर्यायापेक्षया खलु ॥८१॥

जीवोऽपि द्रव्यरूपत्वापेक्षत्वेनैष शाश्वतः । अशाश्वतो नृदेवादिपर्यायान्तरसम्भवात् ॥८२॥

एवमाख्यात्यपि नाथे मिथ्यात्वमथिताशयः । निर्ययौ समवसृते**र्जमालिः** सपरिच्छदः ॥८३॥

¶ततो **जमालिः** सङ्घेन निह्नवत्वाद् बहिष्कृतः । स्वामिनः केवलोत्पत्तेस्तदाऽब्दानि चतुर्दश ॥८४॥

स्वदर्शनाभिप्रायं स सर्वत्रापि प्ररूपयन् । स्वच्छन्दचारी सर्वज्ञमानी व्यहरताऽवनिम् ॥८५॥

जज्ञे प्रसिद्धिः सर्वत्र यज्**जमालि**र्जगद्गुरोः । मोहाद् विप्रतिपन्नः सन् मिथ्यात्वं प्रतिपन्नवान् ॥८६॥

¶विहरन्नन्यदा सोऽगाच्**छ्रावस्तीं** नगरीं पुनः । तस्थावेकत्र चोद्याने परिवारसमावृतः ॥८७॥

आर्यासहस्रसहिता साऽप्यार्या **प्रियदर्शना** । तस्थौ **ढङ्क**कुलालस्य शालायामृद्धिशालिनः ॥८८॥

परमश्रावको **ढङ्क**स्तां दृष्ट्वा कुमतस्थिताम् । बोधयिष्याम्युपायेन केनापीति व्यचिन्तयत् ॥८९॥

स भाण्डान्यन्यदोच्चिन्वन् बुद्धिपूर्वमलक्षितम् । पटे **प्रियदर्शना**याश्चिक्षेप हु[1]तभुक्कणम् ॥९०॥

दह्यमानं पटं प्रेक्ष्य बभाषे **प्रियदर्शना** । भो **ढङ्क** ! त्वत्प्रमादेन पश्य दग्धः पटो मम ॥९१॥

ढङ्कोऽप्युवाच मा साध्वि ! मृषा वादीर्मते हि वः । सकलेऽपि पटे दग्धे युज्यते वक्तुमीदृशम् ॥९२॥

दह्यमा[2]नोऽपि दग्धोऽयमिति वाक् श्रीमदर्हताम् । युज्यते प्रतिपत्तुं तत् तद्वचोऽनुभवादपि ॥९३॥

तच्छ्रुत्वा साऽपि चोत्पन्नशुद्धधीरभ्यधादिति । अहं चिरविमूढाऽपि त्वया साध्वस्मि बोधिता ॥९४॥

ही दूषितमियत्कालं **श्रीवीरस्वामिनो** वचः । तन्मिथ्यादुष्कृतं मेऽस्तु त[3]त् प्रमाणमतः परम् ॥९५॥

¶अथ **ढङ्को** बभाषे तां साधु चेतितवत्यसि[4] । गच्छाऽधुनापि सर्वज्ञं प्रायश्चित्तं समाचर ॥९६॥

ढङ्केनेत्युदितेच्छामोऽनुशिष्टिमिति भाषिणी । हित्वा **जमालिं** सपरीवारा **वीरं** जगाम सा ॥९७॥

जमालिवर्जमन्येऽपि **ढङ्के**न प्रतिबोधिताः । सर्वेऽपि मुनयो जग्मुः **श्रीवीरस्वामिनो**ऽन्तिके ॥९८॥

¶ततो **जमालि**रेकाकी कुमतेन प्रतारयन् । महीं पर्याट भूयांसि वर्षाणि व्रतमाचरन् ॥९९॥

अन्तेऽर्धमासानशनं कृत्वा दुष्कर्म तन्निजम् । अनालोच्य मृतः कल्पे ष[5]ष्ठे किल्बिषिकोऽभवत् ॥१००॥

¶मृतं **जमालिं** विज्ञाय वन्दित्वा **गौतमः** प्रभुम् । पप्रच्छ कां गतिं प्राप **जमालिः** स महातपाः ? ॥१०१॥

स्वाम्याख्य**ल्लान्तके** कल्पेऽभवत् किल्बिषिकामरः । त्रयोदश[6]समुद्रायु**र्जमालिः** स तपोधनः ॥१०२॥

भूयोऽपि **गौतमो**ऽपृच्छत् तपोभिस्तादृशैरपि । सोऽभूत् किल्बिषिकः कस्माच्च्युत्वा च क्व स यास्यति ? ॥१०३॥

¶अथाऽऽख्यद् भगवान् धर्मगुरूणां शीलशालिनाम् । उपाध्याय-कुल-गण-सङ्घानां च विरोधिनः ॥१०४॥

तपस्तप्त्वाऽपि जायन्ते जीवाः किल्बिविकादिषु । **जमालि**रपि दोषेण तेन किल्बिषिकोऽभवत् ॥१०५॥ (युग्मम्)

च्युत्वा ततः पञ्चकृत्वो भ्रान्त्वा तिर्यग्नृनाकिषु । अवाप्तबोधिर्निर्वाणं **जमालिः** समवाप्स्यति ॥१०६॥

धर्माचार्यप्रभृतीनां तन्न भाव्यं विरोधिना । एवमाख्याय भगवान् विहरन्नन्यतो ययौ ॥१०७॥

¶इतश्च **साकेतपुरे** यक्षो नाम्ना **सुरप्रियः** । स चित्र्यते च प्रत्यब्दं क्रियते च महोत्सवः ॥१०८॥

---

१. अग्निकणम् । २. **दह्यमाने०** खं. १-२-४ । ३. वीरस्वामिनो वचः । ४. **चान्ते भविष्यति** मु. । ५. षष्ठो लान्तकनामा देवलोकः, तत्र । किल्बिषाणि शूद्रजनोचितानि कर्माणि कर्तव्यतया येन करणीयानि तादृशो देवः किल्बिषिकः । ६. त्रयोदश सागरोपमप्रमाणानि वर्षाणि आयुर्यस्य सः ।

स चित्रकं चित्रकरं[1] चित्रितः सन्निहन्ति[2] च । अचित्रितः पुनर्मारिं विकरोति पुरेऽखिले ॥१०९॥

ततो भीताश्चित्रकराः[3] प्रावर्तन्त पलायितुम् । रुद्धाश्च भूभुजा सर्वे स्वप्रजामारिभीरुणा ॥११०॥

तेषामात्त[4]प्रतिभुवां लिखित्वा पत्रकेषु च । घटे क्षिप्तानि नामानि यमाक्ष[5]पटलोपमे ॥१११॥

[6]आपातमात्रेणाऽऽकृष्टमब्देऽब्दे यस्य पत्रकम् । निर्ययौ चित्रकृद् यक्षं स गत्वा तमचित्रयत् ॥११२॥

॥एवं व्रजति काले च **कौशाम्ब्या** एकदैककः । चित्रकृद्दारकस्तत्र चित्रशिक्षार्थमाययौ ॥११३॥

चित्रकृत् स्थविरायाः स तस्थौ कस्याश्चिदोकसि । समं तत्सूनुना मैत्री जज्ञे तस्य क्रमेण च[7] ॥११४॥

तदा च स्थविरासूनोर्निर्ययौ नामपत्रकम् । कृतान्तोत्क्षिप्तपत्राभं स्थविरा सा रुरोद च ॥११५॥

कौशाम्बीचित्रकृद्यूना पृष्टा रुदितकारणम् । साऽऽचख्यौ यक्षवृत्तान्तं स्वपुत्रस्य च वारकम् ॥११६॥

सोऽप्यभाषिष्ट मा रोदीर्मातस्तिष्ठतु ते सुतः । चित्रकृद्रक्षकं यक्षं चित्रयिष्याम्यहं हि तम् ॥११७॥

उवाच स्थविराऽप्येवं वत्स ! त्वमपि मे सुतः । सोऽप्युवाचाऽम्ब ! मे भ्राता मयि सत्यस्तु सुस्थितः ॥११८॥

॥स कृत्वा समये षष्ठं[8] स्नात्वा चन्दनचर्चितः । शुच्यंशुकोऽष्टगुणया पट्या संयमिताननः ॥११९॥

नूतनैः कूर्चकै[9]रग्र्यैर्वर्णकैस्तमचित्रयत् । चित्रकृद्दारको यक्षं नत्वा चैवमवोचत ॥१२०॥

सुरप्रिय ! सुरश्रेष्ठ ! निर्मातुं चित्रकर्म[10] ते । कोऽलमत्यन्तनिष्णोऽपि ? मुग्धः कोऽहं वराककः ? ॥१२१॥

तथापि हि यथाशिक्षं यक्षराज ! मया कृतम् । युक्तायुक्तं तत् क्षमस्व निग्रहानुग्रहक्षम ! ॥१२२॥

एवं तस्य गिरा तुष्टो यक्षो विनयसारया । ऊचे वरं वृणीष्वेति वव्रे चित्रकृदप्यदः ॥१२३॥

त्वं देव ! यदि तुष्टोऽसि वराकस्य ममाऽधुना । वरस्तदयमेवाऽस्तु मार्यो नाऽतः परं जनः ॥१२४॥

यक्षोऽप्यूचे सिद्धमेतद् यत् त्वं नैव विनाशितः । अन्यद् याचस्व भो भद्र ! स्वार्थसिद्धिनिबन्धनम् ॥१२५॥

चित्रकृत् पुनरूचेऽथ मारिश्चेद् रक्षिता त्वया । संजातः कृतकृत्योऽहं स्वामिन्नेतावतापि हि ॥१२६॥

विस्मितोऽथाऽवदद् यक्षः परार्थवरयाच्ञया । भूयोऽपि तव तुष्टोऽस्मि वृणु स्वार्थकृते वरम् ॥१२७॥

उवाच चित्रकृदपि तुष्टोऽसि यदि देव ! मे । यस्य द्विपदस्य चतुःपदस्याऽन्यस्य वाऽपि च ॥१२८॥

पश्याम्येकांशमपि हि तदंशस्याऽनुसारतः । यथावस्थिततद्रूपालेखने शक्तिरस्तु मे ॥१२९॥ (युग्मम्)

एवमस्त्विति यक्षेणोदितः पौरैश्च पूजितः । ययौ पुरीं स **कौशाम्बीं शतानीक**नृपाश्रि[11]ताम् ॥१३०॥

॥तत्राऽन्यदा **शतानीकः** सभास्थो गर्वितः श्रिया । ऊचे दूतं नास्ति किं मे यदस्ति परभूभुजाम् ? ॥१३१॥

तव चित्रसभा नास्तीत्यूचे दूतेन भूपतिः । स चाऽदिशच्चित्रकरान् सभाचित्रणहेतवे ॥१३२॥

चित्रकृद्भिः सभाभूमिर्विभज्य जगृहे च सा । अन्तःपुरासन्नदेशस्तस्य चित्रकृतस्त्वभूत् ॥१३३॥

चित्रं तत्र च कुर्वाणो जालकस्याऽन्तरेण सः । पादाङ्गुष्ठं **मृगावत्या** देव्याः सोर्मिक[12]मैक्षत ॥१३४॥

---

१. **चित्रकारं** खं. ४ । २. स यक्षः चित्रितः सन् चित्रकं-चित्रकर्तारं चित्रकरं निहन्ति । ३. **०श्चित्रकाराः** खं. ४ । ४. आत्ता गृहीताः प्रतिभुवः साक्षिणो येषां तेषाम् । ५. **यमाक्षि०** खं. ३ । यमस्य नेत्रपटलोपमे । ६. अद्य अस्यैव चित्रकस्य पत्रकं ग्राह्यमिति विशेषाभिप्रायं विनैव दृष्टिमात्रेणेत्यर्थः । ७. **तु** खं. ४ । ८. उपवासद्वयम् । ९. पिच्छैः । १०. **०कर्मगः** खं. ३ । ११. **०नृपान्विताम्** खं. ३ । १२. ऊर्मिका (अंगूठी) सहितम् ।

इयं **मृगावती** देवीत्यनुमानात् स चित्रकृत् । [1]आलिखत् तां [2]यथारूपां यक्षराजप्रसादतः ॥१३५॥
[3]उन्मील्यमाने नेत्रे तूरुमूले कूर्चिका[4]मुखात् । निपपात मषीबिन्दुः सोऽपनिन्ये [5]च [6]तं द्रुतम् ॥१३६॥
भूयोऽपतन्मषीबिन्दुर्भूयः सोऽपि ममार्ज तम् । भूयश्च पतितं प्रेक्ष्य स चित्रकृदचिन्तयत् ॥१३७॥
नूनं लाञ्छनमेतस्यां प्रदेशे ह्यत्र विद्यते । भवितव्यं ततोऽनेन नाऽपनेष्याम्यतः परम् ॥१३८॥
¶एवं समापिते चित्रे तत्राऽऽगादीक्षितुं नृपः । पश्यन् क्रमेण तद्रूपं **मृगावत्याः** ददर्श च ॥१३९॥
ऊरौ प्रेक्ष्य च तं बिन्दुं क्रुद्धो राजा व्यचिन्तयत् । विध्वस्ता नूनमेतेन पापेन मम पत्न्यसौ ॥१४०॥
अन्यथा वस्त्रमध्यस्थं [7]मषग्रन्थिं मृगीदृशः । **मृगावत्या** विजानीयात् कथमेष दुराशयः ? ॥१४१॥
इति कोपेन तं दोषमुदीर्य नृपतिः स्वयम् । आरक्षकाणां तं सद्यो निग्रहाय समार्पयत् ॥१४२॥
¶नृपं चित्रकृतोऽथोचुरसावेकांशदर्शनात् । लिखत्यखिलमालेख्यं यक्षदत्तवरौजसा ॥१४३॥
इत्युक्ते तत्परीक्षार्थं क्ष्माभुजा क्षुद्रचेतसा । वरचित्रकृतस्तस्य दर्शितं कुब्जिकामुखम् ॥१४४॥
कुब्जिकां तां [8]यथारूपां सोऽथ चित्रकरोऽलिखत् । तथाप्यमर्षाद् राजा [9]तत्सन्दंशकमकर्तयत् ॥१४५॥
¶चित्रकृत् सोऽपि तं यक्षं गत्वाऽऽश्रयदुपोषितः । सोऽप्यूचे वामहस्तेन तद्वच्चित्रं करिष्यसि ॥१४६॥
एवं लब्धवरश्चित्रकरोऽमर्षादचिन्तयत् । अहं [10]निरागास्तेनेमां [11]किंराज्ञा प्रापितो दशाम् ॥१४७॥
तस्य [12]प्रतिकरिष्येऽहमुपायेनापि केनचित् । कुर्वन्ति विक्रमासाध्यं साध्यं बुद्ध्यैव धीधनाः ॥१४८॥
एवं विमृश्य फलके [13]कल्पिताकल्पभूषणाम् । विश्वैकभू[14]षणं देवीं स लिलेख **मृगावतीम्** ॥१४९॥
स्त्रीलोलस्य प्रचण्डस्य **चण्डप्रद्योत**भूपतेः । गत्वा **मृगावती**रूपं स मनोज्ञमदर्शयत् ॥१५०॥
¶तत्प्रेक्ष्य **चण्डप्रद्योत**स्तमूचे चित्रकृद्वर ! । विज्ञानकौशलं मन्ये तवेदं न तु [15]वेधसः ॥१५१॥
न दृष्टपूर्वं मर्त्येऽस्मिन् श्रुतपूर्वं न वा दिवि । कथं रूपमलेखीदं [16]प्रतिच्छन्दं विना त्वया ? ॥१५२॥
आख्याहि सत्यतः केयं येन गृह्णाम्यमूमहम् । अस्थाने क्वचिदस्त्येषा मय्येवौचित्यमञ्चति ॥१५३॥
पूर्णो मनोरथो मेऽसाविति हृष्टोऽथ चित्रकृत् । शशंस पुरि **कौशाम्ब्यां शतानीको**ऽस्ति भूपतिः ॥१५४॥
नाम्ना **मृगावती** पूर्णमृगाङ्कास्या मृगेक्षणा । एषाऽग्रमहिषी तस्य मृगारातिसमौजसः ॥१५५॥
लेखितुं तां यथावस्थां विश्वकर्माऽपि न क्षमः । मया तु किञ्चिल्लिखिता दूरे सा वचसामपि ॥१५६॥
¶उवाच **चण्डप्रद्योतः शतानीक**स्य पश्यतः । मृगस्येव मृगीं सिंहो ग्रहीष्यामि **मृगावतीम्** ॥१५७॥
राजनीतिस्तथाऽप्यस्तु यातु दूतस्तदर्थने । अनर्थः प्रथमं तस्य मा भूदादेशकारिणः ॥१५८॥
इति प्रैषीद् **वज्रजङ्घं** सोऽनुशिष्य तदन्तिके । गत्वा सोऽपि **शतानीकं** [17]दूतराडेवमब्रवीत् ॥१५९॥
शतानीकाऽऽदिशति त्वां **चण्डप्रद्योत**भूपतिः । देवी **मृगावती** लब्धा [18]त्वया दैवादियं खलु ॥१६०॥
स्त्रीरत्नमीदृशं योग्यं [19]ममैव त्वं हि कीदृशः । तच्छीघ्रं प्रेषयाऽस्मभ्यं राज्यं प्राणाश्च चेत् प्रियाः ॥१६१॥

---

१. **अलिख०** खं. ४ । २. **तथारूपां** मु., नू. मु. । ३. चित्रे नेत्रोन्मीलनकरणक्षणे । ४. पिच्छिकाग्रभागात् । ५. **तु** मु., खं. १-२ । ६. **तद्** खं. १-२ । ७. **मषी०** मु. । ८. **तथा०** मु. । ९. अङ्गुष्ठतर्जन्योरग्रम् । १०. निरपराधः । ११. कुत्सितेन राज्ञा । तेन किंराज्ञाऽहमिमां दशां प्रापितः । १२. प्रतिकारं करिष्यामि । १३. कल्पितानि नेपथ्यभूषणानि यस्यास्ताम् । १४. **०भूषणां** खं. ३-४ । १५. ईश्वरस्य । १६. वास्तविकरूपं विना । १७. **दूतराजैव०** खं. ४ । १८. **दैवयोगादियं** खं. ४ । १९. **मामेव** मु., नू. मु. ।

¶|**शतानीको**ऽप्यथोवाच कोपाद् रे दूतपांसन ! । अनाचारं वदन्नेवं दूतत्वान्[1]नाद्य हन्यसे ॥१६२॥
ईदृग् मय्यप्यनायत्ते यस्येच्छा तस्य पाप्मनः । स्वाधीनायां क आचारः प्रजायां हन्त वर्तते ? ॥१६३॥
शतानीकनृपेणैवं दूतो निर्भर्त्स्य निर्भयम् । निर्वासितोऽगा**दवन्त्यां प्रद्योत**स्य शशंस च ॥१६४॥
¶|क्रुद्धोऽथ **चण्डप्रद्योतः** सैन्यैराच्छादयन् दिशः । चचाल प्रति[2]**कौशाम्बि** निर्मर्याद इवाऽर्णवः ॥१६५॥
श्रुत्वा **प्रद्योत**मायान्तं गरुत्मन्तमिवोरगः । जातातिसारः प्रक्षोभा**च्छतानीको** व्यपद्यत ॥१६६॥
¶|देवी **मृगावती** दध्यौ पतिस्तावद्व्यपादि मे । बालः स्वल्पबलः सूनुरसा**वुदयनो**ऽपि च ॥१६७॥
बलीयसोऽनुसरणं नीतिः स्त्रीलम्पटे त्विह । सा मे कुलकलङ्काय तस्माच्छद्मेह युज्यते ॥१६८॥
वाचिकैरनुकूलैस्तदेतमत्र स्थिताऽप्यहम् । प्रलोभ्य कालं नेष्यामि समयप्राप्तिकांक्षया ॥१६९॥
विमृश्यैवमनुशिष्य दूतः प्रस्थापितस्तया । स्कन्धावारस्थितं गत्वा **चण्डप्रद्योत**मब्रवीत् ॥१७०॥
ब्रूते **मृगावती**ति त्वां **शतानीके** दिवं गते । त्वमेव शरणं किं तु पुत्रोऽप्राप्तबलो मम ॥१७१॥
मयाऽयं मुक्तः प्रत्यन्तभूपैरभिभविष्य[3]ति । भृशं पितृविपत्त्युत्थैः शोकावेगैरिवोल्बणैः ॥१७२॥
¶|**प्रद्योत**स्तद्गिरा हृष्टोऽभाषिष्ट ननु तत्सुतम् । पराभवितुमीशः स्यात् को नाम मयि गोप्तरि ? ॥१७३॥
दूतोऽवदत् पुनर्देव ! देव्यैतदपि भाषितम् । **प्रद्योते** स्वामिनि सुतं न जेतुं कश्चिदीश्वरः ॥१७४॥
देवपादाः परं दूरे समीपे सीमभूभुजः । तदौषध्यो हिमगिरावहिरुच्छीर्षके पुनः ॥१७५॥
त्वं निर्विघ्नं मया योगं यदीच्छसि कुरुष्व तत् । **उज्जय[4]न्या** इष्टकाभिः **कौशाम्ब्यां** वप्रमुत्कटम् ॥१७६॥
प्रद्योतस्तत्प्रपेदेऽथ मार्गे[5] श्रेणितया निजान् । चतुर्दशापि नृपतीनमुचत् सपरिच्छदान् ॥१७७॥
पुंस्परम्परया**ऽवन्त्याः** समानीय स इष्टकाः । **कौशाम्ब्या** वप्रमकरोद् बलिष्ठमचिरादपि ॥१७८॥
भूयो **मृगावती** दूतमुखेनोचे पुरीमिमाम् । धनधान्येन्धनाद्यैस्त्वं **प्रद्योत**नृप ! पूरय ॥१७९॥
सर्वमाशु तथा चक्रे **चण्डप्रद्योत**भूपतिः । किं किं करोति न पुमानाशापाशवशीकृतः ? ॥१८०॥
¶|पुरीं रोधक्षमां ज्ञात्वा धीमत्यथ **मृगावती** । तस्थौ पिधाय द्वाराणि वप्रे चाऽऽरोपयद्भटान् ॥१८१॥
चण्डप्रद्योतराजोऽपि तस्थौ रुद्ध्वाऽभितः पुरीम् । प्रालम्बभ्रष्टकपिवत् परं वैल[6]क्ष्यमुद्वहन् ॥१८२॥
¶|अन्येद्युरुद्यद्वैरा[7]ग्या दध्यावेवं **मृगावती** । यद्येति भगवान् **वीरः** प्रव्रजामि तदा ह्यहम् ॥१८३॥
इमं च तस्याः संकल्पं विज्ञाय परमेश्वरः । सुरासुरपरीवारोऽचिरादेव समाययौ ॥१८४॥
बहिश्च समवसृतं श्रुत्वाऽर्हन्तं **मृगावती** । द्वाराण्युद्घाट्य निर्भीका महाऋद्ध्या समाययौ ॥१८५॥
सा वन्दित्वा जगन्नाथं यथास्थानमवास्थित । **प्रद्योतो**ऽप्येत्य वन्दित्वा त्यक्तवैरमुपाविशत् ॥१८६॥
आयोजनविसर्पिण्या सर्वभाषानुयातया । गिरा **श्रीवीरनाथो**ऽथ विदधे धर्मदेशनाम् ॥१८७॥
¶|सर्वज्ञोऽसाविति जनाच्छ्रुत्वैको धन्वभृत् पुमान् । संशयं मनसाऽपृच्छददूरस्थो जगद्गुरुम् ॥१८८॥
तं बभाषे जगन्नाथो वचसा पृच्छ संशयम् । अन्येऽपि प्रतिबुध्यन्ते भव्यसत्त्वा अमी यथा ॥१८९॥

१. ०**न्नहि** खं. १ । २. ०**कौशाम्बीं** खं. १ । ३. ०**भविष्यते** खं. १ विना । ४. **उज्जयिन्या** मु., नू. मु. । ५. **मार्गश्रेणि०** खं. १ । ६. **वैलक्ष०** मु., नू. मु. । ७. ०**वैराग्याद्** खं. १-२ ।

इत्युक्तेऽपि त्र[१]पानिघ्नो व्यक्तं वक्तुमनीश्वरः । स ऊचे भगवन् ! या सा सा सेति प्रमिताक्षरम् ॥१९०॥

एवमेतदिति स्वामी प्रोचे मुकु[२]लिताक्षरम् । पप्रच्छ **गौतमः** स्वामिन् ! या सा सा सेति किं वचः ? ॥१९१॥

¶अथाऽऽचचक्षे भगवानिहैव **भरते** पुरि । **चम्पा**यां स्वर्णकारोऽभूदेकः स्त्रीलम्पटः पुरा ॥१९२॥

यां यां रूपवतीं कन्यामपश्यद्विचरन् भुवि । पञ्चस्वर्णशतीं दत्त्वा तां तां परिणिनाय सः ॥१९३॥

पर्यणैषीत् क्रमादेवं स्त्रीणां पञ्चशतानि सः । सर्वाङ्गीणाभरणानि तासां प्रत्येकमप्यदात् ॥१९४॥

वारकोऽभूद् यदा यस्याः सर्वालङ्कारभृत् तदा । [३]स्नाताङ्गरागलिप्ताङ्गी तेन रन्तुं ससज्ज सा ॥१९५॥

[४]अन्यदाऽस्थुरुपशान्तवेषाः सर्वाश्च तत्स्त्रियः । अन्य[५]थाऽशिक्षयत्ताः स तर्जना-ताडनादिभिः ॥१९६॥

अतीर्ष्यालुतया तासां रक्षणार्थं समुद्यतः । न जातु स गृहद्वारं सौवि[६]दल्ल इवाऽमुचत् ॥१९७॥

भोजनं स्वजनेभ्योऽपि न सोऽदत्त निजे गृहे । नाऽभुक्त स्वयमप्यन्यगृहे तासामविश्वसन् ॥१९८॥

¶अन्यदा प्रियमित्रेणाऽनिच्छन्नपि कथञ्चन । निन्ये निजगृहे भोक्तुमिदं मैत्र्या हि लक्षणम् ॥१९९॥

तदा च दध्युस्तत्पत्न्यो धिग् ऋद्धिं धिक् च यौवनम् । धिग् जीवितं च तिष्ठामो यद् गुप्ताविव यन्त्रिताः ॥२००॥

यमदूत इव द्वारं पापः पतिरयं हि नः । न जातु मुञ्चति चिरादद्य साध्वन्यतो ययौ ॥२०१॥

तिष्ठामः स्वेच्छया तावत् क्षणमद्येति बुद्धितः । स्नात्वाऽङ्गरागमाकल्पं वरमाल्यादि चाऽऽदधुः ॥२०२॥

यावद्दर्पणमादाय स्वं पश्यन्त्योऽवतस्थिरे । तास्तावदाययौ स्वर्णकारो दृष्ट्वा च सोऽकुपत् ॥२०३॥

तत्रैकां महिलां पापः स तथाऽताडयद् भृशम् । यथा व्यपादि सा दन्तिपादाक्रान्तेव पद्मिनी ॥२०४॥

मन्त्रयाञ्चक्रिरेऽथाऽन्या हनिष्यत्येष नोऽपि हि । सम्भूय हन्मस्तदमुं रक्षितेनाऽमुना हि किम् ? ॥२०५॥

एवं विचिन्त्य तास्तस्मै चक्राणीव प्रचिक्षिपुः । शतानि पञ्चैकोनानि दर्पणानामशङ्किताः ॥२०६॥

विपेदे सोऽपि तत्कालं सानुतापाश्च ताः स्त्रियः । चितावज्ज्वालयित्वौको[७] व्यपद्यन्त क्षणादपि ॥२०७॥

¶सानुतापतया ताश्चाऽकामनिर्जरया मृताः । शतानि पञ्चैकोनानि मनुष्यत्वेन जज्ञिरे ॥२०८॥

दैवदुर्योगतश्चौर्यजीविनो मिलिताः क्रमात् । एकत्र दुर्गे तिष्ठन्तश्चौर्यं सम्भूय कुर्वते ॥२०९॥

सोऽप्युत्पेदे स्वर्णकारस्तिर्यक्षु प्राग् मृता नु[८] सा । तत्पत्न्युत्पद्य तिर्यक्षु पुत्रो विप्रकुलेऽभवत् ॥२१०॥

पञ्चाब्दके तत्र जाते तिर्यक्त्वात् स्वर्णकृत् स तु । तत्कुले भगिनीत्वेन तस्यैव समजायत ॥२११॥

तस्याश्च पालकश्चक्रे पितृभ्यां स तु दारकः । अतिदुष्टतयाऽरोदीत् पाल्यमानाऽपि तेन सा ॥२१२॥

उदरस्पर्शनं तस्याः कुर्वता तेन चान्यदा । गुह्ये कथमपि स्पृष्टा सा न्यवर्तिष्ट रोदनात् ॥२१३॥

तद्रोदनप्रतीकारं तं ज्ञात्वा स तु दारकः । तस्या रुदत्यास्तत्स्थानस्पर्शं चक्रे तथैव हि ॥२१४॥

तथा कुर्वन् पितृभ्यां सोऽन्यदा ज्ञातो निहत्य च । निर्वासितो निजगृहाद् ययौ च गिरिगह्वरे ॥२१५॥

शतानि पञ्चैकोनानि दस्यवो यत्र तेऽवसन् । तां पल्लीं सोऽगमत् तैश्च चौरैः संयुयुजेतराम् ॥२१६॥

¶तत्स्वसाऽनाप्ततारुण्याऽप्यभवत् कुलटैव सा । स्वेच्छया पर्यटन्ती च ग्रामे क्वाप्यन्यदा[९] ययौ ॥२१७॥

तैस्तस्करैः स तु ग्रामस्तदैवाऽऽगत्य लुण्टितः । गृहीता दारिका सा तु [१०]भार्या चक्रेऽखिलैरपि ॥२१८॥

---

१. लज्जाधीनः । २. **कुसलिता०** खं. ४ । ३. **स्नाना०** मु., नू. मु., खं. ४ । ४. वारको न स्याद् यदा तदा । ५. उपशान्तवेषत्वाभावे । ६. अन्तपुररक्षकः । ७. गृहम् । ८. **तु** मु., नू. मु. । ९. **०प्यन्यतो** खं. ४ । १०. **भार्याचक्रे०** मु., नू. मु. ।

तेऽन्यदाऽचिन्तयंश्चौरा यदेकेयं वराकिका । सर्वेषां सेवयाऽस्माकं मरिष्यत्यचिरादपि ॥२१९॥

ते विमृश्यैवमानिन्युरपरामपि योषितम् । ईर्ष्यया पूर्वभार्या सा तच्छिद्राणि स्म मार्गति ॥२२०॥

चौराश्चौर्याय चाऽन्येद्युर्ययुः साऽप्याप्य तच्छलम् । उप[1]कूपं सपत्नीं तां निन्ये व्याजेन केनचित् ॥२२१॥

ऊचे च[2] भद्रे ! कूपान्तः किमप्यस्तीह पश्य तत् । साप्यृजुर्द्रष्टुमारेभे मध्ये क्षिप्ता ततस्तया ॥२२२॥

¶आगता दस्यवस्ते च तां पप्रच्छुं क्व सा ननु ? । साऽवोचत् किमहं वेद्मि ? स्वप्रियां किं न रक्षथ ? ॥२२३॥

तैर्ज्ञातमनया यत् सा वराकी मारितेर्ष्यया । दुःशीला मत्स्वसैषा किं ? विमम[3]र्शेति स द्विजः ॥२२४॥

सर्वज्ञोऽत्राऽऽगतोऽस्तीति श्रुत्वा लोकादिहाऽऽगतः । प्रागेष मनसाऽपृच्छत् स्वसृदुःशीललज्जया ॥२२५॥

मयो[4]क्तं पृच्छ वाचेति या सा सा सेति पृष्टवान् । अस्माभिश्चैवमित्युक्त्वा तां जामिं ज्ञापितो ह्यसौ ॥२२६॥

एवं च रागद्वेषाद्यैर्मूढात्मानो भवे भवे । भ्राम्यन्ति भविनो नानादुःखभाजनतां गताः ॥२२७॥

एवमाकर्ण्य स पुमान् परं संवेगमागतः । स्वामिपाश्र्वे प्रवव्रजे तां पल्लीं पुनरप्यगात् ॥२२८॥

प्रबोधिता चौरपुंसा तेन प्रव्रजितेन च । एकोना सा पञ्चशती चौराणामग्रहीद् व्रतम् ॥२२९॥

¶उत्थाय स्वामिनं नत्वा जगादाथ **मृगावती । चण्डप्रद्योत**मापृच्छ्य प्रव्रजिष्याम्यहं प्रभो ! ॥२३०॥

साऽथ **प्रद्योत**मप्यूचे यदि त्वमनुमन्यसे । प्रव्रजामि भवोद्विग्ना तदा पुत्रस्तु तेऽर्पितः ॥२३१॥

स्वामिप्रभावान्निर्वाणवैरः[5] **प्रद्योत**भूपतिः । तामनुज्ञाय **कौशाम्ब्यां** चकारो**दयनं** नृपम् ॥२३२॥

सहाऽगृह्णन् **मृगावत्या** प्रव्रज्यां स्वामिसन्निधौ । अष्टा**वङ्गारवत्या**द्याः **प्रद्योत**नृपतेः प्रियाः ॥२३३॥

मृगावत्याद्याः प्रभुणाऽप्यनुशिष्य समर्पिताः । **चन्दना**यास्तदुपास्त्या सामाचारीं च जज्ञिरे ॥२३४॥

¶इतश्चास्ति निरुपमं परमाभिर्विभूतिभिः । नाम्ना **वाणि[6]जकग्राम** इति ख्यातं महापुरम् ॥२३५॥

तत्र प्रजानां विधिवत् पितेव परिपालकः । **जितशत्रु**रिति ख्यातो बभूव पृथिवीपतिः ॥२३६॥

आसीद् गृहपतिस्तत्र नयनानन्ददर्शनः । **आनन्दो** नाम मेदिन्यामायात इव चन्द्रमाः ॥२३७॥

सधर्मचारिणी तस्य रूप-लावण्यहारिणी । बभूव **शिवनन्दे**ति शशाङ्कस्येव रोहिणी ॥२३८॥

निधौ वृद्धौ व्यवहारे चतस्रोऽस्य पृथक् पृथक् । हिरण्यकोटयोऽभूवंश्चत्वारश्च व्रजा गवाम् ॥२३९॥

तत्पुरादुत्तरप्राच्यां **कोल्लाका**ख्योपपत्तने । **आनन्द**स्याऽतिबहवो बन्धुसम्बन्धिनोऽभवन् ॥२४०॥

¶तदा च पृथ्वीं विरहन् जिनः **सिद्धार्थ**नन्दनः । तत्पुरोपवने **दू[7]तिपलाशे** समवासरत् ॥२४१॥

जितशत्रुर्महीनाथस्त्रिजगन्नाथमागतम् । श्रुत्वा ससंभ्रमोऽगच्छद् वन्दितुं सपरिच्छदः ॥२४२॥

आनन्दोऽपि ययौ पद्भ्यां पादमूले जगत्पतेः । कर्ण[8]पीयूषगण्डूषकल्पां शु[9]श्राव देशनाम् ॥२४३॥

¶अथाऽऽ**नन्दः** प्रणम्यांऽह्री त्रिजगत्स्वामिनः पुरः । जग्राह द्वादशविधं गृहिधर्मं महामनाः ॥२४४॥

शिवनन्दामन्तरेण स्त्रीः स तत्याज हेम तु । चतस्रश्चतस्रः स्वर्णकोटीर्निध्या[10]दिगा विना ॥२४५॥

प्रत्याचख्यौ व्रजानेष ऋते च चतुरो व्रजान् । क्षेत्रत्यागं च विदधे हलपञ्चशतीं विना ॥२४६॥

शकटान् वर्जयामास पञ्च पञ्चशता[11]नृते । दिग्यात्राव्यापृतानां च वहतां चाऽ[12]नसां स तु ॥२४७॥

१. कूपसमीपम् । २. **भद्रेऽत्र** खं. ३ । ३. **विमृश्येति स तु द्विजः** खं. ३-४ । ४. **मयोक्तः** खं. ४ । ५. निर्वैरः । ६. **वणिजक०** मु. । ७. **पूति०** मु. । ८. कर्णयोः अमृतगण्डूषतुल्याम् । ९. **श्रुत्वा च** मु., नू. मु. । १०. निधि-वृद्धि-व्यवहारगताः ४-४ कोटीर्विनाऽन्यद् हेम त्यक्तवान् । ११. **०शतान्यृते** मु., नू. मु. । १२. शकटानाम् ।

दिग्यात्रिकाणि चत्वारि स [1]सांवहनिकानि च । विहाय वहनान्य[2]न्यवहनानि व्य[3]वर्जयत् ॥२४८॥
अपरं गन्धकाषाय्याः स तत्याजाऽङ्ग[4]पुंसनम् । दन्तधावनमार्द्राया [5]मधुयष्टेर्ऋते जहौ ॥२४९॥[6]
वर्जयामास च क्षीरामलकादपरं फलम् । अभ्यङ्गं च विना तैले सहस्र-शतपाकिमे ॥२५०॥
अन्यत् सुरभिगन्धाढ्यादुद्वर्तनकमत्यजत् । अष्टभ्य [7]औष्ट्रिकपयस्कुम्भेभ्योऽन्यच्च मज्जनम् ॥२५१॥
अपरं क्षौमयुगलाद् वासः सर्वमवर्जयत् । श्रीखण्डागरुघुसृणान्यपास्याऽन्यद् विलेपनम् ॥२५२॥
ऋते च मालतीमाल्यात् पद्माच्च कुसुमं जहौ । कर्णिका-नाममुद्राभ्यामन्यच्चाऽशेषभूषणम् ॥२५३॥
तुरुष्काऽगुरुधूपेभ्य ऋते धूपविधिं जहौ । घृतपूरात् खण्डखाद्यादपरं भक्ष्यमत्यजत् ॥२५४॥
[8]काष्टपेयां विना पेयां कलमादन्यदोदनम् । माष-मुद्ग-[9]कलायेभ्य ऋते सूपमपाकरोत् ॥२५५॥
घृतं च वर्जयामास विना शारदगोघृतात् । शाकं [10]स्वस्तिकं मण्डूकीं [11]पालक्यां च विना जहौ ॥२५६॥
ऋते [12]स्नेहाम्लदाल्यम्ला[13]त्तीमनं [14]खाम्बुनोऽम्बु च । पञ्चसुगन्धिताम्बूलान्मुखवासं च सोऽमुचत् ॥२५७॥
¶**आनन्दः शिवनन्दा**या उपेत्याऽथ ससंमदः । अशेषं कथयामास गृहिधर्मं प्रतिश्रुतम् ॥२५८॥
शिवाय **शिवनन्दा**ऽपि यानमारुह्य तत्क्षणम् । भगवत्पादमूलेऽगाद् गृहिधर्मार्थिनी ततः ॥२५९॥
तत्र प्रणम्य चरणौ जगत्त्रयगुरोः पुरः । प्रपेदे **शिवनन्दा**ऽपि गृहिधर्मं समाहिता ॥२६०॥
अधिरुह्य ततो यानं विमानमिव भासुरम् । भगवद्वाक्सुधापानमुदिता सा गृहं ययौ ॥२६१॥
¶अथ प्रणम्य सर्वज्ञमिति पप्रच्छ **गौतमः** । महात्माऽयं कि**मानन्दो** यतिधर्मं ग्रहीष्यति ? ॥२६२॥
त्रिकालदर्शी भगवान् कथयामासिवानिति । श्रावकव्रत**मानन्दः** सुचिरं पालयिष्यति ॥२६३॥
ततः सौधर्मकल्पेऽसौ विमाने चाऽ**रुणप्रभे** । भविष्यत्यमरवश्चतुःपल्योपमस्थितिः ॥२६४॥
¶इतश्च [15]जाह्नवीहंसश्रेणिभिरिव चारुभिः । चैत्यध्वजै राजमाना **चम्पे**त्यस्ति महापुरी ॥२६५॥
[16]भोगिभोगायतभुजस्तम्भः कुलगृहं श्रियः । **जितशत्रु**रिति नाम्ना तस्यामासीन्महीपतिः ॥२६६॥
अभूद् गृहपतिस्तस्यां **कामदेवा**भिधः सुधीः । आश्रयोऽनेकलोकानां महातरुरिवाऽध्वनि ॥२६७॥
लक्ष्मीरिव स्थिरीभूता रूपलावण्यशालिनी । अभूद् भद्राकृति**र्भद्रा** नाम तस्य सधर्मिणी ॥२६८॥
निधौ षट् स्वर्णकोट्यः षड् वृद्धौ षड् व्यवहारगाः । व्रजाः षट् तस्य दशगोसहस्रमितयोऽभवन् ॥२६९॥
तदा च विहरन्नुर्वी तत्रोर्वीमुखमण्डने । **पुण्य[17]भद्रा**भिधोद्याने **श्रीवीरः** समवासरत् ॥२७०॥
¶**कामदेवो**ऽथ पादाभ्यां भगवन्तमुपागमत् । शुश्राव च श्रोत्रसुधां स्वामिनो धर्मदेशनाम् ॥२७१॥
कामदेवस्ततो देवनरासुरगुरोः पुरः । प्रपेदे द्वादशविधं गृहिधर्मं विशुद्धधीः ॥२७२॥

---

१. **सांवा०** मु., नू. मु. । २. **०न्यवाहना०** मु., नू. मु., खं. २-३-४ । ३. **व्यसर्ज०** खं. ४ । ४. गन्धकाषार्यी त्यक्त्वाऽन्येन वस्त्रेण अङ्गन्युञ्छनं त्यक्तम् । ५. ज्येष्ठीमधुनाम्नीं वनस्पतिं विहायाऽन्यैर्वनस्पतिभिर्दन्तधावनं त्यक्तम् । ६. २४९ तमः श्लोकः खं. ४ प्रतौ न । ७. तदानीं उष्ट्रपीठोपरि न्यस्य नीयमानो जलभृतो घट औष्ट्रिकः कथ्यते स्मेति कल्प्यते । ८. घृतमिश्रितमुद्गादिधान्यनिर्मितं सरसं पेयम् । ९. 'वटाणा' इति भाषायाम् । १०. शाकविशेषः । ११. **वालुक्यां** मु. । **पालकां** खं. ३ । १२. स्नेहयुक्तादम्लाद् दाल्यम्लाच्च विना । १३. **०त्तेमनं** मु., नू. मु. । तेमनं तक्रपाकः । १४. आकाशपतितजलं विनाऽन्यज्जलं त्यक्तम् । १५. गङ्गायां खेलन्ती या हंसानां श्रेणयस्ताभिस्तुल्याः । १६. सर्प-शरीरवदायतौ भुजौ यस्य सः । १७. **पूर्णभद्रा०** मु., नू. मु. ।

प्रत्याख्यत् स विना **भद्रां** स्त्रीर्व्रजान् षड्व्रजीं विना । निधौ वृद्धौ व्यवहारे षट् षट् कोटीर्विना वसु ॥२७३॥

शेषं च वस्तुनियम**मानन्द** इव सोऽग्रहीत् । ततः प्रभुं नमस्कृत्य ययौ निजनिकेतनम् ॥२७४॥

स्वयमात्ते श्रावकत्वे तेनाऽऽख्याते च तत्प्रिया । **भद्रा**ऽप्युपेत्य जग्राह स्वाम्यग्रे श्रावकव्रतम् ॥२७५॥

¶इतश्च **का[१]शि**र्नाम्नाऽनु**गङ्ग**मस्ति पुरी वरा । विचित्ररचनारम्या तिलकश्रीरिवाऽवनेः ॥२७६॥

सु[२]त्रामेवाऽमरावत्यामविसू[३]त्रितविक्रमः । **जितशत्रु**रभूत् तत्र धरित्रीधवपुङ्गवः ॥२७७॥

आसीद् गृहपतिस्तस्यां महेभ्यश्**चुलनीपिता** । प्राप्तो मनुष्य[४]धर्मेव मनुष्यत्वं कुतोऽपि हि ॥२७८॥

जगदानन्दिनस्तस्याऽनुरूपा रूपशालिनी । **श्यामा** नामाऽभवद्भार्या श्यामेव तुहिन[५]द्युतेः ॥२७९॥

अष्टौ निधानेऽष्टौ वृद्धावष्टौ च व्यवहारगाः । इति तस्याऽभवन् हेम्नश्चतुर्विंशतिकोटयः ॥२८०॥

एकैकशो गोसहस्रैर्दशभिः प्रमितानि तु । तस्याऽऽसन् गोकुलान्यष्टौ कुलवेश्म[६]ानि सम्पदाम् ॥२८१॥

¶तस्यां पुर्यामथाऽन्येद्युरुद्याने **कोष्ठका**भिधे । भगवान् समवसृतो विरहंश्चरमो जिनः ॥२८२॥

ततो भगवतः पादवन्दनाय सुरासुराः । सेन्द्राः समाययुस्तत्र **जितशत्रु**श्च भूपतिः ॥२८३॥

पद्भ्यां चचाल **चुलनीपिता**ऽप्युचितभूषणः । वन्दितुं नन्दितमनाः **श्रीवीरं** त्रिजगत्पतिम् ॥२८४॥

भगवन्तं ततो नत्वोपविश्य **चुलनीपिता** । शुश्राव परया भक्त्या प्राञ्जलिर्धर्मदेशनाम् ॥२८५॥

¶अथोत्थितायां सदसि प्रणम्य चरणौ प्रभोः । इति विज्ञपयामास विनीतश्**चुलनीपिता** ॥२८६॥

स्वामिन्नस्मादृशां बोधहेतोर्विहरसे महीम् । जगद्बोधं विना नाऽन्यो ह्यर्थश्चंक्रमणे रवेः ॥२८७॥

सर्वोऽपि याच्यते गत्वा स दत्ते यदि वा न वा । आगत्याऽयाचितो धर्मं दत्से हेतुः कृपाऽत्र ते ॥२८८॥

जानामि यतिधर्मं चेद् गृह्णामि स्वामिनोऽन्तिके । योग्यता परमियती मन्दभाग्यस्य नास्ति मे ॥२८९॥

याचे श्रावकधर्मं तु स्वामिन् ! देहि प्रसीद मे । आदत्तेऽब्धावप्युदङ्को[७] भरणं निजमेव हि ॥२९०॥

यथासुखं गृहाणेति स्वामिनाऽनुमतस्ततः । प्रतिपेदे श्रावकार्हं धर्मं द्वादशधाऽपि सः ॥२९१॥

अष्टाष्टाकोट्यभ्यधिकं स्वर्णं निध्यादिषु त्रिषु । व्रजेभ्योऽन्यान[८]थाऽष्टभ्यः प्रत्याचख्यौ व्रजानपि ॥२९२॥

नियमं चाऽन्यवस्तूनां **कामदेव** इवाऽऽददे । **श्यामा** तत्पत्न्यपि स्वामिसमीपे श्रावकव्रतम् ॥२९३॥

¶तदा च **गौतमो** नत्वा पप्रच्छेति जगत्पतिम् । महाव्रतधरः किं स्यान्न वाऽयं **चुलनीपिता** ? ॥२९४॥

अथोचे स्वामिना नैष यतिधर्मं प्रपत्स्यते । गृहिधर्मरतः किं तु मृत्वा **सौधर्म**मेष्यति ॥२९५॥

अरुणाभे विमाने च चतुःपल्योपमस्थितिः । ततश्च्युत्वा विदेहेषूत्पद्य निर्वाणमेष्यति ॥२९६॥

¶तत्रैवाऽऽसीत् **सुरादेवो** गृही **धन्या** च तत्प्रिया । आसीत्तस्य हिरण्यादि पुष्कलं **कामदेव**वत् ॥२९७॥

स **कामदेव**वद् गत्वा स्वाम्यग्रे श्रावकव्रतम् । नियमांश्चाऽग्रहीत् सार्धं **धन्य**या धर्मधन्यया ॥२९८॥

¶ततश्च विहरन् स्वामी पुरी**मालभिकां** ययौ । तत्र **शङ्खवनो**द्याने भगवान् समवासरत् ॥२९९॥

पुर्यां तत्राऽभवच्**चुल्लशतिको** नामतो गृही । **कामदेव**समस्त्वृद्ध्या **ब[९]हले**ति च तत्प्रिया ॥३००॥

---

१. **कासि०** खं. १-२-३-४ । २. इन्द्रः । ३. अखण्डितपराक्रमः । ४. कुबेर इव । ५. चन्द्रस्य रात्रिरिव । ६. **०वेश्माति** खं. ४ । ७. उदङ्को घृततैलादिभरणयोग्यश्चर्मपात्रविशेषः । ८. **०भ्योऽन्यांस्तथाऽष्टभ्यः** खं. ३-४ । ९. **बहुले०** मु. ।

स **कामदेव**वद् गत्वा **श्रीवीर**चरणान्तिके । समं **बहला**[1]**या** धर्मं प्रपेदे नियमानपि ॥३०१॥

¶ततश्च **काम्पील्यपुरे** जगाम विहरन् प्रभुः । **सहस्राम्रवण**[2]नामन्युद्याने समवासरत् ॥३०२॥

तत्राऽऽसीत् **कामदेव**र्द्धिर्गृहस्थः **कुण्डकोलिक**[3]**ः** । नाम्ना **पुष्पे**ति तद्भार्या शीलालङ्कारशालिनी ॥३०३॥

कामदेव इव स्वामिपादाग्रे श्रावकव्रतम् । सोऽग्रहीन्नियमांश्चापि **पुष्प**या भार्यया सह ॥३०४॥

¶इतश्च [4]**पौलाशपुरे गोशालो**पासकोऽवसत् । **शब्दालपुत्रः** कुलालो**ऽग्निमित्रा** तस्य च प्रिया ॥३०५॥

हिरण्यकोटिस्तस्यैका निधानेऽन्या तु वृद्धिगा । तृतीया व्यवहारेऽभूद् व्रज एकश्च गोऽयुतम्[5] ॥३०६॥

बहिश्च **पौला**[6]**शपुरात्** कुम्भकारस्य तस्य तु । कुम्भकारापणशतान्यासन् पञ्च सदापि च ॥३०७॥

त**मशोकवने**ऽवोचत् त्रिदशः कोऽपि यत् प्रगे । सर्वज्ञोऽर्हन्महाब्रह्मा त्रैलोक्यार्च्य इहैष्यति ॥३०८॥

सेवेथास्तं च फलक-पीठ-स्रस्तरकादिना । एवं द्विस्त्रिर्गदित्वा तं त्रिदशः स तिरोदधे ॥३०९॥

[7]**आजीव**भक्तो दध्यौ स नूनं धर्मगुरुः स मे । सर्वज्ञः खलु **गोशालः** प्रातरत्र समेष्यति ॥३१०॥

विचिन्त्यैवं स्थिते तस्मिन् प्रातस्तत्र समागतः । **श्रीवीरः** समवासार्षीत् **सहस्राम्रवणे** वने ॥३११॥

कुम्भकारः सोऽपि गत्वा भगवन्तमवन्दत । कृत्वा च देशनां स्वामी तं कुलालमभाषत ॥३१२॥

शब्दालपुत्र ! भो [8]ह्यस्त्वा**मशोकवन**गं सुरः । कोऽप्यूचे यत् प्रगे ब्रह्मा सर्वज्ञोऽर्हन्निहैष्यति ॥३१३॥

उपास्यः स त्वया पीठ-फलकादिसमर्पणात् । त्वयाऽपि तद्गिराऽचिन्ति यद् **गोशालः** समेष्यति ॥३१४॥

इति स्वामिवचः श्रुत्वा सोऽचिन्तयदहो अयम् । सर्वज्ञोऽर्ह**न्महावीरो** महाब्राह्मण आगतः ॥३१५॥

तन्नमस्करणीयोऽयमुपास्यः सर्वथाऽपि हि । इत्युत्थाय प्रभुं नत्वा स प्राञ्जलिरदोऽवदत् ॥३१६॥

बहिरस्मात् पुरात् कुम्भकारापणशतानि मे । पञ्च सन्ति तेषु पीठाद्यादायाऽनुगृहाण माम् ॥३१७॥

तद्वचः प्रत्यपादीशस्तं च **गोशाल**शिक्षया । उपात्तान्नियतिवादाद् युक्तिभिर्विन्यवर्तयत् ॥३१८॥

त्यक्त्वा नियतिवादं स प्रमाणीकृत्य पौरुषम् । **आनन्द** इव शिश्राय स्वाम्यग्रे श्रावकव्रतम् ॥३१९॥

परं विशेषो नियमे निधि-वृद्धि-नियोगगाः । तिस्रस्तस्य स्वर्णकोट्यो व्रजस्त्वेको गवामिति ॥३२०॥

अग्निमित्रा च तत्पत्नी तेनैव प्रतिबोधिता । आगत्य स्वामिनः पार्श्वे शिश्रिये श्रावकव्रतम् ॥३२१॥

¶विहर्तुमन्यतोऽचालीत् ततश्च भगवानपि । **गोशालको**ऽपि ह्यश्रौषीज्जनश्रुत्येदमुच्चकैः ॥३२२॥

आजीवकानां समयं हित्वा **शब्दालपुत्रकः** । निर्ग्रन्थानां श्रमणानां शासनं प्रतिपन्नवान् ॥३२३॥

ततश्चाऽचिन्तयत्तत्र गत्वा **शब्दालपुत्रकम्** । **आजीवका**नां समये स्थापयाम्यद्य पूर्ववत् ॥३२४॥

इत्यागात्तत्र **गोशाल**स्तद्वेश्मा**ऽऽजीवकै**र्वृतः । तं च **शब्दालपुत्रो** न दृशाऽपि समभावयत् ॥३२५॥

शब्दालपुत्रं गोशालः स्वे संस्थापयितुं मते । श्रावकत्वाच्चलयितुं चा[9]ऽशक्तो निर्ययौ पुनः ॥३२६॥

¶अधि**राजगृहं वीर**श्चैत्ये **गुणशिला**ह्वये । गत्वाऽथ समवासार्षीत् सुरासुरनिषेवितः ॥३२७॥

चुलनीपितृतुल्यर्द्धि**र्महाशतक**नामकः । गृह्यभूत् तस्य पत्न्यश्च **रेवत्या**द्यास्त्रयोदश ॥३२८॥

---

१. **बहुलया** मु. । २. **०वणे नाम०** खं. १-३ । ३. **०गोलिकः** मु. । ४. **पोलाश०** खं. १, नू. मु. । ५. गवां दशसहस्री । ६. **पोलाश०** खं. १, नू. मु. । **०पुरे** खं. ४ । ७. आजीवः गोशालकमतम्, तद्भक्तः । ८. **भोऽद्य त्वा०** खं. १ । ९. **वाऽशक्तो** मु. ।

हिरण्यकोट्यो **रेवत्या** अष्टावष्ट व्रजाः पुनः । एका कोटी व्रजश्चैकोऽन्यासां प्रत्येकमप्यभूत् ॥३२९॥

चुलनीपितृवत्सोऽपि स्वाम्यग्रे श्रावकव्रतम् । नियमांश्चाऽग्रहीत् पत्नीस्तां[1] विना त्वमुचत् स्त्रियः ॥३३०॥

¶[**श्रावस्त्या**मन्यदा पुर्यां भगवान् विहरन् ययौ । तत्र **कोष्टक**संज्ञे चोपवने समवासरत् ॥३३१॥

तत्र[2] **चानन्द**तुल्यर्द्धिर्गृह्यासीन्**नन्दिनीपिता** । अश्विनीव शशाङ्कस्य तस्य **चाऽश्विवन्य**भूत् प्रिया ॥३३२॥

आकर्ण्य **श्रीमहावीर**वदनाद्धर्मदेशनाम् । श्रावकत्वं नियमांश्च सोऽप्या**नन्द** इवाऽग्रहीत् ॥३३३॥

तत्रै**वाऽऽनन्द**तुल्यर्द्धिर्गृह्यासील्**लान्तिका[3]पिता** । तत्पत्नी **फल्गुनी**नामा फल्गु[4] वल्गु प्रजल्पिनी ॥३३४॥

श्रीवीरस्वामिपादान्ते समाकर्णितदेशनः । श्रावकत्वं नियमांश्च सोऽप्या**नन्द** इवाऽऽददे ॥३३५॥

सुरैरप्यपरिक्षोभ्याः श्रावकत्वाद् गिरिस्थिराः । दशैवं श्रावकवराः **श्रीवीरस्वामिनो**ऽभवन् ॥३३६॥

¶[एवं च बोधयन् भव्यानम्भोजानीव भास्करः । भूयो जगाम **कौशाम्बीं** नगरीं परमेश्वरः ॥३३७॥

प्रभोश्चरमपौरुष्यां वन्दनायेन्दु-भास्करौ । स्वाभाविकविमानस्थौ तस्यां युगपदेयतुः ॥३३८॥

तयोर्विमानतेजोभिर्नभस्युद्योतिते सति । लोकस्तथैव तत्राऽस्थात् कौतुकव्यग्रमानसः ॥३३९॥

विज्ञायोत्थानसमयं **चन्दना** तु प्रवर्तिनी । **वीरं** प्रणम्य वसतिं स्वां ययौ सपरिच्छदा ॥३४०॥

मृगावती तु तत्रस्थ[5]मार्तण्डोद्यत[6]तेजसा । नाऽज्ञासीद् रात्रिमायातां तत्रैवाऽऽस्थाद्दिनभ्रमात् ॥३४१॥

चन्द्रार्कयोर्गतवतोर्ज्ञात्वा रात्रिं **मृगावती** । प्रतिश्रयमुपेयाय चकिता काललङ्घनात् ॥३४२॥

तामूचे **चन्दना** साध्वि ! कुलीनायास्तवेदृशम् । किं युज्यते यन्निशायां बहिरेकाकिनी स्थिता ? ॥३४३॥

इत्युक्ते **चन्दनां** तस्या क्षमयन्त्या मुहुर्मुहुः । घातिक्षयान्**मृगावत्या** उदपद्यत केवलम् ॥३४४॥

¶[निद्रान्त्याश्च प्रवर्तिन्या भुवो बाहुमुदक्षिपत् । तत्पार्श्वे यान्तमुरगं दृष्ट्वा केवलशक्तितः ॥३४५॥

प्रबुद्धया **चन्दनया** पृष्टा किं बाहुरुद्धृतः ? । महाहिरिह यातीति शशंस च **मृगावती** ॥३४६॥

भूयोऽपि **चन्दना**ऽवोचत् सूचीभेद्ये[7] तमस्यपि । **मृगावति** ! कथं दृष्टस्त्वयाऽहिर्विस्मयो मम ? ॥३४७॥

मृगावती भगवतीत्याचचक्षे प्रवर्तिनि ! उत्पन्नकेवलज्ञानचक्षुषा ज्ञातवत्यहम् ॥३४८॥

केवल्याशातनीं धिङ्मामित्यश्रान्तं[8] स्वगर्हया[9] । उत्पेदे केवलज्ञानं **चन्दना**या अपि क्षणात् ॥३४९॥

¶[इतश्च **गौतमो**ऽपृच्छन्नाथ ! भावाः स्वभावतः । किं यान्त्यन्यत्वमर्केन्दुविमाने यदिहेयतुः[10] ॥३५०॥

स्वाम्याख्यत् स्युर्दशाऽऽश्चर्याण्युपसर्गा[11] [1] यदर्हताम् । गर्भापहार[2]श्चन्द्रार्क[3]विमानावतरस्तथा ॥३५१॥

चमरोत्पातः[4] परिषद[5]भव्याऽष्टोत्तरं शतम् । सिद्धा[6] अपरकङ्कायां **कृष्णस्य**[7] गमनं तथा ॥३५२॥

असंयतार्चा[8] स्त्रीतीर्थं[9] हरिवंशकुलोद्भवः[10] । ततोऽसौ सङ्गतोऽर्केन्दुविमानावतरः खलु ॥३५३॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

¶[इत्याख्याय ततो नाथः **श्रावस्तीं** विहरन् ययौ । तस्यां च समवासार्षीदुद्याने **कोष्ठका**भिधे ॥३५४॥

---

१. ०**स्तां** खं. १ । तास्त्रयोदश पत्नीर्विनाऽन्याः स्त्रियोऽमुचत् सः । २. **तत्रैवाऽऽनन्द०** खं. १ । ३. ०**ल्लान्तका०** मु. । ४. अल्पं मनोहरं च । ५. **तत्रस्था मा०** खं. १ । ६. ०**द्योत०** खं. ४ । ७. प्रगाढं अन्धकारं सूचिभेद्यमुच्यते । ८. अविरतम् । ९. स्वनिन्दया । १०. यदिह अर्केन्दुविमाने ईयतुः ततः किं भावाः (पदार्थाः) स्वभावतः—स्वाभाविकरूपेणैव अन्यत्वं—स्वभाव-परिवर्तनं यान्ति—भजन्ति ? । ११. जैनमतानुसारेण अस्मिन् काले अत्र भरतक्षेत्रे दश आश्चर्याणि—आश्चर्यकारिघटनाः समजायन्त, तेषामत्र सूचना ।

तस्यां प्रागागतस्तेजोलेश्[1]याहतविरोधिकः । अष्टाङ्गनिमित्तज्ञानज्ञातलोकमनोगतः ॥३५५॥

अजिनोऽपि 'जिन'शब्दमात्मना संप्रकाशयन् । **हालाहला**कुम्भकार्या **गोशालो**ऽवसदापणे ॥३५६॥ (युग्मम्)

तस्य चाऽर्हन्निति ख्यातिं लोक आकर्ण्य मुग्धधीः । उपेत्योपेत्य विदधे निरन्तरमुपास[2]नाम् ॥३५७॥

¶इतश्च समये प्राप्ते **गौतमः** स्वाम्यनुज्ञया । प्राविशत् पुरि भिक्षार्थं चिकीर्षुः षष्ठपारणम् ॥३५८॥

गोशालोऽत्राऽस्ति सर्वज्ञोऽर्हन्नित्याकर्ण्य तत्र च । **गौतमः** सविषादोऽगादात्तभिक्षोऽन्तिके प्रभोः ॥३५९॥

यथावत् पारणं कृत्वा **गौतमः** समये प्रभुम् । पश्यतां पौरलोकानामपृच्छत् स्वच्छधीरिति ॥३६०॥

स्वामिन्नगर्यामेतस्यां व्याहरन्त्यखिला जनाः । सर्वज्ञ इति **गोशा[3]लं** किमेतद् घटते न वा ? ॥३६१॥

¶अथाऽऽख्यद् भगवानेष सूनुर्मङ्खस्य **मङ्खलेः** । अजिनोऽपि जिनंमन्यो **गोशालः** कपटालयः ॥३६२॥

मयैव दीक्षितश्चायं शिक्षां च ग्राहितो मया । मिथ्यात्वं प्रतिप[4]न्नो मे सर्वज्ञो नैष गौतम ! ॥३६३॥

¶तत्तु स्वामिवचः श्रुत्वा पौराः पुर्यामितस्ततः । एवं बभाषिरेऽन्योऽन्यं चत्वरेषु त्रिकेषु च ॥३६४॥

हंहो अर्हन्निहायातो **वीरस्वामी** वदत्यदः । **गोशालो मङ्खलिसुतो** मिथ्यासर्वज्ञमान्यसौ ॥३६५॥

जनश्रुत्या ततः श्रुत्वा **गोशालः** कालसर्पवत् । आपूर्यमाणः कोपेन तस्था**वाजीवका**वृतः ॥३६६॥

¶इतश्च स्वामिनः शिष्य **आनन्दः** स्थविराग्रणीः । षष्ठपारणकं कर्तुं भिक्षार्थं प्राविशत् पुरि ॥३६७॥

हालाहलागृहासीनो **गोशाल**स्तत्प्रदेशगम् । **आनन्दमुनि**माहूय साधिक्षेपमदोऽवदत् ॥३६८॥

भो **आनन्द** ! तवाऽऽचार्यो लोकात् सत्कारमात्मनः । इच्छन् **वीरः** सभान्[5]वक्षं मां तिरस्कुरुतेतराम् ॥३६९॥

मङ्खपुत्रमनर्हन्तमसर्वज्ञं च वक्ति माम् । तेजोलेश्यां न मे वेत्ति विपक्षदहनक्षमाम् ॥३७०॥

भस्मराशीकरिष्यामि तमहं सपरिच्छदम् । त्वामेवैकं विमोक्ष्यामि दृष्टान्तोऽत्र निशम्यताम् ॥३७१॥

¶**अवसरः प्रसरश्च संवादः कारक**स्तथा । **भलनो** वणिजोऽभूवन् **क्षेमिला**यां पुरा पुरि ॥३७२॥

भाण्डैरापूर्य शकटान्निर्ययुस्ते वणिज्यया । यान्तश्च निर्जलारण्यं विविशुः किञ्चिदध्वनि ॥३७३॥

ते पञ्चापि तृषाक्रान्ता मरुमार्गगता इव । जलं गवेषयामासुः पर्यटन्तो महाटवीम् ॥३७४॥

भ्राम्यन्न**वसरः** पञ्चशिखरं [6]वामलूरकम् । ददर्शाऽदर्शयत्तेषां चतुर्णां सुहृदामपि ॥३७५॥

ते तस्य पूर्वशिखरं सम्भूयाऽस्फोटयन् द्रुतम् । तस्माच्च लेभिरे वारि तत् पीत्वा सुस्थतां ययुः ॥३७६॥

¶अथोचे **प्रसरो**ऽपाच्यशृङ्गमप्यस्य दीर्यताम् । लप्स्यामहे नूनमितो वस्त्वन्यदपि किञ्चन ॥३७७॥

अथाऽब्रवी**दवसरः** खननं नाऽस्य युज्यते । उत्थास्यत्यहिरेतस्मन्[7]नाकुरोको हि भोगिना[8]म् ॥३७८॥

अवादीदथ **संवादो** विसंवादोऽप्यभूदिह । यत् परिस्फोटितात् पूर्वशिखरान्नाऽहिरुत्थितः ॥३७९॥

भूयोऽ**प्यवसरो**ऽवोचद्दैवादिह पयोऽभवत् । अथोचे **कारको** दैवाद् द्रम्मा इह नु भाविनः ॥३८०॥

इत्युदित्वा तत् खनितुं समारभत **कारकः** । मतं ममेदं नेत्युक्त्वा ग[9]न्त्री**मवसरो** ययौ ॥३८१॥

बभाषे **भलनो** यातो**ऽवसरो** यदि यातु तत् । विनाऽप्यमुं खनिष्याम इति सर्वेऽपि तेऽखनन् ॥३८२॥

---

१. तेजोलेश्यानाम्न्या शक्त्या हता विरोधिनो येन सः । २. **०सनम्** नू. मु. । ३. **गोशालः** खं. १-४ । ४. मामुद्दिश्य इत्याशयो लक्ष्यते । ५. सभासमक्षम् । ६. वामलूरः—वल्मीकः 'राफडो' इति गुर्जरभाषायाम् । ७. नाकुः—वल्मीकः । ओको गृहम् । ८. सर्पाणाम् । ९. शकटम् ।

खातात्तस्मान्नाकुशृङ्गात् सद्यो द्रम्मा विनिर्ययुः । विभज्या**ऽवसर**वर्जं चत्वारो जगृहुश्च[1] तान् ॥३८३॥
तृतीयमपि ते नाकुशिखरं लोभतोऽखनन् । रूप्यं प्रापु[2]र्जगृहुश्च तद् द्रम्मानपहाय तान् ॥३८४॥[3]
चख्नुश्चतुर्थमपि ते शृङ्गं स्वर्णं च लेभिरे । ततो रजतमप्यौज्झन् सुवर्णादानलोभतः ॥३८५॥
रत्नानि पञ्चमे शृङ्गे भविष्यन्तीति बुद्धितः । चख्नुस्तदपि लोभान्धा लाभाल्लोभो हि वर्धते ॥३८६॥
अत्यन्तमथितादब्धेः कालकूट इवोत्कटः । तस्माच्छृङ्गात् खन्यमानादुत्तस्थौ दृग्विषोरगः[4] ॥३८७॥
वल्मीकाग्रस्थितः सोऽहिः प्राक् सूर्यं प्रेक्ष्य तान् दृशा । भस्मीचकार चतुरः सगन्त्रीवृषभानपि ॥३८८॥
निर्लोभ इ**त्यवसरं** सगन्त्रीवृषमप्यथ । तस्याऽहेर्देव्यधिष्ठात्री प्रापयत् स्थानमीप्सितम् ॥३८९॥
धक्ष्यामि त्वद्गुरुं सर्पोऽधाक्षीत्तांश्चतुरो यथा । मोक्ष्यामि त्वामहं सोऽहिर्मुमोचा**ऽवसरं** यथा ॥३९०॥
¶ततोऽसमाप्तभिक्षार्थ एवा**ऽऽनन्दो** ययौ प्रभुम् । **गोशालो**क्तं तदाचख्यावपृच्छच्चेति शङ्कितः ॥३९१॥
भस्मराशीकरिष्यामीत्युक्तं **गोशालके**न यत् । उन्मत्तभाषितं तत् किं तत्कर्तुमथवा क्षमः ? ॥३९२॥
अथाऽऽचचक्षे भगवानर्हद्भ्यः सोऽन्यतः[5] क्षमः । अर्हतामपि सन्तापमात्रं कुर्यादनार्यधीः ॥३९३॥
तद् गत्वा **गौतमा**दीनां शंसेदं ते यथा हि तम् । इहाऽऽगतं नोदनया[6] धर्म्ययापि तुदन्ति[7] न ॥३९४॥
¶तेषां गत्वाऽऽख्य**दानन्द**स्तदा **गोशालको**ऽपि हि । तत्राऽऽगात् स्वामिनोऽग्रे चाऽवस्थाय व्यब्रवीदिति ॥३९५॥
भोः **काश्यप** ! वदस्येवं **गोशालो मङ्खले**ः सुतः । अन्तेवासी ममेत्यादि तन्मृषा भाषितं तव ॥३९६॥
गोशालस्तव यः शिष्यः स हि शुक्ला[8]भिजातिकः । धर्मध्यानस्थितो मृत्वा त्रिदशेषूदपद्यत ॥३९७॥
तद्देहेऽस्मिन्नुपसर्गपरीषहसहेऽविशम् । **उदाय**नामाऽहमृषिः परित्यज्य निजं वपुः ॥३९८॥
ततो मामपरिज्ञाय **गोशालं मङ्खले**ः सुतम् । स्वशिष्यं कथमाख्यासि ? न खल्वसि गुरुर्मम ॥३९९॥
¶स्वाम्यथोचे यथाऽऽरक्षैः क्रम्यमाणो मलिम्लुचः । गर्तं दुर्गं वनं वाऽपि स्वान्तर्धानमना[9]प्नुवन् ॥४००॥
ऊर्णालोम्ना शणलोम्ना तूलांशेन तृणेन वा । मन्यतेऽन्तरदत्तेनाऽऽत्मानमावृतमल्पधीः ॥४०१॥
एवं त्वमपि **गोशाला**[10]ऽनन्योऽप्याख्यान् स्वमन्यथा । किमर्थं भाषसेऽलीकं ? स एवास्यपरो न हि ॥४०२॥
एवं स्वामिगिरा क्रुद्धो **गोशालो**प्यब्रवीत् प्रभुम् । अद्य भ्रष्टोऽसि नष्टो[11]ऽसि न भवस्येष **काश्यप** ! ॥४०३॥
¶सर्वज्ञशिष्यः **सर्वानुभूति**र्गुर्वनुरागतः । अक्षमस्तद्वचः सोढुं **गोशालक**मभाषत ॥४०४॥
गुरुणा दीक्षितोऽनेन शिक्षितोऽस्यमुनैव हि । निह्नुषे हेतुना केन ? **गोशाल** ! त्वं स एव हि ॥४०५॥
अथ **गोशालकः** कोपात्तेजोलेश्यामनाहताम् । **सर्वानुभूतये**ऽमुञ्चद् दृग्ज्वालामिव दृग्विषः ॥४०६॥
निर्दह्यमानः **सर्वानुभूतिर्गोशाल**लेश्यया । शुभध्यानपरो मृत्वा **सहस्त्रारे** सुरोऽभवत् ॥४०७॥
गोशालोऽपि हि तत्कालं स्वलेश्याशक्तिगर्वितः । निर्भर्त्सयितुमारेभे भगवन्तं पुनः पुनः ॥४०८॥
स्वामिशिष्यः **सुनक्षत्र**स्तमथ स्वामिनिन्दकम् । गुरुभक्त्याऽनुशास्ति स्म भृशं **सर्वानुभूति**वत् ॥४०९॥
गोशालमुक्तया तेजोलेश्यया प्रज्वलत्तनुः । प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्याऽऽदाय भूयो व्रतानि च ॥४१०॥

---

१. **जगृहुस्ततः** खं. १ । २. **प्राप्य ज०** खं. ४ । ३. श्लोकोऽयं नू. मु. नास्ति । ४. दृष्टिविषः सर्पः । ५. अर्हद्भ्यः प्रति सः अन्यतः—अन्यसामान्यजनापेक्षया क्षमः इत्यर्थः प्रतिभाति । वस्तुतः '**सोऽन्यतोऽक्षमः**' '**सोऽन्यथाऽक्षमः**' इति पाठः स्यात् तदा वरमिति कल्प्यते । सः अन्यतः—अन्यथा वा अन्येन प्रकारेण न क्षमः, सन्तापमात्रं तु अर्हतामपि कुर्यात्—इत्याशयः सम्भाव्यतेऽत्र । ६. प्रेरणया—उत्तेजनया इत्यर्थः । ७. **नुदन्ति** नू. मु. । ८. उत्तमः । ९. **०मवाप्नु०** मु., नू. मु. । १०. गोशालादनन्यः । ११. **भ्रष्टो०** खं. १-४ ।

आलोच्याऽथ प्रतिक्रम्य क्षमयित्वाऽखिलान् मुनीन् । **सुनक्षत्रमुनि**र्मृत्वाऽ**च्युत**कल्पे सुरोऽभवत् ॥४११॥ (युग्मम्)

¶जितका[1]शी च **गोशाल**स्ततोऽतिपरुषाक्षरम् । समाक्रोशन्निजगदे स्वामिना करुणाजुषा ॥४१२॥

दीक्षितः शिक्षितश्चाऽसि श्रुतभाक् च मया कृतः । ममैवाऽवर्णवादी त्वं कोऽयं ते धीविपर्ययः ? ॥४१३॥

स्वामिना स्वयमित्युक्तो **गोशालः** कुपितो भृशम् । अपे[2]त्य किञ्चिदमुचत् **तेजोलेश्यां** प्रभुं प्रति ॥४१४॥

स्वामिन्यप्रभविष्णुः सा [3]महावात्येव पर्वते । प्रभुं प्रदक्षिणीचक्रे भक्तिभागनुहारिणी[4] ॥४१५॥

सन्तापमात्रं स्वाम्यङ्गेऽभूत् **तेजोलेश्य**या तया । तीरक[5]क्षोद्भवेनेव दावेन सरिदम्भसः ॥४१६॥

अकार्याय प्रयुक्ता धिगनेनेति क्रुधेव सा । तेजोलेश्या निवृत्याऽङ्गे **गोशाल**स्याऽविशद् बलात् ॥४१७॥

तया[6]ऽन्तर्दह्यमानोऽपि **गोशालो** धाष्टर्यमाश्रितः । भगवन्तं **महावीर**मभ्यधत्तैवमुद्धतः ॥४१८॥

मत्तेजोलेश्यया ध्वस्तः षण्मासान्ते हि **काश्यप** ! । पित्तज्वरपराभूतश्छद्मस्थोऽपि विपत्[7]स्यसे ॥४१९॥

¶स्वाम्यथोवाच **गोशाल** ! मृषा ते वागहं यतः । अन्यानि षोडशाब्दानि विहरिष्यामि केवली ॥४२०॥

स्वतेजोलेश्ययैव त्वं पुनः पित्तज्वरार्दितः । विपत्स्यसे सप्तदिनपर्यन्ते नात्र संशयः ॥४२१॥

तेजोलेश्याक्लिश्यमानवपुष्को विलपन्नथ । भूमौ पपात **गोशालः** शालद्रुरिव वायुना ॥४२२॥

गुर्ववज्ञाप्रकुपिता मुनयो **गौतमा**दयः । एवं [8]मर्माविधा वाचोच्चकै**र्गोशाल**मूचिरे ॥४२३॥

"धर्माचार्यप्रातिकूल्यभाजां भो ! भवतीदृशम् । तेजोलेश्या क्व तव सा धर्माचार्ये नियोजिता ? ॥४२४॥

सुचिरं विब्रुवाणोऽपि निघ्नन्नपि महामुनी[9] । कृपयोपेक्षितो भर्त्रा स्वयमेव विपत्स्यसे ॥४२५॥

व्यपत्स्यथाः पुराऽपि त्वं **वैशिका[10]यन**लेश्यया । स्वलेश्यया शीत[11]या त्वां नाऽरक्षिष्यद्यदि प्रभुः[12]" ॥४२६॥

¶शार्दूल इव गर्ताऽन्तः पतितस्तेषु साधुषु । [13]निकर्तुं सोऽक्षमस्तस्थावु[14]द्वेल्लनपरः क्रुधा ॥४२७॥

निःश्वसन् दीर्घमुष्णं च दंष्ट्रा-लोमानि चोत्खनन् । पादाभ्यां ताडयन्नुर्वी हतोऽस्मीति मुहुर्ब्रुवन् ॥४२८॥

निष्क्रम्य स्वामिसदसो दस्युवद्वीक्षितो जनैः । **हालाहला**कुम्भकार्या **गोशालो**ऽगमदापणम् ॥४२९॥ (युग्मम्)

¶अथ स्वामी मुनीनूचे तेजो **गोशालके**न यत् । अस्मद्वधाय प्रक्षिप्तं तस्येयं शक्तिरूर्जिता ॥४३०॥

वत्सा-ऽच्छ-कुत्स-मगध-वङ्ग-मालव-कोशलान् । [15]पाट-लाट-वज्रि-मालि-मलया-बाधका-ङ्गकान् ॥४३१॥

काशीन् [16]सह्योत्तरान् देशान् निर्दग्धुं षोडशेश्वरा । तेजोलेश्या **गोशाल**स्य तपसोग्रेण साधिता ॥४३२॥

ते विसिष्मियिरे सर्वे मुनयो **गौतमा**दयः । सन्तः शक्तौ परस्यापि मात्सर्यं न हि बिभ्रति ॥४३३॥

¶**गोशालको**ऽपि स्वेनैव दह्यमानोऽथ तेजसा । तापशान्त्यै पपौ मद्यं दधानो मद्यभाजनम् ॥४३४॥

मदोन्मत्तो गायति स्म **गोशालो** नृत्यति स्म च । **हालाहलायाः** प्रणतिं प्राञ्जलिश्चाऽकरोन्मुहुः ॥४३५॥

---

१. **०कासी** खं. १ । २. **उपेत्य** मु., नू. मु. । ३. वातानां (वायूनां) समूहो वात्या, महती वात्या । ४. भक्ति भजन्—भक्तो यो जनः तं अनुहारिणी—तदनुकरणं कुर्वन्ती । ५. नदीतीरवर्ति—शुष्कवने उद्भूतेन दावानलेन सरितो जलस्य यथा तापमात्रं स्यात् तथा । ६. **तया निर्दह्य०** खं. १ । ७. **विपद्यसे** खं. ३ । **विपत्स्यते** मु. । ८. मर्मभेदिन्या । ९. **०मुनीन्** खं. १ । १०. वैशिकायननाम्नस्तापसेन मुक्तया तेजोलेश्यया । ११. स्वीयया शीतलेश्यया । १२. महावीरप्रभुः । १३. **निःकर्तुं** नू. मु. । पराभवं कर्तुम् । १४. क्रुधा दह्यमान इत्याशयः । १५. **पाठ-लाठ** खं. १-४ । १६. **सुह्मो०** नू. मु. । **सुब्रह्मो०** खं. १ ।

अङ्गरागीचकाराऽङ्गे भाण्डार्थं[1] मृदितां[2] मृदम् । लुलोठ च गृहस्रोतोजले[3] तच्चाऽपिबन्मुहुः ॥४३६॥

असम्बद्धविरुद्धानि प्रजजल्प वचांसि च । शिष्यैः सशोकैः स उपचर्यमाणोऽत्यगाद्दिनम् ॥४३७॥

¶**गोशालो**पासकस्तत्रा**ऽयंपुलो** धर्मजागरम् । पूर्वरात्रापररात्रे कुर्वन्नेवं व्यचिन्तयत् ॥४३८॥

तृणगोपालिका किंसंस्थानेति न हि वेद्म्यहम् । गत्वा पृच्छामि **गोशालं** सर्वज्ञं गुरुमात्मनः ॥४३९॥

एवं निश्चित्य गोसर्गे[4]ऽनर्घ्यभूषणभृद्ययौ । **हालाहला**गृहेऽपश्यद् **गोशालं** च तथास्थितम् ॥४४०॥

लज्जयाऽथाऽपचक्राम द्रुतद्रुत**मयंपुलः** । **गोशाल**शिष्यैः स्थविरैर्दृष्टश्च जगदे च सः ॥४४१॥

अयंपुल ! निशायां ते पश्चिमायामजायत । तृणगोपालिकासंस्थाविषयः संशयः खलु ? ॥४४२॥

विस्मितः सोऽप्युवाचैवमेवमेतन्महर्षयः । **गोशाल**चेष्टितं गोप्तुं ते भूयस्तं बभाषिरे ॥४४३॥

गायन्नृत्यन् पात्रपाणिरञ्जलिं च करोति यत् । निर्वाणप्राप्तिलिङ्गानि तदाख्याति गुरुस्तव ॥४४४॥

यदेतत् पश्चिमं गेयं नृत्यमञ्जलिकर्म च । पानं मृदङ्गरागादि यदन्यदपि किञ्चन ॥४४५॥

गोशालस्य चतुर्विंशस्यार्हतो मोक्षलक्ष्म तत् । गत्वाऽमुं पृच्छ सन्देहं सर्वज्ञो ह्येष ते गुरुः ॥४४६॥

इत्युक्तस्तैरभिगन्तुं स प्रावर्तिष्ट तेऽपि हि । तस्याऽऽगमं संशयं च **गोशाल**स्य पुरोऽवदन् ॥४४७॥

तेऽन्यतो मद्यपात्रादि **गोशाले**न व्यमोचयन् । आसने चाऽऽसयाञ्चक्रुस्तदा चाऽऽगा**दयंपुलः** ॥४४८॥

ततो निषण्णमग्रे तमूचे **गोशालको**ऽपि हि । तृणगोपालिका किंसंस्थानेति तव संशयः ॥४४९॥

तृणगोपालिकां विद्धि वंशीमूलसमाकृतिम् । श्रुत्वेति मुदितः सद्यो**ऽयंपुलः** स्वाश्रयं ययौ ॥४५०॥

¶अन्येद्युश्चेतनां लब्ध्वा ज्ञात्वाऽन्तसमयं निजम् । शिष्यानाहूय **गोशालो** व्याजहारेति सादरः ॥४५१॥

मृतस्य मे वपुः स्नप्यं[5] गन्धाम्भोभिर्विलेपनैः । सुगन्धिभिर्विलेप्यं चाऽऽमोच्यं[6] चोत्कृष्टवाससा ॥४५२॥

भूष्यं च भूषणैर्दिव्यैरारोप्यं तदनन्तरम् । सहस्रवाह्यां शिबिकां ततो निःसार्यमुत्सवात् ॥४५३॥

अयमत्राऽवसर्पिण्यां चतुर्विंशो जिनेश्वरः । **गोशालः** प्रययौ मोक्षमित्युद्घोष्यं पुरेऽखिले ॥४५४॥

ते तथा प्रत्यपद्यन्त **गोशालो**ऽप्यह्नि सप्तमे । जातशुद्धाशयः पश्चात्तापादेवमचिन्तयत् ॥४५५॥

¶अहो ! पापोऽहमर्हन्तं **वीरं** धर्मगुरुं निजम् । नितान्तमाशातितवांस्त्रिधाऽप्यत्यन्तदुर्मतिः ॥४५६॥

अभाणयं च सर्वज्ञमात्मानं सर्वतोऽपि हि । मृषोपदेशैः सत्याभैः सर्वं लोकं[7] प्रतारयन् ॥४५७॥

धिङ् महर्षी मया दग्धौ गुरुगृह्यावुभौ[8] च तौ । तेजोलेश्या ★स्वदाहायाऽमुच्यत स्वामिने च धिक् ! ॥४५८॥

कृते दिनानां स्तोकानां किमकार्यं मया कृतम् । भूयिष्ठनरकावासविनिवासनिबन्धनम् ? ॥४५९॥

न केवलमयं स्वात्मा नरकायाऽतिथीकृतः । किं त्वयं सकलो लोकोऽप्यसन्मार्गोपदेशतः ॥४६०॥

भवत्वियत्यपि गते लोको यातु पथैव हि । विमृश्यैवं समाहूय शिष्यानेवमथाऽवदत् ॥४६१॥

¶भो ! भोः ! शृणुत सर्वेऽपि नाहमर्हन्न केवली । किं त्वस्मि **मङ्खलिसुतो गोशालो वीर**शिष्यकः ॥४६२॥

आश्रयाशो[9] वह्निरिव प्रत्यनीको[10] गुरोरहम् । मया दम्भादियत्कालमात्मा लोकश्च वञ्चितः ॥४६३॥

---

१. **भाण्डार्थे** खं. ३-४ । २. **मृदतां** खं. १ । ३. गृहस्य मलिनजलनिर्गमनस्थानं स्रोतः, 'खाळ' इति भाषायाम् । ४. प्रभाते । ५. **स्नाप्यं** मु. । ६. आच्छादितव्यम् । ७. **सर्वलोकं** खं. १. । ८. गुरुवशवर्तिनौ । ९. वह्निर्यथा स्वमाश्रयमेव अश्नाति—दहति । १०. विरोधी । ★. **च दाहाया०** इति स्यात् तदा वरम् ।

छद्मस्थोऽहं मरिष्यामि दह्यमानः स्वतेजसा । वामांह्रौ रज्जुभिर्बद्ध्वा कर्षणीयः पुरीह भोः ! ॥४६४॥

निष्ठीवद्भिर्मम मुखे मां कर्षद्भिर्मृतश्ववत् । घोषणीयमिदं पुर्यां त्रिक-शृङ्गाटकादिषु ॥४६५॥

स एष **मङ्खलिसुतो गोशालो** दम्भितप्रजः । मुनिघात्यजिनो दोषनिधानं गुरुतल्पगः[1] ॥४६६॥

जिनस्तु भगवान् **वीरः** सर्वज्ञः करुणानिधिः । हितोपदेष्टा न्यह्नोष्ट **गोशाल**स्तं मुधैव हि ॥४६७॥

इत्यर्थे शपथं दत्त्वा व्यथया स व्यपद्यत । तच्छिष्याश्च कुलालौकोद्वाराणि पिदधुर्ह्रिया ॥४६८॥

श्रावस्तीमालिखंस्तत्र शिष्याः शपथमुक्तये । तथा **गोशाल**माकर्षन् कुर्वन्तो घोषणादिकम् ॥४६९॥

ततो निष्क्रमयामासुस्तद् **गोशाल**कलेवरम् । ऋद्ध्या महत्या तच्छिष्याश्चक्रुश्च ज्वलनातिथिम् ॥४७०॥

प्रभुः **श्रीवर्धमानो**ऽपि **मेण्ढकग्रामम**भ्यगात् । चैत्ये च समवासार्षीत्तत्र **कोष्टक**नामनि ॥४७१॥

स्वामिनं तत्र चाऽपृच्छत् समये **गौतमो** मुनिः । **गोशालः** कां गतिमगात् ? स्वाम्यूचे सो**ऽच्युतं** गतः ॥४७२॥

भूयोऽपि **गौतमो**ऽपृच्छत् स्वामिन्नीदृग्भिरप्यघैः । स दुरात्मा कथं देवो बभूवाऽश्चर्यमत्र मे ॥४७३॥

स्वाम्याचख्यौ निन्दति योऽवसाने दुष्कृतं निजम् । न दूरे तस्य देवत्वं **गोशालो**ऽपि तथाऽकरोत् ॥४७४॥

पप्रच्छ **गौतमो**ऽथैवं काले च्युत्वा तु सो**ऽच्युतात्** । स्वामिन्नुत्पत्स्यते कुत्र ? कदा सिद्धिं च यास्यति ? ॥४७५॥

स्वाम्युवाचाऽत्रैव **जम्बूद्वीपे** वर्षे च **भारते** । भाव्युपविन्ध्यं[2] पुण्ड्रेषु[3] **शतद्वारं** महापुरम् ॥४७६॥

तत्र **संमुचि**भूपस्य **भद्रा**कुक्षिभवः सुतः । **गोशाल**जीवो भविता **महापद्मो**ऽभिधानतः ॥४७७॥

स च भावी महाराजस्तस्योभौ यक्षपुङ्गवौ । **पूर्णभद्र-माणिभद्रौ** सैनापत्यं[4] करिष्यतः ॥४७८॥

तस्याऽपरं गुणोद्भूतं **देवसेन** इति प्रजाः । नामधेयं करिष्यन्ति भागधेय[5]महानिधेः ॥४७९॥

तस्योच्चैश्चक्रिण इवोत्पत्स्यतेऽद्भुततेजसः । हस्ती श्वेतश्चतुर्दन्त ऐरावण[6] इवाऽपरः ॥४८०॥

तत्राऽऽरूढवतस्तस्य तद्दृद्धि[7]मुदिता जनाः । **विमलवाहन** इति करिष्यन्त्यभिधान्तरम् ॥४८१॥

तस्याऽन्यदा पूर्वभवाभ्यस्तर्षि[8]द्वेषकर्मणा । उत्पत्स्यते श्रमणेषु नितान्तं दुष्टबुद्धिता ॥४८२॥

निन्दनैस्ताडनैर्बन्धैरुड्डाहै[9]र्हननैश्च सः । श्रुतमात्रान् दृष्टमात्रान् मुनीन् विनटयिष्यति ॥४८३॥

तं च विज्ञापयिष्यन्ति पौरामात्यादयोऽप्यदः । भूभुजां युज्यते दुष्टनिग्रहः साधुपालनम् ॥४८४॥

अमूंस्त्वनागसः[10] साधून् भिक्षावृत्तींस्तपोधनान् । स्वामिन् ! न पासि चेन्मा स्म पासीस्तन्निग्रहस्तु किम् ? ॥४८५॥

कोपिष्यति च चेत् कोऽपि निरागास्ताडनान्मुनिः । स्वतेजसा तदा स त्वां सराष्ट्रमपि धक्ष्यति ॥४८६॥

तैरित्युक्तो विना भावं तद्वचः प्रतिपत्स्यते । सोऽन्यदा तु रथारूढः क्रीडयोद्यानमेष्यति ॥४८७॥

स त्रिज्ञानं[11] मुनिं सिद्धतेजोलेश्यं **सुमङ्गलम्** । कायोत्सर्गस्थितं तत्र द्रक्ष्यत्यातापनापरम् ॥४८८॥

सोऽथ निष्कारणक्रुद्धो विरुद्धः साधुदर्शने[12] । तं रथाग्रेण पर्यस्य महर्षिं पातयिष्यति ॥४८९॥

---

१. गालिशब्दोऽयम् । गुरुपत्न्या व्यभिचारकारी जन एतया गाल्या धिक्क्रियते । अहं तादृशजनतुल्य इति गोशालः स्वं वक्ति। **०तल्पकः** खं. १ । २. **०विन्ध्य** खं. ४ । ३. **पुंढ्रे०** मु., नू. मु. । ४. **सैना०** खं. ४ । ५. भाग्यवतः । ६. **एरा०** खं. १ । ७. **तद्दृष्टि०** मु. । **तद्वृत्ति०** खं. ४ । ८. **०भ्यस्तविद्वेष०** खं. १ । ९. **०स्द्दाहै०** खं. १-३-४ । १०. अनपराधान् । ११. ज्ञानत्रयधरम् । १२. **०दर्शनम्** खं. १ ।

स उत्थाय मुनिर्भूयः कायोत्सर्गं करिष्यति । तथैव भूपतिर्भूयस्तं पृथ्व्यां पातयिष्यति ॥४९०॥

उत्थाय स्थास्यति पुनः कायोत्सर्गं **सुमङ्गलः** । प्रयुज्य चाऽवधिं ज्ञात्वा तद्भवानिति वक्ष्यति ॥४९१॥

रे ! रे ! न **देवसेनो**ऽसि न वा **विमलवाहनः** । स्मर **गोशालको**ऽसि त्वं सूनुर्मङ्खस्य **मङ्खलेः** ॥४९२॥

येन चाऽऽशातितो धर्मगुरुश्चरमतीर्थकृत् । तच्छिष्यौ च परिप्लुष्टौ दुर्मदेन तदा[1] त्वया ॥४९३॥

यथा हि तैस्तदा क्षान्तं क्षमिष्येऽहं तथा न हि । भूयः करिष्यसेऽदश्चेद् धक्ष्यामि त्वां क्षणात्तदा ॥४९४॥

तेनेत्युक्तो[2]ऽधिकं दीप्तः सर्पिःसिक्त इवाऽनलः । पातयिष्यति भूयोऽपि **महापद्मः सुमङ्गलम्** ॥४९५॥

क्रमानपेत्य सप्ताष्टान् स तेजोलेश्यया मुनिः । निधक्ष्यति **महापद्मं** सरथ्य-रथ-सारथिम् ॥४९६॥

तत्कर्माऽऽलोच्य स मुनिः पालयित्वा चिरं व्रतम् । अन्ते च मासानशनं कृत्वा **सर्वार्थ**मेष्यति ॥४९७॥

त्रयस्त्रिंशत्सागरस्याऽऽयुषोऽन्ते स परिच्युतः । **महाविदेहे**षूत्पद्य दीक्षया मोक्षमेष्यति ॥४९८॥

॥**महापद्मो**ऽपि निर्दग्धः सप्तमोर्वीं गमिष्यति । क्रमादुत्पस्यते द्विर्द्विः सर्वेषु नरकेषु सः ॥४९९॥

तिर्यग्जातिषु सर्वासूत्पत्स्यतेऽथ मुहुर्मुहुः । स शस्त्रवध्यः सर्वत्र दाहार्तश्च मरिष्यति ॥५००॥

इत्थं कालमनन्तं तु भवान् भ्रान्त्वाऽतिदुःखदान् । स समुत्पत्स्यते वेश्या बही **राजगृहात्** पुरात् ॥५०१॥

सुप्ता भूषणलुब्धेन कामिना सा हनिष्यते[3] । भूयो **राजगृह**स्याऽन्तर्वेश्या भूत्वा विपत्स्यते ॥५०२॥

स **विन्ध्य**मूले **वेभेले**[4] सन्निवेशे भविष्यति । विप्रकन्याऽथ विप्रेण केनापि परिणेष्यते ॥५०३॥

गुर्विणी श्वशुरगृहादायान्ती दाव[5]वह्निना । मार्गे दग्धोत्पत्स्यतेऽग्निकुमारेषु सुरेषु सा ॥५०४॥

ततोऽपि मानुषो भावी प्रव्रज्यां च ग्रहीष्यति । विराधितश्रामण्यः सन्नसुरेषु भविष्यति ॥५०५॥

पुनः पुनर्मर्त्यभवान् कतिचित् प्राप्य सोऽसकृत् । विराधितश्रामण्यः सन् भविष्यत्यसुरादिषु ॥५०६॥

पुनश्च मानुषीभूयाऽतीचाररहितं व्रतम्[6] । पालयित्वा स **सौधर्मे** कल्पे देवो भविष्यति ॥५०७॥

एवं सप्तभवान् यावच्छ्रामण्यमनुपाल्य सः[7] । कल्पे कल्पे समुत्पद्य **सर्वार्थ**मपि यास्यति ॥५०८॥

ततश्च्युत्वा **विदेहेषु** भूत्वाऽऽढ्यतनयः सुधीः । **दृढप्रतिज्ञो** नाम्ना स विरक्तः प्रव्रजिष्यति ॥५०९॥

स जातकेवलो ज्ञात्वाऽऽ**गोशालक**भवान्निजान् । गुर्ववज्ञामुनिवधमूलान् शिष्येषु शंसिता ॥५१०॥

निर्देक्ष्यति च शिष्येभ्यो गुर्ववज्ञादि सर्वथा । न कार्यमन्वभूवं हि तत्फलानि बहून् भवान् ॥५११॥

स्वशिष्यान् बोधयित्वैवं विहरन्नवनीतलम् । कर्मक्षयेण **गोशाल**जीवो निर्वाणमेष्यति ॥५१२॥

॥भूयोऽपि **गौतमो**ऽपृच्छत् केन प्राग्जन्मकर्मणा । प्रत्यनीको बभूवैवं **गोशालो** भगवंस्तव ? ॥५१३॥

अथाऽऽख्यद् भगवानत्र (नेवं ?) जम्बूद्वीपेऽत्र **भारते** । प्राक्चतुर्विंशतावर्ह**न्नुदायो** नामतोऽभवत् ॥५१४॥

तस्य मोक्षमहिमानं कर्तुमीयुः सुरासुराः । प्रत्यन्तवासी[8] तानेकः प्रेक्ष्य जातिस्मरोऽभवत् ॥५१५॥

प्रत्येकबुद्धः प्राव्राजीत् स तदैव महाशयः । आर्पयद् व्रतिलिङ्गं च तस्मै शासनदेवता ॥५१६॥

तप्यमानं तपस्तीव्रं पूज्यमानं जनैश्च तम् । दृष्ट्वोपेत्**येश्वरो** नाम तं पप्रच्छाऽतिदुर्मतिः ॥५१७॥

---

१. **तथा** खं. १ । २. **०त्युक्ते०** मु. । ३. सप्तमीं नरकभूमिम् । ४. **०ष्यति** खं. १ । ५. **चोभेले** मु. । ६. **दव०** मु. । ७. **०रहितव्रतम्** खं. १ । ८. **च** मु. । ९. देशस्य सीम्नि निवसन् ।

केन त्वं दीक्षितः ? कुत्रोत्पन्नः ? किं वा कुलं तव ? । कुतो वा सूत्रमर्थं च समुपार्जितवानसि ? ॥५१८॥
प्रत्येकबुद्धः स महामुनिराख्यदशेषतः । दध्यौ चे**तीश्वरो** नूनं दम्भेनाऽत्ति[1] प्रजामसौ ॥५१९॥
मन्ये यादृगनेनोक्तं तादृग् वक्ता जिनोऽपि हि । यद्वाऽपमोहो नेदृक्षं स वदेद् यामि तं ततः ॥५२०॥
प्रव्रज्यामभिनन्दामि सर्वदुःखापहामिति । ध्यात्वैवं स ययौ तत्र न चाऽपश्यज्जिनेश्वरम् ॥५२१॥
पार्श्वे गणधरस्याथ प्रव्रज्यां स उपाददे । मोहगर्भितवैराग्यः कपिवन्मन्दबुद्धिकः ॥५२२॥
मोक्षप्राप्ते जिने पर्षद्यासीनो गणभृज्जगौ । यावज्जिनोक्तसूत्रार्थमालापस्तावदित्यभूत् ॥५२३॥
अप्येकं पृथिवीजीवं विनाशयति यः खलु । असंयतः समाख्यातो जैनेन्द्रे स हि शासने ॥५२४॥
ईश्वरोऽचिन्तयच्चैवं जीवा अवनिकायिकाः । सर्वत्रापि विमृद्यन्ते को हि तान् रक्षितुं क्षमः ? ॥५२५॥
अश्रद्धेयमिदं वाक्यं लाघवायाऽस्य केवलम् । श्रुत्वाऽप्यदोऽनुतिष्ठेत् क उन्मत्तस्येव भाषितम् ? ॥५२६॥
मुक्त्वेदं यद्यसौ किञ्चिच्छ्रामण्यं मध्यपक्षगम् । समाख्याति तदा नूनं लोकः सर्वोऽपि रज्यति ॥५२७॥
यद्वा हा ! हा ! हतोऽस्मीति नानुतिष्ठाम्यहं यदि । जनोऽपि नाऽनुतिष्ठेत् किं सर्वज्ञैर्भाषितं ह्यदः ? ॥५२८॥
अर्हद्वाक्यान्यथाकारप्रायश्चित्तं मयाऽधुना । ग्राह्यमित्यगमत्तं प्रत्येकबुद्धं महामुनिम् ॥५२९॥
तस्यापि धर्मव्याख्याने सोऽश्रौषीद्यन्मुनिस्त्यजेत् । पृथिवीकायमुख्यानां समारम्भं त्रिधाऽपि हि ॥५३०॥
ईश्वरोऽचिन्तयत् कोऽमूनाऽऽरभेत तथा ह्यसौ । पृथ्व्यां निषीदत्यश्नाति चाग्निपक्वं[2] पिबेत्यपः[3] ॥५३१॥
आत्मन्यपि विसंवादि तद्वदत्येष कद्वदः । वरं गणधरः सोऽस्तु यद्वा सोऽपि विरुद्धवाक् ॥५३२॥
अमूभ्यां तदलं द्वाभ्यां धर्मं[4] वक्ष्यामि तं स्वयम् । अविरक्तः सुखसुखमनुष्ठास्यति यं जनः ॥५३३॥
॥एवं चिन्तयतस्तस्य मूर्ध्नि विद्युत् पपात खात् । मृत्वा च सप्तमावन्यामुदपादि स नारकः ॥५३४॥
श्रुत-शासन-सम्यक्त्वप्रत्यनीकत्वपापजम् । दुःखं तत्र चिरं भुक्त्वा मत्स्यः सोऽब्धाविहाऽभवत् ॥५३५॥
भूयोऽगात् सप्तमोर्व्यां सोऽत्रैत्य काकः खगोऽभवत् । ततोऽगात् प्रथमावन्यां दुष्टश्चाऽत्रैत्य चा(ना)ऽभवत् ॥५३६॥
भूयोऽगात् प्रथमावन्यां खरोऽभूदत्र षड्[5] भवान् । ततो मनुष्यः संजज्ञे मृतो नाऽ[6]भूद्वनेचरः ॥५३७॥
ततो मृत्वा बिडालोऽभूत् ततोऽपि नरकं ययौ । उद्धृत्य[7] चाक्रिको[8]ऽत्राऽभूत् कुष्ठी कृम्याकुलस्ततः ॥५३८॥
स पञ्चाशतमब्दानि भक्षितः कृमिभिर्मृतः । अकामनिर्जरायोगाद्देवत्वं प्रत्यपद्यत ॥५३९॥
ततश्च्युतो नृपः सोऽभून्मृत्वाऽगात् सप्तमावनिम् । नृ-तिर्यङ्-नरकेष्वेवं भ्रान्त्वा **गोशालको**ऽभवत् ॥५४०॥
एवं पूर्वभवाभ्यासवासनावेशतः स तु । तीर्थकृद्-धर्म-साधूनां प्रत्यनीकोऽभवद् भृशम् ॥५४१॥
इति स्वामिवचः श्रुत्वाऽबुध्यन्त बहवो जनाः । प्राव्रजंश्च भवोद्विग्नाः श्रावकत्वं च केऽप्यधुः ॥५४२॥
॥स्वामी तु रक्तातीसारपित्तज्वरवशात् कृशः । **गोशाल**लेश्यया जज्ञे चकार न तु भेषजम् ॥५४३॥
गोशालतेजसा **वीरः** षण्मासान्तर्विपत्स्यते । इति लोकप्रवादोऽभूत्तादृगामयदर्शनात् ॥५४४॥

---

१. दम्भेन वञ्चयति । २. ०**तप्तं** खं. ४ । ३. **पिबेत् पयः** खं. ३ । ४. **धर्मे** मु. । ५. भवषट्कमित्यर्थः । ६. नरः । ७. **उद्वृत्त्य** खं. १ । ८. कुलालः ।

तं च श्रुत्वा स्वामिशिष्यः **सिंहो** नामाऽनुरागवान् । गत्वैकान्ते रुरोदोच्चैः क्व धैर्यं तादृशा गिरा ? ॥५४५॥
केवलेन प्रभुर्ज्ञात्वा तमाहूयेदमब्रवीत् । जनप्रवादात् किं भीतः साधो ! संतप्यसे हृदि ? ॥५४६॥
न ह्यापदा तीर्थकृतो विपद्यन्ते कदाचन । किं न **सङ्गमका**दिभ्य उपसर्गा वृथाऽभवन् ? ॥५४७॥
उवाच **सिंहो** भगवन् ! यद्यप्येवं तथापि हि । आपदा वोऽखिलः स्वामिन् ! जनः सन्तप्यतेतराम् ॥५४८॥
मादृशां दुःखशान्त्यै तत् स्वामिन्नादत्स्व भेषजम् । स्वामिनं पीडितं द्रष्टुं न हि क्षणमपि क्षमाः ॥५४९॥
तस्योपरोधात् स्वाम्यूचे **रेवत्या** श्रेष्ठिभार्यया । पक्वः कूष्माण्डक[1]टाहो यो मह्यं तं तु मा ग्रहीः ॥५५०॥
बीजपूरकटाहोऽस्ति यः पक्वो गृहहेतवे । तं गृहीत्वा समागच्छ करिष्ये तेन वो धृतिम् ॥५५१॥

सिंहोऽगादथ **रेवती**गृहमुपादत्त प्रदत्तं तया ।
कल्प्यं भेषजमाशु तत्र ववृषे स्वर्णं च हृष्टैः सुरैः ॥
सिंहानीतमुपास्य भेषजवरं **तद्वर्धमानः** प्रभुः ।
सद्यः संघचकोरपार्वणशशी प्रापद्वपुःपाटवम् ॥५५२॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि ऋषभद[2]त्तदेवानन्दाप्रव्रज्या-जमा[3]लिगोशालक-विप्रतिपत्तिविपत्ति-भगवदारोग्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ॥

——Kvk——

१. 'कढाई' इति भाषायाम् । २. ३. नास्ति कुत्रापि ।

॥ अथ नवमः सर्गः ॥

इतश्च यः **सुदंष्ट्रा**हिकुमारो नौजुषः प्रभोः । उपसर्गानकृत स क्वचिद् ग्रामेऽभवद् हली[1] ॥१॥
स कृष्याजीवकोऽन्येद्युः सीरेण[2] क्रष्टुमुर्वराम्[3] । यावत्प्रवृत्तस्तावत्तं **श्रीवीरो** ग्राममाययौ ॥२॥
स्वामिना तस्य बोधाय प्रेषितो **गौतमो**ऽवदत् । किमिदं क्रियते ? दैवनियुक्तमिति[4] सोऽब्रवीत् ॥३॥
भूयोऽपि **गौतमो**ऽवोचत् क्षुद्रजीविकया[5]ऽनया । जीवतस्तव किं सौख्यं ? किं वा सुचरितं भवेत् ? ॥४॥
न केवलमिहैवेदं कष्टकृद् भद्र ! कर्म ते । प्राणातिपातभूयिष्ठं कष्टायाऽन्यभवेष्वपि ॥५॥
कर्मणोऽमुष्य कष्टस्य कष्टं लक्षांशतोऽपि हि । क्रियते धर्मकार्ये चेत् कष्टान्तः स्यात्तदा खलु ॥६॥
इत्यादि **गौतमेनो**क्तः स ऊचे साध्वहं[6] त्वया । बोधितोऽद्य भवोद्विग्नं परिव्राजय मां ततः ॥७॥
प्रबुद्ध इति विज्ञाय **गौतम**स्तमदीक्षयत् । गन्तुं **श्रीवीर**पादान्ते समं तेन चचाल च ॥८॥
पप्रच्छ **हालिकर्षि**स्तं गन्तव्यं भगवन् ! क्व नु ? । **गौतमो**ऽप्यवदत् साधो ! गन्तव्यमुपमद्गुरु[7] ॥९॥
हालिकोऽप्यब्रवीदेवं न तुल्यः कोऽपि ते ध्रुवम् । तवापि किं गुरुः कोऽपि ? स च स्यात्कीदृशो ननु ? ॥१०॥
अथाऽऽख्यद् **गौतमो**ऽस्तीह मम विश्वगुरुर्गुरुः । चतुस्त्रिंशदतिशयः सर्वज्ञश्चरमो जिनः ॥११॥
तच्छ्रुत्वा **हालिकमुनिः** सर्वज्ञे प्रीतिमुद्वहन् । उपार्जयद् बोधिबीजं प्रययौ चाऽनु**गौतमम्** ॥१२॥
प्रभुं प्रेक्ष्य च संक्रुद्धः सिंहादिभववैरतः । सोऽवोचद् **गौतम**मुनिं भगवन् ! कोऽयमग्रतः ? ॥१३॥
जगाद **गौतमो**ऽसौ मे धर्माचार्यो जिनेश्वरः । सोऽप्यूचे चेद् गुरुस्तेऽसौ तदा नाऽर्थस्त्वयाऽपि मे ॥१४॥
त्वद्दीक्षयाऽप्यलमिति स रजोहरणादिकम् । त्यक्त्वा ययौ निजक्षेत्रे सीरादि पुनराददे ॥१५॥
स्वामिनं **गौतमो** नत्वा पप्रच्छ भगवन्निदम् । आश्चर्यमेष विद्वेषी लोकानन्देऽपि यत्[8] त्वयि ॥१६॥
प्रतिपन्नं स्वयमपि व्रतं प्रोज्झितवानसौ । युष्मदालोकनादेव कारणं तत्र नाथ ! किम् ? ॥१७॥
मय्यसौ प्रीतिमान् पूर्वं गुरुर्मेऽसावितीरिते । त्वयि नाथ ! झगित्येष[9] द्वेष्यजायत मय्यपि ॥१८॥
स्वाम्यथाऽऽख्यन्मया सिंहो **यस्त्रिपृष्ठेन** दारितः । क्रोधात् स्फुरंस्त्वया साम्ना शान्तः सारथिना मम ॥१९॥
तत्प्रभृत्येष मद्द्वेषी जज्ञे स्निग्धः पुनस्त्वयि । तत्प्रैषयं **गौतम** ! त्वां बोधिबीजकृतेऽस्य हि ॥२०॥
एवमाख्याय भगवान् प्रययौ **पोतनं** पुरम् । **मनोरमा**भिधोद्याने तद्बहिः समवासरत् ॥२१॥
प्रसन्नचन्द्रो जिनेन्द्रं वन्दितुं **पोतने**श्वरः । समाजगामाऽश्रौषीच्च देशनां मोहनाशिनीम् ॥२२॥
स्वामिदेशनया बुद्धो भवोद्विग्नः स भूपतिः । बालमप्यात्मजं राज्ये निधाय व्रतमाददे ॥२३॥
विहरन् स्वामिना सार्धं तप्यमानस्तपः परम् । अजायत स राजर्षिः क्रमात् सूत्रार्थपारगः ॥२४॥
तेनर्षिणाऽपरैश्चापि ऋषिभिः परिवारितः । विहरन् भगवान् **वीरो** ययौ **राजगृहे**ऽन्यदा ॥२५॥
तत्र द्रष्टुं जगन्नाथमुत्कः सुतसमावृतः । चचाल **श्रेणिको**ऽश्वेभश्रेणिमण्डितभूतलः ॥२६॥
अग्रानीके तस्य चोभौ नरौ **सुमुख-दुर्मुखौ** । मिथ्यादृशावापतन्तौ मिथो नानाकथापरौ ॥२७॥

---

१. कृषकः । २. हलेन । ३. पृथ्वीम्, क्षेत्रमित्यर्थः । ४. **देवनिर्युक्त०** खं. १ । ५. **०जीवनयाऽनया** खं. ४ । ६. **सान्वहं** खं. १ । ७. मम गुरोः समीपम् । ८. **यस्त्वयि** मु., नू. मु. । ९. **झगित्येव** मु., नू. मु. ।

मार्गे **प्रसन्नचन्द्रं** तमेकपादप्रतिष्ठितम् । आतापनां प्रकुर्वाणमूर्ध्वबाहुमपश्यताम् ॥२८॥ (युग्मम्)

तं दृष्ट्वा **सुमुखो**ऽवोचदहो ! आतापनाजुषः । अस्य स्वर्गोऽपवर्गो वा मुनेर्न खलु दुर्लभः ॥२९॥

कर्मतो नामतश्चापि **दुर्मुखः** प्रत्यभाषत । **प्रसन्नचन्द्रः** खल्वेष भूपतिः **पोतने**श्वरः ॥३०॥

अस्य धर्मः कुतो येन राज्यभारे[1]ऽर्भकः सुतः । नियोजितो वत्सतर[2] इवाऽनसि महीयसि ॥३१॥

स चाऽस्य सूनुः सचिवैर्**दधिवाहन**भूभुजा । **चम्पा**नाथेन सम्भूय राज्यात् प्रच्यावयिष्यते ॥३२॥

राज्यधर्मः क्षतोऽनेन पत्न्योऽप्यस्य क्वचिद् गताः । अदर्शनीयस्तदसौ धृतपाखण्डिदर्शनः ॥३३॥

¶[ध्यान[3]पर्वतदम्भोलिमेवमाकर्ण्य तद्वचः । **प्रसन्नचन्द्रो** राजर्षिः सहसेति व्यचिन्तयत् ॥३४॥

धिगहो अकृतज्ञास्ते मन्त्रिणो ये मया सदा । सत्कृता अपि मत्सूनोर्विभेद[4]मधुना व्यधुः ॥३५॥

अद्याऽभविष्यं चेत्तत्राऽशिक्षयिष्यं भृशं हि तान् । विकल्पैरित्यप्रसन्नः **प्रसन्नो** व्यस्मरद् व्रतम् ॥३६॥

स राजमानी मनसा योद्धुं प्रववृते ततः । तत्र च **श्रेणिकः** प्राप्तो ववन्दे विनयेन तम् ॥३७॥

¶[अहो **प्रसन्नचन्द्र**स्य ध्यानावस्थेति चिन्तयन् । **श्रेणिको**ऽगान्**महावीरं** नत्वा चैवमभाषत ॥३८॥

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिर्ध्यानस्थो वन्दितो मया । यदा तदा चेन्म्रियते[5] ततो गच्छेत् क्व ? शंस मे ॥३९॥

सप्तमीं भुवमित्याख्यन्नाथोऽथ **श्रेणिको**ऽपि हि । दध्यौ न साधोर्नरकस्तन्मया साधु न श्रुतम् ॥४०॥

क्षणान्तरे च भूयोऽपि पप्रच्छ **श्रेणिकः** प्रभुम् । विपद्यते **प्रसन्न**श्चेदधुना तत् क्व गच्छति ? ॥४१॥

सर्वार्थसिद्धे [6]यातीति शशंस भगवानपि । द्विधा किं [7]व्याकरणमित्यपृच्छच्छ्**रेणिको**ऽप्यथ ॥४२॥

स्वाम्यूचे ध्यानभेदेन द्विधा व्याकरणं ह्यदः । तदा हि **दुर्मुख**गिरा **प्रसन्नः** कुपितः खलु ॥४३॥

जातामर्षश्च सामन्तामात्याद्यैः सह चेतसा । युध्यमानस्त्वयाऽवन्दि तदा स नरकोचितः ॥४४॥

त्वय्यायातेऽत्र सोऽमंस्त यत् क्षीणान्यायुधानि मे । हन्मि शत्रुं शिरस्त्रेणेत्यधिमूर्धं न्यधात् करम् ॥४५॥

कृतलुञ्चं स्पृशन् मौलिं प्रतिबुद्धः स्मरन् व्रतम् । अकार्यं धिङ् मयाऽऽरब्धमित्यादि स्वं निनिन्द सः ॥४६॥

आलोचितप्रतिक्रान्तः प्रशस्तध्यानमागतः । **सवार्थसिद्धि**[8]योग्योऽभूत् तव प्रश्ने द्वितीयके ॥४७॥

अत्रा[9]न्तरे च **प्रसन्नचन्द्रर्षि**सविधेऽभवत् । देवदुन्दुभिनिर्घोषमिश्रः कलकलो महान् ॥४८॥

स्वामिन् ! किमिदमित्युक्ते **श्रेणिके**नाऽवदद् विभुः । तस्य ध्यानान्तरस्थस्येदानीमजनि **केवलम्**[10] ॥४९॥

तस्य केवलमहिमामिमां कुर्वन्ति नाकिनः । प्रमोदतुमुलस्तेषां दुन्दुभिध्वानवानयम् ॥५०॥

¶[भूयोऽपि **श्रेणिक**नृपो बभाषे भगवन्निह । कुत्रेदं केवलज्ञानं[11] व्युच्छेद[12]मुपयास्यति ? ॥५१॥

तदाऽऽगाद् **ब्रह्मलोकेन्द्र**सामानिको महाद्युतिः । **विद्युन्माली** प्रभुं नन्तुं चतुर्देवीसमन्वितः ॥५२॥

तं दर्शयन् स्वाम्युवाचोच्छेत्स्यते ह्यत्र केवलम् । भूयोऽपि **श्रेणिको**ऽपृच्छत् किं स्याद्देवेषु केवलम् ? ॥५३॥

स्वाम्यथाऽऽख्यदसौ च्युत्वा सप्तमेऽह्नि भविष्यति । आढ्यस्**यर्षभदत्त**स्य सूनुस्त्वत्पुरवासिनः ॥५४॥

---

१. **राज्ये भारे** मु. । २. महति शकटे लघुवृषभ इव । ३. ध्यानं पर्वतः, तद्भेदने दम्भोलिर्वज्रम् । ४. विनाशम् । ५. **म्रियेत** खं. २-४, नू. मु. । ६. यास्यतीत्यर्थः । 'सत्सामीप्ये सद्वद्वा' (सि. ५-४-१) । ७. व्याख्यानं, उत्तरमित्यर्थः । ८. **०सिद्ध०** मु., नू. मु. । ९. **तत्रा०** मु., नू. मु. । १०. केवलज्ञानम् । ११. **केवलं** खं. १ । १२. **व्यवच्छेद०** खं. १ ।

भावी **जम्ब्वा**ख्यया शिष्यो मच्छिष्यस्य **सुधर्मण**: । ततो[१]ऽनग्रेसरमसावर्जयिष्यति **केवलम्** ॥५५॥

राजाऽपृच्छत् पुनर्नाथमासन्नच्यवनोऽप्यसौ । कस्मान्न मन्दतेजस्को ? देवा ह्यन्तेऽल्पतेजस: ॥५६॥

स्वाम्यूचे साम्प्रतमयं मन्दतेजा: सुर: खलु । अस्य तेज: पूर्वपुण्यैरत्युत्कृष्टं पुरा[२] ह्यभूत् ॥५७॥

एवमाख्याय भगवान् सर्वभाषाजुषा गिरा । विदधे दुरित[३]प्रत्यादेशनीं धर्मदेशनाम् ॥५८॥

¶तदा कुष्ठगलत्काय: कश्चिदेत्य प्रणम्य च । निषसादोपतीर्थेशमलर्क[४] इव कुट्टिमे ॥५९॥

ततो भगवत: पादौ निजपूय[५]रसेन स: । नि:शङ्कश्चन्दनेनेव चर्चयामास भूयसा ॥६०॥

तद्वीक्ष्य **श्रेणिक**: क्रुद्धो दध्यौ वध्योऽयमुत्थित: । पापीयान् यज्जगद्भर्तर्येवमाशातनापर: ॥६१॥

¶अत्रान्तरे जिनेन्द्रेण क्षुते प्रोवाच कुष्ठिक: । म्रियस्वेत्यथ जीवेति **श्रेणिके**न क्षुते सति ॥६२॥

क्षुते**ऽभयकुमारे**ण जीव वा त्वं म्रियस्व वा । **कालसौकरिके**णापि क्षुते मा जीव मा मृथा: ॥६३॥

जिनं प्रति म्रियस्वेति वचसा रुषितो नृप: । इत: स्थानादुत्थितोऽसौ ग्राह्य इत्यादिशद् भटान् ॥६४॥

¶देशनान्ते **महावीरं** नत्वा कुष्ठी समुत्थित: । रुरुधे **श्रेणिक**भटै: किरातैरिव सूकर:[६] ॥६५॥

स तेषां पश्यतामेव दिव्यरूपधर: क्षणात् । उत्पपाताऽम्बरे कुर्वन्नर्कबिम्बविडम्बनाम् ॥६६॥

पत्तिभि: कथिते राज्ञा स क: कुष्ठीति विस्मयात् । श्वो विज्ञप्त: प्रभुस्तस्मै देव: स इति शस्तवान्[७] ॥६७॥

पुनर्विज्ञपयामास सर्वज्ञमिति भूपति: । देव: कथमभूदेष ? कुष्ठी वा केन हेतुना ? ॥६८॥

¶अथोचे भगवानेवमस्ति **वत्से**[८]षु विश्रुता । **कौशाम्बी** नाम पूस्तस्यां **शतानीको**ऽभवन्नृप: ॥६९॥

तस्यां नगर्यामेकोऽभून्नामत: **सेडुको** द्विज: । सीमा सदा दरिद्राणां मूर्खाणामवधि: पर: ॥७०॥

गर्भिण्याऽभाणि सोऽन्येद्युर्ब्राह्मण्या सूतिकर्मणे । भट्टाऽऽनय घृतं मह्यं सह्या न ह्यन्यथा व्यथा ॥७१॥

सोऽप्यूचे तां प्रिये ! नास्ति मम कुत्रापि कौशलम् । येन किञ्चिल्लभे क्वापि कलाग्राह्या यदीश्वरा: ॥७२॥

उवाच सा च तं भट्टं गच्छ सेवस्व[९] पार्थिवम् । पृथिव्यां पार्थिवादन्यो न कश्चित् कल्पपादप: ॥७३॥

तथेति प्रतिपद्याऽसौ नृपं पुष्पफलादिना । प्रवृत्त: सेवितुं विप्रो रत्नेच्छुरिव सागरम् ॥७४॥

कदाचिदथ **कौशाम्बी चम्पे**शेनाऽमितैर्बलै: । घ[१०]नर्तुनेव मेघैर्द्यौररुध्यत समन्तत: ॥७५॥

सानीकोऽपि **शतानीको** मध्ये**कौशाम्बि** तस्थिवान् । प्रतीक्षमाण: समयमन्तर्बिलमिवोरग: ॥७६॥

चम्पाधिपोऽपि कालेन बहुना सन्न[११]सैनिक: । प्रावृषि स्वाश्रयं यातुं प्रवृत्तो राजहंसवत् ॥७७॥

तदा पुष्पार्थमुद्याने गतोऽपश्यच्च **सेडुक**: । तं क्षीणसैन्यं प्रत्यूषे निष्प्रभो[१२]डुमिवोडुपम् ॥७८॥

तूर्णमेत्य **शतानीकं** व्यजिज्ञपदसाविदम् । याति क्षीणबलस्तेऽरिर्भग्नदंष्ट्र इवोरग: ॥७९॥

यद्यद्योत्तिष्ठसे तस्मै तदा ग्राह्य: सुखेन स: । बलीयानपि खिन्न: सन्नखिन्नेनाऽभिभूयते ॥८०॥

तद्वच: साधु मन्वानो राजा सर्वा[१३]भिसारत: । नि:ससार शरासा[१४]रसारनासीरदारुण: ॥८१॥

---

१. **ततो नाग्रे०** मु., नू. मु. । अन्तिममित्याशय: । २. **पुराऽभवत्** खं. ४ । ३. दुरितनाशिकाम् । ४. 'हडकवा' नाम्ना प्रसिद्धेन रोगेण ग्रस्त: श्वा । ५. शरीरान्निर्गच्छन्मलिनं रुधिरं श्वेतवर्णम् । ६. **शूकर:** खं. १ । ७. उक्तवान् । ८. **विश्वेषु** मु. । ९. **याचस्व** मु. । **गच्छाऽऽसेव०** खं. १ । १०. **घनर्तुमेव** खं. १ । 'घनर्तुना' कर्तृपदं, 'मेघै:' करणपदम् । ११. पलायितसैनिक: । १२. निष्प्रभाणि उडूनि–नक्षत्राणि यस्य तम् । १३. सर्वसैन्येन । १४. शराणां आसारो धारासम्पात: (धारावृष्टि:) यस्मात् तत् च तत् सारभूतं नासीरं–अग्रसैन्यं तेन दारुण: ।

ततः पश्चादपश्यन्तो नेशुश्चम्पेशसैनिकाः । अचिन्तिततडित्पाते को वीक्षितुमपि क्षमः ? ॥८२॥

चम्पाधिपतिरेकाङ्गः कांदिशीकः पलायितः । तस्य हस्त्यश्वकोशादि **कौशाम्बी**पतिरग्रहीत् ॥८३॥

¶हृष्टः प्रविष्टः **कौशाम्बीं शतानीको** महामनाः । उवाच **सेडुकं** विप्रं ब्रूहि तुभ्यं ददामि किम् ? ॥८४॥

विप्रस्तमूचे याचिष्ये पृष्ट्वा निजकुटुम्बिनीम् । [1]पर्यालोचपदं नान्यो गृहिणां गृहिणीं विना ॥८५॥

भट्टः प्रहृष्टो भट्टिन्यै तदशेषं शशंस सः । चेतसा चिन्तयामास सा चैवं बुद्धिशालिनी ॥८६॥

यद्यमुना [2]ग्राहयिष्ये नृपाद् ग्रामादिकं तदा । करिष्यत्यपरान् दारान् मदाय विभवः खलु ॥८७॥

दिनं प्रत्येक [3]आलोचस्तथाऽग्रासन-भोजनम् । दीनारो दक्षिणायां च याच्योऽथेत्यन्वशात् पतिम् ॥८८॥

ययाचे तत्तथा विप्रो राजाऽदात् तद् वदन्निदम् । [4]करङ्कोऽब्धियपि प्राप्य गृह्णात्यात्मोचितं पयः ॥८९॥

प्रत्यहं तत्तथा लेभे प्राप सम्भावनां च सः । पुंसां राजप्रसादो हि वितनोति [5]महार्घताम् ॥९०॥

राजमान्योऽयमित्येष लोकैर्नित्यं न्यमन्त्र्यत । यस्य प्रसन्नो नृपतिस्तस्य कः स्यान्न सेवकः ? ॥९१॥

अग्रे भुक्तं [6]वालयित्वा बुभुजेऽनेकशोऽपि सः । प्रत्यहं दक्षिणालोभाद् धिग् धिग् लोभो द्विजन्मनाम् ॥९२॥

उपाचीयत विप्रः स विविधैर्दक्षिणाधनैः । प्रासरत् पुत्र-पौत्राद्यैः पादैरिव वटद्रुमः ॥९३॥

स तु नित्यमजीर्णान्नवमनादूर्ध्वगै रसैः । आमैरभूद् दूषितत्व[7]गश्वत्थ[8] इव लाक्षया ॥९४॥

कुष्ठी क्रमेण संजज्ञे शीर्णघ्राणांह्रिपाणिकः । तथैवाऽभुक्त राजाग्रे सोऽतृप्तो [9]हव्यवाडिव ॥९५॥

¶एकदा मन्त्रिभिर्भूपो विज्ञप्तो देव ! कुष्ठ्यसौ । संचरिष्णुः कुष्ठरोगो नास्य योग्यमिहाऽऽ[10]शनम् ॥९६॥

सन्त्यस्य नीरुजः पुत्रास्तेभ्यः कोऽप्यत्र भोज्यताम् । [11]न्यङ्गितप्रतिमायां हि स्थाप्यते प्रतिमान्तरम् ॥९७॥

एवमस्त्विति राज्ञोक्तेऽमात्यैर्विप्रस्तथोदितः । स्वस्थानेऽस्थापयत् पुत्रं गृहे तस्थौ स्वयं पुनः ॥९८॥

[12]मधुमण्डकवत् क्षुद्रमक्षिकाजालमालितः । पुत्रैर्गृहादपि बहिः कुटीरेऽक्षेपि स द्विजः ॥९९॥

बहिःस्थितस्य तस्याऽऽज्ञां पुत्रा अपि न चक्रिरे । दारुपात्रे ददुः किन्तु शुनकस्येव भोजनम् ॥१००॥

जग्मुश्च तं भोजयितुं सजुगुप्सां स्नुषा अपि ! तिष्ठि[13]वुश्च[14] वलद्ग्रीवं मोटनोत्पुटनासिकाः ॥१०१॥

¶अथ सोऽचिन्तयद्विप्रः श्रीमन्तोऽमी मया कृताः । एभिर्मुक्तोऽस्म्यनादृत्य तीर्णाम्भोभिस्त[15]रण्डवत् ॥१०२॥

तोषयन्ति न वाचाऽपि रोषयन्त्येव माममी । कुष्ठी रुष्टो न संतुष्टो भव्य इत्यनुलापिनः ॥१०३॥

जुगुप्सन्ते यथैते मां जुगुप्स्याः स्युरमी अपि । यथा तथा करिष्यामीत्यालोच्यावोचदात्मजान् ॥१०४॥

उद्विग्नो जीवितस्याहं कुलाचारस्त्वसौ सुताः ! मुमूर्षुभिः कुटुम्बस्य देयो मन्त्रोक्षितः पशुः ॥१०५॥

पशुरानीयतामेक इत्याऽऽकर्ण्यानुमोदिनः । आनिन्यिरे तेऽथ पशुं पशुवन्मन्दबुद्धयः ॥१०६॥

उद्वर्त्योद्वर्त्य च स्वाङ्गमन्नेन व्याधिवर्तिकाः । तेनाचारि पशुस्तावद्यावत् कुष्ठी बभूव सः ॥१०७॥

ददौ विप्रः स्वपुत्रेभ्यस्तं हत्वा पशुमन्यदा । तदाशयमजानन्तो मुग्धा बुभुजिरे च ते ॥१०८॥

तीर्थे स्वार्थाय यास्यामीत्यापृच्छ्य तनयान् द्विजः । ययावूर्ध्वमुखोऽरण्यं शरण्यमिव चिन्तयन् ॥१०९॥

अत्यन्ततृषितः सोऽटन्नटव्यां पयसे चिरम् । अपश्यत् सुहृदमिव देशे नानाद्रुमे ह्रदम् ॥११०॥

१. विचारस्थानम् । २. **ऽग्राहयिष्यं** खं. १ । ३. आलोचः दर्शनम् । ४. घटः । ५. **महार्थताम्** मु. । ६. **वमयित्वा** मु. । ७. दूषिता त्वक् यस्य सः । ८. पिप्पलः । ९. अग्निः । १०. **०मिहासनम्** मु., नू. मु. विना । ११. खण्डितप्रतिमायाम् । १२. मधुच्छत्रम् 'मधपूडो' इति भाषायाम् । १३. **निष्ठी०** मु. । **तिष्ठन्तु च** खं. ३ । थूत्कारं चक्रुः । १४. मोटनेन उत्पुटा नासिका यासां ताः । १५. जलाशयं नौकया तीर्त्वा पश्चात्, नौकां (तरण्डं) यथा मुञ्चन्ति तद्वत् ।

नीरं तीरतरुस्रस्तपत्रपुष्पफलं द्विजः । ग्रीष्ममध्यन्दिनार्कांशुक्वथितं क्वाथवत् पपौ ॥१११॥
सोऽपाद्यथा यथा वारि भूयो भूयस्तृषातुरः । तथा तथा विरेकोऽथ तस्याभूत् कृमिभिः सह ॥११२॥
स नीरुगासीत्कियद्भिरप्यहोभिर्ह्रदाम्भसा । मनोज्ञावयवो जज्ञे वसन्तेनेव पादपः ॥११३॥
आरोग्यहृष्टो ववले विप्रः क्षिप्रं स्ववेश्मनि । पुंसां वपुर्विशेषोत्थः शृङ्गारो जन्मभूमिषु ॥११४॥
पुर्यां स प्रविशन् पौरैर्ददृशे जातविस्मयैः । देदीप्यमानो निर्मुक्तनिर्मोक[1] इव पन्नगः ॥११५॥
पौरैः पृष्टः पुनर्जात इवोल्लाघः कथं न्वसि ? । देवताराधनादस्मीत्याचचक्षे स तु द्विजः ॥११६॥
स गत्वा स्वगृहेऽपश्यत् स्वपुत्रान् कुष्ठिनो मुदा । मयाऽवज्ञाफलं साधु दत्तमित्यवदच्च तान् ॥११७॥
सुतास्तमेवमूचुश्च भवता तात ! निर्घृणम्[2] । विश्वस्तेषु किमस्मासु द्विषेवेदमनुष्ठितम् ? ॥११८॥
लोकैराकुश्यमानः स राजन्नागत्य ते पुरम् । आश्रयज्जीविकाद्वारं द्वारपालं निराश्रयः ॥११९॥
तदाऽत्र वयमायाता द्वाःस्थोऽस्मद्धर्मदेशनाम् । श्रोतुं प्रचलितोऽमुञ्चत्तं विप्रं निजकर्मणि ॥१२०॥
द्वारोपविष्टः स द्वारदुर्गाणामग्रतो बलिम् । जन्मादृष्टमिवाऽभुङ्क्त यथेष्टं कष्टितः क्षुधा ॥१२१॥
आकण्ठं परिभुक्तान्नदोषाद् ग्रीष्मोष्मणा च सः । उत्पन्नया तृषाऽकारि मरुपान्थ इवाऽऽकुलः ॥१२२॥
तच्च द्वाःस्थभिया स्थानं त्यक्त्वा नाऽऽगात् प्रपादिषु । स तु वारिचराञ्जीवान् धन्यान् मेने तृषातुरः ॥१२३॥
आरटन् वारि वारीति स तृषार्तो व्यपद्यत । इहैव नगरद्वारवाप्यामजनि दर्दुरः ॥१२४॥
॥विहरन्तो वयं भूयोऽप्यागमामेह पत्तने । लोकोऽस्मद्वन्दनार्थं च प्रचचाल ससंभ्रमः ॥१२५॥
अस्मदागमनोदन्तं श्रुत्वाऽम्भोहारिणीमुखात् । स भेकोऽचिन्तयदिदं क्वाप्येवं श्रुतपूर्व्यहम् ॥१२६॥
ऊहापोहं ततस्तस्य कुर्वाणस्य मुहुर्मुहुः । स्वप्नस्मरणवज्जातिस्मरणं तत्क्षणादभूत् ॥१२७॥
स दध्यौ दर्दुरश्चैवं द्वारे संस्थाप्य मां पुरा । द्वाःस्थो यं वन्दितुमगात् स आगाद् भगवानिह ॥१२८॥
यथैते यान्ति तं द्रष्टुं लोका यास्याम्यहं तथा । सर्वसाधारणी गङ्गा न हि कस्यापि पैतृकी ॥१२९॥
ततोऽस्मद्वन्दनाहेतोरुत्प्लुत्योत्प्लुत्य सोऽध्वनि । आयांस्तेऽश्वखुरक्षुण्णो भेकः पञ्चत्वमाप्तवान् ॥१३०॥
दर्दुराङ्कोऽयमुत्पेदे देवोऽस्मद्भक्तिभावितः । भावना हि फलत्येव विनाऽनुष्ठानमप्यहो ! ॥१३१॥
इन्द्रः सदस्युवाचेदमुप**श्रेणिक**मार्हताः । अश्रद्दधानस्तदसौ त्वत्परीक्षार्थमागतः ॥१३२॥
गोशीर्षचन्दनेनाऽयमार्चयच्चरणौ मम । त्वद्दृष्टिमोहनायाऽन्यत्सर्वं व्यधित वैक्रियम् ॥१३३॥
॥अथोचे **श्रेणिकः** स्वामिन्नमङ्गल्यं प्रभोः क्षुते । एषोऽन्येषां तु मङ्गल्यामङ्गल्यानि किमभ्यध ? ॥१३४॥
अथाऽऽचचक्षे भगवान् किं भवेऽद्यापि तिष्ठसि ? । शीघ्रं मोक्षं प्रयाहीति मां म्रियस्वेति सोऽवदत् ॥१३५॥
स त्वामवोचज्जीवेति जीवतस्ते यतः सुखम् । नरके नरशार्दूल ! मृतस्य हि गतिस्तव ॥१३६॥
जीवन् धर्मं विधत्ते स्याद्विमानेऽ**नुत्तरे** मृतः । जीव म्रियस्व वेत्येवं तेनाऽ**भय**मभाषत[3] ॥१३७॥
जीवन् पापपरो मृत्वा सप्तमं नरकं व्रजेत् । **कालसौकरिक**स्तेन प्रोक्तो मा जीव मा मृथाः ॥१३८॥
॥तच्छ्रुत्वा **श्रेणिको** नत्वा भगवन्तं व्यजिज्ञपत् । त्वयि नाथे जगन्नाथ ! कथं मे नरके गतिः ? ॥१३९॥
बभाषे भगवानेवं पुरा त्वमसि भूपते ! । बद्धायुर्नरकं (के ?) तेन तत्राऽवश्यं गमिष्यसि ॥१४०॥

१. निर्मोकः कञ्चुकः । २. **निर्घृण** ! मु. । ३. चिन्त्योऽयं प्रयोग इत्याभाति । **०वमभयस्तेन भाषितः** इति स्यात् । **सुरोऽभयमभाषत** इति वा स्यात् ।

शुभानामशुभानां वा फलं प्राग्बद्धकर्मणाम् । भोक्तव्यं तद्द्वयमपि नान्यथा कर्तुमीश्महे ॥१४१॥
आद्यो भाविजिनचतुर्विंशतौ त्वं भविष्यसि । **पद्मनाभा**भिधो राजन् ! खेदं मा स्म कृथास्ततः ॥१४२॥
¶[**श्रेणिको**ऽप्यवदन्नाथ ! किमुपायोऽस्ति कोऽपि सः । नरकाद्येन रक्ष्येऽहमन्धकूपादिवाऽन्धलः ? ॥१४३॥
भगवान् व्याजहारेदं साधुभ्यो भक्तिपूर्वकम् । ब्राह्मण्या चेत् **कपिल**या भिक्षां दापयसे मुदा ॥१४४॥
कालसौकरिकेणाऽथ सूनां मोचयसे यदि । तदा ते नरकान्मोक्षो राजन् ! जायेत नाऽन्यथा ॥१४५॥
सम्यगित्युपदेशं स हृदि हारमिवोद्वहन् । प्रणम्य **श्रीमहावीरं** चचाल स्वाश्रयं प्रति ॥१४६॥
¶[अत्रान्तरे परीक्षार्थं **दर्दुराङ्केन** भूपतेः । अकार्यं विदधत्साधुः कैवर्त[१] इव दर्शितः ॥१४७॥
तं दृष्ट्वा प्रवचनस्य मालिन्यं मा स्म भूदिति । निवार्याऽकार्यतः साम्ना स्वगृहं प्रत्यगान्नृपः ॥१४८॥
स देवो दर्शयामास साध्वीमुदरिणीं[२] पुनः । नृपः शासनभक्तस्तां जुगोप निजवेश्मनि ॥१४९॥
प्रत्यक्षीभूय देवोऽपि तमूचे साधु साधु भोः ! । सम्यक्त्वाच्चाल्यसे नैव पर्वतः स्वपदादिव ॥१५०॥
नृनाथ ! यादृशं **शक्रः** सदसि त्वामवर्णयत् । दृष्टस्तादृश एवासि मिथ्या वाचो न तादृशाम्[३] ॥१५१॥
दिवा[४] निर्मितनक्षत्रश्रेणिकं **श्रेणिकाय** सः । व्यश्राणयत्ततो हारं गोलकद्वितयं तथा ॥१५२॥
योऽमुं सन्धास्यते हारं त्रुटितं स मरिष्यति । इत्युदीर्य तिरोधत्त स्वप्नदृष्ट इवाऽमरः ॥१५३॥
¶[दिव्यं देव्यै ददौ हारं **चेल्लणा**यै मनोहरम् । गोलकद्वितयं तत्तु **नन्दा**यै नृपतिर्मुदा ॥१५४॥
दानस्याऽस्यास्मि योग्येति सेर्ष्यं **नन्दा** मनस्विनी । आस्फाल्य स्फोटयामास स्तम्भे तद् गोलकद्वयम् ॥१५५॥
एकस्मात् कुण्डलद्वन्द्वं चन्द्रद्वन्द्वमिवाऽमलम् । देदीप्यमानमन्यस्मात् क्षौमयुग्मं च निःसृतम् ॥१५६॥
तानि दिव्यानि रत्नानि **नन्दा** सानन्दमग्रहीत् । अनभ्रवृष्टिवल्लाभो महतां स्यादचिन्तितः ॥१५७॥
¶[राजा ययाचे **कपिलां** साधुभ्यः श्रद्धयाऽन्विता । भिक्षां प्रयच्छ निर्भिक्षां[५] त्वां करिष्ये धनोच्चयैः ॥१५८॥
कपिलोचे विधत्से मां सर्वां स्वर्णमयीं यदि । हिंनस्सि[६] वा तथाप्येतद[७]कृत्यं न करोम्यहम् ॥१५९॥
कालसौकरिकोऽप्यूचे राज्ञा सूनां[८] विमुञ्च यत् । दास्येऽर्थं बहुमर्थस्य लोभात्त्वमसि सौनिकः[९] ॥१६०॥
सूनायां ननु को दोषो यया जीवन्ति मानवाः[१०] ? । तां न जातु त्यजामीति **कालसौकरिको**ऽवदत् ॥१६१॥
सूनाव्यापारमेषोऽत्र करिष्यति[११] कथं न्विति ? । नृपः क्षिप्त्वाऽन्धकूपे तमहोरात्रमधारयत् ! ॥१६२॥
¶[अथ विज्ञापयामास[१२] गत्वा भगवते नृपः । सोऽत्याजि सौनिकः सूनामहोरात्रमिदं विभो ! ॥१६३॥
सर्वज्ञोऽभिदधे राजनन्धकूपे[१३]ऽपि सोऽवधीत् । शतान् पञ्च महिषाणां स्वयं निर्माय मृन्मयान् ॥१६४॥
तद् गत्वा **श्रेणिको**ऽपश्यत् स्वयमुद्विविजे ततः । धिगहो ! मे पुराकर्म नान्यथा भगवद्गिरः ॥१६५॥
¶[**श्रीवीरो**ऽपि ततः स्थानाद् विहरन् सपरिच्छदः । सुरासुरैः सेव्यमानः **पृष्ठचम्पापुरीं** ययौ ॥१६६॥
सालो राजा **महासालो** युवराजश्च बान्धवौ । त्रिजगद्बान्धवं **वीरं** तत्र वन्दितुमीयतुः[१४] ॥१६७॥
श्रुत्वा तौ देशनां बुद्धौ जामेयं[१५] **गागलिं** स्वयम् । **यशोमती-पिठर**योः सुतं राज्येऽभ्यषिञ्चताम् ॥१६८॥

---

१. धीवरः । २. गर्भवतीम् । ३. **तादृशाः** खं. १-२, मु., नू. मु. । ४. दिवसेऽपि नक्षत्रश्रेणिरुदितेव देदीप्यमानं हारम् । ५. भिक्षायाचनरहितां, धनसमृद्धामित्यर्थः । ६. **हिनत्सि** खं. १-३ । **हिनस्ति** खं. ४ । ७. **०प्येतद् दुःकृत्यं** खं. ४ । ८. जीववधम् । ९. वधकः । १०. **मानुषाः** खं. ३ । ११. **०ष्यसि** खं. ४ । १२. **विज्ञप०** खं. १ । १३. जलहीनकूपे । १४. **०मेयतुः** खं. ४ विना । १५. भगिनीपुत्रम् ।

अथ **साल-महासालौ** विरक्तौ भववासतः । **श्रीमहावीर**पादाब्जमूले जगृहतुर्व्रतम् ॥१६९॥

¶कालान्तरेण विहरन् भगवान् सपरिच्छदः । चतुस्त्रिंशदतिशयो ययौ **चम्पां** महापुरीम् ॥१७०॥

स्वामिनोऽनुज्ञया **साल-महासाल**र्षिसंयुतः । ततः पुरीं **पृष्ठचम्पां गौतमो** गणभृद् ययौ ॥१७१॥

ववन्दे **गौतमं** तत्र भक्तितो **गार्गलि**[1]र्नृपः । तन्मातापितरावन्ये पौरामात्यादयोऽपि च ॥१७२॥

तत्राऽऽसीनः सुरकृते सौवर्णे कमलासने । **इन्द्रभूति**[2]श्चतुर्ज्ञानो विदधे धर्मदेशनाम् ॥१७३॥

गागलिः प्रतिबुद्धोऽथ राज्ये न्यस्य निजं सुतम् । दीक्षां **गौतम**पादान्ते पितृभ्यां सममाददे ॥१७४॥

स तैस्त्रिभिः **साल-महासाला**भ्यां च समावृतः । चचाल **गौतम**मुनि**श्चम्पा**यां वन्दितुं प्रभुम् ॥१७५॥

अनु**गौतम**[3]मायातां पञ्चानामपि वर्त्मनि । शुभभाववशात्तेषामुदपद्यत केवलम् ॥१७६॥

प्राप्ताः सर्वेऽपि **चम्पा**यां पुर्यां तत्र जिनेश्वरम् । ते प्रदक्षिणयामासुः प्रणनाम तु **गौतमः** ॥१७७॥

तीर्थं नत्वाऽथ ते पञ्च चेलुः केवलिपर्षदि । तानूचे **गौतमो** हन्त वन्दध्वं परमेश्वरम् ॥१७८॥

स्वाम्यूचे **गौतमर्षे** ! मा केवल्याशातनां कृथाः । **गौतमो**ऽप्यक्षमयत्तान्मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ॥१७९॥

¶खिन्नोऽथ **गौतमो** दध्यौ न किमुत्पत्स्यते मम । केवलज्ञानमिह च भवे सेत्स्यामि किं नहि ? ॥१८०॥

यो**ऽष्टापदे** जिनान्नत्वा वसेद् रात्रिं स सिध्यति । भवेऽत्रैवेत्यर्हदुक्तं वक्तॄन् सोऽथास्मरत् सुरान् ॥१८१॥

देवतावाक्प्रत्ययेन तदानीं **गौतमो** मुनिः । इयेषा**ऽष्टापदं** गन्तुं तीर्थकृद्वन्दनाकृते ॥१८२॥

तदिच्छां तापस[4]बोधं चार्हन् विज्ञाय भाविनम् । आदिदेशा**ऽष्टापदे**ऽर्हद्वन्दनायाथ **गौतमम्** ॥१८३॥

इच्छाऽनुरूपस्वाम्याज्ञामुदितो **गौतमो** मुनिः । वायुव**च्चारणलब्ध्या** क्षणा**दष्टापदं** ययौ ॥१८४॥

¶इतश्चा**ऽष्टापदं** मोक्षहेतुं श्रुत्वा तपस्विनः । **कौण्डिन्य-दत्त-सेवाला**[5] आरोढुं समुपस्थिताः ॥१८५॥

चतु[6]र्थकृत् सदाप्याद्य आर्द्रकन्दादिपारणः । प्रापाऽऽद्यां मेखलां सार्धं पञ्चशत्या तपस्विनाम् ॥१८६॥

द्वितीयः षष्ट[7]कृत्प्राप शुष्ककन्दादिपारणः । द्वितीयां मेखलां सार्धं पञ्चशत्या तपस्विनाम् ॥१८७॥

तृतीयोऽष्ट[8]मकृत्प्राप शुष्कसेवालपारणः । तृतीयां मेखलां सार्धं पञ्चशत्या तपस्विनाम् ॥१८८॥

ऊर्ध्वमारोढुमसहास्ते तस्थुर्यावदुन्मुखाः । ददृशु**र्गौतमं** तावत् स्वर्णाभं पीवराकृतिम् ॥१८९॥

ते मिथः प्रोचिरे शैलं वयमेतं कृशा अपि । न रोढुमीश्महे स्थूल आरोक्ष्यत्येष तत् कथम् ? ॥१९०॥

एवं तेषु ब्रुवाणेषु **गौतम**स्तं महाचलम् । समारुरोह जज्ञे चाऽदृश्यः सुर इव क्षणात् ॥१९१॥

तेऽन्योऽन्यं जगदुः शक्तिर्महर्षेरस्य काऽप्यसौ । यद्यायास्यत्यसौ शिष्यीभविष्यामोऽस्य तद्वयम् ॥१९२॥

निश्चित्यैवं तापसास्ते प्रत्यायान्तं स्वबन्धुवत् । आ[9]बद्धरणरणकाः प्रतीक्षन्ते स्म सादरम् ॥१९३॥

¶**गौतमो**ऽपि ययौ चैत्यं **भरतेश्वर**कारितम् । **नन्दीश्वर**स्थचैत्याभं चतुर्विंशजिनाङ्कितम् ॥१९४॥

अवन्दिष्टाऽर्हतां तत्र स चतुर्विंशतेरपि । बिम्बान्यप्रतिबिम्बानि भक्त्या परमया युतः ॥१९५॥

¶निर्गत्य **गौतम**श्चैत्यात्तलेऽशोकमहातरोः । उपाविशद् वन्द्यमानः सुरा-सुर-नभश्चरैः ॥१९६॥

चक्रे च **गौतम**स्तेषां यथाऽर्हं धर्मदेशनाम् । सन्देहांश्चाऽच्छिदत् पृष्टस्तर्कितः केवलीति तैः ॥१९७॥

---

१. **गाङ्गलि०** खं. १ । २. **०भूतिः श्रुतज्ञानी** खं. ४ । ३. आगच्छताम् । ४. **तापसम्बोधं** मु. । ५. कौण्डिन्याः, दत्ताः, सेवालाः– सेवालभक्षिणश्चेति त्रिप्रकारास्तपस्विनः । ६. एकेऽह्नि द्विर्भोजनं, द्वितीयेऽह्नि चैकं भोजनं, एवं त्रीणि भोजनानि–भक्तानि त्यक्त्वा चतुर्थमेव भक्तं गृह्णानास्ते कौण्डिन्याः 'चतुर्थकृत' उच्यन्ते । ७. पञ्च भोजनानि त्यक्त्वा षष्ठमेव गृह्णानाः दत्ताभिधाः । ८. सप्त भोजनानि त्यक्त्वाऽष्टममेव गृह्णन्तः सेवालाः । ९. रणरणकः उद्वेगः ।

देशनां कुर्वता तेन प्रस्तावादिदमौच्यत । अस्थिचर्मावशिष्टाङ्गाः किडित्किडिति[1]सन्धयः ॥१९८॥
ग्लानिभाजो ब्रुवन्तोऽपि जीवसत्त्वेन[2] गामिनः । तपोभिरुग्रैरीदृक्षा भवन्ति खलु साधवः ॥१९९॥
तत्तु श्रुत्वा **वैश्रवण**स्तस्य [3]स्थौल्यं विभावयन् । स्वस्मि[4]न्नपि विसंवादि वचोऽस्येत्यहसन्मनाक् ॥२००॥
इन्द्रभूतिर्मनोज्ञानी ज्ञात्वा तद्भावमब्रवीत् । नाङ्गकार्श्यं प्रमाणं स्यात् किं त्वहो ध्याननिग्रहः ॥२०१॥
॥तथाहि **जम्बूद्वीपे**ऽस्मिन्**महाविदेह**भूषणे । विजये **पुष्कलावत्या**मस्ति पूः **पुण्डरीकिणी** ॥२०२॥
महापद्मो नृपस्तत्र तस्य **पद्मावती** प्रिया । **पुण्डरीक-कण्डरीकौ** तयोः पुत्रौ बभूवतुः ॥२०३॥
अन्यदा **नलिनवनो**पवने समुपेयुषाम् । साधूनां सन्निधौ धर्मं **महापद्म**नृपोऽशृणोत् ॥२०४॥
न्यस्य राज्ये **पुण्डरीकं महापद्मो**ऽग्रहीद् व्रतम् । उत्पन्नकेवलः कर्मक्षयान्मोक्षमगात् क्रमात् ॥२०५॥
साधवः **पुण्डरीकिण्यां** तेऽन्यदा पुनराययुः । **पुण्डीक-कण्डरीकौ** धर्मं शुश्रुवतुस्ततः ॥२०६॥
तत्र भावयतिर्भूत्वा **पुण्डरीको** गृहं ययौ । समक्षं मन्त्रिणां चैवं **कण्डरीक**मभाषत ॥२०७॥
इदं वत्स ! समादत्स्व राज्यं पैतृकमुच्चकैः । भवाद् भीतो ग्रहीष्यामि दीक्षां तद्भयरक्षिणीम् ॥२०८॥
प्रत्यूचे **कण्डरीको**ऽपि किं पातयसि मां भवे ? । तदहं प्रव्रजिष्यामि तरिष्यामि भवार्णवम् ॥२०९॥
ततो द्विस्त्रिश्च राज्यार्थे राज्ञोक्तं नाऽकरोद्यदा । तदा व्रतेऽनुजज्ञे स शिष्टश्चैवं हितैषिणा ॥२१०॥
दुर्जया[5]नीन्द्रियाणीह चञ्चलं च सदा मनः । विकारधाम तारुण्यं प्रमादः सहजो नृणाम् ॥२११॥
परीषहोपसर्गाश्च दुःसहा वत्स ! तत्त्वया । भाव्यं दृढप्रतिज्ञेन प्रव्रज्या दुष्करा खलु ॥२१२॥
यदि वा श्रावकधर्मं राज्यं च परिपालय । अतीते यौवने दीक्षामाददीथास्तदोचिताम् ॥२१३॥
कण्डरीकोऽप्युवाचैवं सत्यमेतत्तथापि हि । प्रजल्पितं विधातव्यं प्रव्रजिष्यामि निश्चितम् ॥२१४॥
प्राव्राजीत् **कण्डरीको**ऽथ **पुण्डरीक**स्तु भूपतिः । व्रतान्निषिद्धः सचिवैस्तस्थौ भावयतिर्गृहे ॥२१५॥
कण्डरीकोऽपि विविधैस्तपोभिः क्लिष्टविग्रहः । सामाचारीपालनतः साधूनामभवत् प्रियः ॥२१६॥
॥वसन्तसमयेऽन्येद्युर्जृम्भमा[6]णे मनोऽच[7]लत् । महर्षेः **कण्डरीक**स्य चारित्रावरणोदयात् ॥२१७॥
अचिन्तयच्च पर्याप्तं मम प्रव्रज्ययाऽनया । गत्वा राज्यमुपादास्ये भ्रात्रा दत्तं पुराऽपि यत् ॥२१८॥
इत्यागात् **पुण्डरीकिण्यां** स्थित्वोद्याने तरौ क्वचित् । पात्राद्यालम्ब्य हरित[8]प्रस्तरे शीतलेऽलुठत् ॥२१९॥
उद्यानपालेनाऽऽत्मानं स राज्ञेऽज्ञापयद् द्रुतम् । सप्रधानो नृपस्तत्राऽभ्यागत्य तमवन्दत ॥२२०॥
वृक्षबद्धोपकरणो हरित्कायस्थ एककः । मन्येऽसौ व्रतनिर्विण्ण इति ज्ञात्वाऽब्रवीन्नृपः ॥२२१॥
॥भोः ! भोः ! सर्वे स्मरथ किं यन्मे वारयतोऽमुना । तदा गृहीतं श्रामण्यं बालेन रभसावशात् ? ॥२२२॥
इत्युदित्वा **पुण्डरीकः कण्डरीकं** तदर्थिते । राज्ये निवेशयामास राज्यचिह्नानि चाऽऽर्पयत् ॥२२३॥
पुण्डरीकनृपस्तस्माद्यतिलिङ्गान्युपाददे । स्वयमात्तपरिव्रज्यः शुद्धधीर्व्यहरत्ततः ॥२२४॥
॥भग्नव्रतः कृशो रङ्क इवाऽन्नार्थीति सेवकैः । हस्यमानः **कण्डरीक**श्चुकोप हृदयेऽधिकम् ॥२२५॥

---

१. ०**किडिति** खं. १-४ । २. वक्तुमप्यशक्ताः किन्तु आत्म-सत्त्वबलेनैव विहरन्तः । ३. गौतमस्य देहस्थूलतां विचारयन् । ४. गौतमस्य वचनं स्वस्यैव तस्य शरीरेण समं विरुध्यते इति विचार्य सोऽहसत् । ५. **दुर्जयाणी** खं. १-४ । ६. ०**माणो** खं. १ । ७. ०**भवत्** खं. १ । ८. हरिततृणाङ्कुरमयभूमौ ।

भुञ्जेऽहं प्रथमं तावत् पश्चादेषां प्रहासिनाम् । करिष्यामि वधादीति चिन्तयन् स गृहं[१] ययौ ॥२२६॥
जघन्य-मध्यमो-त्कृष्टस्त्रिधाऽऽहारो यदृच्छया । प्रातः कपोतयूनेव तेनाऽऽकण्ठमभुज्यत ॥२२७॥
भोगजागरणाद् रात्रावत्याहाराच्च दुर्जरात् । जज्ञे विसूचिका[२] तस्य महत्यरतिरप्यभूत् ॥२२८॥
उत्फुल्लमुदरं तस्य भस्त्रेवाऽनिलपूरिता । निरुद्धः पवनस्तृष्णादाहश्च समभून्महान् ॥२२९॥
भ्रष्टप्रतिज्ञः पापोऽसाविति ध्यात्वा नियोगिभिः[३] । अकारितचिकित्सोऽथ सोऽर्तिमानित्यचिन्तयत् ॥२३०॥
कथञ्चिद्यद्यमूं रात्रिमत्येष्यामि तदा प्रगे । सकुटुम्बान् हनिष्यामि सर्वानेतान्नियोगिनः ॥२३१॥
एवं च कृष्णलेश्यावान् रौद्रध्यानी व्यपादि सः । उदपाद्यप्रतिष्ठाने नारकः सप्तमावनौ[४] ॥२३२॥
॥दिष्ट्या चिरेष्टो लब्धो यो धर्मस्तं गुरुसाक्षिकम् । करोमीति **पुण्डरीको**ऽप्यचालीत् सद्गुरुं प्रति ॥२३३॥
समीपे सुगुरोर्गत्वा[५] पुनरादाय स व्रतम् । पारणामष्टमस्यान्ते **पुण्डरीक**मुनिर्व्यधात् ॥२३४॥[६]
अतिवेलैः शीतरूक्षैराहारैः पीडितो मृदुः । भूचारविगलत्पादासृगुद्भूतपरिश्रमः[७] ॥२३५॥
याचित्वोपाश्रयं ग्रामे निषण्णस्तृणसंस्तरे । गुर्वन्ते प्रव्रजिष्यामि कदा न्विति विचिन्तयन् ॥२३६॥
विहिताराधनः सम्यक् शुभध्यानपरायणः । पीनाङ्गोऽपि विपन्नः सन् स सर्वार्थमुपेयिवान् ॥२३७॥
तत् पीनत्वं कृशत्वं वा न प्रमाणं तपस्विनाम् । शुभध्यानं हि परमपुरुषार्थनिबन्धनम् ॥२३८॥
॥एतदर्थं **पुण्डरीकाध्ययनं गौतमो**दितम् । जग्राहैकसंस्थयापि[८] श्रीदसामानिकः[९] सुरः ॥२३९॥
प्रतिपेदे स सम्यक्त्वं नत्वा **वैश्रवणः** पुनः । स्वाभिप्रायपरिज्ञानान्मुदितः स्वाश्रयं ययौ ॥२४०॥
॥एवं देशनया स्वामी **गौतमो**ऽतीत्य तां निशाम् । प्रभाते चोत्तरन् शैलात् तापसैस्तैरदृश्यत ॥२४१॥
तापसास्तं प्रणम्योचुर्महात्मंस्तपसां निधे ! । तव शिष्यीभविष्यामस्त्वमस्माकं गुरुर्भव ॥२४२॥
तानूचे **गौतमस्वामी**[१०] गुरुर्मे परमेश्वरः । सर्वज्ञोऽर्हन्**महावीरः** स एव गुरुरस्तु वः ॥२४३॥
अथ तानाग्रहपरान् दीक्षयामास **गौतमः** । सद्यो देवतया तेषां यतिलिङ्गं समर्पितम् ॥२४४॥
गौतमेन समं चेलुर्गन्तुं ते स्वामिनोऽन्तिके । सह यूथाधिपतिना विन्ध्याद्रौ कुञ्जरा इव ॥२४५॥
॥पथ्येकस्मिन् सन्निवेशे भिक्षाकाले गणाग्रणीः । किं वः पारणकायेष्टमानयामीत्युवाच तान् ॥२४६॥
तैश्च पायसमित्युक्ते **गौतमो** लब्धिसम्पदा । स्वकुक्षिपूरणमात्रं पात्रे कृत्वा तदानयत् ॥२४७॥
इन्द्रभूतिर्बभाषे तान्निषीदत महर्षयः ! । पायसेनाऽमुना यूयं सर्वे कुरुत पारणम् ॥२४८॥
पायसेनेयता किं स्यात्तथापि गुरुरेष नः । एवं विमृश्य ते सर्वे मुनयः समुपाविशन् ॥२४९॥
तान् **महानसलब्ध्येन्द्रभूतिः** सर्वानभोजयत् । स्वयं तु बुभुजे पश्चात्तेषां जनितविस्मयः ॥२५०॥
दिष्ट्या धर्मगुरु**र्वीरः** प्राप्तोऽस्माभिर्जगद्गुरुः । पितृकल्पो मुनिश्चैष बोधिश्चाऽत्यन्तदुर्लभा ॥२५१॥
सर्वथा कृतपुण्याः स्म इति भावयतामभूत् । भुञ्जानानां केवलं द्राक् तत्र सेवालभक्षिणाम्[११] ॥२५२॥
जज्ञे च प्रातिहार्याणि[१२] **दत्ता**[१३]दीनां प्रपश्यताम् । **कौण्डिन्या**दीनां **श्रीवीरं** केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५३॥

१. **गृहे** खं. १ विना । २. **विशू०** खं. १-४ । **विषू०** खं. ३ । ३. सेवकैः । ४. **०वनिम्** खं. १ । ५. **सद्गुरो०** खं. ३-४ । ६. श्लोकोऽयं न खं. १ । ७. मुक्तपादत्राणाभ्यां पादाभ्यां भुवि चरणेन विगलत्पादाभ्यां निर्गतशोणितो जातश्रमश्च । ८. एकाग्रभावेन । ९. **श्रीदः** खं. १ । कुबेरस्यैकः सामानिको देवः । १०. **गौतमः** खं. १-३ । ११. **शेवाल०** खं. १ । १२. प्रातिहार्याणि पश्यतां दत्तादीनां श्रीवीरं च पश्यतां कौण्डिन्यादीनां केवलज्ञानं जज्ञे इत्यन्वयः । १३. **दिन्ना०** खं. १-३ ।

प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य तेऽयुः केवलि[1]पर्षदि । वन्दध्वं स्वामिनमिति तानभाषिष्ट **गौतमः** ॥२५४॥

केवल्याशातनां मा स्म कार्षीरित्यवदत् प्रभुः । मिथ्यादुष्कृतपूर्वं तान् क्षमयामास **गौतमः** ॥२५५॥

भूयोऽपि **गौतमो** दध्यौ सेत्स्याम्यत्र भवे न हि । गुरुकर्माऽहमेते तु धन्या मद्दीक्षिता अपि ॥२५६॥

उत्पेदे केवलज्ञानं येषामेषां महात्मनाम् । एवं विचिन्तयन्तं तं भगवानित्यभाषत ॥२५७॥ ॥ युग्मम् ॥

किं सुराणां वचस्तथ्यं जिनानामथ **गौतम** ? । जिनानामिति तेनोक्ते मा कार्षीरधृतिं ततः ॥२५८॥

★तृण–द्विदल–चर्मो–र्णाकटतुल्या भवन्ति हि । स्नेहा गुरुषु शिष्याणां तवोर्णाकटसन्निभः ॥२५९॥

अस्मासु चिरसंसर्गात् स्नेहो दृढतरस्तव । तेन रुद्धं केवलं ते तदभावे भविष्यति ॥२६०॥

गौतमस्य प्रबोधार्थमन्येषां चाऽनुशिष्टये । व्याकरोद् **द्रुमपत्रीयाध्ययनं** परमेश्वरः ॥२६१॥

अत्रान्तरे जगद्भर्तुश्चरणोपासकः परः । परि[2]व्रा**डम्बड**स्तत्राऽऽययौ छत्री त्रिदण्डभृत् ॥२६२॥

स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य प्रणम्य च जिनेश्वरम् । रोमाञ्चितवपुर्भक्त्या रचिताञ्जलिरस्तवीत् ॥२६३॥

¶"तव चेतसि वर्तेऽहमिति वार्ताऽपि दुर्लभा । मच्चित्ते वर्तसे चेत् त्वमलमन्येन केनचित् ॥२६४॥

निगृह्य कोपतः कांश्चित् कांश्चित्तुष्ट्याऽनुगृह्य च । प्रतार्यन्ते मृदुधियः प्रलम्भनपरैः परैः ॥२६५॥

अप्रसन्नात् कथं प्राप्यं फलमेतदसङ्गतम् । चिन्तामण्यादयः किं न फलन्त्यपि विचेतनाः ? ॥२६६॥

वीतराग ! [3]सपर्याऽपि तवाऽऽज्ञापालनं परम् । आज्ञाऽऽराद्धा विराद्धा च शिवाय च भवाय च ॥२६७॥

आकालमियमाज्ञा ते हेयोपादेयगोचरा । आश्रवः सर्वथा हेय उपादेयश्च संवरः ॥२६८॥

आश्रवो भवहेतुः स्यात् संवरो मोक्षकारणम् । इतीयमार्हती मुष्टिरन्यदस्याः प्रपञ्चनम् ॥२६९॥

इत्याज्ञाराधनपरा अनन्ताः परिनिर्वृताः । निर्वान्ति चान्ये क्वचन निर्वास्यन्ति तथाऽपरे ॥२७०॥

हित्वा प्रसादनादैन्यमेकयैव त्वदाज्ञया । सर्वथैव विमुच्यन्ते जन्मिनः कर्मपञ्जरात् ॥२७१॥"

¶एवं जगद्गुरुं स्तुत्वा यथास्थानं निषद्य च । देशनां स्वामिनोऽश्रौषीत् स्वर्वासीवाऽनिमेषदृक् ॥२७२॥

देशनान्ते प्रभुं नत्वा यावद् **राजगृहं** प्रति । अचाली**दम्बड**[4]स्तावदित्यूचे स्वामिना स्वयम् ॥२७३॥

तत्र **नाग**रथिपत्न्याः **सुलसा**यास्त्वमादरात् । प्रवृत्तिमस्मदादेशात् पृच्छेः पेशलया गिरा ॥२७४॥

इच्छामीति भणित्वा स व्योम्ना **राजगृहं** ययौ । **सुलसा**या गृहद्वारे स्थित्वा चैवमचिन्तयत् ॥२७५॥

सुरासुरनरेन्द्राणां पश्यतां त्रिजगत्पतिः । **सुलसा**पक्षपाती किं ? करिष्ये तत्परीक्षणम् ॥२७६॥

कृत्वा रूपान्तरं सोऽथ जातवैक्रियलब्धिकः । प्रविश्य **सुलसा**गेहे सुधीर्भिक्षामयाचत ॥२७७॥

पात्राय साधवे भिक्षां ददामीति कृता[5]श्रवा । याचमानायापि तस्मै **सुलसा** न ददौ तदा ॥२७८॥

¶ततश्च निःसृत्य पुराद् द्वारि प्राग्गोपुरस्य सः । विकृत्य **ब्रह्मणो** रूपमवतस्थे समाहितः ॥२७९॥

पद्मासनसमासीनश्चतुर्बाहुश्चतुर्मुखः । ब्रह्मसूत्र्यक्षसूत्री च जटामुकुटमण्डितः ॥२८०॥

---

१. **केवल०** खं. १-४ । २. ४. **०डम्मड०** खं. १-३ । ३. **सपर्याभिः** नू. मु. । ५. कृतनिश्चया । ★. चतुर्धा संयोगः—तृणद्वयस्य संयोगः सहजमेव वियुज्यते । द्विदलं मुद्गादि धान्यं, तस्य दलद्वयं स्वल्पप्रयत्नेनैव वियुज्यते । चर्मणः शरीरेण सह संयोगः कष्टेन वियुज्यते । ऊर्णानिर्मिते कटे तु तन्तवस्तथा एकरसीभावं प्राप्नुवन्ति यथा तत्र तन्तुद्वयं पृथक्कर्तुं न शक्यते, एवंविधस्तव मयि स्नेहः—इत्याशयोऽत्रावबुध्यते ॥

सावित्रीसंयुतो हंसयानो धर्मं दिदेश सः । पौराणां च मनोऽहार्षीत् साक्षाद् **ब्रह्मे**तिमानिनाम् ॥२८१॥
बहिरस्ति स्वयं **ब्रह्मे**त्याहूताऽपि सखीजनैः । न ययौ **सुलसा** मिथ्यादृष्टिसंस्तवकातरा ॥२८२॥
अम्बड[1]श्च द्वितीयेऽह्नि याम्यायां गरुडासनः । शङ्ख-चक्र-गदा-शार्ङ्गी तस्थौ **गोविन्द**रूपभृत् ॥२८३॥
अपि **विष्णु**प्रवादेन लोकव्यामोहकारिणा । नाऽऽययौ **सुलसा** तत्र सम्यग्दर्शननिश्चला ॥२८४॥
अम्बडो[2]ऽथ तृतीयेऽह्नि वारुण्यां वृषवाहनः । चन्द्रचूडो युतो **गौर्या** कृत्तिवासा[3]**स्त्रिलोचनः** ॥२८५॥
भस्माङ्गरागः खट्वाङ्गी शूलपाणिः पिनाकभृत् । कपाली रुण्डमाली च नानागणसमावृतः ॥२८६॥
आख्यद्धर्मं हरो भूत्वा पौराणां च मनोऽहरत्[4] । परमश्राविका सा तु तं द्रष्टुमपि नाऽऽययौ ॥२८७॥
चतुर्थेऽहन्युत्तरस्यां स वप्रत्रयशोभितम् । दिव्यं समवसरणं विचक्रे स्फारतोरणम् ॥२८८॥
स्थितं तत्र जिनीभूय श्रुत्वा पौरा विशेषतः । ऋद्ध्या महत्याऽभ्येयुस्तं ततो धर्मं च शुश्रुवुः ॥२८९॥
एवं सत्यप्यनायातां **सुलसामम्बडो**[5]ऽथ ताम् । कञ्चित्[6] क्षोभयितुं प्रैषीद् गत्वा सोऽपीत्यवोचत ॥२९०॥
सुलसे ! समवसृतो विश्वस्वामी जिनेश्वरः । तदेहि भद्रे ! तत्पादान् वन्दितुं किं विलम्बसे ? ॥२९१॥
सुलसाऽपि बभाषे तं न खल्वेष जगद्गुरुः । भगवान् **श्रीमहावीर**श्चतुर्विंशो जिनेश्वरः ॥२९२॥
सोऽपि च प्रत्युवाचैवं मुग्धे ! नन्वेष वर्तते । पञ्चविंशस्तीर्थकरः प्रत्यक्षमपि वीक्ष्यताम् ॥२९३॥
सुलसाऽप्यब्रवीज्जातु पञ्चविंशो जिनो न हि । अयं कार्पटिकः[7] कोऽपि लोकं वञ्चयते कुधीः ॥२९४॥
सोऽप्यूचे मा कृथा भेदं शासनस्य प्रभावना । भद्रे ! भवत्येहि तत्र का ते हानिर्भविष्यति ? ॥२९५॥
अवदत् **सुलसा**ऽप्येवं शासनस्य प्रभावना । नैवं भवत्यलीकेन किं त्वपभ्राजनैव हि ॥२९६॥
अचालितामेवमपि निरीक्ष्य **सुलसां** स्थिराम् । **अम्बड**[8]श्चिन्तयामास सञ्जातप्रत्ययो हृदि ॥२९७॥
स्थाने जगद्गुरुरमूं सभायां समभावयत् । अचालि तस्याः सम्यक्त्वं माययाऽपि मया न हि ॥२९८॥
ततः संवृत्य[9] निःशेषं प्रपञ्चं **सुलसा**गृहे । स्वेनैव रूपेणाऽविक्षद्वदन्नैषेधिकीति सः ॥२९९॥
अभ्युत्तस्थौ **सुलसा** तमूचे च स्वागतं तव । धर्मबन्धो ! जगद्बन्धो**र्वीर**स्य श्रावकोत्तम ! ॥३००॥
पादौ प्रक्षालयामास तस्य मातेव वत्सला । निजानि गृहचैत्यानि वन्दयामास चोच्चकैः ॥३०१॥
स तच्चैत्यानि वन्दित्वा तामवोचत शुद्धधीः । नित्यानित्यानि चैत्यानि त्वं वन्दस्व गिरा मम ॥३०२॥
ववन्दे भूतलन्यस्तमौलिश्चैत्यानि तानि सा । प्रत्यक्षाणीव पश्यन्ती भक्तिभावितमानसा ॥३०३॥
स भूयः **सुलसा**मूचे त्वमेका पुण्यवत्यसि । यस्या वार्तां स्वयं स्वामी मन्मुखेनाऽद्य पृच्छति ॥३०४॥
आकर्ण्य तद्वचः साऽपि ववन्दे मुदिता प्रभुम् । रोमाञ्चितशरीराऽथ तुष्टाव स्पष्टया गिरा ॥३०५॥
परीक्षितुमना भूयस्तमूचे चतुरोऽथ सः । **ब्रह्मा**दयोऽत्रावतेरुर्धर्मं च व्याचचक्षिरे ॥३०६॥

---

१. २. **अम्मड०** खं. १-३ । ३. चर्मवस्त्रावृतः । ४. **मनोहरं** खं. १ । ५. **०म्मडो०** खं. १-३ । ६. **किञ्चित्** खं. ४ ।
७. कपटी, ऐन्द्रजालिको वा । ८. **अम्मड०** खं. १-३ । ९. **संहृत्य** मु., नू. मु. ।

तान् वन्दितुं ययुः पौरास्तेभ्यो धर्मं च शुश्रुवुः । न किं कौतूहलेनापि[1] **सुलसे** ! गतवत्यसि ? ॥३०७॥

सुलसाऽपि बभाषे तं जानन्नपि किमज्ञवत् । जल्पस्येवं महाभाग ! के **ब्रह्मा**द्यास्तपस्विनः ? ॥३०८॥

हिंसितुं शस्त्रभाजो ये स्त्रीभाजः सेवितुं च ताः । कमाख्यास्यन्ति ते धर्ममधर्मनिरताः स्वयम् ? ॥३०९॥

भगवन्तं **महावीरं** जगदाप्तं निरीक्ष्य च । तद्धर्मं चोररीकृत्य द्रष्टुं तानुत्सहेत कः ? ॥३१०॥

साधु साध्विति वदन्नथा[2]**म्बडः**

स्वं जगाम सदनं प्रमोदभाक् ।

धर्ममार्हतमनिन्द्यमुच्चकै

र्ह्युवाह **सुलसा**ऽपि सर्वदा ॥३११॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि हालिक-प्रसन्नचन्द्र-दर्दुराङ्कदेव-श्रेणिकभावितीर्थकरत्व-सालमहासाल-गौतमाष्टापदारोहणाम्बडसुलसाचरितवर्णनो नाम नवमः सर्गः ॥

——Kvk——

१. **कुतू०** खं. ४ । २. **०थाम्मडः** खं. १-३ ।

॥ अथ दशमः सर्गः ॥

इतश्च पुर्याश्चम्पायाः सुरासुरसमावृतः । क्रमेण विहरन् प्राप **दशार्ण**[1]विषयं प्रभुः ॥१॥

दशार्णपुरमित्यस्ति नाम्ना तत्र महापुरम् । **दशार्णभद्र** इत्यासीत्तत्र राजा महर्द्धिकः ॥२॥

सभासीनं तदा सायं तमेत्योचुश्चरा इदम् । **वीरो** जिनपतिः प्रातः समेष्यति पुरेऽत्र ते ॥३॥

बभार तद्गिरा हृष्टो राजा रोमाञ्चकञ्चुकम् । विदूरः[2] स्तनितेनेव[3] रत्नाङ्कुरकदम्बकम्[4] ॥४॥

सभासमक्षमूचे च तया ऋद्ध्या प्रगे प्रभुम् । वन्दिष्ये न यया कश्चिद् ववन्दे त्रिजगत्यपि[5] ॥५॥

इत्युदित्वा च मन्त्र्यादीन् विसृज्य सकलानपि । जगामाऽन्तःपुरगृहं **दशार्णपुर**भूपतिः ॥६॥

वन्दिष्य एवमेवं च स्तोष्ये प्रातर्जगद्गुरुम् । इति चिन्तापरोऽनैषीत् कथञ्चिद् यामिनीं स ताम् ॥७॥

¶रवावनुदयत्येव स पार्थिवरविस्ततः । आहूय नगराध्यक्षप्रभृतीनेवमादिशत् ॥८॥

मद्धाम्नः स्वामिसमवसरणस्य तथाऽन्तरे । मद्यानयोग्यं[6] कर्तव्यं सर्वर्द्ध्या मार्गभूषणम् ॥९॥

इतश्च तत्र भगवान् पुराद् बहिरुपाययौ । देवैश्च तत्र समवसरणं च व्यरच्यत ॥१०॥

¶तद्राजशासनं तेऽपि राजाऽऽयुक्ताः क्षणाद् व्यधुः । वचसा भूभुजां सिद्धिर्मनसेव दिवौकसाम् ॥११॥

अशामि कुङ्कुमाम्भोभी रजस्तद्राजवर्त्मनः । अकारि तन्मार्गमही पुष्पप्रकरदन्तुरा ॥१२॥

स्थाने स्थाने व्यधीयन्त काञ्चनस्तम्भतोरणाः । मञ्चाश्च सञ्चिताः स्वर्णभाजनश्रेणिशोभिताः[7] ॥१३॥

विचित्राश्चित्रक[8]त्वग्भिश्चीनवासोभिराचिताः । उड्डामरा[9]श्चामरैश्च रत्नादर्शैः सुदर्शनाः ॥१४॥

उद्गन्धयो गन्धपुटपुटिकाभिः सहस्रशः । स्तम्भैर्वर्त्माभितो न्यस्तैरबध्यन्त च मालिकाः ॥१५॥ (युग्मम्)

उद्दण्डैर्मण्डपैर्मेघाडम्बरश्रीविडम्बिभिः । मुक्तोच्चूलवदुल्लोचैरेकच्छायं व्यधीयत ॥१६॥

पदे पदे मुमुचिरे धूपघट्यः सपावकाः । निक्षिप्ता[10]गुरुकर्पूरधूमाङ्कुरितमण्डपाः ॥१७॥

एवं दिवः खण्डमिव कृत्वा मार्गं नियोगिनः । राज्ञे व्यज्ञपयन् स्वामिदर्शनौत्सुक्यधारिणे ॥१८॥

¶स्नात्वा राजाऽपि दिव्याङ्गरागः सर्वाङ्गभूषणः । शुचिवस्त्रधरः स्रग्वी गजमारोहदुत्तमम् ॥१९॥

मूर्ध्नि श्वेतातपत्रेण चामराभ्यां च पार्श्वयोः । राजमानो राजवर्यः सुरराज इवाऽचलत् ॥२०॥

महार्घ्यभूषणधरैः सामन्ताद्यैः सहस्रशः । सोऽन्वगम्यत भूपालः स्वै रूपैरिव वैक्रियैः ॥२१॥

सद्यस्तमनुचेलुश्च चलच्चामरराजिताः । पराजितशचीरूपा अन्तःपुरमृगीदृशः ॥२२॥

बन्दिवृन्दैः स्तूयमानो गीयमानश्च गायनैः । दर्श्यमानस्वविज्ञानो मार्गालङ्कारकारिभिः ॥२३॥

निरन्तरैर्नृपच्छत्रैर्भवन्नूतनमण्डपः । क्रमेण प्राप समवसरणं स महीपतिः ॥२४॥

स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य ववन्दे परमेश्वरम् । आसांचक्रे यथास्थानं चाऽऽस्थाने[11] ऋद्धिगर्वितः[12] ॥२५॥

¶तस्यर्द्धिगर्वं विज्ञाय तत्प्रबोधनहेतवे । अम्भोमयं विकृतवान् विमानं पाकशासनः ॥२६॥

---

१. **दशार्णा०** खं. १ । २. **विदूरस्त०** खं. १ । ३. **०नितेनैव** खं. ४ । ४. विदूरपर्वतः मेघगर्जनया वैडूर्यरत्नाङ्कुरसमूहं बिभर्ति तद्वत् । ५. **त्रिजगत्पतिम्** खं. १-४ । ६. **०योग्ये** खं. १ । ७. **०शोभिनः** खं. १-४ । ८. चित्रकः श्वापदविशेषः (चित्तो), तस्य चर्मभिः । ९. उत्कृष्टाः । १०. **०गुरू०** खं. १-४ । ११. सभायाम् । १२. **स्वर्द्धि०** मु. ।

स्फटिकाच्छजलप्रान्तविकटाम्भोजसुन्दरम् । मराल-सारसस्वान-प्रतिस्वानसमाकुलम् ॥२७॥
सुरद्रुमलताश्रेणिपतत्कुसुमशोभितम् । नीलोत्पलै राजमानमिन्द्रनीलमणीमयैः ॥२८॥
नलिनीषु मरकतमयीषु परिवर्तिभिः । विभ्राजमानमधिकं स्वर्णाम्भोजैर्विकस्वरैः ॥२९॥
लोलकल्लोलमालाभिः पताकामालभारिणम् । **जलकान्त**विमानं तं **शक्रो**ऽध्यास्त सुरैः सह ॥३०॥
(चतुर्भिः कलापकम्)
चामरैरमरस्त्रीभिर्वीज्यमानः सहस्रशः । गन्धर्वारब्धसङ्गीतदत्तकर्णो मनाग् मनाक् ॥३१॥
स्वामिपादपवित्रायां दत्तदृष्टिरधोभुवि । मर्त्यलोकमवातारीदमर्त्याधिपतिस्ततः ॥३२॥ (युग्मम्)
नालेन मारकतेन राजितेष्वम्बुजन्मसु । सौवर्णेषु न्यस्तपादं सपादमिव पर्वतम् ॥३३॥
मणीमयदन्तकोशैर्दन्तैरष्टभिरूर्जितम् । देवदूष्यच्छन्नपृष्ठं प्रेष्ठं[1] त्रिदशदन्तिनाम् ॥३४॥
पूर्वारूढसुरस्त्रीभिर्दत्तहस्तावलम्बनः । मर्त्यलोकावतीर्णोऽथाऽध्यारुरोह पुरन्दरः ॥३५॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
¶आगादथोपसमवसरणं भक्तिभावितः । जिनेन्द्रपादान् वन्दारुर्वृन्दारकशिरोमणिः ॥३६॥
जलकान्तविमानान्तर्लीलापुष्करिणीषु च । सङ्गीतकानि कमले कमले चाथ जज्ञिरे ॥३७॥
प्रतिसङ्गीतकं चेन्द्रानुरूपविभवः सुरः । सामाजिकोऽभवद्दिव्यरूपनेपथ्यसुन्दरः ॥३८॥
एकैकस्य च देवस्य परिवारो महर्द्धिकः । मघोन इव संजज्ञे विश्वविस्मयकारणम् ॥३९॥
विमानद्धर्या तया **शक्रः** स्वयमेव विसिष्मिये । का कथा पुनरन्येषां तस्मादूनोनसम्पदाम् ? ॥४०॥
तत्र स्थितैः सुरनरै[2]र्विस्मितैर्वीक्षितो हरिः । प्रभुं पृथ्वीलु[3]लद्धारः प्रणनाम पुनः पुनः ॥४१॥
¶**दशार्णभद्रः शक्र**स्य तया ऋद्ध्याऽथ दृष्ट्या । नगरद्धर्या ग्राम्य[4] इव स्तम्भिताङ्गोऽभवत् क्षणम् ॥४२॥
दशार्णभद्रो दध्यौ च विस्मयस्मेरलोचनः । अहो ! शक्रविमानस्य शोभेयं भुवनोत्तरा ! ॥४३॥
अहो ! रुचिरगात्रत्वं सुरेन्द्रकरिणोऽस्य च ! । अहो ! विभवविस्तारः पुरुहूतस्य कोऽप्यसौ ! ॥४४॥
स्वसम्पदोऽभिमानोऽयं व्यधायि धिगहो ! मया । मम शक्रस्य चैतद्धि गोष्पदाऽब्ध्योरिवाऽन्तरम् ॥४५॥
अमुना ऋद्धिगर्वेण स्वात्मा तुच्छीकृतो मया । कूपभेक इवाऽभूवं प्रागदृष्टेदृशर्द्धिकः ॥४६॥
एव भावयतस्तस्य वैराग्यं गच्छतः शनैः । परिणामः शुभतरो बभूवेत्यल्पकर्मणः ॥४७॥
ऋद्ध्या यद्यप्यनेनाऽहं विजितोऽस्मि बिडौजसा । प्रव्रज्याग्रहणादद्य पराजेष्ये तथाऽप्यमुम् ॥४८॥
न केवलं विजेष्येऽमुं व्रतादानेन सम्प्रति । कर्मारीनपि जेष्यामि भवभ्रमणकारिणः ॥४९॥
¶विवेकी चिन्तयित्वैवं **दशार्णपुर**भूपतिः । तत्रस्थ एव व्यमुचत् किरीट-कटकादिकम् ॥५०॥
दशार्णभद्रः कर्मद्रुमूलानीव समन्ततः । उच्चखानाऽथ शिरसः पञ्चभिर्मुष्टिभिः कचान् ॥५१॥
शक्रे संपश्यमानेऽथ विस्मयस्मेरचक्षुषि । स गत्वा गणभृत्पार्श्वे यतिलिङ्गमुपापदे ॥५२॥
गत्वा प्रदक्षिणापूर्वमपूर्वोत्साहसाहसः । **दशार्णभद्र**श्रमणो जगन्नाथमवन्दत ॥५३॥
¶**शक्रो** बभाषे महात्मन्नहो ! किमपि पौरुषम् । तवेदममुनाऽजैषीर्मामप्यन्यस्य का कथा ? ॥५४॥
इत्युक्त्वा तं नमस्कृत्य शक्रः स्वस्थानमभ्यगात् । मुनि**र्दशार्णभद्रो**ऽपि सम्यग् व्रतमपालयत् ॥५५॥

१. श्रेष्ठम् । २. **०तैर्नरसुरै०** मु., नू. मु. । ३. **०लुठ०** खं. ४ । ४. **ग्राम** खं. १-४ ।

जगन्नाथोऽपि भव्यानामुपकारपराणः । विजहार ततः स्थानादन्येषु नगरादिषु ॥५६॥

¶इतश्च **राजगृहस्य** **शालिग्रामे** समाययौ । **धन्ये**त्यभिधया योषित् काचिदुच्छन्न[1]वंशिका ॥५७॥
बालं **सङ्गमकं** नाम स्वसुतं सा सहाऽऽनयत् । कुक्षिजातमपत्यं हि व्यसनेष्वपि दुस्त्यजम् ॥५८॥
सोऽर्भकस्तत्र पौराणां वत्सरूपाण्यचारयत् । अनुरूपा ह्यसौ रोरबालानां मृदुजीविका ॥५९॥

¶अथाऽपरेद्युः सञ्जाते तत्र कस्मिंश्चिदुत्सवे । पायसं **सङ्गमो**ऽपश्यद् भुज्यमानं गृहे गृहे ॥६०॥
गत्वा स्वगेहे जननीं ययाचे सोऽपि पायसम् । साऽप्युवाच दरिद्राऽस्मि मद्गेहे पायसं कुतः ? ॥६१॥
बालेनाऽज्ञतया तेन याच्यमाना मुहुर्मुहुः । स्मरन्ती पूर्वविभवं [2]तारतारं रुरोद सा ॥६२॥
तस्या रुदितदुःखेनाऽनुविद्धहृदया इव । आगत्य [3]प्रतिवेशिन्यः पप्रच्छुर्दुःखकारणम् ॥६३॥
ताभ्योऽभ्यधत्त सा दुःखकारणं गद्गदाक्षरैः । क्षीराद्यदुश्च तास्तस्यै साऽपचत् पायसं ततः ॥६४॥
खण्डाज्यपायसैर्भृत्वा स्थालं बालस्य तस्य सा । आर्पयत् प्रययौ चाऽन्तर्गृहं कार्येण केनचित् ॥६५॥

¶अत्रान्तरे च कोऽप्यागान्मुनिर्मासमुपोषितः । पारणाय भवोदन्वत्तारणाय स तस्य नौः ॥६६॥
सोऽचिन्तयदिदं चिन्तामाणिक्यमिव चेतनम् । जङ्गमः कल्पशाखीव कामधेनुरिवाऽपशुः ॥६७॥
साधु साधु महासाधुर्मद्भाग्यैरयमाययौ । कुतोऽन्यथा वराकस्य ममेदृक्पात्रसङ्गमः ? ॥६८॥
भाग्योदयेन केनापि ममाद्य समपद्यत । चित्तं वित्तं [4]च पात्रं च त्रिवेणीसङ्गमो ह्ययम् ॥६९॥
इति स स्थालमुत्पाट्य पायसं साधवे ददौ । जग्राहाऽनुग्रहकृते तस्य कारुणिको मुनिः ॥७०॥
ययौ च स मुनिर्गेहान्मध्याद् **धन्यापि** निर्ययौ । मन्ये भुक्तमनेनेति ददौ सा पायसं पुनः ॥७१॥
तत्पायसमतृप्तः सन्नाकण्ठं बुभुजेऽथ सः । तदजीर्णेन यामिन्यां स्मरन् साधुं व्यपद्यत ॥७२॥

¶तेन दानप्रभावेण सोऽथ **राजगृहे** पुरे । **गोभद्रे**भ्यस्य भार्याया **भद्रा**या उदरेऽभवत् ॥७३॥
शालिक्षेत्रं सुनिष्पन्नं स्वप्नेऽपश्यच्च सा ततः । भर्तुः शशंस तस्याः स सूनुः स्यादित्यचीकथत् ॥७४॥
चेद्दानधर्मकर्माणि करोमीति बभार सा । दोहदं तत्तु **गोभद्रः** पूरयामास भद्रधीः ॥७५॥
पूर्णे काले ततो **भद्रा** द्युतिद्योतितदिग्मुखम् । असूत तनयं रत्नं **विदूरगिरि**भूरिव ॥७६॥
दृष्टस्वप्नानुसारेण सूनोस्तस्य शुभे दिने । चक्रतुः पितरौ **शालिभद्र** इत्यभिधां शुभाम् ॥७७॥

¶पाल्यमानः स धात्रीभिः पञ्चभिर्ववृधे क्रमात् । किञ्चिदूनाष्टवर्षः सन् पित्राऽप्यध्यापितः कलाः ॥७८॥
संप्राप्तयौवनः सोऽथ युवतीजनवल्लभः । सवयोभिः समं रेमे प्रद्युम्न इव नूतनः ॥७९॥
तत्पु[5]रश्रेष्ठिनोऽथैत्य[6] कन्या द्वात्रिंशतं निजाः । प्रदातुं **शालिभद्राय** **भद्रा**[7]नाथं ययाचिरे ॥८०॥
अथ प्रहृष्टो **गोभद्रः** **शालिभद्रेण** सादरम् । सर्वलक्षणसम्पूर्णाः कन्यकाः पर्यणाययत् ॥८१॥
शालिभद्रस्ततो रम्ये विमान इव मन्दिरे । विललास समं ताभिः पतिर्दिविषदामिव ॥८२॥
स विवेदाऽऽन्दमग्नो न रात्रिं न च वासरम् । तस्याऽऽपूरयतां भोगसामग्रीं पितरौ स्वयम् ॥८३॥

¶**श्रीवीरपादमूले**ऽथ **गोभद्रो** व्रतमग्रहीत् । विधिनाऽनशनं कृत्वा देवलोकं जगाम च ॥८४॥

---

१. **०दुच्छिन्न०** मु., नू. मु. । २. **तारं तारं** मु. । ३. **प्राति०** खं. ४ । **०वेश्मिन्यः** मु., नू. मु. । ४. **पात्रं च वित्तं** खं. ४ । ५. **तत्पुरे** खं. १ । ६. **०भ्येत्य** खं. ३ । ७. गोभद्रम् ।

अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा **शालिभद्रं** निजात्मजम् । तत्पुण्याऽऽवर्जितः सोऽभूत् पुत्रवात्सल्यतत्परः ॥८५॥

दिव्यानि वस्त्र-नेपथ्यादीनि तस्याऽनुवासरम् । सभार्यस्याऽर्पयामास कल्पशाखीव सोऽमरः ॥८६॥

यद्यन्मर्त्योचितं कार्यं **भद्रा** तत्तदसाधयत् । पूर्वदानप्रभावेण भोगान् सोऽभुङ्क्त केवलम् ॥८७॥

वणिग्भिः कैश्चिदन्येद्युर्गृहीत्वा रत्नकम्बलान् । शिश्रिये **श्रेणिक**स्तांश्च महार्घत्वेन नाग्रहीत् ॥८८॥

ततस्ते वणिजो जग्मुः **शालिभद्र**निकेतनम् । तदुक्तार्घेण तान् **भद्रा**ऽप्यग्रहीद् रत्नकम्बलान् ॥८९॥

मद्योग्यो गृह्यतामेको महामूल्योऽपि कम्बलः । इत्यूचे **चेल्लणादेव्या** तदा च **श्रेणिको** नृपः ॥९०॥

राज्ञाऽप्यथैकं मूल्येन कम्बलं वणिजोऽर्थिताः । **भद्रा** जग्राह तान् सर्वान् कम्बलानिति तेऽवदन् ॥९१॥

श्रेणिकः प्राहिणोदेकं प्रवीणं पुरुषं ततः । **भद्रा**पार्श्वे मूल्यदानात् कम्बलादानहेतवे ॥९२॥

याचिता तेन **भद्रो**चे छित्त्वा तान् रत्नकम्बलान् । **शालिभद्र**प्रियापादप्रोञ्छनीकृतवत्यहम् ॥९३॥

कार्यं निष्पद्यते किञ्चिज्जीर्णैश्चेद् रत्नकम्बलैः । तद् गत्वाऽऽपृच्छ्य राजानमागच्छा[1]ऽमून् गृहाण च ॥९४॥

आख्यद् गत्वा स तद्राज्ञे राज्यूचे **चेल्लणा**ऽप्यदः । पश्याऽस्माकं वणिजां च रीरिहेम्नोरिवाऽन्तरम् ॥९५॥

तमेव पुरुषं प्रेष्य **श्रेणिके**न कुतूहलात् । आकारिते **शालिभद्रे भद्रो**पेत्य व्यजिज्ञपत् ॥९६॥

बहिर्नहि महीनाथ ! जातु याति मदात्मजः । **प्रसादः** क्रियतां[2] देव ! तद् गृहागमनेन मे ॥९७॥

कौतूहलाच्छ्**रेणिको**ऽपि तत्तथा प्रत्यपद्यत । तं च क्षणं प्रतीक्ष्याऽथ साऽग्रे भूत्वा गृहं ययौ ॥९८॥

विचित्रवस्त्र-माणिक्य-चित्रकत्वङ्मयीं ततः । आराजहर्म्यं स्वगृहादट्टशोभां व्यधत्त सा ॥९९॥

तयाऽऽहूतस्ततो राजा कृतां सद्यः सुरैरिव । विभावयन् हट्टशोभां **शालिभद्र**गृहं ययौ ॥१००॥

स्वर्णस्तम्भोपरि प्रेङ्खदिन्द्रनीलाश्मतोरणम् । मौक्तिकस्वस्तिकश्रेणिदन्तुरद्वारभूतलम् ॥१०१॥

दिव्यवस्त्रकृतोल्लोचं सुगन्धिद्रव्यधूपितम् । भुवि दिव्यविमानानां प्रतिमानमिव स्थितम् ॥१०२॥

तद्विवेश विशामीशो विस्मयस्मेरलोचनः । भूमिकायां चतुर्थ्यां च सिंहासन उपाविशत् ॥१०३॥

सप्तम्यां भुवि **भद्रै**त्य **शालिभद्र**मभाषत । इहाऽऽयातः **श्रेणिको**ऽस्ति तं द्रष्टुं क्षणमेहि तत् ॥१०४॥

अम्ब ! त्वमेव यं वेत्सि तमथ कारय स्वयम् । किं मया तत्र कर्तव्यं ? स **भद्रा**मित्यवोचत ॥१०५॥

ततो **भद्रा**ऽप्युवाचैवं क्रेतव्यं वस्तु न ह्यदः । किं त्वसौ सर्वलोकानां युष्माकमपि च प्रभुः ॥१०६॥

तच्छ्रुत्वा **शालिभद्रो**ऽपि सविषादमचिन्तयत् । धिक् सांसारिकमैश्वर्यं यन्ममाऽप्यपरः प्रभुः ॥१०७॥

भोगि[3]भोगैरिवैभिर्मे भोगैरलमतः परम् । दीक्षां मंक्षु ग्रहीष्यामि **श्रीवीर**चरणान्तिके ॥१०८॥

एवं संवेगयुक्तोऽपि स मातुरुपरोधतः । सभार्योऽभ्येत्य राजानमनमद् विनयान्वितः ॥१०९॥

सस्वजे **श्रेणिके**नाथ स्वाङ्के सुत इवाऽऽसितः । स्नेहाच्छिरसि चाऽऽघ्रातः क्षणादश्रूणि सोऽमुचत् ॥११०॥

ततो **भद्रा** जगादैवं देवाऽयं मुच्यतां यतः । मनुष्यमाल्यगन्धेन मनुष्यो[4]ऽप्येष बाध्यते ॥१११॥

देवभूयं गतः श्रेष्ठी सभार्यस्याऽस्य यच्छति । दिव्यनेपथ्य-वस्त्रा-ऽङ्गरागादीन् प्रतिवासरम् ॥११२॥

ततो राज्ञा विसृष्टः स ययौ सप्तमभूमिकाम् । इहैव भोक्तव्यमिति विज्ञप्तो **भद्र**या नृपः ॥११३॥

भद्रादाक्षिण्यतो राजा प्रत्यपद्यत तत्तथा । सद्यः साऽसाधयत् सर्वं श्रीमतां किं न सिध्यति ? ॥११४॥

सस्नौ स्नानीयतैलाम्बुचूर्णैस्तूर्णं ततो नृपः । अङ्गुलीयं तदङ्गुल्या गृहवाप्यां पपात च ॥११५॥

---

१. पित्तल-सुवर्णयोः । २. तं-राजानं प्रतीक्ष्य-सम्भाव्य उपास्य वा । ३. सर्प-शरीरैः । ४. **मानुषो०** मु., नू. मु. ।

यावदन्वेषयामास भूपतिस्तदितस्ततः । ताव**द्भद्रा**ऽऽदिशद्दासीं वाप्यम्भोऽन्यत्र नार्य्यताम्[1] ॥११६॥
तथा कृते तया चित्रदिव्याभरणमध्यगम् । अङ्गाराभं स्वाङ्गुलीयं दृष्ट्वा राजा विसिष्मिये ॥११७॥
किमेतदिति राज्ञोक्ता दास्यवोचदिहाऽन्वहम् । निर्माल्यं **शालिभद्र**स्य सभार्यस्य निधीयते ॥११८॥
सर्वथा धन्य एवैष धन्योऽहमपि संप्रति । राज्ये यस्येदृशाः सन्ति विममर्शेति भूपतिः ॥११९॥
बुभुजे सपरीवारो भूभुजामग्रणीस्ततः । चित्रालङ्कारवस्त्राद्यैरर्चितश्च गृहं ययौ ॥१२०॥
॥इयेष **शालिभद्रो**ऽपि यावत् संसारमोक्षणम् । अभ्येत्य धर्मसुहृदा विज्ञप्तस्तावदीदृशम् ॥१२१॥
आगाच्चतुर्ज्ञानधरः सुरासुरनमस्कृतः । मूर्तो धर्म इवोद्याने **धर्मघोषा**भिधो मुनिः ॥१२२॥
शालिभद्रस्ततो हर्षादधिरुह्य रथं ययौ । आचार्यपादान् वन्दित्वा साधूंश्चोपाविशत् पुरः ॥१२३॥
स सूरिर्देशनां कुर्वन्नत्वा तेनेत्यपृच्छ्यत । भगवन् ! कर्मणा केन प्रभुरन्यो न जायते ? ॥१२४॥
भगवानप्युवाचैवं दीक्षां गृह्णन्ति ये जनाः । अशेषस्यापि जगतः स्वामिभावं भजन्ति ते ॥१२५॥
यद्येवं नाथ ! तद् गत्वा निजामापृच्छ्य मातरम् । ग्रहीष्यामि व्रतमिति **शालिभद्रो** व्यजिज्ञपत् ॥१२६॥
न प्रमादो विधातव्य इत्युक्तः सूरिणा ततः । **शालिभद्रो** गृहं गत्वा **भद्रां** नत्वेत्यभाषत ॥१२७॥
॥धर्मः **श्रीधर्मघोष**स्य सूरेरद्य मुखाम्बुजात् । विश्वदुःखविमोक्षस्योपायभूतो मया श्रुतः ॥१२८॥
अकार्षीः साध्विदं वत्स ! पितुस्तस्याऽसि नन्दनः । प्रशशंसेति **भद्रा**ऽपि **शालिभद्रं** प्रमोदतः ॥१२९॥
सोऽप्यवोचदिदं मातरेवं चेत्तत् प्रसीद मे । ग्रहीष्यामि व्रतमहं ननु तस्य पितुः सुतः ॥१३०॥
साऽप्यवोचदिदं वत्स ! युक्तस्तेऽसौ व्रतोद्यमः । किं त्वत्र लोहचणकाश्चर्वणीया निरन्तरम् ॥१३१॥
सुकुमारः प्रकृत्याऽपि दिव्यैर्भोगैश्च लालितः । स्यन्दनं तर्णक[2] इव कथं त्वं वक्ष्यसि व्रतम् ? ॥१३२॥
शालिभद्रोऽप्युवाचैवं पुमांसो भोगलालिताः । असहा व्रतकष्टानां कातरा एव नेतरे ॥१३३॥
त्यज भोगान् क्रमान्मर्त्यमाल्यगन्धान् सहस्व च । इत्यभ्यासाद् व्रतं वत्स ! गृह्णीया इत्युवाच सा ॥१३४॥
शालिभद्रस्ततो **भद्रा**वचनं प्रतिपद्य तत् । भार्यामेकां तूलिकां[3] च मुञ्चति स्म दिने दिने ॥१३५॥
॥इतश्च तस्मिन्नगरे **धन्यो** नाम महाधनः । अभव**च्छालिभद्र**स्य कनिष्ठभगिनीपतिः ॥१३६॥
शालिभद्रस्वसा साश्रुः स्नपयन्ती च तं तदा । किं रोदिषीति तेनोक्ता जगादेति सगद्गदम् ॥१३७॥
व्रतं ग्रहीतुं मे भ्राता त्यजत्येकां दिने दिने । भार्यां च तूलिकां चाऽहं हेतुना तेन रोदिमि ॥१३८॥
य एवं कुरुते फेरु[4]रिव भीरुस्तपस्व्यसौ । हीनसत्त्वस्तव भ्रातेत्यूचे **धन्यः** सनर्मकम्[5] ॥१३९॥
सुकरं चेद् व्रतं नाथ क्रियते किं न हि स्वयम् ? । एवं सहासमन्याभिर्भार्याभिर्जगदेऽथ सः ॥१४०॥
धन्योऽप्यूचे व्रते विघ्नो भवत्यस्ताश्च पुण्यतः । अनुमन्त्र्योऽद्य मेऽभूवन् प्रव्रजिष्यामि तद् द्रुतम् ॥१४१॥
ता अप्यूचुः प्रसीदेदमस्माभिर्नर्मणोदितम् । मा स्म त्याक्षीः श्रियोऽस्मांश्च मनस्विन्नित्यलालिताः ॥१४२॥
अनित्यं स्त्रीधनाद्येतत् प्रोज्झ्य नित्यपदेच्छया । अवश्यं प्रव्रजिष्यामीत्यालपन् **धन्य** उत्थितः ॥१४३॥
त्वामनु प्रव्रजिष्याम एवमुक्तवतीश्च ताः । अन्वमन्यत **धन्यो**ऽपि धन्यंमन्यो महामनाः ॥१४४॥

---

१. नी धातोः प्रेरककर्मणि प्रयोगः । २. तर्णकः बालवृषभः, स स्यन्दनं–रथं कथं वक्ष्यति–वोढुं समर्थः स्यात् ? । ३. तलिकां–शय्याम्, 'तळाई' इति भाषायाम् । ४. शृगालः । ५. सोपहासम् ।

इतश्च **वैभारगिरौ श्रीवीरः** समवासरत् । विदाञ्चकार तं सद्यो **धन्यो** धर्मसुहृद्गिरा ॥१४५॥

दत्तदानः सदारः सोऽप्यारुह्य शिबिकां ततः । भवभीतो **महावीर**चरणौ[1] शरणं ययौ ॥१४६॥

सदारः सोऽग्रहीद्दीक्षां ततो भगवदन्तिके । तच्छ्रुत्वा **शालिभद्रो**ऽपि जितंमन्यः[2] प्रतत्वरे ॥१४७॥

सोऽन्वीयमानस्तदनु **श्रेणिके**न महीभुजा । उपेत्य **श्रीमहावीर**पादमूलेऽग्रहीद् व्रतम् ॥१४८॥

ततः सपरिवारोऽपि स्वामी **सिद्धार्थनन्दनः** । विहरन्नन्यतोऽगच्छत् सयूथ इव हस्तिराट् ॥१४९॥

धन्यश्च शालिभद्रश्च तावभूतां बहुश्रुतौ । महत्तपश्च तेपाते खड्गधारासहोदरम् ॥१५०॥

पक्षान्मासाद् द्विमासात् त्रिमास्या मासचतुष्टयात् । शरीरनिरपेक्षौ तौ चक्रतुः पारणं मुनी ॥१५१॥

तपसा समजायेतां निर्मांसरुधिराङ्गकौ । चर्मभस्त्रोपमौ **धन्य-शालिभद्र**महामुनी ॥१५२॥

अन्येद्युः **श्रीमहावीर**स्वामिना सहितौ मुनी । आजग्मतू **राजगृहं**[3] पुरं जन्मभुवं निजाम् ॥१५३॥

ततः समवसरणस्थितं नन्तुं जगत्पतिम् । श्रद्धातिशयोगेनाऽच्छिन्नमीयुर्जनाः पुरात् ॥१५४॥

मास[4]पारणके **धन्य-शालिभद्रा**वुभावपि । काले विहर्तुं भिक्षार्थं भगवन्तं प्रणेमतुः ॥१५५॥

मातृपार्श्वात् पारणं तेऽद्येत्युक्तः स्वामिना ततः । इच्छामीति भणन् **शालिभद्रो धन्य**युतो ययौ ॥१५६॥

गत्वा **भद्रा**गृहद्वारि तावुभावपि तस्थतुः । तपःक्षामतया तौ च न केनाप्युपलक्षितौ ॥१५७॥

श्रीवीरं शालिभद्रं च **धन्य**मप्यद्य वन्दितुम् । यामीति व्याकुला **भद्रा**ऽप्यज्ञासीदुत्सुका न तौ ॥१५८॥

क्षणमेकमवस्थाय तत्र तौ जग्मतुस्ततः । महर्षी नगरद्वारप्रतोल्याऽथ निरीयतुः ॥१५९॥

तदाऽऽयान्ती पुरे तस्मिन् विक्रेतुं दधि-सर्पिषी । **शालिभद्र**स्य प्राग्जन्ममाता **धन्या**ऽभवत् पुरः ॥१६०॥

शालिभद्रं च सा प्रेक्ष्य संजातप्र[5]स्नवस्तनी । वन्दित्वा चरणौ भक्त्या द्वाभ्यामपि ददौ दधि ॥१६१॥

श्रीवीरस्याऽन्तिके गत्वा तदालोच्य कृताञ्जलिः । **शालिभद्रो**ऽवदत् स्वामिन् ! मातृतः पारणं कथम् ? ॥१६२॥

सर्वज्ञोऽप्याचचक्षेऽथ **शालिभद्र**महामुनेः । प्राग्जन्ममातरं **धन्या**मन्यदप्यन्यजन्मजम्[6] ॥१६३॥

कृत्वा पारणकं दध्नाऽऽपृच्छ्य च स्वामिनं ततः । **वैभाराद्रिं** ययौ **शालिभद्रो धन्य**समन्वितः ॥१६४॥

शिलातले **शालिभद्रः** स**धन्यः** प्रतिलेखिते । **पादपोपगमं** नाम तत्राऽनशनमाश्रयत् ॥१६५॥

तदा च **भद्रा** तन्माता **श्रेणिक**श्च महीपतिः । आजग्मतुर्भक्तियुक्तौ **श्रीवीर**चरणान्तिके ॥१६६॥

ततो **भद्रा**ऽवदद्**धन्य-शालिभद्रौ** क्व तौ मुनी ? । भिक्षार्थं नाऽऽगतौ कस्मादस्मद्वेश्म ? जगत्पते ! ॥१६७॥

सर्वज्ञोऽपि बभाषे तौ त्वद्वेश्मनि गतौ मुनी । ज्ञातौ न तु भवत्येहाऽऽगमनव्यग्रचित्तया ॥१६८॥

प्राग्जन्ममाता त्वत्सूनो**र्धन्या** यान्ती पुरं प्रति । ददौ दधि तयोस्तेन पारणं चक्रतुश्च तौ ॥१६९॥

उभावपि महासत्त्वौ सत्वरौ भवमुज्झितुम् । **वैभार**पर्वते गत्वाऽनशनं तौ प्रचक्रतुः ॥१७०॥

श्रेणिकेन समं **भद्रा वैभाराद्रिं** ययौ ततः । तथास्थितावपश्यच्च तावश्मघटिताविव ॥१७१॥

तत्कष्टमथ पश्यन्ती स्मरन्ती तत्सुखानि च । साऽरोदीद् रोदयन्तीव **वैभाराद्रिं** प्रतिस्वनैः ॥१७२॥

आयातोऽपि गृहं वत्स ! मया[7] तु स्वल्पभाग्यया । न ज्ञातोऽसि प्रमादेनाऽप्रसादं मा कृथा मयि ॥१७३॥

---

१. **०चरणं** खं. १-३ । २. आत्मानं (धन्येन) जितं मन्यते सः । ३. **०गृहपुरं** खं. १-३ । ४. **०क्षपणके** मु. । ५. **०प्रस्रव०** खं. २-४, मु., नू. मु. । ६. **०जन्मकम्** खं. ४ । अन्यजन्मजं पूर्वजन्मसम्बन्धि अन्यमपि वृत्तान्तमाचचक्षे भगवान् । ७. **मयका** मु., नू. मु. ।

यद्यपि त्यक्तवान्नस्त्वं तथाऽपि निजदर्शनात् । आनन्दयिष्यसि दृशौ पुरेत्यासीन्मनोरथः ॥१७४॥

आरम्भेणाऽमुना पुत्र ! शरीरत्यागहेतुना । मनोरथं तमपि मे भङ्क्तुमस्युद्यतोऽधुना ॥१७५॥

प्रारब्धं यत्तपस्तत्र न ते विघ्नीभवाम्यहम् । किं त्वेतत्कर्कशतरं शिलातलमितो भव[1] ॥१७६॥

अथोचे **श्रेणिको** हर्षस्थाने किं नाम रोदिषि ? । ईदृग् यस्याः सुतः स्त्रीषु सैका त्वं पुत्रवत्यसि ॥१७७॥

तत्त्वज्ञोऽयं महासत्त्वस्त्यक्त्वा तृणमिव श्रियम् । प्रपेदे स्वामिनः पादान् साक्षादिव परं पदम् ॥१७८॥

असौ जगत्स्वामिशिष्यानुरूपं तप्यते तपः । मुधाऽनुतप्यते मुग्धे ! किं त्वया स्त्रीस्वभावतः ? ॥१७९॥

भद्रैवं बोधिता राज्ञा वन्दित्वा तौ महामुनी । विमनस्का निजं धाम जगाम **श्रेणिक**स्तथा ॥१८०॥

उभौ तौ मुनीन्द्रौ प्रपन्नावसानौ ।
विमानेऽथ **सर्वार्थसिद्धा**भिधाने ॥
अभूतां प्रभूतप्रमोदाब्धिमग्नौ ।
त्रयस्त्रिंशदब्ध्यायुषौ देववर्यौ ॥१८१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि दशार्णभद्र-शालिभद्र-धन्यक-चरितवर्णनो नाम दशमः सर्गः ॥

——Kvk——

१. एतत् शिलातलं कर्कशतरं, अतस्त्वं इतो भव-शिलां त्यक्त्वाऽन्यत्र तिष्ठेत्याशयः । **०मिवाभवम्** मु. ।

॥ अथ एकादशः सर्गः ॥

इतश्च भगवान् **वीरो** लोकानुग्रहकाम्यया । व्यहार्षीन्नगर-ग्रामा-ऽऽकर-द्रोणमुखादिषु ॥१॥

इतश्च **राजगृहस्य** **वैभारगिरि**कन्दरे । चोरो **लोहखुरा**ख्योऽभूद् रौद्रो रस इवाङ्गवान् ॥२॥

स तु **राजगृहे** नित्यं पौराणामुत्सवादिषु । लब्ध्वा छिद्राणि विदधे पिशाचवदुपद्रवम् ॥३॥

आददानस्ततो द्रव्यं भुञ्जानश्च परस्त्रियः । भाण्डागारं निशान्तं[1] वा निजं मेने स तत्पुरम् ॥४॥

चौर्यमेवाऽभवत्तस्य प्रीत्यै वृत्तिर्न चापरा । अपास्य क्रव्यं क्रव्यादा[2] भक्ष्यैस्तृप्यन्ति नाऽपरैः ॥५॥

तस्यानुरूपो रूपेण चेष्टया च सुतोऽभवत् । भार्यायां **रोहिणी**नाम्न्यां **रौहिणेयो**ऽभिधानतः ॥६॥

¶स्वमृत्युसमये प्राप्ते पित्राऽऽहूयेत्यभाषि सः । यद्यवश्यं करोषि त्वमुपदेशं ददामि तत् ॥७॥

अवश्यमेव कर्तव्यमादिष्टं भवतां मया । कः पितुः पातयेदाज्ञां पृथिव्यामित्युवाच सः ॥८॥

प्रहृष्टो वचसा तेन चौरो **लोहखुर**स्ततः । पाणिना संस्पृशन् पुत्रमभाषिष्टेति निष्ठुरम् ॥९॥

योऽसौ समवसरणे स्थितः सुरविनिर्मिते । विधत्ते देशनां **वीरो** मा श्रौषीस्तस्य भाषितम् ॥१०॥

अन्यत्तु स्वेच्छया वत्स ! कुर्यास्त्वमनियन्त्रितः । उपदिश्येति पञ्चत्वं प्राप **लोहखुर**स्ततः ॥११॥

मृतकार्यं पितुः कृत्वा **रौहिणेयो** निरन्तरम् । चकार चौरिकां **लोहखुरो**ऽपर इवोद्गतः ॥१२॥

पालयन् पितुरादेशं जीवितव्यमिवाऽऽत्मनः । स्वदासेरमिवा[3]ऽमुष्णात् स **राजगृह**पत्तनम् ॥१३॥

¶तदा च नगरग्रामाकरेषु विहरन् क्रमात् । चतुर्दशमहा[4]साधुसहस्रपरिवारितः ॥१४॥

सुरैः सञ्चार्यमाणेषु स्वर्णाम्भोजेषु चारुषु । न्यस्यन् पदानि तत्राऽऽगाद् **वीरश्च**रमतीर्थकृत् ॥१५॥ (युग्मम्)

वैमानिकैर्ज्योतिषिकैरसुरैर्व्यन्तरैरपि । सुरैः समवसरणं चक्रे जिनपतेस्ततः ॥१६॥

आयोजनविसर्पिण्या सर्वभाषानुयातया । भारत्या भगवान् **वीरः** प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१७॥

¶तदानीं **रौहिणेयो**ऽपि गच्छन् **राजगृहं** प्रति । मार्गान्तराले समवसरणाभ्यर्णमाययौ ॥१८॥

एवं स चिन्तयामास पथाऽनेन व्रजामि चेत् । शृणोमि **वीर**वचनं तदाऽऽज्ञा भज्यते पितुः ॥१९॥

न चाऽन्यो विद्यते पन्था भवत्वेवं विमृश्य सः । कर्णौ पिधाय पाणिभ्यां द्रुतं **राजगृहं** ययौ ॥२०॥

तस्यैवमन्वहमपि यातायातकृतोऽन्यदा । उपसमवसरणं पादेऽभज्यत कण्टकः ॥२१॥

औत्सुक्यगमनाद् गाढमग्नं[5] पादे स कण्टकम् । अनुद्धृत्य समुद्धर्तुं न शशाक क्रमात्क्रमम्[6] ॥२२॥

नास्त्युपायोऽपरः कोऽपीत्याकृष्य श्रवणात् करम् । कर्षन् कण्टकमश्रौषीदिति विश्वगुरोर्गिरम् ॥२३॥

"महीतलास्पर्शिपादा निर्निमेषविलोचनाः । अम्लानमाल्या निःस्वेदनीरजोऽङ्गाः सुरा इति" ॥२४॥

बहु श्रुतमिदं धिग्धिगित्याशूद्धृतकण्टकः । पिधाय पाणिना कर्णं (र्णौ ?) तथैवाऽपससार सः ॥२५॥

¶अथाऽन्वहं मुष्यमाणे पत्तने तेन दस्युना । उपेत्य **श्रेणिकं** श्रेष्ठिश्रेष्ठा व्यज्ञपयन्निति ॥२६॥

त्वयि शासति देवाऽन्यन्न भयं द्रविणं तु नः । आकृष्य गृह्यते चौरैरदृष्टैश्चेटकैरिव ॥२७॥

बन्धूनामिव तेषां तु गृहीतः पीडया ततः । सकोपाटोपमित्यूचे नृपतिर्दण्डपाशिकम्[7] ॥२८॥

---

१. गृहम् । २. मांसं राक्षसाः । ३. स्वस्य दास्याः सुतमिव । ४. **उग्रव्रतमहा०** खं. ३-४, नू. मु. । ५. **०भग्नं** नू. मु. विना।
६. पदात् पदं समुद्धर्तुं—उत्थापयितुं न शशाक । ७. **०दाण्ड०** खं. १ ।

किं चौरीभूय दायादीभूय वा मम वेतनम् । गृह्णासि ? चौरैर्गृह्यन्ते यदेते त्वदुपेक्षितैः ॥२९॥

¶सोऽप्यूचे देव ! कोऽप्येष चौरः पौरान् विलुण्टति । **रौहिणेया**ह्वयो धर्तुं दृष्टोऽपि न हि शक्यते ॥३०॥

विद्युदु[1]त्क्षिप्तकरणेनोत्प्लुत्य स प्लवङ्गवत् । गेहाद् गेहं ततो वप्रमुल्लङ्घयति हेलया ॥३१॥

मार्गेण यामस्तन्मार्गं यावत्तावत् स नेक्ष्यते । त्यक्तो ह्येकक्रमेणापि शतेन त्यज्यते क्रमैः ॥३२॥

न तं हन्तुं न वा धर्तुमहं शक्नोमि तस्करम् । गृह्णातु तदिमां देवो दाण्डपाशिकतां निजाम् ॥३३॥

¶नृपेणोल्लासितैकभ्रूसंज्ञया भाषितस्ततः । कु[2]मारोऽ**भयकुमार**स्तमूचे दाण्डपाशिकम् ॥३४॥

चतुरङ्गचमूं सज्जीकृत्य मुञ्च बहिः पुरात् । यदाऽन्तः प्रविशेच्चौरः पत्तनं वेष्टयेस्तदा ॥३५॥

अन्तश्च त्रासितो विद्युदुत्क्षिप्तकरणेन सः । पतिष्यति बहिः सैन्ये वागु[3]रायां कुरङ्गवत् ॥३६॥

प्रतिभू[4]भिरिवाऽऽनीतो निजपादैस्ततश्च सः। ग्रहीतव्यो महादस्युरप्रमत्तैः पदातिभिः ॥३७॥

¶तथेत्यादेशमादाय निर्ययौ दाण्डपाशिकः । तथैव च चमूं सज्जां प्रच्छन्नं निर्ममे सुधीः ॥३८॥

तद्दिने **रौहिणेयो**ऽपि ग्रामान्तरसमागमात् । अजानानः पुरीं रुद्धां वा[5]रीं गज इवाऽविशत् ॥३९॥

तैरुपायैस्ततो धृत्वा बद्ध्वा च स मलिम्लुचः । आनीय नृपतेर्दाण्डपाशिकेन समर्पितः ॥४०॥

यथा न्याय्यं सतां त्राणमसतां निग्रहस्तथा । निगृह्यतामसौ तस्मादित्यादिक्षन्महीपतिः ॥४१॥

अलो[6]प्त्रः प्राप्त इत्येष न हि निग्रहमर्हति । विचार्य निग्रहीतव्य इत्युवाचा**ऽभय**स्ततः ॥४२॥

¶अथ पप्रच्छ तं राजा क्वत्यः कीदृशजीविकः । कुतो हेतोरिहाऽऽयातो **रौहिणेयः** स चाऽसि किम् ? ॥४३॥

स्वनामशङ्कितः सोऽपि प्रत्युवाचेति भूपतिम् । **शालिग्रामे दुर्गचण्डा**भिधानोऽहं कुटुम्बिकः ॥४४॥

प्रयोजनवशेनेहाऽऽयातः सञ्जातकौतुकात् । एकदेवकुले रात्रिं महतीमस्मि च स्थितः ॥४५॥

स्वधाम गच्छन्नारक्षैराक्षिप्तो राक्षसैरिव । अलङ्घ्यमहं वप्रं प्राणभीर्महती हि भीः ॥४६॥

म[7]ध्यारक्षविनिर्यातो बाह्यारक्षगणेष्वहम् । कैवर्तहस्तविस्र[8]स्तो जाले मत्स्य इवाऽपतम् ॥४७॥

ततो निरपराधोऽपि बद्ध्वा चौर इवाऽधुना । अहमेभिरिहाऽऽनीतो नीतिसार[9] ! विचारय ॥४८॥

¶ततस्तं भूपतिर्गुप्तौ[10] प्रेषयामास तत्क्षणात् । तत्प्रवृत्तिज्ञानहेतोस्तत्र ग्रामे च पूरुषम् ॥४९॥

सोऽग्रेऽपि ग्राहितो ग्रामः संकेतं तेन दस्युना । चौराणामपि केषाञ्चिच्चित्रं[11]मायतिचिन्तनम् ॥५०॥

तत्स्वरूपं राजपुंसा पृष्टो ग्रामोऽब्रवीदिदम् । **दुर्गचण्डो**ऽत्र वास्तव्यः परं ग्रामान्तरं गतः ॥५१॥

[12]तत्रार्थे तेन विज्ञप्ते दध्यौ **श्रेणिक**सूरिदम् । दम्भस्य सुकृ[13]तस्याऽहो ! ब्रह्माऽप्यन्तं न गच्छति ॥५२॥

¶**अभयो**ऽसज्जयदथ प्रासादं सप्तभूमिकम् । [14]महार्घरत्नखचितं विमानमिव नाकिनाम् ॥५३॥

श्रियाऽप्सरायमाणाभी रमणीभिरलङ्कृतः । दिवोऽमरावतीखण्डमिव भ्रष्टमतर्कि सः ॥५४॥

गन्धर्ववर्गप्रारब्धसङ्गीतकमहोत्सवः । सोऽधादकस्मादुद्भूतगन्धर्वनगरश्रियम् ॥५५॥

ततोऽ**भयो** मद्यपानमूढं चौरं विधाय तम् । परिधाप्य देवदूष्ये अधितल्प[15]मशाययत् ॥५६॥

१. विद्युदिव–विद्युद्वेगेन उत्क्षिप्तकरणं ऊर्ध्वपतनं तेन । २. **अमात्यो०** मु. । ३. जाले । ४. साक्षिभिः । **प्रतिभूति०** खं. १ । ५. वारी-गजबन्धनी । ६.चोरितद्रव्यरहितः । ७. मध्यस्थितरक्षकेभ्यो निर्गतः । ८. **०वित्रस्तो** खं. १-३ । ९. **०सारं** मु. । १०. कारागारे । ११. कतिपये चौरा अपि भविष्यचिन्तनं प्रथमत एव कुर्वन्ति, तच्चित्रम् । १२. **तत्रायातेन** मु. । १३. सुष्ठु कृतस्य दम्भस्य । १४. **महार्घ्य०** मु., नू. मु. । १५. शय्यायाम् ।

मदे परिणते यावदुदस्थात्तावदैक्षत । सोऽकस्माद् विस्मयकरीमपूर्वां दिव्यसम्पदम् ॥५७॥

¶[अत्राऽन्तरे**ऽभया**दिष्टैर्नरनारीगणैस्ततः । उदचारि जय जगन्नन्देत्यादिकमङ्गलम् ॥५८॥

अस्मिन्महाविमाने त्वमुत्पन्नस्त्रिदशोऽधुना । अस्माकं स्वामिभूतोऽसि त्वदीयाः किङ्करा वयम् ॥५९॥

अप्सरोभिः सहैताभी रमस्व स्वैरमिन्द्रवत् । इत्यादि चतुरं चाटुगर्भमूचे स तैस्ततः ॥६०॥

जातः सुरः किमस्मीति दध्यौ यावत् स तस्करः । सङ्गीतकार्थं तावत्तैः प्रदत्तः समह[1]स्तकः ॥६१॥

उपेत्य पुंसा केनापि स्वर्णदण्डभृता ततः । सहसा भोः ! किमारब्धमेतदेवमभाष्यत ॥६२॥

ततः प्रतिबभाषे तैः प्रतीहार ! निजप्रभोः । प्रदर्शयितुमारब्धं स्वकं विज्ञानकौशलम् ॥६३॥

सोऽप्युवाच स्वनाथस्य दर्श्यतां निजकौशलम् । देवलोकसमाचारः किं त्वसौ कार्यतामिति ॥६४॥

तैरुक्तं कीदृगाचार इति श्रुत्वा स पूरुषः । साक्षेपमित्यभाषिष्ट किमेतदपि विस्मृतम् ? ॥६५॥

य इहोत्पद्यते देवः स स्वे सुकृत-दुष्कृते । आख्याति प्राक्तने स्वर्गभोगाननुभवेत्ततः ॥६६॥

विस्मृतं स्वामिलाभेन सर्वमेतत् प्रसीद नः । देवलोकस्थितिर्देवे[2] ! कार्यतामिति तेऽवदन् ॥६७॥

स **रौहिणेय**मित्यूचे निजे हन्त शुभाशुभे । प्राक्तने शंस नः स्वर्गभोगान् भुङ्क्ष्व ततः परम् ॥६८॥

ततः सोऽचिन्तयद्दस्युः किमेतत् सत्यमीदृशम् ? । मां ज्ञातु**मभये**नैष प्रपञ्चो रचितोऽथवा ? ॥६९॥

ज्ञेयं कथमिदमिति ध्यायता तेन संस्मृतम् । कण्टकोद्धरणकालाकर्णितं भगवद्वचः ॥७०॥

देवस्वरूपं **श्रीवीरा**[3]ख्यातं चेत् संवदिष्यति । तत् सत्यं कथयिष्यामि करिष्याम्यन्यथोत्तरम् ॥७१॥

इति बुद्ध्या स तानीक्षांचक्रे क्षितितलस्पृशः । प्रस्वेदमलिनान्म्लानमाल्यान्निमि[4]षदीक्षणान् ॥७२॥

तत्सर्वं कपटं ज्ञात्वाऽचिन्तयद्दस्युरुत्तरम् । तेनोचे कथ्यतां देवलोकः सर्वोऽयमुत्सुकः ॥७३॥

¶[**रौहिणेय**स्ततोऽवादीन्मया पूर्वत्र जन्मनि । अदीयत सुपात्रेभ्यो दानं चैत्यानि चक्रिरे ॥७४॥

प्रत्यष्ठाप्यन्त बिम्बानि पूजितान्यष्टधाऽर्चया । विहितास्तीर्थयात्राश्च गुरवः पर्युपासिताः ॥७५॥

इत्यादि सदनुष्ठानं मया कृतमिति ब्रुवन् । ऊचे दण्डभृता शंस दुश्चरित्रमपि स्वकम् ॥७६॥

रौहिणेयोऽप्युवाचैवं साधुसंसर्गशालिना । कदाचिदप्याचरितं किञ्चिन्नाऽशोभनं मया ॥७७॥

व्याजहार प्रतीहारो जन्म नैकस्वभावतः । याति तत् कथ्यतां चौर्य-पारदारिकतादिकम् ॥७८॥

रौहिणेयोऽभ्यधत्तैवं किमेवंविधचेष्टितः । स्वर्लोकं प्राप्नुयादन्धः किमारोहति पर्वतम् ? ॥७९॥

¶[गत्वा ततस्तैस्तत्सर्व**मभया**य निवेदितम् । **अभयेन** च विज्ञप्तं **श्रेणिक**स्य महीपतेः ॥८०॥

एवंविधैरुपायैर्यश्चौरो ज्ञातुं न शक्यते । स चौरोऽपि विमोक्तव्यः शक्या नीतिर्न लङ्घितुम् ॥८१॥

इति राजगिराऽमुञ्चद् **रौहिणेय**मथा**ऽभयः** । वञ्च्यन्ते वञ्चनादक्षैर्दक्षा अपि कदाचन ॥८२॥

¶[ततः सोऽचिन्तयच्चौरो धिगादेशं पितुर्मम । वञ्चितोऽस्मि चिरं येन भगवद्वचनामृतात् ॥८३॥

नाऽऽगमिष्यत् प्रभुवचो यदि मे कर्णकोटरम् । तदा विविधमारेणाऽगमिष्यं यमगोचरम् ॥८४॥

अनिच्छयाऽपि हि तदा गृहीतं भगवद्वचः । मम जीवा[5]तवे जातं भैषज्यमिव रोगिणः ॥८५॥

---

१. युगपद् हस्तताल: । २. ०**र्देवः** खं. १-२-३-४ । ३. **श्रीवीरात् श्रुतं** खं. १, नू. मु. । ४. ०**न्निर्मेष०** खं. १ । ५. जीवनाय।

त्यक्त्वाऽर्हद्वचनं हा धिक् ! चौरवाचि रतिर्मया । आम्राण्यपास्य निम्बेषु काकेनेव चिरं कृता ॥८६॥
उपदेशैकदेशोऽपि यदीयः फलतीदृशम् । तस्योपदेशः सामस्त्यात् सेवितः किं करिष्यति ? ॥८७॥
एवं विमृश्य मनसा ययौ भगवतोऽन्तिके । प्रणम्य चरणौ भक्त्या **रौहिणेयो** व्यजिज्ञपत् ॥८८॥
भवाब्धौ प्राणिनां घोरविपन्नक्रकुलाकुले । महापोतायते ते गीरायोजनविसर्पिणी ॥८९॥
निषिद्धस्त्वद्वचः श्रोतुमनाप्तेनाऽऽप्तमानिना । इयत्कालमहं पित्रा वञ्चितस्त्रिजगद्गुरो ! ॥९०॥
त्रैलोक्यनाथ ! ते धन्याः श्रद्दधानाः पिबन्ति ये । भवद्वचनपीयूषं कर्णाञ्जलिपुटैः सदा ॥९१॥
अहं तु पापोऽशुश्रूषुर्भवतो भगवन् ! वचः । पिधाय कर्णौ हा ! कष्टमिदं स्थानमलङ्घ्यम् ॥९२॥
एकदाऽनिच्छताऽप्येकं श्रुतं युष्मद्वचो मया । तेन मन्त्राक्षरेणेव रक्षितो राजराक्षसात् ॥९३॥
यथाऽहं मरणात् त्रातस्तथा त्रायस्व नाथ ! माम् ! संसारसागरावर्ते निमज्जन्तं जगत्पते ! ॥९४॥
ततस्तत्कृपया स्वामी निर्वाणपददायिनीम् । विशुद्धां विदधे साधु[1] साधुधर्मस्य देशनाम् ॥९५॥
ततः प्रबुद्धः प्रणमन् **रौहिणेयो**ऽब्रवीदिदम् । यतिधर्मस्य योग्योऽस्मि न वेत्यादिश्यतां ? प्रभो ! ॥९६॥
योग्योऽसीति स्वामिनोक्ते[2] ग्रहीष्यामि विभो[3] ! व्रतम् । परं किञ्चिद् वदिष्यामि **श्रेणिके**नेत्युवाच सः ॥९७॥
निर्विकल्पं निर्विशङ्कं स्ववक्तव्यमुदीरय । इत्युक्तः **श्रेणिक**नृपेणोचे **लोहखुरा**त्मजः ॥९८॥
इह देव ! भवद्भिर्यः श्रुतोऽहं लोकवार्तया । स एष **रौहिणेयो**ऽस्मि भवत्पत्तनमोषकः ॥९९॥
भगवद्वचसैकेन दुर्लङ्घा[4] लङ्घिता मया । प्रज्ञा**ऽभयकुमार**स्य तरण्डेनेव निम्नगा[5] ॥१००॥
अशेषमेतन्मुषितं पत्तनं भवतो मया । नाऽन्वेषणीयः कोऽप्यन्यस्तस्करो राजभास्कर ! ॥१०१॥
कमपि प्रेषय यथा तल्लोप्त्रं दर्शयाम्यहम् । करिष्ये सफलं जन्म ततः प्रव्रज्यया निजम् ॥१०२॥
अभयो[6]ऽथ समुत्थाय **श्रेणिका**देशतः स्वयम् । कौतुकात् पौरलोकश्च सहाऽगात् तेन दस्युना ॥१०३॥
ततो गिरि-णदी-कुञ्ज-श्मशानादिषु तद्धनम् । स्थगितं दर्शयामास चौरः **श्रेणिक**सूनवे ॥१०४॥
अभयोऽपि हि यद्यस्य तत्तस्य धनमार्पयत् । नीतिज्ञानामलोभानां मन्त्रिणां नाऽपरा स्थितिः ॥१०५॥
परमार्थं कथयित्वा प्रबोध्य निजमानुषान् । श्रद्धालुर्भगवत्पार्श्वे **रौहिणेयः** समाययौ ॥१०६॥
अथ **श्रेणिक**राजेन कृतनिष्क्रमणोत्सवः । स जग्राह परिव्रज्यां पार्श्वे **श्रीवीर**पादयोः ॥१०७॥
ततश्चतुर्थादारभ्य षण्मासीं यावदुज्ज्वलम् । विनिर्ममे तपःकर्म कर्मनिर्मूलनाय सः ॥१०८॥
तपोभिः क्रशितः कृत्वा भावसंलेखनां च सः । **श्रीवीर**मापृच्छ्य गिरौ **पादपोपगमं** व्यधात् ॥१०९॥
शुभध्यानः स्मरन् पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् । त्यक्त्वा देहं जगाम द्यां **रौहिणेयो** महामुनिः ॥११०॥
ततोऽपि भगवान् कर्तुं तीर्थकृत्कर्मनिर्जराम् । विजहार वृतो देवैः कोटिसंख्यैर्जघन्यतः ॥१११॥
कानपि श्रावकीचक्रे यतीचक्रे च कानपि । धर्मदेशनया राजामात्यप्रभृतिकान् प्रभुः ॥११२॥
इतश्च **श्रेणिको** राजा तस्मिन् **राजगृहे** पुरे । सम्यक्त्वं धारयन् सम्यङ् नीत्या राज्यमपालयत् ॥११३॥

---

१. **तस्य** मु. । २. **०नोक्तो** मु., नू. मु. । ३. **प्रभो** खं. १ । ४. **दुर्लङ्घ्या** मु., नू. मु. । ५. नावा नदीव । ६. **अभयश्च** खं. १ । **अभयोऽपि** खं. २, मु., नू. मु. ।

¶[अन्यदो[1]**ज्जयनी**पुर्या**श्चण्डप्रद्योत**भूपतिः । चलितः सर्वसामग्र्या रोद्धुं **राजगृहं** पुरम् ॥११४॥
प्रद्योतो बद्धमुकुटाश्चाऽन्ये भूपाश्चतुर्दश । तत्राऽऽयान्तो जनैर्दृष्टाः [2]परमाधार्मिका इव ॥११५॥
[3]पाटूपटप्लुतैरश्वैः पाटयन्निव मेदिनीम् । आगच्छन् [4]प्रणिधिभ्योऽथ शुश्रुवे **श्रेणिके**न सः ॥११६॥
श्रेणिकोऽचिन्तयत् किञ्चित् **प्रद्योतो**ऽत्र समापतन् । क्रूरग्रह इव क्रुद्धः कार्यो हतबलः कथम् ? ॥११७॥
ततो**ऽभयकुमार**स्यौ[5]त्पत्तिक्यादिधियां निधेः । नृपतिर्मुखमैक्षिष्ट सुधामधुरया दृशा ॥११८॥
[6]यथार्थनामा राजान**मभयो**ऽथ व्यजिज्ञपत् । का चि**न्तोज्जयि[7]नी**शोऽद्य भवेद् युद्धातिथिर्मम ? ॥११९॥
यदि वा बुद्धिसाध्येऽर्थे शस्त्राशस्त्रिकथा वृथा । बुद्धिमेव प्रयोक्ष्ये तद् बुद्धिर्हि जयकामधुक् ॥१२०॥
¶[अथ बाह्येऽरिसैन्यानामावासस्थानभूमिषु । लोहसंपुटमध्यस्थान् दीनारान् स न्यचीखनत् ॥१२१॥
प्रद्योतनृपतेः सैन्यैस्ततो **राजगृहं** पुरम् । पर्यवेष्ट्यत भूगोलः पयोधिसलिलैरिव ॥१२२॥
अथेत्थं प्रेषयामास लेखं **प्रद्योत**भूपतेः । **अभयो** गुप्तपुरुषैः [8]परुषेतरभाषिभिः ॥१२३॥
[9]**शिवादेवी-चेल्लणयो**र्भेदं नेक्षे मनागपि । तन्मान्योऽसि **शिवादेवी**सम्बन्धेनापि सर्वदा ॥१२४॥
तेना**ऽवन्तीश** ! वच्मि त्वामेकान्तहितवाञ्छया । सर्वे **श्रेणिक**राजेन भेदितास्तव भूभुजः ॥१२५॥
दीनाराः प्रेषिताः सन्ति तेभ्यस्तान् कर्तुमात्मसात् । ते तानादाय बद्ध्वा त्वामर्पयिष्यन्ति मत्पितुः ॥१२६॥
तदावासेषु दीनारा निखाताः सन्ति तत्कृते । खानयित्वा पश्य को वा दीपे सत्यग्निमीक्षते ? ॥१२७॥
¶[विदित्वैवं स भूपस्यैकस्याऽऽवासमचीखनत् । लब्धास्तत्र च दीनारास्तान् दृष्ट्वा[10]ऽऽशु [11]पलायत ॥१२८॥
नष्टे तत्र च तत्सैन्यं विलोड्याब्धिमिवाऽखिलम् । हस्त्यश्वाद्याददे सारं **मगधेन्द्रः** समन्ततः ॥१२९॥
[12]नासारूढेन जीवेन वायु[13]वाजेन वाजिना । ततः **प्रद्योत**नृपतिः कथञ्चित् स्वां पुरीं ययौ ॥१३०॥
नृपा ये बद्धमुकुटा ये चान्येऽपि महारथाः । तेऽपि नेशुः [14]काकनाशं हतं सैन्यं ह्यनायकम् ॥१३१॥
असंयतलुलत्केशैश्छत्रशून्यैश्च मौलिभिः । राजानमनुयान्तस्तेऽप्यापु**रुज्जयि[15]नीं** पुरीम् ॥१३२॥
अभयस्यैव मायेयं वयं नेदृशकारिणः । प्रत्यायितः सशपथं तै**रथोज्जयनी**पतिः ॥१३३॥
¶[कदाचिदूचे**ऽवन्तीशो** मध्येसभममर्षणः । योऽर्पयत्**यभयं** बद्ध्वा मम सम्पत्स्यते स किम् ? ॥१३४॥
[16]पताकं हस्तमुत्क्षिप्य काप्येका गणिका ततः । व्यजिज्ञप**दवन्तीश**मलमस्मीह कर्मणि ॥१३५॥
तामादिदेशा**ऽवन्तीशो** यद्येवमनुतिष्ठ तत् । करोम्यर्थादिसाहाय्यं ब्रूहि किं तव संप्रति ? ॥१३६॥
सा च दध्यौ य**दभयो** नोपायैर्गृह्यतेऽपरैः । धर्मच्छद्म तदादाय साधयामि समीहितम् ॥१३७॥
अयाचत ततश्च द्वे द्वितीय[17]वयसौ स्त्रियौ । ते तदैवाऽऽर्पयद् राजा ददौ द्रव्यं च पुष्कलम् ॥१३८॥
कृतादराः प्रतिदिनमुपास्योपास्य [18]संयतीः । बभूवुरुत्कटप्रज्ञास्तास्तिस्रोऽपि बहुश्रुताः ॥१३९॥
¶[तास्तिस्रोऽपि ततो जग्मुः **श्रेणिका**लङ्कृतं पुरम् । जगत्त्रयीं वञ्चयितुं मायाया इव मूर्तयः ॥१४०॥

---

१. **०ज्जयिनी०** मु., नू. मु. । २. नरकलोके नारकजीवान् उपद्रवदातारो देवविशेषाः । ३. त्वरितत्वरितमुत्प्लुत्य धावद्भिरश्वैः । ४. गुप्तचरेभ्यः । ५. औत्पत्तिकी इति बुद्धेः प्रकारः । ६. **यथार्थं नाम** खं. १ । ७. **०ज्जयनी०** खं. १ । ८. मधुरभाषिभिः । ९. शिवादेवी–प्रद्योतस्य पट्टराज्ञी, सा च चेल्लणाया ज्येष्ठा भगिनी । १०. **दृष्ट्वा स** मु., नू. मु. । ११. **पलायितः** खं. ३–४ विना । १२. नासिकायां जीवं निधाय । १३. वायुवेगेन अश्वेन । १४. काक इव नंष्ट्वा । १५. **०ज्जयनीं** खं. १ । १६. हस्त एव पताका । १७. युवत्यौ । १८. साध्वीः । **संयताः** खं. १–३ ।

बाह्योद्याने कृतावासा सा पणस्त्रीमतल्लिका[१] । पत्तनान्तर्ययौ चैत्यपरिपाटी[२]चिकीर्षया ॥१४१॥

सा विभूत्याऽतिशायिन्या चैत्ये नृपतिकारिते । प्रविवेश समं ताभ्यां कृत्वा नैषेधिकीत्रयम्[३] ॥१४२॥

मालवकैशिकीमुख्यग्रामरागजुषा गिरा । देवं वन्दितुमारेभे सपर्यां विरचय्य सा ॥१४३॥

तत्रा**ऽभयकुमारो**ऽपि ययौ देवं विवन्दिषुः ! अग्रे चाऽऽत्म[४]तृतीयां तां वन्दमानामुदैक्षत ॥१४४॥

देवदर्शनविघ्नोऽस्या मा भूत् प्रविशता मया । द्वार्येवेत्य**भय**स्तस्थौ मण्डपान्तर्विवेश न ॥१४५॥

प्रणिधानस्तुतिं कृत्वा सा **मुक्ताशुक्ति**मुद्रया । यावदुत्तस्थुषी ताव**दभयो**ऽभ्याजगाम ताम् ॥१४६॥

तादृशीं भावनां तस्यास्तं वेषं प्रशमं च तम् । **अभयो** वर्णयामास सानन्दं च जगाद ताम् ॥१४७॥

॥दिष्ट्या भद्रेऽधुना त्वादृक्साधर्मिकसमागमः । साधर्मिकात् परो बन्धुर्न संसारे विवेकिनाम् ॥१४८॥

का त्वं ? किमागमः ? का वाऽऽवास[५]भूरिमके च के ? । यकाभ्यां स्वाति-राधा[६]भ्यामिन्दुलेखेव शोभसे ॥१४९॥

व्याजहाराऽथ सा व्याज[७]श्राविका**ऽवन्ति**वासिनः । महेभ्यवणिजः पाणिगृहीती[८] विधवा न्वहम्[९] ॥१५०॥

इमे च मम पुत्रस्य कलत्रे कालधर्मतः । विच्छा[१०]य्यभूतां विधवे भग्न[११]वृक्षे लते इव ॥१५१॥

व्रतार्थं पृच्छतः स्मैते उभे अपि तदैव माम् । विपन्नपतिकानां हि सतीनां शरणं व्रतम् ॥१५२॥

मयाऽप्युक्ते ग्रहीष्यामि निर्वीरा[१२]ऽहमपि व्रतम् । गार्हस्थ्यस्य फलं किं तु गृह्यतां तीर्थयात्रया ॥१५३॥

व्रते हि भावतः पूजा युज्यते द्रव्यतो न तु । इत्यहं तीर्थयात्रार्थमेताभ्यां सह निर्गता ॥१५४॥

॥अथेत्थ**मभयो**ऽवोचदतिथीभवताऽद्य नः । आतिथेयं सतीर्थ्या[१३]नां तीर्थादप्यतिपावनम् ॥१५५॥

प्रत्युवाचा**ऽभयं** साऽपि युक्तमाह भवान् परम् । कृततीर्थोपवासाऽहं भवाम्यद्याऽतिथिः कथम् ? ॥१५६॥

अथ तन्निष्ठया हृष्टो**ऽभय**स्तामवदत् पुनः । अवश्यं मम तत्प्रातरागन्तव्यं निकेतनम् ॥१५७॥

साऽप्यूचे यत्क्षणेनापि जन्मिनो जन्म पूर्यते । अहं प्रातरिदं कर्ताऽस्मीति जल्पेत् कथं सुधीः ? ॥१५८॥

अस्त्विदानीमियं[१४] भूयः श्वो निमन्त्र्येति चिन्तयन् । तां विसृज्या**ऽभय**श्चैत्यं वन्दित्वा स्वं[१५]गृहं ययौ ॥१५९॥

तां निमन्त्र्या**ऽभयः** प्रातर्गृहचैत्यान्यवन्दयत् । भोजयामास च प्राज्यवस्त्रदानादि च व्यधात् ॥१६०॥

निमन्त्रितस्तयाऽन्येद्युर्मितीभूया[१६]**ऽभयो**ऽप्यगात् । साधर्मिकोपरोधेन किं न कुर्वन्ति तादृशाः ? ॥१६१॥

तया च विविधैर्भोज्यै**रभयो**ऽकारि भोजनम् । **चन्द्रहास**सुरामिश्रपान[१७]कानि च पायितः ॥१६२॥

भुक्तोत्थितश्च सुष्वाप तत्कालं **श्रेणिका**त्मजः । आदिमा मद्यपानस्य निद्रा सहचरी खलु ॥१६३॥

तं रथेन स्थाने स्थाने स्थापितैश्चाऽपरै रथैः । **अवन्तीं** प्रापयामास दुर्लक्ष्य[१८]च्छद्मसद्म सा ॥१६४॥

ततो**ऽभयान्वेषणाय** **श्रेणिके**न नियोजिताः । स्थाने स्थाने मार्गयन्तस्तत्राप्येयु[१९]र्गवेषकाः ॥१६५॥

किमिहा**ऽभय** आयात ? इत्युक्ता तैरुवाच सा । इहा**ऽभयः** समायातः परं यातस्तदैव हि ॥१६६॥

---

१. वेश्यासु श्रेष्ठा । २. जैनमन्दिराणां दर्शनेच्छया । ३. **०त्रयीम्** खं. ४ । सांसारिकव्यापारनिषेधसूचकं त्रिः उच्चारणम् 'निसीहि—निषेधामि' इति रूपम् । ४. आत्मना तृतीया सा, युवतिद्वययुक्तत्वात् । ५. कुत्र वससीत्यर्थः । इमके युवत्यौ च के ? । **०रिमिके** खं. १-४ । ६. **०राका०** खं. ४ । यथा चन्द्रलेखा स्वाति-अनुराधानक्षत्राभ्यां शोभते, तथा त्वामेताभ्यामित्यर्थः । ७. कृत्रिमश्राविका । ८. विवाहिता । ९. **त्वहम्** मु., नू. मु. । १०. विच्छाये—शोभाविहीने, न विच्छाये विच्छाये अभूताम् । ११. **०वृक्षलते** खं. २ मु., नू. मु. । १२. विधवा । १३. साधर्मिकाणाम् । १४. **०मिदं** खं. १. । १५. **स्वं गृहं** खं. १ । १६. एकाक्येव । १७. **०पानिकानि** खं. १ । १८. **दुर्लक्ष०** खं. १-३ । १९. **०स्तत्रोपेयु०** मु. । **०स्तत्राप्यैयु०** नू. मु. ।

वचनप्रत्ययात्तस्या अन्यत्रेयुर्गवेषकाः । स्थाने स्थाने स्थापिताश्वैः साऽप्य**वन्तीं** समाययौ ॥१६७॥

¶[सा **प्रचण्डाऽभयं चण्डप्रद्योताया**ऽऽर्पयत्ततः । **अभया**नयनोपायस्वरूपं च व्यजिज्ञपत् ॥१६८॥

तां **प्रद्योतो**ऽप्युवाचैवं न साधु विहितं त्वया । यदमुं धर्मविश्रब्धं त्वं धर्मच्छद्मनाऽऽनयः ॥१६९॥

[१]कथासप्ततिसंशंसी मार्जार्येव शुकोऽनया । नीतिज्ञोऽपि गृहीतोऽसि जगादेत्**यभयं** च सः ॥१७०॥

अभयोऽप्यब्रवीदेवं त्वमेव मतिमानसि । यस्यैवंविधया बुद्ध्या राजधर्मः प्रवर्धते ॥१७१॥

लज्जितः कुपितश्चाथ **चण्डप्रद्योत**भूपतिः । राजहंसमिवाऽक्षैप्सी**दभयं** काष्ठपञ्जरे ॥१७२॥

¶[**अग्नि**[२]**भीरु**रथो देवी **शिवानलगिरिः** करी । **लोहजङ्घो** लेखवाहो राज्ये रत्नानि तस्य तु ॥१७३॥

लोहजङ्घं नृपः प्रैषीद् **भृगुकच्छे** मुहुर्मुहुः । तद्गताऽऽगतसंक्लिष्टास्तत्रत्या इत्यसूत्रयन् ॥१७४॥

आयात्ययं दिनेनापि पञ्चविंशतियोजनीम् । असकृद् व्याहरत्यस्मान् हन्मः संप्रत्यमुं ततः ॥१७५॥

ते विमृश्येत्यदुस्तस्य [३]शम्बले विषमोदकान् । तद्भस्त्रा[४]शम्बलं चान्यत् समन्तादप्यपाहरन् ॥१७६॥

वर्त्म कियदप्युल्लङ्घ्य नदीरोधसि शम्बलम् । तद्भोक्तुमवतस्थे सोऽभूवन्नशकुनान्यथ ॥१७७॥

शकुनज्ञस्तु सोऽभुक्त्वोत्थाय दूरं ययौ ततः । क्षुधितो भोक्तुकामोऽभूद् वारितः शकुनैः पुनः ॥१७८॥

दूरं गत्वा भोक्तुकामः शकुनैर्वारितः पुनः । ततो गत्वा स तत् सर्वं **प्रद्योत**[५]स्य न्यवेदयत् ॥१७९॥

¶[ततो राज्ञा समाहूय तत्पृष्टः **श्रेणिका**त्मजः । पाथेयभस्त्रामाघ्राय जगाद मतिमानिदम् ॥१८०॥

अस्ति दृष्टिविषोऽत्राऽहिर्द्रव्यसंयोगसम्भवः । असौ दग्धो भवेन्नूनं भस्त्रामुद्घाटयेद् यदि ॥१८१॥

ततः पराङ्मुखोऽरण्ये मोच्य इत्**यभयो**दिते । तथैव मुमुचे सद्यो दग्धा वृक्षा मृतश्च सः ॥१८२॥

विना बन्धनमोक्षं त्वं वरं याचस्व मामिति । नृपेणोक्ते**ऽभयो**ऽवादीन्न्यासीभूतोऽस्तु मे वरः ॥१८३॥

¶[इतश्च **चण्डप्रद्योत**राजस्य श्रीरिवोदधेः । अभूद् **वासवदत्ते**ति सुता**ऽङ्गारवती**भवा ॥१८४॥

धात्रीजनैर्लाल्यमाना वर्धमाना क्रमेण सा । राज्यलक्ष्मीरिव साक्षाद् रेमे राजगृहाङ्गणे ॥१८५॥

सर्वलक्षणसम्पूर्णां विनयादिगुणान्विताम् । पुत्रादप्यधिकां मेने राजा तामतिवत्सलः ॥१८६॥

आत्मानुरूपगुर्वन्ते साऽध्यैष्ट सकलाः कलाः । गान्धर्ववेद एवैकोऽवाशिष्यत गुरुं विना ॥१८७॥

राजाऽपृच्छच्च सचिवं बहुदृष्टं बहुश्रुतम् । भावी को नाम दुहितुर्गान्धर्वाध्यापने गुरुः ? ॥१८८॥

प्रायेण राजपुत्रीणां गतानां पतिवेश्मनि । पत्युर्विनोदे गान्धर्वकलैव ह्युपयोगिनी ॥१८९॥

मन्त्री प्रोवाच गान्धर्वधुरीणानां शिरोमणिः । **संप्रत्युदयनो** राजा मूर्तिरन्यैव **तुं**[६]**म्बरोः** ॥१९०॥

श्रूयते तस्य गान्धर्वकला काऽप्यतिशायिनी । गीतेन मोहयित्वा यो वने बध्नाति सिन्धुरान् ॥१९१॥

स गायति वने गत्वा गजास्तद्गीतमोहिताः । अपि बन्धं न जानन्ति पीतस्वादुरसा इव ॥१९२॥

गीतोपायेन स यथा वने बध्नाति सिन्धुरान् । तथा तस्याऽप्युपायोऽस्ति बन्धेऽत्राऽऽनयनेऽपि च ॥१९३॥

---

१. 'शुकसप्ततिः' इति कथाग्रन्थः ख्यातः । तां शुकसप्ततिं शंसन् शुको यथा मार्जार्या गृहीतस्तथाऽनया वेश्यया त्वं गृहीत इत्यभयं सः—प्रद्योतो जगाद । २. **अग्र०** खं. १ । ३. पाथेये । ४. तस्य सविधे भस्त्रायां—पोट्टल्यां यत् शम्बलं तत् । ५. **प्रद्योताय** खं. ४ । ६. **तुम्बुरोः** खं. १ । गन्धर्वविशेषः ।

कार्यस्तत्र कलिञ्जैश्च[1] वने सत्य इव द्विपः । कुर्वन् यन्त्रप्रयोगेण क्रिया गत्यासनादिकाः ॥१९४॥

कलिञ्जहस्तिमध्ये च भटाः स्थास्यन्ति शस्त्रिणः । ते गजं चलयिष्यन्ति भर्त्स्यन्ति[2] च त एव तम् ॥१९५॥

बद्ध्वा चैवं **वत्सराज** इहाऽऽनीतस्तवाऽऽज्ञया । कन्यां **वासवदत्तां** ते गान्धर्वं शिक्षयिष्यति ॥१९६॥

¶साधु साध्विति राज्ञाऽनुमतो मन्त्र्यपि तं तथा । अकारयद् गजं सत्यगजादप्यधिकं गुणैः ॥१९७॥

दन्तघात-करोत्क्षेप-बृंहितप्रसरादिभिः । तं कुञ्जरं वनचरा विदाञ्चक्रुरकृत्रिमम् ॥१९८॥

¶वनेचरास्तं करिणमाख्यन्**नुदयना**य ते । तद्बन्धार्थं वने तस्मिन् ययाव**ुदयनो**ऽपि हि ॥१९९॥

दूरे मुक्त्वा परीवारं परिक्रामञ्च्छनैः शनैः । शकुनान्वेषक[3] इव वनान्तः प्रविवेश सः ॥२००॥

मायाकरटिनस्तस्य समीपमुपसृत्य च । जगा**वुदयन**स्तारमधरीकृतकिन्नरः ॥२०१॥

जगा**वुदयनो** गीतं सुधास्वादु यथा यथा । तथा तथाऽन्तःपुरुषाः स्तिमिताङ्गं गजं व्यधुः ॥२०२॥

कौशाम्बीशोऽपि तं नागं मन्वानो गीतमोहितम् । शनैः शनैरभ्यसर्पत्तिमिरे[4] संचरन्निव ॥२०३॥

[5]मूढोऽयं मम गीतेनेत्युपसृत्य स पार्थिवः । उत्प्लुत्येभं तमारोहद्विहङ्ग इव पादपम् ॥२०४॥

प्रद्योताऽऽयुक्तसुभटा निःसृत्य द्विरदोदरात् । पातयित्वा गजस्कन्धाद् **वत्सराज**मबन्धयन् ॥२०५॥

एकाकी च निरस्त्रश्च विश्वस्तश्च शतैर्भटैः । नाऽकार्षीत् पौरुषं रुद्धः कुक्कुरैरिव सूकरः ॥२०६॥

¶ऊचे च **चण्डप्रद्योतो वत्सराजं** भटार्पितम् । मत्पुत्रीं शिक्षयैकाक्षीं त्वं[6] गान्धर्वकलां निजाम् ॥२०७॥

मत्कन्याऽध्यापनेन त्वं सुखं तिष्ठ मदोकसि । अन्यथा तव बद्धस्य मदधीनं हि जीवितम् ॥२०८॥

दध्या**वुदयनो**ऽप्येवं कन्यामध्यापयन्नहम् । कालं क्षिपामि जीवन् हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२०९॥

इति चेतसि निश्चित्य तत् **प्रद्योत**स्य शासनम् । अनुमेने **वत्सराजः** स पुमान् यो हि कालवित् ॥२१०॥

¶ऊचे च **चण्डप्रद्योतः** काणा हि दुहिता मम । मा जातु तां निरीक्षेथाः सा हि लज्जिष्यतेऽन्यथा ॥२११॥

इत्युक्त्वाऽन्तःपुरे गत्वा तनयामप्युवाच सः । गान्धर्वगुरुरायातो न वीक्ष्यः कुष्ठ्ययं यतः ॥२१२॥

¶**वत्सराजो**ऽपि गान्धर्वं तां तथैवाऽध्यजीगपत् । **प्रद्योत**वञ्चितौ तौ तु मिथो ददृशतुर्न तु ॥२१३॥

पश्याम्यमुमिति ध्यायन्त्यन्यदा**ऽवन्ति**नाथसूः । मनःशून्या[7]ऽन्यथाऽपाठीन्मनोऽधीनं हि चेष्टितम् ॥२१४॥

वत्सराजस्तदा**ऽवन्तिराज**पुत्रीमतर्जयत् । विनाशयसि किं शास्त्रं काणे ! दुःशिक्षिताऽसि किम् ? ॥२१५॥

सा तिरस्कारकुपिता **वत्सराज**मदोऽवदत् । किं काणामभिधत्से मां ? कुष्ठिनं स्वं न पश्यसि ? ॥२१६॥

दध्यौ चैवं **वत्सराजः** कुष्ठभाग् यादृगस्म्यहम् । काणापि तादृगेवैषा पश्यामि तदिमां खलु ॥२१७॥

इत्यपासारयत् काण्डपटं[8] स धिषणापटुः । ददर्श मेघनिर्मुक्तामिन्दुलेखामिवाऽथ ताम् ॥२१८॥

तं च **वासवदत्ता**ऽपि सद्यः स्फारितलोचना । सर्वाङ्गसुभगं साक्षादिवाऽद्राक्षीन्मनोभुवम्[9] ॥२१९॥

दृष्ट्वा **वासवदत्तां** तं **वत्सराजो**ऽपि तां तदा । परस्परानुरागर्द्धिसूचकं चक्रतुः स्मितम् ॥२२०॥

प्रद्योतपुत्री प्रोवाच धिग्धिक् ! पित्राऽस्मि वञ्चिता । कुहूतमिस्रेन्दुमिव[10] याऽपश्यं त्वां न सुन्दर ! ॥२२१॥

---

१. काष्ठैः । २. बन्धनं करिष्यन्ति । **भर्त्स्यन्ते** खं. १ । ३. पक्षिव्याध इव । ४. **०सर्पं तिमिरे** खं. १ । ५. **स्तब्धो०** नू. मु.। ६. **तां** मु. । ७. शून्यचित्ता । ८. जवनिकाम् । ९. कामदेवम् । १०. अमावस्योपरि प्रतिपत् कुहूः, तस्यास्तमिस्रे स्थितं चन्द्रमिव ।

कलाचार्य ! कलाः सम्यग् मयि संक्रमितास्त्वया । तास्तवैवोपयोगिन्यः सन्तु भर्ता त्वमेधि[1] मे ॥२२२॥

¶[**वत्सराजो**ऽवदद् भद्रे ! त्वत्पित्रैवाऽस्मि वञ्चितः । काणेत्यन्तरितां कृत्वा त्वां पश्यन्नस्मि वारितः ॥२२३॥

कान्ते ! तदावयोर्योगो भवत्वत्रैव तस्थुषोः । समये त्वां हरिष्यामि वैनतेयः[2] सुधामिव ॥२२४॥

[3]स्वयंदूत्येन वैदग्धीबन्धुरं जल्पतोरिति । मनोयोगस्पर्द्धयेव वपुर्योगोऽप्यभूत्तयोः ॥२२५॥

दासी **वासवदत्ता**या धात्री विश्रम्भभाजनम् । एका **काञ्चनमाला**ैव विवेद चरितं तयोः ॥२२६॥

एकयैवोपास्यमानौ दास्या **काञ्चनमाल**या । केनाप्यज्ञातदाम्पत्यौ तौ कालमतिनिन्यतुः ॥२२७॥

¶[अन्यदाऽऽलानमुन्मूल्य पातयित्वा निषादिनौ । स्वैरं **नलगिरि**र्भ्राम्यन् क्षोभयामास नागरान् ॥२२८॥

असाववशगो हस्ती वशं नेयः कथं न्विति ? । राज्ञा पृष्टो**ऽभयो**ऽशंसद् गाय**तूदयनो** नृपः ॥२२९॥

गीतं **नलगिरे**रग्रे कुर्वित्युक्तोऽथ भूभुजा । जगा**वुदयन**स्तत्र समं **वासवदत्त**या ॥२३०॥

तद्गीताकर्णनाऽऽक्षिप्तो बद्धो**ऽनलगिरिः** करी । पुनर्ददौ [4]वरं राजा न्यासीचक्रे**ऽभयस्**तथा ॥२३१॥

¶[अन्यदोद्यापनिकयो[5]द्यानं प्रत्यचलन्नृपः । सान्तःपुरपरीवारः पौरैः सह महर्द्धिभिः ॥२३२॥

तदा च **वत्सराज**स्य मोक्षोपायं विचिन्तयन् । मार्गे परिभ्रमन्नासीन्मन्त्री **यो[6]गन्धरायणः** ॥२३३॥

[7]स्वबुद्धिविभवोष्माणं हृदन्तर्धर्तुमक्षमः । स पपाठ यन्मनसि प्रायस्तद्धि वचस्यपि ॥२३४॥

यदि तां चैव तां चैव तां चैवाऽऽयतलोचनाम् । न हरामि नृपस्याऽर्थे नाहं **यो[8]गन्धरायणः** ॥२३५॥

गच्छंश्च **चण्डप्रद्योत**स्तस्य वाचं ससौष्ठवाम् । आकर्ण्य तं निरैक्षिष्ट दुष्कटाक्षेण चक्षुषा ॥२३६॥

[9]**योगन्धरायणो**ऽप्याशु परेषामिङ्गितादिभिः । भावज्ञो**ऽवन्ति**नृपतिं विवेद कुपितं तदा ॥२३७॥

कौशाम्बीपति[10]गृह्यत्वमपाकर्तुं स आत्मनः । प्रत्युत्पन्नधियां धुर्य इदमौपयिकं व्यधात् ॥२३८॥

मुक्त्वा [11]संव्यानमूर्ध्वस्थः प्रेतातिविकृताकृतिः । मूत्रयन् व्यञ्जयामास भूताविष्टत्वमात्मनः ॥२३९॥

[12]पिशाचकी कश्चिदसाविति ज्ञात्वा नृपोऽपि हि । सद्यः कोपं निजग्राह निषादीव मतङ्गजम् ॥२४०॥

¶[ततश्च **चण्डप्रद्योतो** गत्वोद्यानेऽनवद्यवाक् । गान्धर्वगोष्ठीमारेभे स्मरद्विपमहौषधम् ॥२४१॥

[13]गान्धर्वकौशलं द्रष्टुं नवं **प्रद्योत**भूपतिः । आह्वद् **वासवदत्तां** च **वत्सराजं** च कौतुकी ॥२४२॥

ऊचे **प्रद्योत**तनयां **वत्सराजः** शुभानने ! । आरुह्येभीं **वेगवतीं** गन्तुं कालोऽयमावयोः ॥२४३॥

¶[सद्यो जितमरुद्वेगां ततो **वेगवती**मिभीम् । आनायय**दवन्तीश**दुहितो**दयना**ज्ञया ॥२४४॥

कक्षायां बध्यमानायां सा ररास[14] च हस्तिनी । श्रुत्वा तद्रसितं चैवमन्धमौहूर्तिकोऽवदत् ॥२४५॥

कक्षायां बध्यमानायां यथा रसति हस्तिनी । योजनानां शतं गत्वा प्राणत्यागं करिष्यति ॥२४६॥

वसन्तको हस्तिपकोऽबध्ना**दुदयना**ज्ञया । चतस्रो [15]मूत्रघटिकाः करिण्याः पार्श्वयोर्द्वयोः ॥२४७॥

वत्सराजो घोष[16]वतीपाणिः **प्रद्योत**नन्दना । **काञ्चनमाला वसन्त**श्चाऽऽरोहंस्तामथ द्विपीम् ॥२४८॥

[17]**योगन्धरायणो**ऽप्येत्य नुनोद करसंज्ञया । याहि याही**त्युदयनं** सोऽपि गच्छन्नदोऽवदत् ॥२४९॥

---

१. **त्वमेव** खं. ४ । एधि-भव । २. गरुडोऽमृतमिव । ३. स्वयमेव स्वकृते दूतकार्यकरणेन, चातुर्यान्वितम् । ४. **०र्वरं ददौ** खं. ४ । ५. 'उजाणी' उद्यापनिका । ६. ८. ९. **यौग०** खं. ४ । ७. **स्वं बुद्धि०** खं. १-४ । १०. कौशाम्बीपत्युः सेवकत्वम् । ११. उत्तरीयवस्त्रम् । १२. पिशाचग्रस्तः । १३. **गन्धर्व०** खं. ४ । १४. सा शब्दं अपशकुनसंकेतात्मकं चक्रे । १५. मूत्रार्थं लघुघटाः । १६. वीणापाणिः । १७. **यौग०** खं. १-४ ।

वासवदत्ता काञ्चनमाला चैव **वसन्तकः** । **वेगवती घोषवती वत्सराज**श्च यान्त्यमी ॥२५०॥

प्रेरयन् वारणवधू **वत्सराजो**ऽ[१]तिरंहसा । आत्मानं ज्ञापयन्नेवं नाऽलुम्पत् क्षत्रियव्रतम् ॥२५१॥

प्रद्योतोऽपि गतं ज्ञात्**वोदयनं** पञ्चभिः सह । करौ [२]जघर्षाऽक्षद्यूते पाशकान् पातयन्निव ॥२५२॥

¶**अवन्तीशो नलगिरिं** सन्नाह्याऽसह्यविक्रमः । निषादिभिर्महायोधैरास्थितं पृष्ठतोऽमुचत् ॥२५३॥

पञ्चविंशतियोजन्यामतीतायां स कुञ्जरः । अदवीया**नुदयने**नाऽदृश्यत भयङ्करः ॥२५४॥

ततो मूत्रघटीमेकां स्फोटयित्वा महीतले । तथैव प्रेरयामा**सोदयन**स्तां करेणुकाम् ॥२५५॥

गजोऽपि तद्घटीमूत्रं जिघ्रन् क्षणमिवाऽस्थित[३] । कष्टेन प्रेर्यमाणस्तु प्रससार पुनस्तथा ॥२५६॥

मार्गे मूत्रघटीरन्या अपि तावति तावति । स्फोटं स्फोटं **नलगिरेर्वत्सराजो**ऽरुणद् गतिम् ॥२५७॥

योजनानां शतं गत्वा **कौशाम्बीं** प्रविवेश सः । परिश्रान्ता तदा सा च व्यपद्यत करेणुका ॥२५८॥

यावच्च मूत्रमाजिघ्रन् प्रससार न वारणः । **कौशाम्बी**पतिसेनाऽपि तावद् योद्धुमढौकत ॥२५९॥

¶निषादिनो **नलगिरिं** वालयित्वा ततश्च ते । पथा यथागतेनैव पुन**रुज्जयनीं** ययुः ॥२६०॥

कटकोपक्रमं कुर्वन् **प्रद्योतः** कुलमन्त्रिभिः । भक्तैः कोपकृतान्तोऽपि युक्तिपूर्वमवार्यत ॥२६१॥

वराय यस्मै कस्मैचिद्देयाऽवश्यं हि कन्यका । तद् **वत्सराजा**दधिकं [४]कं जामातरमाप्स्यसि ? ॥२६२॥

भेजे **वासवदत्ता** तं स्वयमेव स्वयंवरा । स्वामिंस्त्वद्दुहितुः पुण्यैरुचितः सोऽभवद्वरः ॥२६३॥

तदलं कटकारम्भेणाऽनुमन्यस्व तं वरम् । यतो **वासवदत्ता**याः स कौमारहरोऽभवत् ॥२६४॥

इति तैर्बोधितो राजा **वत्सराजा**य संमदात् । प्रैषीज्जामातृभावार्हं वस्तुजातं वि[५]धेयवित् ॥२६५॥

¶अभूद**वन्त्या**मन्येद्युर्निर्विच्छेदं [६]प्रदीपनम् । पृष्टश्च तत्प्रतीकारं **प्रद्योतेनाऽभयो**ऽवदत् ॥२६६॥

विषस्येव विषं वह्नेर्वह्निरेव यदौषधम् । तदन्यः क्रियतां वह्निर्यथा शाम्येत् प्रदीपनम् ॥२६७॥

तत्तथा विदधे राजाऽशाम्यत् तच्च प्रदीपनम् । तृतीयं च वरं सोऽदान्न्यासीचक्रे**ऽभय**श्च तम् ॥२६८॥

¶अशिवं महदन्येद्यु**रुज्जयन्यां** समुत्थितम् । तत्प्रशान्त्यै नरेन्द्रेण पृष्ट इत्**यभयो**ऽब्रवीत् ॥२६९॥

आग[७]च्छन्त्वन्तरास्थानं देव्यः सर्वा विभूषिताः । युष्माञ्जयति या दृष्ट्या कथनीया तु सा मम ॥२७०॥

तथैव विदधे राज्ञा राज्योऽन्या विजिता दृशा । देव्या तु **शिव**या राजा कथितं चा**ऽभयाय** तत् ॥२७१॥

अभाषता**ऽभयो**ऽप्येवं महाराज्ञी **शिवा** स्वयम् । करोतु कूरबलिना भूतानामर्चनं निशि ॥२७२॥

यद्यद् भूतं [८]शिवारूपेणोत्तिष्ठत्यथवाऽ[९]ऽस्यते । तस्य तस्य मुखे देव्या क्षेप्यः कूरबलिः स्वयम् ॥२७३॥

विदधे **शिवया** तच्चाऽशिवशान्तिर्बभूव च । तुर्यं चाऽदाद्वरं राजा ययाचे चा**ऽभयो**ऽप्यदः ॥२७४॥

¶स्थितो **नलगिरौ** मि[१०]ण्ठीभूते त्वयि **शिवाङ्क**गः । अहं विशाम्**यग्निभीरु**रथदारुकृतां चिताम् ॥२७५॥

ततो विषण्णः **प्रद्योतो** वरं दातुमशक्नुवन् । विससर्जाऽञ्जलिं कृत्वा कुमारं **मगधे**शितुः ॥२७६॥

[११]आशुश्रावा**ऽभयो**ऽप्येवं त्वयाऽऽनीतश्च्छलादहम् । दिवा रटन्तं पूर्मध्ये त्वां तु नेष्याम्यसावहम् ॥२७७॥

---

१. **०राजोऽपि रं०** खं. १ । २. हस्तौ घृष्टवान् । यथा द्यूतवेलायां पाशकान् पातयन् द्यूतकारः करौ घर्षति तद्वत् । ३. **०वाऽऽस्थितः** खं. १-३-४ । ४. **न** खं. १ । ५. कृत्यवित् । ६. अग्नेरुपद्रवः । ७. **आगच्छंस्त्वन्त०** मु. खं. २ । राजसभामध्ये । ८. शृगाली । ९. **०सते** खं. ३-४ । १०. **मेडीभूते** मु. । **मेण्ठीभूते** खं. ४ । निषादीभूते, 'महावत'भूते त्वयि-प्रद्योतराजे । ११. प्रतिज्ञां चक्रे ।

ततोऽ**भयकुमारो**ऽगात् क्रमाद् **राजगृहे** पुरे । कथमप्यवतस्थे च कञ्चित् कालं महामतिः ॥२७८॥

¶गृहीत्वा गणिकापुत्र्यौ रूपवत्यावथा**ऽभयः** । वणिग्वेषोऽगा**दवन्त्यां** राजमार्गेऽग्रहीद् गृहम् ॥२७९॥

प्रद्योतेनेक्षिते ते च दारिके पथि गच्छता । ताभ्यां च सविलासाभ्यां **प्रद्योतो**ऽपि निरीक्षितः ॥२८०॥

प्रद्योतेन गृहे गत्वा प्रेषिता रागिणा ततः । दूत्यनुनयन्ती ताभ्यां क्रुद्धाभ्यामपहस्तिता[1] ॥२८१॥

द्वितीयस्मिन्नपि दिनेऽर्थयमाना नृपाय सा । ताभ्यां शनैः सरोषाभ्यामवामन्यत दूतिका ॥२८२॥

तृतीयेऽप्यह्नि[2] निर्वेदादेत्य ते याचिते तया । अवोचतां सदाचारो भ्राता नौ[3]वेष रक्षति ॥२८३॥

ततो बहिर्गतेऽमुष्मिन् सप्तमेऽह्नि समागते । इहाऽऽयातु नृपश्छन्नस्ततः सङ्गो भविष्यति ॥२८४॥

¶अथा**ऽभये**न **प्रद्योत**सदृगेकः पुमान्निजः । उन्मत्तो विदधे तस्य **प्रद्योत** इति नाम च ॥२८५॥

ईदृशोऽयं मम भ्राता भ्राम्यतीतस्ततस्ततः । रक्षितव्यो मया हा किं करोमीत्यवदज्जने ॥२८६॥

तं वैद्यसद्मनयनच्छद्मना प्रत्यहं बहिः । रटन्तं मञ्चकारूढं निनायाऽऽर्तं[4] इवा**ऽभयः** ॥२८७॥

नीयमानश्च तेनोच्चैः स उन्मत्तश्चतुष्पथे । **प्रद्योतो**ऽहं ह्रियेऽनेनेत्युदश्रुवदनोऽरटत् ॥२८८॥

सप्तमेऽह्नि नृपोऽप्यागात्तत्र प्रच्छन्नमेककः । कामान्धः सिन्धुर इव बद्धश्चा**ऽभय**पूरुषैः ॥२८९॥

नीयतेऽसौ वैद्यवेश्मे**त्यभये**ना[5]ऽपि भाषिणा । पर्यङ्केन समं जह्रे पुरान्तः स रटन् दिवा ॥२९०॥

क्रोशे क्रोशे पुरो[6] मुक्तै रथैरथ सुवाजिभिः । पुरे **राजगृहे**ऽनैषीत् **प्रद्योतमभयो**ऽभयः ॥२९१॥

ततो निनाय **प्रद्योतं श्रेणिक**स्य पुरो**ऽभयः** । दधावे खड्गमाकृष्य तं प्रति **श्रेणिको** नृपः ॥२९२॥

अथा**ऽभयकुमारे**ण बोधितो **मगधेश्वरः** । संमान्य वस्त्राभरणैः **प्रद्योतं** व्यसृजन्मुदा ॥२९३॥

¶अन्यदा गणभृद्देव**सुधर्मस्वामिनो**ऽन्तिके । प्रव्रज्यामग्रहीत् कोऽपि विरक्तः काष्ठभारिकः[7] ॥२९४॥

विहरन् स पुरे पौरैः पूर्वावस्थाऽनुवादिभिः । अभर्त्स्यतोपाहस्यताऽगर्ह्यतापि पदे पदे ॥२९५॥

नाऽवज्ञां सोढुमीशोऽत्र ततो विहरताऽन्यतः । इति व्यज्ञपयत् स **श्रीसुधर्मस्वामिनं** गुरुम् ॥२९६॥

सुधर्मस्वामिनाऽन्यत्र विहारक्रमहेतवे । आपृच्छ्यता**ऽभयः** पृच्छन् ज्ञापितस्तच्च कारणम् ॥२९७॥

दिनमेकं प्रतीक्षध्वमूर्ध्वं यत् प्रतिभाति वः । तद्विधत्तेत्ययाचिष्ट प्रणम्य **श्रेणिका**त्मजः ॥२९८॥

¶सोऽथ राजकुलात् कृष्ट्वा रत्नकोटित्रयीं बहिः । दास्याम्येतामेत लोकाः ! पटहेनेत्यघोषयत् ॥२९९॥

ततश्चेयु[8]र्जनाः सर्वेऽप्यवोच**दभयो**ऽप्यदः । जलाग्निस्त्रीवर्जको यस्तस्य रत्नोच्चयोऽस्त्वयम् ॥३००॥

लोकोत्तरमिदं लोकः स्वामिन् ! किं कर्तुमीश्वरः ? । इति तेष्वाभाषमाणे**ष्वभयो**ऽपीत्यभाषत ॥३०१॥

यदि वो नेदृशः कश्चिद् रत्नकोटित्रयं ततः । जलाग्निस्त्रीमुचः काष्ठभारिणोऽस्तु महामुनेः ॥३०२॥

सम्यगीदृगयं साधुः पात्रदानस्य युज्यते । मुधाऽसौ हसितोऽस्माभिरिति तैर्जगदे**ऽभयः** ॥३०३॥

अस्य भर्त्सोपहासादि न कर्तव्यमतः परम् । आदिष्ट**मभये**नैवं प्रतिपद्य ययुर्जनाः ॥३०४॥

¶एवं बुद्धिमहाम्भोधिः पितृभक्तिपरो**ऽभयः** । निरीहो धर्मसंसक्तो राज्यमन्वशिषत् पितुः ॥३०५॥

वर्तमानः स्वयं धर्मे स प्रजा अप्यवर्तयत् । प्रजानां च पशूनां च गोपायत्ताः प्रवृत्तयः ॥३०६॥

---

१. अपमानपूर्वकं निष्कासिता । २. **०प्यहन्यनिर्वे०** मु., नू. मु. । ३. नौ-आवाम् । ४. **निनायार्तमिवा०** मु., नू. मु. । ५. **०येनाभि०** मु., नू. मु. । ६. **पुरा** खं. ४ । ७. **०भारकः** खं. १ । ८. **ततश्चैयु०** नू. मु. ।

राजचक्रे[1] जजागार यथा द्वादशधा स्थिते । तथा श्रावकधर्मेऽपि सोऽप्रमद्वरमानसः[2] ॥३०७॥
बहिरङ्गान् यथाऽजैषीद् दुर्जयानपि विद्विषः । अन्तरङ्गानपि तथा स लोकद्वयसाधकः ॥३०८॥
तमूचे **श्रेणिको**ऽन्येद्युर्वत्स ! राज्यं त्वमाश्रय । अहं श्रयिष्ये **श्रीवीर**शुश्रूषासुखमन्वहम् ॥३०९॥
पित्राज्ञाभङ्गसंसारभीरुरित्[3]**यभयो**ऽब्रवीत् । यदादिशथ तत् साधु प्रतीक्षध्वं क्षणं परम् ॥३१०॥
इतश्च भगवान् **वीरः** प्रव्राज्**योदायनं** नृपम् । **मरुमण्डल**तस्तत्राऽभ्यागत्य समवासरत् ॥३११॥
दिष्ट्याऽद्य भगवानागादिति हृष्टो**ऽभयो**ऽपि हि । गत्वा नत्वा भगवन्तं भक्तिमानेवमस्तवीत् ॥३१२॥
"सत्त्वस्यै[4]कान्तनित्यत्वे कृतनाशाऽकृतागमौ । स्यातामेकान्तनाशेऽपि कृतनाशाऽकृतागमौ ॥३१३॥
आत्मन्येकान्तनित्ये स्यान्न भोगः सुखदुःखयोः । एकान्तानित्यरूपेऽपि न भोगः सुखदुःखयोः ॥३१४॥
पुण्यपापे बन्धमोक्षौ न नित्यैकान्तदर्शने । पुण्यपापे बन्धमोक्षौ नाऽनित्यैकान्तदर्शने ॥३१५॥
क्रमाक्रमाभ्यां नित्यानां युज्यतेऽर्थक्रिया न हि । एकान्तक्षणिकत्वेऽपि युज्यतेऽर्थक्रिया न हि ॥३१६॥
यदा तु नित्यानित्यत्वरूपता वस्तुनो भवेत् । य[5]थाऽऽत्थ भगवन्नैव तदा दोषोऽस्ति कश्चन ॥३१७॥
गुडो[6] हि कफहेतुः स्यान्ना[7]गरं पित्तकारणम् । द्वयात्मनि न दोषोऽस्ति गुड-नागरभेषजे ॥३१८॥
[8]द्वयं विरुद्धं नैकत्राऽसत्प्रमाणप्रसिद्धितः । विरुद्धवर्णयोगो हि दृष्टो मे[9]चकवस्तुषु ॥३१९॥
विज्ञानस्यैकमाकारं नानाऽऽकारकरम्बितम् । इच्छंस्तथागतः प्राज्ञो नानेकान्तं प्रतिक्षिपेत् ॥३२०॥
चित्रमेकमनेकं च रूपं प्रामाणिकं वदन् । यौगो वैशेषिको वाऽपि नानेकान्तं प्रतिक्षिपेत् ॥३२१॥
इच्छन् प्रधानं सत्त्वाद्यैर्विरुद्धैर्गुम्फितं गुणैः । सांख्यः संख्या[10]वतां मुख्यो नानेकान्तं प्रतिक्षिपेत् ॥३२२॥
विमतिः संमतिर्वापि चार्वाकस्य न मृग्यते । परलोकात्ममोक्षेषु यस्य मुह्यति शेमुषी ॥३२३॥
तेनोत्पादव्ययस्थेमसंभिन्नं गोरसादिवत् । त्वदुपज्ञं कृतधियः प्रपन्ना वस्तु वस्तुसत् ॥३२४॥"
इति स्तुत्वा पुनर्नत्वा पप्रच्छ परमेश्वरम् । राजर्षिः कोऽन्तिमोऽथाऽऽख्यत् स्वामी नृपमु**दायनम्** ॥३२५॥
अपृच्छ**दभयो** भूयः कोऽयं स्वामिन्**नुदायनः** ? । **उदायन**स्य चरितं ततश्चाऽकथयत् प्रभुः ॥३२६॥
सिन्धुसौवीरदेशेऽस्ति पुरं **वीतभया**ह्वयम् । तत्र**ोदायन**नामाऽभूदवनीशो महाभुजः ॥३२७॥
वीतभयादिनगरत्रिषष्टित्रिशतीप्रभुः । **सिन्धुसौवीर**प्रभृतिनीवृ[11]त्षोडशकेश्वरः ॥३२८॥
महासेनादिकदश-कि[12]रीटिनृपनायकः । अन्येषामपि विनेता विजय्यासीन्महीतले ॥३२९॥
सम्यग्दर्शनपूतात्मा कृततीर्थप्रभावना । **प्रभावती**ति तस्याऽभूत् पत्नी नाम्ना प्रभावती ॥३३०॥
तस्य **प्रभावती**[13]जन्मा यौवराज्यधुरन्धरः । जज्ञे**ऽभीचिः** सुतः श्रेष्ठो भागिनेयश्च **केश्य**भूत् ॥३३१॥
इतश्च पुरि **चम्पा**यामाजन्म स्त्रीषु लम्पटः । नाम्ना **कुमारनन्दी**ति स्वर्णकारोऽभवद्धनी ॥३३२॥
यां यां कन्यां चारुरूपामपश्यदशृणोदपि । स्वर्णपञ्चशतीं दत्त्वा तां तां परिणिनाय सः ॥३३३॥
शतानि पञ्च पत्नीनां बभूवुस्तस्य च क्रमात् । स ईर्ष्यालुरेकस्तम्भे सौधे ताभिररंस्त च ॥३३४॥

१. चक्रे द्वादश अराः विद्यन्ते, राजचक्रमपि द्वादशाङ्गमित्याशयः प्रतिभाति, द्वादश राजानस्तस्याऽऽयत्ताः स्युः । २. अप्रमत्तमानसः । ३. पित्राज्ञाभङ्गभीरुः संसारभीरुश्च सः । ४. द्रव्यस्य । ५. **यदाऽऽत्थ** खं. ४ । ६. **गुडोऽपि** खं. ४ । ७. शुण्ठी 'सूंठ' । ८. एकत्र द्वयं विरुद्धं असत् न, प्रमाण प्रसिद्धितः—इत्थमन्वयः । ९. श्यामप्रधान-वर्णबहुल (कर्बुरवर्ण) वस्तुषु । १०. पण्डितानाम् । ११. नीवृद् देशः । १२. बद्धमुकुटाः । १३. **०जन्यो** खं. १ ।

नागिलो नामधेयेन सुहृत्तस्याऽतिवल्लभः । श्रमणोपासकः शुद्धपञ्चाणुव्रतधार्यभूत् ॥३३५॥

एकदा तु **पञ्चशैलद्वीप**स्थे व्यन्तरस्त्रियौ । प्रास्थिषातां **नन्दीश्वर**यात्रायै **शक्र**शासनात् ॥३३६॥

तत्पतिः **पञ्चशैले**शो **विद्युन्माली** तदा च्युतः । ते दध्यतुश्च व्युद्ग्राह्य[1]ः कोऽद्य नौ यः पतिर्भवेत् ? ॥३३७॥

ततस्ताभ्यां प्रयान्तीभ्यां पत्नीनां पञ्चभिः शतैः । **कुमारनन्दी** विलसं**श्चम्पापुर्या**मदृश्यत ॥३३८॥

तत्समीपेऽवतीर्णे ते व्युद्ग्राहार्थं पतीच्छया । **कुमारनन्द्य**पि प्रोचे ते दृष्ट्वा के युवामिति ? ॥३३९॥

कथयामासतुस्ते च देव्यावावां मनुष्यक ! । नाम्ना **हासा प्रहासा** च ते पश्यन्मोहमाप सः ॥३४०॥

लब्धसंज्ञोऽर्थयांचक्रे ते रिरंसुः स हेम[2]कृत् । तेऽवोचतुः समागच्छेर्द्वीपे त्वं **पञ्चशैलके** ॥३४१॥

॥इत्युक्त्वोत्पतिते ते तु स्वर्णकारोऽपि भूभुजे । दत्त्वा सुवर्णं पटहा[3]घोषणामित्यकारयत् ॥३४२॥

नेता यः **पञ्चशैले** मां द्रव्यकोटिं स लप्स्यते । एकश्च स्थविरो धृत्वा पटहं धनमाददे ॥३४३॥

स्थविरः कारयित्वा[4]ऽथ यानपात्रमपूरयत् । भूयसा पथ्य[5]दनेन पुत्रेभ्यस्तु धनं ददौ ॥३४४॥

कुमारनन्दिना सार्धं यानारूढोऽब्धिवर्त्मनि । गत्वा स दूरमित्यूचे स्थविरः पश्य नन्वितः ॥३४५॥

[6]अब्धिकूले शैलपादजातोऽयं दृश्यते वटः । तदस्मिन् विलगेर्याति यानपात्रमधो यदा ॥३४६॥

पञ्चशैलादिहैष्यन्ति भारुण्डास्त्रिपदाः खगाः । तेषु सुप्तेषु चैकस्य कस्याप्यंह्रौ तु मध्यमे ॥३४७॥

गाढं बद्ध्वा पटेन स्वं विलगेर्दृढमुष्टिना । प्रातरुड्डीनभारुण्डैः **पञ्चशैलं** त्वमाप्स्यसि ॥३४८॥ (युग्मम्)

ततः परं यानपात्रं महावर्ते विनक्ष्यति । अविलग्नो वटे हन्त त्वमप्येवं विनङ्क्ष्यसि ॥३४९॥

॥स स्वर्णकृत्तथा चक्रे निन्ये तत्र च पक्षिणा । दृष्टस्ताभ्यां तद्दृष्ट्या च स विशेषमरज्यत ॥३५०॥

ताभ्यां चोचेऽमुनाऽङ्गेन नाऽऽवां भोग्ये तवाऽनघ ! । अग्निप्रवेशादिना तत् **पञ्चशैला**धिपो भव ॥३५१॥

किं करोमि ? क्व यामीति भाषमाणः स हेमकृत् । ताभ्यां पाणिपुटे कृत्वा **चम्पो**द्याने व्यमुच्यत ॥३५२॥

॥स तू[7]पलक्ष्य लोकेन पृष्ट आख्यन्निजां कथाम् । स्मरन् **हासां प्रहासां** च प्रारेभेऽथाऽग्निसाधनम् ॥३५३॥

स **नागिलेन** सुहृदा तदैवं प्रत्यबोध्यत । मरणं युज्यते नैवं तव कापुरुषोचितम् ॥३५४॥

दुष्प्रापं मानुषं जन्म तुच्छभोगफलार्जनात् । मा नैषीस्तन्मुधा प्रे[8]प्सेत् को रत्नेन वराटिकाम् ? ॥३५५॥

भोगा[9]र्थ्येवाऽसि चेद्धर्मं तथाप्यार्हतमाश्रयेः । स ह्यर्थ–कामयोः कामधेनुः स्व–मोक्षदोऽपि सः ॥३५६॥

स एवं वार्यमाणोऽपि **नागिले**न निदानतः । **इङ्गिनीमरणं**[10] कृत्वा **पञ्चशैला**धिपोऽभवत् ॥३५७॥

॥**नागिलो**ऽपि स्वमित्रस्य तेनाऽपण्डितमृत्युना । आसाद्य सद्यो निर्वेदं परिव्रज्यामुपाददे ॥३५८॥

प्रव्रज्यां पालयन्मृत्वा देवोऽभू**दच्युते** च सः । ददर्शाऽवधिना तं च सुहृदं **पञ्चशैल**गम् ॥३५९॥

श्रीनन्दीश्वरयात्रायां प्रस्थितानां दिवौकसाम् । **हासा-प्रहासे** चलिते पुरो गातुं तदाज्ञया ॥३६०॥

पटहग्रहणे ताभ्यां **विद्युन्माली** प्रवर्तितः । ऊचे ममापि किं नाम कश्चिदादेशदः प्रभुः ? ॥३६१॥

इत्यहङ्कारहुङ्कारमुखरास्यस्य तस्य तु । मूर्तं कर्मेवाऽऽभियो[11]ग्यं पटहो व्यलद् गगले ॥३६२॥

---

१. मोहं प्राप्तव्यः । २. सुवर्णकारः । ३. **पटहोद्घो०** खं. १ । ४. **०यित्वा च** मु., नू. मु. । ५. पाथेयेन । ६. समुद्रतीरे । ७. **चोपलक्ष्य** मु., नू. मु., खं. २ । ८. इच्छेत् । ९. **भोगार्थो वा०** मु., नू. मु. । १०. शास्त्रवर्णितः अनशनप्रकारः । ११. किङ्करत्वजनकं कर्म ।

हस्तपादादिवदङ्गे पटहः सहभूरिव । तेनोत्तारयितुं शेके ह्रीमता न कथञ्चन ॥३६३॥

ऊचे **हासा-प्रहासा**भ्यां कर्मेदमिहजन्मनाम्[1] । मा त्रपिष्ठाः प्रतिष्ठस्व वाद्योऽवश्यं त्वयाऽनक:[2] ॥३६४॥

ततो **हासा-प्रहासा**भ्यां गायन्तीभ्यां समन्वितः । पटहं वादयन् सोऽगात् पुरतस्त्रिदिवौकसाम् ॥३६५॥

॥स **नागिल**वरो देवो यात्रायां यान्[3] ददर्श च । **हासा-प्रहास**योर्वृन्दे तमानकधरं सुरम् ॥३६६॥

तं **विद्युन्मालिनं** दृष्ट्वा पुरः पटहवादकम् । **अवधेः**[4] सुहृदं ज्ञात्वाऽभिभाषितुमुपासरत् ॥३६७॥

तस्य चाङ्गप्रभालोकमुलूक इव भास्वतः । सोढुं दूरादप्यशक्तः पलायनमनाटयत् ॥३६८॥

सायाह्नार्क इव तेजः स्वं संहृत्याऽच्युतामरः । **विद्युन्मालिन**मित्यूचे पश्य जानासि मां न किम् ? ॥३६९॥

देवः पाटहिकोऽप्येवमुवाच ननु कोऽस्म्यहम् । यन्महर्द्धीन्न जानामि देवानिन्द्रादिकानपि ? ॥३७०॥

॥अथ श्रावकरूपं तद्विरचय्याऽच्युतामरः । **हासा-प्रहासा**रमणं तमेवं प्रत्यबोधयत् ॥३७१॥

सखे ! मदुपदेशेनाऽर्हतं धर्ममनाश्रयन् । अग्निमृत्युं तदाऽकार्षीः पतङ्ग इव मूढधीः ॥३७२॥

अहं तु जिनधर्मज्ञः प्रव्रज्यां पालयन् मृतः । तदावयोरभूदीदृगुदर्कः[5] स्वस्वकर्मणः ॥३७३॥

ततो निर्वेदमापन्नं **पञ्चशैले**श्वरं सुरम् । वदन्तं किं करोमीति ? **नागिल**स्त्रिदशोऽवदत् ॥३७४॥

गार्हस्थ्ये[6] चित्रशालायां कायोत्सर्गेण तस्थुषः । प्रभोर्भावयतेर्मूर्तिं **महावीर**स्य कारयेः ॥३७५॥

अर्हतः प्रतिमायां हि कारितायां सखे ! तव । उत्पत्स्यते भवेऽन्यस्मिन् बोधिबीजं महाफलम् ॥३७६॥

रागद्वेषमोहजितां प्रतिमां श्रीमदर्हताम् । यः कारयेत्तस्य हि स्याद्धर्मः स्वर्गापवर्गदः ॥३७७॥

जिनार्चा[7]कारकाणां न कुजन्म कुगतिर्न च । न दारिद्र्यं न दौर्भाग्यं न चाऽन्यदपि कुत्सितम् ॥३७८॥

॥**विद्युन्माल्य**पि तस्याऽऽज्ञामुरीकृत्य सत्वरः । **क्षत्रियकुण्डग्रामे**ऽस्मानपश्यत् प्रतिमास्थितान् ॥३७९॥

गत्वा **महाहिमवति**[8] च्छित्त्वा गोशीर्षचन्दनम् । अस्मन्मूर्तिं तथादृष्टां सालङ्कारां चकार सः ॥३८०॥

जात्येन चन्दनेनाऽथ स्वयंघटितसंपुटे । प्रतिमां तां स चिक्षेप निधानमिव तद्धनः[9] ॥३८१॥

तदा चैकस्य पोतस्य षण्मास्युत्पातयोगतः । भ्रमतोऽगात् पयोराशौ[10] **विद्युन्माली** ददर्श तम् ॥३८२॥

तमुत्पातं स संहृत्य सद्यः सांयात्रिकाय तम् । समुद्गं[11] प्रतिमागर्भं कथयित्वा समार्पयत् ॥३८३॥

ऊचे च तं स्वस्ति तुभ्यमियृया[12] निरुपद्रवम् । **सिन्धुसौवीर**विषये त्वं **वीतभयपत्तन**म् ॥३८४॥

ततश्चतुष्पथे स्थित्वा कुर्वीथा हन्त घोषणाम् । देवाधिदेवप्रतिमा गृह्यतां गृह्यतामिति ॥३८५॥

॥सांयात्रिकोऽपि तत्कालं प्रतिमायाः प्रभावतः । नदीमिव नदीनाथमुत्तीर्य तटमासदत् ॥३८६॥

सिन्धुसौवीरदेशे[13]ऽथ गत्वा **वीतभये** पुरे । स्थित्वा चतुष्पथे चक्रे तथैवाऽऽघोषणां स ताम् ॥३८७॥

तापसभक्तस्तत्राऽऽगा**दुदायन**नृपः स्वयम् । त्रिदण्डिनो द्विजन्मानस्तापसाश्चाऽपरेऽपि च ॥३८८॥

विष्णुं ब्रह्माणमीशानमिष्टं देवमथाऽपरम् । स्मृत्वा लोकाः कुठारेणाऽऽजघ्नुस्तं काष्ठसंपुटम् ॥३८९॥

१. **०जन्मिनाम्** खं. १, नू. मु. । २. पटहः । ३. गच्छन् । ४. अवधिज्ञानात् । ५. परिणामः । ६. **गार्हस्थे** खं. ३-४ । **गार्हस्थ्य०** मु., नू. मु. । ७. जिनप्रतिमा जिनार्चा । ८. महाहिमवान् नाम पर्वतस्तत्र । ९. सा प्रतिमैव धनं यस्य सः । अथवा, तद् निधानमेव धनं यस्य सः । १०. समुद्रे । ११. पेटिकाम् । १२. **०मियृथा** मु. । 'ऋक् गतौ' धातोः पञ्चम्यां द्वितीयपुरुषैकवचने रूपम् । १३. **०देशेषु** मु. ।

तत्र स्वरुचि लोकेन मुच्यमाना निरन्तरम् । आयसा[1] अप्यभज्यन्त कुठारास्त्रापुषा[2] इव ॥३९०॥

इत्याश्चर्यप्रसक्तस्य राज्ञो दिनमुखादपि[3] । ललाटंतपतपनो[4] मध्याह्नसमयोऽभवत् ॥३९१॥

भोजनातिक्रमं ज्ञात्वा राज्ञो राज्ञी **प्रभावती** । आह्वातुमादिशच्चेटीं पतिभक्तोचितं ह्यदः ॥३९२॥

¶[राज्ञाऽपि द्रष्टुमाश्चर्यं तदाऽऽज्ञप्ता **प्रभावती** । तत्राऽऽगात् तदपृच्छच्च राजाऽप्यकथयत्तथा ॥३९३॥

ऊचे च राज्ञी देवाधिदेवा ब्रह्मादयो न हि । देवाधिदेवो भगवानेकोऽर्हन् परमेश्वरः ॥३९४॥

तदर्हत्प्रतिमैवेह भविष्यति न संशयः । ब्रह्मादिनामस्मरणात् प्रदत्ते दर्शनं न सा ॥३९५॥

एषाऽहं दर्शयिष्यामि प्रतिमामर्हतः प्रभोः । तन्नामस्मरणादेव लोकाः ! पश्यत कौतुकम् ॥३९६॥

ततश्च संपुटं यक्षकर्दमेनाऽभिषिच्य तम् । पुष्पाञ्जलिक्षेपपूर्वं प्रणम्योचे **प्रभावती** ॥३९७॥

गतरागद्वेषमोहः प्रातिहार्याष्टकावृतः । देवाधिदेवः सर्वज्ञोऽर्हन् देयाद् दर्शनं मम ॥३९८॥

इति देव्यां ब्रुवाणायां प्रतिमास्थानसंपुटः । स व्यदालीत् स्वयमपि प्रगे[5] कमलकोशवत् ॥३९९॥

गोशीर्षचन्दनमयी तदन्तर्देवनिर्मिता । अम्लानमाल्या सर्वाङ्गसम्पूर्णा[6] प्रतिमैक्ष्यत ॥४००॥

तदाऽर्हच्छासनस्याऽभूदतिमात्रं प्रभावना । **प्रभावत्य**पि तां नत्वा प्रतिमामस्तवीदिति ॥४०१॥

सोमदर्शन ! सर्वज्ञाऽपुनर्भव ! जगद्गुरो ! । अर्हन् ! भव्यजनानन्द ! विश्वचिन्तामणे ! जय ॥४०२॥

सांयात्रिकं तं सत्कृत्य **प्रभावत्य**पि बन्धुवत् । अन्तरन्तःपुरं निन्ये प्रतिमां रचितोत्सवाम्[7] ॥४०३॥

कारयित्वा चैत्यगृहं प्रतिमां न्यस्य तत्र च । त्रिसन्ध्यं पूजयामास स्नानपूर्वं **प्रभावती** ॥४०४॥

¶[तामन्यदाऽर्चामर्चित्वा प्रमोदेन **प्रभावती** । पत्या समेता सङ्गीतमविगीतं प्रचक्रमे ॥४०५॥

[8]तानौघानुगत[9]श्रव्यं व्यक्तव्यञ्जनधातुकम् । व्यक्तस्वरं व्यक्तरागं राजा वीणामवादयत् ॥४०६॥

[10]व्यक्ताङ्गहारकरणं सर्वाङ्गाभिनयोज्ज्वलम् । ननर्त देव्यपि प्रीता [11]लास्यताण्डवपूर्वकम् ॥४०७॥

राजाऽन्यदा **प्रभावत्या** न ददर्श शिरः क्षणात् । नृत्यन्तं [12]तत्कबन्धं तु ददर्शाऽऽजिकबन्धवत्[13] ॥४०८॥

अरिष्टदर्शनेन द्राक् क्षुभितस्य महीपतेः । तदोपसर्पन्निद्रस्येवा[14]ऽगलत् कम्बिका[15] करात् ॥४०९॥

अकाण्डताण्डवच्छेदकुपिता राज्यथाऽवदत् । तालच्युताऽस्मि किमहं वादनाद्विरतोऽसि यत् ? ॥४१०॥

इत्थं पुनः पुनः पृष्टः कम्बिकापातकारणम् । तत्तथाऽऽख्यन्महीपालो बलीयान् स्त्रीग्रहः खलु ॥४११॥

राज्यूचे दुर्निमित्तेनाऽमुनाऽल्पायुरहं प्रिय ! आजन्माऽऽर्हद्धर्मवत्या मृत्युरप्यस्तु नास्ति भीः ॥४१२॥

प्रत्युताऽऽनन्दहेतुर्मे दुर्निमित्तस्य दर्शनम् । तज्ज्ञापनाय भवति यत्सर्वविरतौ मम[16] ॥४१३॥

इत्युक्त्वाऽन्तःपुरं राज्ञी ययावविकृताशया । [17]अर्हद्धर्माविद्धकर्णो राजा तु व्यमनायत[18] ॥४१४॥

¶[अन्यदा च कृतस्नानशौचा देवी **प्रभावती** । देवार्चावसरेऽर्हाणि दास्या वासांस्यनाययत् ॥४१५॥

भाव्यनिष्टवशात् तानि राज्ञी रक्तान्युदैक्षत । समयेऽस्मिन्ननर्हाणि ह्यमूनीति चुकोप च ॥४१६॥

---

१. लोहमयाः । २. रङ्गमयाः । ३. प्रभातकालात् । ४. ललाटं तापयन् तपनो यत्र काले । ५. प्रातः । ६. **सर्वत्र सं०** खं० ३ । ७. **रचितोत्सवा** मु., नू. मु., खं. २-३ । ८. **तत्त्वौघा०** खं. १-४, नू. मु. । तानानां समूहेनानुगतं श्रव्यं गेयं यस्मिन् कर्मणि यथा स्यात् तथा । ९. **०गतं०** खं. १-३-४ । १०. अङ्गहारा अङ्गविन्यासाः, करणानि नृत्यस्थानानि व्यक्ता यत्र तत् । ११. **लास्यं** मु., नू. मु. । १२. तस्या मस्तकरहितं देहम् । १३. आजिः युद्धं, तत्र कबन्धो यथा युद्ध्यति तद्वत् । १४. उपसर्पन्ती— आगच्छन्ती निद्रा यस्य सः, तस्य । १५. वीणा । १६. तद्दर्शनं मम सर्वविरतौ (सर्वविरतिविषये) ज्ञापनाय—बोधनाय । १७. अर्हद्धर्मादपरिचितः । १८. विमनायते स्म, विषण्ण इत्यर्थः ।

कोपात् **प्रभावती** दासीमादर्शेन जघान ताम् । तावताऽपि विपेदे सा मृत्योर्हि विषमा गतिः ॥४१७॥
तत्कालमुज्ज्वलान्येव वसनानि **प्रभावती** । ददर्शाऽचिन्तयच्चैवं धिङ् मया खण्डितं व्रतम् ॥४१८॥
पञ्चेन्द्रियस्याऽन्यस्यापि वधो नरककारणम् । किं पुनः स्त्रीविघातोऽयं श्रेयस्तस्माद् व्रतं मम ॥४१९॥
दुर्निमित्तं तदाचख्यौ राज्ञे राज्ञी **प्रभावती** । दासीवधमहापापं वैराग्यं[1] च कृताञ्जलिः ॥४२०॥
इति चाभ्यर्थयांचक्रे स्वामिन्नल्पायुरस्म्यहम् । अनुजानीहि मां सर्वविरत्यै नाथ ! संप्रति ॥४२१॥
अमौलिं मां त्वमद्राक्षीरद्राक्षमधुना त्वहम् । वस्त्रवर्णपरावर्तमनिमित्तद्वयं ह्यदः ॥४२२॥
अनिमित्तद्वयाऽऽख्याताल्पायुषः समयोचिते । प्रव्रज्याग्रहणे मेऽद्य प्रत्यूहं नाथ ! मा कृथाः ॥४२३॥
एवमुक्तः सनिर्बन्धमभ्यधाद् वसुधाधवः । अनुतिष्ठ महादेवि ! यत्तुभ्यमभिरोचते ॥४२४॥
देवत्वमाप्तया देवि ! बोधनीयस्त्वया न्वहम् । स्वर्गसौख्यान्तरायोऽपि सोढव्यो मत्कृते क्षणम् ॥४२५॥
ततश्च सर्वविरतिं प्रपद्याऽनशनं तथा । साऽभूद्विपद्य प्रथमे कल्पे देवो महर्द्धिकः ॥४२६॥
देवाधिदेवप्रतिमां तामन्तःपुरचैत्यगाम् । तथैव **देवदत्ता**ऽऽख्या कुब्जिका दास्यपूजयत् ॥४२७॥
¶**प्रभावत्य**मरेणाथ बोध्यमानोऽ**प्युदायनः** । नाऽबुध्यताऽवधेर्ज्ञात्वा तूपायोऽयं व्यधीयत ॥४२८॥
तापसीभूय सोऽन्येद्युर्द्युसद्[2]वो**दायनं** नृपम् । दिव्यामृतफलापूर्णपात्रपाणिरुपाययौ ॥४२९॥
तापसश्चोप[3]दाभृच्च सुवर्णं सुरभीति तम् । राजा तापसभक्तत्वात्तापसं बह्वमानयत् ॥४३०॥
पक्त्रि[4]माण्यतिकर्पूरगन्धानीष्टा[5]हृतानि च । फलान्याद परानन्दबीजानीवाऽवनीपतिः ॥४३१॥
त्वया प्राप्तान्यपूर्वाणि क्वेदृशानि फलान्यहो !? । स्थानं दर्शय तन्मह्यमपृच्छदिति तं नृपः ॥४३२॥
तपस्व्यूचे पुरस्याऽस्य विद्यते नाऽतिदूरतः । आश्रमो दृष्टिविश्रामः स ईदृक्फलजन्मभूः ॥४३३॥
तमाश्रमं दर्शयेति ब्रुवाणं नृपतिं सुरः । स्वशक्त्यैकाकिनं कृत्वा विद्यां दातुमिवाऽनयत् ॥४३४॥
किञ्चिद् गत्वा विचक्रे च तादृक्फलमनोरमम् ॥ अनेकतापसाकीर्णमुद्यानं **नन्दनो**पमम् ॥४३५॥
तापसानां वनमिदं भक्तस्तेष्वस्मि तेन मे । पूरिष्यते फलेच्छेति दधावे कपिवन्नृपः ॥४३६॥
सक्रोधमथ धावद्भिस्तैर्मायातापसैर्नृपः । कुट्यमानस्तस्करवत् पलायिष्टाऽविनष्टधीः ॥४३७॥
¶पलायमानश्चाऽपश्यदग्रे साधूनवस्थितान् । शरणं प्रतिपेदे तान्मा भैषीरिति भाषिणः ॥४३८॥
आश्वासितस्तैर्नृपतिः स्वस्थीभूयेत्यचिन्तयत् । वञ्चितोऽस्मि धिगाजन्म तापसैः क्रूरकर्मभिः ॥४३९॥
साधुभिः सोऽन्वशास्येवं धर्मो हि शरणं भवे । धर्मार्थी च परीक्षेत देवं धर्मं गुरुं सुधीः ॥४४०॥
देवोऽष्टादशभिर्दोषैर्मुक्तो धर्मो दयाऽन्वितः । गुरुश्च ब्रह्मचार्येव निरारम्भ-परिग्रहः ॥४४१॥
एवमाद्युपदेशेन प्रत्यबुध्यत पार्थिवः । जिनधर्मश्च तस्याऽभूद् हृद्युत्कीर्ण इव स्थिरः ॥४४२॥
प्रत्यक्षीभूय देवोऽर्हद्धर्मे संस्थाप्य पार्थिवम् । तिरोदधे पार्थिवोऽथ स्वमास्थानीस्थमैक्षत ॥४४३॥
देवतत्त्व-गुरुतत्त्व-धर्मतत्त्वाधिवासितः । तदाप्रभृत्यभूत् सम्य**गुदायन**महीपतिः ॥४४४॥

---

१. ०**पापवैराग्यं** खं. १-३ विना, मु., नू. मु. । २. देवः । ३. तापसोऽप्युपहारं दत्ते, एतत् 'सुरभि सुवर्ण' सदृशम् । ४. परिपक्वानि । ५. इष्टेन—तापसेन आनीतानि ।

¶इतश्च **गान्धारदेश**जन्मा **गान्धार**नामकः । शाश्वतीरर्हत्प्रतिमा **वैताढ्ये**ऽगाद् विवन्दिषुः ॥४४५॥
वैताढ्यमूले तस्थौ चोपवासैस्तद्दि[1]दृक्षया । तुष्टा शासनदेवी च तदीप्सितमपूरयत् ॥४४६॥
कृतकृत्यं च तं देवी **वैताढ्य**स्य तलेऽमुचत् । ददौ चाऽष्टोत्तरं तस्मै कामदं गुलिकाशतम् ॥४४७॥
क्षिप्त्वैकां गुलिकां वक्त्रे स दध्यौ व[2]न्दिषीय यत् । देवाधिदेवप्रतिमां **श्रीवीतभयपत्तने** ॥४४८॥
इति चिन्तासममपि सोऽथ **वीतभयं** ययौ । देवाधिदेवप्रतिमां तेन कुब्जाऽप्यवन्दयत् ॥४४९॥
शरीरापाटवं चाऽभूद् **गान्धार**स्याऽपरेऽहनि । तं च प्रति[3]जजागार कुब्जाऽर्हद्धर्मवत्सला ॥४५०॥
गान्धारोऽपि स्वमासन्नमवसानं विदन् सुधीः । कुब्जायै गुलिकाः प्रादात् प्रव्रज्यां स्वयमाददे ॥४५१॥
¶रूपार्थिनी कुरूपा सा क्षिप्त्वैकां गुलिकां मुखे । [4]उपपादभवेवाऽभूद् द्राग् दिव्याकारधारिणी ॥४५२॥
सुवर्णवर्ण[5]सर्वाङ्गा साऽभूद् गुलिकया तया । ततोऽभ्यधत्त सर्वोऽपि **सुवर्णगुलिके**ति ताम् ॥४५३॥
साऽथ द्वितीयां गुलिकां मुखे कृत्वेत्यचिन्तयत् । वृथैव रूपमीदृङ् मेऽनुरूपश्चेत् पतिर्न हि ॥४५४॥
पितेव मेऽयं नृपतिः पत्तयोऽस्याऽपरे नृपाः । तच्चण्डशासन**श्चण्डप्रद्योतो**ऽस्तु पतिर्मम ॥४५५॥
प्रद्योताग्रे च तद्रूपं वर्णयामास देवता । **प्रद्योतो**ऽपि हि कुब्जायाः प्रार्थने दूतमादिशत् ॥४५६॥
गत्वा तामर्थयांचक्रे दूतस्तं साऽप्यदोऽवदत् । **प्रद्योतं** [6]दर्शयाथाऽऽ[7]ख्यत् **प्रद्योता**य तथैव सः ॥४५७॥
तदैवैरावतारूढवासवश्रियमाश्रयन् । आरूढो**ऽनिलवेगे**भं निशि **प्रद्योत** आययौ ॥४५८॥
तस्मै यथा सा रुरुचे तस्यै सोऽपि तदा तथा । **प्रद्योतो**ऽथाऽवदत् कुब्जामब्जाक्ष्येह्येहि मत्पुरीम् ॥४५९॥
कुब्जाऽब्रवीन्न जीवामि यां विना क्षणमप्यहम् । देवाधिदेवप्रतिमां तां मुक्त्वा यामि न क्वचित् ॥४६०॥
प्रतिमायाः प्रतिकृतिरमुष्यास्तन्नृप ! त्वया । आनेतव्या यथा सेह मुच्यते नीयते त्वसौ ॥४६१॥
इति तत्प्रतिमारूपं निरूप्या**ऽवन्ति**पार्थिवः । रजनीं तां [8]तया रेमे रजन्यन्ते पुनर्ययौ ॥४६२॥
प्रद्योतोऽथ गतो**ऽवन्त्यां** यथादृष्टामकारयत् । देवाधिदेवप्रतिमां जात्यश्रीखण्डदारुणा ॥४६३॥
अपृच्छच्च महामात्यान् कारितेयं मया नवा । देवाधिदेवप्रति[9]मा प्रतिष्ठास्यति को न्विमाम् ? ॥४६४॥
¶अवोचन्मन्त्रिणः स्वामिन् ! **कौशाम्बी**त्यस्ति पूर्वरा । तत्राऽन्वर्थाभिधानोऽभू**ज्जितशत्रु**र्महीपतिः ॥४६५॥
पुरोधास्तस्य निःशेषविद्यास्थानाब्धिपारगः । **काश्यपो** नाम विप्रोऽभूत्तस्य जाया पुन**र्यशाः** ॥४६६॥
कपिलो नाम पुत्रोऽभूत् तयोस्तस्मिञ्छिशावपि । **काश्यपः** प्राप पञ्चत्वमनाथः **कपिलो**ऽभवत् ॥४६७॥
राजाऽनादृत्य तं बालं **काश्यप**स्य पदेऽपरम् । द्विजन्मानं न्यधात् कीदृ[10]गाम्नायो योग्यतां विना ? ॥४६८॥
आदित्यकिरणास्पृष्टशरीरश्छत्रसम्पदा । नृत्यत्तुरङ्गाऽऽरूढोऽथ पुरे बभ्राम स द्विजः ॥४६९॥
तं दृष्ट्वा **कपिल**माता स्मरन्ती पतिसम्पदम् । रुरोद मन्दभाग्यानां ह्यसुखे रोदनं सखा ॥४७०॥
कपिलोऽपि रुरोदोच्चै रुदतीं प्रेक्ष्य मातरम् । शोकः संक्रामति ह्याप्ते दर्पणे प्रतिबिम्बवत् ॥४७१॥
नेत्राभ्यामश्रुमुग्वक्त्रं द्विधारमिव वा[11]रकम् । [12]उल्लास्य मातुः **कपिलो**ऽवदत् किमिति रोदिषि ? ॥४७२॥

१. प्रतिमा द्रष्टुमिच्छया । २. वन्द्धातोराशिषि प्रथमपुरुषैकवचने रूपम् । ३. तस्य शुश्रूषा तया कृता । ४. देवविमाने उपपादेन भवा इव । ५. **०सर्वाङ्गी** खं. १ । ६. प्रद्योतमत्रानीय दर्शय माम् ॥ ७. **०थाऽऽख्यात्** खं. २, मु., नू. मु. । ८. **निनायाथ** मु. । ९. **०प्रतिमां** खं. १-३ । १०. **०गन्वयो** नू. मु. । योग्यतां विना आम्नायः—अधिकारः कीदृक् ? । ११. पात्रविशेषः । १२. ऊर्ध्वं कृत्वा । **उल्लास्यमानः** खं. १ ।

जगाद सा यथा ह्येष द्विजन्मा सम्पदोदयी । तथाऽभवत्तव पिता स्मृत्वा तज्जात ! रोदिमि ॥४७३॥

त्वत्पितुः श्रीर्ह्यनेनाऽऽप्ताऽनुपार्जितगुणे त्वयि । पितुः श्रियो न रक्ष्यन्ते तनयैरपि निर्गुणैः ॥४७४॥

जजल्प **कपिलो** मातस्तदधीये गुणार्थ्यहम् । साऽवदन्मत्सरी सर्वोऽप्यत्र कोऽध्यापयिष्यति ? ॥४७५॥

यद्येवमपि ते बुद्धिः **श्रावस्तीं** व्रज तत् पुरीम् । तत्रास्ति त्वत्पितुर्मित्र**मिन्द्रदत्त** इति द्विजः ॥४७६॥

विद्यार्थिनं पुत्रमिव त्वामायातं स सर्ववित् । प्रीतः पितृसमं वत्स ! कलापूर्णं करिष्यति ॥४७७॥

¶ग**त्वेन्द्रदत्तं कपिलो** नत्वा च स्वमजिज्ञपत् । उवाच चाऽध्यापय मां ताताऽन्यः शरणं न मे ॥४७८॥

उपाध्यायोऽप्यभिदधे भ्रातुष्पुत्रोऽसि मे खलु । विद्यामनोरथेनैवं न पिता ह्रेपितस्त्वया ॥४७९॥

वच्मि किं त्वहमातिथ्येऽप्यशक्तो निष्परिग्रहः । अध्यस्मच्चाऽऽगतस्येह[1] क्व नु ते नित्यभोजनम् ? ॥४८०॥

अभोजनस्य च व्यर्थ एव पाठमनोरथः । विना हि भोजनं वत्स मुरजोऽपि[2] न गुञ्जति ॥४८१॥

कपिलोऽप्यलपत् तात ! भोजनं भावि भिक्षया । भिक्षां देहीति सिद्धं हि मौञ्जीबन्धाद् द्विजन्मनाम् ॥४८२॥

हस्त्यारूढोऽप्यग्रजन्मा भिक्षमाणो न लज्जते । भिक्षाचरश्च राजेव नाऽधीनः कस्यचित् क्वचित् ॥४८३॥

इन्द्रदत्तोऽवदद् वत्स ! भिक्षा श्रेष्ठा तपस्यताम् । तवैकदाऽप्यलब्धायां तस्यामध्ययनं कुतः ? ॥४८४॥

इत्युक्त्वा स द्विजो बालं तमालम्ब्य स्वबाहुना । **शालिभद्र**महेभ्यस्य सद्यः सदनमासदत् ॥४८५॥

ॐभूर्भुवः स्वरित्यादि **गायत्री**मुच्चकैः पठन् । अजिज्ञपद् द्विजन्मानमात्मानं स बहिःस्थितः ॥४८६॥

इभ्योऽप्याहूय तं विप्रमूचे किं याचसे ननु ? । स ययाचे बटोरस्य प्रत्यहं देहि भोजनम् ॥४८७॥

इभ्योऽपि प्रतिपेदे तद् भुक्त्वा भुक्त्वाऽथ तद्गृहे । **उपेन्द्रदत्तं कपिलो**ऽधिजगे[3] प्रतिवासरम् ॥४८८॥

¶**शालिभद्र**गृहे भोक्तुं **कपिल**स्य गतस्य तु । सर्वदा युवदास्येका विशिष्टं पर्यवेषयत् ॥४८९॥

युवा च हासशीलश्च स तस्यामन्वरज्यत । स्त्रीसन्निधानं यूनां हि मन्मथद्रुमदोहदः[4] ॥४९०॥

साऽपि तस्मिन्नभूद् रक्ता रेमाते च क्रमेण तौ । दास्यप्यन्यमनिच्छन्ती रहस्यूचे तमन्यदा ॥४९१॥

त्वमेव प्राणनाथो मे किं तु निःस्वोऽस्यतो नरम् । प्राणयात्रार्थमपरं भजे सोऽप्यन्वमन्यत ॥४९२॥

¶अन्येद्युश्च पुरे तस्मिन् दासीनामुत्सवोऽभवत् । सापि दास्याप निर्वेदं पुष्पपत्रादिचिन्तया ॥४९३॥

तां निर्वेदवतीं दृष्ट्वा **कपिलः** स्माऽऽह सुन्दरि ! । किं दृश्यसे विवर्णास्या[5] हिमालीढेव पद्मिनी ? ॥४९४॥

साऽख्यन्महोऽद्य दासीनां पुष्पपत्रादि नास्ति मे । विगोपिष्यामि[6] मध्ये च दासीनां का गतिर्मम ? ॥४९५॥

तद्दुःखव्यन्तरावेशविवशः **कपिलो**ऽपि हि । अधृत्या मौनमालम्ब्य तस्थौ दास्यप्यदोऽवदत् ॥४९६॥

मा विषीद **धनो**ऽत्रास्ति श्रेष्ठी तं च निशात्यये । प्रबोधयति यस्तस्मै स्वर्णमाषौ ददाति सः ॥४९७॥

गच्छेस्त्वमविभातायां विभावर्यां तदोकसि । कल्याणिनेय[7] ! कल्याणं पठेरकठिनोक्तिभिः ॥४९८॥

तथेति प्रतिपेदानं **कपिलं** प्रजिघाय सा । तस्यामेव तमस्विन्यां निशीथे **धन**सद्मनि ॥४९९॥

---

१. अस्मत्समीपे । २. वाद्यविशेषः । ३. अध्ययनं चकार । ४. **०दोहदम्** मु., नू. मु. । ५. खिन्नमुखी । ६. निन्दामाप्स्यामि । ७. **काल्याणि०** खं. १ । कल्याण्याः पुत्रः ।

आरक्षैः स व्रजन् वेगात् पुरवर्त्मन्यसंचरे[1] । धृत्वा चोरधियाऽबन्धि चोरचर्या[2] हि तादृशी ॥५००॥

स **प्रसेनजितो** राज्ञः पुरः प्रातरनीयत । पृष्टश्च कथयामास स्वर्णमाषकथां तथा ॥५०१॥

राजाऽपि तत्तथा श्रुत्वा कृपावारितरङ्गितः । तं स्माऽऽह हंहो ! याचस्व यच्छाम्येव यदिच्छसि ॥५०२॥

विमृश्य मार्गयिष्यामीत्युक्त्वाऽशोकवनान्तरे । गत्वा योगीवैकमना भूत्वा चाऽचिन्तयद् द्विजः ॥५०३॥

द्विमाष्या स्यान्न वस्त्रादि तत् सुवर्णशतं नृपात् । याचे याचितलाभे हि याचना किं तनीयसी ? ॥५०४॥

न स्यात् स्वर्णशतेनापि प्रक्रिया वाहनादिका । याचे स्वर्णसहस्रं तदिष्टार्थप्राप्तिवेतनम् ॥५०५॥

सहस्रेणापि मेऽपत्यविवाहाद्युत्सवः कुतः ? । इति लक्षमहं याचे याचनाचतुरोऽस्मि हि ॥५०६॥

लक्षेणापि सुहृद्बन्धुदीनाद्युद्धरणं कुतः ? । कोटिं कोटिशतं कोटिसहस्रं वा तदर्थये ॥५०७॥

एवं चिन्तयतस्तस्य शुभकर्मोदयादभूत् । इति धीः सुपरीणामा धीर्हि कर्मानुसारिणी ॥५०८॥

अपि माषद्वयप्राप्तौ यः सन्तोषोऽभवन्मम । सोऽद्य कोटेरपि प्राप्तौ मां तद्भीत[3] इवाऽमुचत् ॥५०९॥

विद्यार्थमागतस्येह मम दुर्व्यसनं ह्यदः । सागरं गन्तुकामस्य हिमवद्गमनोपमम् ॥५१०॥

ज्ञानदानं मयि गुरोः स्थले कमलरोपणम् । यद्दास्यामपि दासत्वमकार्षमकुलोचितम् ॥५११॥

तदलं विषयैरेभिरिति संवेगमाप्तवान् । उत्पन्नजातिस्मरणः स्वयंबुद्धो बभूव सः ॥५१२॥

मूर्धजान्[4]मूर्ध्न उद्धृत्य स्वयं देवतयाऽर्पितम् । रजोहरण-वदनवस्त्रिका[5]दिकमाददे ॥५१३॥

राजानं स गतो राज्ञाऽप्रच्छी[6]ति किमचिन्तयः ? । स्वमनोरथविस्तारमथाऽऽख्यायाऽब्रवीदिति ॥५१४॥

यथा लाभस्तथा लोभो लाभाल्लोभः प्रवर्धते । द्विमाष्या चिन्तितं कार्यं कोट्याऽपि न हि निष्ठितम् ॥५१५॥

राजाऽपि विस्मितः प्रोचे कोटीरपि ददाम्यहम् । भुङ्क्ष्व भोगान् व्रतं मुञ्च न व्रते प्रतिभूस्[7]तव ॥५१६॥

कपिलोऽप्यब्रवीदर्थैं राजन्नलमनर्थदैः । निर्ग्रन्थीभूतवानस्मि धर्मलाभोऽस्तु भद्र ! ते ॥५१७॥

इत्युक्त्वा **कपिलमुनि**स्ततो निर्गत्य निर्ममः । निरीहो निरहंकारो विजहार वसुन्धराम् ॥५१८॥

एवं व्रतं पालयतः **कपिलस्य** महामुनेः । षण्मासपर्ययेणाऽभूत् **केवलज्ञान**मुज्ज्वलम् ॥५१९॥

इतश्चासीद् **राजगृहनगर**स्याऽन्तरालगा । अष्टादशयोजनानुप्रमाणा दारुणाटवी ॥५२०॥

तत्र चे[8]**त्कडदासा**ख्या **बलभद्रा**दयोऽभवन् । शतानि पञ्च चौरास्तान् बोधार्हान् **कपिलो**ऽबुधत् ॥५२१॥

चौराणामुपकाराय तेषां च स महामुनिः । अभ्यागात्तामरण्यानीं शरण्यः सर्वजन्मिनाम् ॥५२२॥

एकश्च चौरो वृक्षाग्रमधिरूढः प्लवङ्गवत् । ददर्श दूरादायातं **कपिलं** श्रमणोत्तमम् ॥५२३॥

स चौरोऽचिन्तयत् कोऽयमागच्छत्यभिभूय नः । तमाख्य[9]दिति सेनान्ये सेनान्यं सोऽप्युपाययौ ॥५२४॥

दिष्ट्या क्रीडनमायातमिति सेनापतिर्ब्रुवन् । नृत्य नृत्य श्रमणकेत्यज्ञ आज्ञापयन्मुनिम् ॥५२५॥

---

१. विजने जनसंचाररहिते । २. **चौर०** खं. १-४ । ३. कोटिप्राप्तिभीत इव । ४. केशान् । ५. मुखवस्त्रिका । **०वस्त्रका०** खं. १ । ६. **०ऽपृच्छी०** खं. १-२, मु., नू. मु. । ७. साक्षी । त्वया व्रतं गृहीतमिति न कोऽपि जानाति । ८. **तत्र च कडदासाख्या** मु. । **तत्र वेक्कड०** नू. मु. । ९. **तमाख्यादिति** खं. १ ।

कपिलर्षिरदोऽवादीद् वादको नास्ति कश्चन । वाद्यं विना कुतो नृत्तं[1] ? न कार्यं कारणं विना ॥५२६॥
तालवाद्यमथाऽकार्षुश्चौराः पञ्च शतान्यपि । **कपिलो**ऽपि ननर्तोच्चैर्जगौ च श्रुतिशर्मदम् ॥५२७॥
"दुःखानुभवभूयिष्ठे किं भवेऽस्मिन्नशाश्वते । भवेत्तत्कर्म येनाऽहं गच्छेयं न हि दुर्गतिम् ?" ॥५२८॥
इत्यादिका **ध्रुवाः** पञ्च शतानि **कपिलो** जगौ । सर्वाः प्राकृतबन्धेन श्रव्यरागेण बन्धुराः ॥५२९॥
ध्रुवासु गीयमानासु **कपिले**न महर्षिणा । ते चौराः प्रत्यबुध्यन्त कस्यांचित् कश्चिदेव च ॥५३०॥
ततः शतानि पञ्चापि चौराणां स महामुनिः । पर्यव्राजयदेतद्धि[2] दृष्टं तज्ज्ञानचक्षुषा ॥५३१॥
॥पुरे **राजगृहे** देवाधिदेवाज्ञां प्रगृह्य सः । ब्रह्मर्षिः **कपिलो**ऽत्रैव त्वत्पुरीमस्ति पावयन् ॥५३२॥
केवल्येष स्वयंबुद्धः **श्वेताम्बरशिरोमणिः** । कर्ता प्रतिष्ठां कोऽप्येष पुण्यानामुदयस्तव ॥५३३॥
ततश्चा**ऽवन्तिनाथे**न प्रार्थितः **कपिलो** मुनिः । प्रत्यष्ठात् प्रतिमां मन्त्रपूतचूर्णानि निक्षिपन् ॥५३४॥
चर्चयित्वाऽर्चयित्वा च दोर्भ्यामुद्धृत्य पार्थिवः । तां तद्धनो धनमिव हृद्द्वारे प्रतिमां दधौ ॥५३५॥
न्यधा**दनिलवे**गस्य स्कन्धे तां प्रतिमां नृपः । तदन्तरा[3]सनिकवदारूढोऽधारयत् स्वयम् ॥५३६॥
दिव्याभियोग्य[4]यानेभ्योऽप्यतिवेगेन दन्तिना । गत्वा **वीतभये** दास्यै प्रतिमां तां समार्पयत् ॥५३७॥
साऽपि तां प्रतिमां चैत्ये न्यस्याऽऽदाय पुरातनीम् । आगाद्दासीं प्रतिमां च नृपोऽप्यारोपयद् द्विपम् ॥५३८॥
राजाऽपि गजमारुह्या**ऽवन्तीं** प्राप तथा द्रुतम् । समागतेवाऽभिमुखं यथा सा पुर्यलक्ष्यत[5] ॥५३९॥
॥वणिजो **विदिशापुर्या भायलस्वामिनो**ऽन्यदा । गोशीर्षकाष्ठप्रतिमा **विद्युन्मालि**प्रकाशिता ॥५४०॥
राज्ञा कुब्जिकया चापि पूजनाय समर्पिता । तस्योस्तदपि बह्वे[6]तद्विषयासक्तयोः सदा ॥५४१॥ (युग्मम्)
॥अन्यदा **भायलो**[7]ऽद्राक्षीत्तेजोराशी इवाऽङ्गिनौ । हस्तविन्यस्तपूजोपकरणौ पुरुषावुभौ ॥५४२॥
तौ दृष्ट्वा दृष्टिसुखदावाजन्मसुहृदाविव । कौ युवामिति पप्रच्छ **भायलो**ऽशंसतां च तौ ॥५४३॥
आवां नागकुमारौ भोः ! पातालभवनालयौ । नाम्ना **कम्बल-शबलौ धरणेन्द्र**स्य शासनात् ॥५४४॥
देवाधिदेवप्रतिमां **विद्युन्मालि**कृतामिमाम् । आयावोऽर्चयितुं चैत्यमेवमर्चोपहारिणौ ॥५४५॥ (युग्मम्)
अस्या हि **विदिशा**नद्या ह्रदमध्येन वर्त्मना । मज्जनोन्मज्जने नित्यमावां कुर्वोऽत्र हंसवत् ॥५४६॥
भायलः[8] स्माऽऽह पाताले युवां स्वभवनानि मे । गृहीतभगवन्निश्रस्याऽद्य दर्शयतं[9] सुरौ ! ॥५४७॥
शाश्वतीः प्रतिमास्तत्र वन्दितुं मे मनोरथः । स पूर्यतां प्रसादाद्[10] वां न मुधा देवदर्शनम् ॥५४८॥
॥ताभ्यां प्रपद्य च तथा तत्र तेनैव वर्त्मना । औत्सुक्यादर्धरचितपूजोऽनीयत **भायलः**[11] ॥५४९॥
ववन्दे शाश्वतीरर्हत्प्रतिमास्तत्र **भायलः**[12] । तं चोचे **धरण**स्तोषात् प्रसादो याच्यतामिति ॥५५०॥
भायलः[13] स्माह मन्नाम सर्वत्र ज्ञायते यथा । तथास्तु नामस्थेमैव[14] पुरुषाणां हि पौरुषम् ॥५५१॥
धरणेन्द्रोऽप्युवाचैवं **चण्डप्रद्योत**भूपतिः । **देवकीयपुरं** तत्र त्वन्नाम्ना कारयिष्यति ॥५५२॥

---

१. **नृत्यं** खं. १-३ । २. **पर्यविव्रजदेतद्धि** खं. १ । ३. तदन्तः आसनिकवदित्यर्थः । **तदन्तरा सनिक०** मु. । ४. **देवाभियोग०** मु. । **दिव्याभियोग०** नू. मु. । ५. **पर्यलक्ष्यत** खं. ४ । ६. **बह्वेव विषया०** इति पाठः सम्भवति । ७. **भ्राजिलो०** खं. १-३ । ८. ११. १२. १३. **भ्राजिलः** खं. १ । **भायिलः** खं. ३ । ९. **दर्शयत** खं. ४ । १०. युवयोः । १४. नाम्नः स्थेम-स्थैर्यम् ।

कृतार्धपूजस्त्वायासीरिति कालेन गच्छता । गुप्तैव मिथ्यादृग्भिः सा प्रतिमा पूजयिष्यते ॥५५३॥

तस्याः प्रतिकृतिस्तैश्च बहिः संस्थापयिष्यते । **आदित्यो** [1]**भायलस्वामि**नामाऽयमिति वादिभिः ॥५५४॥

ततश्च [2]**भायलस्वामिसूर्य** इत्यखिलो जनः । पूजयिष्यति दम्भोऽपि सुप्रयुक्तो न निष्फलः ॥५५५॥

अभ्यधा[3]**द्भायलो**ऽप्येवमाः पापोऽस्मि धिगेव माम् । [4]अत्याहितं ह्यापतितमशिवं मत्कृतं ह्यदः ॥५५६॥

देवाधिदेवप्रतिमाप्रतिकृत्या दुराशयैः । मम नाम्नाऽऽदित्य इति कृत्वा यत् पूजयिष्यते ॥५५७॥

धरणोऽप्यभ्यधान्मा गाः [5]शुचं किं क्रियतेऽनघ !? । एतद्धि दुःषमाकाललीलायितमनुज्ज्वलम् ॥५५८॥

ततो **नागकुमारा**भ्यां पथा तेनैव तत्क्षणम् । नीत्वाऽमुच्यत तत्रैव स्वप्नदर्शीव **भायलः**[6] ॥५५९॥

इतश्च नगरे **वीतभये** राजाऽप्यु**दायनः** । नित्यकर्मरतः प्रातर्देवताऽऽ[7]वसरं ययौ ॥५६०॥

ददर्श चाग्रे प्रतिमां म्लानमाल्या**मुदायनः** । अचिन्तयच्च काऽप्यन्या प्रतिमेयं न सा पुनः ॥५६१॥

आरोपितानि तस्यां पुष्पाण्यहन्यपरेऽपि हि । तत्कालावचितानीवाऽदृश्यन्त किमिदं हहा !? ॥५६२॥

स्तम्भलग्ना सदैवाऽस्थादिह पाञ्चालिकेव या । सा दासी **देवदत्ता**पि विलीनेव न दृश्यते ॥५६३॥

निदाघे मरुवारीव नष्टश्च करिणां मदः । तदागा**दनिलवेगो** नियतं गन्धसिन्धुरः ॥५६४॥

आगत्या**ऽनिलवेगे**न नूनं **प्रद्योत**भूपतिः । प्रतिमां **देवदत्तां** च निशि चौर इवाऽहरत् ॥५६५॥

उदायनोऽपि **प्रद्योतं** तत्क्षणादभ्यषेणयत् । वादयन् क्ष्मां [8]हयखुरैर्जयभम्भामिवाऽपराम् ॥५६६॥

दशाथ बद्धमुकुटा राजानोऽपि तमन्वगुः । एकादशापि ते चाऽभान् रुद्रा इव महौजसः ॥५६७॥

अ**थोदायन**सैन्यानां प्रत्यक्षा [9]**जाङ्गल**क्षितौ । आसन् [10]पयायमानार्करोचिर्मय्यो मरीचिकाः ॥५६८॥

आस्फलन्तो मिथो भूमौ लुठन्तोऽपि च सैनिकाः । तृषा न किञ्चिदद्राक्षुर्दिवसेऽपि हि घूकवत् ॥५६९॥

सद्यः **प्रभावती**देवं तदाऽस्मार्षी**दुदायनः** । स्मरति व्यसने प्राप्ते को वा नैवेष्टदेवताम् ? ॥५७०॥

स्मृतमात्रोपस्थितेन तेन देवेन वारिणा । [11]त्रिपुष्कराण्यपूर्यन्त प्रमोदेन च सैनिकाः ॥५७१॥

कटकं सुस्थितं चाऽभूत् पायं पायं पयस्तदा । विनाऽप्यन्नेन जीव्येत जीवनीयं विना न तु ॥५७२॥

ततः **प्रभावतीदेवो** जगाम निजमालयम् । राजा **वीतभये**शोऽपि प्राप**दुज्जयिनीं** पुरीम् ॥५७३॥

तत्रो**दायनराज**स्या**ऽवन्तिनाथ**स्य चाचिरात् । मिथो दूतमुखेनाऽभूद् [12]रथसङ्गरसङ्गरः ॥५७४॥

उदायनोऽथाऽऽरुरोह धन्वी सांग्रामिकं रथम् । वादयामास [13]मौर्वीं च रणतूरमिवाऽपरम् ॥५७५॥

प्रद्योतोऽपि हि विज्ञाय रथाजय्य**मुदायनम्** । आरूढो**ऽनिलवेगे**भं का प्रतिज्ञा बलीयसि ? ॥५७६॥

उदायनोऽपि तं दृष्ट्वा गजारूढमदोऽवदत् । पाप्मन्नसत्यसङ्धोऽसि तथापि न भवस्यरे ! ॥५७७॥

इत्युक्त्वा मण्डलिकया भ्रमयन् स्वरथं रयात् । [14]दोष्मा**नुदायनो** योद्धुं स्मयमानोऽभ्यढौकत ॥५७८॥

---

१. **भ्राजिल०** खं. १ । **भायिल०** खं. ३ । २. **भ्राजिल०** खं. १-३ । ३. **०भ्राजिलो०** खं. १-३ । ४. महद् भयम् । ५. शोकम् । ६. **भ्राजिलः** खं. १-३ । ७. **०वसथं** मु., नू. मु. । ८. **हरिखुरै०** खं. १ । ९. जाङ्गलदेशभूमौ—रणप्रदेशे । १०. पयो जलं, पयायमाना—जलमिव आचरन्त्यः अर्कस्य सूर्यस्य रोचिषः—किरणाः, तन्मय्यो मरीचिकाः—मृगजलानि । ११. त्रीणि पुष्कराणि—सरांसि । १२. रथमारुह्यैव संग्रामः कार्य आवाभ्यां इति प्रतिज्ञा । १३. ज्याम् । १४. **प्रद्योतेन समं दोष्मानुदायनोऽभ्यढौकत** खं. २, मु., नू. मु. ।

शिलीमुखैः[1] सूचिमुखैर्धनुर्धरधुरन्धरः । विव्याधाऽ**निलवेग**स्य विष्वक् पादतलानि सः ॥५७९॥
बर्हिः[2]शलाकासम्पूर्णपतद्ग्रहमुखोपमैः । चरणैर्गन्तुमसहस्तद्द्विपोऽभूत्[3] पपात च ॥५८०॥
उदायनेन **प्रद्योतः** पातयित्वाऽथ कुञ्जरात् । हस्तेन जगृहे बद्ध्वा यशोराशिरिवोच्चकैः ॥५८१॥
ललाटेऽङ्कं व्यधाद् दासीपतिरित्यक्षरैरथ । **उदायनोऽवन्तिपतेः** स्वां प्रशस्तिं नवामिव ॥५८२॥
¶तमङ्कितं दासमिव कृत्वा **वीतभयेश्वरः** । तद्दिव्यप्रतिमारत्नमानेतुं **विदिशां** ययौ ॥५८३॥
पूजयित्वा च नत्वा च तां दिव्यां[4] प्रतिमां नृपः । उपादातुमुपाक्रंस्त गिरिवन्न चचाल सा ॥५८४॥
देवाधिदेवमर्चित्वा सविशेष**मुदायनः** । उवाच किमभाग्यं मे **यन्नैषि**[5] परमेश्वर ! ? ॥५८५॥
देवोऽप्युवाच मा शोचीर्य**द्वीतभयपत्तनम्** । पांशुवृष्ट्या स्थलं भावि तन्नैष्यामि महाशय ! ॥५८६॥
देवतादेशमासा**द्योदायनो**ऽपि न्यवर्तत । प्रयाणवारिणी[6] प्रावृडन्तराले बभूव च ॥५८७॥
¶तत्रैव शिबिरं राजा न्यधात् पत्तनसन्निभम् । निवसन्ति हि राजानो यत्र तत्रापि पत्तनम् ॥५८८॥
तस्थुः कृत्वा धूलिवप्रं तद्रक्षार्थं नृपा दश । ततस्तच्छिबिरं जज्ञे नाम्ना **दशपुरं** पुरम् ॥५८९॥
¶**उदायनो**ऽपि **प्रद्योतं** रणात्तं[7] भोजनादिना । अपश्यदात्मानमिव क्षत्रधर्मोऽयमीदृशः ॥५९०॥
जाते **पर्युषणा**पर्वण्यन्य**दोदायनो**ऽकृत । उपवासं स[8] हि श्राद्धस्तस्य देवस्य शासनात् ॥५९१॥
सूदोऽथाऽपृच्छत् **प्रद्योतं** किमद्य नृप ! भोक्ष्यसे ? । तच्छ्रुत्वा**ऽवन्ति**नाथोऽपि क्षोभादिदमचिन्तयत् ॥५९२॥
प्रश्नो ह्यकृतपूर्वोऽयमद्य क्षेमावहो न मे । उपहासवचो ह्येतद्वधबन्धादिसूचकम् ॥५९३॥
सूपकारमपृच्छच्च किमद्य प्रश्नकारणम् ? । विद्याकृष्टेव रसवत्यागाद्धि समये सदा ॥५९४॥
सूदोऽप्यकथयद् राजन्नद्य **पर्युषणो**त्सवः । उपोषितोऽस्ति नः स्वामी सान्तःपुरपरिच्छदः ॥५९५॥
राजार्थं या रसवती भोजितोऽसि सदा तया । अधुना तु त्वदर्थे[9] तां करिष्यामीति पृच्छ्यसे ॥५९६॥
प्रद्योतः स्माऽऽह हे सूदोपवासोऽद्याऽस्तु मेऽपि हि । ज्ञापितुं साधु पर्वेदं श्रावकौ पितरौ मम ॥५९७॥
सूरोऽप्यु**दायना**याऽऽख्यत्तत् **प्रद्योत**स्य भाषितम् । **उदायनो**ऽवददसौ धूर्तो जानाति[10] वैशिकम्[11] ॥५९८॥
यादृशे तादृशे वाऽस्मिन् कारागारनिवासिनि । न मे साध्वी **पर्युषणे**त्यमुञ्चत्त**मुदायनः** ॥५९९॥
प्रद्योतं क्षमयामास पर्वोचित**मुदायनः** । पट्टबन्धं च विदधे तस्य भालाङ्कगोपनम् ॥६००॥
पट्टबन्धस्तदाद्यासीद् राज्ञां वैभवसूचकः । किरीटमेव ते पूर्वं बबन्धुर्मौलिमण्डनम् ॥६०१॥
प्रद्योतायाऽवन्तिदेशमुदायननृपो ददौ । वर्षारात्रे त्वतिक्रान्ते स्वयं **वीतभयं** ययौ ॥६०२॥
शिबिरे तत्र वणिजस्तस्थिवांसस्तथैव हि । तैरेव वसमानं तज्जातं **दशपुरं** भुवि ॥६०३॥
प्रद्योतोऽपि **वीतभय**प्रतिमायै विशुद्धधीः । शासनेन **दशपुरं** दत्वा**ऽवन्तिपुरी**मगात् ॥६०४॥
¶अन्येद्यु**र्विदिशां** गत्वा **भायलस्वामि**नामकम् । देवकीयं पुरं चक्रे नाऽन्यथा **धरणो**दितम् ॥६०५॥

---

१. बाणैः । २. अग्निशलाकाभिः व्याप्तस्य पात्रस्य मुखतुल्ये । ३. ०**द्विपोऽपि** मु. । ४. **दिव्यप्रतिमां** खं. १-३ । ५. **यन्नैति परमेश्वरः** मु. । ६. ०**वारिणी** खं. ४ । प्रयाणेऽवरोधरूपा वर्षा । ७. रणे गृहीतम् । ८. **महाश्राद्ध०** मु. । ९. **त्वदर्थं** खं. ३ । १०. **जानासि** मु. । ११. वेश्याया विद्या—धूर्तकलेत्यर्थः ।

विद्युन्मालिकृतायै च प्रतिमायै महीपतिः । प्रददौ द्वादश ग्रामसहस्रान् शासनेन सः ॥६०६॥

अत्रान्तरे **वीतभय**स्थितं नृप**मुदायनम्** । एत्य **प्रभावतीदेवः** स्नेहेन प्रत्यबोधयत् ॥६०७॥

¶इहापि याऽस्ति प्रतिमा [1]**जीवन्तस्वामिनो** नवा । सापि राजन्नसामान्य[2]प्रभावात्तीर्थमुत्तमम् ॥६०८॥

ब्रह्मर्षिणा केवलिना **कपिले**न महात्मना । श्वेताम्बरेण प्रतिमा ह्यसौ राजन् ! प्रतिष्ठिता ॥६०९॥

अग्रे[3]तनीव प्रतिमा प्रतिमेयमपि त्वया । पूज्याऽथ सर्वविरतिरपि ग्राह्या महाफला ॥६१०॥

उदायनोऽपि तद्वाचं प्रतिपेदे तथैव ताम् । तन्मनःकदलीमेघः स देवोऽपि तिरोदधे ॥६११॥

¶ततश्चान्येद्युरुद्युक्तो धर्मे राजाऽ**प्युदायनः** । जग्राह पौषधौकस्थः पाक्षिकं पौषधव्रतम् ॥६१२॥

रात्रिजागरणे तस्य शुभध्यानेन तस्थुषः । ईदृगध्यवसायोऽभूद्विवेकस्य सहोदरः ॥६१३॥

धन्यास्ते नगरग्रामा ये **श्रीवीरे**ण पाविताः । राजादयोऽपि ते धन्या यैर्धर्मोऽश्रावि तन्मुखात् ॥६१४॥

तत्पादपद्मसान्निध्यात् प्रतिबोधमवाप्य ये । गृहिधर्मं द्वादशधा शिश्रियुः कृतिनो हि ते ॥६१५॥

तत्प्रसादाच्च ये सर्वविरतिं प्रतिपेदिरे । ते श्लाघ्या वन्दनीयास्ते तेभ्यो नित्यं नमो नमः ॥६१६॥

स्वामी **वीतभय**मपि विहारेण पुनाति चेत् । तत्पादमूले प्रव्रज्यामादाय स्यां तदा कृती ॥६१७॥

¶वयं [4]**चाऽभय** ! तज्ज्ञात्वा तदनुग्रहकाम्यया । **चम्पापुर्याः** प्रचलिताः समवासार्ष्म तत्पुरे ॥६१८॥

अस्मान् प्रणम्य श्रुत्वा च देशनां गतवान् गृहे । एवं स चिन्तयामास स्वविवेकगुणोचितम् ॥६१९॥

सूनवे**ऽभीचये** राज्यं व्रतेच्छुश्चेद्ददाम्यहम् । संसारनाटकनटस्तन्मयैष कृतो भवेत् ॥६२०॥

उशन्ति नरकान्तं हि राज्यं नीतिविदोऽपि च । तत्सूनवे न दास्येऽहं दास्ये चेत्तन्न तद्धितः[5] ॥६२१॥

इति **केशिनि** [6]जामेये राज्यश्रिय**मुदायनः** । सद्यः संक्रमयामास तेजोऽर्क इव पावके ॥६२२॥

जीवन्तस्वामिदेवाय पूजार्थमथ पार्थिवः । शासनेन ददौ भूरि ग्रामाकरपुरादिकम् ॥६२३॥

ततः **केशि**नरेन्द्रेण कृतनिष्क्रमणोत्सवः । अस्मत्पार्श्वे परिव्रज्या**मुदायन** उपात्तवान् ॥६२४॥

स तपोभिः षष्ठाष्टमदशमद्वादशादिभिः । व्रताहादपि कर्मेव स्वमात्मानमशोषयत् ॥६२५॥

तृणमिव परिहृत्य राज्यलक्ष्मीं श्रामण्यं प्रतिपन्नवान् विशुद्धम् ।
इत्य**भयकुमार** ! कीर्तितस्ते चरमो राजर्षिर्**युदायना**ख्यः ॥६२६॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि रौहिणेयचरिता-भयकुमारा-पहारोदायनचरित-प्रद्योतबन्धनोदायनप्रव्रज्यावर्णनो नामैकादशः सर्गः ॥

Kvk

१. **जीवतः स्वा०** नू. मु. । २. **०प्रभावं तीर्थ०** खं. ४ । ३. **०तनी च** मु., नू. मु. । ४. **चाशयं तं ज्ञा०** खं. ३ । ५. तस्य हितकारी न स्यामित्यर्थः । ६. भागिनेये ।

॥ अथ द्वादशः सर्गः ॥

अपृच्छद**भयो** भूयः प्रणम्य परमेश्वरम् । **उदायन**स्य राजर्षेः क उदर्को[1] भविष्यति ? ॥१॥

प्रकृष्टतीर्थकृत्कर्मनिर्जरानिरतस्ततः । कथयामास भगवानिति श्री**ज्ञातनन्दनः** ॥२॥

एक**दोदायनमुनेः** पृथ्व्यां विहरतः सतः । उत्पत्स्यते महाव्याधिरकालापथ्यभोजनैः ॥३॥

अनवद्याशयैर्वैद्यैः सोऽन्यदा वक्ष्यते मुनिः । भुङ्क्ष्व देहनिरीहोऽपि गुणरत्नोदधे ! दधि ॥४॥

विहरिष्यत्यथो गोष्ठेषू**दायन**महामुनिः । सुलभा दधिभिक्षा हि तत्र[2] दोषविवर्जिता ॥५॥

¶अन्य**दोदायनो वीतभयं** यास्यति पत्तनम् । भूभुजा भागिनेयेन **केशि**ना समधिष्ठितम् ॥६॥

ज्ञात्**वोदायन**मायातं[3] **केश्य**मात्यैर्भणिष्यते । निर्विण्णस्तपसामेष नियतं तव मातुलः ॥७॥

ऋद्धं राज्यं ह्यैन्द्रपदं तत्त्यक्त्वाऽनुशयं[4] दधत् । नूनं राज्यार्थमेवाऽऽगाद्विश्वसीर्मा[5] स्म सर्वथा ॥८॥

केशी वक्ष्यत्यसौ राज्यं गृह्णात्वद्यापि कोऽस्म्यहम् ? । गोपालस्य हि कः कोपो धनं गृह्णाति चेद्धनी ? ॥९॥

वक्ष्यन्ति मन्त्रिणः पुण्यैस्तव राज्यमुपस्थितम् । प्रदत्तं न हि केनापि राजधर्मो[6]ऽपि नेदृशः ॥१०॥

पितुर्भ्रातुर्मातुलाद्वा सुहृदो वाऽपरादपि । प्रसह्याऽप्याहरेद् राज्यं तद्दत्तं को हि मुञ्चति ? ॥११॥

¶तैरेवमुदितोऽत्यर्थं त्यक्त्वा भक्ति**मुदायने । केशी** प्रक्ष्यति किं कार्यं ? दापयिष्यन्ति ते विषम् ॥१२॥

विषेण संस्कृत्य दधि पशुपालिकयैकया । **केशी** दापयिता तस्मै परप्रेर्यस्य का मतिः[7] ? ॥१३॥

तद्विषं देवता हृत्वा मुनिमेवं भणिष्यति । सविषो दधिलाभस्ते मा कृथास्तद्दधिस्पृहाम् ॥१४॥

ततः परिहृते दध्नि रोगो वर्धिष्यते मुनेः । व्याधयो हि विजृम्भन्ते छलमासाद्य भूतवत् ॥१५॥

रोगनिग्रहणार्थं स पुनरादास्यते दधि । विषापहारं त्रीन् वारान् देवता सा करिष्यति ॥१६॥

¶अन्यदा तु प्रमादेन तद्विषं देवताऽपि सा । न हरिष्यत्यथ मुनिः सविषं दधि सोऽत्स्यति[8] ॥१७॥

ततश्चैतन्यचौरीभिर्विषवीचीभि[9]रात्मनः । ज्ञातावसानोऽनशनं महर्षिः स प्रपत्स्यते ॥१८॥

त्रिंशद्दिनीमनशनं पालयित्वा समाधिना । उत्पन्नकेवलज्ञानो विपद्य शिवमेष्यति ॥१९॥

¶**उदायने** शिवगते देवता पुनरेयुषी । ज्ञात्वा तादृक्कालरात्रिरिव कोपमुपै[10]ष्यति ॥२०॥

कोपाच्च सा **वीतभयं** पूरयिष्यति पांशुभिः । तदादि पांशुवृष्टिं च करिष्यति निरन्तरम् ॥२१॥

तदैव प्रतिमा साऽपि **कपिलर्षि**प्रतिष्ठिता । भविष्यति महाभाग ! निधानमिव भूगता ॥२२॥

शय्यातरं कुम्भकार**मुदायन**महामुनेः । अनागसं ततो हर्त्री देवता पांशुवर्षिणी ॥२३॥

सिनपल्ल्यांच तं नीत्वा तन्नाम्नैव हि देवता । **कुम्भकारकृत**मिति तत्र स्थानं करिष्यति ॥२४॥

¶पुनरप्य**भयो**ऽपृच्छत् प्रणम्य परमेश्वरम् । **उदायन**कुमारस्या**ऽभीचेः** का भाविनी गतिः ? ॥२५॥

स्वाम्याख्यत् **केशिने** राज्यं प्रदत्तवति वप्तरि[11] । स हि **प्रभावतीसूनुरभीचि**श्चिन्तयिष्यति ॥२६॥

---

१. भाविनि परिणतिः । २. **तव** खं. ४ । ३. **०मायान्तं** खं. १ । ४. पश्चात्तापम् । ५. विश्वासं मा कुरुष्व । ६. **राज्य०** खं. १ । ७. **गतिः** खं. १, ३ । ८. **भोत्स्यति** खं. १-३ । ९. **०वीचि०** खं. १ । १०. **०मुपे०** मु., नू. मु. । ११. वप्ता—पिता 'बापा, बाप' इति भाषायाम् ।

मयि सत्यपि भक्तेऽपि पुत्रे राज्याधिकारिणि । ततोऽदात् **केशिने** राज्यं [1]राज्यर्णमिव धारयन् ॥२७॥

विवेको मत्पितुः कोऽयं भगिनीनन्दनाय यत् । **केशिने**ऽदाददो राज्यं हन्त [2]काराधिकारिणे ? ॥२८॥

तातः प्रभुर्मे [3]स स्वैरं यदिच्छति करोतु तत् । **केशिनो**ऽद्य कथं सेवां करिष्ये ? तत्सुतोऽस्मि हि ! ॥२९॥

इति पित्राऽभिभूतः सोऽभिगमिष्यति **कूणिक**म् । अभिमानवतां श्रेयान् [4]विदेशो हि पराभवे ॥३०॥

¶अथ मातृष्वसेयेन **कूणिके**न सगौरवम् । वीक्ष्यमाणः सदा**ऽभीचिः** सुखं स्थास्यति तत्र च ॥३१॥

श्रमणोपासकः सम्यग् जीवाजीवादितत्त्ववित् । **अभीचिः** श्रावकधर्मं यथावत् पालयिष्यति ॥३२॥

गृहिधर्मं [5]समा बह्वीः पालयन्नप्यखण्डितम् । पराभवं स्मरन् वैरं न स हास्यत्**युदायने** ॥३३॥

कृत्वा संलेखनां सम्यक् पाक्षिकानशनेन सः । पितृवैरमनालोच्य मृत्वा भाव्यसुरोत्तमः ॥३४॥

एवं पल्योपमं तत्र परिपाल्याऽऽयुरात्मनेः । **महाविदेहे**षूत्पद्या**ऽभीचि**जीवः शिवङ्गमी ॥३५॥

¶पृच्छति स्मा**ऽभयो**ऽथैवं **कपिलर्षि**प्रतिष्ठिता । प्रकाशमेष्यति कदा प्रतिमा [6]परमेश्वर ! ? ॥३६॥

स्वाम्याख्याति स्म **सौराष्ट्र-लाट-गुर्जर**सीमनि । क्रमेण नगरं भावि नाम्ना**ऽणहि[7]लपाटकम्** ॥३७॥

आर्यभूमेः शिरोरत्नं कल्याणानां निकेतनम् । एकातपत्रार्हद्धर्मं तद्धि तीर्थं भविष्यति ॥३८॥

चैत्येषु रत्नमय्योऽर्हत्प्रतिमास्तत्र निर्मलाः । **नन्दीश्वरा**दिप्रतिमाकथां नेष्यन्ति सत्यताम् ॥३९॥

भासुरस्वर्णकलशश्रेण्यलङ्कृतमौलिभिः । रोचिष्यते च तच्चेत्यैर्वि[8]श्रान्ततपनैरिव ॥४०॥

श्रमणोपासकस्तत्र प्रायेण सकलो जनः । कृतातिथिसंविभागो भोजनाय यतिष्यते ॥४१॥

परसम्पद्यनीर्ष्यालुः सन्तुष्टश्च स्वसम्पदा । पात्रेषु दानशीलश्च तत्र लोको भविष्यति ॥४२॥

श्राद्धाश्च धनिनस्तत्राऽल[9]कायामिव गुह्यकाः । वप्स्यन्ति द्रविणं [10]सप्तक्षेत्र्यामत्यन्तमार्हताः ॥४३॥

परस्व-परदारेषु [11]सर्वः कोऽपि पराङ्मुखः । भावी तस्मिन् पुरे लोकः [12]सुषमाकालभूरिव ॥४४॥

अस्मन्निर्वाणतो वर्षशतान्**यभय** ! षोडश । नवषष्टिश्च यास्यन्ति यदा तत्र पुरे तदा ॥४५॥

कुमारपालो भूपाल**श्चौलुक्य**कुलचन्द्रमाः । भविष्यति महाबाहुः प्रचण्डाखण्डशासनः ॥४६॥

स महात्मा धर्म-दान-युद्धवीरः प्रजां निजाम् । ऋद्धिं नेष्यति परमां पितेव परिपालयन् ॥४७॥

ऋजुरप्यतिचतुरः शान्तो[13]ऽप्याज्ञादिवस्पतिः । क्षमावानप्यधृष्यश्च स चिरं क्ष्मामविष्यति ॥४८॥

स आत्मसदृशं लोकं धर्मनिष्ठं करिष्यति । विद्यापूर्णमुपाध्याय इवाऽन्तेवासिनं हितः ॥४९॥

शरण्यः शरणेच्छूनां परनारीसहोदरः । प्राणेभ्योऽपि धनेभ्योऽपि स [14]धर्मं बहु मंस्यते ॥५०॥

पराक्रमेण धर्मेण दानेन दययाऽऽज्ञया । अन्यैश्च [15]पूरुषगुणैः सोऽद्वितीयो भविष्यति ॥५१॥

स [16]कौबेरीमातुरुष्क[17]मैन्द्रीमात्रिदशापगम् । [18]याम्यामाविन्ध्यमा[19]वार्धि पश्चिमां साधयिष्यति ॥५२॥

---

१. राज्यं ऋणतया केशिने देयमिव । २. कारागृहपात्राय । ३. **तत् स्वैरं** मु. । ४. **विदेशोऽपि** खं. १ । ५. बहुवर्षपर्यन्तम् । ६. **पारमेश्वरी** मु. । ७. **०णहिल्ल०** खं. ३ । ८. विश्रान्तस्तपनो येषु ते, तैः । ९. अलका–कुबेरस्य पुरी, तत्र यक्षा इव । १०. सप्त क्षेत्राणि जैनानामिमानि–जिनबिम्बं, जिनचैत्यं, जिनागमः, साधुः, साध्वी, श्रावकः, श्राविका । ११. **सर्वको०** खं. १-३ । १२. सुखमयः कालः–द्वितीयोऽरकः, तत्र जात इव, । १३. आज्ञया इन्द्र इव । १४. **सद्धर्मं** खं. १ । १५. **पुरुष०** खं. १ विना, मु., नू. मु. । १६. तुरुष्कदेशपर्यन्तं कौबेरीमुत्तरदिशम् । १७. गङ्गानन्दीपर्यन्तमैन्द्रीं पूर्वदिशम् । १८. विन्ध्याचलपर्यन्तं याम्यां दक्षिणदिशम् । १९. समुद्रपर्यन्तम् ।

¶|अन्यदा **वज्रशाखायां** **मुनिचन्द्रकुलो**द्भवम् । [1]**आचार्यं हेमचन्द्रं** स द्रक्ष्यति क्षितिनायकः ॥५३॥
तद्दर्शनात् प्रमुदितः केकीवाऽम्बुददर्शनात् । तं मुनिं वन्दितुं नित्यं स भद्रात्मा त्वरिष्यते[2] ॥५४॥
तस्य सूरेर्जिनचैत्ये कुर्वतो धर्मदेशनाम् । राजा सश्रावकामात्यो वन्दनाय गमिष्यति ॥५५॥
तत्र देवं नमस्कृत्य स तत्त्वमविदन्नपि । वन्दिष्यते तमाचार्यं भावशुद्धेन चेतसा ॥५६॥
स श्रुत्वा तन्मुखात् प्रीत्या विशुद्धां धर्मदेशनाम् । अणुव्रतानि सम्यक्त्वपूर्वकाणि प्रपत्स्यते ॥५७॥
¶|स प्राप्तबोधो भविता श्रावकाचारपारगः । आस्थानेऽपि स्थितो धर्मगोष्ठ्या स्वं रमयिष्यति ॥५८॥
अन्न-शाक-फलादीनां नियमांश्च विशेषतः । आदास्यते प्रत्यहं स प्रायेण ब्रह्मचर्यकृत् ॥५९॥
[3]साधारणस्त्रीर्न परं स सुधीर्वर्जयिष्यति । धर्मपत्नीरपि ब्रह्म चरितुं बोधयिष्यति ॥६०॥
मुनेस्तस्योपदेशेन जीवाजीवादितत्त्ववित् । आचार्य इव सोऽन्येषामपि बोधिं प्रदास्यति ॥६१॥
येऽर्हद्धर्मद्विषः केऽपि पाण्डुराङ्ग[4]द्विजादयः । तेऽपि तस्याऽऽज्ञया गर्भश्रावका इव भाविनः ॥६२॥
अपूजितेषु चैत्येषु गुरुष्वप्रणतेषु च । न भोक्ष्यते स धर्मज्ञः प्रपन्नश्रावकव्रतः ॥६३॥
अपुत्रमृतपुंसां स द्रविणं न ग्रहीष्यति । विवेकस्य फलं ह्येतदतृप्ता ह्यविवेकिनः ॥६४॥
पाण्डुप्रभृतिभिरपि या त्यक्ता मृगया न हि । स स्वयं त्यक्ष्यति जनः सर्वोऽपि च तदाज्ञया ॥६५॥
हिंसानिषेधके तस्मिन् दूरेऽस्तु मृगयाऽऽदिकम् । अपि मत्कु[5]टयूका[6]दीन्नाऽन्त्यजोऽपि हनिष्यति ॥६६॥
तस्मिन्निषिद्धपा[7]पर्द्धावरण्ये मृगजातयः । सदाप्यविघ्नरोमन्था[8] भाविन्यो गोष्ठधेनुवत् ॥६७॥
जलचर-स्थलचर-खचराणां स देहिनाम् । रक्षिष्यति सदा मारिं शासने [9]पाकशासनः ॥६८॥
ये चाऽऽजन्मापि मांसादास्ते मांसस्य कथामपि । दुःस्वप्नमिव तस्याऽऽज्ञावशान्नेष्यन्ति विस्मृतिम् ॥६९॥
[10]दशार्हैर्न परित्यक्तं यत्पुरा श्रावकैरपि । तन्मद्यमनवद्यात्मा स सर्वत्र निरोत्स्यति ॥७०॥
स तथा मद्यसन्धानं निरोत्स्यति महीतले । न यथा मद्यभाण्डानि घटयिष्यति [11]चक्र्यपि ॥७१॥
मद्यपानां सदा मद्यव्यसनक्षीणसम्पदाम् । तदाज्ञात्यक्तमद्यानां प्रभविष्यन्ति सम्पदः ॥७२॥
नलादिभिरपि क्ष्मापैर्द्यूतं त्यक्तं न यत्पुरा । तस्य स्ववैरिण इव नामाऽप्युन्मूलयिष्यति ॥७३॥
पारापतपणक्रीडा-कुक्कुटायोधनान्यपि । न भविष्यन्ति मेदिन्यां तस्योदयिनि[12] शासने ॥७४॥
¶|स प्रायेण प्रतिग्राममपि निःसीमवैभवः । करिष्यति महीमेतां जिनायतनमण्डिताम् ॥७५॥
प्रतिग्रामं प्रतिपुरमासमुद्रं महीतले । रथयात्रोत्सवं सोऽर्हत्प्रतिमानां करिष्यति ॥७६॥
दायं दायं द्रविणानि विरचय्याऽनृणं जगत् । अङ्कयिष्यति मेदिन्यां स संवत्सरमात्मनः ॥७७॥
प्रतिमां पांशुगुप्तां तां **कपिलर्षि**प्रतिष्ठिताम् । एकदा श्रोष्यति कथाप्रसङ्गे[13] स[14] गुरोर्मुखात् ॥७८॥
पांशुस्थलं खानयित्वा प्रतिमां विश्वपावनीम् । आनेष्यामीति स तदा करिष्यति मनोरथम् ॥७९॥

---

१. **आचार्यहेम०** खं. १-३ । २. **त्वरिष्यति** खं. १ । ३. वेश्याः । ४. **पाण्डुराह्व०** मु., नू. मु., खं. २ । **पाण्डुराग०** खं. ४ । ५. **मत्कुण०** नू. मु. । ६. **०यूकादि ना०** खं. २, ४, मु., नू. मु. । ७. पापर्द्धिः मृगया । ८. रोमन्थश्चर्वितचर्वणम् । ९. इन्द्रः । १०. वसुदेव-समुद्रविजयादयो दशार्हाः । ११. चक्री कुम्भकारः । १२. **तस्योदयति** खं. ३ । १३. **०प्रसङ्गेण गु०** खं. ३ । १४. **सुगुरो०** खं. १ ।

तदैव मनउत्साहं निमित्तान्यपराण्यपि । ज्ञात्वा निश्चेष्यते राजा प्रतिमां हस्तगामिनीम् ॥८०॥
ततो गुरुमनुज्ञाप्य नियोज्याऽऽयुक्तपूरुषान् । प्रारप्स्यते खानयितुं स्थलं **वीतभय**स्य तत् ॥८१॥
सत्त्वेन तस्य परमार्हतस्य पृथिवीपतेः । करिष्यति च सांनिध्यं तदा शासनदेवता ॥८२॥
राज्ञः **कुमारपाल**स्य तस्य पुण्येन भूयसा । खन्यमाने[1] स्थले मंक्षु प्रतिमाऽऽविर्भविष्यति ॥८३॥
तदा तस्यै प्रतिमायै य**दुदायन**भूभुजा । ग्रामाणां शासनं दत्तं तदप्याविर्भविष्यति ॥८४॥
नृपायुक्तास्तां प्रतिमां प्रत्नामपि नवामिव । रथमारोपयिष्यन्ति पूजयित्वा यथाविधि ॥८५॥
पूजाप्रकारेषु पथि जायमानेष्वनेकशः । क्रियमाणेष्वहोरात्रं सङ्गीतेषु निरन्तरम् ॥८६॥
तालिकारासकेषूच्चैर्भवत्सु ग्रामयोषिताम् । पञ्चशब्देष्वातोद्येषु वाद्यमानेषु संमदात् ॥८७॥
पक्षद्वये चामरेषूत्पतत्सु च पतत्सु च । नेष्यन्ति प्रतिमां तां चाऽऽयुक्ताः पत्तनसीमनि ॥८८॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
सान्तःपुरपरीवारश्चतुरङ्गचमूवृतः । सकलं सङ्घमादाय राजा तामभियास्यति ॥८९॥
स्वयं रथात् समुत्तार्य गजेन्द्रमधिरोह्य च । प्रवेशयिष्यति पुरे प्रतिमां तां स भूपतिः ॥९०॥
उपस्वभवनं क्रीडाभवने संनिवेश्य ताम् । **कुमारपालो** विधिवत् त्रिसन्ध्यं पूजयिष्यति ॥९१॥
प्रतिमायास्तथा तस्या वाचयित्वा स शासनम् । **उदायने**न यद्दत्तं तत् प्रमाणीकरिष्यति ॥९२॥
प्रतिमायाः स्थापनार्थं तस्यास्तत्रैव पार्थिवः । प्रासादं स्फटिकमयममायः कारयिष्यति ॥९३॥
प्रासादो**ऽष्टापद**स्येव युवराजः स कारितः । जनयिष्यति सम्भाव्यो विस्मयं जगतोऽपि हि ॥९४॥
स भूपतिः प्रतिमया तत्र स्थापितया तया । एधिष्यते प्रतापेन ऋद्ध्या निःश्रेयसेन च ॥९५॥
देवभक्त्या गुरुभक्त्या त्वत्पितुः सदृशो**ऽभय** ! । **कुमारपालो** भूपालः स भविष्यति **भारते** ॥९६॥
¶इति श्रुत्वा नमस्कृत्य भगवन्तमथा**ऽभयः** । उप**श्रेणिक**मागत्य वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥९७॥
भवामि तात ! राजा चे[2]दृषिर्न स्यामहं तदा । **श्रीवीरो**ऽन्तिमराजर्षिं यदशंस**दुदायनम्** ॥९८॥
श्रीवीरं स्वामिनं प्राप्य प्राप्य त्वत्पुत्रतामपि । नोच्छेत्स्ये भवदुःखं चेन्मत्तः कोऽन्योऽधमस्ततः ? ॥९९॥
नाम्नाऽह**मभय**स्तात ! सभयोऽस्मि भवात् पुनः । भुवनाभयदं **वीरं** तच्छ्रयामि समादिश ॥१००॥
तदलं मम राज्येनाऽभिमानसुखहेतुना । यतः सन्तोषसाराणि सौख्यान्याहुर्महर्षयः ॥१०१॥
¶निर्बन्धादुच्यमानोऽपि न यदा राज्यमग्रहीत् । तदा**ऽभयो** व्रतायाऽनुजज्ञे राज्ञा प्रमोदतः ॥१०२॥
राज्यं तृणमिव त्यक्त्वा सन्तोषसुखसद्म सः । दीक्षां चरमतीर्थेश**वीर**पादान्तिकेऽग्रहीत् ॥१०३॥
आत्तव्रते सत्य**भये**ऽनुज्ञाप्य **श्रेणिकं** नृपम् । **श्रीमहावीर**पादान्ते **नन्दा**ऽपि व्रतमग्रहीत् ॥१०४॥
परिव्रजन्त्याऽन्व[3]**भयं नन्द**या कुण्डलद्वयम् । क्षौमद्वयं च तद्दिव्यं दत्तं **हल्ल-विहल्ल**योः ॥१०५॥
¶भव्यानां प्रतिबोधाय ततश्च भगवानपि । सुरासुरैः सेव्यमानो विजहार वसुन्धराम् ॥१०६॥
विविधाभिग्रहपूर्वं पालयित्वा चिरं व्रतम् । मृत्वा **सर्वार्थसिद्धे**ऽभूद**भयः** प्रवरः सुरः ॥१०७॥
¶तदा **श्रीवीर**पादाब्जमूले प्रव्रजिते**ऽभये** । इति संचिन्तयामास शुद्धधी**र्मगधा**धिपः ॥१०८॥
अभयो हि कुमारेषु समस्तगुणभूरभूत् । व्रतमादाय सुकृती स तु स्वार्थमसाधयत् ॥१०९॥

---

१. **०मानस्थले** मु. । २. **चेद् यतिर्न** मु. । ३. **०न्त्या त्व०** मु., नू. मु. ।

कुमारे कुत्रचिद्दोष्मत्यायुष्मति वपुष्मति । राज्यमारोपयिष्यामि क्रमो ह्येष महीभुजाम् ॥११०॥
सगुणो निर्गुणो वापि पुत्रोऽर्हः पितृसम्पदाम् । सगुणः स्याद्यदि तदा पुण्यं हि पितुरुज्ज्वलम् ॥१११॥
विनाऽभयकुमारेण मनोवि[1]श्रामधाम मे । **कूणिको** गुणवानेष राज्यमर्हति नापरः ॥११२॥
निश्चित्य **कूणिकं** राज्ये सोऽदाद्धल्ल-**विहल्लयोः** । हारमष्टादशच(व)क्रं गजं **सेचनकं** च तम् ॥११३॥
॥अत्रान्तरे कुमारोऽपि मन्त्रयामास **कूणिकः** । **काला**दिभिः स्वसदृशैर्दशभिर्भ्रातृभिः सह ॥११४॥
जरन्नपि पिताऽस्माकं राज्यस्य न हि तृप्यति । पुत्रे हि कवचहरे रा[2]ज्ञोऽधिकुरुते व्रतम् ॥११५॥
वरं वरीया**नभयः** श्रियमौज्झद्युवाऽपि यः । न तु तातो विषयान्धः स्वां जरां यो न पश्यति ॥११६॥
तदद्य पितरं बद्ध्वा राज्यं स्वसमयोचितम् । गृह्णीमो नाऽप[3]वादोऽत्र विवेकविकलो हि सः ॥११७॥
कृत्वैकादशधा राज्यं भ्रातरो भुञ्ज्महे वयम् । पिता तु[4] बद्धस्तदनु जीवत्वब्दशतान्यपि ॥११८॥
इति ते दुर्धियः सर्वे विश्वस्तं पितरं निजम् । बबन्धुर्दुरपत्यं हि गृहजातो विषद्रुमः ॥११९॥
शुकवत् पञ्जरेऽक्षेप्सीत् **कूणिकः श्रेणिकं** ततः । विशेषोऽयं पुनर्भक्त-पाने अपि ददौ न हि ॥१२०॥
पूर्वाह्णे चापराह्णे च **कूणिकः** पूर्ववैरतः । पितुः कशाघातशतं पापोऽदादनुवासरम् ॥१२१॥
॥अधिसेहे **श्रेणिक**स्तां दुर्दशां दैवढौकिताम् । द[5]न्तावलः समर्थोऽपि वा[6]रीबद्धः करोतु किम् ? ॥१२२॥
निकषा **श्रेणिकं** गन्तुं **कूणिको**ऽदान्न कस्यचित् । केवलं मातृदाक्षिण्याच्चे**ल्लणां** न ह्यवारयत् ॥१२३॥
चेल्लणाऽपि प्रतिदिनं सुरया शत[7]धौतया । सद्यःस्नातेवाऽऽर्द्रकेशीभूयोप**श्रेणिकं** ययौ ॥१२४॥
कुल्माषपिण्डिकां चैकां केशान्तः पुष्पदामवत् । प्रक्षिप्य **चेल्लणा**ऽनैषीत् पतिभक्ता तदन्तिके ॥१२५॥
पत्ये कुल्माषपिण्डीं तां प्रच्छन्नां **चेल्लणा** ददौ । प्राप्य तामपि दुष्प्रापां स मेने दिव्यभोज्यवत् ॥१२६॥
चकार **श्रेणिकः** प्राणयात्रां पिण्डिकया तया । बुभुक्षालक्षणो रोगो विनाऽन्नं खलु मृत्यवे ॥१२७॥
शतधौतसुराबिन्दून् केशपाशाच्च **चेल्लणा** । अपातयत् पतिभक्ता सह नेत्राश्रुबिन्दुभिः ॥१२८॥
श्रेणिकोऽपि सुराबिन्दून् पततः पिबति स्म तान् । चातको मेघमुक्ताम्बुबिन्दूनिव पिपासितः ॥१२९॥
बिन्दुमात्रपीतयाऽपि **श्रेणिकः** सुरया तया । न विवेद कशाघातांस्तृषया नाऽप्यपीड्यत ॥१३०॥
॥इत्थं च **श्रेणिकं** बद्ध्वा कुर्वतो राज्यमुत्कटम् । **कूणिक**स्य **पद्मावत्यां** पत्न्यां सूनुरजायत ॥१३१॥
वर्धापिकास्तदाऽऽयाताः **कूणिको** दासचेटिकाः । वस्त्राभरणसंछन्नाश्चक्रे कल्पलतोपमाः ॥१३२॥
स्वयं चाऽन्तःपुरे गत्वा पाणिभ्यां पुत्रमाददे । अ[8]भात्तत्पाणिपद्मस्थः स पोतो[9] हंसपोतवत् ॥१३३॥
कूणिकस्तं सुतं पश्यन्नयनाम्भोजभास्करम् । उन्मुद्रपरमानन्दः श्लोकमेवं तदाऽपठत् ॥१३४॥
"अङ्गादङ्गात् सम्भवसि हृदयादभिजायसे । आत्मैव पुत्रनामा[10]ऽसि तज्जीव शरदां शतम् ॥१३५॥"
भूयो भूयः पठन्नेवं विशश्राम न **कूणिकः** । तच्छ्लोकच्छद्मना हर्षं हृद्यमान्तं वमन्निव ॥१३६॥
॥कुमा[11]रभृत्यादक्षाभिर्वृद्धस्त्रीभिरथाऽर्भकः । अमोच्यरिष्टशय्यायामादाय नृपतेः करात् ॥१३७॥

---

१. **०विश्वास०** खं. १ । २. **राजा हि कुरुते** खं. १ । ३. अत्र—एवं करणे न अपवादः—न लोकनिन्दा । ४. **नु.** खं. १ । ५. गजः । ६. वारी तु गजबन्धनी । ७. शतवारं धौतया मदिरया । ८. **आभा०** मु. । ९. **मेकं** खं. १ । १०. **पुत्र ! जातो०** मु. । ११. **०भृत्यां** मु., नू. मु. । कुमारभृत्यायां दक्षाभिरित्यर्थः । कुमारभृत्या—बालचिकित्सा ।

चक्रे च नृपतिः सूनोर्जातकर्ममहोत्सवम् । याचकेभ्यो द्विजादिभ्यो ददद्दानं यथारुचि ॥१३८॥

उदायीति ददौ नाम तस्य सूनोश्च **कूणिकः** । उत्सवेनाऽतिमहता सुदिनीकुर्वता दिनम् ॥१३९॥

¶[अ**थोदायिकुमारो**ऽपि [1]स्वर्णच्छायो दिने दिने । वृद्धिं जगामोपवने शाखीवाऽऽरक्षकैर्वृतः[2] ॥१४०॥

तेन कट्यधिरूढेन कुमारेण निरन्तरम् । दधौ स[3]शालभञ्जीकस्तम्भशोभां महीपतिः ॥१४१॥

उल्लापयन् कुमारं तं लल्लमन्मनया गिरा । राजाऽपि वक्तुमज्ञ[4]स्य शिशोः श्रियमशिश्रिय[5]त् ॥१४२॥

आसने शयने याने भोजनेऽपि तमर्भकम् । न मुमोच कराद् राजा मङ्गल्यामिव मुद्रिकाम् ॥१४३॥

¶[आसाञ्चक्रेऽन्यदा भोक्तुं राजा **श्रेणिक**नन्दनः । वामोरुमस्तके न्यस्यो**दायिनं** पुत्रवत्सलः ॥१४४॥

अर्धभुक्ते **कूणिके** च मूत्रयामास सोऽर्भकः । पपात स[6]र्पिधरिव मूत्रधारा च भोजने ॥१४५॥

सूनोर्मा वेगभङ्गो भूदिति **श्रेणिक**सूर्नृपः । न जा[7]तु चलयामास पुत्रवात्सल्यमीदृशम् ॥१४६॥

मूत्रप्लावितमन्नं च स्वयमुत्सार्य पाणिना । तथैव बुभुजे पुत्रप्रेम्णैतदपि शर्मणे ॥१४७॥

पप्रच्छ **चेल्लणां** तत्रोपविष्टामथ **कूणिकः** । मातरेवं सुतः प्रेयानभूत् कस्यचिदस्ति वा ? ॥१४८॥

चेल्लणाऽवोचदाः पाप ! नृखेट ! कुलपांसन ! । न जानासि यथाऽभूस्त्वं पितुरत्यन्तवल्लभः ॥१४९॥

दुर्दोहदेन ज्ञातोऽसि पितुर्वैरी तदा मया । स्त्रीणामापन्नसत्त्वानां यथागर्भं हि दोहदाः ॥१५०॥

गर्भस्थितमपि ज्ञात्वा त्वामरे ! पितृवैरिणम् । गर्भशातन[8]मारम्भि मया पतिशिवेच्छया ॥१५१॥

तथापि न विलीनोऽसि तैस्तैः [9]शाटौषधैरपि । किं तु प्रत्युत पुष्टोऽसि सर्वं पथ्यं बलीयसाम् ॥१५२॥

तव पित्रा च मे तादृगप्यपूरि मनोरथः । कदा द्रक्ष्याम्यहं पुत्रवक्त्रमित्याशया भृशम् ॥१५३॥

पितुर्वैरीति निश्चित्य त्वं जातोऽपि मयोज्झितः । आनीतोऽसि पुनः पित्रा यत्नात् स्वमिव जीवितम् ॥१५४॥

तदा [10]कुक्कुटिकापिच्छविद्धैका च तवाऽङ्गुलिः । कृमिपूयाकुलाऽत्यन्तमभूदरतिदायिनी ॥१५५॥

त्वत्पिताऽधान्मुखे क्षिप्तां तादृशीमपि तेऽङ्गुलीम्[11] । तावदेव सुखं तेऽभूद्यावद्वक्त्रान्तरङ्गुली ॥१५६॥

एवं येनासि पित्रा त्वं रे दुर्ललित ! लालितः । कृते प्रतिकृतं तस्याऽकारि काराप्रवेशनम् ॥१५७॥

¶[**कूणिको**ऽप्यब्रवीन्मह्यं तातः किं गुडमोदकान् । प्रैषी**द्धल्ल-विहल्ला**भ्यां पुनः किं खण्डमोदकान् ? ॥१५८॥

चेल्लणाऽऽख्यत् पितृद्वेषीत्यनिष्टस्त्वं ममाऽभवः । मयैव दापितास्तुभ्यं तन्मूढ ! गुडमोदकाः ॥१५९॥

कूणिकः स्माऽऽह धिग्धिङ् मामविमृश्यविधायिनम् । राज्यं न्यासार्पितमिवाऽर्पयिष्यामि पुनः पितुः ॥१६०॥

इत्यर्धभुक्तेऽप्याचम्य धात्र्याः पुत्रं समर्प्य च । उदस्थात् **कूणिक**स्तातसमीपे गन्तुमुत्सुकः ॥१६१॥

पितृपादेषु निगडान् भङ्क्ष्यामीति विचिन्तयन् । लोहदण्डं गृहीत्वा सोऽभि**श्रेणिक**मधावत ॥१६२॥

¶[उप**श्रेणिक**मादिष्टा यामिकाः पूर्वसंस्तुताः । दृष्ट्वा **कूणिक**मायान्तमिति व्याजह्रुराकुलाः ॥१६३॥

---

१. **मूर्च्छच्छायो** खं. ४ । २. **०र्वृतैः** खं. १ । ३. शालभञ्जिकाऽलङ्कृतो यः स्तम्भः तस्य शोभाम्, तादृशस्तम्भतुल्यः सः अशोभत । ४. **०मन्यस्य** खं. १-३ । ५. राजाऽपि लल्लमन्मनया गिरा तं बालमुल्लापयन् वक्तुमज्ञस्य—वक्तुं अजानतः शिशोः श्रियं—अनुकृतिं अशिश्रियत्—अकरोत् । राजाऽपि तेन बालेन सह बाल इव सञ्जातः । ६. घृतधारातुल्या । ७. **जानु चा०** मु., नू. मु. । ८. **०मारेभे** खं. १ । ९. **शादौ०** मु., नू. मु., खं. १-२-४ । १०. **कुर्कु०** खं. ३ । ११. **०ङ्गुलिम्** मु., नू. मु. ।

साक्षाद्दण्डधर[1] इव लोहदण्डधरः पुरः । द्रुतमायाति ते सूनुर्न विद्मः किं करिष्यति ? ॥१६४॥

¶**श्रेणिक**श्चिन्तयामास जिघांसुर्नूनमेष माम् । अन्यदाऽऽगात् कशाहस्तो दण्डहस्तोऽधुनैति तु ॥१६५॥

न वेद्मि मां कु[2]मारेण मारयिष्यति केनचित् । तस्मादनागतेऽप्यस्मिन् मरणं शरणं मम ॥१६६॥

इति ता[3]लपुटविषं जिह्वाग्रे **श्रेणिको** ददौ । प्रस्थानस्था इवाऽग्रेऽपि तत्प्राणाश्च द्रुतं ययुः ॥१६७॥

¶आगाच्च **कूणिको** यावत् परासुं तावदग्रतः । ददर्श पितरं वक्ष आघ्नानः पूच्चकार च ॥१६८॥

विललाप च हा ! तातपादाः ! कर्मभिरीदृशैः । अद्वैतीयीक एवैष पापोऽहमभवं भुवि ॥१६९॥

क्षमयिष्याम्यहं तातपादानिति मनोरथः । यन्मे नाऽपूरि तत्पापतमोऽहमधुना पुनः ॥१७०॥

आस्तां प्रसादवचनं तिरस्कारवचोऽपि हि । त्वदीयं नाहमश्रौषमभूद् दुर्दैवमन्तरा ॥१७१॥

भृगुपातेन शस्त्रेण वह्निना पयसाऽपि वा । तदात्मानं निगृह्णामि युक्तं मत्कर्मणो ह्यदः ॥१७२॥

इति शोकामयग्रस्तो मुमूर्षुरपि **कूणिकः** । मन्त्रिभिर्बोधितोऽकार्षी**च्छ्रेणिक**स्याऽङ्गसंस्कृतिम् ॥१७३॥

¶शोकेन भूयसा राज[4]यक्ष्मणेव दिने दिने । क्षीयमाणं नृपं प्रेक्ष्य मन्त्रिणोऽचिन्तयन्नदः ॥१७४॥

नूनं विपत्स्यते शोकाद् राजा राज्यं च नंक्ष्यति । पितृभक्त्यपदेशेन तद्व्यासङ्गोऽस्य सूत्र्यताम् ॥१७५॥

इति जीर्णे ताम्रपत्रेऽक्षराणि लिलिखुः स्वयम् । पिण्डादि दत्तं पुत्रेण मृतोऽपि लभते पिता ॥१७६॥

अवाचयंश्च राज्ञोऽग्रे राजाऽपि हि पितुः स्वयम् । तद्वञ्चितोऽदात् पिण्डादि पिण्डदानं तदाद्यभूत् ॥१७७॥

भुङ्क्ते पिता विपन्नोऽपि मद्दत्तमिति मूढधीः । राजा शोकं शनैरौज्झज्ज्वरीव रसविक्रियाम् ॥१७८॥

पितुः शय्याऽऽसनादीनि पश्यन्तं तु पुनः पुनः । सिंहावलोकनन्यायाच्छोकः **कूणिक**मभ्यगात् ॥१७९॥

गु[5]डूचीस्तम्बवच्छोके प्रोन्मीलति मुहुर्मुहुः । राजा राजगृहे स्थातुमभूद् भृशमनीश्वरः ॥१८०॥

करिष्ये पुरमन्यत्रेत्यादिदेश विशांपतिः । शस्तभूशोधनायाथ वास्तुविद्याविशारदान् ॥१८१॥

¶ते च वास्तुविदः शस्तां पश्यन्तः सर्वतो भुवम् । प्रदेशेऽद्राक्षुरेकत्र महान्तं चम्पकद्रुमम् ॥१८२॥

ऊचुश्च नायमुद्याने दृश्यते नेह सा[6]रिणिः । नायमाबा[7]लवलयी तथाऽप्यस्याऽद्भुता लिपिः[8] ॥१८३॥

अहो ! बहुलशाखत्वमहो ! पत्रलताऽद्भुता । अहो ! कुसुमसम्पत्तिरहो ! कुसुमसौरभम् ॥१८४॥

अहो ! च्छायैकातपत्र्यमातपत्राभिभावुकम् । अहो ! विश्रामयोग्यत्वमहो ! सर्वं किमप्यदः ॥१८५॥

निसर्गरमणीयोऽयं यथा श्रीधाम चम्पकः । तथाऽत्र नगरमपि भविष्यति न संशयः ॥१८६॥

चम्पकेन श्रियः सत्यंकारेणैवोपशोभितम् । स्थानं पुरीनिवेशार्हं ते तथाऽऽख्यन्महीभुजे ॥१८७॥

चम्पकस्याभिधानेन **चम्पे**ति नगरीं नृपः । वेगादकारयत् सिद्धिर्वचसा हि महीभुजाम् ॥१८८॥

ततश्च पुर्यां **चम्पा**यां गत्वा सबलवाहनः । महीमिमां **श्रेणिक**सूर्भ्रातृभिः सहितोऽन्वशात् ॥१८९॥

¶अथ **सेचनका**रूढौ दिव्यकुण्डलमण्डितौ । दिव्यहारांशुकधरौ भूगतौ स्वर्गिणाविव ॥१९०॥

अत्यद्भुतश्रियौ **हल्लविहल्लौ** निजदेवरौ । दृष्ट्वा **पद्मावती** दध्यौ स्वस्य स्त्रीत्वस्य सन्निभम् ॥१९१॥

---

१. यमः । २. केनापि वधप्रकारेण । ३. **तालु०** मु., नू. मु. । ४. क्षयरोगेण । ५. **गडूची०** मु., नू. मु. । ६. **सारणिः** मु., नू. मु. । वह्लिविशेषः जलप्रणाली वा । ७. आबालाद् वलयी । ८. उद्भेदः ।

हार-कुण्डल-वासोभिर्दिव्यैः **सेचनके**न च । विना हि मत्पते[१] राज्यं नेत्रहीनमिवाऽऽननम् ॥१९२॥

ततो **हल्लविहल्ला**भ्यां तान्याहर्तुं कृताग्रहा । बभाण **कूणिकं** राज्ञी **कूणिको**ऽप्येवमभ्यधात् ॥१९३॥

पितृदत्तं वस्त्वनयोर्नाऽऽहर्तुं युज्यते मम । विशेषेण प्रसादार्हाविमौ ताते दिवं गते ॥१९४॥

तस्याश्चाऽत्याग्रहाद् राजा मेने हारादियाचनम् । स्त्रीग्रहः खलु मत्कोट[२]ग्रहादपि विशिष्यते ॥१९५॥

अन्यस्मिंश्च दिने **हल्लविहल्लौ** पृथिवीपतिः । ययाचे त्यक्त[३]सौभ्रात्रस्तद्धारादिचतुष्टयम् ॥१९६॥

¶[प्रमाणमादेश इति प्रतिपद्य गृहं गतौ । आ(अ)मन्त्रयेतां तावित्थं बुद्धिमन्तावुभावपि ॥१९७॥

न शोभनोऽस्याऽभिप्रायः किमनेन प्रयोजनम् ? । प्रयावोऽन्यत्र कुत्रापि श्रियः सर्वत्र दोष्मताम् ॥१९८॥

इति निश्चित्य तौ सान्तःपुरौ **सेचनकं**[४]द्विपम् । हारादीन्यप्युपादाय **वैशाल्यां** निशि जग्मतुः ॥१९९॥

मातामह**श्चेटक**स्तौ परिरभ्य समागतौ । स्नेहेन प्रतिपत्त्या च ददर्श युवराजवत् ॥२००॥

¶[**वैशाल्यां** च गतौ ज्ञात्वा तौ प्रतारितधूर्तवत् । हस्तविन्यस्तचिबुकश्चिन्तयामास **कूणिकः** ॥२०१॥

न मे हस्त्यादिरत्नानि न च तौ भ्रातरावपि । जातोऽहमुभयभ्रष्टः स्त्रीप्रधानतया खलु ॥२०२॥

भवतु व्यसने प्राप्तेऽमुष्मिंस्तौ नाऽऽनयामि चेत् । पराभवसहिष्णोर्मे वणिजश्च किमन्तरम् ? ॥२०३॥

अनुशिष्य ततो दूतं **वैशाल्यामुपचेटक**म् । प्रैषीद् भ्रात्रोर्मार्गणाय रत्नान्यादाय जग्मुषोः ॥२०४॥

¶[दूतोऽपि पुर्यां **वैशाल्यां** गत्वा **चेटक**पर्षदि । प्रणम्य **चेटकं** स्थाने चाऽऽसित्वोचे ससौष्ठवः ॥२०५॥

इह नंष्ट्वा समायातौ रत्नैः सह गजादिभिः । कुमारौ **हल्लविहल्लौ कूणिक**स्य समर्पय ॥२०६॥

अनर्पयन्निमौ राज्यभ्रंशमासादयिष्यसि । कीलिकार्थे देवकुलं न भ्रंशयितुमर्हसि ॥२०७॥

चेटकोऽवोचदन्योऽपि नार्प्येत शरणा[५]गतः । दौहित्रौ किं पुनरिमौ विश्वस्तौ पुत्रवत् प्रियौ ? ॥२०८॥

दूतोऽब्रवीच्छरण्यस्त्वं न ह्यर्पयसि चेदिमौ । तद्रत्नान्यनयोर्हृत्वा राजन् ! मत्स्वामिनेऽर्पय ॥२०९॥

चेटकः स्माऽऽह धर्मोऽयं समानो राज-रङ्कयोः । अन्यस्य वित्तं न ह्यन्यो दातुमीशीत जातुचित् ॥२१०॥

न प्रसह्य न वा साम्नाऽनयोर्गृह्णामि किञ्चन । धर्मपात्रं हि दौहित्रौ दानार्हौ मे विशेषतः ॥२११॥

दूतोऽप्यागत्य **चम्पा**यां तां गिरं **चेटको**दिताम् । आख्यत् स्वस्वामिनः क्रोध[६]वह्निवात्यामनाकुलः ॥२१२॥

¶[**कूणिको**ऽपि हि तत्कालं जयभम्भामवीवदत् । सिंहा इव पराक्षेपं न सहन्ते महौजसः ॥२१३॥

सैन्यान्यनन्यसामान्यतेजसस्तस्य भूपतेः । सद्यः सर्वाभिसारेण सज्जीभूयाऽवतस्थिरे ॥२१४॥

कालादयः कुमाराश्च दशापि हि महाबलाः । पुरो बभूवुः संनह्य सर्वसन्नहनेन ते ॥२१५॥

सहस्राणि त्रीणि गजास्तावन्तो वाजिनोऽपि हि । तावन्तश्च रथाः कोट्यस्तिस्रोऽपि च पदातयः ॥२१६॥

तेषां दशानां प्रत्येकं कुमाराणामिदं बलम् । एतावत् **कूणिक**स्यापि प्रभुत्वं त्वतिरिच्यते ॥२१७॥ (युग्मम्)

सैन्येनैतावता गच्छं**श्चम्पेशश्चेटकं** प्रति । तिरयामास धरणिं तरणिं च रजोभरैः ॥२१८॥

¶[**चेटको**ऽप्यमितैः सैन्यैः **कूणिका**याऽभ्यषेणयत् । राजभिर्बद्धमुकुटैरष्टादशभिरावृतः ॥२१९॥

द्विपास्त्रीणि सहस्राणि तावन्तश्च तुरङ्गमाः । तावन्तश्च रथास्तिस्रः कोटयश्च पदातयः ॥२२०॥

---

१. **मन्यते** मु., नू. मु. । २. 'मकोडो–मंकोडो' । ३. त्यक्तं सौभ्रात्रं–सुभ्रातृता येन सः । ४. **सेचनकं** खं. १ । ५. **शरणं गतः** खं. १ । ६. क्रोधवह्नेर्वृद्धौ वात्यां–वातसमूहं इव ।

अष्टादशानां प्रत्येकं राज्ञां बलमदोऽभवत् । तत्तुल्यसंख्यं नृपते**श्चेटक**स्याऽप्यभूद् बलम् ॥२२१॥
स्वदेशसीम्नि गत्वाऽस्थाच्**चेटकः** सेनया तया । दुर्भेदं **सागरव्यूहं** रचयामास चोच्चकैः ॥२२२॥
चम्पाधिपोऽपि तत्राऽऽगाच्चम्वा प्रागुक्तसंख्यया । चक्रे च **गरुडव्यूह**मभेद्यं परसेनया ॥२२३॥
रणतूराणि घोराणि सैन्ययोरुभयोरपि । रोदःकुक्षिम्भरिध्वानान्यताड्यन्त सहस्रशः ॥२२४॥
कीर्तिस्तम्भैरिवोत्तब्धैः खटी[1]धवलितैः करैः[2] । संशप्तकाश्च[3] संचेरुर्द्वयोरपि हि सैन्ययोः ॥२२५॥
कूणिकस्य बले **कालः** कुमारो बलनायकः । आदावपि प्रववृते योद्धुं **चेटक**सेनया ॥२२६॥
युयुधे सादिना सादी निषादी च निषादिना । रथी च रथिना पत्तिः पत्तिना च बलद्वये ॥२२७॥
स्तम्बेरमैस्तुरङ्गैश्च कुन्तघातनिपातितैः । अजायत तदा शैल-गण्डशैलवतीव भूः ॥२२८॥
रथैर्भग्नैर्हतैर्वीरैः समरे रुधिराऽऽपगाः । सान्तरीपा इव साऽऽम्भोमानुषा इव चाऽऽबभुः ॥२२९॥
स्फुरद्भिरसिभिर्वीरकुञ्जराणां रणाजिरे । असिपत्रवनमिव प्रादुर्भूतमदृश्यत ॥२३०॥
असिच्छिन्नैरुच्छलद्भिर्वीराणां पाणिपङ्कजैः । कौणप्यः[4] पूरयामासुरवतंसकुतूहलम्[5] ॥२३१॥
स्वान् रुण्डान[6]पि युद्धायाऽऽदिशन्त इव हुंकृतैः । पेतुर्भटानां मूर्धानः खड्गधाराभिराहताः ॥२३२॥
इत्थं च **सागरव्यूहं कालः** पोत इवाऽम्बुधिम् । अवगाह्य ययौ पारमिव **चेटक**सन्निधिम् ॥२३३॥
कालं कालमिवाऽकालेऽप्यायान्तं प्रेक्ष्य **चेटकः** । चिन्तयामास केनापि नैष वज्रमिवाऽस्खलि ॥२३४॥
अभ्यापतन्तं तदिमं रणसागरमन्दरम् । क्षणादपि निगृह्णामि दैवतेन पतत्त्रिणा[7] ॥२३५॥
इति दिव्येषुणा वैरिप्राणसर्वस्वदस्युना । प्रहृत्य **चेटकः कालं** प्रापयामास पञ्चताम्[8] ॥२३६॥
तदा चाऽस्तमुपेयाय भास्वान् **कालकुमार**वत् । शुचेव[9] **चम्पेश**बलं तमसा जग्रसे जगत् ॥२३७॥
युद्धं विसृज्य **चम्पेश**बलं जाग्रदवास्थित । निद्रा ह्यभक्तभार्याणामिव वैरवतां कुतः ? ॥२३८॥
चेटकस्य पुनः सैन्ये वीरा वीरजयन्तिकाम् । कुर्वन्तो जयवादित्रवादनेनाऽत्यगुर्निशाम् ॥२३९॥
चम्पानाथेनाऽभिषिक्तं सेनानीत्वेऽपरेऽहनि । **महाकालं** कालमिव मारयामास **चेटकः** ॥२४०॥
अष्टौ सेनापतीनन्यानपि **श्रेणिक**नन्दनान् । एकैकमह्न्येकैकस्मिन् पूर्ववच्**चेटको**ऽवधीत् ॥२४१॥
भ्रातृष्वात्मसमानेषु **काला**दिषु दशस्वपि । **चेटके**न हतेष्वेवं **चम्पा**पतिरचिन्तयत् ॥२४२॥
देवतायाः प्रसादेन जेतैकेनापि पत्त्रिणा । न[10] ह्यार्य**चेटको** जय्यो मर्त्यैः कोटिमितैरपि ॥२४३॥
प्रभावं **चेटक**स्याऽमुं मया हा ! धिगजानता । मयैव निधनं नीता देवाभा भ्रातरो दश ॥२४४॥
बभूव या गतिस्तेषां भविष्यति ममापि सा । युज्यते नाऽपसर्तुं च दृष्टभ्रातृवधस्य मे ॥२४५॥
तद्देवतां समाराध्य तत्प्रभावाज्जयाम्यरिम् । दिव्यः[11] प्रभावो दिव्येन प्रभावेण हि बाध्यते ॥२४६॥
उपायमिति निश्चित्य कृत्वा च हृदि देवताम् । तस्थावष्टमभक्तेन राजा **श्रेणिक**नन्दनः ॥२४७॥
पूर्वजन्मसङ्गतेन नुन्नौ तत्तपसापि च । **शक्र**श्च **चमरेन्द्र**श्च तत्कालं तमुपेयतुः ॥२४८॥

१. **खेटी०** मु. । २. **खरैः** मु., नू. मु. । ३. 'संशप्तकास्तु समयात् सङ्ग्रामादनिवर्त्तिनः'—युद्धक्षेत्रान्न प्रतिनिवर्तन्ते ये ते । ४. **कौणपाः** मु., नू. मु. । ५. **०कुतूहले** खं. १ । राक्षस्यः स्वीयं अवतंस(धारण)कौतुकं वीराणामुच्छलद्भिः पाणिपङ्कजैः पूरितवत्यः । ६. छिन्नमस्तकानि शरीराणि । ७. देवप्रदत्तेन बाणेन । ८. मृत्युम् । ९. शोकेनेव । १०. **न ह्ययं चे०** खं. १ । ११. **दिव्यप्र०** खं. २-३, मु., नू. मु. ।

ऊचाते तौ च देवेन्द्रासुरेन्द्रौ भोः ! किमिच्छसि ? । सोऽप्यूचे यदि तुष्टौ स्थ**श्चेटक**स्तन्निहन्यताम् ॥२४९॥
शक्रो भूयोऽप्यभाषिष्टाऽपरं किमपि याच्यताम् । साधर्मिक**श्चेटको** मे तं निहन्मि न जातुचित् ॥२५०॥
तथापि देहरक्षां ते करिष्यामि महीपते ! । यथा न जीयसे तेन सोऽब्रवीदेवमस्त्विति ॥२५१॥
¶**चमरेन्द्रो**ऽप्यथ **महाशिलाकण्टक**माहवम् । अन्यं च **रथमुसलं**[1] जैत्रं कर्तुममन्यत ॥२५२॥
आद्ये शिलासन्निभः स्यात् पतितः कर्करोऽपि हि । कण्टकोऽपि च जायेत महाशस्त्राधिकः खलु ॥२५३॥
द्वितीये रथ-मुसले भ्राम्यतो[2] भ्रमकं विना । परितः पिष्यते ताभ्यां वैरिसैन्यं रणोत्थितम् ॥२५४॥
सुरेन्द्रश्चाऽसुरेन्द्रश्च नरेन्द्रश्चापि **कूणिकः** । ततस्त्रयो युयुधिरे सह **चेटक**सेनया ॥२५५॥
¶पौत्रोऽथ **नाग**रथिनो द्वादशव्रतपालकः । सम्यग्दृष्टिः षष्ठभोजी सदा भवविरक्तधीः ॥२५६॥
राजाभियोगतः षष्ठभक्तान्तेऽपि कृताष्टमः । **श्रीचेटक**क्षितीशेन स्वयमत्यर्थमर्थितः ॥२५७॥
संग्रामे **रथमुसले** दुःसहे तादृशेऽपि हि । प्राविशद्**वरुणो** नाम सेनानीः सत्यसङ्गरः ॥२५८॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
स **चम्पा**पतिसेनान्यं रणहेतोः समाक्षिपन् । प्रससार महासारो रथेनाऽसह्यरंहसा ॥२५९॥
तौ संमुखीभूतरथौ डुढौकाते रणेच्छया । वैरायमाणौ भूमिष्ठभानु[3]-स्वर्भाणु[4]भीषणौ ॥२६०॥
चम्पापतेश्चमूनाथो **वरुणं** रणमार्गणम् । प्रहर प्रहरेत्युच्चैर्व्याजहार पुरःस्थितम् ॥२६१॥
वरुणः स्माऽऽह हे दोष्मन् ! श्रावकस्यास्ति मे व्रतम् । अनिघ्नते न प्रहारं करवै वैरिणेऽपि हि ॥२६२॥
साधु साधु महासत्त्वेत्युक्त्वा **चम्पेश**सैन्यपः । मुमोच बाणं **वरुणो** विविधे तेन मर्मणि ॥२६३॥
ततः **कूणिक**सेनान्यं **वरुणो**ऽरुणलोचनः । एकेनैव प्रहारेण निनाय यमसद्मनि ॥२६४॥
¶गाढप्रहारविधुरो निःसृत्य **वरुणो** रणात् । तृणसंस्तरमासूत्र्य निषद्येदमचिन्तयत् ॥२६५॥
सर्वात्मना शरीरेण स्वामिकार्यमनुष्ठितम् । इदानीमन्तकालो मे स्वार्थस्याऽवसरः खलु ॥२६६॥
अर्हद्भट्टारकाः सर्वे सिद्धाः सर्वे च साधवः । केवल्युपज्ञो धर्मश्च भूयासुः शरणं मम ॥२६७॥
क्षमयामि सर्वाञ्जीवान्[5] सर्वे क्षाम्यन्तु ते मयि । मैत्री मे सर्वभूतेषु वैरं मम न केनचित् ॥२६८॥
मामकीनं न किमपि न वाऽहमपि कस्यचित् । ममकारमकार्षं यं तमपि व्युत्सृजाम्यहम् ॥२६९॥
कानि कानि न मूढोऽहं पापस्थानान्यसेविषि ? । तन्मिथ्या दुष्कृतं मेऽस्तु गतरागस्य संप्रति ॥२७०॥
देवत्व-नृत्व-तिर्यक्त्व-नारकत्वेषु यन्मया । कृतं दुष्कर्म तद् गर्हे **श्रीवीरो**ऽर्हन् गतिर्मम ॥२७१॥
एवमाराधनां कृत्वा प्रत्याचख्यौ चतुर्विधम् । आहारमथ दध्यौ च नमस्कारं समाहितः ॥२७२॥
¶तदा च **वरुण**स्यैकः सुहृन्मिथ्यादृगाहवात् । बहिर्भूत्वोप**वरुण**मागत्यैवमवोचत ॥२७३॥
वयस्य ! तव सौहार्द[6]क्रीतोऽहमपि संप्रति । त्वदासेवितमध्वानं प्रपन्नोऽस्म्यविदन्नपि ॥२७४॥
नमस्कारपरावर्ती धर्मध्यानपरायणः । समाधिमरणं प्राप्य **सौधर्मे वरुणो** ययौ ॥२७५॥
तद्विमाने**ऽरुणाभा**ख्ये चतुःपल्योपमप्रमम् । पूरयित्वाऽऽयुरुत्पद्य विदेहेषु स सेत्स्यति ॥२७६॥

---

१. **०मुशलं** मु., नू. मु. । २. **भ्राम्यती भ्रमिकं** मु. । ३. भूमिस्थितौ रवि-राहू । ४. **०स्वर्भानु०** मु., नू. मु. । ५. **सर्वान् सत्त्वान्** खं. १ । ६. **सौहार्दात्** खं. १ ।

अज्ञानसेवितेनापि **वरुणा**स्य तु वर्त्मना । विपद्य तत्सुहृद् भूयो मनुष्यः सुकुलेऽभवत् ॥२७७॥

विदेहेषु मनुष्यत्वं पुनरासाद्य सत्कुले । मुक्तिमार्गं समाराध्य स मोक्षपदमाप्स्यति ॥२७८॥

¶हते च **वरुणे**ऽभूवं**श्चेटक**स्य चमूभटाः । युद्धाय द्विगुणोत्साहाः का[1]ण्डस्पृष्टवराहवत् ॥२७९॥

गणराजसनाथैस्तै**श्चेटक**स्य चमूभटैः । अकुट्टि **कूणिक**चमूर्दशद्भिरधरं रुषा ॥२८०॥

कुट्यमानं बलं दृष्ट्वा स्वकीयमथ **कूणिकः** । लोष्टाहतः सिंह इव क्रोधोद्धतमधावत ॥२८१॥

सरसीव रणे क्रीडन् **कूणिको** वीरकुञ्जरः । दिशो दिशि परबलं पद्मखण्डमिवाऽक्षिपत् ॥२८२॥

कूणिकं दुर्जयं ज्ञात्वा **चेटको**ऽथाऽत्यमर्षणः । तं दिव्यं मार्गणं शौर्यधनो धनुषि सन्दधे ॥२८३॥

¶इतश्च वज्रकवचं **कूणिक**स्य पुरो हरिः । व्यधत्त **चमरेन्द्र**स्तु पृष्ठे सन्ना[2]हमायसम् ॥२८४॥

चापमाकर्णमाकृष्य **वैशाली**पतिनाऽप्यथ । स मुक्तः सायको वज्रवर्मणा स्खलितोऽन्तरा ॥२८५॥

अमोघस्यापि बाणस्य तस्य मोघत्वदर्शनात् । चमूभटा**श्चेटक**स्य पुण्यक्षयममंसत ॥२८६॥

द्वितीयं नाऽमुचद् बाणं सत्यस[3]न्धस्तु **चेटकः** । अपसृत्य द्वितीयस्मिन् दिने तद्वदयुध्यत ॥२८७॥

तथैव मोघबाणोऽभूद् द्वितीयेऽह्नयपि **चेटकः** । एवं दिने दिने युद्धमतिघोरमभूत्तयोः ॥२८८॥

लक्षाशीत्याऽधिका कोटिर्भटानां पक्षयोर्द्वयोः । विपेदे या सोदपादि तिर्यक्षु नरकेषु च ॥२८९॥

¶नंष्ट्वा स्वस्वपुरं यात्सु गणराजेषु **चेटकः** । प्रणश्य प्राविशत् पुर्यां **कूणिको**ऽपि रुरोध ताम् ॥२९०॥

तदा **सेचनका**रूढौ **चम्पे**शस्याऽखिलं बलम् । वीरौ **हल्लविहल्लौ** तौ रात्रावभिबभूवतुः ॥२९१॥

न प्रहर्तुं नवा धर्तुं स हस्ती स्वप्नहस्तिवत् । केनाप्यशाकि **चम्पे**शशिबिरे सौ[4]प्तिकागतः ॥२९२॥

मारयित्वा मारयित्वा निशि **हल्लविहल्ल**योः । क्षेमेण गच्छतोर्मन्त्रिमण्डलीं स्माऽऽह **कूणिकः** ॥२९३॥

आभ्यां विद्रुतमस्माकं प्रायेण सकलं बलम् । तद् ब्रूत क इहो[5]पायो जये **हल्लविहल्ल**योः ॥२९४॥

मन्त्रिणोऽप्यूचिरे तौ हि जेतुं शक्यौ न केनचित् । अधिरूढौ हि यावत्तं हस्तिनं नरहस्तिनौ ॥२९५॥

तस्मात्तस्यैव करिणो वधाय प्रयतामहे । खादिराङ्गारसम्पूर्णा कार्यतां पथि खातिका ॥२९६॥

छादयित्वा च वारी[6]व दुर्लक्ष्या[7] सा करिष्यते । तस्यां **सेचनको** वेगादभिधावन् पतिष्यति ॥२९७॥

चम्पेशोऽकारयदथ खादिराङ्गारपूरिताम् । खातिकामुपरिच्छन्नां तदागमनवर्त्मनि ॥२९८॥

¶अथ **हल्लविहल्ला**वप्यवस्कन्दकृते निशि । निरीयतुः **सेचनका**धिरूढौ जितकाशिनौ ॥२९९॥

अङ्गारखातिकोपान्तमेत्य **सेचनको**ऽपि हि । तां **विभङ्गेन** विज्ञाय तस्थौ य[8]तममानय[9]न् ॥३००॥

ततो **हल्लविहल्ला**भ्यामिति निर्भित्सितः करी । पशुरस्यकृतज्ञोऽसि कातरो यदभू रणात् ॥३०१॥

विदेशगमनं बन्धुत्यागश्च त्वत्कृते कृतः । अस्मिन् दुर्व्यसने क्षिप्तस्त्वकृते ह्यार्य**चेटकः** ॥३०२॥

वरं श्वा पोषितः श्रेयान् भक्तः स्वामिनि यः सदा । न तु त्वं प्राणवाल्लभ्याद्योऽस्मत्कार्यमुपेक्षसे ॥३०३॥

इति निर्भर्त्सितो हस्ती कुमारौ निजपृष्ठतः । वेगादुत्तारयामास भक्तंमन्यो बलादपि ॥३०४॥

स्वयं तु तस्मिन्नङ्गारगर्ते झम्पां ददौ करी । सद्यो विपद्य चाऽऽद्यायामुत्पेदे नरकावनौ ॥३०५॥

---

१. काण्डं बाणः । २. कवचं लोहमयम् । ३. सत्यप्रतिज्ञः । ४. रात्रियुद्धागतः । ५. **इवो०** खं. १-३ । ६. वारी गजबन्धनी । ७. **दुर्लक्षा** खं. १-३ । ८. **यात०** मु. । अङ्कुशनिग्रहम् । ९. **०नयत्** खंता. प्रतिषु ।

कुमारौ दध्यतुर्धिग्धिगावाभ्यां किमनुष्ठितम् ? । पशुत्वमावयोर्व्यक्तं न तु **सेचनकः** पशुः ॥३०६॥

आर्यपादा यस्य कृते क्षिप्ता दुर्व्यसने चिरम् । तं स्वयं निधनं नीत्वा जीवावोऽद्यापि दुर्धियौ ! ॥३०७॥

आर्यसैन्यस्य महतो नाशप्रतिभुवाविव[१] । अकृष्वहि वृथा नाशं नीतो बन्धुरबन्धुताम् ॥३०८॥

तन्नाऽद्य जीवितुं युक्तं जीवावश्चेदतः परम् । शिष्यीभूयाऽर्हतो **वीरस्वामिनः** खलु नान्यथा ॥३०९॥

तदा शासनदेव्या तौ भावश्रमणतां गतौ । नीतौ **श्रीवीर**पादान्ते परिव्रजतुर्द्रुतम् ॥३१०॥

तदा च प्रव्रजितयोरपि **हल्लविहल्लयोः । अशोकचन्द्रो वैशाली**मादातुमशकन्न हि ॥३११॥

एवं सति च **चम्पेशः** प्रतिज्ञामकृतेदृशीम् । प्रतिज्ञया पौरुषं हि दोष्मतां भृशमेधते ॥३१२॥

न खनामि पुरीमेतां खरयुक्तहलेन चेत् । तदाऽहं भृगुपातेनाऽग्निप्रवेशेन वा म्रिये ॥३१३॥

कृतसन्धोऽपि **वैशालीं** पुरीं भङ्क्तुमनीश्वरः । खेदमासादयामास **कूणिकः** क्रमयोगतः ॥३१४॥

तदा **चाऽशोकचन्द्र**स्य खिन्नस्य गगनस्थिता । देव्याख्यदीदृशं रुष्टा श्रमणे **कूलवालके**[२] ॥३१५॥

“गनियं[३] चे मागधियं शमने[४] कूलवालके[५] । लमिज्ज[६] कूणिए लाए तो[७] **वेशालिं**[८] गहिस्सदि[९]” ॥३१६॥

आकाशदेवतावाचमिमामाकर्ण्य **कूणिकः** । बभाण सद्यः सञ्जातजयप्रत्याशयोच्छ्वसन् ॥३१७॥

बालकानां हि भाषा या भाषा या योषितामपि । औत्पातिकी च भाषा या सा वै भवति नाऽन्यथा ॥३१८॥

तत् क्वाऽस्ति श्रमणः **कूलवालकः** ? प्राप्स्यते कथम् ? । पण्याङ्गना **मागधिका**भिधाना विद्यते क्व वा ? ॥३१९॥

तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणः प्रोचुस्तवैव पुरि विद्यते । वेश्या **मागधिका** देव ! न विद्मः **कूलवालकम्** ॥३२०॥

तदैव मुक्त्वा सैन्यार्धं **वैशाली**रोधहेतवे । सैन्यार्धेन ययौ **चम्पां चम्पापति**रिलापतिः ॥३२१॥

पण्याङ्गनां **मागधिकां मगधा**धिपनन्दनः । आह्वास्त गतमात्रोऽपि त्वरितं वरमन्त्रिवत् ॥३२२॥

आदिदेश च भद्रे ! त्वं धीमती त्वं कलावती । त्वया चाऽनेकपुंसां[१०] धीराजन्माऽप्युपजीविता ॥३२३॥

सफलीकुरु मत्कार्ये तद् वैशिककलां[११] निजाम् । रमयित्वा पतित्वेन श्रमणं **कूलवालकम्** ॥३२४॥

करोम्येवमिति च सा प्रपेदाना मनस्विनी । **चम्पानाथे**न सच्चक्रे वस्त्रालङ्करणादिना ॥३२५॥

विसृष्टा च गृहं गत्वा विमृश्य च धियां निधिः । तदैव मूर्त्ता मायेव सा मायाश्राविकाऽभवत् ॥३२६॥

सा गर्भश्राविकाप्राया गृहिधर्मं यथाविधि । अपि द्वादशधा लोके दर्शयामास सत्यवत् ॥३२७॥

चैत्यपूजादिनिरतां धर्मश्रवणतत्पराम् । ऋज्वाशयाश्च विविदुराचार्याः श्राविकेति ताम् ॥३२८॥

सान्यदाऽपृच्छदाचार्यान् कः साधुः **कूलवालकः** ? । तद्भावमविदन्तश्च कथयन्ति स्म तेऽप्यदः ॥३२९॥

धर्मज्ञे ! पञ्चधाऽऽचारनिरतो मुनिपुङ्गवः । एकोऽस्ति तस्य च क्षुल्ल एकः कपिरिवाऽस्थिरः ॥३३०॥

सामाचारीपरिभ्रष्टो वारणा-स्मारणादिभिः । नोद्यमानो याति रोषं स तु क्षुल्लोऽतिदुर्नयः ॥३३१॥

गुरुस्तु तस्य क्षुल्लस्य दुःश्रवामपि सादरः । आचारशिक्षां प्रददौ यदुक्तमिदमागमे ॥३३२॥

“परो रुष्यतु वा मा वा विषवत् प्रतिभातु वा । भाषितव्या हिता भाषा स्वपक्षगुणकारिणी” ॥३३३॥

१. नाशस्य साक्षिणौ । २. ०वालुके मु. । ३. **गणियं** खं. १ । ४. **सम०** खं. १-३ । **०मणे** खं. १ । ५. **कुलबा०** मु. । ६. **लमया** खं. ३ । **लभिज्ज** नू. मु. । ७. **ता** खं. १ । ८. **वेसा०** खं. १ । ९. **०स्सिदि** नू. मु. । १०. अनेकेषां पुरुषाणां सेवनेन तेभ्यो बुद्धिः संस्कृता तवेत्याशयः । ११. वेश्यायाः कलाम् ।

न कर्कशां न मधुरां गुरोः शिक्षाममंस्त सः । लघुकर्मणि शिष्ये हि प्रभवन्ति गुरोर्गिरः ॥३३४॥

¶विहरन्तोऽन्यदाऽऽचार्यास्ते **गिरेर्नगरं** ययुः । **उज्जयन्तं** चाऽऽरुरुहुः सह क्षुल्लेन तेन तु ॥३३५॥

क्षुल्लेन देवं वन्दित्वा गुरोरुत्तरतो गिरेः । मुमुचे गण्डपाषाणः पेषणाय दुरात्मना ॥३३६॥

श्रुत्वा खडखडाशब्दं गुरुराकुञ्चितेक्षणः । आलुलोके तमश्मानं पतन्तं पविगोलवत्[1] ॥३३७॥

चक्रे च वितते जङ्घे स ग्रावाऽपि तदन्तरे । निरियायाऽऽपदः प्रायः प्रभवन्ति न धीमति ॥३३८॥

शशाप च गुरुः क्षुल्लं कुपितस्तेन कर्मणा । स्त्रीसकाशादरे पाप ! व्रतभङ्गमवाप्स्यसि ॥३३९॥

क्षुल्लोऽब्रवीद् गुरो ! शापं करिष्यामि तवाऽन्यथा । तत्र वत्स्याम्यरण्येऽहं यत्र द्रक्ष्यामि न स्त्रियम् ॥३४०॥

इति सद्यो गुरुं त्यक्त्वा मर्यादामिव दुर्मतिः । निर्मानुषामरण्यानीं स शार्दूल इवाऽविशत् ॥३४१॥

गिरिकूलङ्कषामूले[2] स्थितः प्रतिमया सदा । स मासादर्धमासाद्वा पथिकादेरपारयत् ॥३४२॥

¶एवं कूलङ्कषामूले मुनेस्तस्य तपस्यतः । प्रावृट् प्रादुर्बभूवाऽब्दवितानितनभस्तला ॥३४३॥

रसोद्रेकेण लुम्पन्त्य उभे कूले कुले इव । नद्य उन्मार्गगामिन्यो बभूवुः कुलटा इव ॥३४४॥

क्षुल्लाधिष्ठितकूलायामुत्पूरायां सरित्यथ । दध्यौ तद्देवता भक्ता शासने श्रीमदर्हताम् ॥३४५॥

कूलस्थितो मुनिरयं कूलद्रुम इवाऽधुना । नेष्यते वारिपूरेण यद्युपेक्षां करोम्यहम् ॥३४६॥

ततो गिरिणदीदेव्या निजं कूलं दिशाऽन्यया । प्रावर्ति यत्र तत्रापि क्षेममेव तपोजुषाम् ॥३४७॥

कूलवालक इत्याख्या तदा तस्य मुनेरभूत् । साम्प्रतं वर्ततेऽमुत्र प्रदेशे स महातपाः ॥३४८॥

¶कृतकृत्येव सा सद्यः स्मयमानेक्षणा ययौ । **कूलवालक**विज्ञानात् फलितच्छद्मपादपा[3] ॥३४९॥

वन्दमानाऽथ चैत्यानि तीर्थयात्राच्छलेन सा । तमुद्देशमुपेयाय यत्रर्षिः **कूलवालकः** ॥३५०॥

वन्दित्वा तं मुनिवरं सा मायाश्राविकाऽवदत् । **उज्जयन्ता**दितीर्थानि वन्दयेऽहं मुने ! त्वया ॥३५१॥

कायोत्सर्गं मुनिर्मुक्त्वा धर्मलाभाशिषं ददौ । तीर्थान्यवन्दताऽपृच्छच्चाऽऽगताऽसि कुतः शुभे !? ॥३५२॥

साऽऽख्यन्महर्षे ! **चम्पा**या आगां तीर्थानि वन्दितुम् । तीर्थेभ्यः परमं तीर्थमिह यूयं च वन्दिताः ॥३५३॥

तदस्मदीयं पाथेयं भिक्षादोषविवर्जितम् । आदाय पारणं कृत्वा महर्षेऽनुगृहाण ! माम् ॥३५४॥

भक्तिभावनया[4] तस्या मुनिरार्द्रमनाः स तु । जगाम भिक्षामादातुं तत्सार्थेऽनर्थसद्मनि ॥३५५॥

ददिरे च स्वयं तस्मै कूटश्राविकया तया । पुरा संयोजितद्रव्या मोदका मोदमानया ॥३५५॥

¶अभूत् प्राशितमात्रैस्तैर्मोदकैः सोऽतिसारकी[5] । रसवीर्यविपाको हि द्रव्याणां जातु नान्यथा ॥३५७॥

अतिसारेण स ग्लानो महर्षिरभवत्तथा । संवरीतुं क्षीणबलो यथाऽङ्गान्यपि नाऽऽशकत् ॥३५८॥

तं च **मागधिका** प्रोचे समयस्मृतवैशिका[6] । कृतपारणकोऽसि त्वं मदनुग्रहकाम्यया ॥३५९॥

स्वामिन् ! मदीयपाथेयप्राशनादप्यनन्तरम् । प्राप्तोऽसि दुर्दशामेवं धिग्मां पापतरङ्गिणीम् ॥३६०॥

तत्त्वामेकाकिनं मुक्त्वा प्राप्तमेतावतीं दशाम् । न गन्तुमुत्सहेते मे पादौ निगडिताविव ॥३६१॥

इत्युक्त्वा सा स्थिता तत्रोपससर्प क्षणे क्षणे । उद्वर्तयितुमङ्गानि प्रदातुं भेषजानि च ॥३६२॥

---

१. वज्रस्य गोलकं इव । २. गिरिनदीमूले । ३. फलितः छद्म—कपटरूपः पादपो यस्याः सा । ४. **०भावतया** खं. २-४, मु. । ५. अतिसारग्रस्तः । ६. समये स्मृतं वैशिकं यया सा ।

उद्वर्तनादिकं तस्य तथा **मागधिका** व्यधात् । यथा तं कारयामास सर्वाङ्गस्पर्शमात्मनः ॥३६३॥

उल्लाघः स शनैश्चक्रे तया शुश्रूषमाणया । चम्पके[1]नांऽशुकमिव तद्भक्त्या चाऽध्यवास्यत ॥३६४॥

कटाक्षवीक्षणैस्तस्या अङ्ग[2]स्पर्शैर्मृदूक्तिभिः । मुनेस्तस्याऽचलच्चित्तं स्त्रीसङ्गे हि कियत्तपः ? ॥३६५॥

[मुने**र्मागधिका**याश्च मिथः शय्यासनादिभिः । दम्पतिव्यवहारोऽभूदतिव्यक्तो दिने दिने ॥३६६॥

निन्ये च **मागधिक**या **चम्पा**यां **कूलवालकः** । नारीणां किङ्कर इव कामान्धः किं करोति न ? ॥३६७॥

चम्पेशाय शशंसे च देवाऽयं **कूलवालकः** । पतीकृत्य मयाऽऽनीतः किं करोतु ? समादिश ॥३६८॥

आदिदेश विशामीशोऽप्यादरात् **कूलवालकम्** । यथा भज्येत **वैशाली** मंक्षु भिक्षो ! तथा कुरु ॥३३९॥

प्रतिश्रुत्य नृपादेशं धीनिधिः **कूलवालकः** । जगाम लिङ्गिरूपेण **वैशाली**मस्खलद्गतिः ॥३७०॥

चम्पानाथोऽपि तत्कालं **वैशाली**मखिलैर्बलैः । रुरोध रुद्धामग्रेऽपि जयप्रत्याशयोत्सुकः ॥३७१॥

[द्रव्याणि द्रष्टुमारेभे पुर्यां **मागधिका**पतिः । **श्रीमुनिसुव्रतस्वामि**स्तूपमेकं ददर्श च ॥३७२॥

सोऽचिन्तयच्च तं दृष्ट्वा प्रतिष्ठालग्नमस्य हि । बलीयस्तत्प्रभावेण निश्चितं पूर्न भ[3]ज्यते ॥३७३॥

केनाप्यौपयिकेनेदं स्तूपमुत्थाप्यते यदि । तदा भज्येत **वैशाली** नाऽन्यथा वज्रिणाऽपि हि ॥३७४॥

चिन्तयन्निति बभ्राम **वैशाल्यां कूलवालकः** । अपृच्छ्यत च तल्लोकैः पुरीरोधकदर्थितैः ॥३७५॥

वयं भदन्त ! दान्ताः स्मः पुरीरोधेन विद्विषा । यदि वेत्सि तदाख्याहि कदोद्वेष्टो भविष्यति ? ॥३७६॥

सोऽवदेद् वेद्म्यहं सम्यग् यावत् स्तूपमिहाऽस्त्यदः । नग[4]र्यां तावदुद्वेष्टो न भविष्यति हे जनाः ! ॥३७७॥

स्तूपेऽस्मिन् भज्यमानेऽपि भावी प्रत्यय एष वः । द्विट्सैन्यं वार्द्धिवेलेवाऽकस्मादपसरिष्यति ॥३७८॥

उत्कीलिते समन्तात्तु स्तूपे स्वस्त्यस्तु वो जनाः ! । कुलग्ने स्थापितमिदं मा मोहमिह यात भोः ! ॥३७९॥

तं स्तूपं भङ्क्तुमारेभे धूर्त्तधीवञ्चितो जनः । सुखप्रतार्यः प्रायेण सर्वोऽपि व्यसनार्दितः ॥३८०॥

भङ्क्तुमारब्धमात्रेऽपि स्तूपे **मागधिका**पतिः । गत्वाऽपसारयामास द्विक्रोशीमथ **कूणिकम्** ॥३८१॥

उत्पन्नप्रत्ययो लोकस्तं स्तूपं कू[5]पभेकधीः । **कूर्मन्यासशिलां** यावन्निर्मूलमुदमूलयत् ॥३८२॥

बभञ्ज द्वादशा[6]ब्द्यन्ते **वैशालीं कूणिक**स्ततः । स्तूपस्यैव प्रभावोऽभूत् पुरा हि दुरतिक्रमः ॥३८३॥

विरराम तदा **चम्पावैशाली**नाथयो रणः । एतस्यामवसर्पिण्यामीदृशो न कदाऽप्यभूत् ॥३८४॥

भाणयामास **वैशाली**पतिं **चम्पा**पतिस्तदा । आर्य ! **चेटक** ! पूज्योऽसि किं करोमि तव प्रियम् ? ॥३८५॥

चेटकोऽपि विषण्णात्मा **कूणिकं** प्रत्यभाणयत् । जयोत्सवोत्सुकोऽपि त्वं विलम्ब्य प्रविशेः पुरीम् ॥३८६॥

दूतेन **चेटक**वचस्याख्याते **कूणिको**ऽपि हि । किं याचितमिति ह्री[7]णस्तथैव प्रत्यपद्यत ॥३८७॥

[इतश्च **सत्यकि**र्नाम **सुज्येष्ठा**सूर्नभश्च[8]रः । दौहित्र**श्चेटक**स्याऽऽगाच्चिन्तयामास चेति सः ॥३८८॥

मातामहप्रजामेतां लुण्ट्यमानामरातिभिः । कथं द्रक्ष्यामि तदिमां नयाम्यन्यत्र कुत्रचित् ॥३८९॥

इति तन्नगरीलोकं सर्वमुत्पाट्य विद्यया । निनाय **नीलव[9]त्यद्रौ** लालयन् पुष्पदामवत् ॥३९०॥

---

१. चम्पकपुष्पेण वस्त्रं यथाऽधिवास्यते तथा । २. **०स्पर्शमृदू०** मु., नू. मु. । ३. **भिद्यते** खं. ४ । ४. **नगर्यास्ताव०** खं. १-४, नू. मु. । ५. कूपमण्डूकबुद्धिः । ६. **द्वादशाब्दान्ते** खं. १ । ७. लज्जितः । ८. विद्याधरः । ९. नीलवंतनाम्नि पर्वते महाविदेह–रम्यकक्षेत्रमध्यवर्तिनि ।

¶अथ मृत्युश्रियमिव बद्ध्वाऽयः[1]पुत्रिकां गले । **चेटको**ऽनशनं कृत्वाऽविक्षदस्ताघ[2]वारिणि ॥३९१॥
स मज्जन् **धरणेन्द्रे**ण समीक्ष्य भवने निजे । निन्ये साधर्मिक इति मृत्युर्नाऽत्रुटितायुषाम् ॥३९२॥
धरणेन श्लाघ्यमानधर्मध्यानो महामनाः । तस्थौ मृत्योरचकित[3]**श्चेटकः** प्राग् रणादिव ॥३९३॥
अर्हत्सिद्धसाधुधर्मान्मङ्गल्यान्मङ्गलात्मनः । लोकोत्तमांश्च चतुरश्चतुरः सोऽस्मरत् स्वयम् ॥३९४॥
¶जीवाजीवादितत्त्वोपदेशकाः परमेश्वराः । बोधिप्रदाः स्वयंबुद्धा अर्हन्तः शरणं मम ॥३९५॥
ध्यानाग्निदग्धकर्माणस्तेजोरूपा अनश्वराः । अनन्तकेवलज्ञानाः सिद्धाश्च शरणं मम ॥३९६॥
निरीहा निरहङ्कारा निर्ममाः समचेतसः । महाव्रतधरा धीराः साधवः शरणं मम ॥३९७॥
अहिंसा-सूनृताऽस्तेय-ब्रह्मा-ऽऽकिञ्चनतामयः । केवल्युपज्ञः परमो धर्मश्च शरणं मम ॥३९८॥
अपि जन्मशतैर्यद्यदपराद्धं शरीरिषु । त्रिविधं त्रिविधेनापि तन्निन्दामि समाहितः ॥३९९॥
गृहिधर्मं द्वादशधा मया पालयता कृता । ये केचिदप्यतीचारास्तान् सर्वान् व्युत्सृजाम्यहम् ॥४००॥
क्रोध-मान-माया-लोभाभिभूतेन मया सदा । कृतं यद्यच्च हिंसाऽऽदि तत्त्रि[4]धापि धिगस्तु मे ॥४०१॥
एवमाराधनां कृत्वा नमस्कारपरायणः । विपद्य **चेटकः** स्वर्गसुखभाजनतां ययौ ॥४०२॥
¶**अशोकचन्द्रो**ऽपि पुरीं तां हलैर्युक्तरासभैः । खेटयित्वा क्षेत्रमिव स्वां प्रतिज्ञामपूरयत् ॥४०३॥
तीर्त्वा प्रतिज्ञां **चम्पे**शो दुस्तरामापगामिव । जगाम **चम्पा**नगरीमुत्सवेन गरीयसा ॥४०४॥
¶अन्यदा पावयन् पृथ्वीं विहारेण जगद्गुरुः । जगाम **चम्पां श्रीवीर**स्त[5]त्रैव समवासरत् ॥४०५॥
श्रीवीरस्वामिनः पार्श्वे तत्र **काला**दिमातरः । विरक्ताः सूनुनिधनात् प्राव्रजञ्च्**छ्रेणिक**प्रियाः ॥४०६॥
त्रैलोक्यसंशयच्छेदकारकं परमेश्वरम् । वन्दितुं तत्र समवसरणे **कूणिको**ऽप्यगात् ॥४०७॥
नत्वा नाथं यथास्थानमुपविश्याऽथ **कूणिकः** । पप्रच्छ लब्धावसरः शिरस्यारचिताञ्जलिः ॥४०८॥
आजन्माऽप्यपरित्यक्तकामभोगा भवन्ति ये । कां नाम ते गतिं यान्ति चक्रिणः परमेश्वर !? ॥४०९॥
स्वाम्याख्यात्ते हि गच्छन्ति सप्तमीं नरकावनिम् । पप्रच्छ **कूणिको** भूयो भाविनी मम का गतिः ? ॥४१०॥
आचख्यौ भगवान् षष्ठीं नरकोर्वीं गमिष्यसि । **कूणिकः** स्माऽऽह किमहं न हि यास्यामि सप्तमीम् ? ॥४११॥
भगवानप्युवाचैवं चक्रवर्त्येव न ह्यसि । सति धर्मिणि धर्मा हि चिन्त्यन्ते **श्रेणिका**त्मज ! ॥४१२॥
अपृच्छत् **कूणिकः** किं न चक्र्यहं परमेश्वर ! ? । ममापि चक्रितुल्याऽस्ति चतुरङ्गा वरू[6]थिनी ॥४१३॥
स्वाम्यूचे तव रत्नानि चक्रादीनि न सन्ति भोः ! । विनैकेनापि रत्नेन चक्रभृन्नाम दुर्घटम् ॥४१४॥
¶तच्छ्रुत्वोत्थाय **चम्पे**शो महाऽहङ्कारपर्वतः । एकेन्द्रियाणि लौहानि महारत्नान्यकारयत् ॥४१५॥
पद्मावतीं स स्त्रीरत्नं रत्नानीभादिकान्यपि । सोऽल्पधीः कल्पयामास मनोरथकदर्थितः ॥४१६॥
साधयन् **भरतक्षेत्रं कूणिको**ऽसह्यविक्रमः । क्रमेण **वैताढ्य**गुहां **तमिस्रा**मासदद् बलैः ॥४१७॥
अनात्मज्ञः स उन्मत्त इव दुर्दैवदूषितः । गुहाद्वारकपाटानि दण्डेन त्रिरताडयत् ॥४१८॥
कृतमालामरः प्रोचे तद्गुहाद्वाररक्षकः । मुमूर्षुः कोऽयमाहन्ति गुहाद्वारमनात्मवित् ? ॥४१९॥
कूणिकोऽप्यवदत् किं मां जिगीषुं[7] वेत्सि नाऽऽगतम् ? । **अशोकचन्द**नामाऽहमुत्पन्नश्चक्रवर्त्यहो ! ॥४२०॥

---

१. लोहघटितां पुत्तलिकाम् । २. अगाधजले । ३. मृत्योरभीतः सन् । ४. **तत्रेधा०** खं. १ । ५. **०स्तथैव** खं. ४ । ६. सेना । ७. जेतुमिच्छुम् ।

कृतमालामरः स्माऽऽह चक्रिणो द्वादशाऽभवन् । अप्रार्थितप्रार्थकोऽसि बुध्यस्व स्वस्ति तेऽस्तु भोः ! ॥४२१॥

कूणिकोऽपि बभाणैवमहं चक्री त्रयोदशः । उत्पन्नः कृतपुण्योऽस्मि पुण्यैः किं नाम दुर्लभम् ? ॥४२२॥

पराक्रमं न मे वेत्सि **कृतमाल** ! गुहामिमाम् । कुरुष्व विततद्वारामन्यथा न भवस्यहो ! ॥४२३॥

[1]आधिदैविकदोषात्तमिवाऽसम्बद्धभाषिणम् । **कूणिकं कृतमालो** द्राग् रोषादकृत भस्मसात् ॥४२४॥

अशोकचन्द्रो राजैवं विपद्य नरकावनिम् । षष्ठीमियाय वचनं ह्यर्हतां जातु नान्यथा ॥४२५॥

¶आले[2]ख्यशेषतां प्राप्ते **कूणिके** तु तदात्मजम् । सर्वे प्रधानपुरुषा राज्ये न्यधुरु**दायिनम्** ॥४२६॥

उदाय्यपि प्रजां न्याय्यवर्त्मना पर्यपालयत् । अखण्डशासनः पृथ्व्यां प्रथयन् जैनशासनम् ॥४२७॥

तस्य स्थानस्थितस्यापि प्रताप[3]सवितुर्द्विषः । तेजोऽसहाः प्रविविशुर्घूकवद् गिरिगह्वरे ॥४२८॥

धर्म-दान-युद्धभेदैस्तस्य वीरत्वमद्भुतम् । निदर्शनतया जज्ञे भूत[4]सद्भाविभूभुजाम् ॥४२९॥

कदाऽपि तस्य नोत्पेदे भयं स्वपरचक्रजम् । बिभाय स पुनर्नित्यं श्रावकव्रतखण्डनात् ॥४३०॥

चतुःपर्व्यां चतुर्थादितपसा शुद्धिमुद्वहन् । सामायिकस्थस्तस्थौ स स्वस्थः पौ[5]षधसद्मनि ॥४३१॥

अर्हन्देवो गुरुः साधुरिति तस्य दिवानिशम् । मन्त्राक्षरमिव ध्येयं हृदयादुत्ततार न ॥४३२॥

अखण्डिताज्ञस्त्रिखण्डां दयावानपि सर्वदा । शशास जगतीमेता**मुदाय्यु**दयभाग् नृपः ॥४३३॥

श्रीवीरस्वामिनो धर्मदेशनाममृतोपमाम् । आचम्याऽऽचम्य स सुधीरात्मानं पर्यपावयत् ॥४३४॥

¶एवमाकेवलज्ञानोत्पत्तेर्विहरतो महीम् । बभूवेति परीवारः स्वामिनश्चरमार्हतः ॥४३५॥

समजायन्त साधूनां सहस्राणि चतुर्दश । षट्त्रिंशत्तु सहस्राणि साध्वीनां शान्तचेतसाम् ॥४३६॥

चतुर्दशपूर्वभृतां श्रमणानां शतत्रयम् । त्रयोदशशत्यवधिज्ञानिनां सप्तशत्यथ ॥४३७॥

वैक्रियलब्ध्य-नुत्तरगति-केवलिनां पुनः । मनोविदां पञ्चशती वादिनां तु चतुःशती ॥४३८॥

श्रावकाणां तु लक्षैकैकोनषष्टिसहस्रयुक् । श्राविकाणां तु त्रिलक्षी साष्टादशसहस्रिका ॥४३९॥

यातेषु **गौतम-सुधर्म**मुनीन्द्रवर्जं
मोक्षश्रियं गणधरेषु नवस्वथोच्चैः ॥
स्वामी सुरासुरनभश्चरसेव्यमान-
पादो जगाम भगवान्नगरी**मपापाम्** ॥४४०॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि भाविकुमारपालदेवचरिता-भयप्रव्रज्या-कूणिकचरितो-दायिराज्य-श्रीमहावीरके[6]वलिविहारवर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

---

१. भूतदोषग्रस्तम् । २. चित्रे एव शेषः स जातः । ३. प्रतापेन सूर्यस्येव । ४. भूताः—सन्तः—भाविनश्च ये भूभुजस्तेषाम् । ५. **पोषध०** खं. ४ । ६. **केवल०** खं. १ ।

॥ अथ त्रयोदशः सर्गः ॥

अथ तत्र सुराश्चक्रुर्वप्रत्रितयभूषितम् । रम्यं समवरसणं स्वामिनो देशनासदः[1] ॥१॥

ज्ञात्वा निजायुःपर्यन्तमन्तिमां देशनां प्रभुः । कर्तुं तस्मिन्नुपाविक्षत् सुरासुरनिषेवितः ॥२॥

स्वामिनं समवसृतं ज्ञात्वाऽ**पापापुरी**पतिः । **हस्तिपालः** समागत्य नत्वा च समुपाविशत् ॥३॥

शुश्रूषमाणास्तत्राऽस्थुर्यथास्थानं सुरादयः । एत्य नत्वा सहस्राक्ष इति स्वामिनमस्तीवत् ॥४॥

¶"धर्माधर्मौ विना नाऽङ्गं विनाऽङ्गेन मुखं कुतः । मुखाद्विना न वक्तृत्वं तच्छास्तारः परे[2] कथम् ? ॥५॥

अदेहस्य जगत्सर्गे प्रवृत्तिरपि नोचिता । न च प्रयोजनं किञ्चित् स्वातन्त्र्यान्न पराऽऽज्ञया ॥६॥

क्रीडया चेत् प्रवर्तेत रागवान् स्यात् कुमारवत् । कृपयाऽथ सृजेत्तर्हि सुख्येव सकलं सृजेत् ॥७॥

दुःख-दौर्गत्य-दुर्योनिजन्मादिक्लेशविह्वलम् । जनं तु सृजतस्तस्य कृपालोः का कृपालुता ? ॥८॥

कर्मापेक्षः स चेत्तर्हि न स्वतन्त्रोऽस्मदादिवत् । कर्मजन्ये च वैचित्र्ये किमनेन शिखण्डिना ? ॥९॥

अथ स्वभावतो वृत्तिरवितर्क्या महेशितुः । परीक्षकाणां तर्ह्येष परीक्षाक्षेपडिण्डिमः ॥१०॥

सर्वभावेषु कर्तृत्वं ज्ञातृत्वं यदि संमतम् । मतं नः सन्ति सर्वज्ञा मुक्ताः कायभृतोऽपि च ॥११॥

सृष्टिवादकुहेवाकमुन्मुच्येत्यप्रमाणकम् । त्वच्छासने रमन्ते ते येषां नाथ ! प्रसीदसि" ॥१२॥

इति स्तुत्वा सुनासीरे[3] स्थिते**ऽपापा**पुरीपतिः । **हस्तिपाल**नृपोऽप्येवं **वीर**स्वामिनमस्तवीत् ॥१३॥

¶"न परं नाम मृद्वेव कठोरमपि किञ्चन । विशेषज्ञाय विज्ञप्यं स्वामिने स्वान्तशुद्धये ॥१४॥

न पक्षिपशुसिंहादिवाहनाऽऽसीनविग्रहः । न नेत्रवक्त्रगात्रादिविकारविकृताकृतिः ॥१५॥

न शूलचापचक्रादिशस्त्राङ्ककरपल्लवः । नाङ्गनाकमनीयाङ्गपरिष्वङ्गपरायणः ॥१६॥

न गर्हणीयचरितप्रकम्पितमहाजनः । न प्रकोपप्रसादादिविडम्बितनरामरः ॥१७॥

न जगज्जनन-स्थेम-विनाशविहितादरः । न लास्यहास्यगीतादिविप्लवोपप्लुतस्थितिः ॥१८॥

तदेवं सर्वदेवेभ्यः सर्वथा त्वं विलक्षणः । देवत्वेन प्रतिष्ठाप्यः कथं नाम परीक्षकैः ? ॥१९॥

अनुश्रोतः सरत्पर्णतृणकाष्ठादि युक्तिमत् । प्रतिश्रोतः श्रयद्वस्तु कया युक्त्या प्रतीयताम् ? ॥२०॥

अथवाऽलं मन्दबुद्धिपरीक्षकपरीक्षणैः । ममापि कृतमेतेन वैयात्येन[4] जगत्प्रभो[5] ! ॥२१॥

यदेव सर्वसंसारिजन्तुरूपविलक्षणम् । परीक्षन्तां कृतधियस्तदेव तव लक्षणम् ॥२२॥

क्रोधलोभभयाक्रान्तं जगदस्माद्विलक्षणः । न गोचरो मृदुधियां वीतराग ! कथञ्चन" ॥२३॥

एवं स्तुत्वा **हस्तिपाले** विरतेऽर्हन्नपश्चिमः । अपश्चिमामित्यकरोद् भगवान् धर्मदेशनाम् ॥२४॥

¶पुमर्था इह चत्वारः कामार्थौ तत्र जन्मिनाम् । अर्थभूतौ नामधेयादनर्थौ परमार्थतः ॥२५॥

अर्थस्तु मोक्ष एवैको धर्मस्तस्य च कारणम् । संयमादिर्दशविधः संसाराम्भोधितारणः ॥२६॥

अनन्तदुःखः संसारो मोक्षोऽनन्तसुखः पुनः । तयोस्त्याग-परिप्राप्तिहेतुर्धर्मं विना न हि ॥२७॥

---

१. सदः-सभागृहम् । २. अन्यदर्शनमान्याः सर्वज्ञाः । ३. इन्द्रे । ४. निर्लज्जत्वेन । ५. ०**प्रभोः** खं. १-३ ।

मार्गं श्रितो यथा दूरं क्रमात् पङ्गुरपि व्रजेत् । धर्मस्थो घनकर्माऽपि तथा मोक्षमवाप्नुयात् ॥२८॥

¶एवं च देशनां कृत्वा विरते त्रिजगद्गुरौ । मण्डलेशः **पुण्यपालः** प्रभुं नत्वा व्यजिज्ञपत् ॥२९॥

स्वामिन् ! स्वप्ना मयाऽद्याऽष्टौ दृष्टास्तत्र गजः कपिः । क्षीरद्रुः काक-सिंहा-ऽब्ज-बीज-कुम्भा इमे क्रमात् ॥३०॥

तदाख्याहि फलं तेषां भीतोऽस्मि भगवन्नहम् । इति पृष्टो जगन्नाथो व्याचकारेति तत्फलम् ॥३१॥

¶विवेक[1]तौङ्ग्याद् भूत्वाऽपि हस्तितुल्या अतः परम् । वत्स्यन्ति श्रावका लुब्धाः क्षणिकर्द्धिसुखे गृहे ॥३२॥

न दौःस्थ्ये परचक्रे वा प्रव्रजिष्यन्त्युपस्थिते । आत्तामपि परिव्रज्यां त्यक्ष्यन्ति च कुसङ्गतः ॥३३॥

विरलाः पालयिष्यन्ति कुसङ्गेऽपि व्रतं खलु । इदं गजस्वप्नफलं कपिस्वप्नफलं त्वदः ॥३४॥

प्रायः कपिसमा लोलपरिणामाऽल्पसत्त्वकाः । आचार्यमुख्या गच्छस्थाः प्रमादं गामिनो व्रते ॥३५॥

ते विपर्यासयिष्यन्ति धर्मस्थानितरानपि । भाविनो विरला एव धर्मोद्योगपराः पुनः ॥३६॥

धर्मश्लथेषु ये शिक्षां प्रदास्यन्त्यप्रमादिनः । ते तैरुपहसिष्यन्ते ग्राम्यैर्ग्रामस्थ[2]पौरवत् ॥३७॥

इत्थं प्रवचनाऽवज्ञाऽतः परं हि भविष्यति । प्लवङ्गमस्वप्नफलमिदं जानीहि पार्थिव ! ॥३८॥

क्षीरद्रुतुल्याः सुक्षेत्रे दातारः शासनार्चकाः । श्रावकास्ते तु रोत्स्यन्ते लिङ्गिभिर्वञ्चनापरैः ॥३९॥

तेषां च प्रतिभास्यन्ति सिंहसत्त्वभृतोऽपि हि । महर्षयः सारमेया इवाऽसारमतिस्पृशाम् ॥४०॥

आदास्यन्ते सुविहितविहारक्षेत्रपद्धतिम् । लिङ्गिनो बब्बूलसमाः क्षीरद्रुफलमीदृशम् ॥४१॥

धृष्टस्वभावा मुनयः प्रायो धर्मार्थिनोऽपि हि । रंस्यन्ते न हि गच्छेषु दीर्घि[3]काम्भःस्विव द्विकाः[4] ॥४२॥

ततोऽन्यगच्छिकैः सूरिप्रमुखैर्वञ्चनापरैः । मृगतृष्णानिभैः सार्धं चलिष्यन्ति जडाशयाः ॥४३॥

न युक्तमेभिर्गमनमिति तत्रोपदेशकान् । बाधिष्यन्ते नितान्तं ते काकस्वप्नफलं ह्यदः ॥४४॥

सिंहतुल्यं जिनमतं जातिस्मृत्याद्य[5]सूज्झितम् । विपत्स्यतेऽस्मिन् **भरत**वने धर्मज्ञवर्जिते ॥४५॥

न कुतीर्थिकतिर्यञ्चोऽभिभविष्यन्ति जातु तत्[6] । स्वोत्पन्ना कृमिवत्किं तु लिङ्गिनोऽशुद्धबुद्धयः ॥४६॥

लिङ्गिनोऽपि प्राक्प्रभावात् श्वापदाभैः कुतीर्थिकैः । न जात्वभिभविष्य[7]न्ते सिंहस्वप्नफलं ह्यदः ॥४७॥

अब्जाकरेष्वम्बुजानि सुग[8]न्धीनीव देहिनः । धार्मिका न भविष्यन्ति संजाताः सुकुलेष्वपि ॥४८॥

अपि धर्मपरा भूत्वा भविष्यन्ति कुसङ्गतः । ग्रामाव[9]करकोत्पन्नगर्दभाब्जवदन्यथा ॥४९॥

कुदेशे कुकुले जाता धर्मस्था अपि भाविनः । हीना इत्यनुपादेयाः पद्मस्वप्नफलं ह्यदः ॥५०॥

यथा फ[10]लायाऽबीजानि बीजबुद्ध्यो[11]खरे वपेत् । तथा वप्स्यन्त्यकल्[12]पानि कुपात्रे कल्पबुद्धितः ॥५१॥

यद्वा घुणाक्षरन्यायाद्यथा कोऽपि कृषीवलः । अबीजान्त[13]र्गतं बीजं वपेत् क्षेत्रे नि[14]राशयः ॥५२॥

---

१. **विवेकवन्तो भूत्वापि** मु. । विवेकतुङ्गत्वेन हस्तिवदुत्तुङ्गा भूत्वापीत्यर्थः । २. ग्रामे स्थितं पौरं—नगरवासिजनं यथा ग्राम्या हसिष्यन्ति तथा । ३. वापीजलेषु । ४. द्विकाः काकाः । **द्विजाः** खं. ४ । ५. **०द्यनूज्झितम्** मु., नू. मु. । जातिस्मृत्यादय एव असवः—प्राणाः तैरुज्झितं—रहितम् । ६. जिनमतम् । ७. **०ष्यन्ति** खं. १ । ८. **०न्धानीव** खं. १ । ९. ग्रामस्य योऽवकरकः—'ऊकरडो' तत्रोत्पन्नं यद् गर्दभाब्जं श्वेतपुष्पम्, तद्वत् । १०. **०फलाय बीजा०** खं. १ । ११. **०द्धयोषरे** खं. १ । १२. अकल्पानि—अनाचारान् । १३. **०र्गतबीजं** खं. १ । १४. **निराश्रयः** खं. १ ।

अकल्पान्तर्गतं[1] कल्पमज्ञानाः श्रावकास्तथा । पात्रे दानं करिष्यन्ति बीजस्वप्नफलं ह्यदः ॥५३॥

क्षमादिगुणपद्माङ्काः सुचरित्राम्बुपूरिताः । रहःस्था भाविनः कुम्भा इव स्तोका महर्षयः ॥५४॥

श्लथाचारचरित्राश्च कलशा मलिना इव । यत्र तत्र भविष्यन्ति बहवो लिङ्गिनः पुनः ॥५५॥

समत्सराः करिष्यन्ति कलहं ते महर्षिभिः । उभयेषामपि तेषां साम्यं लोके भविष्यति ॥५६॥

गीतार्था लिङ्गिनश्च स्युः साम्येन व्यवहारिणः । जनेन ग्रहिलेनेवाऽग्रहिलग्रहिलो[2] नृपः ॥५७॥

॥तथाहि **पृथिवीपुर्यां पूर्णो** नाम महीपतिः । **सुबुद्धि**स्तस्य चाऽमात्यो निधानं बुद्धिसम्पदः ॥५८॥

कालं तेनाऽऽगमिष्यन्तं पृष्टोऽन्येद्युः **सुबुद्धि**ना । **लोकदेवो**ऽभिधानेन नैमित्तिकवरोऽवदत् ॥५९॥

मासादनन्तरं मेघो वर्षिता तज्जलं पुनः । यः पास्यति स सर्वोऽपि ग्रहग्रस्तो भविष्यति ॥६०॥

कियत्यपि गते काले सुवृष्टिश्च भविष्यति । पुनः सज्जा भविष्यन्ति तत्पयःपानतो जनाः ॥६१॥

राज्ञे मन्त्री तदाचख्यौ राजाऽप्यानकताडनात् । आख्यापयज्जने वारिसङ्ग्रहार्थमथाऽऽदिशत् ॥६२॥

सर्वोऽपि हि तथा चक्रे ववर्षोक्तेऽह्नि चाऽम्बुदः । कियत्यपि गते काले सङ्गृहीताम्बु निष्ठितम् ॥६३॥

अक्षीणसङ्ग्रहाम्भस्कौ राजामात्यौ तु तौ विना । नवाम्बु लोकाः सामन्तप्रमुखाश्च पपुस्ततः ॥६४॥

तत्पानाद् ग्रहिलाः सर्वे ननृतुर्जहसुर्जगुः । स्वैरं चिचेष्टिरेऽन्यत्र विना तौ राज-मन्त्रिणौ ॥६५॥

राजामात्यौ विसदृशौ सामन्ताद्या निरीक्ष्य ते । मन्त्रयाञ्चक्रिरे नूनं ग्रहिलौ राज-मन्त्रिणौ ॥६६॥

अस्मद्विलक्षणाचाराविमकावपसार्य तत् । अपरौ स्थापयिष्यामः स्वोचितौ राज-मन्त्रिणौ ॥६७॥

मन्त्री ज्ञात्वेति तन्मन्त्रं नृपायाऽऽख्यन्नृपोऽवदत् । आत्मरक्षा कथं कार्या तेभ्यो वृन्दं हि राजवत् ॥६८॥

मन्त्र्यूचे ग्रहिलीभूय स्थातव्यं ग्रहिलैः सह । त्राणोपायो न कोऽप्यन्य इदं हि समयोचितम् ॥६९॥

कृत्रिमं ग्रहिलीभूय ततस्तौ राज-मन्त्रिणौ । तेषां मध्ये ववृताते[3] रक्षन्तौ निजसम्पदम् ॥७०॥

ततः सुसमये जाते शुभवृष्टौ नवोदके । पीते सर्वेऽभवन् स्वस्था मूलप्रकृतिधारिणः ॥७१॥

एवं च दुःषमाकाले गीतार्था लिङ्गिभिः सह । सदृशीभूय वत्स्यन्ति भाविस्वसमयेच्छवः ॥७२॥

इति श्रुत्वा स्वप्नफलं **पुण्यपालो** महामनाः । प्रबुद्धः प्राव्रजत्तत्र क्रमान्मोक्षमियाय च ॥७३॥

॥भगवन्तं प्रणम्याऽथ गणभृद् **गौतमो**ऽभ्यधात् । तृतीयारकपर्यन्ते भगवा**नृषभो**[4]ऽभवत् ॥७४॥

त्रयोविंशतिरर्हन्तस्तुरीयारे**ऽजिता**दयः। अभवन्नवसर्पिण्यां यावद्यूयं जगद्गुरो ! ॥७५॥

अतः परं पञ्चमारे **दुःषमा**नामनि प्रभो ! । यद्भविष्यति तच्छंस प्रसीद परमेश्वर ! ॥७६॥

॥स्वाम्याख्यान्मम निर्वाणादतीतैर्वत्सरैस्त्रिभिः । सार्धाष्टमाससहितैः पञ्चमाऽरः[5] प्रवेक्ष्यति ॥७७॥

मन्निर्वाणाद् गतेष्वब्दशतेष्वेकोनविंशतौ । चतुर्दशाब्द्यां च म्लेच्छकुले चैत्राष्टमीदिने ॥७८॥

विष्टौ भावी नृपः **कल्की** स **रुद्रो**ऽथ **चतुर्मुखः** । नामत्रयेण विख्यातः **पाटलीपुत्रपत्तने** ॥७९॥

तदा च **मथुरा**पुर्यामकस्माद् **राम-कृष्ण**योः । निपतिष्यत्यायतनं वाताहतजरद्रुवत् ॥८०॥

---

१. **अकल्प्यान्त०** खं. ३ । २. अग्रहिलोपि ग्रहिलः—ग्रहग्रस्त इव । ३. **ननृताते** खं. ३ । ४. **०वान् वृषभो०** खं. १ । ५. **पञ्चमारः** मु., नू. मु. ।

क्रोधमानमायालोभाः सदा काष्ठे घुणा इव । नैसर्गिका भविष्यन्ति तस्मिन् क्रूरताशये ॥८१॥

चौरा[1] राजविरोधो राड्भयं गन्धरसक्षयः । दुर्भिक्षमीत्यवृष्टी च भविष्यन्ति तदा खलु ॥८२॥

कुमारोऽष्टादशाब्दानि तावन्त्येव च डामरी[2] । ततः परं प्रचण्डात्मा राजा **कल्की** भविष्यति ॥८३॥

।[नगरे पर्यटंस्तत्र पञ्च स्तूपान्निरीक्ष्य सः । परिप्रक्ष्यति पार्श्वस्थान् केनैते कारिता इति ? ॥८४॥

कथयिष्यन्ति तेऽप्येवं पुराऽऽसीद्विश्वविश्रुतः । **नन्दो** नाम क्षितिपतिर्धनैर्धनदसन्निभः ॥८५॥

हिरण्यमस्ति स्तूपेषु तेनेह निहितं बहु । नाऽऽदातुं तत् क्षमः कोपि बभूव पृथिवीपतिः ॥८६॥

कल्किराजस्तदाकर्ण्य भूरिलोभो निसर्गतः । खानयिष्यति तान् स्तूपान् हिरण्यं च ग्रहीष्यति ॥८७॥

सर्वतोऽपि पुरं तच्च सोऽर्थार्थी खानयिष्यति । अखिलांश्च महीपालांस्तृणवद् गणयिष्यति ॥८८॥

।[**कल्कि**ना खान्यमानायास्तदा च स्वपुरावनेः । नाम्ना **लवणदेवी** गौरुत्थास्यति शिलामयी ॥८९॥

चतुष्पथेऽवस्थिता सा भिक्षार्थमटतो मुनीन् । तत्प्रातिहार्याच्छृङ्गाग्रभागेणाऽऽघट्टयिष्यति ॥९०॥

स्थविराश्च वदिष्यन्ति भाविनं सूचयत्यसौ । जलोपसर्गमत्यन्तं तत् क्वापि व्रजताऽन्यतः ॥९१॥

श्रुत्वा तत् केऽपि यास्यन्ति विहारेण महर्षयः । अन्ये तु भक्तवस्त्रादिलुब्धा वक्ष्यन्त्यदः खलु ॥९२॥

कालात् कर्मवशाद् भावि शुभं वा यदि वाऽशुभम् । कस्तन्निषेधितुमलम्भूष्णुर्जिष्णुरपि[3] स्वयम् ? ॥९३॥

।[ततः पाखण्डिनः सर्वान् **कल्की** याचिष्यते करम् । तं च तस्मै प्रदास्यन्ति ते सारम्भपरिग्रहाः ॥९४॥

अन्यैः पाखण्डिभिर्दत्तः करो यूयं न दत्थ किम् ? । इति ब्रुवाणो लुब्धात्मा स साधूनपि रोत्स्यते[4] ॥९५॥

साधवस्तं वदिष्यन्ति राजन् ! वयमकिञ्चनाः । भिक्षाभुजो धर्मलाभं विना किं दद्महे तव ? ॥९६॥

पुराणेषूक्तमस्त्येवं ब्रह्मनिष्ठांस्तपोधनान् । रक्षंस्तत्पुण्यषष्ठांशभाग् भवेदवनीपतिः ॥९७॥

अस्माद् दुष्कर्मणस्तस्माद्विरमाऽवनिशासन ! । व्यवसायोऽशुभायाऽयं पुरे राष्ट्रे च सर्वथा ॥९८॥

एवं मुनिवचः श्रुत्वा **कल्की** कोपिष्यति द्रुतम् । उद्भृकुटिः करालास्यः कृतान्त इव भीषणः ॥९९॥

किमरे ! मर्तुकामोऽसि मर्त्याधम ! मुनीनपि । याचसेऽर्थं वक्ष्यतीति ततस्तं पुरदेवता ॥१००॥

देवतावचसा तेन सिंहनादेन दन्तिवत् । भीतः **कल्की** नतिपूर्वं तान् साधून् क्षमयिष्यति ॥१०१॥

।[भविष्यन्ति च भूयांसस्तदोत्पाता भयङ्कराः । अन्वहं **कल्कि**राजस्य नगरक्षयसूचकाः ॥१०२॥

अहोरात्रान् सप्तदश वर्षिष्यत्यथ वारिदः । **गङ्गा**प्रवाहश्चोद्वृत्य[5] तत्पुरं प्लावयिष्यति ॥१०३॥

तत्राऽऽचार्यः प्रातिपदः कोऽपि सङ्घजनोऽपि च । पूर्लोकः कोऽपि **कल्की** च स्थास्यन्ति स्थलमूर्धनि ॥१०४॥

गङ्गाप्रवाहपयसा परितोऽपि प्रसारिणा । यास्यन्ति निधनं सद्यो बहवः पुरवासिनः ॥१०५॥

।[जलोपसर्गे विरते **नन्द**द्रव्येण तेन तु । **कल्कि**राजः पुनरपि करिष्यति नवं पुरम् ॥१०६॥

भविष्यन्त्यायतनानि विहरिष्यन्ति साधवः । वर्षिष्यति च कालेऽब्दः सस्यनिष्पत्तिकारणम् ॥१०७॥

द्रम्मेण[6] कुम्भलाभेऽपि सस्यं न क्रेष्यते जनः । पञ्चाशदब्दीमेवं च सुभिक्षं भावि **कल्कि**नि ॥१०८॥

।[आसन्नमृत्युर्भूयोऽपि **कल्की** पाखण्डिनोऽखिलान् । त्याजयिष्यति लिङ्गानि व्युपद्रोष्यति चोच्चकैः ॥१०९॥

१. **चौरराज०** मु. । २. उपद्रवकारी । ३. ईश्वरः । ४. **रोत्स्यति** खं. ३ । ५. **०श्चोद्धृत्य** मु., नू. मु. । ६. एकेन द्रम्मेण कुम्भमितसस्यलाभेऽपि ।

ससङ्घं च प्रातिपदं न्यस्य गोवाटके तदा । याचिष्यते स भिक्षायाः षष्ठं भागं दुराशयः ॥११०॥
सङ्घः शक्राऽऽराधनाय कायोत्सर्गं करिष्यति । शासनदेव्यो वक्ष्यन्ति **कल्किन्** ! क्षेमाय न ह्यदः ॥१११॥
सङ्घस्य कायोत्सर्गानुभावेन चलितासनः । वृद्धद्विजवपुर्भूत्वा शक्रस्तत्राऽऽगमिष्यति ॥११२॥
महासिंहासनासीनं **कल्कि**नं पर्षदि स्थितम् । शक्रो वक्ष्यति किं न्वेते निरुद्धाः साधवस्त्वया ? ॥११३॥
कल्की भाषिष्यते शक्रं मत्पुरे निवसन्त्यमी । न मे करं तु यच्छन्ति भिक्षाषष्ठांशमप्यहो ! ॥११४॥
पाखण्डाः करदाः सर्वे ममाऽभूवन्नमी तु न । दुर्गवीव बलाद्दोग्धुं निरुद्धास्तेन वाटके ॥११५॥
तं जल्पिष्यति शक्रोऽपि नैतेषामस्ति किञ्चन । भिक्षांशमपि दास्यन्ति न कस्यापि कदाऽप्यमी ॥११६॥
भिक्षुभ्यो याचमानस्त्वं भिक्षांशं लज्जसे न किम् ? । तन्मुञ्चाऽमूनन्यथा ते भाव्यनर्थो महान् खलु ॥११७॥
कुप्यन्निति गिरा **कल्की** वदिष्यत्यररे भटाः ! । कण्ठे धृत्वा द्विजममुमपसारयत द्रुतम् ॥११८॥
इत्युक्ते **कल्किनं** कल्कपर्वतं[1] पाकशासनः । चपेटाताडनात् सद्यो भस्मराशीकरिष्यति ॥११९॥
षडशीतिं वत्सराणामायुः सम्पूर्य **कल्कि**राट् । नारको नरकावन्यां दुरन्तायां भविष्यति ॥१२०॥
अनुशिष्याऽऽर्हतं धर्मं **दत्ता**ख्यं **कल्कि**नः सुतम् । राज्ये निवेश्य वन्दित्वा सङ्घं शक्रो गमिष्यति ॥१२१॥
पितुः पापफलं घोरं शक्रशिक्षां च संस्मरन् । **दत्तः** करिष्यति महीमर्हच्चैत्यविभूषिताम् ॥१२२॥
¶पञ्चमारकपर्यन्तं यावदेवमतः परम् । प्रवृत्तिर्जिनधर्मस्य भविष्यति निरन्तरा ॥१२३॥
इदं हि **भरतक्षेत्रं** ग्रामाकरपुराऽऽकुलम् । धनधान्याऽऽचितमर्हत्कालेऽभूत् स्वर्गसन्निभम् ॥१२४॥
ग्रामा नगरवत् स्वर्गसमानि नगराणि च । कुटुम्बिनो नृपसमा नृपा वैश्रवणोपमाः ॥१२५॥
आचार्याश्चन्द्रमस्तुल्याः पितरो देवतासमाः । श्वश्र्वश्च जननीतुल्याः श्वशुराः पितृसन्निभाः ॥१२६॥
सत्यशौचपरो धर्माऽधर्मज्ञो विनयप्रियः । गुरुदेवार्चकः स्वस्त्रीसन्तुष्टश्च तदा जनः ॥१२७॥
अर्घति स्म च विज्ञानं विद्या शीलं कुलं तथा । परचक्रेतिदस्युभ्योऽभून्न[2] भीर्न करो नवः ॥१२८॥
अर्हद्भक्ताश्च राजानोऽवगीताश्च[3] कुतीर्थिकाः । बभूवुरुपसर्गादीन्याश्चर्याणि दशापि च ॥१२९॥
¶अतः परं **दुःषमायां** कषायैर्लुप्तधर्मधीः । भावी लोकोऽपमर्यादोऽत्युदकक्षेत्रभूरिव ॥१३०॥
यथा यथा यास्यति च कालो लोकस्तथा तथा । कुतीर्थिमोहितमतिर्भाव्यहिंसादिवर्जितः ॥१३१॥
ग्रामाः श्मशानवत् प्रेतलोकवन्नगराणि च । कुटुम्बिनश्चेटसमा यमदण्डसमा नृपाः ॥१३२॥
लुब्धा नृपतयो भृत्यान् ग्रहीष्यन्ति धनं निजान् । तद्भृत्याश्च जनमिति मात्स्यो न्यायः प्रवर्त्स्यते[4] ॥१३३॥
येऽन्त्यास्ते भाविनो मध्ये ये मध्यास्तेऽन्तिमाः क्रमात् । देशाश्च दोलायिष्यन्ते नावोऽसितपटा इव ॥१३४॥
चौर्याच्चौराः पीडयिष्यन्त्युर्वीं भूपाः करेण तु । श्रेण्यो भूतग्रहप्राया लञ्चालुब्धा नियोगिनः[5] ॥१३५॥
भावी विरोधी[6] स्वजने जनः स्वार्थैकतत्परः । परार्थविमुखः सत्य-लज्जा-दाक्षिण्यवर्जितः ॥१३६॥
गुरूनाराधयिष्यन्ति शिष्याः शिष्येषु तेऽपि हि । श्रुतज्ञानोपदेशं न प्रदास्यन्ति कथञ्चन ॥१३७॥
एवं गुरुकुलवासः क्रमादपगमिष्यति । मन्दा धीर्भाविनी धर्मे बहुसत्त्वाऽऽकुला च भूः ॥१३८॥
न साक्षाद्भाविनो देवा विमंस्यन्ते सुताः पितॄन् । सर्पीभूताः स्नुषाः श्वश्रूः[7] कालरात्रिसमाः पुनः ॥१३९॥

१. कल्कोऽसारः पदार्थस्तस्य पर्वतम् । २. ईतिः–उपद्रवः । ३. निन्दिताः । ४. **प्रवर्त्स्यति** खं. १ विना, मु. नू. मु. । ५. अधिकारिणो 'लांच' लुब्धाः । ६. **विरोधः** नू. मु. । ७. **श्वश्रुः** नू. मु. । पुत्रवध्वः सर्पतुल्याः श्वश्रूर्विमंस्यन्ते इत्यर्थः ।

दृग्विकारैः स्मितैर्जल्पैर्विलासैरपरैरपि । वेश्यामनुकरिष्यन्ति त्यक्तलज्जाः कुलस्त्रियः ॥१४०॥

श्रावकश्राविकाहानिश्चतुर्धा धर्मसंक्षयः । साधूनामथ साध्वीनां पर्वस्वप्यनिमन्त्रणम् ॥१४१॥

कूटतुला कूटमानं शाठ्यं धर्मेऽपि भावि च । सन्तो दुःस्थी[1]भविष्यन्ति सुस्थाः स्थास्यन्ति दुर्जनाः ॥१४२॥

मणि-मन्त्रौ-षधी-तन्त्रविज्ञानानां धनायुषाम् । फल-पुष्प-रसानां च रूपस्य वपुरुन्नतेः ॥१४३॥

धर्माणां शुभभावानां चान्येषां पञ्चमे ह्यरे[2] । हानिर्भविष्यति ततोऽप्यरे षष्ठेऽधिकं खलु ॥१४४॥

क्रमादेवं क्षीयमाणपुण्ये काले प्रसर्पति । धर्मे धीर्भाविनी यस्य सफलं तस्य जीवितम् ॥१४५॥

¶[आचार्यो **दुःप्रसहाख्यः फल्गुश्री**रिति साध्व्यपि । श्रावको **नायिलो**[3] नाम **सत्यश्री**श्राविका पुनः ॥१४६॥

विमलवाहन इति राण्मन्त्री **सुमुखा**भिधः । अपश्चिमा भाविनोऽमी **दुःषमायां** हि **भारते** ॥१४७॥

रत्निद्वयप्रमाणाङ्गा विंशत्यब्दायुषश्च ते । तपो **दुष्प्रसहा**दीनां चतुर्णां षष्ठमुत्[4]कटम् ॥१४८॥

दशवैकालिकभृद्यः स चतुर्दश[5]पूर्विवत् । प्रबोधयिष्यति सङ्घं तीर्थं **दुष्प्रसहा**वधि ॥१४९॥

ततोऽर्वाग् वर्त्स्यते[6] धर्मो धर्मो नास्तीति यः पुनः । वदिष्यति स सङ्घेन कर्तव्यः सङ्घतो बहिः ॥१५०॥

द्वादशाब्दीं गृहे नीत्वाऽष्टाब्दीं **दुष्प्रसहो** व्रते । पर्यन्तेऽष्टमभक्तेन **सौधर्मं** कल्पमेष्यति ॥१५१॥

पूर्वाह्णेऽथ चरित्रस्य[7] समुच्छेदो भविष्यति । मध्याह्ने राजधर्मस्याऽपराह्ने जातवेदसः[8] ॥१५२॥

इत्थं च **दुःषमा** वर्षसहस्राण्येकविंशतिः । **एकान्तदुःषमा**कालोऽप्येवंमानो भविष्यति ॥१५३॥

¶[धर्मतत्त्वे प्रणष्टे[9]ऽथ हाहाभूतो भविष्यति । पशुवन्मातृपुत्रादिव्यवस्थावर्जितो जनः ॥१५४॥

परुषाः पांशुभूयांसोऽनिष्टा वास्यन्ति वायवः । दिशश्च धूमायिष्यन्ति भीषणाश्च दिवानिशम् ॥१५५॥

इन्दुः स्रक्ष्यत्यतिशीतं तप्स्यत्यत्युष्णमर्यमा । अतिशीतोष्णाभिहतो लोकः क्लेशमवाप्स्यति ॥१५६॥

तदा च विरसा मेघाः क्षारमेघाऽम्लमेघकाः । विषा-ग्न्य-शनिमेघाश्च वर्षिष्यन्त्यात्मसन्निभम् ॥१५७॥

येन भावी कासः श्वासः शूलं कुष्ठं जलोदरम् । ज्वरः शिरोऽर्तिरन्येऽपि मनुष्याणां महाऽऽमयाः ॥१५८॥

दुःखं स्थास्यन्ति तिर्यञ्चो जल-स्थल-खचारिणः । भावी क्षेत्र-वना-राम-लता-तरु-तृणक्षयः ॥१५९॥

वैताढ्य-ऋषभकूट[10]-गङ्गा-सिन्धूर्विमुच्य च । समीभविष्यत्यखिलं गिरिगर्ताऽऽपगादिकम् ॥१६०॥

अङ्गारमर्मराभा भूर्भस्मरूपा भविष्यति । कदाचिद् धूलिबहला कदाचित् सान्द्रकर्दमा ॥१६१॥

रत्निमानाः[11] परुषाङ्गा[12] दुर्वर्णा निष्ठुरोक्तयः । रोगार्ताः क्रोधना उच्चघाटा[13]श्चिपिटनासिकाः ॥१६२॥

निर्लज्जा वस्त्ररहिता भविष्यन्ति नराः स्त्रियः । आयुर्विंशतिरब्दानि नृणां स्त्रीणां तु षोडश ॥१६३॥

गर्भं वक्ष्यति षड्वर्षा स्त्री दुःखप्रसवा तदा । स्थविरा षोडशाब्दा च भूयिष्ठसुत-नप्तृका ॥१६४॥

भाविनो बिलवासाश्च गिरौ **वैताढ्य**नामनि । द्वासप्ततिर्नद्युभयतटभूषु बिलानि तु ॥१६५॥

कूले कूले कूलिनीनां बिलानि नव तत्र च । तिर्यञ्चस्तु भविष्यन्ति बीजमात्रतयैव हि ॥१६६॥

---

१. **दुःस्थी०** मु., नू. मु. । २. अरः कालविशेषः । ३. **नागिलो०** मु. । **नायलो०** खं. ३ । ४. **०मुत्तमम्** मु. । ५. **०पूर्ववित्** खं. ४ विना, मु., नू. मु. । ६. **वर्त्स्यति** खं. १ विना मु., नू. मु. । ७. **चारित्र०** मु. । ८. अग्नेः । ९. **प्रनष्टे०** खं. ३-४ । १०. **०कूटौ गङ्गासिन्धू वि०** खं. ४ । ११. **०मान०** खं. ३ विना, मु., नू. मु. । १२. **०पुरुषा०** खं. ३-४ विना, मु., नू. मु. । १३. घाटा कृकाटिका, ग्रीवा-मस्तकमध्यभागः ।

पललाहारनिरता नृशंसा निर्विवेकका: । तदानीं च भविष्यन्ति मनुष्याद्या अशेषत: ॥१६७॥

तदा रथपथमात्रं **गङ्गा-सिन्धु**नदीजलम् । प्रवे[1]क्ष्यति चलन्मत्स्य-कच्छपादिभिराचि[2]तम् ॥१६८॥

तत्रैत्य निशि मत्स्यादीन् कृष्ट्वा मोक्ष्यन्ति च स्थले । दिवा सूर्यत्विषा पक्वान् खादिष्यन्ति निशाऽन्तरे ॥१६९॥

एवं सदाऽपि भोक्ष्यन्ते यद्दध्यादि तदा न हि । न पुष्पं न फलं नान्नं न च शय्याऽऽसनादिकम् ॥१७०॥

¶**भरतैरवते**ष्वेवं दशस्वपि हि **दु:षमा** । तथा**ऽतिदु:षमा**ऽप्येकविंशत्यब्दसहस्रिका ॥१७१॥

अरौ या**ववसर्पिण्या**मन्त्योपान्त्यावुभौ च तौ । **उत्सर्पिण्यां** स्वकीयानुभावावाद्यद्वितीयकौ ॥१७२॥

¶**उत्सर्पिण्यां दु:षमदु:षमा**न्तसमयेऽम्बुदा: । भाविन: पञ्च सप्ताहवर्षिणस्ते पृथक् पृथक् ॥१७३॥

तत्राऽऽद्य: **पुष्करो** नाम महीं निर्वापयिष्यति । द्वितीय: **क्षीरमेघा**ख्यो धान्यान्युत्पादयिष्यति ॥१७४॥

तृतीयो **घृतमेघाख्य:** स्नेहं संजनयिष्यति । तुर्य**स्त्वमृतमेघा**ख्य ओषध्यादि करिष्यति ॥१७५॥

पृथ्व्यादीनां रसं कर्ता **रसमेघ**श्च पञ्चम: । पञ्चत्रिंशद्दिनां[3] वृष्टिर्भाविनी सौम्यदुर्दिना ॥१७६॥

द्रुमौ-षधि-लता-वल्ली-हरितादि निरीक्ष्य च । बिलेभ्यो नि:सरिष्यन्ति मुदिता बिलवासिन: ॥१७७॥

ते वक्ष्यन्ति **भरत**भूरभूत् पुष्पफलादिभृत् । भक्ष्यं नाऽत: परं मांसं त्याज्यो मांसादक[4]श्च य: ॥१७८॥

यथा यथैष्यति कालो वर्त्स्यन्ति हि तथा तथा । रूप-संहनना-ऽऽयूंषि धान्यादीनि च **भारते** ॥१७९॥

भविष्यन्ति सुखा वाता ऋतव: सलिलानि च । तिर्यञ्चश्च मनुष्याश्च गतरोगा: क्रमेण च ॥१८०॥

¶**दु:षमा**न्ते भविष्यन्ति मध्ये**प्राग्भरता**वनि । कुलकरा: सप्त तत्राऽऽदिमो **विमलवाहन:** ॥१८१॥

सुदामा सङ्गमश्चापि **सुपार्श्व**श्च चतुर्थक: । **दत्त**श्च **सुमुख**श्चैव **संमुचि**श्चेति ते क्रमात् ॥१८२॥

¶तत्र जातिस्मर: पूर्वो नाम्ना **विमलवाहन:** । निवेशयिष्यति ग्राम-पुरादीन् राज्यहेतवे ॥१८३॥

सङ्ग्रहीष्यति गोगजाऽश्वाद्यथ व्यञ्जयिष्यति । शिल्पानि व्यवहारं च लिपीश्च गणितादि[5] च ॥१८४॥

उत्पन्ने दुग्ध-दध्यादौ सस्येषु ज्वलनेऽपि च । हित[6]कारी स प्रजानां रन्धनाद्युपदेक्ष्यति ॥१८५॥

दु:षमायामतीतायां **शतद्वारे** महापुरे । **भद्रा**नाम्न्यां महादेव्यां **संमुचे:** पृथिवीपते: ॥१८६॥

नन्दन: **श्रेणिक**जीवो भविष्यत्यादितीर्थकृत् । **पद्मनाभा**भिधस्तुल्यो जन्ममानादिना मम ॥१८७॥

अत: परं पूर्ववच्च भविष्यन्ति जिनेश्वरा: । प्रातिलोम्येन पूर्वार्हत्समा: सर्वेऽप्यमी क्रमात् ॥१८८॥

तत्र **श्रेणिकराड्**जीव: **पद्मनाभो** जिनेश्वर: । **सुपार्श्व**जीवो भगवान् **शूरदेवो**[7] द्वितीयक: ॥१८९॥

तृतीय: **पोट्टिल**जीव: **सुपाश्वर्वो** जिनपुङ्गव: । जीवो **दृढायुष**स्तुर्यस्तीर्थनाथ: **स्वयंप्रभ**[8]: ॥१९०॥

कार्तिकस्य जीव: **सर्वानुभूति**रिति पञ्चम: । जीव: **शङ्ख**स्य षष्ठोऽर्हन् **देवश्रुतो**ऽभिधानत: ॥१९१॥

सप्तमो **नन्द**जीवस्तु जिनेन्द्र **उदयाह्वय:** । **सुनन्द**जीवोऽष्टमोऽर्हन् **पेढाल** इति नामत: ॥१९२॥

नवम: **केकसी**जीवो जिनेन्द्र: **पोट्टिला**भिध: । दशमो **रेयलि**[9]जीव: **शतकीर्ति**र्जिनेश्वर: ॥१९३॥

अर्हन् **सत्यकि**जीवश्चैकादश: **सुव्रता**भिध: । द्वादशो**ऽर्हन्नममा**ख्यो जीव: **कृष्णा**स्य शार्ङ्गिण: ॥१९४॥

१. **भविष्यति** खं. १ । २. व्याप्तम् । ३. **०द्दिनीं** मु., नू. मु. । ४. मांसभक्षक: । ५. **०तानि** खं. ३ । ६. **हितकामी** नू. मु. । ७. **सूरदेवो** खं. १-३ । ८. **०प्रभु:** मु., नू. मु. । ९. **रेवति०** नू. मु. टि. ।

बलदेवस्य जीवोऽर्हन्**निष्कषाय**स्त्रयोदशः । जिनेन्द्रो **रोहिणी**जीवो **निष्पुलाक**श्चतुर्दशः ॥१९५॥

निर्ममः सुलसाजीवो जिनः पञ्चदशः पुनः । षोडशो **रेवती**जीव**श्चित्रगुप्तो**ऽभिधानतः ॥१९६॥

गवालिजीवः **समाधि**र्नाम्ना सप्तदशो जिनः । जीवस्तु [1]**गार्गले**रष्टादशोऽर्हन् **संवरा**भिधः ॥१९७॥

[2]**द्वीपायन**जीवस्त्वेकोनविंशोऽर्हन् **यशोधरः** । **विजयो** विंशतितमः **कर्ण**जीवो जिनेश्वरः ॥१९८॥

एकविंशो जिनो **मल्लो** यः पुरा **नारदो**ऽभवत् । **अम्बड**स्य पुनर्जीवो द्वाविंशो **देव**तीर्थकृत् ॥१९९॥

त्रयोविंशो**ऽनन्तवीर्यो** जीवो **द्वारमद**स्य तु । **स्वाति**जीवश्चतुर्विंशो **भद्रकृ**न्नाम तीर्थकृत् ॥२००॥

¶**दीर्घदन्तो गूढदन्तः शुद्धदन्त**स्तृतीयकः । तथा **श्रीचन्द्रः श्रीभूतिः श्रीसोमः पद्म** इत्यपि ॥२०१॥

महापद्मो दशमाख्यस्तथा **विमल** इत्यपि । **विमलवाहनोऽरिष्टो** भाविनोऽमी च चक्रिणः ॥२०२॥ (युग्मम्)

नन्दिश्च नन्दिमित्रश्च तथा **सुन्दरबाहुकः** । **महाबाहुरतिबलो महाबल-बला**वपि ॥२०३॥

द्विपृष्ठश्च त्रिपृष्ठश्च नवाऽमी अर्धचक्रिणः । [3]चटत्प्रकर्षा रामाश्च तत्र प्रथमतो **बलः** ॥२०४॥

जयन्तोऽथा**ऽजितो धर्मः सुप्रभश्च सुदर्शनः** । **आनन्दो नन्दनः पद्म**स्तथा **संकर्षणो**ऽन्तिमः ॥२०५॥

प्रत्यर्धचक्रिणश्चैते **तिलको लोहजङ्घकः** । **वज्रजङ्घः केसरी** च **बलिः प्रह्लाद** इत्यपि ॥२०६॥

तथा**ऽपराजितो भीमः सुग्रीवो** नवमः पुनः । इत्यु**त्सर्पिण्यां** त्रिषष्टिः शलाकापुरुषा अमी ॥२०७॥

¶इत्युक्तवन्तं **श्रीवीरं सुधर्मा** गणभृद्वरः । पप्रच्छ **केवलादित्यः** किं कुत्रोच्छेदमेष्यति ? ॥२०८॥

स्वाम्यथाऽऽख्यन्मम मोक्षाद् गते काले कियत्यपि । **जम्बू**नाम्नस्तव शिष्यात् परं भावि न **केवलम्** ॥२०९॥

उच्छि[4]न्ने **केवले** भावी न **मनःपर्ययो**ऽपि हि । **पुलाकलब्धिश्च** [5]**तथाऽवधिश्च परमो** न हि ॥२१०॥

क्षपकोपशमश्रेण्यौ न च नाऽऽ**हारकं** वपुः । **जिनकल्पो** न हि न हि **संयमत्रितयं** तथा ॥२११॥

¶शिष्यः सेत्स्यति ते **जम्बूः** स चतुर्दशपूर्वभृत् । **जम्बू**शिष्यः **प्रभव**श्च भविता सर्वपूर्वभृत् ॥२१२॥

शय्यम्भवस्तु तच्छिष्यो द्वादशाङ्गी भविष्यति । **दशवैकालिक**ग्रन्थं स्त्रक्ष्यत्युद्धृत्य स श्रुतात् ॥२१३॥

तस्य शिष्यो **यशोभद्रो** भविता सर्वपूर्वभृत् । **सम्भूत-भद्रबाहू** च तच्छिष्यौ सर्वपूर्विणौ ॥२१४॥

स्थूलभद्रोऽथ **सम्भूता**न्तेवासी सर्वपूर्वभृत् । ततोऽन्तिमा चतुःपूर्वी व्युच्छेदमुपयास्यति ॥२१५॥

महागिरि-सुहस्त्याद्या वज्रान्ता दशपूर्विणः । ततः परं भविष्यन्ति तीर्थस्याऽस्य प्रवर्तकाः ॥२१६॥

एवमाख्याय समवसरणान्निर्ययौ प्रभुः । **हस्तिपाल**नरेन्द्रस्य [6]शुल्कशालां जगाम च ॥२१७॥

¶स्वामी तद्दिनयामिन्यां विदित्वा मोक्षमात्मनः । दध्यावहो **गौतम**स्य मयि स्नेहो निरत्ययः ॥२१८॥

स एव केवलज्ञान[7]प्रत्यूहोऽस्य महात्मनः । स च्छेद्य इति विज्ञाय निजगादेति **गौतमम्** ॥२१९॥

देवशर्मा द्विजो ग्रामे परस्मिन्नस्ति स त्वया । बोधं प्राप्स्यति तद्धेतोस्तत्र त्वं गच्छ **गौतम** ! ॥२२०॥

यथाऽऽदिशति मे स्वामीत्युदित्वा च प्रणम्य च । जगाम **गौतममुनि**स्तथा चक्रे प्रभोर्वचः ॥२२१॥

¶तदा च कार्तिकदर्शनिशायाः पश्चिमे क्षणे । **स्वातिऋक्षे** वर्तमाने कृतषष्ठो जगद्गुरुः ॥२२२॥

कल्या[8]णफलपाकानि पञ्चपञ्चाशतं तथा । तावन्त्यघविपाकानि जगावध्ययनानि तु ॥२२३॥

---

१. **मार्ग०** खं. १-३ । २. **द्वैपा०** खं. ३-४ । ३. वर्धमानोत्कर्षाः । ४. **उत्सन्ने** खं. ३ । **उत्सन्न०** खं. १ । ५. **नचावधि०** खं. १-४, नू. मु. । ६. **पण्यागारम्** । ७. केवलज्ञानप्राप्तौ विघ्नम् । ८. **कल्याणि० खं.** ४ ।

षट्त्रिंशतमप्रश्नव्याकरणान्यभिधाय च । **प्रधानं** नामाऽध्ययनं जगद्गुरुभावयत् ॥२२४॥

स्वामिनो मोक्षसमयं विज्ञायाऽऽसनकम्पतः । सुरासुरेन्द्रास्तत्रेयुः सर्वेऽपि सपरिच्छदाः ॥२२५॥

सहस्राक्षोऽश्रुपूर्णाक्षः प्रणम्याऽथ जगद्गुरुम् । विरचय्याऽञ्जलिं मूर्ध्नि ससंभ्रममदोऽवदत् ॥२२६॥

गर्भे जन्मनि दीक्षायां केवले च तव प्रभो ! । **हस्तोत्तरर्क्ष**मधुना तूद्[1]गन्ता **भस्मकग्रहः**[2] ॥२२७॥

विपद्यमानस्य जन्मऋक्षं क्रामन् स दुर्ग्रहः । बाधिष्यते[3] ते सन्तानं सहस्रे शरदामुभे ॥२२८॥[4]

प्रतिपालय तन्नाथ ! तस्य संक्रमणक्षणम् । स यथा त्वत्प्रभावेण विफलो भवति ग्रहः ॥२२९॥

कुस्वप्नाः कुशकुनानि[5] दुर्ग्रहा यान्ति शस्तताम् । अन्येषामपि सर्वेषां हृदि त्वां धारयन्ति ये ॥२३०॥

किं पुनर्यत्र साक्षात्त्वं स्वामिन् ! समवतिष्ठसे ? । प्रसीद तत् क्षणं तिष्ठ दुर्ग्रहोपशमोऽस्तु तत् ॥२३१॥

स्वाम्यथोचे न कोऽप्यायुः शक्र ! सन्धातुमीश्वरः । विदन्नपि वदस्येवं किं तीर्थप्रेममोहितः ? ॥२३२॥

प्रवर्तनाद् **दुःषमा**यास्तीर्थबाधा भविष्यति । भवितव्यताऽनुसाराद् **भस्मक**स्योदयोऽप्यभूत् ॥२३३॥

वज्रिणं बोधयित्वैवं सार्धषण्मासवर्जिताम् । त्रिंशदब्दीं केवलित्वे परिपाल्य जगद्गुरुः ॥२३४॥

पर्यङ्कासननिषण्णो योगे कायस्य बादरे । स्थितो वाङ्मनसयोगावरौत्सीदथ बादरौ ॥२३५॥

सूक्ष्मं च वपुषो योगमास्थाय परमेश्वरः । रुरोध बादरं काययोगं योगविचक्षणः ॥२३६॥

तौ च सूक्ष्मौ वाङ्मनसयोगावप्यरुणत् प्रभुः । इति सूक्ष्मक्रियं शुक्लध्यानं चक्रे तृतीयकम् ॥२३७॥

अपि सूक्ष्मं तनूयोगं[6] विनिरुध्य जगद्गुरुः । **समुच्छिन्नक्रियं** शुक्लध्यानं तुर्यं दधावथ ॥२३८॥

पञ्चह्रस्वाक्षरोच्चारमितकालेन तेन तु । ध्यानेन तुर्येण तुर्यपुमर्था[7]व्यभिचारिणा ॥२३९॥

एरण्डबीजवद् बन्धाभावादूर्ध्वगतिः प्रभुः । पथा स्वभावऋजुना मोक्षमेक उपाययौ ॥२४०॥ (युग्मम्)

नारकाणामपि तदा क्षणमेकमभूत् सुखम् । न ये सुखलवस्यापि कदाचिदपि भाजनम् ॥२४१॥

वत्सरोऽभूत्तदा **चन्द्रो** मासस्तु **प्रीतिवर्धनः** । **नन्दिवर्धनकः** पक्षो**ऽग्निवेशो** नाम वासरः ॥२४२॥

सोऽन्येन नाम्[8]**नोपशमो देवानन्दा** तु सा निशा । **नैर्ऋती**त्यन्यनाम्ना तु लवो**ऽर्च्य** इति संज्ञया ॥२४३॥

प्राणः **शुक्ला**भिधानश्च स्तोकः **सिद्धा**भिधानकः । **सर्वार्थसिद्धो** मुहूर्तो **नागा**ख्यं करणं पुनः ॥२४४॥

तदानीं च समुत्पन्ना नाम्ना[9] **कुन्थु**रनुद्धरा । अस्पन्दा सा न दृग्ग्राह्या स्पन्दमाना तु दृश्यते ॥२४५॥

संयमोऽतः परं भावी दुष्पाल इति चिन्तया । तां दृष्ट्वा साधवः साध्व्यो बहवोऽनशनं व्यधुः ॥२४६॥

निर्वाणे स्वामिनि ज्ञानदीपके द्रव्यदीपकान् । तदानीं रचयामासुः सर्वेऽपि पृथिवीभुजः ॥२४७॥

तदाप्रभृति लोकेऽपि पर्व **दीपोत्सवा**भिधम् । सर्वतो दीपकरणात् तस्यां रात्रौ प्रवर्तते ॥२४८॥

---

१. **तद्गन्ता** खं. ३-४, नु. मु. । २. **भास्म०** खं. ४ । ३. **०ष्यति** खं. ३ ।

४. श्लोक २२७-२८ स्थाने खं. १ प्रतावेवं श्लोकद्वयं दृश्यते —

"स्वर्गावतरणे गर्भसञ्चारे जन्मपर्वणि । दीक्षायां केवलज्ञाने पञ्चहस्तोत्तरप्रभोः ॥

संक्रामन् जन्मनक्षत्रं भवतो निवृ(र्वृ)तिक्षणैः । बाधिता तेऽन्वयं वर्षसहस्रे भस्मकग्रहः ॥"

५. **०नाश्च** खं. १ । ६. **सूक्ष्मतनु०** खं. १ । ७. तुर्यः पुमर्थो मोक्षस्तं न व्यभिचरति, तेन । ८. तस्य दिवसस्याऽपरं नाम उपशमः । ९. सूक्ष्मजन्तुविशेषः कुन्थुः । सा यदि स्थिरा स्यात्तदा द्रष्टुमुद्धर्तुं वा न शक्यते ।

जगद्गुरोर्वपुर्नत्वा बाष्पायितदृशः सुराः । अदूरे तस्थुरथ ते शोचन्तः स्वमनाथकम् ॥२४९॥

¶[शक्रोऽथ धैर्यमालब्य **नन्दना**दिवनाहृतैः । गोशीर्षचन्दनैधोभिरेकान्तेऽरचयच्चिताम् ॥२५०॥

क्षीरोदसागराम्भोभिर्वपुरस्नपयत् प्रभोः । विलिलेप च दिव्येनाऽङ्गरागेण स्वयं हरिः ॥२५१॥

आमोच्य वाससी दिव्ये शक्रः स्वामिवपुः स्वयम् । उद्दध्रे[1] नयनाम्भोभिर्भूयोऽपि स्नपयन्निव ॥२५२॥

विमानवरकल्पायां शिबिकायां प्रभोर्वपुः । **शक्रो** न्यधाद् दृश्यमानः सास्रदृग्भिः[2] सुरासुरैः ॥२५३॥

स्वामिशासनवन्मूर्ध्ना तां स्वामिशिबिकामथ । कथञ्चिद्रुद्धशोकः सन्नुद्दधार पुरन्दरः ॥२५४॥

ववृषुस्तत्र पुष्पाणि दिव्यानि त्रिदिवौकसः । व्याहरन्तो जय जयेत्युच्चकैर्बन्दिवृन्दवत् ॥२५५॥

सुरा स्वनयनाम्भोजपयोभिः पुनरुक्तया[3] । गन्धाम्बुवृष्ट्या परितः सिषिचुर्वसुधातलम् ॥२५६॥

जगुस्तारं च गन्धर्वा गन्धर्वा इव चाऽमराः । स्मारं स्मारं स्वामिगुणानुद्गृणन्तो मुहुर्मुहुः ॥२५७॥

मृदङ्ग-पणवादीनि वाद्यानि शतशो दृढम् । द्युसदस्ताडयामासुर्निजोरःस्थलवच्छुचा[4] ॥२५८॥

स्वामिनः शिबिकाऽग्रे च ननृतुः सुरयोषितः । स्खलच्चारीक्रमाः[5] शोकान्नर्तक्योऽभिनवा इव ॥२५९॥

दिव्यैर्दुकूलैर्हाराद्यैर्भूषणैः पुष्पदामभिः । आनर्चुः शिबिकां भर्तुश्चतुर्विधदिवौकसः ॥२६०॥

श्रावकाः श्राविकाश्चापि भक्तिशोकसमाकुलाः । विदधू रासकगीतं रुदितं च सहैव हि ॥२६१॥

तदा साधुषु साध्वीषु चात्यन्तं विदधे पदम् । शोकः कोकनदेष्वर्कात्यये[6] निद्रेव भूयसी ॥२६२॥

¶[ततश्चितायां निदधे स्वामिनोऽङ्गं पुरन्दरः । विदीर्यमाणहृदय इवाऽन्तः[7] शोकशङ्कुना ॥२६३॥

अग्नि**मग्निकुमाराश्च** चितामध्ये विचक्रिरे । तद्दीपनं विचक्रुश्च वायुं **वायुकुमारकाः** ॥२६४॥

गन्धधूपान् घृत-मधुकुम्भांश्च शतशोऽपरे । ज्वलन्त्यां तत्र चित्यायां चिक्षिपुस्त्रिदिवौकसः ॥२६५॥

मांसादिषु प्रदग्धेषु क्षीरोदादाहृतैर्जलैः । चितां विध्यापयामासुर्झगिति **स्तनिता**[8]**मराः** ॥२६६॥

¶[**शक्रेशाना**वूर्ध्वदंष्ट्रे दक्षिणादक्षिणे[9] ततः । अधोदंष्ट्रे तु **चमर-बली** जगृहतुः प्रभोः ॥२६७॥

इन्द्रास्त्वन्ये सुराश्चाऽन्यान् दन्तानस्थीनि च प्रभोः । जगृहुस्तच्चिताभस्म नरास्तु शिवकांक्षिणः ॥२६८॥

तस्याश्चितायाः स्थानेऽथ स्थानं कल्याणसम्पदाम् । अमरा रचयामासुः स्तूपं रत्नमयं परम् ॥२६९॥

निर्वाणमहमेवं[10] ते कृत्वा भर्तुः सुरा ययुः । **नन्दीश्वरे** विदधुश्चाष्टाह्निकां शाश्वतार्हताम् ॥२७०॥

गत्वा स्वः स्वविमानान्तर्माणवस्तम्भमूर्धसु । वृत्तवज्रमुद्गकेषु स्वामिदंष्ट्रा न्यधुः सुराः ॥२७१॥

¶[गार्हस्थ्ये त्रिंशदब्दी द्विचत्वारिंशत्समा व्रते । इति द्वासप्ततिर्वर्षाण्यायु**र्वीरप्रभो**रभूत् ॥२७२॥

श्रीपार्श्वनाथनिर्वाणात् सार्धे वर्षशतद्वये । गते **श्रीवीरनाथ**स्य निर्वाणं समजायत ॥२७३॥

¶[इतश्च **देवशर्माणं** बोधयित्वा निवृत्तवान् । शुश्राव **गौतमः** स्वामिनिर्वाणं सुरवार्तया ॥२७४॥

गौतमस्वाम्यथोत्ताम्यंश्चिन्तयामास चेतसि । एकस्याऽह्नः कृते भर्त्रा किमहं प्रेषितोऽस्मि हा !? ॥२७५॥

---

१. **उद्दधे** खं. ३ । २. **साश्रु०** मु. । ३. एका नयनाम्बुवृष्टिः, पुनश्च गन्धाम्बुवृष्टिरेवं पुनरुक्तया वृष्ट्या । **पुनरक्तया** मु., नू. मु. । ४. शोकेन निजं वक्षःस्थलमिव । ५. चारी नृत्यभङ्गिः, स्खलंश्चारीणां क्रमो यासां ताः सुराङ्गना नूतना नर्तक्य इव । ६. कमलेषु सूर्यास्तंगमनादिव । ७. **इवाऽऽन्तः** मु., नू. मु. । ८. मेघकुमारदेवाः । ९. दक्षिणा चाऽदक्षिणा—वामा च, ते । १०. **०महिमैवं** खं. १-४ ।

जगन्नाथमियत्कालं सेवित्वाऽन्ते न दृष्टवान् । अधन्यः सर्वथाऽस्म्येष धन्यास्ते तत्र ये स्थिताः ॥२७६॥

गौतम ! त्वं वज्रमयो वज्रादप्यधिकोऽसि वा । श्रुत्वाऽपि स्वामिनिर्वाणं शतधा यन्न दीर्यसे ॥२७७॥

यद्वाऽऽदितोऽपि भ्रान्तोऽहं यद्रागं रागवर्जिते । ममत्वं निर्ममे चास्मिन् कृतवानीदृशे प्रभौ ॥२७८॥

रागद्वेषप्रभृतयः किं चाऽमी भवहेतवः । हेतुना तेन च त्यक्तास्तेनापि परमेष्ठिना ॥२७९॥

ईदृशे निर्ममे नाथे ममत्वेन ममाऽप्यलम् । ममत्वं सममत्वेऽपि मुनीनां न हि युज्यते ॥२८०॥

एवं शुक्लध्यानपरः क्षपकश्रेणिभाक् क्षणात् । घातिकर्मक्षयात् प्राप **केवलं गौतमो** मुनिः ॥२८१॥

तत्र द्वादशवत्सरीं क्षितितले भव्यान् प्रबोध्योच्चकैः, स्वामीवाऽमलकेवलर्द्धिरमरैरभ्यर्चितो **गौतमः** ।

गत्वा **राजगृहे** पुरे क्षतभवोपग्राहिकर्मा प्रभु-र्भूत्वा मासमुपोषितः पदमगादक्षीणशर्मास्पदम् ॥२८२॥

मुक्ते तत्र च पञ्चमो गणधरो लब्ध्वा **सुधर्मप्रभु**-र्ज्ञानं पञ्चममन्वशाच्चिरतरं धर्मं जनान् क्ष्मातले ।

प्राप्तो **राजगृहा**भिधाननगरे निःशेषमप्यन्यदा, **जम्बू**स्वामिमुनेरधीनमनघं सङ्घं निजं निर्ममे ॥२८३॥

तस्मिन्नेव पुरे **सुधर्म**गणभृत् क्षीणाष्टकर्मा क्रमा-त्तुर्यध्यानधरोऽपुनर्भवमगादद्वैतसौख्यं पदम् ।

पश्चादन्तिमकेवली क्षितितले **श्रीवीर**मार्गाग्रणी-र्धर्मं भव्यजनान् प्रबोध्य सुचिरं **जम्बू**प्रभुश्चान्यदा ॥२८४॥

त्रैलोक्येऽपि हि सात्त्विकेष्वनवधेः प्राग्जन्ममोक्षावधि[१]

श्रीमद्**वीर**जिनेश्वरस्य चरितं को वक्तुमीशोऽखिलम् ? ॥

अस्ताघस्य तथापि हि प्रवचनाम्भोधेर्गृहीत्वा लवं

किञ्चित्कीर्तितमीदृशं ननु मया स्वान्योपकारेच्छया ॥२८५॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये दशमपर्वणि श्रीमहावीरनिर्वाणगमन-वर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

समाप्तं चेदं दशमं पर्व ॥

परिपूर्णमिदं त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितं महाकाव्यमिति ॥

——Kvk——

१. ०**वधेः** खं. १-२ ।

अथ प्रशस्तिः

शिष्यो **जम्बुम**हामुनेः **प्रभव** इत्यासीदमुष्यापि च
श्रीशय्यम्भव इत्यमुष्य च **यशोभद्रा**भिधानो मुनिः ॥

सम्भूतो मुनि**भद्रबाहु**रिति च द्वौ तस्य शिष्योत्तमौ
सम्भूतस्य च पादपद्ममधुलिट् **श्रीस्थूलभद्रा**ह्वयः ॥१॥

वंशक्रमागतचतुर्दशपूर्वरत्न-कोशस्य तस्य दशपूर्वधरो महर्षिः ।
नाम्ना **महागिरि**रिति स्थिरतागिरीन्द्रो, ज्येष्ठोऽन्तिषत्समजनिष्ट विशिष्टलब्धिः ॥२॥

शिष्योऽन्यो दशपूर्वभृन्मुनिवृषो, नाम्ना **सुहस्ती**त्यभू-
द्यत्पादाम्बुजसेवनात् समुदित-प्राज्यप्रबोधर्द्धिकः ॥

चक्रे **संप्रति**पार्थिवः प्रतिपुर-ग्रामाकरं **भारते**
ऽस्मिन्नर्द्धे जिनचैत्यमण्डितमिलापृष्ठं समन्तादपि ॥३॥

अजनि **सुस्थित-सुप्रतिबद्ध**[1] इत्यभिधयाऽऽर्य**सुहस्ति**महामुनेः ।
शमधनो दशपूर्वधरोऽन्तिष-द्भवमहातरुभञ्जनकुञ्जरः ॥४॥

महर्षिसंसेवितपादसन्निधेः, प्रचारभागालवणोदसागरम् ।
महान् गणः **कोटिक** इत्यभूत्ततो, **गङ्गा**प्रवाहो हिमवद्गिरेरिव ॥५॥

तस्मिन् गणे कतिपयेष्वपि यातवत्सु, साधूत्तमेषु चरमो दशपूर्वधारी ।
उद्दाम**तुम्बवन**पत्तनवज्रखानि-वज्रं महामुनिरजायत **वज्रसूरिः** ॥६॥

दुर्भिक्षे समुपस्थिते प्रलयवद्भीमत्वभाज्यन्यदा
भीतं न्यस्य महर्षिसङ्घमभितो विद्यावदातः पटे ॥

योऽभ्युद्धृत्य कराम्बुजेन नभसा पुर्यामनैषीन्**महा-
पुर्यां** मंक्षु सुभिक्षधामनि तपोधाम्नामसीम्नां निधिः ॥७॥

तस्मा**द्वज्रा**भिधा शाखाऽभूत् कोटिकग[2]णद्रुमे । **उच्चनागरिका**मुख्यशाखात्रितयसोदरा ॥८॥

तस्यां च **वज्र**शाखायां निलीनमुनिषट्पदः । पुष्पगुच्छायितो[3] गच्छ**श्चन्द्र** इत्याख्ययाऽभवत् ॥९॥

धर्मध्यानसुधासुधांशुरमलग्रन्थार्थरत्नाकरो, भव्याम्भोरुहभास्करः स्मरकरिप्रोन्माथकण्ठीरवः ॥
गच्छे तत्र बभूव संयमधनः कारुण्यराशि**र्यशो-भद्रः** सूरिरपूरि येन भुवनं शुभ्रैर्यशोभिर्निजैः ॥१०॥

श्रीमन्**नेमि**जिनेन्द्रपावितशिरस्यद्रौ स संलेखनां, कृत्वाऽऽदौ प्रतिपन्नवाननशनं प्रान्ते शुभध्यानभाक् ॥
तिष्ठन् शान्तमनास्त्रयोदशदिनान्याश्चर्यमुत्पादय-न्नुच्चैः पूर्वमहर्षिसंयमकथाः सत्यापयामासिवान् ॥११॥

श्रीमान्**प्रद्युम्नसूरिः** समजनि जनितानेकभव्यप्रबोध-
स्तच्छिष्यो विश्वविश्वप्रथितगुणगणः प्रावृडम्भोदवद् यः ॥

प्रीणाति स्माऽखिलक्ष्मां प्रवच[5]नजलधेरुद्धृतैरर्थनीरै-
रातत्य **स्थानका**[4]**नि** श्रुतिविषयसुधासारसध्र्यञ्चि विष्वक् ॥१२॥

---

१. **०बुद्ध** मु., नू. मु. । २. **०गुण०** खं. १ । ३. **०यिता** खं १-४ । ४. सप्ततिशतस्थानकप्रकरणाभिधग्रन्थप्रणेता । ५. **श्रुत०** खं. १ ।

सर्वग्रन्थरहस्यरत्नमुकुरः कल्याणवल्लीतरुः
कारुण्यामृतसागरः प्रवचनव्योमाङ्गणाहस्करः ॥
चारित्रादिकरत्नरोहणगिरिः क्ष्मां पावयन् धर्मराट्
सेनानी**र्गुणसेनसूरि**रभवच्छिष्यस्तदीयस्ततः ॥१३॥
शिष्यस्तस्य च तीर्थमेकमवनेः पावित्र्यकृज्जङ्गमं
स्याद्वादत्रिदशापगाहिमगिरिर्विश्वप्रबोधार्यमा ॥
कृत्वा **स्थानकवृत्ति-शान्तिचरिते** प्राप्तः प्रसिद्धिं परां
सूरिर्भूरितपःप्रभाववसतिः **श्रीदेवचन्द्रो**ऽभवत् ॥१४॥
आचार्यो हेमचन्द्रोऽभूत्तत्पादा[१]म्बुजषट्पदः । तत्प्रसादादधिगतज्ञानसम्पन्महोदयः ॥१५॥
जिष्णु**श्चेदि-दशार्ण-मालव-महाराष्ट्रा-ऽपरान्तं कुरून्**
सिन्धूनन्यतमांश्च दुर्गविषयान् दोर्वीर्यशक्त्या हरिः ॥
चौलुक्यः परमार्हतो विनयवान्, **श्रीमूलराजा**न्वयी ।
तं नत्वेति **कुमारपाल**पृथिवीपालोऽब्रवीदेकदा ॥१६॥
पा[२]पर्द्धि-द्यूत-मद्य-प्रभृति किमपि यन्नारकायुर्निमित्तं
तत्सर्वं निर्निमित्तोपकृतिकृतधियां प्राप्य युष्माकमाज्ञाम् ॥
स्वामिन्नुर्व्यां निषिद्धं धनमसुतमृतस्याऽथ मुक्तं तथाऽर्ह-
च्चैत्यैरुत्तंसिता भूरभवमिति समः **संप्रतेः** संप्रतीह ॥१७॥
अस्म[३]त्पूर्वज**सिद्धराज**नृपतेर्भक्तिस्पृशो याच्ञया, साङ्गं व्याकरणं [४]सुवृत्तिसुगमं चक्रुर्भवन्तः पुरा ॥
मद्धेतोरथ **योगशास्त्र**ममलं लोकाय च **द्व्याश्रय-छन्दो-ऽलङ्कृति-नामसङ्ग्रह**मुखान्यन्यानि शास्त्राण्यपि ॥१८॥
लोकोपकारकरणे स्वयमेव यूयं, सज्जाः स्थ यद्यपि तथाप्यहमर्थयेऽदः ।
मादृग्जनस्य परिबोधकृते **शलाका-पुंसां** प्रकाशयत वृत्तमपि **त्रिषष्टेः** ॥१९॥
तस्योपरोधादिति **हेमचन्द्रा-चार्यः शलाकापुरुषेतिवृत्तम्** ।
धर्मोपदेशैकफलप्रधानं, न्यवीविशच्चारुगिरां प्रपञ्चे ॥२०॥
जम्बूद्वीपारविन्दे **कनकगिरि**रसावश्नुते कर्णिकात्वं
यावद्यावच्च धत्ते जलनिधिरवनेरन्तरी[५]पत्वमुच्चैः ।
यावद्व्योमाध्वपान्थौ तरणि-शशधरौ भ्राम्यतस्तावदेतत्
काव्यं नाम्ना **शलाका-पुरुषचरित**मित्यस्तु जै[६]त्रं धरित्र्याम् ॥२१॥

इति प्रशस्तिः

——Kvk——

१. ०म्भोज० खं. ४ । २. मृगया । ३. **पूर्वं पूर्वज०** खं. २-३, मु., नू. मु. । ४. **सवृत्ति०** खं. १ । ५. **०रीयत्व०** मु., नू. मु. । ६. **जैनं** मु., नू. मु. ।

॥ प्रथमं परिशिष्टम् ॥

॥ श्लोकानामकारादिक्रमेणाऽनुक्रमः ॥

॥ दशमं पर्व ॥

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
ॐ भूर्भुवः स्वरित्यादि	११	४८६
अकम्पिता-ऽचलभ्रात्रोः	५	१७४
अकल्पान्तर्गतं कल्पा	१३	५३
अकाण्डताण्डवच्छेद-	११	४१०
अकार्याय प्रयुक्ता धि-	८	४१७
अकार्षीः साध्विदं वत्स	१०	१२९
अकार्षीर्दुष्करमिदं-	२	१४४
अकृतज्ञ उदासीनो	३	६७
अकृत्यं मद्गिराऽप्येवं	७	४२
अक्षये मे समुत्पन्ने	८	७७
अक्षीणसङ्ग्रहाम्भस्कौ	१३	६४
अखण्डसुण्डदन्ताभ्यां	४	२१४
अखण्डिताज्ञस्त्रिखण्डां	१२	४३३
अग्निभीरुरथो देवी	११	१७३
अग्निभूतिर्विमृश्यैवं	५	९८
अग्निमग्निकुमाराश्च	१३	२६४
अग्निमित्रा च तत्पत्नी	८	३२१
अग्रानीके तस्य चोभौ	९	२७
अग्रे च रक्षसैकेन	७	९९
अग्रे भुक्तं वालयित्वा	९	९२
अग्रेतनीव प्रतिमा	११	६१०
अग्रेऽपि भवतो भृत्यो-	२	१२७
अङ्के पर्यस्तिकां मूर्ध्नि	६	३३५
अङ्गभङ्गापदेशेन	४	२७५
अङ्गरागीचकाराऽङ्गे	८	४३६
अङ्गादङ्गात् सम्भवसि	१२	१३५
अङ्गारखातिकोपान्त-	१२	३००
अङ्गारमर्मराभा भू-	१३	१६१
अङ्गुलीदर्शनेनेव	४	५२९
अचलश्च त्रिपृष्टश्च	१	१७०
अचालितामेवमपि	९	२९७
अचिन्तयच्च गोशालो	३	६०१
अचिन्तयच्च पर्याप्तं	९	२१८
अचिन्तयच्च भगवान्	२	४६
अचिन्तयच्च सुलसा	६	७८
अचिन्तयच्चेत्यभयः	७	२०३
अजानता दुर्विनयो	३	२१७
अजिनोऽपि 'जिन'शब्द-	८	३५६
अज्ञानसेवितेनापि	१२	२७७
अज्ञानादमुचं वज्रं	४	४४८
अट्टहासस्वरेणापि	३	१२७
अतः परं दुःषमायां	१३	१३०
अतः परं पञ्चमारे	१३	७६
अतः परं पूर्ववच्च	१३	१८८
अतः परमिह तिष्ठ-	४	३१३
अतिभाराकर्षणेन	३	८४
अतिवाह्य व्यन्तरायु-	६	२८१
अतिवेलैः शीतरूक्षै-	९	२३५
अतिसारेण स ग्लानो	१२	३५८
अतीर्ष्यालुतया तासां	८	१९७
अतुच्छमुच्छलन्ति स्म	२	६३
अत्यद्भुतश्रियौ हल्ला-	१२	१९१
अत्यन्ततृषितः सोऽट-	९	११०
अत्यन्तमथितादब्धेः	८	३८७
अत्र मां किमविज्ञाय	३	२५४
अत्रान्तरे कुमारोऽपि	१२	११४
अत्रान्तरे च कोऽप्यागा-	१०	६६
अत्रान्तरे च प्रसन्न-	९	४८
अत्रान्तरे जगद्भर्तु-	९	२६२
अत्रान्तरे जिनेन्द्रेण	९	६२
अत्रान्तरे निशा जज्ञे	३	४६२
अत्रान्तरे परीक्षार्थं	९	१४७
अत्रान्तरे वीतभय-	११	६०७
अत्रान्तरे संगमकः	४	३०७
अत्राऽन्तरे सुराः सर्वे	१	२७३
अत्राऽन्तरेऽभयादिष्टै-	११	५८
अत्राऽस्थिसंचयोऽस्तीति	३	११३
अत्रैव मे चरन्त्वेते	३	१८
अत्रैवाऽर्ह्योऽस्मि नाऽन्यत्र	३	२१६
अथ कम्बल-शम्बला-	३	३४१
अथ गत्वा भद्रिकायां	३	६२५
अथ गोशालकः कोपा-	८	४०६
अथ ग्राम्यैरनुज्ञातो	३	११७
अथ ढक्को बभाषे तां	८	९६
अथ तं श्रेणिकोऽवोचद्-	६	३८५
अथ तत्र सुराश्चक्रु-	१३	१
अथ तन्निष्ठया हृष्टो-	११	१५७
अथ तांश्चमरोऽवोच-	४	३९९
अथ तानाग्रहपरान्	९	२४४
अथ तामूचिरे चौरा	४	८१
अथ तैश्चकितैर्मुक्तः	३	५८७
अथ दध्यौ जिनदासो	३	३१७
अथ दिक्षु प्रसन्नासु	२	४९
अथ द्रुतमुपेत्येन्द्रो	३	३६१
अथ नत्वा जगन्नाथं	३	१६४
अथ पप्रच्छ तं राजा	११	४३
अथ पुच्छच्छटाच्छोटैः	४	२२०
अथ प्रणम्य सर्वज्ञ-	८	२६२
अथ प्रहृष्टो गोभद्रः	१०	८१
अथ बाह्येऽरिसैन्याना-	११	१२१
अथ भव्यानुग्रहाय	८	१
अथ मातृष्वसेयेन	१२	३१
अथ मृत्युश्रियमिव	१२	३९१
अथ राजा समाह्वाय्य	४	५०९
अथ वाणिजकग्रामं	४	१४३
अथ विज्ञापयामास	९	१६३
अथ व्यावर्तमानस्य	३	२४३
अथ श्रावकरूपं त-	११	३७१
अथ श्रेणिकराजेन	११	१०७
अथ संजातवैराग्यो	६	२१
अथ संसारनिर्विण्णो	१	१८७
अथ सामानिकाः प्रोचु-	४	३९५
अथ साल-महासालौ	९	१६९
अथ सेचनकारूढौ	१२	१९०
अथ सोऽचिन्तयद्विप्रः	९	१०२
अथ स्वभावतो वृत्ति-	१३	१०
अथ स्वामी महावीरो	४	१
अथ स्वामी मुनीनूचे	८	४३०
अथ हल्लविहल्लाव-	१२	२९९
अथवाऽलं मन्दबुद्धि-	१३	२१
अथाऽक्रीडज्जलक्रीडा-	७	१
अथाऽगाद्विहरन् वीरः	३	५८१
अथाऽधिप्राणतं पुष्पो-	१	२६९
अथाऽनाभोगदोषेण	६	४२४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अथाऽन्वहं मुष्यमाणे	११	२६
अथाऽपरेद्युः सञ्जाते	१०	६०
अथाऽब्रवीदवसरः	८	३७८
अथाऽभयकुमारेण	११	२९३
अथाऽभयेन प्रद्योत-	११	२८५
अथाऽभाषिष्ट सिद्धार्थो	३	२०७
अथाऽभ्यस्यन् सदा धर्मं	१	२३
अथाऽष्टमतपःस्थस्य	१	२११
अथाऽस्य देवदेवस्य	१	२
अथाऽऽख्यत् कान्तदन्तांशु-	६	१७२
अथाऽऽख्यद् गौतमोऽस्तीह	९	११
अथाऽऽख्यद् भगवानत्र	८	५१४
अथाऽऽख्यद् भगवानेष	८	३६२
अथाऽऽख्यद् भगवान् धर्म-	८	१०४
अथाऽऽख्यद्भगवान् वीरो	८	१०
अथाऽऽगादचलभ्राता	५	१४७
अथाऽऽचचक्षे भगवा-	८	३९३
अथाऽऽचचक्षे भगवा-	८	१९२
अथाऽऽचचक्षे भगवान्	९	१३५
अथाऽऽचचक्षे भगवान्	३	१६३
अथाऽऽनन्दः प्रणम्याऽह्री	८	२४४
अथाऽऽययौ ग्रामजनो	३	२११
अथाऽऽर्द्रककुमारोऽपि	७	२००
अथाऽऽर्द्रककुमारोऽपि	७	२६०
अथेत्थं प्रेषयामास	११	१२३
अथेत्थमभयोऽवोच-	११	१५५
अथैवं सप्तमे मासि	२	४८
अथो बभाषे भगवान्	२	१३६
अथोचे गौतमस्त्वं भो !	८	७८
अथोचे प्रसरोऽपाच्य-	८	३७७
अथोचे भगवानेव-	९	६९
अथोचे भगवान् वीरो	८	८०
अथोचे श्रेणिकः स्वामि-	९	१३४
अथोचे श्रेणिको हर्ष-	१०	१७७
अथोचे स्वामिना नैष	८	२९५
अथोत्थाय जगन्नाथो	५	१८४
अथोत्थितायां सदसि	८	२८३
अथोदायनसैन्यानां	११	५६८
अथोदायिकुमारोऽपि	१२	१४०
अथोद्वोढुमढौकन्त	७	२७६
अदत्तं नाऽऽददीतार्थं	५	४४
अदापयद् ग्रहणकं	४	९२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अदूष्यं दूषयंस्तस्य	८	६७
अदेहस्य जगत्सर्गे	१३	६
अद्य यावदार्जयिष्यं	३	१६८
अद्याप्यप्राप्तराज्यो वा	३	३५०
अद्याऽभविष्यं चेत्तत्रा-	९	३६
अद्याऽवितथपुण्यस्य	६	१२५
अधस्तान्निजभूमित्वा-	४	४४१
अधावन् खादितुं गाव-	३	६०
अधिराजगृहं वीर-	८	३२७
अधिरुह्य ततो यानं	८	२६१
अधिसेहे श्रेणिकस्तां	१२	१२२
अधीतैकादशाङ्गौ तौ	८	२७
अधुना पातयामि त्वा-	४	४२५
अनन्तदुःखः संसारो	१३	२७
अनन्तदुःखसम्भारात्	६	३८०
अनर्थं भाविनं ज्ञात्वा	८	३९
अनर्थमूलं मूला च	४	६००
अनर्पयन्निमौ राज्य-	१२	२०७
अनवद्याशयैर्वैद्यैः	१२	४
अनात्तभिक्षः स्वाम्येवं	४	४८४
अनात्तभिक्षाश्चलिताः	१	१५
अनात्मज्ञः कथमरे	४	४३४
अनात्मज्ञः स उन्मत्त-	१२	४१८
अनादिभवसंरूढ-	४	२५२
अनाप्नुवन् वसतिम-	४	६५
अनार्यत्वमहापङ्क-	७	३५३
अनिच्छयाऽपि हि तदा	११	८५
अनित्यं स्त्रीधनाद्येतत्	१०	१४३
अनिमित्तद्वयाऽऽख्याता-	११	४२३
अनिषिद्धमनुज्ञातं	८	४०
अनुकूलैरुपसर्गैः	४	२४५
अनुगच्छन् शूलपाणिः	३	१६६
अनुगन्तुं संगमकं	४	३१८
अनुगौतममायातां	९	१७६
अनुशिष्य ततो दूतं	१२	२०४
अनुशिष्याऽऽर्हतं धर्मं	१३	१२१
अनुश्रोतः सरत्पर्ण-	१३	२०
अनुस्मरन्ती भृङ्गीव	६	१७६
अनेकदुःखनिलया-	४	४५५
अनेडमूका भूयासु-	६	३७१
अनेन भाषितेनाऽलं	३	५०४
अनेन व्याधिना मुक्त-	१	६५

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अन्तरन्तःपुरं गन्तुं	७	२६
अन्तरिक्षे महावृक्षां-	४	२३२
अन्तर्मुहूर्तान्निष्पन्नः	१	२७०
अन्तश्च त्रासितो विद्यु-	११	३६
अन्तेऽर्धमासानशनं	८	१००
अन्न-शाक-फलादीनां	१२	५९
अन्यच्च लोको मामादौ	३	५९०
अन्यत् सुरभिगन्धाढ्या-	८	२५१
अन्यत्तवोपसर्गैः स्यु-	३	५८९
अन्यत्तु स्वेच्छया वत्स	११	११
अन्यथा वस्त्रमध्यस्थं	८	१४१
अन्यदा गणभृद्देव-	११	२९४
अन्यदा च कृतस्नान-	११	४१५
अन्यदा च स्वपुत्राणां	६	९४
अन्यदा जातपुत्रा सा	६	३३२
अन्यदा तु प्रमादेन	१२	१७
अन्यदा त्वह्नि निर्णीते	६	२५०
अन्यदा नगरे कौमु-	७	१५५
अन्यदा नलिनवनो-	९	२०४
अन्यदा पावयन् पृथ्वीं	१२	४०५
अन्यदा प्रियमित्रेणा-	८	१९९
अन्यदा भायलोऽद्राक्षी-	११	५४२
अन्यदा वज्रशाखायां	१२	५३
अन्यदा विहरन् स्वामी	३	४९
अन्यदा श्रेणिकः प्रैषी-	७	१८१
अन्यदाऽस्थुरुपशान्त-	८	१९६
अन्यदाऽऽलानमुन्मूल्य	११	२२८
अन्यदोज्जयनीपुर्या-	११	११४
अन्यदोदायनो वीत-	१२	६
अन्यदोद्यापनिकयो-	११	२३२
अन्यद् रथादुत्तरणं	१	१४७
अन्यद् वपुरिदं ताव-	१	२५२
अन्यस्मिंश्च दिने हल्ल-	१२	१९६
अन्यस्मिन्नह्नि समव-	७	१२७
अन्येद्युः कटिकाहेतोः	३	२४२
अन्येद्युः परिणीता च	७	९२
अन्येद्युः पार्थिवो दध्यौ	७	४९
अन्येद्युः श्रीमहावीर-	१०	१५३
अन्येद्युरार्द्रकासूनु-	७	२३९
अन्येद्युरुद्यद्वैराग्या	८	१८३
अन्येद्युर्ज्वलिते दावे	६	३९६
अन्येद्युर्मौक्तिकादीनि	७	१९९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अन्येद्युर्विदिशां गत्वा	११	६०५
अन्येद्युश्च पुरे तस्मिन्	११	४९३
अन्येद्युश्चेतनां लब्ध्वा	८	४५१
अन्येऽरक्षन्नृपाः सिंहं	१	१३९
अन्यैः पाखण्डिभिर्दत्तः	१३	९५
अन्योऽन्यसत्त्वसंमर्द-	६	३९८
अन्वेष्यामि तमेवेति	३	६०४
अपनीय ततः पांशुं	४	१९३
अपरं क्षौमयुगलाद्	८	२५२
अपरं गन्धकाषाय्याः	८	२४९
अपरादेशयोर्नीचै-	६	३४०
अपराद्धमदोऽस्माभि-	३	१०८
अपरेद्युश्च सुज्येष्ठा-	६	१९७
अपरेऽपि हि कालाद्याः	६	३६१
अपश्यच्चाऽवधिदृशा	३	३६०
अपारितो महाभद्रा	४	१५२
अपि जन्मशतैर्यद्य-	१२	३९९
अपि दुश्चारिणी या स्या-	६	३०१
अपि धर्मपरा भूत्वा	१३	४९
अपि माषद्वयप्राप्तौ	११	५०९
अपि विष्णुप्रवादेन	९	२८४
अपि सूक्ष्मं तनूयोगं	१३	२३८
अपुत्रमृतपुंसां स	१२	६४
अपुनर्जन्मने जन्म	४	३५५
अपूजितेषु चैत्येषु	१२	६३
अपृच्छंश्चाऽऽतुरा ग्राम्या	३	९५
अपृच्छच्च महाभागे	६	२१३
अपृच्छच्च महामात्यान्	११	४६४
अपृच्छत् कूणिकः किं न	१२	४१३
अपृच्छदभयो भूयः	११	३२६
अपृच्छदभयो भूयः	१२	१
अप्यनादिमिथःसिद्ध-	५	१३५
अप्यन्येषां क्रमात् स्वामी	५	१७९
अप्यारम्भे कृतमिति	८	५३
अप्यूर्ध्वगतिमाप्नोति	५	४१
अप्येकं पृथिवीजीवं	८	५२४
अप्येकं शशकं त्रातुं	६	४०३
अप्येकदाऽऽचरितस्य	३	१४३
अप्येकभुजदण्डेन	४	१८२
अप्येकाक्षरमात्रं यः	८	६९
अप्येभिर्लक्षणैरेष	३	३५६
अप्रसन्नात् कथं प्राप्यं	९	२६६

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अप्रार्थितप्रार्थकोऽयं	४	३८९
अप्रीतिमत्परीहारा-	३	२१८
अप्सरोभिः सहैताभी	११	६०
अब्जाकरेष्वम्बुजानि	१३	४८
अब्धिकूले शैलपाद-	११	३४६
अभयः सभयस्ताते	७	२९
अभयं चाऽऽदिशन्नाम-	७	१६०
अभयं श्रेणिकः पुत्र-	६	१६८
अभयश्चाऽर्चयन्नित्यं	६	२३३
अभयश्चिन्तयन्नेवं	७	१६७
अभयस्य समाचख्यौ	७	२०२
अभयस्यैव मायेयं	११	१३३
अभयादुपरोधेन	६	२३६
अभयेनेति दम्पत्यो-	६	२७९
अभयो हि कुमारेषु	१२	१०९
अभयोऽथ समुत्थाय	११	१०३
अभयोऽपि परिज्ञाय	७	११५
अभयोऽपि भयादूचे	७	३८
अभयोऽपि महीपालं	७	१२६
अभयोऽपि श्रेणिकस्यो-	६	२८९
अभयोऽपि स्तम्भयोग्य-	७	५२
अभयोऽपि हि तत्रस्थः	६	२२९
अभयोऽपि हि तां पेटां	७	२३१
अभयोऽपि हि यद्यस्य	११	१०५
अभयोऽपि हि संकेत-	६	२४८
अभयोऽप्यच्छलं प्राथ्य	७	११८
अभयोऽप्यब्रवीदेवं	११	१७१
अभयोऽप्यभ्यधाद्देव !	७	४०
अभयोऽप्यभ्यधाद्देव !	७	१२२
अभयोऽभिदधे देव !	७	१६८
अभयोऽसज्जयदथ	११	५३
अभवत्पदसञ्चारं	३	२४९
अभविष्यत्त्वदाऽऽदेशो	७	४१
अभाङ्क्षीन्मङ्क्ष्वथ क्रुद्धः	६	३५३
अभाणयं च सर्वज्ञ-	८	४५७
अभाषताऽभयोऽप्येवं	११	२७२
अभिग्रहवशाद्भिक्षां	४	४८३
अभिग्रहान् गृहीत्वाऽमू-	३	७८
अभिग्रहो भगवता	४	५१२
अभिषेकजलं तत्तु	२	६८
अभूच्च कोशलापुर्यां	५	५७
अभूत् प्राशितमात्रैस्तै-	१२	३५७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अभूदवन्त्यामन्येद्यु-	११	२६६
अभूद् गृहपतिस्तस्यां	८	२६७
अभोजनस्य च व्यर्थ	११	४८१
अभ्यधाद्धायलोऽप्येव-	११	५५६
अभ्यापतन्तं तदिमं	१२	२३५
अभ्युत्तस्थौ जगन्नाथो	२	१३९
अभ्युत्तस्थौ सुलसा त-	९	३००
अभ्येत्य पितरस्तेषां	३	५३०
अमरीव भुवं प्राप्ता	६	१२
अमरैरसुरैर्यक्षै	४	१७५
अमात्यमूचे नृपति-	४	५०६
अमात्योऽप्यब्रवीद् मर्तु-	४	५०८
अमी शुक्लजरद्वस्त्रा	१	४१
अमी सामानिकाः शक्रं	४	४०२
अमुना ऋद्धिगर्वेण	१०	४६
अमूंस्त्वनागसः साधून्	८	४८५
अमूभ्यां तदलं द्वाभ्यां	८	५३३
अमोघस्यापि बाणस्य	१२	२८६
अमोचयच्च कुट्टिन्या	४	१०८
अमोदतोपसर्गैस्तैः	३	५५९
अमौलिं मां त्वमद्राक्षी-	११	४२२
अम्ब ! त्वमेव यं वेत्सि	१०	१०५
अम्बडश्च द्वितीयेऽह्नि	९	२८३
अम्बडोऽथ तृतीयेऽह्नि	९	२८५
अम्बरावतरन्मेघ-	७	१२९
अम्भोधिरिव गम्भीरो	३	३९
अम्लानाङ्गस्तथाप्यस्था-	४	५१५
अयं हि कर्मचण्डालः	४	३१०
अयं हि त्रिजगन्नाथो	३	३६५
अयं हि भगवान् वीर-	४	३४
अयंपुल ! निशायां ते	८	४४२
अयमत्राऽवसर्पिण्यां	८	४५४
अयमर्हन्महावीरो	४	४८६
अयमस्याऽपि देवस्य	४	३३७
अयाचत ततश्च द्वे	११	१३८
अयि देवार्य ! निर्याहि	३	११९
अयोनिगडबद्धांह्रि-	४	४७९
अरिष्टदर्शनेन द्राक्	११	४०९
अरुणाभे विमाने च	८	२९६
अरे रे ! कुत्र यासीति	३	३०१
अरे रे ! छद्मना छन्नः	३	४३६
अरौ यावदवसर्पिण्या-	१३	१७२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
अर्कतेज इवोलूको	४	४३१
अर्घति स्म च विज्ञानं	१३	२१८
अर्थक्रियाविधातृत्वं	८	५२
अर्थक्रियासाधकत्वं	८	६०
अर्थस्तु मोक्ष एवैको	१३	२६
अर्धभुक्ते कूणिके च	१२	१४५
अर्हज्जन्माभिषेकादा-	५	१४०
अर्हतः प्रतिमायां हि	११	३७६
अर्हत्सिद्धसाधुधर्मा-	१२	३९४
अर्हद्भक्ताश्च राजानो	१३	१२९
अर्हद्भक्त्यादिभिः स्थानै-	१	२२९
अर्हद्भट्टारकाः सर्वे	१२	२६७
अर्हद्भिर्भाषितो धर्मो	७	१४३
अर्हद्वाक्यान्यथाकार-	८	५२९
अर्हन् सत्यकिजीवश्चै-	१३	१९४
अर्हन्तः परसाहाय्या-	४	१८५
अर्हन्तमर्हच्चैत्यं वा	४	४३८
अर्हन्तमर्हदम्बां च	२	५४
अर्हन्तो नाऽन्यसाहाय्या-	४	३१२
अर्हन्तो मम शरणं	१	२५६
अर्हन्देवो गुरुः साधु-	१२	४३२
अलङ्कृताऽशेषदिक्क-	६	२
अलब्धप्रतिवाक् सिंह	३	४३३
अलोप्त्रः प्राप्त इत्येष	११	४२
अल्पं भूरि च यत् क्वापि	१	२३५
अवक्रयात्तवेश्मेव	१	२५४
अवदत् सुलसाऽप्येवं	९	२९६
अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा	२	१२०
अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा	४	१६९
अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा	१०	८५
अवन्तीशो नलगिरिं	११	२५३
अवन्दिष्टाऽर्हतां तत्र	९	१९५
अवश्यं चैष बोधार्ह	३	२४८
अवश्यमेव कर्तव्य-	११	८
अवसरः प्रसरश्च	८	३७२
अवाचयंश्च राज्ञोऽग्रे	१२	१७७
अवादिनि प्रभावेव-	४	६२३
अवादीदथ संवादो	८	३७९
अवादीदभयोऽप्येव-	७	७९
अवादीदार्द्रकेशोऽपि	७	२४०
अवाप्य पितुरादेशं	७	१९६
अवोचन्मन्त्रिणः स्वामिन्	११	४६५
अव्यक्तचैत्यस्याऽऽसन्ने	५	२
अशक्तैव वराकीयं	६	३२८
अशामि कुङ्कुमाम्भोभी	१०	१२
अशिवं महदन्येद्यु-	११	२६९
अशीतिधनुरुत्तुङ्गो	१	१२०
अशेषमण्डलाधीश-	४	२५३
अशेषमेतन्मुषितं	११	१०१
अशोकचन्द्रो राजैवं	१२	४२५
अशोकचन्द्रोऽपि पुरीं	१२	४०३
अशोकवनिकां गत्वा	६	२९९
अश्रद्धेयमिदं वाक्यं	८	५२६
अश्वग्रीवस्ततः शङ्कु-	१	१२४
अश्वग्रीवेण शिष्ट्वाऽन्यः	१	१३६
अश्वारूढाश्च पार्श्वेऽस्थुः	७	२५०
अष्टादशानां प्रत्येकं	१२	२२१
अष्टाविंशे जन्मतोऽब्दे	२	१५६
अष्टाष्टाकोट्यभ्यधिकं	८	२९२
अष्टोत्तरसहस्रेण	२	१०२
अष्टोत्तरार्हत्प्रतिमा-	१	२८१
अष्टौ निधानेऽष्टौ वृद्धा-	८	२८०
अष्टौ वर्षाण्यसावग्र-	७	१५०
अष्टौ सेनापतीनन्या-	१२	२४१
असंयतलुलत्केशै-	११	१३२
असंयतार्चा स्त्रीतीर्थं	८	३५३
असत्या स्वामिवाङ्मा मू-	४	७२
असम्बद्धविरुद्धानि	८	४३७
असाववशगो हस्ती	११	२२९
असावशकुनं भिक्षुः	४	६०४
असावस्यामवस्थायां	३	३५१
असिच्छिन्नैरुच्छलद्भि-	१२	२३१
असौ जगत्स्वामिशिष्या-	१०	१७९
असौ वराकी हसति	६	४२६
अस्ति दृष्टिविषोऽत्राऽहि-	११	१८१
अस्तीत्यभिदधे लोक	३	२०१
अस्त्येव जीवः स पुन-	५	७८
अस्त्येव सम्यगित्युक्ते	६	१७१
अस्त्विदानीमियं भूयः	११	१५९
अस्त्वेतदिति नाथेन	८	२१
अस्मत्कवलदुर्मत्ते-	६	३५१
अस्मदागमनोदन्तं	९	१२६
अस्मद्विलक्षणाचारा-	१३	६७
अस्मन्निर्वाणतो वर्ष-	१२	४५
अस्माद् दुष्कर्मणस्तस्मा-	१३	९८
अस्मान् प्रणम्य श्रुत्वा च	११	६१९
अस्मारयच्च तां भेकी-	३	२३४
अस्मासु चिरसंसर्गात्	९	२६०
अस्मिन्महाविमाने त्व-	११	५९
अस्य दुश्चरितं सर्वं	३	२१०
अस्य धर्मः कुतो येन	९	३१
अस्य भर्त्सोपहासादि	११	३०४
अस्य सर्वज्ञतादर्प-	५	७१
अस्या हि विदिशानद्या	११	५४६
अस्याः शब्देन भूपानां	६	१११
अस्याः संग्रहणविधा-	७	१६६
अस्याः स्वयं केशबन्धः	४	५५१
अस्यैव जम्बूद्वीपस्य	१	३
अहं तु जिनधर्मज्ञः	११	३७३
अहं तु पापोऽशुश्रूषु-	११	९२
अहं पूर्वभवेऽप्यज्ञो-	४	४५६
अहं हि जन्मतो नाथ !	३	४
अहिंसा-सूनृताऽस्तेय-	१२	३९८
अहो ! अपारः संसारः	५	३९
अहो ! च्छायैकातपत्र्य-	१२	१८५
अहो ! दानं सुदानं चे-	३	३८१
अहो ! निष्करुणो ग्रामः	३	९०
अहो ! पात्रमहो पात्र-	४	५७४
अहो ! पापोऽहमर्हन्तं	८	४५६
अहो ! बहुलशाखत्व-	१२	१८४
अहो ! रुचिरगात्रत्वं	१०	४४
अहो ! संयोजनौचित्यं	४	३९
अहो ! सौन्दर्यमद्वैत-	६	२१२
अहो आश्चर्यमेषा मे	७	१५२
अहो कथमनेनाऽहं	१	१५१
अहो कुलपतेः कोऽय-	३	६३
अहो दानं सुदानं चे-	४	३६१
अहो धन्याऽहमेवेति	४	५७९
अहो प्रसन्नचन्द्रस्य	९	३८
अहो भगवतो मूर्तिः	४	६२९
अहो शुभाशया सत्य-	७	९५
अहो स्कन्दकुमारोऽयं	४	३३५
अहोरात्रान् सप्तदश	१३	१०३
अहोऽमी साधवो धिग् धिङ्	१	६२
अहौ ! महासती सत्य-	७	१०२
अह्नाय तदयोभार-	४	२३९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
आकण्ठं परिभुक्तान्न-	९	१२२
आकर्ण्य तत्तु गोशालो-	३	३८२
आकर्ण्य तद्वचः साऽपि	९	३०५
आकर्ण्य श्रीमहावीर-	८	३३३
आकालमियमाज्ञा ते	९	२६८
आकाशदेवतावाच-	१२	३१७
आखण्डल इवाऽखण्ड-	६	१८५
आख्यञ्जनानां तद्गोपा-	३	२७४
आख्यद् गत्वा स तद्राज्ञे	१०	९५
आख्यद्धर्मं हरो भूत्वा	९	२८७
आख्याय सोऽपि हरिव-	४	३२८
आख्याहि सत्यतः केयं	८	१५३
आख्याहि सर्वथा तत्रः	३	२०६
आगच्छंश्चाऽहिमद्राक्षीः	३	१७४
आगच्छतश्च नाथस्य	४	३५४
आगच्छन्त्वन्तरास्थानं	११	२७०
आगता दस्यवस्ते च	८	२२३
आगत्य घृतगन्धेन	३	२७६
आगत्य चेल्लणां चोचे	६	३००
आगत्याऽनिलवेगेन	११	५६५
आगमाध्ययनस्येवा-	१	१२७
आगाच्च कूणिको यावत्	१२	१६८
आगाच्चतुर्ज्ञानधरः	१०	१२२
आगादथोपसमव-	१०	३६
आचख्यौ भगवान् षष्ठीं	१२	४११
आचचक्षे च सिद्धार्थो न	३	१९०
आचामाम्लादिभिरथ	६	६१
आचाराः सर्वधर्माणां	४	५१०
आचाराङ्गं सूत्रकृतं	५	१६६
आचार्यांश्चौरबुद्ध्या तान्	३	४६४
आचार्याश्चन्द्रमस्तुल्याः	१३	१२६
आचार्येभ्यः पञ्चविधा-	१	२६१
आचार्यो दुःप्रसहाख्यः	१३	१४६
आजन्माऽप्यपरित्यक्त-	१२	४०९
आजानुलम्बितभुजो	३	५८
आजीवकानां समयं	८	३२३
आजीवभक्तो दध्यौ स	८	३१०
आज्ञाधरस्तवाऽस्मीति	१	१९५
आत्तव्रते सत्यभये-	१२	१०४
आत्मन्यपि विसंवादि	८	५३२
आत्मन्येकान्तनित्ये स्या-	११	३१४
आत्मरक्षैरस्खलितो	४	४२१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
आत्मानं सोऽथ शैलाग्रा-	६	४२१
आत्मानमिव रक्षन्ति	३	७२
आत्मानुरूपगुर्वन्ते	११	१८७
आददानस्ततो द्रव्यं	११	४
आदाय कर्पराण्यादु-	३	४१८
आदाय चेल्लणां राजा	६	२५६
आदास्यते करेणैता-	६	१५८
आदास्यन्ते सुविहित-	१३	४१
आदित्यकरतापेन	४	११३
आदित्यकिरणास्पृष्ट-	११	४६९
आदिदेश च भद्रे त्वं	१२	३२३
आदिदेश विशामीशो-	१२	३३९
आदिदेशाथ सा दासीं	६	२९६
आदिपुंसे नमस्तुभ्यं	२	८६
आदिशेति च तेनोक्ते	३	१९६
आद्यं गणधरं ज्ञात्वा	५	८३
आद्ये शिलासन्निभः स्यात्	१२	२५३
आद्ये समवसरणे	१	२८
आद्यो भाविजिनचतु-	९	१४२
आद्योऽहं वासुदेवानां	१	५८
आर्द्रकर्षिर्ययौ हस्ति-	७	३३०
आधिदैविकदोषात्त-	१२	४२४
आनन्दः शिवनन्दाया	८	२५८
आनन्दोऽपि ययौ पद्भ्यां	८	२४३
आपातनाम्नः किराता-	१	२०७
आपातमात्रेणाऽऽकृष्ट-	८	११२
आपृच्छ्य श्रेष्ठिनं भद्रं	६	१५३
आभीरी काचिदन्येद्यु-	३	३०८
आभीरीपुत्रिकायाश्च	७	१६३
आभीर्योदरजातेव	७	१५४
आभ्यां विद्रुतमस्माकं	१२	२९४
आमेत्युक्ते च घोषेण	३	१९७
आमेत्युक्त्वा प्रभुमगात्	३	१५
आमेत्युक्त्वा ययौ दूत-	१	१३४
आमेत्यूचे तल्पपाल	१	१७६
आमोच्य वाससी दिव्ये	१३	२५२
आययौ देवराजोऽपि	४	५८५
आयातश्चाऽर्चको दृष्ट्वा	४	६
आयातोऽपि गृहं वत्स	१०	१७३
आयात्ययं दिनेनापि	११	१७५
आयुर्विंशतिसागरोपममितं	१	२८४
आयोजनविसर्पिण्या	८	१८७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
आयोजनविसर्पिण्या	११	१७
आरक्षानूचतुश्चैवं	३	४८५
आरक्षेण च दृष्टास्ते	३	५७९
आरक्षैः स व्रजन् वेगात्	११	५००
आरटन् वारि वारीति	९	१२४
आरभ्य तद्दिनादेव	४	३८१
आरम्भेणाऽमुना पुत्र	१०	१७५
आराच्छिद्रोच्छलद्रक्त-	३	३३१
आराधयामि तपसा	७	५६
आरामिकोऽपि तामूचे	७	९०
आरुह्याऽवाहयद्वाहा-	२	११२
आरेभे देवताः स्मर्तुं	३	३०५
आरोग्यहृष्टो ववले	९	११४
आरोपितानि तस्यां पु-	११	५६२
आर्द्रकासूनुरन्येद्युः	७	२५२
आर्द्रकिर्हृदये कृत्वा-	७	२४९
आर्द्रकेशपुमांसं तं	७	२१२
आर्द्रकेशोऽपि पुत्रं स्व-	७	१९४
आर्यदेशे विहरता	३	५५५
आर्यपादा यस्य कृते	१२	३०७
आर्यपुत्र ! मया माला-	७	९३
आर्यभूमेः शिरोरत्नं	१२	३८
आर्यसैन्यस्य महतो	१२	३०८
आर्यासहस्रसहिता	८	८८
आलेख्यशेषतां प्राप्ते	१२	४२६
आलोचितप्रतिक्रान्तः	९	४७
आलोच्य तद् दुश्चरितं	६	४३९
आलोच्याऽथ प्रतिक्रम्य	८	४११
आवयोरङ्गजोऽसीति	४	१०५
आवश्यकेऽप्यनालोच्य	३	२३३
आवां नागकुमारौ भोः	११	५४४
आशङ्काविस्मयाकीर्णाः	३	५४१
आशिरःपादमत्यर्थं	४	२०४
आशुश्रावाऽभयोऽप्येवं	११	२७७
आश्रमे श्रमणः कोऽय-	३	६६
आश्रयाशो वह्निरिव	८	४६३
आश्रवो भवहेतुः स्यात्	९	२६९
आश्वासितस्तैर्नृपतिः	११	४३९
आसने शयने याने	७	२४३
आसने शयने याने	७	५
आसने शयने याने	१२	१४३
आसन्नप्रायकुलिशः	४	४४३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
आसन्नमप्यवसानं	३	२९९
आसन्नमृत्युर्भूयोऽपि	१३	१०९
आसाञ्चक्रेऽन्यदा भोक्तुं	१२	१४४
आसीद् गृहपतिस्तत्र	८	२३७
आसीद् गृहपतिस्तस्यां	८	२७८
आसीनः सोऽसहः स्थातुं	८	४३
आस्तां प्रसादवचनं	१२	१७१
आस्फलन्तो मिथो भूमौ	११	५६९
आस्यतामेष मातङ्गो	७	१२३
आस्वामिकेवलोत्पत्ति	४	५९८
इक्ष्वाकुवंशप्रभृति-	२	१०
इच्छतां केवलं सौधं	७	६४
इच्छन् प्रधानं सत्त्वाद्यै-	११	३२२
इच्छामात्रेण पूर्यन्ते	४	२५१
इच्छामीति भणित्वा स	९	२७५
इच्छाऽनुरूपस्वाम्याज्ञा-	९	१८४
इतश्च कालं तावन्तं	४	३०४
इतश्च काशिर्नाम्नाऽनु-	८	२७६
इतश्च गान्धारदेश-	११	४४५
इतश्च गौतमोऽपृच्छ-	८	३५०
इतश्च चण्डप्रद्योत-	११	१८४
इतश्च चन्दना तत्र	५	१६१
इतश्च जम्बूद्वीपेऽस्मिन्	२	१
इतश्च जाह्नवीहंस-	८	२६५
इतश्च तत्र भगवान्	१०	१०
इतश्च तत्रैव पुरे	६	४६
इतश्च तस्मिन्नगरे	१०	१३६
इतश्च तस्मिन्नगरे	७	२६३
इतश्च देवशर्माणं	१३	२७४
इतश्च नगर-ग्रामा-	४	३७२
इतश्च नगरे वीत-	११	५६०
इतश्च पुरि चम्पाया-	११	३३२
इतश्च पुर्याश्चम्पायाः	१०	१
इतश्च पूर्वं नौसैन्यैः	४	५१६
इतश्च पौलाशपुरे	८	३०५
इतश्च भगवान् वीरः	३	२२५
इतश्च भगवान् वीरः	११	३११
इतश्च भगवान् वीर-	४	३१
इतश्च भगवान् वीरो	११	१
इतश्च मगधदेशे	५	४९
इतश्च मथुरापुर्यां	३	३०६
इतश्च मध्येऽम्भोराशि	७	१७७
इतश्च मेलितान्यासं-	६	१५५
इतश्च यः सुदंष्ट्राहि-	९	१
इतश्च राजगृहस्य	१०	५७
इतश्च राजगृहस्य	११	२
इतश्च वज्रकवचं	१२	२८४
इतश्च वज्रे निर्मुक्त-	४	४३७
इतश्च वसुधावध्वा	६	१८४
इतश्च विरहन् भव्या-	६	३६२
इतश्च वैभारगिरौ	१०	१४५
इतश्च शक्रः सदसि	६	६४
इतश्च श्रेणिको राजा	११	११३
इतश्च श्रेणिकोऽपृच्छत्	७	३४
इतश्च सत्यकिर्नाम	१२	३८८
इतश्च समये प्राप्ते	८	३५८
इतश्च साकेतपुरे	८	१०८
इतश्च सायं गोशालः	३	४०२
इतश्च स्वामिनः शिष्य	८	३६७
इतश्चात्रैव भरते	१	१०८
इतश्चात्रैव भरते	१	२५
इतश्चात्रैव भरते	४	३७४
इतश्चाऽत्रैव भरते	६	१
इतश्चात्रैव भरते	६	११
इतश्चाभूद् राजगृहे	१	८६
इतश्चासीद् राजगृह-	११	५२०
इतश्चास्ति धनापूर्ण-	४	७६
इतश्चास्ति निरुपमं	८	२३५
इतश्चाऽष्टापदं मोक्ष-	९	१८५
इतश्चैकः पुरा विप्रः	६	३१७
इतश्चैकस्मिन्नरण्ये	६	३२१
इतश्चोवाच गोशालो	३	४५०
इति कर्तव्यमित्युक्त्वा	७	२१६
इति केशिनि जामेये	११	६२२
इति कोपेन तं दोष-	८	१४२
इति चाभ्यर्थयांचक्रे	११	४२१
इति चिन्ताविवर्णास्यं	६	५३
इति चिन्तासमममपि	११	४४९
इति चेतसि निश्चित्य	११	२१०
इति जीर्णे ताम्रपत्रे-	१२	१७६
इति तत्प्रतिमारूपं	११	४६२
इति तत्याज नगरं	६	११५
इति तद्वर्त्सनोद्विग्ना	४	५२७
इति तन्नगरीलोकं	१२	३९०
इति तारं रुदन्तौ ता-	६	२७७
इति तालपुटविषं जिह्वा-	१२	१६७
इति ते दुर्धियः सर्वे	१२	११९
इति तैर्बोधितो राजा	११	२६५
इति दिव्येषुणा वैरि-	१२	२३६
इति देव्यां ब्रुवाणायां	११	३९९
इति ध्यात्वा कृपापूर्णः	३	३१९
इति ध्यात्वाऽन्यतः सोऽगा-	७	२७१
इति निर्भर्त्सितो हस्ती	१२	३०४
इति निश्चित्य चित्तेन	४	२५७
इति निश्चित्य तौ सान्तः-	१२	१९९
इति निश्चित्य सा वात-	६	३२५
इति पित्राऽभिभूतः सो-	१२	३०
इति प्रतिज्ञां निर्माया-	७	८०
इति प्रैषीद् वज्रजङ्घं	८	१५९
इति बुद्ध्या स तानीक्षां-	११	७२
इति ब्रुवाणास्ते पौरा	४	३३८
इति राजगिराऽमुञ्चद्	११	८२
इति शोकामयग्रस्तो	१२	१७३
इति श्रुत्वा नमस्कृत्य	१२	९७
इति श्रुत्वा प्रतिबुद्धो-	५	१४६
इति श्रुत्वा स्वप्नफलं	१३	७३
इति स स्थालमुत्पाट्य	१०	७०
इति संचिन्त्य निःशेषं	६	३४४
इति सद्यो गुरुं त्यक्त्वा	१२	३४१
इति सद्योऽनवद्याङ्गीं	७	१७०
इति साऽनशनं कृत्वा	७	२३२
इति स्तुत्वा गृहीत्वेशं	२	८८
इति स्तुत्वा पुनर्नत्वा	११	३२५
इति स्तुत्वा सुनासीरे	१३	१३
इति स्वामिगिरा च्छिन्न-	५	१३६
इति स्वामिगिरा बुद्धो	५	१४१
इति स्वामिगिरा च्छिन्न-	५	११७
इति स्वामिगिरा मेघ-	६	४०६
इति स्वामिवचः श्रुत्वा-	८	५४२
इति स्वामिवचः श्रुत्वा	५	८०
इति स्वामिवचः श्रुत्वा	८	३१५
इतो भवात्तृतीयस्मिन्	७	२२३
इतो भवे तृतीये त्वं	६	३९३
इतोऽपि स च गोशालो	३	४६७
इतोऽभून्मङ्खुलिर्मङ्खो	३	३७३
इत्थं कालमनन्तं तु	८	५०१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
इत्थं च च्छिन्नसन्देहो	५	१२३
इत्थं च दुःषमा वर्ष-	१३	१५३
इत्थं च देशनां भर्तुः	५	४८
इत्थं च श्रेणिकं बद्ध्वा	१२	१३१
इत्थं च सागरव्यूहं	१२	२३३
इत्थं पुनः पुनः पृष्टः	११	४११
इत्थं प्रबुद्धो मेतार्यः	५	१५५
इत्थं प्रलोभनावाक्यै-	४	२५४
इत्थं प्रवचनाऽवज्ञा-	१३	३८
इत्थं भगवता च्छिन्न-	५	१५०
इत्थं मनोरथं कुर्वन्	७	२३८
इत्थं विमृश्य स्वधिया	६	८०
इत्थं विरक्ता सुज्येष्ठा	६	२६६
इत्यन्तःसंशयधरं	५	७७
इत्यपासारयत् काण्ड-	११	२१८
इत्यभिष्टुत्य विरते	६	३७५
इत्यभिष्टुत्य विरते	५	३८
इत्यर्थे शपथं दत्त्वा	८	४६८
इत्यर्धभुक्तेऽप्याचम्य	१२	१६१
इत्यहङ्कारहुङ्कार-	११	३६२
इत्याकर्ण्य वचः शाक्रं	४	१७६
इत्याकर्ण्य सुधर्माऽपि	५	१३०
इत्याख्याय ततो नाथः	८	३५४
इत्यागात् पुण्डरीकिण्यां	९	२१९
इत्यागात्तत्र गोशाल-	८	३२५
इत्याचारो विजहार	१	४७
इत्याज्ञाराधनपरा	९	२७०
इत्यादि गौतमेनोक्तः	९	७
इत्यादि सदनुष्ठानं	११	७६
इत्यादिका ध्रुवाः पञ्च	११	५२९
इत्यादिनाथदेवस्या-	७	२०९
इत्यादिश्याऽभयं राजा	७	२८
इत्यार्त्तध्यानभाग्देवी	२	४१
इत्यार्द्रककुमारस्तान्	७	३२०
इत्यार्द्रककुमारस्य	७	२२१
इत्याश्चर्यप्रसक्तस्य	११	३९१
इत्युक्तः स तयैकाकि-	६	४२३
इत्युक्तवन्तं तं दूतं	१	१६२
इत्युक्तवन्तं श्रीवीरं	१३	२०८
इत्युक्तवन्तं श्रीवीरं	४	३०३
इत्युक्तस्तैरभिगन्तुं	८	४४७
इत्युक्ते कल्किनं कल्क-	१३	११९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
इत्युक्ते चन्दनां तस्या	८	३४४
इत्युक्ते तत्परीक्षार्थं	८	१४४
इत्युक्तेऽपि त्रपानिघ्नो	८	१९०
इत्युक्त्वा कपिलमुनि-	११	५१८
इत्युक्त्वा कुट्टयित्वा तं	३	४३७
इत्युक्त्वा तं नमस्कृत्य	१०	५५
इत्युक्त्वा तर्कुसूत्रेण	७	३०१
इत्युक्त्वा तां नन्दिषेणो	६	४३८
इत्युक्त्वा ते पृथगपि	३	११६
इत्युक्त्वा त्रिशलादेवी-	२	१३१
इत्युक्त्वा पोतनपुरे	१	१५७
इत्युक्त्वा प्रस्थितं भूपं	१	१३८
इत्युक्त्वा मण्डलिकया	११	५७८
इत्युक्त्वा शक्र ऐशान्यां	४	४४९
इत्युक्त्वा स द्विजो बालं	११	४८५
इत्युक्त्वा सपरीवार-	४	४६६
इत्युक्त्वाऽगाद्धरिस्तस्थौ	३	३४
इत्युक्त्वाऽच्छन्दकः क्रुद्धो	३	१८७
इत्युक्त्वाऽन्तःपुरं राज्ञी	११	४१४
इत्युक्त्वाऽन्तःपुरे गत्वा	११	२१२
इत्युक्त्वाऽभीप्सितं तस्मै	३	३६९
इत्युक्त्वाऽऽदाय परिघं	४	४११
इत्युक्त्वोत्पतिते ते तु	११	३४२
इत्युक्वा सा स्थिता तत्रो-	१२	३६२
इत्युदित्वा च मन्त्र्यादीन्	१०	६
इत्युदित्वा तत् खनितुं	८	३८१
इत्युदित्वा पुण्डरीकः	९	२२३
इत्युदित्वा भक्तिगर्भं	३	१६९
इत्युदित्वा भगवन्तं	४	३२६
इत्युदित्वा वज्रपाणि-	४	३१४
इत्युदित्वा सुनासीरो	४	६१६
इत्यूर्जितं स गर्जित्वा	४	४०१
इदं च न विसस्मार	६	११३
इदं च श्रेणिकः श्रुत्वा	७	३६
इदं च सिद्धायतनं	१	२७६
इदं भगवतेन्द्राय	२	१२२
इदं वत्स ! समादत्स्व	९	२०८
इदं विमानं भवतो	१	२७५
इदं शरीरं नो याव-	८	१७
इदं हि भरतक्षेत्रं	१३	१२४
इदानीं केवलज्ञान-	४	१४७
इन्दुः रुक्ष्यत्यतिशीतं	१३	१५६

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
इन्द्रः सदस्युवाचेद-	९	१३२
इन्द्रजालप्रायमेतत्	८	१६
इन्द्रदत्तोऽवदद् वत्स	११	४८४
इन्द्रभूतिर्बभाषे ता-	९	२४८
इन्द्रभूतिर्मनोज्ञानी	९	२०१
इन्द्रभूतिर्विभाव्यैवं	५	९३
इन्द्राश्चतुःषष्टिरपि	३	३६६
इन्द्रास्त्वन्ये सुराश्चाऽन्यान्	१३	२६८
इन्द्रियैरभिभूतेन	१	२३९
इन्द्रैः पत्या च तज्ज्ञैश्च	२	३२
इभ्योऽपि प्रतिपेदे तद्	११	४८८
इभ्योऽप्याहूय तं विप्र-	११	४८७
इमं च तस्याः संकल्पं	८	१८४
इमां मुद्रामभञ्जन्तो	६	१००
इमे च मम पुत्रस्य	११	१५१
इयं माता पितैषोऽयं	८	१५
इयं मृगावती देवी-	८	१३५
इयतामुपसर्गाणां	४	३०६
इयन्तं वारिसम्भारं	२	६०
इयेष शालिभद्रोऽपि	१०	१२१
इह चाऽनुपकारित्वाद्	३	३१८
इह देव ! भवद्भिर्यः	११	९९
इह नंष्ट्वा समायातौ	१२	२०६
इहापि याऽस्ति प्रतिमा	११	६०८
इहैवाऽमङ्गलमिदं	३	६०८
ईदृग् मय्यप्यनायत्ते	८	१६३
ईदृग्रूपौ नरौ कौचित्	३	४८३
ईदृशे निर्ममे नाथे	१३	२८०
ईदृशोऽयं मम भ्राता	११	२८६
ईशानो वागुरं चोचे	४	३३
ईशानो वागुरश्चेशं	४	३६
ईश्वरोऽचिन्तयच्चैवं	८	५२५
ईश्वरोऽचिन्तयत् कोऽमू-	८	५३१
ईषच्च यौवनारम्भं	४	५४२
उग्रं प्रसेनजिद् रोगं	६	१३४
उच्चस्थानस्थितो दैवात्	४	३९३
उच्चारयितुमारेभे	७	२५६
उच्चैःकुम्भो लघुग्रीवः	६	३३९
उच्छिन्ने केवले भावी	१३	२१०
उच्छेदनीया तदियं	४	५५२
उत्कण्ठितस्ते पितापि	२	१४६
उत्कीलिते समन्तात्तु	१२	३७९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
उत्कृष्टनादं विदधू	४	५८३
उत्कौतुकैर्वृतो लोकै-	३	१९९
उत्तस्थुस्तेऽपि तच्छब्दात्	३	४७५
उत्तिष्ठतोऽथ पाखण्ड-	३	५०२
उत्तीर्णमात्रो भगवान्	४	१४०
उत्तीर्य चर्मणा सिन्धुं	१	२०२
उत्थाय वक्ष आघ्नाना	२	२८
उत्थाय स्थास्यति पुनः	८	४९१
उत्थाय स्वामिनं नत्वा	८	२३०
उत्थास्यति पुरे वह्नि-	६	१०६
उत्पतिष्णू इवौद्धुर्या-	३	३२८
उत्पद्यमानमुत्पन्नं	८	५०
उत्पन्नजातिस्मरणः	७	२२२
उत्पन्नप्रत्ययो लोक-	१२	३८२
उत्पन्नमात्रो भुवना-	४	३८७
उत्पन्ने दुग्ध-दध्यादौ	१३	१८५
उत्पलोऽपि परिज्ञाय	३	१५५
उत्पश्योऽपश्यदागत्य	७	७४
उत्पेदिरे तदुदरे	६	८१
उत्पेदे केवलज्ञानं	९	२५७
उत्प्रस्नवा निर्निमेष-	८	९
उत्फुल्लमुदरं तस्य	९	२२९
उत्सङ्गे नागरथिको	६	९१
उत्सर्पिण्यां दुःषमदुः-	१३	१७३
उत्सवो नागसेनेन	३	२८३
उदरस्पर्शनं तस्याः	८	२१३
उदस्तस्य बलेस्तस्य	५	१८३
उदायने शिवगते	१२	२०
उदायनेन प्रद्योतः	११	५८१
उदायनोऽथाऽऽरुरोह	११	५७५
उदायनोऽपि तं दृष्ट्वा	११	५७७
उदायनोऽपि तद्वाचं	११	६११
उदायनोऽपि प्रद्योतं	११	५६६
उदायनोऽपि प्रद्योतं	११	५९०
उदायीति ददौ नाम	१२	१३९
उदाय्यपि प्रजां न्याय्य-	१२	४२७
उद्गन्धयो गन्धपुट-	१०	१५
उद्दण्डैर्मण्डपैर्मेघा-	१०	१६
उद्यानपालेनाऽऽत्मानं	९	२२०
उद्याने समवसृतः	५	६५
उद्यौवनो विश्वभूति-	१	८९
उद्रश्मिकं चाऽर्कबिम्ब-	३	१५०
उद्वर्तनादिकं तस्य	१२	३६३
उद्वर्त्योद्वर्त्य च स्वाङ्ग-	९	१०७
उद्वान्तगरलेष्वेषु	४	२०६
उद्विग्नो जीवितस्याहं	९	१०५
उद्वृत्तः पुरुषसिंहः	१	९२
उन्नामन्यवनामन्यौ	७	१२५
उन्मील्यमाने नेत्रे	८	१३६
उपकारार्हलोकाना-	५	१४
उपघाताऽनुग्रहाश्च	५	१०१
उपघाताऽनुग्रहाश्च	५	१०९
उपचेटकराजान्तः-	६	२३२
उपदेशैकदेशोऽपि	११	८७
उपनन्दाज्ञया दासी	३	४२२
उपनन्दोऽवदद्धक्तं	३	४२३
उपनीतं कुबेरेण	५	८४
उपलक्ष्य स तैर्भक्त्या	७	३१२
उपश्रेणिकमादिष्टा	१२	१६३
उपसन्नं च तं ज्ञात्वा	३	२६५
उपसर्गकृतो जग्मु-	४	२८९
उपसर्गास्त्वया नाथ	४	३२४
उपस्वभवनं क्रीडा-	१२	९१
उपाचीयत विप्रः स	९	९३
उपादातुं गता दातुं	६	२०३
उपाध्यायः सुधर्माऽपि	५	१२४
उपाध्यायासने तस्मिन्	२	१२१
उपाध्यायोऽप्यभाषिष्ट	४	५११
उपाध्यायोऽप्यभिदधे	११	४७९
उपानद्रहिताश्चाऽमी	१	३९
उपायमिति निश्चित्य	७	५१
उपायमिति निश्चित्य	१२	२४७
उपासकाऽन्तकृदनु-	५	१६७
उपास्यः स त्वया पीठ-	८	३१४
उपेक्षसे कौतुकेन	४	२७८
उपेक्ष्यमाणोऽज्ञ इति	४	४०८
उपेत्य पुंसा केनापि	११	६२
उपोषितोऽसौ भगवान्	४	३४९
उभाभ्यामपध्यानाभ्यां	१	२२२
उभावपि महासत्त्वौ	१०	१७०
उभौ तौ मुनीन्द्रौ	१०	१८१
उल्लाघः स शनैश्चक्रे	१२	३६४
उल्लापयन् कुमारं तं	१२	१४२
उवाच चण्डप्रद्योतः	८	१५७
उवाच चाऽम्ब ! मा भैषीः	७	३०२
उवाच चित्रकृदपि	८	१२८
उवाच त्रिशलादेवी	२	१४१
उवाच सा च तं भट्टं	९	७३
उवाच सिंहो भगवन्	८	५४८
उवाच स्थविराऽप्येवं	८	११८
उशन्ति नरकान्तं हि	११	६२१
उष्ट्रवल्लम्बकण्ठौष्ठ-	६	१६
ऊचाते तौ च देवेन्द्रा-	१२	२४९
ऊचुर्ग्राम्या न यक्षोऽयं	३	८०
ऊचुश्च नायमुद्याने	१२	१८३
ऊचुश्च सुलसापुत्रा-	६	२५५
ऊचुस्तत्राऽन्यदा ग्राम्याः	३	१८२
ऊचुस्ते तं गृहाणेमा-	६	१६२
ऊचे क्षुधातुरै रात्रिं-	७	११२
ऊचे च चण्डप्रद्योतः	११	२११
ऊचे च चण्डप्रद्योतो	११	२०७
ऊचे च तं स्वस्ति तुभ्य-	११	३८४
ऊचे च त्वत्परीक्षार्थं	५	८१
ऊचे च देवताऽमुष्यै	७	२७४
ऊचे च भद्रे ! कूपान्तः	८	२२२
ऊचे च मुक्तावलिव-	६	२१६
ऊचे च राज्ञी देवाधि-	११	३९४
ऊचे त्रिपृष्टस्तानेवं	१	१४१
ऊचे प्रद्योततनयां	११	२४३
ऊचे सिद्धार्थराजोऽपि	२	१२८
ऊचे हासा-प्रहासाभ्यां	११	३६४
ऊचेऽभयकुमारस्तं	६	१४६
ऊरौ प्रेक्ष्य च तं बिन्दुं	८	१४०
ऊर्जितैर्गर्जितैः सर्वं	४	४१७
ऊर्णालोम्ना शणलोम्ना	८	४०१
ऊर्ध्वमारोढुमसहास्ते	९	१८९
ऊहापोहं ततस्तस्य	९	१२७
ऋजुरप्यतिचतुरः	१२	४८
ऋते च मालतीमाल्यात्	८	२५३
ऋते स्नेहाम्लदाल्यम्ला	८	२५७
ऋद्धं राज्यं ह्यैन्द्रपदं	१२	८
ऋद्ध्या यद्यप्यनेनाऽहं	१०	४८
ऋषभस्वामिनिर्वाणा-	१	६०
ऋषभादींस्तीर्थकरा-	१	२५८
एक उत्पद्यते जन्तु-	१	२५१
एकः प्रववृते योद्धुं	३	३४३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
एकः शक्रः स्वपाणिभ्यां	२	५६
एकं षाण्मासिकं द्वे त्रि-	४	६५३
एकजीवाभयदान-	६	४०४
एकदा च पुरे भ्राम्य-	७	८१
एकदा च प्रववृते	७	६
एकदा तु पञ्चशैल-	११	३३६
एकदा तेषु गायत्सु	१	१७५
एकदा नागरथिको	६	५०
एकदा मन्त्रिभिर्भूपो	९	९६
एकदाऽनिच्छताऽप्येकं	११	९३
एकदोदायनमुनेः	१२	३
एकयैवोपास्यमानौ	११	२२७
एकविंशो जिनो मल्लो	१३	१९९
एकश्च चौरो वृक्षाग्र-	११	५२३
एकस्तम्भं तदेतस्याः	७	५०
एकस्मात् कुण्डलद्वन्द्वं	९	१५६
एकस्मिन्नह्नि तां पश्यन्	७	२२७
एकाकी च निरस्त्रश्च	११	२०६
एकादशाङ्गीमध्यैष्ट	८	३६
एकादशापि तेऽभूवं-	५	६०
एकापि वेदना मृत्यु-	३	१३२
एकेन पाणिनोर्ध्वोष्ठ-	१	१४९
एकैकशो गोसहस्रै-	८	२८१
एकैकस्य च देवस्य	१०	३९
एको देवस्तदाकर्ण्य	६	६५
एकोनत्रिंशदधिके	४	६५६
एतदर्थं पुण्डरीका-	९	२३९
एतद्देशातिदूरस्थे	३	२९६
एतान् प्राणातिपातादीन्	५	४७
एतौ पापात्मनोक्षाणौ	३	३३४
एत्येष वह्निर्भगव-	३	५२४
एरण्डबीजवद् बन्धा-	१३	२४०
एवं भावयतस्तस्य	१०	४७
एवं कूलङ्कषामूले	१२	३४३
एवं कृते प्राणितं वः	३	१११
एवं कौशिकनागायो-	३	२८०
एवं गीतातोद्यनृत्तै-	४	२८०
एवं गुरुकुलवासः	१३	१३८
एवं च कृष्णलेश्यावान्	९	२३२
एवं च चिन्तयन् स्वामी	३	७५
एवं च चिन्तयन् यावत्	४	३५६
एवं च ज्यायसो भ्रातुः	२	१६६
एवं च तिष्ठंस्तद्गेहे	६	१२९
एवं च दध्यौ यद्येनं	४	८
एवं च दुःषमाकाले	१३	७२
एवं च देशनां कृत्वा	१३	२९
एवं च प्रत्यहं लोके-	३	१८१
एवं च बोधयन् भव्या-	८	३३७
एवं च भगवद्धैर्यं	२	११८
एवं च मेरुस्तृणतां	६	३६७
एवं च रागद्वेषाद्यै-	८	२२७
एवं च राजपुत्रेण	६	२०
एवं च वाहयन्नश्वं	७	२५१
एवं च स्वामिना च्छिन्न-	५	११०
एवं चमरमाश्वास्य	४	४५२
एवं चाऽचिन्तयत् पुष्पो	३	३५५
एवं चाऽभ्यर्णमायातं	३	५९९
एवं चाऽऽश्रमजान् वृक्षान्	६	३३७
एवं चिन्तयतस्तस्य	८	५३४
एवं चिन्तयतस्तस्य	११	५०८
एवं जगद्गुरुं स्तुत्वा	९	२७२
एवं जातिमदं कुर्वन्	१	५९
एवं तस्य गिरा तुष्टो	८	१२३
एवं तेषु ब्रुवाणेषु	९	१९१
एवं तैरमरैरुक्तः	१	२७७
एवं त्वमपि गोशाला-	८	४०२
एवं दिवः खण्डमिव	१०	१८
एवं देशनया स्वामी	९	२४१
एवं द्वादशवर्षाणि	४	३८५
एवं ध्यायन् विधिवशा-	१	६६
एवं नियतिवत् साधु	७	३२७
एवं नियन्त्रणां कृत्वा	४	५५७
एवं निरुत्तरीचक्रे	७	३२९
एवं निश्चित्य गोसर्गे	८	४४०
एवं निश्चित्य भिक्षायै	३	५०९
एवं पत्युर्निदेशेना-	६	३०५
एवं परीक्षानिर्व्यूढं	६	१०४
एवं पल्योपमं तत्र	१२	३५
एवं पूर्वभवाभ्यास-	८	५४१
एवं प्रभौ भाषमाणे	२	१३८
एवं प्रेक्ष्य दश स्वप्नान्	३	१५१
एवं बुद्धिप्रयोगेण	६	२९३
एवं बुद्धिमहाम्भोधिः	११	३०५
एवं मुनिवचः श्रुत्वा	१३	९९
एवं मुहुर्मुहुस्तेन	४	१०३
एवं येनासि पित्रा त्वं	१२	१५७
एवं रचयतां तेषां	५	१७३
एवं राज्ञा सोपरोधं	६	२८७
एवं रात्रावप्यपृच्छ-	४	५५९
एवं लब्धवरश्चित्र-	८	१४७
एवं विंशत्युपसर्गी	४	२८१
एवं विकल्प्य स्वधिया	१	४३
एवं विचिन्तयन् रात्रिं	६	३९१
एवं विचिन्त्य जिज्ञासु-	४	६०९
एवं विचिन्त्य तास्तस्मै	८	२०६
एवं विचिन्त्य तेऽमुञ्चन्	४	४६
एवं विचिन्त्य प्रायुङ्क्ता-	४	४०४
एवं विचिन्त्य रभसात्	३	२४
एवं विचिन्त्य स सुरः	४	२९७
एवं विचिन्त्य सा द्वारे	४	५७३
एवं विचिन्त्य सामर्षः	३	३००
एवं विचिन्त्य सोऽप्यागात्	५	११३
एवं विचिन्त्य स प्रात-	४	३७९
एवं विचिन्त्याऽऽयतने	४	७
एवं विभाषमाणं तं	८	५७
एवं विमृश्य पुष्पोऽधा-	३	३५९
एवं विमृश्य फलके	८	१४९
एवं विमृश्य भगवा-	३	५५६
एवं विमृश्य मनसा	११	८८
एवं विमृश्य साम्ना ता-	४	५३०
एवं विमृश्य सोऽन्वेष्टुं	३	४०७
एवं व्रजति काले च	८	११३
एवं व्रतं पालयतः	११	५१९
एवं शुक्लध्यानपरः	१३	२८१
एवं श्रीवीतरागार्थं	७	६८
एवं श्रीवीरनाथस्यो-	४	६५०
एवं श्रुत्वा कलकलं	३	२१३
एवं श्रेष्ठिगिरा तत्र	४	५४०
एवं स चिन्तयामास	११	१९
एवं संवेगयुक्तोऽपि	१०	१०९
एवं सति च चम्पेशः	१२	३१२
एवं सत्यप्यनायातां	९	२९०
एवं सदाऽपि भोक्ष्यन्ते	१३	१७०
एवं सप्तभवान् याव-	८	५०८
एवं समापिते चित्रे	८	१३९
एवं स्तुत्वा हस्तिपाले	१३	२४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
एवं स्त्रैणसुलभेन	४	५४५
एवं स्वामिगिरा क्रुद्धो	८	४०३
एवंभूतेऽपि भगवान-	४	२४३
एवंविधानां कार्याणां	५	१०७
एवंविधानां वृन्देन	४	४२४
एवंविधैरुपायैर्य-	११	८१
एवंस्थितेऽपि नैष्ठुर्याद्	७	२९१
एवमग्रे तयोर्भूत्वा	४	४०
एवमस्त्विति यक्षेणो-	८	१३०
एवमस्त्विति राज्ञोक्ते-	९	९८
एवमस्त्वित्युक्तवन्तं	६	३८६
एवमाकर्ण्य नन्दाऽपि	४	४९०
एवमाकर्ण्य स पुमान्	८	२२८
एवमाकेवलज्ञानो-	१२	४३५
एवमाख्यात्यपि नाथे	८	८३
एवमाख्याय भगवान्	९	२१
एवमाख्याय भगवान्	९	५८
एवमाख्याय समव-	१३	२१७
एवमाद्युपदेशेन	११	४४२
एवमाराधनां कृत्वा	१२	२७२
एवमाराधनां कृत्वा	१२	४०२
एवमाराधनां षोढा	१	२६७
एवमुक्तः सनिर्बन्ध-	११	४२४
एवमुक्त्वा गते तस्मिन्	४	१२२
एवमुज्जृम्भमाणेषु	४	२६४
एवमेतदिति स्वामी	८	१९१
एषणीयप्रासुकान्न-	२	१६८
एषाऽहं दर्शयिष्यामि	११	३९६
एषाऽऽर्द्रककुमारस्य	७	२१४
एषोऽहं चालयिष्यामि	४	१८४
औत्सुक्यगमनाद् गाढ-	११	२२
औष्ट्रिकः सोऽपि धारिण्या	४	५२१
औष्ट्रिकस्तां मृतां प्रेक्ष्य	४	५२८
औष्ट्रिकेभ्यो ज्ञातयाऽऽर्तः	६	१३५
कक्षायां बध्यमानायां	११	२४५
कक्षायां बध्यमानायां	११	२४६
कञ्चित्कालं प्रतीक्षस्व	६	४११
कटकं सुस्थितं चाऽभूत्	११	५७२
कटकोपक्रमं कुर्वन्	११	२६१
कटाक्षवीक्षणैस्तस्या	१२	३६५
कण्ठालम्बितमाल्याभिः	२	९४
कण्डरीकोऽपि विविधै-	९	२१६
कण्डरीकोऽप्युवाचैवं	९	२१४
कथं चिकित्सनीयोऽयं	४	६३७
कथं नाथमतिक्रम्य	४	३३३
कथं नु यूयं निर्ग्रन्था	३	४५४
कथञ्चिद्यद्यमूं रात्रि-	९	२३१
कथयामासतुस्ते च	११	३४०
कथयिष्यन्ति तेऽप्येवं	१३	८५
कथासप्ततिसंशंसी	११	१७०
कथिते चन्दनोदन्ते	४	५६३
कदाचिदथ कौशाम्बी	९	७५
कदाचिदूचेऽवन्तीशो	११	१३४
कदाऽपि तस्य नोत्पेदे	१२	४३०
कन्यकाऽन्तःपुरे निन्ये	४	५९९
कपित्थपातनं स्थाम	१	१०५
कपिलर्षिरदोऽवादीद्	११	५२६
कपिलो नाम पुत्रोऽभूत्	११	४६७
कपिलोचे विधत्से मां	९	१५९
कपिलोऽपि रुरोदोच्चै	११	४७१
कपिलोऽप्यब्रवीदर्थै	११	५१७
कपिलोऽप्यलपत् तात	११	४८२
कमपि प्रेषय यथा	११	१०२
कम्पमानाधरः कोपा-	४	१७७
करसक्तोन्नतदन्तो	६	३३८
कराग्रेण गृहीत्वा च	४	२१०
कराङ्गुलीभिः स तृणं	३	१८८
करिष्ये पुरमन्यत्रे-	१२	१८१
करेणो रेणुसाद्भूते	४	२१५
करोतु ग्राम एवास्यो-	४	९
करोम्येवमिति च सा	१२	३२५
कर्णाभ्यां विश्वनाथस्यो-	४	६३५
कर्म भोगफलं चास्ति	२	१४९
कर्मक्षयसहायांस्ता-	४	५८
कर्मणा स्वकृतेनैव	५	४०
कर्मणामेव वैचित्र्या-	५	१०३
कर्मणोऽमुष्य कष्टस्य	९	६
कर्मतो नामतश्चापि	९	३०
कर्मवशान्नीचकुले-	२	१३
कर्मापेक्षः स चेत्तर्हि	१३	९
कर्मारग्रामवत्तत्र	४	४७३
कर्मारिमर्दनः स्वामी	४	११
कर्मारो रोगितश्चैकः	३	६०६
कर्माऽसहायैस्तन्मन्ये	३	५५४
कलशैः सिषिचुर्वृक्षां-	६	३३६
कलाकलापकुशले	६	१९५
कलाकलापपाथोधि-	६	२३०
कलाचार्य ! कलाः सम्यग्	११	२२२
कलिञ्जहस्तिमध्ये च	११	१९५
कल्किना खान्यमानाया-	१३	८९
कल्किराजस्तदाकर्ण्य	१३	८७
कल्की भाषिष्यते शक्रं	१३	११४
कल्पनीयानि भोज्यानि	४	४८७
कल्याणकेष्वर्हतां स	१	२८३
कल्याणफलपाकानि	१३	२२३
कस्यापि हेरिको ह्येष	३	४८०
का त्वं ? किमागमः का वा	११	१४९
काकिण्या मण्डलान्यर्क-	१	२०५
कानपि श्रावकीचक्रे	११	११२
कानि कानि न मूढोऽहं	१२	२७०
कान्ते ! तदावयोर्योगो	११	२२४
कान्त्या चन्द्र इवाऽशोक-	६	३०६
कामदेव इव स्वामि-	८	३०४
कामदेवस्ततो देव-	८	२७२
कामदेवोऽथ पादाभ्यां	८	२७१
कामराग-स्नेहरागा-	५	३५
कायोत्सर्गं पारयित्वा	३	३७०
कायोत्सर्गं पारयित्वा	३	५३४
कायोत्सर्गं पारयित्वा	४	१४८
कायोत्सर्गं मुनिर्मुक्त्वा	१२	३५२
कायोत्सर्गधरो नित्यं	२	१६७
कायोत्सर्गप्रपन्नत्वा-	३	४३२
कायोत्सर्गावसाने च	३	१५६
कायोत्सर्गेणोत्कटिकादि-	३	४२७
कारणं यदि सर्वत्र	७	३२५
कारयित्वा चैत्यगृहं	११	४०४
काराभ्योऽमोचयज्जन्तून्	२	९१
कार्तिकस्य जीवः सर्वा-	१३	१९१
कार्यं निष्पद्यते किञ्चि-	१०	९४
कार्यं हि कारणस्याऽनु-	५	१२६
कार्यगतिर्विषमा च	४	४०३
कार्यस्तत्र कलिञ्जैश्च	११	१९४
कालं कालमिवाऽकाले-	१२	२३४
कालं तेनाऽऽगमिष्यन्तं	१३	५९
कालचक्रं मध्यमेषू-	४	६५१
कालचक्रहतोऽप्येष	४	२४४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
कालसौकरिकेणाऽथ	९	१४५
कालसौकरिकोऽप्यूचे	९	१६०
कालात् कर्मवशाद् भावि	१३	९३
कालादयः कुमाराश्च	१२	२१५
कालान्तरेण विहरन्	९	१७०
कालेन गच्छता भर्तु-	२	१५४
काशीन् सह्योत्तरान् देशान्	८	४३२
काष्टपेयां विना पेयां	८	२५५
किं करोमि ? क्व यामीति	११	३५२
किं किं त्वया न दत्तं मे ?	७	३५२
किं कुर्महे स्व आत्मेव	३	६४
किं च नः प्रणययाच्ञां	२	१३५
किं चौरीभूय दायादी-	११	२९
किं तुभ्यं कल्पत इति	४	१५७
किं त्यजामि व्रतं लोके	१	३५
किं त्वं स्वयं नाऽऽचरसी-	१	४५
किं पुनर्यत्र साक्षात्त्वं	१३	२३१
किं भग्नपरिणामोऽय-	४	२९३
किं भवन्तो दुष्टशिष्या	३	४७३
किं रोदिषीति राज्ञोक्तः	४	५८८
किं सुराणां वचस्तथ्यं	९	२५८
किंरूपः किंगुणः सोऽस्ती-	६	१७३
किञ्चित् स्थित्वा प्रभुरगात्	३	५२०
किञ्चिदुन्नमितभ्रूका	४	४९९
किञ्चिद् गत्वा प्रभुर्मा भूद्	३	२२१
किञ्चिद् गत्वा विचक्रे च	११	४३५
किमनूनगुणः सूनु-	७	१८९
किमरे ! मर्तुकामोऽसि	१३	१००
किमिहाऽभय आयात	११	१६६
किमुत्सुकायसे वत्स	६	४१०
किमेतत्कृष्टमित्युक्तो	६	११०
किमेतदिति पृष्टश्च	७	१३५
किमेतदिति राज्ञोक्ता	१०	११८
किमेतदिति संचिन्त्या-	२	६४
किमेतद्भवता तात	४	२२३
कियत्यपि गते काले	१३	६१
कीदृशो मगधो देशः ?	७	२४५
कीर्तिस्तम्भैरिवोत्तब्धैः	१२	२२५
कीलद्वयं सरुधिरं	४	६४३
कुक्कुटाण्डाविव श्वेतौ	३	३२७
कुटुम्बी तत्र गोशङ्खी	४	७७
कुट्यमानं बलं दृष्ट्वा	१२	२८१
कुण्डग्रामाधिनाथस्य	६	१९२
कुतस्त्वमागतोऽसीति	६	१६९
कुत्राप्यन्यत्र मा यासीद्	३	२६९
कुदेशे कुकुले जाता	१३	५०
कुप्यन्निति गिरा कल्की	१३	११८
कुब्जाऽब्रवीन्न जीवामि	११	४६०
कुब्जिकां तां यथारूपां	८	१४५
कुमतप्रतिपन्नं तं	८	७१
कुमारनन्दिना सार्धं	११	३४५
कुमारपालो भूपाल-	१२	४६
कुमारभृत्यादक्षाभि-	१२	१३७
कुमारयुवतिर्मात्रा	७	१५६
कुमारयोर्दुर्विनयं	१	१३३
कुमारसन्निवेशेऽगाद्	३	४४५
कुमारा द्रुतमुत्तस्थु-	६	९६
कुमारे कुत्रचिद्ग्रीष्म-	१२	११०
कुमारोऽष्टादशाब्दानि	१३	८३
कुमारौ दध्यतुर्धिग्धि-	१२	३०६
कुम्भकारः सोऽपि गत्वा	८	३१२
कुर्वत्यामलकीं क्रीडां	२	१०६
कुलक्षितिधरक्षोद-	४	२४२
कुल्माषपिण्डिकां चैकां	१२	१२५
कुशलं वत्स ! ते मातु-	६	१७५
कुशाग्रे चाऽभवच्छीघ्रं	६	१०५
कुष्ठी क्रमेण संजज्ञे	९	९५
कुसुम्भरक्तवासोभि-	२	१९४
कुस्वप्नाः कुशकुनानि	१३	२३०
क्रुद्धास्तत्पितरोऽभ्येत्य	३	५३७
कूटतुला कूटमानं	१३	१४२
कूणिकः स्माऽऽह धिग्धिङ् मा	१२	१६०
कूणिकं दुर्जयं ज्ञात्वा	१२	२८३
कूणिकस्तं सुतं पश्य-	१२	१३४
कूणिकस्य बले कालः	१२	२२६
कूणिकोऽपि बभाणैव-	१२	४२२
कूणिकोऽपि हि तत्कालं	१२	२१३
कूणिकोऽप्यब्रवीन्मह्यं	१२	१५८
कूणिकोऽप्यवदत् किं मां	१२	४२०
कूर्मग्रामाच्च गोशाले-	४	१२५
कूलवालक इत्याख्या	१२	३४८
कूलस्थितो मुनिरयं	१२	३४६
कूले कूले कूलिनीनां	१३	१६६
कृतं वा तस्य पापस्य	४	६३३
कृतकृत्यः शतानीको-	४	५२०
कृतकृत्यं च तं देवी	११	४४७
कृतकृत्येव सा सद्यः	१२	३४९
कृतप्रस्तावना मत्त-	४	२५८
कृतमन्येन कृत्येन	३	३४२
कृतमालामरः प्रोचे	१२	४१९
कृतमालामरः स्माऽऽह	१२	४२१
कृतलुञ्चं स्पृशन् मौलिं	९	४६
कृतसन्धोऽपि वैशालीं	१२	३१४
कृतादराः प्रतिदिन-	११	१३९
कृतानशनकर्माणं	३	२६८
कृतार्था जठरोपस्थ-	५	३३
कृतार्धपूजस्त्वायासी-	११	५५३
कृताष्टमस्य प्रत्यक्षी-	१	१९९
कृते तथैवाऽऽरक्षैश्च	६	४३
कृते दिनानां स्तोकानां	८	४५९
कृत्रिमं ग्रहिलीभूय	१३	७०
कृत्वा कृत्वेत्युपसर्गा-	३	१३३
कृत्वा तपो जलविहीन-	४	६५८
कृत्वा पारणकं दध्ना-	१०	१६४
कृत्वा रूपान्तरं सोऽथ	९	२७७
कृत्वा संलेखनां सम्यक्	१२	३४
कृत्वाऽष्टमतपस्तत्र	१	१९०
कृत्वैकादशधा राज्यं	१२	११८
कृष्णाश्विनत्रयोदश्यां	२	२९
कृष्णेक्षूणां मिथः पत्रा-	२	१९५
केन त्वं दीक्षितः कुत्रो-	८	५१८
केनापि पुण्ययोगेन	७	३१६
केनाप्यौपयिकेनेदं	१२	३७४
केवलं केवलज्ञानं	३	३१
केवलेन प्रभुर्ज्ञात्वा	८	५४६
केवल्याख्यद्भावतोऽर्ह-	४	३६८
केवल्याशातनां मा स्म	९	२५५
केवल्याशातनीं धिङ्मा-	८	३४९
केवल्येष स्वयंबुद्धः	११	५३३
केशपाशस्तदा तस्याः	४	५४८
केशलोचादमी मुण्डाः	१	३७
केशी वक्ष्यत्यसौ राज्यं	१२	९
केसरीव व्याधहक्कां	४	४२७
केऽप्यश्ववदहेषन्त	५	७
केऽप्युत्पेतुः केऽपि पेतु-	५	६
कोपः प्रणामावधिको	३	१०३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
कोपाच्च सा वीतभयं	१२	२१
कोपात् प्रभावती दासी	११	४१७
कोपान्धश्च ततः स्तम्भे	३	२३५
कोपिष्यति च चेत् कोऽपि	८	४८६
कोल्लाकेऽभूद्धनमित्रो	५	५१
कोऽधुनाऽस्ति महावंश्यो	२	१४
कौ युवामति सोऽपृच्छत्	३	५५१
कौतूहलाच्छ्रेणिकोऽपि	१०	९८
कौशाम्बीचित्रकृद्यूना	८	११६
कौशाम्बीपतिगृह्यत्व-	११	२३८
कौशाम्बीशशतानीक-	६	१९१
कौशाम्बीशोऽपि तं नागं	११	२०३
क्रमव्युत्क्रमगैस्तानै-	४	२६७
क्रमाक्रमाभ्यां नित्यानां	११	३१६
क्रमाच्च क्षत्रियकुण्ड-	८	२९
क्रमाच्च विहरन् स्वामी	४	३४०
क्रमाज्जमालिरुल्लाघ	८	७३
क्रमात् प्ररूढमूलोऽभूत्-	४	७४
क्रमादेवं क्षीयमाण-	१३	१४५
क्रमाद्विजयदेवायां	५	५५
क्रमानपेत्य सप्ताष्टान्	८	४९६
क्रमेण चेल्लणादेव्या	६	३१०
क्रमेण तरुणीभूतो	४	८९
क्रमेण प्रययौ स्वामी	३	५७५
क्रमेण भद्दिलपुरे	३	५६६
क्रमेण विहरन् प्राप	८	४१
क्रमेणाऽऽसादयन् वृद्धिं	७	२९५
क्रियमाणं कृतमिति	८	६६
क्रीडया चेत् प्रवर्तेत	१३	७
क्रीडायातान् ग्रामडिम्भान्	३	५२८
क्रुद्धः कपित्थं मुष्ट्याऽहं-	१	९६
क्रुद्धोऽकामनिर्जरावान्	३	९२
क्रुद्धोऽथ चण्डप्रद्योतः	८	१६५
क्रुधा चुक्रोश गोशालो	३	४५७
क्रोध-मान-माया-लोभा-	१२	४०१
क्रोधमानमायालोभाः	१३	८१
क्रोधलोभभयाक्रान्तं	१३	२३
क्रोधो मानो माया लोभो	१	२४०
क्रोशे क्रोशे पुरो मुक्तै	११	२९१
क्व सूनुस्त्रिजगन्नाथः ?	८	१३
क्व स्वामीति तदा ज्ञातुं	३	६०९
क्षणं श्रेष्ठ्यपि विश्रम्य	४	५५३
क्षणमेकमवस्थाय	१०	१५९
क्षणाच्छ्रीवीरमासाद्य	४	४०९
क्षणादेवाऽवनामन्या	७	७५
क्षणान्तरे च भूयोऽपि	९	४१
क्षपकोपशमश्रेण्यौ	१३	२११
क्षमं स्वयमपि त्रातुं	३	६०३
क्षमयामि सर्वाञ्जीवान्	१२	२६८
क्षमयित्वाऽमुचन्मेघो	३	५५३
क्षमयिष्याम्यहं तात-	१२	१७०
क्षमादिगुणपद्माङ्काः	१३	५४
क्षायिकज्ञानिनोऽप्यत्र	५	१४५
क्षिप्तामाद्ये पुटे भिक्षां	४	३८३
क्षिप्त्वैकां गुलिकां वक्त्रे	११	४४८
क्षीणक्षीणेषु सैन्येषु	१	१६६
क्षीणेऽन्यदा भोगफले	६	४३३
क्षीयते कर्म शुद्धैस्तु	५	१५८
क्षीरद्रुतुल्याः सुक्षेत्रे	१३	३९
क्षीरोदसागराम्भोभि-	१३	२५१
क्षुतेऽभयकुमारेण	९	६३
क्षुधितस्तृषितो वापि	१	१०
क्षुधितास्तृषिताः श्रान्ताः	१	११
क्षुल्लाधिष्ठितकूलाया-	१२	३४५
क्षुल्लेन देवं वन्दित्वा	१२	३३६
क्षुल्लोऽब्रवीद् गुरो शापं	१२	३४०
क्षोभयिष्यामि तं वीर-	२	१०५
खगैश्चञ्चुनखाघातै-	४	२३०
खड्गिशृङ्गमिवैकाकी	३	४०
खण्डप्रपातया सेना-	१	२१०
खण्डाज्यपायसैर्भृत्वा	१०	६५
खपुष्पप्रायमुत्प्रेक्ष्य	५	३४
खातात्तस्मान्नाकुशृङ्गात्	८	३८३
खिखीति रसमानास्ते	४	२०२
खिन्नोऽथ गौतमो दध्यौ	९	१८०
गङ्गाप्रवाहपयसा	१३	१०५
गच्छंश्च चण्डप्रद्योत-	११	२३६
गच्छतः स्वामिनोऽभूतां	४	३७
गच्छतश्च मुनेस्तस्य	७	३२१
गच्छता तेन मण्डूकी	३	२३०
गच्छेस्त्वमविभातायां	११	४९८
गजदन्तीकृतकरा	७	८
गजो वृषो हरिः साभि-	२	३०
गजोऽपि चिन्तयामास	६	३५२
गजोऽपि तद्घटीमूत्रं	११	२५६
गणभृद्गौतमजीवो	१	१५२
गणराजसनाथैस्तै-	१२	२८०
गणिकाव्यवहारं सा	४	८८
गणिकेवोपजीवन्ती	४	२६३
गतरागद्वेषमोहः	११	३९८
गतश्च कोल्लाकेऽश्रौषी-	३	४०५
गतश्च पुरुषसिंहं	१	९४
गतस्याऽभितमिस्रं चा-	१	२०१
गते शक्रे चमरेन्द्रः	४	४५३
गतेषु तत्पितृष्वर्भान्	३	५३६
गतेषु मासेषु नव-	६	२९५
गतोऽथ मिथिलापुर्यां	४	३४२
गत्वा कुमारौ मार्गार्धे	१	१३१
गत्वा च त्रिशलादेवी	२	१५०
गत्वा चम्पां वेशिकायाः	४	१०७
गत्वा जयाम्यसर्वज्ञ-	५	९५
गत्वा ततस्तैस्तत्सर्व-	११	८०
गत्वा तामर्थयांचक्रे	११	४५७
गत्वा दास्या तयाऽत्यन्त-	६	२४३
गत्वा प्रतीच्यां प्रभास-	१	१९८
गत्वा प्रदक्षिणापूर्व-	१०	५३
गत्वा भद्रागृहद्वारि	१०	१५७
गत्वा महाहिमवति	११	३८०
गत्वा मेरावतिपाण्डु-	२	५८
गत्वा स दूतस्तं स्माहो	१	१५९
गत्वा समवसरणे	७	१३७
गत्वा सुधर्मामास्थानीं	१	२८२
गत्वा स्वः स्वविमानान्त-	१३	२७१
गत्वा स्वगेहे जननीं	१०	६१
गत्वाऽऽचख्यौ च सा स्वस्मै	७	१०८
गत्वेन्द्रदत्तं कपिलो	११	४७८
गनियं चे मागधियं	१२	३१६
गन्धधूपान् घृत-मधु-	१३	२६५
गन्धयुक्तिमयाचन्त	३	४७
गन्धर्ववर्गप्रारब्ध-	११	५५
गर्भं वक्ष्यति षड्वर्षा	१३	१६४
गर्भस्थितमपि ज्ञात्वा	१२	१५१
गर्भस्थेऽथ प्रभौ शक्रा-	२	३४
गर्भाहादपि चारभ्य	४	२७
गर्भिण्याऽभाणि सोऽन्येद्यु-	९	७१
गर्भे जन्मनि दीक्षायां	१३	२२७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
गर्भेऽपि संवृताङ्गोऽस्थां	२	१४८
गवालिजीवः समाधि-	१३	१९७
गागलिः प्रतिबुद्धोऽथ	९	१७४
गाढं बद्ध्वा पटेन स्वं	११	३४८
गाढप्रहारविधुरो	१२	२६५
गान्धर्वेण विवाहेन	६	२७२
गान्धर्वकौशलं द्रष्टुं	११	२४२
गान्धारोऽपि स्वमासन्न-	११	४५१
गायन्नृत्यन् पात्रपाणि-	८	४४४
गार्हस्थ्ये चित्रशालायां	११	३७५
गार्हस्थ्ये त्रिंशदब्दी द्वि-	१३	२७२
गिरिकूलङ्कषामूले	१२	३४२
गीतं नलगिरेरग्रे	११	२३०
गीतार्था लिङ्गिनश्च स्युः	१३	५७
गीतार्थोऽप्येष मर्यादां	७	२२९
गीतोपायेन स यथा	११	१९३
गीर्वाणपांसनः पांसु-	४	१८९
गुडूचीस्तम्बवच्छोके	१२	१८०
गुडो हि कफहेतुः स्या-	११	३१८
गुणा न केऽपि ते सन्ति	७	१९३
गुरुणा दीक्षितोऽनेन	८	४०५
गुरुस्तु तस्य क्षुल्लस्य	१२	३३२
गुरून्नाराधयिष्यन्ति	१३	१३७
गुर्ववज्ञाप्रकुपिता	८	४२३
गुर्विणी श्वशुरगृहा-	८	५०४
गृहवासं परित्यज्य	४	३७७
गृहिधर्मं द्वादशधा	१२	४००
गृहिधर्मं समा बह्वीः	१२	३३
गृहीतोपकरणोऽपि	५	९२
गृहीत्वा गणिकापुत्र्यौ	११	२७९
गृहीत्वाऽलक्ष्यमाणाभि-	४	४८२
गृहैकदेशे दूरस्थे	४	५५५
गृह्णात्विमां क इत्युक्ता	४	५९५
गोपः सविस्मयो ग्रामे	३	१७६
गोपाः प्रीता रूपवन्तौ	३	३१५
गोशाल ऊचे गोपाला-	४	४७
गोशालः कुपितोऽवोच-	३	४२४
गोशालः क्षुधितोऽविक्षद्	३	५४४
गोशालः पाटकेऽन्यस्मिन्-	३	४२१
गोशालः स्वामिनं नत्वो-	३	३८५
गोशालं शाकिनीवत्ते	३	४८१
गोशालं सानुकम्पास्ते	३	४९८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
गोशालं स्वामिनमपि	३	५५२
गोशालकोऽपि भैक्षेण	३	३९०
गोशालकोऽपि स्वेनैव	८	४३४
गोशालतेजसा वीरः	८	५४४
गोशालमुक्तया तेजो-	८	४१०
गोशालसहितं नाथ-	३	५५०
गोशालस्तत्र मिलितः	३	६२६
गोशालस्तव यः शिष्यः	८	३९७
गोशालस्य चतुर्विंश-	८	४४६
गोशालेन समं स्वर्ण-	३	४१३
गोशालेनाऽन्वीयमानो	४	७५
गोशालो द्वारदेशस्थः	३	४३४
गोशालो नाथमित्यूचे	३	५४३
गोशालो भिक्षया प्राण-	३	३८७
गोशालो यान्महारण्यं	३	५९६
गोशालोपासकस्तत्रा-	८	४३८
गोशालोऽत्राऽस्ति सर्वज्ञो-	८	३५९
गोशालोऽथाऽवदत् कष्टं	७	३२३
गोशालोऽपि हि तत्कालं	८	४०८
गोशालोऽप्यनुलग्नः सन्	३	५६०
गोशालोऽप्यब्रवीद् भूयो	४	४९
गोशालोऽप्यब्रवीन्नाथं	३	४४३
गोशालोऽवोचत स्वामिन्	४	४२
गोशीर्षचन्दनमयी	११	४००
गोशीर्षचन्दनेनाऽय-	९	१३३
गौतम ! त्वं वज्रमयो	१३	२७७
गौतमस्य प्रबोधार्थ-	९	२६१
गौतमस्वाम्यथोत्ताम्यं-	१३	२७५
गौतमाद्यैः प्रबोधार्है-	५	१८
गौतमेन समं चेलु-	९	२४५
गौतमोऽचिन्तयन्मेऽसौ	५	७५
गौतमोऽपि ययौ चैत्यं	९	१९४
गौरप्युवाच मा ताम्य	४	९७
ग्रामं षण्मानिनामानं	४	६१८
ग्रामचिन्तकजीवः स	१	२७
ग्रामलोकोऽपि तं शब्दं	३	१२४
ग्रामस्य तस्य चाऽऽसन्नो	४	७८
ग्रामा नगरवत् स्वर्ग-	१३	१२५
ग्रामाः श्मशानवत् प्रेत-	१३	१३२
ग्रामान्तराण्ययुर्ग्राम्या	३	९७
ग्रामायुक्तोऽपि हि भुक्त्वा	१	२०
ग्रामेण वार्यमाणोऽपि	३	१२१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
ग्रामेषु विश भिक्षायै	४	३०१
ग्रामेऽगाद् बहुशालाख्ये	४	१३
ग्रामेऽथ मेण्ढकग्रामे	४	४७२
ग्रामेऽथ शालिशीर्षेऽगा-	३	६१४
ग्रामोऽयमभवत् पूर्वं-	३	८१
ग्राम्या व्यचिन्तयंश्चैवं	३	९८
ग्राम्यानुतुमुलान् भूयः	३	२००
ग्राम्यैरामेत्यभिहिते	३	१७९
ग्रावखण्डे च रत्ने चा-	३	५९१
ग्रीष्मोष्मार्तोऽन्यदा श्रेष्ठी	४	५४६
ग्लानिभाजो ब्रुवन्तोऽपि	९	१९९
घृतं च वर्जयामास	८	२५६
घृतविक्रयकारिण्यो	३	२७५
घोणारन्ध्रे महाघोरे	२	११६
चकम्पे चाऽचलो मेरु-	४	५९
चकार श्रेणिकः प्राण-	१२	१२७
चक्रे सर्पे मुधाभूते	३	१३१
चक्रभृत्त्वाभिषेकोऽस्य	१	२१३
चक्रानुगो निवृत्त्याऽथ	१	२०८
चक्रिनामाक्षरश्रेणीं	१	१९४
चक्री विदेह-मूकायां	१	५४
चक्रुः कलकलं चोच्चै-	१	१४३
चक्रे च गौतमस्तेषां	९	१९७
चक्रे च नृपतिः सूनो-	१२	१३८
चक्रे च प्रत्यहमपि	७	२८६
चक्रे च वितते जङ्घे	१२	३३८
चक्र्यारूढो गजरत्नं	१	२०४
चक्षुर्दायाऽभयदाय	२	७४
चख्नुश्चतुर्थमपि ते	८	३८५
चण्डप्रद्योतराजोऽपि	८	१८२
चतुःपर्व्यां चतुर्थादि-	१२	४३१
चतुरगुङ्गुलमप्राप्तं	४	४४५
चतुरङ्गचमूं सज्जी-	११	३५
चतुरङ्गचमूवप्रं	१	१४०
चतुर्णां छन्दसां पार-	२	५
चतुर्थ-षष्ठा-ऽष्टमादी-	८	३७
चतुर्थकृत् सदाप्याद्य	९	१८६
चतुर्थमासक्षपण-	३	४०१
चतुर्थेऽहन्युत्तरस्यां	९	२८८
चतुर्दशपूर्वभृतां	१२	४३७
चतुर्दशमहास्वप्ना-	१	१८५
चतुर्मासक्षपणकृ-	३	४८८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
चतुर्मासक्षपणानि	४	६५२
चतुर्मासात्यये स्वामी	४	६१४
चतुर्मासावसाने च	४	३
चतुर्मासावसाने तु	४	५३
चतुर्मास्यन्तदिवसे	३	४८९
चतुर्विंशत्यब्दलक्षीं	१	२२०
चतुर्विधाहारमपि	१	२६५
चतुर्विधैरुपसर्गै-	१	२२४
चतुष्पथेऽवस्थिता सा	१३	९०
चतुस्त्रिंशत्पूर्वलक्षा-	१	८४
चन्दनां धुरि कृत्वा ताः	५	१६४
चन्दनोर्ध्वस्थिता चैव-	४	५७०
चन्द्रार्कयोर्गतवतो-	८	३४२
चपेटाभिर्मुष्टिभिश्च	४	१०
चमरेन्द्रस्तत्र चैत्य	४	६१७
चमरेन्द्रोऽप्यथ महा-	१२	२५२
चमरोत्पातः परिष-	८	३५२
चम्पकस्याभिधानेन	१२	१८८
चम्पकेन श्रियः सत्यं-	१२	१८७
चम्पाधिपतिरेकाङ्गः	९	८३
चम्पाधिपोऽपि कालेन	९	७७
चम्पाधिपोऽपि तत्राऽऽगा-	१२	२२३
चम्पानाथेनाऽभिषिक्तं	१२	२४०
चम्पानाथोऽपि तत्कालं	१२	३७१
चम्पापतिः पलायिष्ट	४	५१७
चम्पापतेश्चमूनाथो	१२	२६१
चम्पेशाय शशंसे च	१२	३६८
चम्पेशोऽकारयदथ	१२	२९८
चरणौ स्वामिनस्तेन	३	५२६
चरन्तः स्वेच्छया ते च	४	६२१
चराचरं जगदिदं	४	५००
चर्चयित्वाऽर्चयित्वा च	११	५३५
चलयित्वा चलयित्वा	६	१०२
चापमाकर्णमाकृष्य	१२	२८५
चामरैरमरस्त्रीभि-	१०	३१
चारित्ररथमारूढं	३	२
चारित्राचारविषयं	१	२४१
चारित्रावारकं कर्म	६	४१२
चित्रं तत्र च कुर्वाणो	८	१३४
चित्रकृत् पुनरूचेऽथ	८	१२६
चित्रकृत् सोऽपि तं यक्षं	८	१४६
चित्रकृत् स्थविरायाः स	८	११४
चित्रकृद्भिः सभाभूमि-	८	१३३
चित्रमेकमनेकं च	११	३२१
चित्रस्थामपि तां राजा	६	२१५
चिन्तयन्त्याः पतिं तस्या-	६	२९२
चिन्तयन्निति बभ्राम	१२	३७५
चिन्तयित्वेति साऽचालीद्	४	५७५
चिरजीवी चिरं धर्मं	५	१८०
चिरदर्शनसोत्कण्ठो	४	४६९
चिराज्जातेन भगव-	४	३२१
चिरेप्सितपरिव्रज्या-	२	१६३
चिरोद्धरणखिन्नैकां-	६	४०१
चुलनीपितृतुल्यर्द्धि-	८	३२८
चुलनीपितृवत्सोऽपि	८	३३०
चूतचौरेण च प्रोचे	७	११४
चेटकः स्माऽऽह धर्मोऽयं	१२	२१०
चेटकस्तु श्रावकोऽन्य-	६	१८८
चेटकस्य पुनः सैन्ये	१२	२३९
चेटकोर्वीशदुहिता	४	४७५
चेटकोऽपि विषण्णात्मा	१२	३८६
चेटकोऽप्यब्रवीदेव-	६	२२६
चेटकोऽप्यमितैः सैन्यैः	१२	२१९
चेटकोऽवोचदन्योऽपि	१२	२०८
चेद्दानधर्मकर्माणि	१०	७५
चेल्लणा पतिलाभेन	६	२७०
चेल्लणा स्माऽऽह ते नाथ	६	३०२
चेल्लणाऽकथयत्तस्मै	६	२६८
चेल्लणाऽपि प्रतिदिनं	१२	१२४
चेल्लणाऽवोचदाः पाप-	१२	१४९
चेल्लणाऽऽख्यत् पितृद्वेषी-	१२	१५९
चेल्लणोपवने तत्र	७	६९
चैत्यपूजादिनिरतां	१२	३२८
चैत्येषु रत्नमय्योऽर्ह-	१२	३९
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां	२	५१
चौरा राजविरोधो राङ्-	१३	८२
चौराणामुपकाराय	११	५२२
चौराश्चौर्याय चाऽन्येद्यु-	८	२२१
चौरोऽप्यकथयद्विद्या-	७	११६
चौरोऽयं चौरचारो वा	३	५४६
चौर्यमेवाऽभवत्तस्य	११	५
चौर्याच्चौराः पीडयिष्य-	१३	१३५
च्युतश्चिन्तामणिः पाणे-	६	३६८
च्युत्वा च नन्दनो हस्तो	२	३
च्युत्वा च श्वेतवीपुर्यां	१	८२
च्युत्वा चैत्ये सन्निवेशे	१	७९
च्युत्वा ततः पञ्चकृत्वो	८	१०६
च्युत्वा मरीचिजीवोऽपि	१	७५
च्युत्वा सुमङ्गलः सोऽथ	६	४५
च्युत्वेह भरते छत्रा-	१	२१७
छद्मस्थ एष सर्वज्ञो-	४	३४८
छद्मस्थश्चरमतीर्थ-	३	४८४
छद्मस्था असमुत्पन्न-	८	७६
छद्मस्थानां त्वादृशानां	८	६३
छद्मस्थैरिह षड्जीव-	५	८६
छद्मस्थोऽहं मरिष्यामि	८	४६४
छन्नः पिशाचवत्स्थित्वा	३	४४२
छागं निहत्य रक्तेन	४	८५
छादयित्वा च वारीव	१२	२९७
जगज्जैत्रा गुणास्त्रात-	६	३६६
जगदानन्दिनस्तस्या-	८	२७९
जगद्गुरो! कतिपयै-	४	६१५
जगद्गुरोर्वपुर्नत्वा	१३	२४९
जगन्नाथमियत्कालं	१३	२७६
जगन्नाथोऽथ तत्रर्जु-	५	१
जगन्नाथोऽपि भव्याना-	१०	५६
जगर्हुः स्वामिनं केऽपि	४	५६
जगत्त्राणक्षयसहं	४	६४
जगाद गौतमोऽसौ मे	९	१४
जगाद च क्षणं स्थित्वा	६	२३८
जगाद सा यथा ह्येष	११	४७३
जगाम वालुकाग्रामं	४	२८७
जगावुदयनो गीतं	११	२०२
जगुस्तारं च गन्धर्वा	१३	२५७
जग्मुश्च तं भोजयितुं	९	१०१
जग्मुस्ते लज्जिताः सर्वे	१	११४
जग्राह तत्र परिघं	४	४०६
जग्राह वसुधारां तां	४	५९६
जघन्य-मध्यमो-त्कृष्ट-	९	२२७
जजल्प कपिलो मात-	११	४७५
जज्ञाते भद्रकौ तौ च	३	३२१
जज्ञे च प्रातिहार्याणि	९	२५३
जज्ञे प्रसिद्धिः सर्वत्र	८	८६
जटाग्राद्वल्कलाग्राच्च	३	६२०
जटाभृद्वल्कलधरा	३	६१८
जनश्रुत्या ततः श्रुत्वा	८	३६६

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
जन्तूपरोधरहित-	४	१६२
जन्मवानस्मि धन्योऽस्मि	६	३७४
जन्मिनां प्रकृतिर्मृत्यु-	६	२७८
जमालिभार्या भगव-	८	३४
जमालिर्देशनां श्रुत्वा	८	३३
जमालिर्नाम जामेयो	८	३२
जमालिवर्जमन्येऽपि	८	९८
जयन्तोऽथाऽजितो धर्मः	१३	२०५
जयप्रशस्तिं कामस्य	४	२६२
जरन्नपि पिताऽस्माकं	१२	११५
जल-ज्वलन-वायूर्वी-	५	९१
जलकान्तविमानान्त-	१०	३७
जलचर-स्थलचर-	१२	६८
जलोदरीवोदरिलो	६	१७
जलोपसर्गे विरते	१३	१०६
जहास च नृपोऽकस्मात्	७	१७४
जाज्वल्यमानः क्रोधेन	३	२४४
जातः सुरः किमस्मीति	११	६१
जातानुरागस्तां प्रेक्ष्य	१	१११
जातामर्षश्च सामन्ताम-	९	४४
जाते पर्युषणापर्व-	११	५९१
जाते संघे चतुर्धैवं	५	१६५
जातोऽप्यत्याजि तेनायं	६	३०३
जात्येन चन्दनेनाऽथ	११	३८१
जानामि यतिधर्मं चेद्	८	२८९
जानीमश्च सदैवेद-	२	१४३
जानीह्यभिग्रहं भर्तु-	४	४९५
जान्वसव्यं भुवि न्यस्य	४	१७०
जायमाने प्रतिगृहं	३	३९२
जारैरभिदधे माला-	७	११३
जिग्ये भगवता तत्र	२	१११
जिघांसौ सेवके चापि	३	५९२
जितकाशी च गोशाल-	८	४१२
जितशत्रुर्महीनाथ-	८	२४२
जिनं प्रति म्रियस्वेति	९	६४
जिनकल्पप्रतिकर्म	३	५७७
जिनदत्तो जिनमार्गे	४	३५२
जिनधर्मालसं ज्ञात्वा	१	६९
जिनधर्मो मम माता	१	२५७
जिनस्तु भगवान् वीरः	८	४६७
जिनाय ते जापकाय	२	७६
जिनार्चाकारकाणां न	११	३७८
जीर्णपर्णचयास्तीर्णं	३	२५०
जीर्णश्रेष्ठीति सोऽप्याख्य-	४	३६६
जीर्णाः करिकुटीस्तात !	७	४५
जीवन् धर्मं विधत्ते स्या-	९	१३७
जीवन् पापपरो मृत्वा	९	१३८
जीवन्तस्वामिदेवाय	११	६२३
जीवाजीवादितत्त्वज्ञो	२	१९
जीवाजीवादितत्त्वोप-	१२	३९५
जीवितं यौवनं लक्ष्मीः	१	२४८
जीवेष्वहिंसा सत्योक्ति-	७	३१७
जीवोऽपि द्रव्यरूपत्वा-	८	८२
जुगुप्सन्ते यथैते मां	९	१०४
ज्ञातमन्तःपुरमभूद्	७	२७
ज्ञातमस्तीह भरते	२	१५
ज्ञातव्योऽभिग्रहो भर्तुः	४	५०७
ज्ञात्वा चाऽवधिना देवा-	२	८
ज्ञात्वा निजायुःपर्यन्त-	१३	२
ज्ञात्वाऽवधेस्तं चमरं	४	४२८
ज्ञात्वोदायनमायातं	१२	७
ज्ञान-दर्शन-चारित्र-	५	१३४
ज्ञान-दर्शन-चारित्रा-	५	८८
ज्ञानदानं मयि गुरोः	११	५११
ज्ञानाचारोऽष्टधा प्रोक्तो	१	२३१
ज्ञानाऽवलोकहीनो	५	८९
ज्ञेयं कथमिदमिति	११	७०
ज्योतिष्कांस्त्रासयन्नुच्चैः	४	४१८
ज्वालाजालाकुलं व्यात्त-	४	२१६
ज्वालाजालैरुच्छलद्भि-	४	२४१
ज्वालामालामुद्वमन्त्या	३	२५६
डिम्भांस्तत्रापि गोशालो	३	५३५
ढड्केनेत्युदितेच्छामो	८	९७
ढड्कोऽप्युवाच मा साध्वि !	८	९२
तं क्षमाश्रमणं भक्त्या	७	१४
तं च प्रव्रजितं श्रुत्वा	१	९९
तं च मागधिका प्रोचे	१२	३५९
तं च वासवदत्ताऽपि	११	२१९
तं च विज्ञापयिष्यन्ति	८	४८४
तं च श्रुत्वा स्वामिशिष्यः	८	५४५
तं च श्रुत्वा प्रव्रजित-	५	९४
तं चाऽवलोक्य गोशालः	४	११४
तं चाऽर्हि प्रभुरज्ञासी-	३	२२९
तं जल्पिष्यति शक्रोऽपि	१३	११६
तं ज्ञात्वा जिनभक्तं तु	४	२९
तं दर्शयन् स्वाम्युवाचो-	९	५३
तं दृष्ट्वा कपिलमाता	११	४७०
तं दृष्ट्वा च जना दध्युः	६	१६१
तं दृष्ट्वा प्रवचनस्य	९	१४८
तं दृष्ट्वा मुदितो राजा	६	१३८
तं दृष्ट्वा सुमुखोऽवोच-	९	२९
तं न्यस्योद्यौवनं राज्ये	१	२१८
तं प्रबोधयितुं सद्य-	४	९४
तं प्रशान्तं च सिद्धार्थः	३	१४०
तं प्रसादय मत्कार्य-	६	२४२
तं बभाषे च सिद्धार्थो	४	४३
तं बभाषे जगन्नाथो	८	१८९
तं महोक्षं धुरि कृत्वा	३	८३
तं रथेन स्थाने स्थाने	११	१६४
तं विद्युन्मालिनं दृष्ट्वा	११	३६७
तं वैद्यसद्मनयन-	११	२८७
तं सत्कृत्य विसृज्याथ	१	१९६
तं स्तूपं भङ्कुमारेभे	१२	३८०
तच्च द्वाःस्थभिया स्थानं	९	१२३
तच्च मूला गवाक्षस्था	४	५५०
तच्च श्रुत्वा विश्वभूति-	१	९३
तच्चर्माऽऽदाय कुमारौ	१	१५५
तच्चार्द्रककुमाराया-	७	२१७
तच्छालायां पार्श्वनाथ-	३	४४७
तच्छिष्यः कपिलोऽथाऽभू-	१	७०
तच्छ्रुत्वा कुपितास्तेऽपि	३	४९६
तच्छ्रुत्वा कुपितो विष्णुः	१	१७८
तच्छ्रुत्वा कौतुकात् पूर्ण-	३	१७७
तच्छ्रुत्वा तं नमस्कर्तुं	६	२७
तच्छ्रुत्वा ते पुनस्तस्मै	३	१०७
तच्छ्रुत्वा द्राग्विरक्ता सा	७	१७६
तच्छ्रुत्वा धारिणी देवी	४	५२३
तच्छ्रुत्वा नाथमापृच्छ्य	१	५२
तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणः प्रोचु-	१२	३२०
तच्छ्रुत्वा शालिभद्रोऽपि	१०	१०७
तच्छ्रुत्वा श्रेणिको नत्वा	९	१३९
तच्छ्रुत्वा साऽपि चोत्पन्न-	८	९४
तच्छ्रुत्वा हालिकमुनिः	९	१२
तच्छ्रुत्वाऽचिन्तयत् सोऽपि	३	४०६
तच्छ्रुत्वाऽचिन्तयत् सोऽपि	४	९८
तच्छ्रुत्वाऽभ्यधिकं क्रुद्धो	४	३९१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तच्छ्रुत्वोत्थाय चम्पेशो	१२	४१५
तडत्तडिति कुर्वाणं	४	४३०
ततः करालं वेताल-	२	११३
ततः कुलपतिरगा-	३	६९
ततः कूणिकसेनान्यं	१२	२६४
ततः केशिनरेन्द्रेण	११	६२४
ततः परं यानपात्रं	११	३४९
ततः पराङ्मुखोऽरण्ये	११	१८२
ततः परिहृते दध्नि	१२	१५
ततः पश्चादपश्यन्तो	९	८२
ततः पाखण्डिनः सर्वान्	१३	९४
ततः प्रतस्थे भगवान्	४	१३९
ततः प्रतिबभाषे तैः	११	६३
ततः प्रदक्षिणीकृत्य	३	२७
ततः प्रदक्षिणीकृत्य	२	१७९
ततः प्रदक्षिणीकृत्य	३	२६७
ततः प्रबुद्धः प्रणमन्	११	९६
ततः प्रभावतीदेवो	११	५७३
ततः शतानि पञ्चापि	११	५३१
ततः संवृत्य निःशेषं	९	२९९
ततः सपरिवारोऽपि	१०	१४९
ततः समवसरण-	१०	१५४
ततः सुसमये जाते	१३	७१
ततः सोऽचिन्तयच्चौरो	११	८३
ततः सोऽचिन्तयद्दस्युः	११	६९
ततः सौधर्मकल्पेऽसौ	८	२६४
ततः स्वयमपि प्राज्यो-	६	१७८
ततः स्वसुः सुसेनायाः	६	१८२
ततश्च काम्पील्यपुरे	८	३०२
ततश्च चण्डप्रद्योतो	११	२४१
ततश्च चेल्लणादेव्या	६	२८०
ततश्च तत्परीक्षार्थं	६	१५७
ततश्च तद्वनं सर्व-	७	२७५
ततश्च तर्जयामास	७	१२१
ततश्च त्रिजगन्नाथः	३	१
ततश्च धूपदहन-	७	२१०
ततश्च निःसृत्य पुराद्	९	२७९
ततश्च पञ्च सामन्त-	७	२४७
ततश्च पुर्यां चम्पायां	१२	१८९
ततश्च प्रययौ स्वामी	३	५४२
ततश्च भायलस्वामि-	११	५५५
ततश्च मातङ्गपति-	७	११९
ततश्च विहरन् स्वामी	४	३२२
ततश्च विहरन् स्वामी	८	२९९
ततश्च संपुटं यक्ष-	११	३९७
ततश्च सर्वविरतिं	११	४२६
ततश्चः पुरतः स्थित्वा	३	२६३
ततश्चतुर्थादारभ्य	११	१०८
ततश्चतुष्पथे स्थित्वा	११	३८५
ततश्चाचिन्तयन्नाऽह-	६	११४
ततश्चान्येद्युरुद्युक्तो	११	६१२
ततश्चाऽचिन्तयत्तत्र	८	३२४
ततश्चाऽढौकयच्छ्रेष्ठी	३	३३७
ततश्चाऽवन्तिनाथेन	११	५३४
ततश्चितायां निदधे	१३	२६३
ततश्चेयुर्जनाः सर्वे-	११	३००
ततश्चैतन्यचौरीभि-	१२	१८
ततश्चैवं महेच्छत्व-	६	११२
ततश्चोपोषितो भूत्वा	७	५७
ततश्च्युतो नृपः सोऽभू-	८	५४०
ततश्च्युत्वा विदेहेषु	८	५०९
ततश्च्युत्वाऽहमुत्पन्नो-	७	२३५
ततस्तं भूपतिर्गुप्तौ	११	४९
ततस्तत्कृपया स्वामी	११	९५
ततस्तयोर्विलापैर-	४	२२५
ततस्तस्योपरोधेनो-	६	१३१
ततस्ताभ्यां प्रयान्तीभ्यां	११	३३८
ततस्ते वणिजो जग्मुः	१०	८९
ततस्तेऽदर्शयन् सिंहं	१	१४२
ततो गिरि-णदी-कुञ्ज-	११	१०४
ततो गिरिणदीदेव्या	१२	३४७
ततो गुटिकया वर्ण-	६	२३१
ततो गुरुमनुज्ञाप्य	१२	८१
ततो जगद्गुरुः शीत-	३	३७
ततो जगाम भगवान्	३	५९५
ततो जगाम भगवान्	४	६०२
ततो जगाम याम्यायां	१	१९७
ततो जमालिः सङ्घेन	८	८४
ततो जमालिरेकाकी	८	९९
ततो दृष्टिविषः सर्पः	३	२५२
ततो द्विस्त्रिश्च राज्यार्थे	९	२१०
ततो नन्दां समानेतु-	६	१७७
ततो नवनवेनेव	७	४८
ततो नागकुमाराभ्यां	११	५५९
ततो निनाय प्रद्योतं	११	२९२
ततो निरपराधोऽपि	११	४८
ततो निरुत्तरीभूतां	६	२०१
ततो निरूप्य रूपं त-	३	२६४
ततो निर्वेदमापन्नं	११	३७४
ततो निषण्णमग्रे त-	८	४४९
ततो निष्क्रमयामासु-	८	४७०
ततो निष्क्रम्य भगवान्	४	४७४
ततो बहिर्गतेऽमुष्मिन्	११	२८४
ततो भगवतः पाद-	८	२८३
ततो भगवतः पादौ	९	६०
ततो भद्रा जगादैवं	१०	१११
ततो भद्राऽप्युवाचैवं	१०	१०६
ततो भद्राऽवदद्धन्य-	१०	१६७
ततो भवितव्यताया	४	६९
ततो भीताश्चित्रकराः	८	११०
ततो भोक्तुं प्रवृत्तानां	६	९५
ततो मामपरिज्ञाय	८	३९९
ततो मूत्रघटीमेकां	११	२५५
ततो मृत्वा बिडालोऽभूत्	८	५३८
ततो राजगृहं नाम	६	११७
ततो राजगृहे गत्वा	४	३४१
ततो राज्ञा विसृष्टः स	१०	११३
ततो राज्ञा समाहूय	११	१८०
ततो वणिक् स्वयमपि	३	८७
ततो वातं विकृत्याङ्गा-	३	६१९
ततो विषण्णः प्रद्योतो	११	२७६
ततो विहरमाणोऽगा-	४	३४३
ततो वीरङ्गकः सज्जी-	६	२६०
ततो वेगानिलोत्पात-	४	१८६
ततो हल्लविहल्लाभ्यां	१२	१९३
ततो हल्लविहल्लाभ्या	१२	३०१
ततो हासा-प्रहासाभ्यां	११	३६५
ततोऽन्यगच्छिकैः सूरि-	१३	४३
ततोऽपरविदेहेषु	१	१८४
ततोऽपि भगवान् कर्तुं	११	१११
ततोऽपि मानुषो भावी	८	५०५
ततोऽप्यविचलच्चित्ते	४	१९९
ततोऽप्युवाच गोशाल-	३	५१८
ततोऽभयकुमारस्यौ-	११	११८
ततोऽभयकुमारोऽगात्	११	२७८
ततोऽभयकुमारोऽपि	६	१६०

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
ततोऽभयकुमारोऽपि	६	१६३
ततोऽभयान्वेषणाय	११	१६५
ततोऽभयो मद्यपान-	११	५६
ततोऽभिमानी स्वपुरात्	६	१२०
ततोऽर्धजरतीयेन	६	२६३
ततोऽर्वाग् वत्स्र्यते धर्मो	१३	१५०
ततोऽसमाप्तभिक्षार्थ-	८	३९१
ततोऽस्मद्वन्दनाहेतो-	९	१३०
तत् क्वाऽस्ति श्रमणः कूल-	१२	३१९
तत् पीनत्वं कृशत्वं वा	९	२३८
तत् प्रशाम्य सुखं तिष्ठ	४	३९८
तत् प्रसीद द्वितीयेऽपि	६	३६
तत्कर्माऽऽलोच्य स मुनिः	८	४९७
तत्कष्टमथ पश्यन्ती	१०	१७२
तत्कालं ज्वालितस्तेन	४	२२७
तत्कालं राजपुत्रेषु	२	१०७
तत्कालमुज्ज्वलान्येव	११	४१८
तत्किं यामि दिवं भ्रष्ट-	४	२८३
तत्तथा विदधे राजा	११	२६८
तत्तस्मै कल्पयित्वा मां	७	२७९
तत्तीर्थजन्मा मातङ्गो	५	११
तत्तु विज्ञाय सिद्धार्थ-	२	४३
तत्तु श्रुत्वा वैश्रवण-	९	२००
तत्तु स्वामिवचः श्रुत्वा	८	३६४
तत्त्वज्ञोऽयं महासत्त्व-	१०	१७८
तत्त्वामेकाकिनं मुक्त्वा	१२	३६१
तत्पङ्कमग्नो निःस्थामा	६	३९४
तत्पतिः पञ्चशैलेशो	११	३३७
तत्पादपद्मसान्निध्यात्	११	६१५
तत्पानाद् ग्रहिलाः सर्वे	१३	६५
तत्पायसमतृप्तः स-	१०	७२
तत्पितापि स्वप्रजायाः	१	११७
तत्पुरश्रेष्ठिनोऽथैत्य	१०	८०
तत्पुरादुत्तरप्राच्यां	८	२४०
तत्प्रजापतिना ज्ञात्वा	१	१३२
तत्प्रदेशेन गच्छन्त्या	४	७३
तत्प्रभावाद्भुतं दृष्ट्वा	७	३४३
तत्प्रभृत्येष मद्द्वेषी	९	२०
तत्प्रसादाच्च ये सर्व-	११	६१६
तत्प्राभृतच्छलेनाऽर्ह-	७	२०८
तत्प्रेक्ष्य केसरी जात-	१	१४६
तत्प्रेक्ष्य चण्डप्रद्योत-	८	१५१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तत्र कौशिकगोत्रत्वा-	३	२३७
तत्र गत्वा स्वयं मल्लि-	४	२८
तत्र च क्षुत्पिपासार्त्तां	४	५६५
तत्र च प्रविशन् भद्रा-	६	१२१
तत्र चर्षभदत्तोऽभूत्	२	२
तत्र चानन्दतुल्यर्द्धि-	८	३३२
तत्र चाऽथ जगन्नाथो	३	२५१
तत्र चाऽऽसीद्धनधान्य-	३	४४६
तत्र चेत्कडदासाख्या	११	५२१
तत्र चेर्ष्यालवः प्रोचुः	७	१११
तत्र चैकस्य यक्षस्य	३	७९
तत्र जातिस्मरः पूर्वो	१३	१८३
तत्र तं बालकं त्यक्त्वा	६	२९८
तत्र देवं नमस्कृत्य स	१२	५६
तत्र देवकुलेऽन्येद्युः	७	२६६
तत्र द्रष्टुं जगन्नाथ-	९	२६
तत्र द्वादशवत्सरीं	१३	२८२
तत्र द्विजातेर्बहुला	३	३५
तत्र नागरथिपत्न्याः	९	२७४
तत्र पार्श्वशिष्यान्नन्दि-	३	५७६
तत्र प्रजानां विधिवत्	८	२३६
तत्र प्रणम्य चरणौ	८	२६०
तत्र प्रभुर्नमस्कृत्य	१	४८
तत्र भाण्डभृतैरागा-	३	८२
तत्र भावयतिर्भूत्वा	९	२०७
तत्र वन्दितुमायात	४	३२
तत्र विच्छायतां प्राप्ते	४	२२२
तत्र विद्युत्कुमारेन्द्रो	४	३२३
तत्र श्रीऋषभस्वामि-	१	२६
तत्र श्रेणिकराजोऽपि	७	३४५
तत्र श्रेणिकराड्जीवः	१३	१८९
तत्र संमुचिभूपस्य	८	४७७
तत्र सप्ततिलान् पश्य-	४	१२८
तत्र सिंहासनाऽऽसीन-	४	४६१
तत्र स्थितैः सुरनरै-	१०	४१
तत्र स्वरुचि लोकेन	११	३९०
तत्र स्वामी पौषमास-	४	४७८
तत्र स्वामी वासुदेवा-	४	४
तत्रर्द्धिं स्वामिनः प्रेक्ष्य	५	७३
तत्रस्थव्यन्तरेणाऽर्ह-	३	५४०
तत्रस्थास्तापसाश्चैकं	७	३३१
तत्राग्रे स्वामिनं दृष्ट्वा	३	६०७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तत्राथाऽऽस्तारिकाभक्तं	३	५६८
तत्राप्यसारतां प्राप्ते	४	२३१
तत्रार्थे तेन विज्ञप्ते	११	५२
तत्राऽग्निहोत्रशालायां	४	६०६
तत्राऽतिगम्य कतिचि-	५	१८६
तत्राऽनासाद्य दूषदं	४	२२६
तत्राऽन्यदा शतानीकः	८	१३१
तत्राऽभयकुमारोऽपि	११	१४४
तत्राऽमरैरहो दानं	३	२८५
तत्राऽर्केन्दू सविमानौ	४	३३९
तत्राऽर्धमासक्षपणै-	३	१६५
तत्राऽविसूत्रितलयं	४	२६६
तत्राऽवोचत गोशालो	३	५८८
तत्राऽहनि द्वादशाब्द्या	३	२८२
तत्राऽऽचार्यः प्रातिपदः	१३	१०४
तत्राऽऽद्यः पुष्करो नाम	१३	१७४
तत्राऽऽयातो वसुमतीं	४	५८७
तत्राऽऽरूढवतस्तस्य	८	४८१
तत्राऽऽसन्नार्हतव्यन्त-	४	२६
तत्राऽऽसीत् कामदेवर्द्धि-	८	३०३
तत्राऽऽसीद्वागुरः श्रेष्ठी	४	२०
तत्राऽऽसीनः सुरकृते	९	१७३
तत्रैका भक्तितो वत्स-	४	३२०
तत्रैकां महिलां पापः	८	२०४
तत्रैक्ष्वाको ज्ञातवंश्यः	२	१८
तत्रैत्य निशि मत्स्यादीन्	१३	१६९
तत्रैव शिबिरं राजा	११	५८८
तत्रैवं चिन्तयत्येव	३	३८४
तत्रैवं भूरिशः कृत्वा	३	५६१
तत्रैवाऽऽनन्दतुल्यर्द्धि-	८	३३४
तत्रैवाऽऽसीत् सुरादेवो	८	२९७
तत्रोत्पादाऽऽग्रायणीये	५	१६९
तत्रोदायनराजस्या-	११	५७४
तत्रोद्याने बलदेवा-	४	३४७
तत्रोद्यानेऽशोकखण्डे-	४	३७३
तत्रोभौ भ्रातरौ मेघः	३	५४९
तत्सभामगमं सिंह-	४	४६३
तत्समीपेऽवतीर्णे ते	११	३३९
तत्सर्वं कपटं ज्ञात्वा	११	७३
तत्सौकुमार्यमविदन्	३	३२९
तत्स्वरूपं राजपुंसा	११	५१
तत्स्वसाऽनाप्ततारुण्या-	८	२१७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तथा कुर्वन् पितृभ्यां सो	८	२१५
तथा कृते तया चित्र-	१०	११७
तथा निषिद्धो भर्त्राऽपि	६	४१३
तथा पुरे राजगृहे	५	५९
तथा प्रदीपनं कृत्वाऽ-	७	३७
तथा मृतां च तां श्रुत्वा	७	२३३
तथापि कुत्रचित् किञ्चि-	३	३९५
तथापि देहरक्षां ते	१२	२५१
तथापि न विलीनोऽसि	१२	१५२
तथापि नाश्रयस्तेषा-	३	४६०
तथापि हि यथाशिक्षं	८	१२२
तथापि ह्युपरोधाद्व-	२	१३०
तथाप्यविचलं ते तं	३	२७३
तथाविधां च तां प्रेक्ष्य	८	८
तथास्थं शशकं दृष्ट्वा	६	३९९
तथाहि खात् पतत्यम्भो	७	३२८
तथाहि जम्बूद्वीपेऽस्मि-	९	२०२
तथाहि तादृशं वस्तु	८	६१
तथाहि नियतिनिष्ठः	७	३२६
तथाहि पृथिवीपुर्यां	१३	५८
तथाहि स्युर्नृपाः केऽपि	५	१०४
तथाऽपराजितो भीमः	१३	२०७
तथाऽपि चित्रमुत्पाद्य	७	३२
तथाऽभूद्वेदना कील-	४	६४४
तथेति तां प्रपेदानां	७	९१
तथेति प्रतिपद्याऽसौ	९	७४
तथेति प्रतिपेदानं	११	४९९
तथेति प्रतिपेदाने	६	३७
तथेत्यादेशमादाय	११	३८
तथैव खेदं विदधे	४	४९८
तथैव चक्रिरे तेऽपि	३	५०५
तथैव पिहिते द्वारे	६	३९
तथैव प्रत्यहं चक्रे	३	३१०
तथैव मिथिलापुर्यां	५	५६
तथैव मोघबाणोऽभूद्	१२	२८८
तथैव विदधे राज्ञा	११	२७१
तदद्य पितरं बद्ध्वा	१२	११७
तदनुज्ञाप्य पितर-	७	२३७
तदर्त्या रुदतस्तस्या-	६	३०८
तदर्हत्प्रतिमैवेह	११	३९५
तदलं कटकारम्भे-	११	२६४
तदलं मम राज्येना-	१२	१०१
तदलं विषयैरेभि-	११	५१२
तदसङ्गतमापन्नं	२	११
तदसत् खलु जीवस्य	५	१५३
तदसद् बन्धमोक्षौ हि	५	१३२
तदसन्नारकाः । कामं	५	१४३
तदस्मदीयं पाथेयं	१२	३५४
तदस्य प्राणनाशेन	४	२३८
तदा कुक्कुटिकापिच्छ-	१२	१५५
तदा कुष्ठगलत्कायः	९	५९
तदा गतोऽसि मां मुग्धां	७	२८९
तदा ग्रामेशतनयः	३	४३०
तदा च कार्तिकदर्श-	१३	२२२
तदा च गोपः कोऽप्येको	३	१७
तदा च गौतमो नत्वा	८	२९४
तदा च तत्र समव-	५	६२
तदा च ते दयाभास-	७	३३४
तदा च त्रिशला दध्यौ	२	३९
तदा च दध्युस्तत्पत्न्यो	८	२००
तदा च नगरग्रामा-	११	१४
तदा च नगरे तस्मिन्	६	१२२
तदा च पृथ्वीं विरहन्	८	२४१
तदा च प्रव्रजितयो-	१२	३११
तदा च बहुलो नाम	३	३९९
तदा च भद्रा तन्माता	१०	१६६
तदा च मथुरापुर्या-	१३	८०
तदा च वत्सराजस्य	११	२३३
तदा च वरुणस्यैकः	१२	२७३
तदा च वर्त्मन्येकाऽभू-	७	१३३
तदा च विरसा मेघाः	१३	१५७
तदा च विहरन्नुर्वी	८	२७०
तदा च वेशिका नाम	४	७९
तदा च शङ्खगणराड्-	४	१४१
तदा च समवासार्षी-	७	१०
तदा च सिद्धार्थसुरः	३	१३५
तदा च स्थविरासूनो-	८	११५
तदा चाऽचिन्तयच्छक्रः	३	२५
तदा चाऽचिन्तयच्छक्रः	४	३३२
तदा चाऽपूर्णकामत्वाद्-	६	२५८
तदा चाऽशोकचन्द्रस्य	१२	३१५
तदा चाऽस्तमुपेयाय	१२	२३७
तदा चाऽऽगाज्जनः सर्व	३	१५२
तदा चैकस्य पोतस्य	११	३८२
तदा चोवाच तं वेश्या	६	४३६
तदा ज्ञात्वाऽवधिज्ञाना-	२	१०४
तदा तस्यै प्रतिमायै	१२	८४
तदा निरुत्तरीयं तं	७	२१
तदा पुरे राजगृहे-	७	३५६
तदा पुष्पार्थमुद्याने	९	७८
तदा रथपथमात्रं	१३	१६८
तदा वनान्तस्त्यक्तस्याङ्-	६	३०७
तदा विशाखनन्द्यागा-	१	१०२
तदा शक्रः सुधर्मायां	४	१६४
तदा शासनदेव्या तौ	१२	३१०
तदा श्रीवीरपादाब्ज-	१२	१०८
तदा षष्ठतपास्तत्र	४	१४४
तदा साधुषु साध्वीषु	१३	२६२
तदा सेचनकारूढौ	१२	२९१
तदा स्नपयितुं नाथं	२	५९
तदाकर्ण्य च गोशालो	३	३९४
तदाकर्ण्य मरीचिस्त्रि-	१	५६
तदाख्याहि फलं तेषां	१३	३१
तदादायाऽत्राऽऽनयेस्त्वं	३	१३
तदानीं गच्छदागच्छ-	२	१९१
तदानीं च समुत्पन्ना	१३	२४५
तदानीं रौहिणेयोऽपि	११	१८
तदानीं वृषभस्य क्षु-	३	१०५
तदानीमश्वग्रीवेण	१	१२२
तदाप्रभृति लोकेऽपि	१३	२४८
तदाम्नायादत्र सांख्यं	१	७४
तदावासेषु दीनारा	११	१२७
तदाशङ्कानिरासाय	२	६१
तदाऽत्र वयमायाता	९	१२०
तदाऽभयकुमाराय	७	५८
तदाऽर्हच्छासनस्याऽभू-	११	४०१
तदाऽऽगाद् ब्रह्मलोकेन्द्र-	९	५२
तदाऽऽयान्ती पुरे तस्मिन्	१०	१६०
तदिच्छां तापसबोधं	९	१८३
तदुपायेन केनापि	७	२०६
तदेतस्य भगवतो	५	११२
तदेनं भस्मसादद्य	३	२५५
तदेन्द्रादिष्टधनद-	२	९०
तदेवं सर्वदेवेभ्यः	१३	१९
तदैव चेल्लणोद्यान-	७	७३
तदैव प्रतिमा साऽपि	१२	२२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तदैव बहुली राज्ञा	४	१५९
तदैव मनउत्साहं	१२	८०
तदैव मुक्त्वा सैन्यार्धं	१२	३२१
तदैव वाहयन्नश्व-	७	२५४
तदैवाऽऽगान्मृगावत्या	४	४९७
तदैवैरावतारूढ-	११	४५८
तद् गत्वा गौतमादीनां	८	३९४
तद् गत्वा श्रेणिकोऽपश्यत्	९	१६५
तद् गोमयं श्रेणिकसूः	६	१६६
तद् द्रव्यं संवुवूर्षन्तो	७	२७३
तद् द्रष्टुं कौतुकात्तत्र	३	४७१
तद्गन्धं घ्रातुमसहाः	७	१३४
तद्गीतशब्दमाकर्ण्य	३	१४६
तद्गीताकर्णनाऽऽक्षिप्तो	११	२३१
तद्दत्तैर्वस्तुभिस्तस्या	३	३१४
तद्दर्शनात् प्रमुदितः	१२	५४
तद्दिने रौहिणेयोऽपि	११	३९
तद्दुःखव्यन्तरावेश-	११	४९६
तद्देवतां समाराध्य	१२	२४६
तद्देहेऽस्मिन्नुपसर्ग-	८	३९८
तद्बहिश्चोर्ध्वदोर्दण्डः	४	१११
तद्भक्तमखिलं भोक्तुं	३	५७१
तद्भद्रे ! क इहोपाय	६	२४१
तद्भावं केवलाज्ज्ञात्वा	६	३९२
तद्युक्तिसङ्गतमिदं	८	५४
तद्यूथगाया एकस्याः	६	३२३
तद्राजशासनं तेऽपि	१०	११
तद्रोदनप्रतीकारं	८	२१४
तद्वचः प्रत्यपादीश-	८	३१८
तद्वचः साधु मन्वानो	९	८१
तद्वचोऽश्रद्दधानेन	४	७१
तद्वाचा व्यन्तरः किञ्चि-	३	१०९
तद्विदं च हयग्रीवं	१	१३५
तद्विभाव्याऽभयः प्रीतो-	६	१५२
तद्विमानेऽरुणाभाख्ये	१२	२७६
तद्विवेश विशामीशो	१०	१०३
तद्विषं देवता हृत्वा	१२	१४
तद्वीक्ष्य श्रेणिकः क्रुद्धो	९	६१
तद्वृद्धाः स्वामिनं प्रेक्ष्य	३	५३१
तद्वेश्मनि ययौ लोकः	३	२०८
तनोस्तनिम्ना दधतीं	६	१८०
तन्तुवायमनुज्ञाप्य	३	३७२
तत्र युक्तं यद्भवेऽस्मिन्	५	१२७
तन्नमस्करणीयोऽय-	८	३१६
तन्नाऽद्य जीवितुं युक्तं	१२	३०९
तन्मदंह्र्योः कृताः सन्ति	७	३०४
तन्मातर उदासीन-	६	१८९
तन्माता वेशिका चौरै-	४	८७
तन्मामद्याऽनुमन्येथां	६	३८१
तन्मिथ्या सर्वशून्यत्व-	५	१२२
तन्मिथ्यादुष्कृतं भूया-	२	६६
तन्मुक्त ऊचे गोशालः	३	५३२
तन्वाना गर्जितं रत्ना-	७	२६९
तपः-सत्त्व-सूत्रै-कत्व-	३	४४९
तपसा समजायेतां	१०	१५२
तपस्तप्त्वाऽपि जायन्ते	८	१०५
तपस्व्यूचे पुरस्याऽस्य	११	४३३
तपो दुष्करमुज्झेदं	६	४२८
तपोभिः क्रशितः कृत्वा	११	१०९
तप्तस्यापि प्रभोः स्वर्ण-	४	२२८
तप्यमानं तपस्तीव्रं	८	५१७
तमःपरस्तादुदिता-	२	८२
तमङ्कितं दासमिव	११	५८३
तमप्यजल्पद्भगवान्	५	१२५
तमप्युवाच भगवान्	५	१२०
तमशोकवनेऽवोचत्	८	३०८
तमालपत् प्रभुर्विप्रा-	५	९९
तमाश्रमं दर्शयेति	११	४३४
तमित्युक्त्वा चक्रवर्ती	१	५५
तमुत्पातं स संहृत्य	११	३८३
तमूचे पुष्पलावी सा	७	८९
तमूचे श्रेणिकोऽन्येद्यु-	११	३०९
तमृषिं श्रीमती स्माऽऽह	७	२८८
तमेव पुरुषं प्रेष्य	१०	९६
तया च काले सुषुवे	१	११९
तया च विविधैर्भोज्यै-	११	१६२
तया शिबिकया स्वामी	२	१९२
तयाऽन्तर्दह्यमानोऽपि	८	४१८
तयाऽऽहूतस्ततो राजा	१०	१००
तयोः सुमङ्गलो नाम	६	१३
तयोः सर्वेऽपि राजानः	१	१७१
तयोरार्द्रककुमारो	७	१७९
तयोर्ब्रुवाणयोरेवं	४	६३९
तयोर्विमानतेजोभि-	८	३३९
तयोर्वृषभयोरेवं	३	३२४
तयोश्च कृपया श्रेष्ठी	३	३३९
तव चित्रसभा नास्ती-	८	१३२
तव चेतसि वर्तेऽह-	९	२६४
तव पित्रा च मे तादृ-	१२	१५३
तवापि प्रतिपक्षोऽस्ति	५	२७
तवाऽन्यत्रापि भगव-	६	३५
तवेति ते समाचख्यु-	१	११३
तवैवाऽन्वेषणे लग्ना	७	३१४
तस्थुः कृत्वा धूलिवप्रं	११	५८९
तस्थौ च स्वामी तूष्णीको	३	१२०
तस्थौ तथैव तत्रैव	३	२७०
तस्थौ वायव्यदिश्येका	२	१८५
तस्मात् प्राश्नाम्यहं सर्वा	६	७९
तस्मात्तस्यैव करिणो	१२	२९६
तस्मादतः परं तात !	७	२८४
तस्मादहं भगवति !	७	२३१
तस्मान्मामनुमन्यस्व	७	९४
तस्मिन् गुणशिले चैत्ये	६	३६३
तस्मिन् प्रदीपने वृद्धि-	६	१०८
तस्मिन् स्वरूपे चाऽऽरक्षै-	६	१६७
तस्मिन्नच्छन्दको नाम	३	१७१
तस्मिन्नपि प्रव्रजिते	५	१११
तस्मिन्नपि हि विध्याते	४	२१९
तस्मिन्नबुध्यमाने सा	६	४३४
तस्मिन्निषिद्धपापर्द्धा-	१२	६७
तस्मिन्नेव पुरे सुधर्मगणभृत्	१३	२८४
तस्मै यथा सा रुरुचे	११	४५९
तस्य केवलमहिमा-	९	५०
तस्य गर्भस्य दोषेण	६	२८२
तस्य ग्रामे तु पृथिवी-	१	५
तस्य चाङ्गप्रभालोक-	११	३६८
तस्य चार्द्रकराजस्य	७	१८०
तस्य चाऽर्हन्निति ख्यातिं	८	३५७
तस्य च्छेदयतो वृक्षा-	१	८
तस्य देवकुलस्यैक-	३	४९२
तस्य प्रतिकरिष्येऽह-	८	१४८
तस्य प्रत्युत्तरं मूढो-	८	७९
तस्य प्रभावतीजन्मा	११	३३१
तस्य भद्रेति पत्न्यासीत्	१	१०९
तस्य मोक्षमहिमानं	८	५१५
तस्य राज्ञोऽन्येन राज्ञा	४	१६

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तस्य शिष्यो यशोभद्रो	१३	२१४
तस्य षण्मासपर्यन्ते	४	१२४
तस्य सूरेर्जिनचैत्ये	१२	५५
तस्य स्थानस्थितस्यापि	१२	४२८
तस्यर्द्धिगर्वं विज्ञाय	१०	२६
तस्या अदूरे पुर्याश्च	५	१९
तस्या गर्भस्थिते नाथे	२	७
तस्या ज्वालाकरालाया	४	११८
तस्या दोहद इत्यासीद्	६	१४१
तस्या रुदितदुःखेना-	१०	६३
तस्या विनय-वाक्-शीलै-	४	५४१
तस्याः प्रतिकृतिस्तैश्च	११	५५४
तस्याः सीत्कारमात्रेणा-	७	२३
तस्याः स्वभावाऽऽख्यानेन	७	१००
तस्यां च मांसं खादन्त्या-	६	२९१
तस्यां च समरोद्याने	४	३४४
तस्यां नगर्यामेकोऽभू	९	७०
तस्यां पुर्यां दिने तस्मिन्	४	३२९
तस्यां पुर्यामथाऽन्येद्यु-	८	२८२
तस्यां प्रागागतस्तेजो-	८	३५५
तस्यां ह्यनशितः पूर्वं	४	१५०
तस्याथ प्रतिपत्तिं तां	७	१२४
तस्यानुरूपो रूपेण	११	६
तस्यापि धर्मव्याख्याने	८	५३०
तस्याश्च पालकश्चक्रे	८	२१२
तस्याश्चाऽत्याग्रहाद् राजा	१२	१९५
तस्याश्रितायाः स्थानेऽथ	१३	२६९
तस्यास्ति त्रिशला नाम	२	२१
तस्याऽणूकृतरूपस्य	४	४३६
तस्याऽतिदारुणे दंष्ट्रे	२	११५
तस्याऽन्यदा पूर्वभवा-	८	४८२
तस्याऽपरं गुणोद्भूतं	८	४७९
तस्याऽभूत् केवलं राज्य-	६	३
तस्याऽसहिष्णुर्माहात्म्यं	३	१७२
तस्याऽऽर्द्रककुमारस्य	७	२०७
तस्येन्द्रभूत्यग्निभूति-	५	५०
तस्यैव तं घनं मूर्ध्नि	३	६१०
तस्यैवमन्वहमपि	११	२१
तस्योच्चैश्चक्रिण इवो-	८	४८०
तस्योपरि कुरुध्वं चा-	३	११०
तस्योपरोधात् स्वाम्यूचे	८	५५०
ता अप्यूचुः प्रसीदेद-	१०	१४२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तां च दैवीमसौ मायां	४	२४७
तां च रूपवतीं दृष्ट्वा	७	१६५
तां तितीर्षुः सिद्धदत्त-	३	२९०
तां दृष्ट्वा लिखितां नेत्र-	६	२०७
तां धृत्वा बाहुनोद्यान-	७	८७
तां निमन्त्र्याऽभयः प्रात-	११	१६०
तां निर्वेदवतीं दृष्ट्वा	११	४९४
तां प्रद्योतोऽप्युवाचैवं	११	१६९
तां विसृज्य स वैताढ्यं	१	२००
तां सखेदां च दास्यूचे	४	४८९
तां स्मरन् दैवतीं वाचं	७	२९३
ताडङ्क-हार-केयूर-	४	२४८
ताडितो दुन्दुभिर्देवै-	४	३५९
तातः प्रभुर्मे स स्वैरं	१२	२९
तादृग्भावस्तदाऽयं चे-	४	३६९
तादृग्विभवविभ्रष्टा	४	५८९
तादृग्वेषं च तं दृष्ट्वा	१	४४
तादृशीं भावनां तस्या-	११	१४७
तादृशीमेव शिबिकां	२	१७७
तानि दिव्यानि रत्नानि	९	१५७
तानूचे गौतमस्वामी	९	२४३
तानौघानुगतश्रव्यं	११	४०६
तान् गोशालोऽपि निर्भर्त्स्य	३	४७७
तान् महानसलब्ध्येन्द्र-	९	२५०
तान् वन्दितुं ययुः पौराः	९	३०७
तापसः स चुकोपाऽथ	४	११७
तापसभक्तस्तत्राऽऽगा-	११	३८८
तापसश्चोपदाभृच्च	११	४३०
तापसा अपि तत्प्रेक्ष्या-	३	६२
तापसानां वनमिदं	११	४३६
तापसास्तं प्रणम्योचु-	९	२४२
तापसास्तेऽन्यदा नाथे	३	६५
तापसी कथयामास	६	२१९
तापसीभूय सोऽन्येद्यु-	११	४२९
तापस्यूचे यथाशक्ति	६	२१४
ताभ्यां चोचेऽमुनाऽङ्गेन	११	३५१
ताभ्यां प्रपद्य च तथा	११	५४९
ताभ्यो त्रात्वा प्रियङ्गुस्तत्	१	९१
ताभ्योऽभ्यधत्त सा दुःख-	१०	६४
तामन्यदाऽर्चामर्चित्वा	११	४०५
तामपृच्छच्च जगृहे	७	१६४
तामादातुं रत्नवृष्टि-	७	२७२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तामादिदेशाऽवन्तीशो	११	१३६
तामूचे चन्दना साध्वि	८	३४३
तामृद्धिं स्वामिनः प्रेक्ष्य	४	१२०
तालवाद्यमथाऽकार्षु-	११	५२७
तालिकारासकेषूच्चै-	१२	८७
तावप्येवं बभाषाते	६	३८२
तावसौ दुःशकुनमि-	३	५६३
तावूचतुर्देव ! यदि	४	२४
तास्तिस्रोऽपि ततो जग्मुः	११	१४०
तिर्यक्त्वे सति तिर्यञ्चो	१	२४६
तिर्यग्जातिषु सर्वासू-	८	५००
तिलमात्रमपि ध्याना-	४	१९२
तिष्ठामः स्वेच्छया	८	२०२
तिष्ठेद्वायुर्द्रवेदद्रि-	५	३७
तिस्रोऽपि प्रतिमाः कृत्वा	४	१५५
तीर्त्वा प्रतिज्ञां चम्पेशो	१२	४०४
तीर्थं नत्वाऽथ ते पञ्च	९	१७८
तीर्थं प्रवर्तयेत्युक्त-	२	१६९
तीर्थकरं भगवन्तं	३	१३७
तीर्थकृद्भ्यो नमस्कारो	१	२५९
तीर्थकृन्नामगोत्राऽऽख्यं	५	१५
तीर्थे स्वार्थाय यास्यामी-	९	१०९
तीव्रेण तपसा नित्यं	६	२४
तुत्रुटुर्निगडास्तस्या-	४	५८१
तुन्दं परामृशंस्तृप्त्या	३	५७३
तुन्नवायस्य तस्यैव	३	२२३
तुभ्यं क्षेत्राय पात्राय	२	७८
तुभ्यं सिद्धार्थराजेन्द्र-	२	८७
तुरुष्काऽगुरुधूपेभ्य	८	२५४
तुर्यवारेऽथ गोशालः	३	५००
तूर्णमेत्य शतानीकं	९	७९
तूर्यत्रयादिभिः कालं	४	१६८
तूष्णीके तु प्रभौ नैष	३	२१
तूष्णीकोऽभूत्ततः क्षुल्लो-	३	२३२
तृण-द्विदल-चर्मो-र्णा-	९	२५९
तृणगोपालिका किंसं-	८	४३९
तृणगोपालिकां विद्धि	८	४५०
तृणमिव परिहृत्य	११	६२६
तृणादिकं दीयमान-	३	३२२
तृतीयः पोट्टिलजीवः	१३	१९०
तृतीयमपि ते नाकु-	८	३८४
तृतीयमासक्षपणे	३	३८९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तृतीये दिवसे सूनो-	२	९२
तृतीयेऽप्यह्नि निर्वेदा-	११	२८३
तृतीयो घृतमेघाख्यः	१३	१७५
तृतीयोऽष्टमकृत्प्राप	९	१८८
ते क्रुद्धाः कुट्टयित्वा तं	४	५१
ते गत्वाऽच्छन्दकं स्माऽऽहु-	३	१८४
ते च वास्तुविदः शस्तां	१२	१८२
ते चाऽऽरक्षानथादिक्षं-	६	४२
ते चैवमूचुर्हन्तव्यो	७	३३२
ते जिनेन्द्रमजानन्तः	३	४५६
ते तथा प्रत्यपद्यन्त	८	४५५
ते तस्य पूर्वशिखरं	८	३७६
ते तेन सह चेलुश्च	१	२१
ते त्रयश्चेल्लणापुत्रा	६	३११
ते दिव्याकारधारिण्यौ	६	१९४
ते पञ्चापि तृषाक्रान्ता	८	३७४
ते पुत्रादिपरीवारा-	३	४९४
ते प्रोचुरग्रे स्वामी त्वं	७	३१९
ते भीताः स्वामिनं मुक्त्वा	३	४८६
ते मन्त्रिणोऽथ सिद्धार्थं	२	१२६
ते मिथः प्रोचिरे शैलं	९	१९०
ते वक्ष्यन्ति भरतभू-	१३	१७८
ते विपर्यासयिष्यन्ति	१३	३६
ते विमृश्येत्यदुस्तस्य	११	१७६
ते विमृश्यैवमानिन्यु-	८	२२०
ते विसिष्मियिरे सर्वे	८	४३३
ते व्यतीत्य तृतीयेऽयाः	६	३९७
ते स्नाताः श्वेतवसना	३	१००
ते स्वामिनं ववन्दाते	३	५८५
तेजोलेश्यां स्वाम्याख्यातां	४	१२९
तेजोलेश्याक्लिश्यमान-	८	४२२
तेजोलेश्यापरीक्षार्थं	४	१३१
तेजोलेश्याऽष्टाङ्गमहा-	४	१३७
तेन कट्यधिरूढेन	१२	१४१
तेन दानप्रभावेण	१०	७३
तेनर्षिणाऽपरैश्चापि	९	२५
तेनापि खरवातेना-	४	२३४
तेनाऽन्यदा पयः पातुं	६	३४१
तेनाऽप्यक्षुभिते नाथे	३	१२९
तेनाऽवन्तीश ! वच्मि त्वा-	११	१२५
तेनाऽऽगत्य निषिद्धेऽथ	२	१९८
तेनेत्युक्तोऽधिकं दीप्तः	८	४९५

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तेनोत्पादव्ययस्थेम-	११	३२४
तेभ्यो नमोऽञ्जलिरयं	६	३७२
तेषां कर्तुं महिमानमेते	३	४७०
तेषां गत्वाऽऽख्यदानन्द-	८	३९५
तेषां च प्रतिभास्यन्ति	१३	४०
तेषां तु प्रतिपत्तिर्या	५	१२१
तेषां दशानां प्रत्येकं	१२	२१७
तेषां वाचा निबद्धाशो	३	३५८
तेषामसमऋद्धीनां	४	१८३
तेषामात्तप्रतिभुवां	८	१११
तेषामुपरि पुष्पाणि	३	४६६
तेषामेकप्रहारेण	४	१९६
तेषु गायत्सु चौत्तस्थौ	१	१७७
तेष्वप्यकिञ्चिद्भूतेषु	४	२०८
तेऽथ जग्मुरुपाचार्य-	३	४७६
तेऽन्यतो मद्यपात्रादि	८	४४८
तेऽन्यदाऽचिन्तयंश्चौरा	८	२१९
तेऽन्योऽन्यं जगदुः शक्ति-	९	१९२
तेऽपि गत्वा सविनयं	२	१३२
तेऽपि संस्तारकं कर्तुं	८	४४
तेऽपीन्द्रभूतिप्रमुखाः	५	१७७
तेऽप्यब्रुवंस्त्वद्वचना-	३	४५८
तेऽप्यभ्यधुर्वयं स्थानात्	१	१४
तेऽप्याख्युरष्टाङ्गमहा-	४	१३६
तेऽप्यूचिरे तथाप्येष	३	५९८
तेऽप्यूचुर्यदशक्यानु-	६	१५९
तेऽप्यूचुस्त्वां भवोद्विग्नं	२	१३५
तेऽवोचन् वञ्चयित्वाऽस्मान्	७	३१३
तैरप्यकृतकृत्योऽसौ	४	२०३
तैरप्यक्षोभ्यमाणेऽथ	४	१९७
तैरप्यनाकुले नाथे	४	२०१
तैरश्चं मानुषं दिव्यं	१	२३६
तैरित्युक्तो विना भावं	८	४८७
तैरुक्तं कीदृगाचार	११	६५
तैरुपायैस्ततो धृत्वा	११	४०
तैरेवमुदितोऽत्यर्थं	१२	१२
तैर्ज्ञातमनया यत् सा	८	२२४
तैलकुम्भस्तृतीयोऽपि	६	७२
तैलकुम्भो द्वितीयोऽपि	६	७१
तैलद्रोण्यां विनिवेश्य	४	६४१
तैश्च पायसमित्युक्ते	९	२४७
तैस्तस्करैः स तु ग्राम-	८	२१८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
तैस्ताड्यमाना गावस्ता-	३	६१
तोषयन्ति न वाचाऽपि	९	१०३
तौ च सूक्ष्मौ वाङ्मनस-	१३	२३७
तौ दम्पती नृपाच्छ्रुत्वा	६	२७३
तौ दृष्ट्वा दृष्टिसुखदा-	११	५४३
तौ वज्रेणाऽवधीद्वज्री	३	५६५
तौ वृषावप्यनशनं	३	३३६
तौ संमुखीभूतरथौ	१२	२६०
त्यक्तर्षिलिङ्गः सोऽवात्सीत्	६	४३१
त्यक्ताभरणसम्भारा	२	४२
त्यक्त्वा चण्डालवेश्मेव	५	६४
त्यक्त्वा नियतिवादं स	८	३१९
त्यक्त्वाऽर्हद्वचनं हा धिक्	११	८६
त्यज भोगान् क्रमान्मर्त्य-	१०	१३४
त्यजन्त्यमी जलारम्भं	१	४२
त्रयस्त्रिंशत्सागरस्याऽऽयु-	८	४९८
त्रयस्त्रिंशत्त्रायस्त्रिंशैः	४	१६५
त्रयोविंशतिरर्हन्त-	१३	७५
त्रयोविंशोऽनन्तवीर्यो	१३	२००
त्रातुं गोशालकं स्वामी	४	११९
त्रिंशद्दिनीमनशनं	१२	१९
त्रिकालदर्शी भगवान्	८	२६३
त्रिजगद्गुरवोऽर्हन्तो	२	९
त्रिपृष्टः कर्मणा तेन	१	१७९
त्रिपृष्टजीवो नरका-	१	१८२
त्रिपृष्टोरःस्थले चक्रं	१	१६८
त्रिशला-सिद्धार्थराजौ	२	१५२
त्रिश्च प्रदक्षिणीकृत्य	८	५
त्रैलोक्यनाथ ! ते धन्याः	११	९१
त्रैलोक्यपूज्यो भगवान्	४	५०१
त्रैलोक्यसंशयच्छेद-	१२	४०७
त्रैलोक्येऽपि हि सात्त्विके-	१३	२८५
त्वं देव ! यदि तुष्टोऽसि	८	१२४
त्वं निर्विघ्नं मया योगं	८	१७६
त्वं प्राणास्त्वं प्रतिवपु-	६	५९
त्वं स्वपुण्यानुमानेन	४	३९६
त्वच्छासनस्य साम्यं ये	६	३७०
त्वत्पिताऽधान्मुखे क्षिप्तां	१२	१५६
त्वत्पितुः श्रीर्ध्वनिनाऽऽप्ता-	११	४७४
त्वत्पित्रा रक्षिताः सर्वे	३	७१
त्वत्सेवा तालसेवेव	३	५९३
त्वत्स्वामिनी च तत्कालं	६	२४५

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
त्वदङ्गसम्भवं पुत्र-	६	५८
त्वद्दीक्षयाऽप्यलमिति	९	१५
त्वद्भक्तौ च भविष्याव-	४	२५
त्वमेव प्राणनाथो मे	११	४९२
त्वया क्वेदं प्राप्तमिति	३	१०
त्वया नाऽन्यत्र नेतव्यं	३	३०९
त्वया प्राप्तान्यपूर्वाणि	११	४३२
त्वया हि प्रेषिता राज-	७	३५१
त्वयाऽभ्युपगतं स्वं तु	३	४११
त्वयि शासति देवाऽन्य-	११	२७
त्वयि सत्यपि चेदस्याः	६	२२१
त्वय्यायातेऽत्र सोऽमंस्त	९	४५
त्वरितं कारयामासुः	२	१७६
त्वां प्रपद्यामहे नाथं	५	३०
त्वामनु प्रव्रजिष्याम-	१०	१४४
दंष्ट्रा-करजशस्त्रोऽयं	१	१४५
दंष्ट्राक्रकचभीमास्यो	४	४१३
दंष्ट्राभिर्वज्रसाराभि-	४	२२१
दक्षः कृतज्ञः सकल-	७	१९१
दक्षिणश्चोत्तरश्चेति	३	२१९
दक्षिणादुत्तरे यात-	३	२२०
दक्षिणाभिमुखो रात्रि	४	१५१
दक्षिणावर्तगम्भीर-	३	३५४
दक्षिणेनोपरिष्टात्तु	२	१८९
दण्डपादाभिनयन-	४	२७१
दण्डाभ्यां चाल्यमानाभ्यां	३	२९१
दत्तदानः सदारः सो-	१०	१४६
दत्तोपयोगो ज्ञात्वा त-	४	२९२
दत्त्वा च तालकं द्वारे	७	२११
दत्त्वाऽर्थं बहुमप्यस्य	४	५३४
दत्त्वाऽसौ वार्षिकं दानं	३	३६७
ददर्श च तदन्तःस्थां	७	२१८
ददर्श चाग्रे प्रतिमां	११	५६१
ददर्श वेशिकां वेश्या-	४	९१
ददासि यदि मे शेषं	६	३१८
ददिरे च स्वयं तस्मै	१२	३५५
ददौ तयोः स्वयं दीक्षां	८	२४
ददौ विप्रः स्वपुत्रेभ्य-	९	१०८
दधतुश्चमर-बली	२	१९०
दधद्दशविधं धर्मं	१	२२७
दधानः पञ्चसमिती-	४	१७३
दधार त्रिशलादेवी	२	३३
दधिवाहनराजस्य	४	५१९
दधिवाहनराजस्य	४	५८६
दध्यावार्द्रकराजोऽपि	७	२४६
दध्यावुदयनोऽप्येवं	११	२०९
दध्यौ च किमिदं किञ्चि-	७	२१९
दध्यौ च बहलच्छायो-	७	५४
दध्यौ चैवं वत्सराजः	११	२१७
दध्यौ चैवं विभुरेषा-	३	७४
दध्यौ शक्रस्तदा स्वामी	३	१९१
दन्तघात-करोत्क्षेप-	११	१९८
दयालुर्यदि वाऽसि त्वं	४	२७७
दयावानार्हतो दाता	६	४७
दरिद्रस्थविराभिख्याः	३	४९०
दर्दुराङ्कोऽयमुत्पेदे	९	१३१
दशतोऽप्यसकृत्तस्य	३	२६२
दशमेन महाभद्रां	४	१५३
दशवैकालिकभृद्यः स	१३	१४९
दशाथ बद्धमुकुटा	११	५६७
दशाधिकान् चाऽनुदिनं	६	४३०
दशार्णपुरमित्यस्ति	१०	२
दशार्णभद्रः कर्मद्रु-	१०	५१
दशार्णभद्रः शक्रस्य	१०	४२
दशार्णभद्रो दध्यौ च	१०	४३
दशार्हैर्न परित्यक्तं	१२	७०
दष्ट्वा दष्ट्वाऽपचक्राम	३	२६१
दस्योर्यस्येदृशी शक्ति-	७	७८
दह्यमानं पटं प्रेक्ष्य	८	९१
दह्यमानोऽपि दग्धोऽय-	८	९३
दानस्याऽस्यास्मि योग्येति	९	१५५
दामद्वयं च गन्धाढ्यं	३	१४९
दायं दायं द्रविणानि	१२	७७
दारुदाहं न दग्धोऽसा-	३	२५९
दारुहस्तकहस्ता सा	४	३५८
दासजीवो दिवश्च्युत्वा	६	३२०
दासी तस्यै तदाख्याया-	६	२४७
दासी वासवदत्ताया	११	२२६
दास्यते नाऽऽश्रमे सौख्यं	६	३४५
दास्यश्च कथयामासुः	६	२३४
दास्याऽशोकवनं गत्वा	६	२९७
दिग्यात्रिकाणि चत्वारि	८	२४८
दिनं प्रत्येक आलोच-	९	८८
दिनमेकं प्रतीक्षध्व-	११	२९८
दिनानि कतिचित्तत्रा-	३	४८७
दिने तु द्वादशे राजा	२	९६
दिवश्च्युतोऽहमुषितः	८	११
दिवा निर्मितनक्षत्र-	९	१५२
दिव्यं देव्यै ददौ हारं	९	१५४
दिव्यवस्त्रकृतोल्लोचं	१०	१०२
दिव्यानि वस्त्र-नेपथ्या-	१०	८६
दिव्याभियोग्ययानेभ्यो	११	५३७
दिव्येन पयसा तत्रा-	१	२७८
दिव्यैर्दुकूलैर्हाराद्यै-	१३	२६०
दिष्ट्या क्रीडनमायात-	११	५२५
दिष्ट्या चिरेष्टो लब्धोयो	९	२३३
दिष्ट्या धर्मगुरुर्वीरः	९	२५१
दिष्ट्या भद्रेऽधुना त्वादृक्-	११	१४८
दिष्ट्या मातस्त्वमायासीः	२	१४०
दिष्ट्याऽद्य भगवानागा-	११	३१२
दिष्ट्याऽभूदाश्रमक्षेम-	६	३४९
दिष्ट्यैष गोचरे दृष्ट्यो-	३	२९८
दीक्षाक्षणे च यच्चक्रे-	३	४६
दीक्षातः प्रावृषं स्वामी	३	३९८
दीक्षादिनात् प्रभृत्येवं	३	४८
दीक्षादिनादतीतेऽब्दे	३	१७०
दीक्षितः शिक्षितश्चाऽसि	८	४१३
दीनानाथादिलोकानां	२	२०
दीनारलक्षं तन्मूल्यं	३	२२४
दीनारलक्षं मूल्येऽस्य	३	१४
दीनाराः प्रेषिताः सन्ति	११	१२६
दीर्घदन्तो गूढदन्तः	१३	२०१
दीर्घमायुः श्रियो रूप-	५	१४९
दीर्घेणाऽप्येष कालेन	४	२९५
दुःख-दौर्गत्य-दुर्योनि-	१३	८
दुःखं स्थास्यन्ति तिर्यञ्चो	१३	१५९
दुःखानुभवभूयिष्ठे	११	५२८
दुःषमान्ते भविष्यन्ति	१३	१८१
दुःषमायामतीतायां	१३	१८६
दुःसहामपि सहिष्णुः	१	२२८
दुर्गन्धायाश्च गन्धोऽथ	७	१५३
दुर्जयानीन्द्रियाणीह	९	२११
दुर्दोहदेन ज्ञातोऽसि	१२	१५०
दुर्निमित्तं तदाचख्यौ	११	४२०
दुष्कर्मगर्हणां जन्तु-	१	२६६
दुष्टाशयस्तु गोपालो	४	६४८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
दुष्प्रापं मानुषं जन्म	११	३५५
दुहितुर्हरणात्तेषां	६	२६४
दूतेन चाऽऽगत्य तथा-	६	२२८
दूतेन चेटकवच-	१२	३८७
दूतो गत्वा तदाचख्यौ	१	१६३
दूतो भूयोऽवदत् पुत्रौ	१	१६१
दूतोऽपि पुर्यां वैशाल्यां	१२	२०५
दूतोऽपि सद्यो वैशाल्यां	६	२२४
दूतोऽप्यागत्य चम्पायां	१२	२१२
दूतोऽब्रवीच्छरण्यस्त्वं	१२	२०९
दूतोऽवदत् पुनर्देव	८	१७४
दूरं गत्वा भोक्तुकामः	११	१७९
दूरतोऽपि तमायान्तं	६	१९
दूरात् स्वामिनमालोक्य	३	२८४
दूरे मुक्त्वा परीवारं	११	२००
दूरे स्वयं करुणया	३	९१
दृग्विकारैः स्मितैर्जल्पै-	१३	१४०
दृढाङ्गहाराभिनयैः	४	२७०
दृष्टनष्टो यदाऽभूस्त्वं	७	२९०
दृष्टपूर्वमिवेदं मे	७	२२०
दृष्टस्वप्नानुसारेण	१०	७७
दृष्टा मयाऽद्य सग्रन्था	३	४५९
दृष्टिज्वालास्ततस्तस्य	३	२५७
दृष्टिवादश्चेत्यङ्गानि	५	१६८
दृष्ट्वा दवानलं जातिं	६	३९५
दृष्ट्वा मुनिमनाबाध-	७	३४७
दृष्ट्वा वासवदत्तां तं	११	२२०
देवः पाटहिकोऽप्येव-	११	३७०
देवतत्त्व-गुरुतत्त्व-	११	४४४
देवतादेशमासाद्यो-	११	५८७
देवतायाः प्रसादेन	१२	२४३
देवतावचसा तेन	१३	१०१
देवतावाक्प्रत्ययेन	९	१८२
देवत्व-नृत्व-तिर्यक्त्व-	१२	२७१
देवत्वमाप्तया देवि !	११	४२५
देवदर्शनविघ्नोऽस्या	११	१४५
देवदूष्ये न्यधादङ्गे	१	२७९
देवपादाः परं दूरे	८	१७५
देवभक्त्या गुरुभक्त्या	१२	९६
देवभूयं गतः श्रेष्ठी	१०	११२
देवशर्मा द्विजो ग्रामे	१३	२२०
देवस्ततो निजं रूपं	६	७३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
देवस्वरूपं श्रीवीरा-	११	७१
देवाधिदेवप्रतिमां	११	४२७
देवाधिदेवप्रतिमां	११	५४५
देवाधिदेवप्रतिमा-	११	५५७
देवाधिदेवमर्चित्वा	११	५८५
देवानन्दर्षभदत्ता-	८	१९
देवानन्दर्षभदत्तौ	८	१२
देवानन्दा प्रभुं नत्व-	८	६
देवानन्दा ब्राह्मणी	२	२७
देवानन्दा सुखसुप्ता	२	४
देवानन्दां चन्दनायै	८	२६
देवानन्दागर्भगते	२	६
देवार्चके ततो याते-	३	१२२
देवार्चनप्रसक्तायाः	६	६६
देवार्य ! क्व ममोक्षाणः	४	६२२
देवार्यस्य तपोराशेः	३	५०३
देवार्याऽयमृजुः पन्थाः	३	२२६
देवार्यो रूपवान् शान्तो	३	५८२
देवार्योऽयं त्रिकालज्ञ-	३	४१६
देवी मृगावती दध्यौ	८	१६७
देवैः शक्रादिभिर्नन्दि-	२	१७०
देवैरपि न चाल्योऽयं	४	१७९
देवोऽप्युवाच मा शोची-	११	५८६
देवोऽवदत् किं गुटिका	६	८४
देवोऽष्टादशभिर्दोषै-	११	४४१
देव्या चेल्लणया गण्डो-	७	१६
देव्या चेल्लणया सार्ध-	७	११
देव्याः पार्श्वे च भगव-	२	५५
देशकालादितुल्यत्वे-	५	१०६
देशनां कुर्वता तेन	९	१९८
देशनान्ते जगन्नाथं	६	३७७
देशनान्ते प्रभुं नत्वा	९	२७३
देशनान्ते महावीरं	९	६५
देशान्तरमपि गतां	७	२३०
देशान्तरादागतेन	६	१४९
देहच्छायेव तत्पार्श्वं	७	२४८
देहल्यन्तःस्थितैकांह्रि-	४	४८०
देहि जङ्गमकल्पद्रो !	८	२०
देहेन्द्रियातिरिक्तः स	५	११६
दैवदुर्योगतश्चौर्य-	८	२०९
दैवात्तत्राऽऽगतः श्रेष्ठी	४	५३१
दोर्वीर्येण समुत्पन्न-	१	४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
दोहदं पूरयिष्यामी-	६	२८८
दोहदार्थानुसारेण	६	१४३
द्यां यास्याम्युपसन्नोऽह-	४	३००
द्युसन्निकायकोटीभि-	५	१६
द्रम्मलाभोऽयमित्युक्त्वा	६	४२७
द्रम्मेण कुम्भलाभेऽपि	१३	१०८
द्रव्यं कुमारमाहात्म्या-	६	१२४
द्रव्याणि द्रष्टुमारेभे	१२	३७२
द्रव्यादिभेदसंशुद्धं	४	५७८
द्रव्ये क्षेत्रे च काले च	४	१७४
द्रव्यैर्गुणैः पर्यायैश्चा-	५	१७८
द्राक् चेटकं संनह्यन्तं	६	२५९
द्रागार्द्रककुमारोऽपि	७	१८८
द्रुमौ-षधि-लता-वल्ली-	१३	१७७
द्वयं विरुद्धं नैकत्रा-	११	३१९
द्वयोः प्रववृते स्नेहः	३	३११
द्वयोः समानगुणयोः	७	१९५
द्वात्रिंशतं स गुटिका	६	७६
द्वात्रिंशद्धनुरुत्तुङ्गं	५	२१
द्वादशाब्दीं गृहे नीत्वा-	१३	१५१
द्वादशाब्दे च दिङ्मूढः	७	२८७
द्वारोपविष्टः स द्वार-	९	१२१
द्वितीयः षष्टकृत्प्राप	९	१८७
द्वितीयं नाऽमुचद् बाणं	१२	२८७
द्वितीयमासक्षपणे	३	३८८
द्वितीयस्मिन्नपि दिने	११	२८२
द्वितीयस्यां तु पौरुष्यां	५	१८५
द्वितीये रथ-मुसले	१२	२५४
द्वितीयेऽप्यह्नि नाऽपश्य-	४	५६०
द्विपास्त्रीणि सहस्राणि	१२	२२०
द्विपृष्ठश्च त्रिपृष्ठश्च	१३	२०४
द्विमाष्या स्यान्न वस्त्रादि	११	५०४
द्वीपायनजीवस्त्वेको-	१३	१९८
द्वैतीयीकेऽथ दिवसे	४	३१९
धक्ष्यामि त्वद्गुरुं सर्पो-	८	३९०
धनदेवश्च मौर्यश्च	५	५२
धनमादाय ते ग्राम्या-	३	८८
धनश्रियो विवाहे च	७	१३९
धनावहो विमृश्यैवं	४	५३६
धनाशया तथाप्युच्चै-	३	६
धन्यश्च शालिभद्रश्च	१०	१५०
धन्यस्य कस्य वा पुत्री	६	२१७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
धन्यास्ते नगरग्रामा	११	६१४
धन्योऽप्यूचे व्रते विघ्नो	१०	१४१
धन्योऽस्मि खलु यस्यौक-	४	३५३
धरणेन श्लाघ्यमान-	१२	३९३
धरणेन्द्रोऽप्युवाचैवं	११	५५२
धरणोऽप्यभ्यधान्मा गाः	११	५५८
धर्म-दान-युद्धभेदै-	१२	४२९
धर्मः श्रीधर्मघोषस्य	१०	१२८
धर्मं तदन्तिके श्रुत्वा	१	२१५
धर्मं श्रुत्वा सभार्योऽपि	७	२२५
धर्मज्ञे ! पञ्चधाऽऽचार-	१२	३३०
धर्मतत्त्वे प्रणष्टेऽथ	१३	१५४
धर्मश्लथेषु ये शिक्षां	१३	३७
धर्मसारथये धर्म-	२	७५
धर्माख्यानप्रतिबुद्धान्	१	४६
धर्माचार्यप्रभृतीनां	८	१०७
धर्माचार्यप्रातिकूल्य-	८	४२४
धर्माणां शुभभावानां	१३	१४४
धर्माधर्मौ विना नाऽङ्गं	१३	५
धर्मानुष्ठानविषये	१	२४३
धर्मार्थी ज्ञापितस्तेन	१	६७
धात्रीजनैर्लाल्यमाना	११	१८५
धात्रीभिर्लाल्यमाना च-	७	२६५
धात्रीभिर्लाल्यमानास्ते	६	८९
धान्याम्ल-कोद्रवकूरे	३	३९६
धारयामासतुर्द्वे तु	२	१८४
धिक् सुकृतानि जगतो	४	६३
धिगहं मन्दभाग्याऽस्मि	४	४८८
धिगहो ! मन्दभाग्योऽस्मि-	४	३६३
धिगहो अकृतज्ञास्ते	९	३५
धिङ् महर्षी मया दग्धौ	८	४५८
धिङ् मां धिक् त्वाममात्यान् धिग्	४	५०३
धीरेण कातरेणापि	१	२५५
धृष्टस्वभावा मुनयः	१३	४२
धैर्यालम्बनपूर्वं च-	२	१६०
ध्यात्वेत्यनुपदं सोऽगात्	३	३५२
ध्यात्वैवं सोऽविशद् ग्रामं	३	१९
ध्यानपर्वतदम्भोलि-	९	३४
ध्यानाग्निदग्धकर्माण-	१२	३९६
ध्रुवासु गीयमानासु	११	५३०
न कर्कशां न मधुरां	१२	३३४
न कुतीर्थिकतिर्यञ्चो-	१३	४६
न केवलं विजेष्येऽमुं	१०	४९
न केवलमयं स्वात्मा	८	४६०
न केवलमिहैवेदं	९	५
न खनामि पुरीमेतां	१२	३१३
न गर्हणीयचरित-	१३	१७
न चाऽन्यो विद्यते पन्था	११	२०
न चेत् स्वयं निःसरसि	४	५२६
न जगज्जनन-स्थेम-	१३	१८
न जल्पन्त्यन्यथाऽर्हन्तो	८	५८
न जीवोऽवस्थितश्चेत् स्यात्-	५	७९
न ज्ञातो भवतामेष	४	१२१
न तं हन्तुं न वा धर्तु-	११	३३
न दृष्टपूर्वं मर्त्येऽस्मिन्	८	१५२
न दौःस्थ्ये परचक्रे वा	१३	३३
न नोऽर्थो धर्मलाभेन	६	४२५
न पक्षिपशुसिंहादि-	१३	१५
न परं नाम मृद्वेव	१३	१४
न पापो मत्समः कोऽपि	३	१६७
न प्रमादो विधातव्य-	१०	१२७
न प्रसह्य न वा साम्ना-	१२	२११
न प्रहर्तुं नवा धर्तुं	१२	२९२
न बाल्याद् ब्रह्म विदधे	६	५२
न मृषा जातु भाषेत	५	४३
न मे हस्त्यादिरत्नानि	१२	२०२
न युक्तमेभिर्गमन-	१३	४४
न वयं हीनसत्त्वाः स्मो-	७	१०७
न वेद्मि मां कुमारेण	१२	१६६
न शशाक वराकोऽसौ	४	२१३
न शूलचापचक्रादि-	१३	१६
न शोभनोऽस्याऽभिप्रायः	१२	१९८
न श्रामण्यगुणान्मेरु-	१	३४
न सर्वविरतेरर्हः	५	१०
न साक्षाद्भाविनो देवा	१३	१३९
न साधु विदधे भद्रे	६	८५
न स्यात् स्वर्णशतेनापि	११	५०५
न हीदमपि जानीथ	३	४७४
न ह्यापदा तीर्थकृतो	८	५४७
नंष्ट्वा सुदंष्ट्रः प्रययौ	३	३४५
नंष्ट्वा स्वस्वपुरं यात्सु	१२	२९०
नक्तं चतुष्के ते तस्थु-	३	५७८
नक्तं तत्र गृहे शून्ये	३	४२९
नक्तं मेघकुमारोऽथा-	६	३८९
नगरे पर्यटंस्तत्र	१३	८४
नत्वा नाथं यथास्थान-	१२	४०८
नद्या इवाऽऽपदोऽमुष्या-	३	३४६
नन्दनः श्रेणिकजीवो	१३	१८७
नन्दां प्रत्यभयोऽप्यूचे	६	१४७
नन्दामानन्द्य नृपति-	६	१८१
नन्दाया नन्दनः शीघ्रं	६	१६५
नन्दायोग्यो वरो दृष्टः	६	१२६
नन्दिग्रामं ययौ ग्रामं	४	४७१
नन्दिश्च नन्दिमित्रश्च	१३	२०३
नन्दिषेणस्य तु वचो	६	३५७
नन्दिषेणस्य वचसा	६	३५९
नन्दिषेणोऽपि सपदि	६	३५८
नन्दिषेणोऽप्यवोचत्तां	६	४३७
नभोभूगतचारीकं	४	२६९
नमः कालत्रयज्ञाय	२	८५
नमः सर्वजनीनाय	२	८३
नमस्कारपरावर्ती	१२	२७५
नमस्कृत्य जगन्नाथं	५	२५
नमस्तीर्थायेत्युदित्वा	५	२२
नमस्ते दक्षिणीयाय	२	८४
नमस्ते पुरुषवर-	२	७३
नमो दुर्वाररागादि-	१	१
नमो लोकप्रदीपाय	२	७२
नमो विश्वभुवे तुभ्यं	२	८०
नमोऽर्हते भगवते	२	७१
नयसारोऽब्रवीदेव-	१	१६
नलादिभिरपि क्ष्मापै-	१२	७३
नलिनीषु मरकत-	१०	२९
नवमः केकसीजीवो	१३	१९३
नवमीं प्रावृषं तत्र	४	६६
नष्टे तत्र च तत्सैन्यं	११	१२९
नागिलो नामधेयेन	११	३३५
नागिलोऽपि स्वमित्रस्य	११	३५८
नागोऽप्याख्यदपुत्रोऽस्मि	६	५५
नागोऽप्यूचे त्वयैवाऽहं	६	५७
नाथं जमालिर्नत्वोचे	८	३८
नाथोऽथ पालकग्रामे	४	६०३
नाथोऽपि चतुरो यामान्	३	१४७
नाथोऽपि मासक्षपण	३	३७९
नाथोऽपि विहरन् प्राप	४	६०१
नाथोऽपि सिद्धार्थपुरा-	४	१३८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
नाभीमण्डलसंलीन-	४	४१५
नामधेयेन सुलसा	६	४८
नाम्ना तत्रोत्पलः पार्श्व-	३	१२५
नाम्ना मृगावती पूर्ण-	८	१५५
नाम्ना शोणः कलिन्दोऽन्यः	४	१३५
नाम्नाऽहमभयस्तात	१२	१००
नारकाणामपि तदा	१३	२४१
नालेन मारकतेन	१०	३३
नासाग्रन्यस्तनयनः	३	१६
नासारूढेन जीवेन	११	१३०
नास्त्युपायोऽपरः कोऽपी-	११	२३
नाऽज्ञासिषं यथा स्वामि-	४	४४७
नाऽलं भोग्यफलं कर्मा-	६	४२२
नाऽवज्ञां सोढुमीशोऽत्र	११	२९६
नाऽस्फुटत् स्वामि माहात्म्या-	४	६४५
नाऽऽगमिष्यत् प्रभुवचो	११	८४
निःश्वसन् दीर्घमुष्णं च	८	४२८
निःस्पन्दकरलाङ्गूल-	६	३४८
निकषा श्रेणिकं गन्तुं	१२	१२३
निगडैर्देहलीं सा तु	४	५७६
निगृह्य कोपतः कांश्चित्	९	२६५
निजदोर्वीर्यदर्पेण	३	२९७
निजपत्न्याः सुतत्वेन	४	८४
निजाय दुश्चरित्राय	३	५०१
नितम्बः स्मरधानुष्क-	६	२१०
नित्यमित्याशया नाथं	४	३५०
नित्यमुक्ताञ्जगज्जन्म-	५	३२
निदाघे मरुवारीव	११	५६४
निद्रान्त्याश्च प्रवर्तिन्या	८	३४५
निद्राभरे चेल्लणायाः	७	१८
निधायोच्छीर्षके क्षौमं	२	८९
निधिः कलानां सर्वासां	६	२२०
निधौ वृद्धौ व्यवहारे	८	२३९
निधौ षट् स्वर्णकोट्यः षड्	८	२६९
निन्दनैस्ताडनैर्बन्धै-	८	४८३
निन्ये च मागधिकया	१२	३६७
निपेतुस्तरवस्तेन	३	३०२
निमन्त्रितस्तयाऽन्येद्यु-	११	१६१
निमन्त्रितोऽसि पुण्याय	६	३४
निमन्त्रितौ तयोद्वाहे	३	३१२
नियमं चाऽन्यवस्तूनां	८	२९३
निरञ्जनः शङ्ख इव	३	४१
निरन्तरैर्नृपच्छत्रै-	१०	२४
निरर्गलः सोऽथ हस्ती	७	३३९
निरवद्यव्रतत्राणे	५	८५
निरीहा निरहङ्कारा	१२	३९७
निरुत्तरीयं तं शीत-	७	१३
निरुद्धकामव्यापारः	४	१००
निर्गत्य गौतमश्चैत्या-	९	१९६
निर्ग्रन्था: पार्श्वशिष्याः स्मो-	३	४५३
निर्दग्धागरुकर्पूर-	७	१५
निर्दह्यमानः सर्वानु-	८	४०७
निर्देक्ष्यति च शिष्येभ्यो	८	५११
निर्बन्धादुच्यमानोऽपि	१२	१०२
निर्भग्नः कूपकस्तम्भः	३	३०४
निर्भर्त्स्य च क्षत्रियं त-	४	४७०
निर्भाग्यस्येव वाञ्छासु	४	१९५
निर्मत्सरा: सत्यगिर-	३	७०
निर्ममः सुलसाजीवो	१३	१९६
निर्लज्जा वस्त्ररहिता	१३	१६३
निर्लोभ इत्यवसरं	८	३८९
निर्वाणमहमेवं ते	१३	२७०
निर्वाणे स्वामिनि ज्ञान-	१३	२४७
निर्विकल्पं निर्विशङ्कं	११	९८
निर्ह्रीः प्रकृत्या गोशाल-	४	५
निलिल्यिरे किल्बिषिका-	४	४१९
निवेश्येशाननाथाङ्के	२	७०
निशीथे सोऽन्यदा दध्यौ	४	३७५
निश्चित्य कूणिकं राज्ये	१२	११३
निश्चित्य मासक्षपणं	६	३२
निश्चित्य शरणीकार्यं	४	४०५
निश्चित्यैवं तापसास्ते	९	१९३
निषादिनो नलगिरिं	११	२६०
निषिद्धस्त्वद्वचः श्रोतु-	११	९०
निष्कारणजगद्बन्धुं	४	१८८
निष्कारणैककारुण्य-	३	४४
निष्किञ्चना मुनयोऽमी	१	३८
निष्क्रम्य स्वामिसदसो	८	४२९
निष्क्रम्य स्वाम्यगाद् ग्रामे	३	४३९
निष्ठीवद्भिर्मम मुखे	८	४६५
निसर्गक्रूरधीरित्थ-	४	२८८
निसर्गतः कलिकरः	३	३७६
निसर्गतो निर्मलया	२	२२
निसर्गतो रूपवतीं	४	५४३
निसर्गतो विनीतात्मा	४	११२
निसर्गरमणीयोऽयं	१२	१८६
नीत्या पालयतस्तस्य	१	२१४
नीयतेऽसौ वैद्यवेश्मे-	११	२९०
नीयमानश्च तेनोच्चैः	११	२८८
नीरं तीरतरुस्रस्त	९	१११
नीरागे त्वयि कः स्नेहो	३	४१०
नीरागोऽपि भाव्यमर्थं	३	४१२
नीरागोऽपि वचसस्य	३	५३
नूतनैः कूर्चकैरग्र्यै-	८	१२०
नूनं लाञ्छनमेतस्यां	८	१३८
नूनं विपत्स्यते शोकाद्	१२	१७५
नूनमस्या मनस्यन्यः	७	२४
नूनमासन्नभव्यः स	७	२०४
नृनाथ ! यादृशं शक्रः	९	१५१
नृपं चित्रकृतोऽथोचु-	८	१४३
नृपा ये बद्धमुकुटा	११	१३१
नृपायुक्तास्तां प्रतिमां	१२	८५
नृपेणोल्लासितैकभ्रू-	११	३४
नृष्वेष सिंहः पशुषु	१	१५३
नेता यः पञ्चशैले मां	११	३४३
नेत्राभ्यामश्रुमुग्वक्त्रं	११	४७२
नेह स्वस्वामिभावो य-	४	५९४
नैतद् भूतं भवति वा	३	३०
नैवाऽप्रीतिमतो गेहे	३	७६
नोचे किञ्चिद्यदा स्वामी	४	१७
न्यधादनिलवेगस्य	११	५३६
न्यषदत् प्राङ्मुखस्तत्र	८	३
न्यस्य राज्ये पुण्डरीकं	९	२०५
पक्त्रिमाण्यतिकर्पूर-	११	४३१
पक्वणोऽपि प्रभोः कण्ठे	४	२२९
पक्वनीवारकवलैः	६	३३४
पक्षद्वये चामरेषू-	१२	८८
पक्षान्ते पारणार्थं च	३	२८१
पक्षान्मासाद् द्विमासात् त्रि-	१०	१५१
पक्षिणामप्यपत्यानि	६	२७५
पञ्चप्रकारस्वाध्याय-	१	२२५
पञ्चमारकपर्यन्तं	१३	१२३
पञ्चमुष्टिकचोत्पाटं	८	२२
पञ्चविंशतियोजन्या-	११	२५४
पञ्चशैलादिहैष्यन्ति	११	३४७
पञ्चह्रस्वाक्षरोच्चार	१३	२३९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
पञ्चाग्रविंशतिधनु-	२	१७५
पञ्चाब्दके तत्र जाते	८	२११
पञ्चाहन्यूनषण्मास-	४	५९२
पञ्चेन्द्रियस्याऽन्यस्यापि	११	४१९
पटहग्रहणे ताभ्यां	११	३६१
पट्टं विश्राणयामास	६	३६०
पट्टबन्धस्तदाद्यासीद्	११	६०१
पण्याङ्गनां मागधिकां	१२	३२२
पततः पतितस्तस्य	३	२४६
पताकं हस्तमुत्क्षिप्य	११	१३५
पतितं दन्तघातेन	४	२१२
पतिभक्ता चेल्लणा तं	६	२८३
पतिव्रतात्व-सम्यक्त्वा-	६	४९
पत्तने चाऽहमेकस्मिन्	७	२२६
पत्तिभिः कथिते राज्ञा	९	६७
पत्न्यां विजयदेवायां	५	५३
पत्ये कुल्माषपिण्डीं तां	१२	१२६
पत्रच्छायातपत्रस्य	३	५२१
पत्रावलम्बनं कम्बोः	६	२०९
पथि सूर्यकरस्पृष्टे	४	२८४
पथ्येकस्मिन् सन्निवेशे	९	२४६
पदे पदे मुमुचिरे	१०	१७
पद्भ्यां चचाल चुलनी-	८	२८४
पद्मावतीं स स्त्रीरत्नं	१२	४१६
पद्मासनसमासीन-	९	२८०
पद्मयोन्मग्ना-निमग्ने	१	२०६
पप्रच्छ गौतमोऽथैवं	८	४७५
पप्रच्छ चेल्लणां तत्रो-	१२	१४८
पप्रच्छ पुनरप्येवं	७	१४८
पप्रच्छ हालिकर्षिस्तं	९	९
पप्रच्छाऽऽर्द्रककुमार-	७	१८६
परं कुमारः संसार-	२	१२९
परं विशेषो नियमे	८	३२०
परमश्रावकस्तत्र	४	३४६
परमश्रावको ढङ्क-	८	८९
परमार्थं कथयित्वा	११	१०६
परसम्पद्यनीर्ष्यालुः	१२	४२
परस्व-परदारेषु	१२	४४
पराक्रमं न मे वेत्सि	१२	४२३
पराक्रमेण धर्मेण	१२	५१
परापरक्षणव्यूह-	८	५१
परिग्रहं न कुर्याच्च	५	४६
परिग्रहधियं धत्ते	५	९०
परिघेणेन्द्रकीलं त्रि-	४	४२३
परिमुण्डितमुण्डां च	४	५६६
परिव्रजन्त्याऽन्वभयं	१२	१०५
परिव्रज्यां प्रपन्नोऽस्मि	७	३५४
परिष्वज्याऽङ्कमारोप्य	६	१७४
परीक्षितुमना भूय-	९	३०६
परीक्षिते रूपकेऽपि	३	३९७
परीषहोपसर्गाश्च	९	२१२
परुषाः पांशुभूयांसो	१३	१५५
परो रुष्यतु वा मा वा	१२	३३३
पर्यङ्कासननिषण्णो	१३	२३५
पर्यणैषीत् क्रमादेवं	८	१९४
पर्यस्यमानो विविधा-	४	३१५
पर्याप्तं तपसाऽनेन	४	२५०
पललाहारनिरता नृशंसा	१३	१६७
पलायन्ते स्म दिक्पालाः	४	४२०
पलायमानश्चाऽपश्य-	११	४३८
पलायाञ्चक्रिरे लोका	७	३४०
पशुरानीयतामेक	९	१०६
पश्चात् प्रचलितोऽपीन्द्रो	४	४४२
पश्चान्निजौकसः प्राच्यां	३	१९८
पश्यतां वर्त्म चौराणां	७	१०५
पश्यन्नेकैकशो वृक्षा-	७	५३
पश्याम्यमुमिति ध्याय-	११	२१४
पश्याम्येकांशमपि हि	८	१२९
पांशुस्थलं खानयित्वा	१२	७९
पाकशासनतुल्यस्य	६	१०
पाखण्डाः करदाः सर्वे	१३	११५
पाटूपटप्लुतैरश्वैः	११	११६
पाणिपद्मं स्वभावोष्ण-	७	९
पाण्डुप्रभृतिभिरपि	१२	६५
पातयामि शिरांस्येवं	१	९७
पातालकल्पे तस्याऽऽस्ये	२	११४
पात्राय साधवे भिक्षां	९	२७८
पादः शकृति निर्मग्नो	४	९३
पादपाग्रं कुमारेभ्यः	२	१०९
पादयोर्निगडान् क्षिप्त्वा	४	५५४
पादयोस्तन्तुबन्धाश्च	७	३०५
पादावष्टम्भविधुरी-	४	४१६
पादे क्रोडे शिरोदेशे	६	९२
पादेषु निपतन्ती सा	६	३३०
पादौ प्रक्षालयामास	९	३०१
पापेनाऽनेन मे पुत्रा	६	३२४
पायसेनेयता किं स्या-	९	२४९
पारणार्थं प्रभुस्तत्र	४	६२७
पारयित्वा प्रभुरपि	३	२८६
पारयित्वा प्रभुरपि	४	३६४
पारयित्वा प्रभुस्तत्र	४	१६०
पारयित्वा बहिः क्वापि	३	५६७
पारयित्वा बहिस्तत्र	४	१४९
पारापत इवोड्डीय	७	२४४
पारापतपणक्रीडा-	१२	७४
पारितोषिकदानेना-	७	४७
पार्श्वयोः शिबिकायास्तु	२	१८७
पार्श्वशिष्ये उत्पलस्य	३	४८२
पार्श्वशिष्ये च प्रगल्भा-	३	५८३
पार्श्वे गणधरस्याथ	८	५२२
पालय प्रतिपन्नं स्वं	६	४०५
पालयन् पितुरादेशं	११	१३
पालयित्वा व्रतं सम्यग्	६	४०७
पालितो लालितश्चाऽस्मि	६	३७९
पाल्यमानः स धात्रीभिः	१०	७८
पितरौ दुःप्रतीकारा-	८	१४
पितुः पापफलं घोरं	१३	१२२
पितुः शय्याऽऽसनादीनि	१२	१७९
पितुर्वैरीति निश्चित्य	१२	१५४
पितृदत्तं वस्त्वनयो-	१२	१९४
पितृद्विषे कूणिकाया-	६	३१२
पितृपादेषु निगडान्	१२	१६२
पितृभ्यां कलहं कृत्वा	३	३७७
पितृमित्रं कुलपति-	३	५०
पितृर्भ्रातुर्मातुलाद्वा	१२	११
पितेव मेऽयं नृपतिः	११	४५५
पित्तेन पीडितोऽत्यन्तं	८	४५
पित्रा साग्राष्टवर्षस्या-	२	११९
पित्राज्ञया निबद्धश्चो-	७	२४१
पित्राज्ञाभङ्गसंसार-	११	३१०
पित्रोः कृतेऽङ्गसंस्कारे	२	१५८
पित्रोरप्यङ्कतो मृत्यु-	६	३८४
पित्रोर्विज्ञाय तद् दुःखं	२	४४
पित्र्यं राज्यं यदा वीरो	२	१६२
पिशाचकी कश्चिदसा-	११	२४०
पीठभृच्छत्रभृद्वाऽसौ	४	४५

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
पुंस्परम्परयाऽवन्त्याः	८	१७८
पुण्डरीकनृपस्तस्मा-	९	२२४
पुण्यपापे बन्धमोक्षौ	११	३१५
पुण्येऽहनि महीनाथो	२	१५१
पुत्रमुल्लापयिष्यामि	६	५१
पुत्रीवत् प्रतिपद्याऽपि	४	५४४
पुत्रे कलत्रे मित्रे च	१	२३८
पुत्रे तावति स प्रोचे	७	२९६
पुनः पुनर्मर्त्यभवान्	८	५०६
पुनः प्रयोजनवशात्	६	७७
पुनः पप्रच्छ भरतः	१	४९
पुनरप्यभयोऽपृच्छत्	१२	२५
पुनर्विज्ञपयामास	९	६८
पुनश्च मानुषीभूया-	८	५०७
पुमर्था इह चत्वारः	१३	२५
पुरस्याऽदूरतस्तस्य	३	३७१
पुराणेषूक्तमस्त्येवं	१३	९७
पुरीं माहेश्वरीं तत्र	१	११६
पुरीं रोधक्षमां ज्ञात्वा	८	१८१
पुरीमालभिकां गत्वा	४	२
पुरे राजगृहे देवा-	११	५३२
पुरो मम यदि ज्ञाता	३	१८६
पुरोधास्तस्य निःशेष-	११	४६६
पुर्यां तत्राऽभवच्चुल्ल-	८	३००
पुर्यां स प्रविशन् पौरै-	९	११५
पुर्याश्चमरचञ्चायाः	४	४२६
पुष्पगन्धाम्बुवृष्टिं स	३	४७२
पुष्पचौरं धरिष्येऽह-	७	८५
पुष्पाभरणवस्त्राणि	१	१५०
पुस्तकाऽभयदौ चोभौ	५	१३
पुस्फोटेव नभोभाण्डं	३	१२३
पूजयित्वा च नत्वा च	११	५८४
पूजाकरं शूलपाणे-	३	११२
पूजाप्रकारेषु पथि	१२	८६
पूज्यानामपि पूज्याय	२	७९
पूर्णप्रथमपौरुष्यां	५	१८२
पूर्णभद्र-माणिभद्रौ	४	६०७
पूर्णे काले च सुलसा	६	८८
पूर्णे काले ततो भद्रा	१०	७६
पूर्णे च मासक्षपणे	६	३८
पूर्णेऽथ मासक्षपणे	६	२९
पूर्णेऽथ मासक्षपणे	६	४०

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
पूर्णो मनोरथो मेऽसा-	८	१५४
पूर्वकालकृते यच्चा-	८	६२
पूर्वजन्मसङ्गतेन	१२	२४८
पूर्वलक्षचतुरशी-	१	२१६
पूर्वसंसाधितान्यात्म-	४	३५१
पूर्वायातस्तत्र वैद्यः	४	६२८
पूर्वायातोऽस्थिकग्रामा-	४	१८
पूर्वारूढसुरस्त्रीभि-	१०	३५
पूर्वाह्णे चापराह्णे च	१२	१२१
पूर्वाह्णेऽथ चरित्रस्य	१३	१५२
पृच्छति स्माऽभयोऽथैवं	१२	३६
पृथक् पृथक्कुमाराणां	६	११९
पृथक् पृथग्वाहनया	३	६००
पृथग्राज्ञीभवास्तस्य	६	१८६
पृथिवीं संपुटीकर्तुं	४	२४०
पृथुवक्षःस्थलाभोग-	४	४१४
पृथ्व्यादीनां रसं कर्ता	१३	१७६
पृष्ठलग्नस्त्रयोदश-	३	२२२
पृष्ठे वैडूर्यदण्डानि	२	१८६
पेढालग्रामं निकषा	४	१६१
पौत्रोऽथ नागरथिनो-	१२	२५६
पौरदत्ताऽऽसनासीनो	७	८२
पौरवृद्धानथाऽऽहूय	१	११२
पौरा-ऽमात्य-चमूपाद्यैः	३	२८७
पौरान् विलसतस्तत्र	४	९०
पौरैः पृष्टः पुनर्जात-	९	११६
प्रकृष्टतीर्थकृत्कर्म	१२	२
प्रक्षिप्योपरि तत्कालं	६	१६४
प्रक्षीणचतुःकषाय-	१	२२३
प्रक्ष्यामि वेश्यां तामेवे-	४	९९
प्रजहुस्ते तथा तत्र	४	२०५
प्रजापतिः सुतावूचे	१	१३७
प्रजापतिर्बभाषेऽहं	१	१६०
प्रजापतेः कारयतः	१	१२६
प्रणम्य स्वामिनं शक्रः	३	६११
प्रणिधानस्तुतिं कृत्वा	११	१४६
प्रतारणाय विश्वस्य	३	३५७
प्रतिग्रामं प्रतिपुर-	१२	७६
प्रतिचक्रभयात्तत्रा-	३	४७८
प्रतिपद्यस्व मां शिष्यं	३	४०९
प्रतिपन्नं व्यधात् सौधं-	७	६२
प्रतिपन्नं स्वयमपि	९	१७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
प्रतिपालय तन्नाथ	१३	२२९
प्रतिपेदे स सम्यक्त्वं	९	२४०
प्रतिबुद्धः प्रभासोऽपि	५	१५९
प्रतिभूभिरिवाऽऽनीतो	११	३७
प्रतिमां पांशुगुप्तां तां	१२	७८
प्रतिमां मल्लिनाथस्य	४	२३
प्रतिमायाः प्रतिकृति-	११	४६१
प्रतिमायाः स्थापनार्थं	१२	९३
प्रतिमायास्तथा तस्या	१२	९२
प्रतिमाश्चैकरात्रिक्यो	४	६५५
प्रतिमास्थमतिक्रम्य	४	३३०
प्रतिमास्थे प्रभौ तत्रा-	३	५७४
प्रतिलाभय साधूनि-	७	१४०
प्रतिवप्रं चतुर्द्वारं	५	९
प्रतिश्रुत्य नृपादेशं	१२	३७०
प्रतिसङ्गीतकं चेन्द्रा-	१०	३८
प्रत्यक्षं कर्माऽतिशय-	५	१०२
प्रत्यक्षं नोपलभ्यास्ते	५	१४४
प्रत्यक्षादिप्रमाणाना-	५	१००
प्रत्यक्षाद्यग्रहणेन	५	११४
प्रत्यक्षीभूय देवोऽपि	९	१५०
प्रत्यक्षीभूय देवोऽर्ह-	११	४४३
प्रत्यभाषिष्ट भूपोऽपि	४	५०४
प्रत्यर्धचक्रिणश्चैते	१३	२०६
प्रत्यष्ठाप्यन्त बिम्बानि	११	७५
प्रत्यहं तत्तथा लेभे	९	९०
प्रत्याख्यत् स विना भद्रां	८	२७३
प्रत्याख्यातां धार्मिकौ तौ	३	३०७
प्रत्याचख्यौ व्रजानेष	८	२४६
प्रत्युताऽऽनन्दहेतुर्मे	११	४१३
प्रत्युवाचाऽभयं साऽपि	११	१५६
प्रत्यूचिरे च गोपालाः	४	४८
प्रत्यूचे कण्डरीकोऽपि	९	२०९
प्रत्यूचे स मुनिर्मा स्म-	७	३२४
प्रत्येकं चतुरशीत्या	४	१६६
प्रत्येकबुद्धः प्राव्राजीत्	८	५१६
प्रत्येकबुद्धः स महा-	८	५१९
प्रत्येकबुद्धः स मुनि-	७	२६१
प्रत्येकमप्यहोरात्रं	४	१५४
प्रथमायां शिबिकायां-	२	१७८
प्रदेशी स्वपुरेऽथाऽगात्	३	२८८
प्रद्योतः स्माऽऽह हे सूदो-	११	५९७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
प्रद्योतं क्षमयामास	११	६००
प्रद्योतनृपतेः सैन्यै-	११	१२२
प्रद्योतपुत्री प्रोवाच	११	२२१
प्रद्योतस्तत्प्रपेदेऽथ	८	१७७
प्रद्योतस्तद्गिरा हृष्टो	८	१७३
प्रद्योताग्रे च तद्रूपं	११	४५६
प्रद्योतायाऽवन्तिदेश-	११	६०२
प्रद्योताऽऽयुक्तसुभटा	११	२०५
प्रद्योतेन गृहे गत्वा	११	२८१
प्रद्योतेनेक्षिते ते च	११	२८०
प्रद्योतो बद्धमुकुटा-	११	११५
प्रद्योतोऽथ गतोऽवन्त्यां	११	४६३
प्रद्योतोऽपि गतं ज्ञात्वो-	११	२५२
प्रद्योतोऽपि वीतभय-	११	६०४
प्रद्योतोऽपि हि विज्ञाय	११	५७६
प्रनष्टमाया-मिथ्यादि-	४	६२६
प्रबुद्ध इति विज्ञाय	९	८
प्रबुद्धया चन्दनया	८	३४६
प्रबोधिता चौरपुंसा	८	२२९
प्रभाते सह गोरूपै-	४	८३
प्रभावं चेटकस्याऽमुं	१२	२४४
प्रभावती पद्मावती	६	१८७
प्रभावती वीतभये-	६	१९०
प्रभावत्यमरेणाथ	११	४२८
प्रभुः प्रभञ्जन इवा-	३	४५
प्रभुः श्रीवर्धमानोऽपि	८	४७१
प्रभुं नत्वेयतुर्नागौ	३	३४७
प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य	९	२५४
प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य	६	३६५
प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य	४	४४६
प्रभुं प्रेक्ष्य च संक्रुद्धः	९	१३
प्रभुं स सर्पो दर्पान्धो	३	१३०
प्रभुमागात् प्रभासोऽपि	५	१५६
प्रभुस्नात्रजलालीढा	२	६९
प्रभूतक्रायकैरासीत्	६	१२३
प्रभोरेकोनपञ्चाशं	४	६५७
प्रभोर्भ्रातृव्यतास्नेह	३	५७
प्रभोर्महाप्रभावस्य	३	२५८
प्रभोश्चरमपौरुष्यां	८	३३८
प्रभौ प्राङ्मुखमासीने	२	१८१
प्रमाणमादेश इति	१२	१९७
प्रमोदपूर्णे जगति	२	५०

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
प्रयोजनवशेनेहा-	११	४५
प्रलयाग्निस्फुलिङ्गाभा-	४	२००
प्रलोभनां तर्जनां वा	६	३५६
प्रवर्तनाद् दुःषमाया-	१३	२३३
प्रव्रजिष्याम्यहं स्नेह-	२	४७
प्रव्रज्यां पालयन्मृत्वा	११	३५९
प्रव्रज्यामभिनन्दामि	८	५२१
प्रश्नेनाऽनेन विप्रः स-	४	६१३
प्रश्नो ह्यकृतपूर्वोऽय-	११	५९३
प्रसन्नचन्द्रो जिनेन्द्रं	९	२२
प्रसन्नचन्द्रो राजर्षि-	९	३९
प्रसन्नमास्यं मध्यस्थे	५	३६
प्रसह्याऽसह्यस्थामाऽपि	६	३४७
प्रहृष्टो वचसा तेन	११	९
प्राग्जन्ममाता त्वत्सूनो-	१०	१६९
प्राग्वदागत्य विश्रम्भा-	७	८६
प्राङ्गणे ते रुरुचिरे	६	९०
प्राणः शुक्लाभिधानश्च	१३	२४४
प्राणातिपातं नो कुर्यात्	५	४२
प्राणावायाऽभिधानं च	५	१७१
प्राणिष्वतः परं पीडां	३	१४२
प्रातः संगमकश्चैव-	४	२८२
प्रातर्नाथोऽपि संहृत्य	४	४६७
प्रातर्लूनफलामाम्र-	७	७६
प्रातश्च श्रीमतीं पत्नीं	७	३१०
प्राप्तव्यमचिरात् सर्वे-	३	२९३
प्राप्ताः सर्वेऽपि चम्पायां	९	१७७
प्राप्तायामूर्जराकायां	३	३९१
प्राप्ते च पारणदिने	४	३८२
प्राप्ते शरवणग्रामे	३	३७४
प्रायः कपिसमा लोल-	१३	३५
प्रायश्चित्तं गृहाण त्वं	८	६८
प्रायेण राजपुत्रीणां	११	१८९
प्रारब्धं यत्तपस्तत्र	१०	१७६
प्रार्थितः कुलपतिना	३	५१
प्रालम्बैः शाखिन इव	२	१८२
प्राविशन्नेकतोऽङ्गेषु	४	१९४
प्राव्राजीत् कण्डरीकोऽथ	९	२१५
प्रासादमेकस्तम्भं तं	७	६३
प्रासादोऽष्टापदस्येव	१२	९४
प्रियमित्र इति नाम	१	१८६
प्रियस्येव हिमऋतो-	२	१९३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
प्रियामिव भुवं पातुः	१	१८८
प्रेक्ष्य गोशालकस्तेषां	३	५८०
प्रेक्ष्य गोशालकोऽवोच-	४	३८
प्रेरयन् वारणवधू	११	२५१
प्रौढा रूपवती चेयं	४	५२२
फलं प्राक्कर्मणामत्र	४	३७६
फलाद्यलभमानास्तु	३	२४१
बद्ध्वा चैवं वत्सराज-	११	१९६
बन्दिवृन्दैः स्तूयमानो	१०	२३
बन्धच्छेदं चकाराऽस्य	६	४१९
बन्धूनामिव तेषां तु	११	२८
बभञ्ज द्वादशाब्द्यन्ते	१२	३८३
बभार तद्गिरा हृष्टो	१०	४
बभार मुक्तालङ्कारा	२	१८३
बभाषे तुन्नवायस्तं	३	११
बभाषे भगवानेवं	९	१४०
बभाषे भलनो यातो	८	३८२
बभूव चाऽवधिज्ञानं	३	६२२
बभूव या गतिस्तेषां	१२	२४५
बर्हिःशलाकासम्पूर्ण-	११	५८०
बलदेवस्य जीवोऽर्ह-	१३	१९५
बलादपि विकारेषु	६	४१८
बलीयसोऽनुसरणं	८	१६८
बहिः पुर्या द्वितीयं द्वि-	३	४२८
बहिःस्थितस्य तस्याऽऽज्ञां	९	१००
बहिरङ्गान् यथाऽजैषीद्	११	३०८
बहिरस्ति स्वयं ब्रह्मे-	९	२८२
बहिरस्मात् पुरात् कुम्भ-	८	३१७
बहिर्नेहि महीनाथ !	१०	९७
बहिश्च पौलाशपुरात्	८	३०७
बहिश्च समवसृतं	८	१८५
बहु श्रुतमिदं धिग्धि-	११	२५
बहुधा यो धनधान्य-	१	२३७
बहुधा स्थविरैरेवं	८	७०
बहुशालाभिधोद्याने	८	२
बह्वनेनाऽपराद्धं हि	४	३११
बाणो मुमूर्षुणा केन	१	१९३
बालं सङ्गमकं नाम	१०	५८
बालकानां हि भाषा या	१२	३१८
बालकोऽप्यवदद् बाल्या-	७	३००
बाला चरमदेहेयं	४	५९७
बालेन तपसोत्पन्नं	३	३२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
बालेनाऽज्ञतया तेन	१०	६२
बाह्यदेवकुले क्वापि	७	२६२
बाह्यान्येव हि जानासि	३	३६३
बाह्योद्याने कृतावासा	११	१४१
बिन्दुमात्रपीतयाऽपि	१२	१३०
बिभेलकाभिधानस्य	३	६१२
बिसकाण्डविडम्बिन्यौ	६	२११
बीजपूरकटाहोऽस्ति	८	५५१
बुद्धिविक्रमसम्पन्नं	७	१९२
बुभुजे सपरीवारो	१०	१२०
बोधितोऽस्मि त्वया	५	८२
ब्रह्मर्षिणा केवलिना	११	६०९
ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य	१	८५
ब्रुवाण एव तत्रैवं	३	२९४
ब्रूते मृगावतीति त्वां	८	१७१
ब्रूहि कोऽसीति तैः पृष्टः	३	४७९
भक्तितः पितरि स्वस्य	६	१८३
भक्तिभावनया तस्या	१२	३५५
भक्त्यभक्तिविहीनं त-	४	३७१
भक्त्या महत्या विजय-	३	३८०
भक्त्या वन्दितवन्तं चा-	७	३४६
भगवंस्त्वत्प्रभावेण	४	४१०
भगवद्वचसैकेन	११	१००
भगवन्तं ततो नत्वो-	८	२८५
भगवन्तं तथा दृष्ट्वा	३	२७१
भगवन्तं प्रणम्याऽथ	१३	७४
भगवन्तं महावीरं	९	३१०
भगवन्तं महावीरं	४	४३२
भगवन्तो भवन्तोऽस्या-	१	१३
भगवानपि निर्गत्य	४	३२७
भगवानप्यथो दध्यौ-	२	१४७
भगवानप्युनवाचैवं	२	१३३
भगवानप्युवाचैवं	१२	४१२
भगवानप्युवाचैवं	१०	१२५
भगवान् वर्धमानोऽपि	८	२८
भगवान् व्याजहारेदं	९	१४४
भगवान् श्रीमहावीरः	४	६११
भग्नव्रतः कृशो रङ्क-	९	२२५
भग्नव्रतः पुनरहं	७	२३४
भङ्क्तुमारब्धमात्रेऽपि	१२	३८१
भट्टः प्रहृष्टो भट्टिन्यै	९	८६
भणितो व्यन्तरेणैव-	७	६१

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
भण्डीरवणयक्षस्य	३	३२५
भद्रस्तव पिता शंस	६	१४८
भद्रादाक्षिण्यतो राजा	१०	११४
भद्रैवं बोधिता राज्ञा	१०	१८०
भयात् केऽपि पतद्वस्त्राः	३	५२९
भयान्निलीय गोशालः	३	४४०
भरतैरवतेष्वेवं	१३	१७१
भर्तारं वृणुतेत्यूचु-	७	२६७
भर्तुः शीतोपसर्गं तं	३	६२१
भर्तुश्च विपदं घ्नन्ति	३	६०२
भर्त्सयित्वा नाविकांस्तान्	४	१४२
भवतु व्यसने प्राप्ते	१२	२०३
भवत्विदानीमप्यात्तप-	७	३०९
भवत्वियत्यपि गते	८	४६१
भवन्तं वीक्षमाणानां	२	१४२
भवाब्धौ प्राणिनां घोर-	११	८९
भवामि तात ! राजा चे-	१२	९८
भविष्यति द्वादशाब्दा-	३	२८
भविष्यन्ति च भूयांस-	१३	१०२
भविष्यन्ति सुखा वाता	१३	१८०
भविष्यन्त्यायतनानि	१३	१०७
भवेऽस्मिन्नाटकप्राये	४	५७१
भव्यानां प्रतिबोधाय	१२	१०६
भषणान्मुमुचुः केऽपि	३	५५८
भस्मराशीकरिष्यामि	८	३७१
भस्मराशीकरिष्यामी-	८	३९२
भस्माङ्गरागः खट्वाङ्गी	९	२८६
भाग्योदयेन केनापि	७	२३६
भाग्योदयेन केनापि	१०	६९
भाणयामास वैशाली-	१२	३८५
भाण्डानि क्षालयन्त्यासीद्	४	१५६
भाण्डैरापूर्य शकटा-	८	३७३
भातृष्वात्मसमानेषु	१२	२४२
भायलः स्माह मन्नाम	११	५५१
भायलः स्माऽऽह पाताले	११	५४७
भारण्ड इवाऽप्रमत्तो	३	४२
भार्या बन्धुमती मेऽभू-	७	२२४
भावं ज्ञात्वा तयोर्भक्त-	३	३३८
भावस्तस्याऽभवच्चाऽयं	३	१८९
भाविनो बिलवासाश्च	१३	१६५
भावी जम्ब्वाख्यया शिष्यो	९	५५
भावी विरोधी स्वजने	१३	१३६

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
भाव्यनिष्टवशात् तानि	११	४१६
भाव्याद्योऽत्र त्रिपृष्टाख्यः	१	५१
भासुरस्वर्णकलश-	१२	४०
भिक्षाक्षणोऽभून्नवेति	३	५४५
भिक्षार्थमन्यदा स्वामी	४	४८५
भिक्षार्थी भगवान् वीरो	४	४९४
भिक्षुभ्यो याचमानस्त्वं	१३	११७
भीता वंशदलैः स्थालीं	३	४१७
भीष्मग्रीष्मर्तुमाहात्म्या-	३	५९
भुक्तोत्थितश्च सुष्वाप	११	१६३
भुक्त्वा च गत्वा स्वाम्यग्रे	३	५१५
भुक्त्वा तत्र गते गेह-	३	५१३
भुक्त्वा भोगफलं कर्मा-	७	२५८
भुङ्क्ते पिता विपन्नोऽपि	१२	१७८
भुञ्जानस्तत्र गोशालः	३	५७०
भुञ्जानस्य चिरं भोगान्	७	२९४
भुञ्जानो विविधान् भोगान्	६	१३२
भुञ्जीथास्तावदेतांस्त्वं	४	५६९
भुञ्जेऽहं प्रथमं तावत्	९	२२६
भुवे तस्यै नमो यस्यां	६	३७३
भूचराः खेचराश्चापि	७	३२२
भूतगेहेष्वथाऽन्यत्र	३	१०१
भूतसन्दोहरूपत्वा-	५	१५२
भूतानन्दो नागराज-	४	३४५
भूतेभ्यश्चेतनाऽप्येवं	५	१५४
भूत्वा त्रिदण्डिकः पूर्व-	१	७८
भूभृतोऽपि भ्रमयितु-	४	२३५
भूयिष्ठवीर्यो भूयासं	१	१०६
भूयो भूयः पठन्नेवं	१२	१३६
भूयो भूयस्तयेत्युक्तो	६	४२९
भूयो भूयोऽपि गोशाल-	४	११६
भूयो मृगावती दूत-	८	१७९
भूयो वराक एकाकी	३	४०४
भूयोऽगात् प्रथमावन्यां	८	५३७
भूयोऽगात् सप्तमोर्व्यां सो-	८	५३६
भूयोऽपतन्मषीबिन्दु-	८	१३७
भूयोऽपि गौतमो दध्यौ	९	२५६
भूयोऽपि गौतमोऽपृच्छत्	८	१०३
भूयोऽपि गौतमोऽपृच्छत्	८	४७३
भूयोऽपि गौतमोऽपृच्छत्	८	५१३
भूयोऽपि गौतमोऽवोचत्	९	४
भूयोऽपि चन्दनाऽवोचत्	८	३४७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
भूयोऽपि श्रेणिकनृपो	९	५१
भूयोऽप्यभ्येत्य सेनानीः	१	२०३
भूयोऽप्यवसरोऽवोच-	८	३८०
भूष्यं च भूषणैर्दिव्यै-	८	४५३
भृगुपातेन शस्त्रेण	१२	१७२
भृतकैर्नयसारस्य	१	९
भेजे वासवदत्ता तं	११	२६३
भो ! भोः ! शृणुत सर्वेऽपि	८	४६२
भो आनन्द ! तवाऽऽचार्यो	८	३६९
भो गौतमेन्द्रभूते ! किं	५	७४
भो भोः ! सर्वेऽपि सौधर्म-	४	१७२
भो भोः ! साधु त्वया चक्रे	४	४५०
भो भोश्चिरं वयं भ्रान्ता-	८	४८
भोः ! भोः ! सर्वे स्मरथ किं	९	२२२
भोः ! सुरा असुरा यक्ष-	३	१०२
भोः काश्यप ! वदस्येवं	८	३९६
भोगजागरणाद् रात्रा-	९	२२८
भोगान् सह तयाऽभुङ्क्त	६	४३२
भोगार्थ्येवाऽसि चेद्धर्मं	११	३५६
भोगिभोगायतभुज-	८	२६६
भोगिभोगैरिवैभिर्मे	१०	१०८
भोगैरीदृग्वञ्चनाढ्यै-	१	९८
भोग्यकर्मोदयाद्भोगे-	६	४१६
भोजनं स्वजनेभ्योऽपि	८	१९८
भोजनातिक्रमं ज्ञात्वा	११	३९२
भोजनावसरे प्राप्ते	३	५०६
भोजनावसरे श्रेष्ठी	३	३३२
भ्रमन् सोऽनुवनं रेणु-	३	२५३
भ्रमन्तौ क्रीडया तत्र	४	२२
भ्रम्यमाणोऽर्णवावर्ते-	४	२३६
भ्रष्टप्रतिज्ञः पापोऽसा-	९	२३०
भ्रष्टप्रतिज्ञो मन्दाक्ष-	४	३०८
भ्रष्टा पितृभ्यां प्राप्तेयं	४	५३२
भ्रातुर्विरहदुःखेन	२	१७१
भ्रान्त्वा तेऽपि बलीवर्दाः	३	२२
भ्रान्त्वा सोऽप्यागतो गोपो	३	२३
भ्राम्यन्नवसरः पञ्च-	८	३७५
मङ्खपुत्रमनर्हन्त-	८	३७०
मङ्गलोपायनकरान्	२	९७
मङ्गल्यश्वेतवसनः	२	१८०
मणि-मन्त्रौ-षधी-तन्त्र-	१३	१४३
मणीमयदन्तकोशै-	१०	३४
मण्डिकोऽपि जगामाऽथ	५	१३१
मत्कन्याऽध्यापनेन त्वं	११	२०८
मत्कर्मणां कियदेत-	३	२७७
मत्तेजोलेश्यया ध्वस्तः	८	४१९
मत्पक्षं प्रतिपद्यध्वं	८	५५
मत्पुण्यैर्यूयमायाता	१	१८
मत्स्यादिजलचारिभ्य-	४	३८४
मदाश्रयद्दुर्नच्छेद्य-	७	५९
मदे परिणते याव-	११	५७
मदोन्मत्तो गायति स्म	८	४३५
मद्गर्भोऽक्षत एवेति	२	४५
मद्धाम्नः स्वामिसमव-	१०	९
मद्भार्या गूढगर्भाऽऽसीत्-	४	८६
मद्यपानां सदा मद्य-	१२	७२
मद्योग्यो गृह्यतामेको	१०	९०
मद्विक्रमानभिज्ञाः स्थ	४	३९२
मधुमण्डकवत् क्षुद्र-	९	९९
मध्यारक्षविनिर्याता	११	४७
मध्ये तत्पाटकस्याऽऽसी-	३	४९१
मनसैव व्रतं भग्नं	७	३०८
मनुष्या यद्यमी मूर्खा	५	६९
मन्त्रयाञ्चक्रिरेऽथाऽन्या	८	२०५
मन्त्रिणश्च कुमाराभ्यां	१	१२८
मन्त्रिणा चोपनीतानि	७	१८३
मन्त्रिणोऽप्यूचिरे तौ हि	१२	२९५
मन्त्रिपञ्चशतीं पूर्णां	६	१५६
मन्त्रिसूस्तापसश्चेति	६	२५
मन्त्री ज्ञात्वेति तन्मन्त्रं	१३	६८
मन्त्री प्रोवाच गान्धर्व-	११	१९०
मन्त्रेणाऽस्माभिराहूताः	५	६३
मन्त्र्यप्येवमिति प्रोचे	७	१९८
मन्त्र्यूचे ग्रहिलीभूय	१३	६९
मन्त्र्यूचेऽस्ति धियां धाम	७	१९०
मन्निर्वाणाद् गतेष्वब्द-	१३	७८
मन्मातॄणामप्रसादं	७	४४
मन्ये यादृगनेनोक्तं	८	५२०
मम धर्मगुरोस्तेज-	३	५४७
ममापि संशयं छेत्ता	५	११९
ममाऽज्ञातकुलस्यापि	६	१३०
ममाऽपि पुरतोऽत्राऽस्ति	५	६८
मया किमभिभूताऽसि	६	२८६
मया दुरात्मना नाथ !	३	१३४
मया वैरं समुत्सृज्य	४	४५१
मया स्वयमनर्थोऽय-	४	४५७
मयाऽनुकम्पया पुष्टा	३	३२३
मयाऽप्युक्ते ग्रहीष्यामि	११	१५३
मयाऽयं मुक्तः प्रत्यन्त-	८	१७२
मयि प्रस्पन्दमानेऽत्र	२	३७
मयि सत्यपि भक्तेऽपि	१२	२७
मयैव दीक्षितश्चायं	८	३६३
मयोक्तं पृच्छ वाचेति	८	२२६
मय्यसौ प्रीतिमान् पूर्वं	९	१८
मरीचिं दर्शयन्नाख्यत्	१	५०
मरीचिजन्मनि कुल-	२	१२
मरीचिजीवः प्राग्जन्मो-	१	८८
मरीचिरवदद्धर्मं	१	६८
मरीचिस्तदनालोच्य	१	७१
मर्त्यः श्रमणमात्रोऽयं	४	१७८
महत्त्वेन समाख्यातुं	४	५३८
महत्या प्रतिपत्त्या तं	७	१८४
महत्युत्सवसंमर्दे	७	१५८
महर्द्धिकोऽपि सुदाढ-	३	३४४
महर्षिदर्शनात्तस्य	७	३३८
महर्षिरूचे नोर्वीश !	७	३४८
महर्षे ! तव तुष्टोऽस्मि	४	२४९
महाकुला महाप्राज्ञाः	५	१६०
महाकुलो राजपुत्रो	२	१५५
महागिरि-सुहस्त्याद्या	१३	२१६
महात्मंस्तद् व्रतेनाऽलं	७	२५९
महानगर्यां कौशाम्ब्या-	४	६५४
महापद्मो दशमाख्य-	१३	२०२
महापद्मो नृपस्तत्र	९	२०३
महापद्मोऽपि निर्दग्धः	८	४९९
महामुनीनां तेषां च	७	१४१
महार्घ्यभूषणधरैः	१०	२१
महावंशप्रसूतस्य	४	५२४
महासत्त्वो यद्यपि त्वं	७	२५७
महासिंहासनासीनं	१३	११३
महासेनादिकदश-	११	३२९
महाहेरिव मण्डूक-	४	४३३
महिमानं प्रभोः प्रेक्ष्य	१	२९
महिष्यः संगमकस्य	४	३१७
महीतलास्पर्शिपादा	११	२४
महोपसर्गैरप्येष	२	१००

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
मा कृक्षत् कीलकावेतौ	४	६२५
मा कृथाः संशयं तत्र	५	१४८
मा भूत्स्वामिमुखोद्गीर्णा	३	१९२
मा यासीर्मामनापृच्छ्य	७	१९७
मा विषीद धनोऽत्रास्ति	११	४९७
मा विषीद महाभागे	६	८६
मा संशयिष्ठा निर्वाणं	५	१५७
मा स्म भूज्जीवतोर्दुःखं	२	१३७
मा स्वामिनामग्रहणा-	३	४२५
मां त्यक्त्वा किममी यान्ति	५	६७
मांसादिषु प्रदग्धेषु	१३	२६६
मागधतीर्थकुमारं	१	१९१
माघमासे तदा रात्रौ	३	४९३
मातः ! पश्याऽयमह्रीकः	४	९६
मातङ्गपतिमित्यूचे	७	७२
मातरं बहिरुद्याने	६	१५४
मातामहप्रजामेतां	१२	३८९
मातामहश्वेटकस्तौ	१२	२००
मातुल ! मातुलेत्युच्चै-	४	२८६
मातृपार्श्वात् पारणं ते	१०	१५६
मादृशां दुःखशान्त्यै तत्	८	५४९
मामकीनं न किमपि-	१२	२६९
मायया स्त्रीजन्मसह-	२	२३
मायाकरटिनस्तस्य	११	२०१
मायादियुक् पशुर्यस्तु	५	१२८
मारयित्वा मारयित्वा	१२	२९३
मार्गं श्रितो यथा दूरं	१३	२८
मार्गे गोपै राध्यमानं	३	४१४
मार्गे दृष्ट्वा तिलस्तम्बं	४	६८
मार्गे प्रसन्नचन्द्रं-	९	२८
मार्गे मूत्रघटीरन्या	११	२५७
मार्गेण यामस्तन्मार्गं	११	३२
मालवकैशिकीमुख्य-	११	१४३
मालिकादपि किं हीन-	७	१०४
मालिकेन यथा मुक्ता	७	१०६
मासं सोऽनशनं कृत्वा	४	३८६
मासपारणके धन्य-	१०	१५५
मासादनन्तरं मेघो	१३	६०
मासैरष्टभिरह्ना च	४	३७८
मासोपवासैः सततैः	१	२२१
माहेन्द्रः क्षत्रियस्तत्र	४	४६८
माऽन्यथा जिनमाहात्म्यं	३	५१९
माऽन्ययूथपतेर्भोग्या	६	३२६
माऽन्या तातस्य रोगार्ते-	६	१३७
मितमौक्तिकालङ्कारा	६	६२
मिथो युयुधिरे सैन्याः	१	१६५
मिथ्या तद् देशप्रत्यक्षो	५	११५
मिथ्यादुष्कृतमित्युक्त्वा	४	३५
मुक्ते तत्र च पञ्चमो	१३	२८३
मुक्त्वा संव्यानमूर्ध्वस्थः	११	२३९
मुक्त्वेदं यद्यसौ किञ्चि-	८	५२७
मुखपङ्कजनिःश्वासः	३	३६४
मुखवासं सज्जयन्ती	४	२५९
मुण्ड इत्यहनन् केऽपि	३	५५७
मुनिर्मन्योऽथवा नैष	३	६८
मुनिरप्यभ्यधाद्भद्राः !	७	३१५
मुनीनां मलदुर्गन्ध-	७	१४४
मुनेः पर्यटतस्तस्य	३	१२
मुनेर्मागधिकायाश्च	१२	३६६
मुनेस्तस्योपदेशेन	१२	६१
मुमोच चेल्लणां तत्र	७	६५
मुष्टिभिः पञ्चभिः केशा-	२	१९७
मूकानगर्यां मे चक्र-	१	५७
मूढोऽयं मम गीतेने-	११	२०४
मूत्रप्लावितमन्नं च	१२	१४७
मूर्च्छया वनखण्डस्य	३	२३९
मूर्तानां कर्मणां जीवे-	५	१०८
मूर्तीभूतमिव व्योम	४	४१२
मूर्धजान्मूर्ध्न उद्धृत्य	११	५१३
मूर्ध्नि श्वेतातपत्रेण	१०	२०
मूलां च श्रेष्ठिनीमूचे	४	५३९
मूलाभयान्न कोऽप्याख्य-	४	५५८
मृग-तित्तिर-मत्स्याद्यै-	७	३३३
मृगया-मद्यपानादि-	२	१७
मृगावती तु तत्रस्थ-	८	३४१
मृगावती भगवती-	८	३४८
मृगावती-शतानीकौ	४	५८४
मृगावतीति नाम्नाऽभूत्	१	११०
मृगावत्यप्यभाषिष्ट	४	५९१
मृगावत्याद्याः प्रभुणा-	८	२३४
मृतं जमालिं विज्ञाय	८	१०१
मृतकार्यं पितुः कृत्वा	११	१२
मृतस्य मे वपुः स्नप्यं	८	४५२
मृतार्भं पायसीचक्रे	३	५१४
मृत्वा च तापसो जज्ञे	६	४४
मृत्वा च सप्तमावन्या-	१	१८१
मृत्वा माहेन्द्रकल्पेऽभूत्	१	८३
मृत्वा राजगृहे राज-	७	१४५
मृत्वैशाने मध्यमायुः	१	८०
मृदङ्ग-पणवादीनि	१३	२५८
मेघोऽप्यूचे भवाद्भीतः	६	३८३
मेघोऽभ्यधात्तर्हि ताता-	६	३८७
मेतार्यः स्वामिनमगात्	५	१५१
मेदिन्या इव संव्यानं	३	२८९
मैथुनं न विदध्याच्च	५	४५
मैष भूद्यौवनेऽमुष्य	६	३२२
मोक्षप्राप्ते जिने पर्ष-	८	५२३
मोघीकृतमनेनैत-	४	२५५
मोघीकृतास्त्रोऽश्वग्रीवो-	१	१६७
मोहेन स्त्रीसुलभेन	८	७२
मौर्यपुत्रोऽपि सन्देह-	५	१३७
य इहोत्पद्यते देवः	११	६६
य एवं कुरुते फेरु-	१०	१३९
यः प्रोक्तो दर्शानाचारो	१	२३२
यक्षोऽप्यूचे सिद्धमेतद्	८	१२५
यच्चाऽर्कः केवलज्ञानं	३	१६१
यच्चित्रः कोकिलस्तद् द्वा-	३	१५९
यच्छुद्धमुद्गमोत्पादै-	५	८७
यतः कामास्त्रभूताभिः	४	२५६
यत् स्थितस्तत् स्थितोऽसौ भौ	४	३९४
यत्तु पद्मसरो देव-	३	१६०
यत्तु वस्तु विवाहार्हं	३	३१३
यत्पादाग्रे किंकरन्ति	४	६१
यत्र यत्र गृहे स्वामी	४	२९१
यत्सह प्रस्थितान् साधून्	१	१७
यथा न्याय्यं सतां त्राण-	११	४१
यथा फलायाऽबीजानि	१३	५१
यथा यथा यास्यति च	१३	१३१
यथा यथैष्यति कालो	१३	१७९
यथा लाभस्तथा लोभो	११	५१५
यथा सभायां शक्रेण	४	२९८
यथा हि तैस्तदा क्षान्तं	८	४९४
यथा हि मध्यस्थतया	४	४६२
यथातथमथाऽऽख्यातां	४	१०६
यथाद्वारं प्रविश्याऽथ	५	२४
यथार्थनामा राजान-	११	११९

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
यथावत् पारणं कृत्वा	८	३६०
यथासुखं गृहाणेति	८	२९१
यथाऽहं मरणात् त्रात-	११	९४
यथाऽऽदिशति मे स्वामी-	१३	२२१
यथैते यान्ति तं द्रष्टुं	९	१२९
यदवादीर्जमाले ! त्वं	८	६५
यदसावात्मनः स्वस्रा	३	२१२
यदा तु नित्यानित्यत्व-	११	३१७
यदा व्रजत्ययं दूतो	१	१२९
यदि तां चैव तां चैव	११	२३५
यदि त्वं वीतरागोऽसि	४	२७६
यदि त्वच्चरितं शक्रः	३	१३८
यदि मे शूर्पकोणेन	४	४८१
यदि वा कृतमिन्द्रत्वैः	४	४५९
यदि वा बुद्धिसाध्येऽर्थे	११	१२०
यदि वा श्रावकधर्मं	९	२१३
यदि वो नेदृशः कश्चिद्	११	३०२
यदेतत् पश्चिमं गेयं	८	४४५
यदेव सर्वसंसारि-	१३	२२
यद्ग्रहो घोषितस्तत्र	४	५१८
यद्यद् भूतं शिवारूपे-	११	२७३
यद्यद्योत्तिष्ठसे तस्मै	९	८०
यद्यद्रत्नं दूरतोऽपि	१	१७४
यद्यन्मर्त्योचितं कार्यं	१०	८७
यद्यपि त्यक्तवान्नस्त्वं	१०	१७४
यद्यमुना ग्राहयिष्ये	९	८७
यद्ययं मे पतिर्न स्या-	६	२४०
यद्याद्ये समये वस्तु	८	५९
यद्युद्धूलितपादाय	३	५१२
यद्येतदपि सञ्जातं	२	४०
यद्येवं नाथ ! तद् गत्वा	१०	१२६
यद्येवमपि ते बुद्धिः	११	४७६
यद्वा घुणाक्षरन्याया-	१३	५२
यद्वा दुश्चिन्तितं मेऽदो	१	६४
यद्वा हा ! हा ! हतोऽस्मीति	८	५२८
यद्वाऽऽदितोऽपि भ्रान्तोऽहं	१३	२७८
यन्नाममन्त्रमात्रेण	४	६२
यन्मां परिचितं स्निग्ध-	१	६३
यन्मेरुशृङ्गमारूढ-	३	१६२
यमदूत इव द्वारं	८	२०१
यमौकस्तोरणस्तम्भा-	४	२१७
ययाचे तत्तथा विप्रो	९	८९
ययावकम्पितोऽपीश-	५	१४२
ययौ च स मुनिर्गेहा-	१०	७१
ययौ तद्वेश्म चाऽन्वेष्टुं	३	५१७
ययौ विहर्तुमन्यत्र	८	३५
यश्च मित्रममित्रो वा	१	२४५
यस्तपःस्वतिचारोऽभूद्	१	२४२
यस्त्वय्यपि दधौ दृष्टि-	६	३६९
यस्येदं फलके रूपं	६	२३९
या कृता प्राणिनां हिंसा	१	२३३
यां यां कन्यां चारुरूपा-	११	३३३
यां यां रूपवतीं कन्या-	८	१९३
याचिता तेन भद्रोचे	१०	९३
याचित्वोपाश्रयं ग्रामे	९	२३६
याचे श्रावकधर्मं तु	८	२९०
यातेषु गौतम-सुधर्म-	१२	४४०
यादृशं तादृशमपि	७	५५
यादृशे तादृशे वाऽस्मिन्	११	५९९
यादृशो वैष सर्वज्ञो	५	७०
यानादुत्तीर्य संप्रेष्य	७	२५५
यान्तं च स्वामिनं पूर्ण-	३	५६२
यान्तमाहूय गोपाल-	३	१७३
यान्ती च तापसी दध्या-	६	२०४
यान्त्यस्याः केशदासत्वं	६	२०८
यामस्तत्रैव तद् ग्रामे	३	९९
यावच्च मूत्रमाजिघ्रन्	११	२५९
यावदन्वेषयामास	१०	११६
यावद्दर्पणमादाय	८	२०३
युद्धं विसृज्य चम्पेश-	१२	२३८
युयुधे सादिना सादी	१२	२२७
युवा च हासशीलश्च	११	४९०
ये चाऽऽजन्मापि मांसादा-	१२	६९
ये मया स्थापिता दुःखे	१	२४७
येन केनाप्युपायेन	६	९८
येन चाऽऽशातितो धर्म-	८	४९३
येन भावी कासः श्वासः	१३	१५८
येऽन्त्यास्ते भाविनो मध्ये	१३	१३४
येऽर्हद्धर्मद्विषः केऽपि	१२	६२
योगन्धरायणोऽप्याशु	११	२३७
योगन्धरायणोऽप्येत्य	११	२४९
योग्योऽसीति स्वामिनोक्ते	११	९७
योजनानां शतं गत्वा	११	२५८
योजनानि द्वादशेषुः	१	१९२
योषिद्वा पुरुषो वाऽसि	४	११५
योऽभूत्तादृग्महादेहो	४	४३५
योऽमुं सन्धास्यते हारं	९	१५३
योऽष्टापदे जिनान्नत्वा	९	१८१
योऽसौ समवसरणे	११	१०
रक्षितेन मयाऽकारि	६	३४३
रज्जुबद्ध इव श्वभ्र-	५	१३३
रणतूराणि घोराणि	१२	२२४
रत्नानि पञ्चमे शृङ्गे	८	३८६
रत्निद्वयप्रमाणाङ्गा	१३	१४८
रत्निमानाः परुषाङ्गा	१३	१६२
रत्नैश्च पूरयामास	७	२५३
रथमारोपयदथ	६	२५४
रथस्थैः सुलसापुत्रै-	६	२५१
रथिकोऽहमसौ पत्ति-	१	१४४
रथैर्भग्नैर्हतैर्वीरैः	१२	२२९
रमयस्व रिरंसुं मा-	७	८८
रवावनुदयत्येव	१०	८
रसोद्रेकेण लुम्पन्त्य-	१२	३४४
रहः स किञ्चिदुक्त्वा तैः	६	१५०
रहस्येकाकिना भूत्वो-	७	२१५
राकानिशाकरस्पर्द्धि-	७	१३१
रागद्वेषप्रभृतयः	१३	२७९
रागद्वेषमोहजितां	११	३७७
राजकीयैरचिन्त्येष	६	४१
राजचक्रे जजागार	११	३०७
राजनीतिस्तथाऽप्यस्तु	८	१५८
राजपुत्रास्ततो नेशुः	३	२४५
राजपुत्रैः सवयोभिः	२	१०३
राजमानः श्रिया राजा	७	१७८
राजमान्योऽयमित्येष	९	९१
राजा जातानुरागो द्राक्	७	१५९
राजा पुनः परीक्षार्थं	६	९९
राजा प्रोवाच राजाऽस्ति	७	१८७
राजा प्रोवाच रे पाप !	७	३९
राजा ययाचे कपिलां	९	१५८
राजा लोकश्च तं गत्वा	४	३६५
राजा समरवीरोऽथ	२	१२५
राजानं स गतो राज्ञा-	११	५१४
राजानमभयोऽसिञ्चत्	७	४३
राजापि राज्यै तत्कालं	६	२९४
राजापि स्ववचोबद्ध-	६	३८८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
राजाभियोगतः षष्ठ-	१२	२५७
राजामात्यौ विसदृशौ	१३	६६
राजार्थं या रसवती	११	५९६
राजाऽथाऽऽघोषयत् पुर्यां	४	५१३
राजाऽनादृत्य तं बालं	११	४६८
राजाऽन्यदा प्रभावत्या	११	४०८
राजाऽपि गजमारुह्या-	११	५३९
राजाऽपि तत्तथा श्रुत्वा	११	५०२
राजाऽपि विस्मितः प्रोचे	११	५१६
राजाऽपि संस्मरन् पार्श्वं	६	१३९
राजाऽपि स्वामिनाऽऽख्यातं	७	१७५
राजाऽपृच्छच्च सचिवं	११	१८८
राजाऽपृच्छत् पुनर्नाथ-	९	५६
राजाऽपृच्छद्भद्रमुख	६	१७०
राजाऽप्यर्हन्मुखान्नित्यं	७	१३६
राजाऽप्यूचे न शोच्येयं	४	५९०
राजाऽऽज्ञया श्रद्धया च	४	५१४
राजाऽऽदेशात्सोऽभयेना-	६	३१६
राजोचे मम पुत्रोऽसि	७	४६
राज्ञः कुमारपालस्य	१२	८३
राज्ञः सिंहासनस्थस्य	७	१२०
राज्ञस्तस्य च सचिवः	४	४७६
राज्ञा कुब्जिकया चापि	११	५४१
राज्ञा पृष्टश्च स मुनि-	७	३४९
राज्ञा महाजनेनाऽन्यै-	७	२९२
राज्ञां कन्याभिरूढाभि-	६	९
राज्ञाऽपि द्रष्टुमाश्चर्यं	११	३९३
राज्ञाऽपि वन्दितो भक्त्या	४	१९
राज्ञाऽप्यथैकं मूल्येन	१०	९१
राज्ञी तु चेल्लणा तत्र	७	६६
राज्ञी राज्ञे तदाचख्यौ	७	७७
राज्ञे मन्त्री तदाचख्यौ	१३	६२
राज्यः सर्वाः कुलोत्पन्ना	७	१७२
राज्यूचे दुर्निमित्तेना-	११	४१२
राज्यं तृणमिव त्यक्त्वा	१२	१०३
राज्यधर्मः क्षतोऽनेन	९	३३
राज्याभिषेककामस्य	४	२६०
राज्यार्हमानिनो मैनं	६	११८
रात्रिजागरणे तस्य	११	६१३
रुद्धान्तरिक्षः शिखरै-	४	१८०
रुरोध धीमतां धुर्यो	७	१६१
रूढव्रणाऽपि सा तस्य	६	३०९
रूपं जगत्त्रयोत्कृष्टं	२	१२४
रूपमत्यन्तसुभगं	६	२३७
रूपार्थिनी कुरूपा सा	११	४५२
रूप्यशुक्त्या घटस्याधो	६	१०३
रे ! रे ! न देवसेनोऽसि	८	४९२
रे कृतान्त ! कृतान्तोऽसि	६	२७४
रे रे ! कथयत क्वाऽस्ति	४	५६१
रेमेऽन्यदाऽक्षै राज्ञीभि-	७	१७१
रोगनिग्रहणार्थं स	१२	१६
रौहिणेयस्ततोऽवादी-	११	७४
रौहिणेयोऽप्युवाचैवं	११	७७
रौहिणेयोऽभ्यधत्तैवं	११	७९
लक्षाशीत्याऽधिका कोटि-	१२	२८९
लक्षेणापि सुहृद्बन्धु-	११	५०७
लक्ष्मीरिव स्थिरीभूता	८	२६८
लघुकर्मा करी सोऽपि	७	३३७
लज्जयाऽथाऽपचक्राम	८	४४१
लज्जाक्रोधाकुला भद्रा	१	११५
लज्जितः कुपितश्चाथ	११	१७२
लब्धसंज्ञोऽर्थयांचक्रे	११	३४१
ललाटेऽङ्कं व्यधाद् दासी-	११	५८२
लालितः पालितोऽस्माभिः	६	३५०
लावण्यपुण्यवपुषि	५	२६
लिखितं तच्च तद्रूपं	६	२०६
लिङ्गं बलमुखे दत्त्वा	४	१२
लिङ्गिनोऽपि प्राक्प्रभावात्	१३	४७
लुब्धा नृपतयो भृत्यान्	१३	१३३
लेखितुं तां यथावस्थां	८	१५६
लोकाचारो ह्यसौ तत्रे-	५	५४
लोकाद्देवार्यवृत्तान्तं	३	१२६
लोकानां हृदयानन्दो	१	२१९
लोकाश्च कौतुकाद् गत्वा	३	२०४
लोकैराक्रुश्यमानः स	९	११९
लोकैश्च पृष्टोऽभिनव-	४	३६०
लोकोत्तरमिदं लोकः	११	३०१
लोकोऽयं द्रव्यरूपत्वा-	८	८१
लोलकल्लोलमालाभिः	१०	३०
लोहजङ्घं नृपः प्रैषीद्	११	१७४
वक्ष्यन्ति मन्त्रिणः पुण्यै-	१२	१०
वचनप्रत्ययात्तस्या	११	१६७
वच्मि किं त्वहमातिथ्ये-	११	४८०
वज्रभूमि-शुद्धभूमि-	४	५४
वज्रसारं शरीरं ते	४	१४६
वज्रसारमनस्कोऽयं	४	२३७
वज्रिणं बोधयित्वैवं	१३	२३४
वणिग्भिः कैश्चिदन्येद्यु-	१०	८८
वणिजो विदिशापुर्या	११	५४०
वत्सदेशे तुङ्गिकाऽऽख्ये	५	५८
वत्सराजस्तदाऽवन्ति-	११	२१५
वत्सराजो घोषवती-	११	२४८
वत्सराजोऽपि गान्धर्वं	११	२१३
वत्सराजोऽवदद् भद्रे	११	२२३
वत्सरोऽभूत्तदा चन्द्रो	१३	२४२
वत्सा-ऽच्छ-कुत्स-मगध-	८	४३१
वत्सायाः केशपाशोऽयं	४	५४९
वत्से घर्षितुमारेभे	४	९५
वधूयुक्तं यथाऽद्य त्वां	२	१४५
वधूवरनराः क्रुद्धा-	४	४१
वनेचरास्तं करिण-	११	१९९
वन्दमानाऽथ चैत्यानि	१२	३५०
वन्दित्वा तं मुनिवरं	१२	३५१
वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तं	७	१२
वन्दिष्य एवमेवं च	१०	७
वयं चाऽभय ! तज्ज्ञात्वा	११	६१८
वयं पाण्डुरकुड्या गो-	६	१३६
वयं भदन्त ! दान्ताः स्मः	१२	३७६
वयस्य ! तव सौहार्द-	१२	२७४
वयस्यो जिनदासस्य	३	३२६
वरं वरीयानभयः	१२	११६
वरं श्वा पोषितः श्रेयान्	१२	३०३
वरवृन्दारकप्राप्त्यै	७	८४
वराक्यो मा स्म पील्यन्त	३	२७८
वराय यस्मै कस्मैचि-	११	२६२
वरुणः स्माऽऽह हे दोष्मन्	१२	२६२
वर्जयामास च क्षीरा-	८	२५०
वर्ततेऽद्य कथं स्वामी-	३	५६४
वर्तमानः स्वयं धर्मे	११	३०६
वर्त्म कियदप्युल्लङ्घ्य	११	१७७
वर्धमान इत्यभिख्या	२	९९
वर्धापिकास्तदाऽऽयाताः	१२	१३२
वर्धिष्णुस्तालपिशाचः	३	१४८
वर्षत्युद्गर्जितं मेघे-	३	५६
वर्षत्रिंशति जन्मतोऽथ	२	१९९
वर्षन्नश्रान्तमस्राम्भः	७	२४२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
वल्मीकाग्रस्थितः सोऽहिः	८	३८८
ववन्दे गौतमं तत्र	९	१७२
ववन्दे भूतलन्यस्त-	९	३०३
ववन्दे शाश्वतीरर्ह-	११	५५०
ववाम तत्तु गोशालो	३	५१६
ववृषुस्तत्र पुष्पाणि	१३	२५५
वसन्तको हस्तिपको-	११	२४७
वसन्तपुरवास्तव्यो	७	८३
वसन्तसमयेऽन्येद्यु-	९	२१७
वसन्ति सन्तो यत्राऽह-	८	२५
वसा-रुधिर-मांसाऽस्थि-	१	२५३
वसुधाराप्रभृतीनि	३	३६
वसुधारामथाऽऽदित्सुं	४	५९३
वसुधाराऽप्यभिनव-	४	३६७
वस्त्रादिसङ्गरहितो	३	४५५
वाचिकैरनुकूलैस्त-	८	१६९
वानमन्तरिका तत्र	३	६१५
वामनीकृतवक्षोजं	७	१७
वायुरिवाऽप्रतिबद्धो	३	५४
वारकोऽभूद् यदा यस्याः	८	१९५
वार्तयद्भिरिव मिथो-	७	१२८
वार्तामाकर्ण्य तां मा भू-	३	५८४
वार्धके मामशरणं	४	२२४
वाशितं कौशिकेनोच्चै-	३	२९२
वासवदत्ता काञ्चन-	११	२५०
वाहकेलीकृतपणान्	३	३३०
वाहनस्य तुरङ्गस्य	७	१३०
विकटोरःस्थलाघात-	४	१८७
विक्रमाक्रान्तभूचक्रः	१	१७३
विक्रमोपक्रमो ह्यस्मिन्	४	३९७
विक्रेतुं पलवच्चेह	४	५३३
विचार्य तद् ब्रूत जनाः !	७	११०
विचित्ररत्नाभरणा	७	९६
विचित्रवस्त्र-माणिक्य-	१०	९९
विचित्राश्वित्रकत्वग्भि-	१०	१४
विचिन्त्येत्यवधेः शक्रो-	४	४३९
विचिन्त्यैवं क्षणं व्यात्ता-	१	१४८
विचिन्त्यैवं स्थिते तस्मिन्	८	३११
विजिहीर्षुं भगवन्त-	३	५२
विज्ञपय्याऽथ राजानं	६	१४२
विज्ञानस्यैकमाकारं	११	३२०
विज्ञायाऽभिग्रहं प्रातः	४	५०५
विज्ञायाऽऽसनकम्पेन	५	५
विज्ञायोत्थानसमयं	८	३४०
विदधात्युपसर्गं यः	३	३३
विदधुर्गृहदेवीनां	३	९६
विदधे नैगमेषी च	२	२६
विदधे शिवया तच्चा-	११	२७४
विदित्वैवं स भूपस्यै-	११	१२८
विदेशगमनं बन्धु-	१२	३०२
विदेहेषु मनुष्यत्वं	१२	२७८
विद्यार्थमागतस्येह	११	५१०
विद्यार्थिनं पुत्रमिव	११	४७७
विद्यासिद्धस्य मातङ्ग-	७	७०
विद्युदुत्क्षिप्तकरणेनो-	११	३१
विद्युन्मालिकृतायै च	११	६०६
विद्युन्माल्यपि तस्याज्ञा-	११	३७९
विधुर्विधुन्तुदेनेव	४	१९०
विना बन्धनमोक्षं त्वं	११	१८३
विना श्रेणिकमेतेषां	६	१०१
विनाऽनर्थं मम गृहे	४	५३५
विनाऽभयकुमारेण	१२	११२
विनीता चन्दनोत्थाय	४	५४७
विपक्षस्ते विरक्तश्चेत्	५	२८
विपद्यमानस्य जन्मऋक्षं	१३	२२८
विपेदे सोऽपि तत्कालं	८	२०७
विप्रः पुर्यामपापायां	५	६१
विप्रस्तमूचे याचिष्ये	९	८५
विभावरीं तामखिलां	७	१०९
विमतिः संमतिर्वापि	११	३२३
विमलवाहन इति रा-	१३	१४७
विमानं देवसम्पातं	१	२७१
विमानं रत्नपुञ्जश्च	२	३१
विमानदध्र्या तया शक्रः	१०	४०
विमानवरकल्पायां	१३	२५३
विमृश्य मार्गयिष्यामी-	११	५०३
विमृश्यैवं शतमखः	२	२५
विमृश्यैवमनुशिष्य	८	१७०
विरराम तदा चम्पा-	१२	३८४
विरलाः पालयिष्यन्ति	१३	३४
विरसैः शीतलै रूक्षै-	८	४२
विललाप च हा ! तात	१२	१६९
विविधाभिग्रहपूर्वं	१२	१०७
विविधाभिग्रहपूर्वकं	३	६२७
विवेकतौङ्ग्याद् भूत्वाऽपि	१३	३२
विवेकी चिन्तयित्वैवं	१०	५०
विवेको मत्पितुः कोऽयं	१२	२८
विशाखनन्दिनः सोऽथ	१	१०३
विशाखनन्दी क्रीडेच्छू	१	९०
विशाखनन्दी तं सद्यः	१	१०४
विशाखनन्दी मध्येऽस्ती-	१	९५
विशाखनन्दीजीवोऽथ	१	१२१
विशाखभूतिर्युवराड्	१	८७
विशिष्टं तत्र चाऽपश्यन्	४	५६८
विशीर्णमपि योऽगृह्णा-	३	२४०
विशीर्य कणशो गच्छ-	४	२११
विश्वं विश्वम्भराभारं	६	१४०
विश्वभूतिमनिच्छन्तं	१	१००
विश्वभूतिश्च्युतः शुक्रा-	१	११८
विश्वस्ता भव वत्से त्व-	४	५६७
विश्वस्ता भव वत्से त्व-	६	३३१
विषं मुमूर्षोरदत-	६	४२०
विषस्येव विषं वह्ने-	११	२६७
विषेण संस्कृत्य दधि	१२	१३
विष्टौ भावी नृपः कल्की	१३	७९
विष्णुं ब्रह्माणमीशान-	११	३८९
विसृज्य तापसीं तस्थौ	६	२२२
विसृष्टा च गृहं गत्वा	१२	३२६
विस्मितः सोऽप्युवाचैव-	८	४४३
विस्मितोऽथाऽवदद् यक्षः	८	१२७
विस्मृतं स्वामिलाभेन	११	६७
विहरन् स पुरे पौरैः	११	२९५
विहरन् स्वामिना सार्धं	९	२४
विहरन्तो वयं भूयो-	९	१२५
विहरन्तोऽन्यदाऽऽचार्या-	१२	३३५
विहरन्नन्यदा सोऽगा-	८	८७
विहरिष्यत्यथो गोष्ठे-	१२	५
विहर्तुमन्यतोऽचालीत्	८	३२२
विहाय चित्रफलक-	३	३८३
विहाय तदमुं मार्गं	३	२२८
विहिताराधनः सम्यक्	९	२३७
विहिताराधनः सोऽन्ते	१	२४
वीक्षापन्नस्तृणाच्छेदा-	३	१९३
वीतभयादिनगर-	११	३२८
वीतराग ! सपर्याऽपि	९	२६७
वीतरागार्चनपरा	६	६३

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
वीतरागे देवबुद्धि-	३	१४१
वीर इत्यसुरस्त्रीभि-	४	४०७
वीरप्रष्ठस्त्रिपृष्टोऽथ	१	१६९
वृक्षबद्धोपकरणो	९	२२१
वृक्षान्तरे तिरोभूय	३	२७२
वृक्षारूढश्चौरपुमान्	३	५९७
वृतो मया यो महर्षि-	७	२७७
वृषस्य तृण-पानीय-	३	८६
वेदनामपि तौ भर्तुः	४	६४७
वेद्यं कर्म तदोदीर्णं	४	६१९
वेशिकासूनुरित्यासीत्	४	१०९
वेश्म वेश्माऽनुप्रवेशं	४	५०२
वेश्यया प्रत्यहं पीतै-	७	१४६
वेश्यासुता तु सा राज्ञी	७	१७३
वैक्रियलब्ध्य-नुत्तर-	१२	४३८
वैताढ्य-ऋषभकूट-	१३	१६०
वैताढ्यमूले तस्थौ चो-	११	४४६
वैतालिकैः स्तूयमानः	७	१३२
वैद्योऽपि निपुणं पश्य-	४	६३१
वैद्योऽप्युवाच नाथोऽयं	४	६३६
वैमानिकैर्ज्योतिषिकै-	११	१६
वैशाखश्वेतदशम्यां	५	४
वैशाल्यां च गतौ ज्ञात्वा	१२	२०१
व्यकार्षीद् व्यन्तरो मारिं	३	९४
व्यक्ताङ्गहारकरणं	११	४०७
व्यक्तोऽप्यचिन्तयद् व्यक्तं	५	११८
व्यन्तरः सोऽन्तरिक्षस्थो-	३	१०४
व्यन्तरैर्भगवद्भक्तै-	३	५४८
व्यपत्स्यथाः पुराऽपि त्वं	८	४२६
व्यपदिश्येभदन्ताऽऽख्य-	४	२७३
व्यवसायसभां गत्वाऽ-	१	२८०
व्याजहार प्रतीहारो	११	७८
व्याजहाराऽथ सा व्याज-	११	१५०
व्यात्तास्यौ निःसहौ सास्त्रौ	३	३३३
व्याधि-जन्म-जरा-मृत्यु-	१	२४९
व्याधिभिश्चाऽन्यदा ग्रस्तोऽ-	१	६१
व्रतं ग्रहीतुं मे भ्राता	१०	१३८
व्रतार्थं पृच्छतः स्मैते	११	१५२
व्रते हि भावतः पूजा	११	१५४
शकटान् वर्जयामास	८	२४७
शकुनज्ञस्तु सोऽभुक्त्वो-	११	१७८
शक्रेशानावूर्ध्वदंष्ट्रे	१३	२६७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
शक्रः पुष्पं बभाषे च	३	३६२
शक्रः संगमकं दृष्ट्वा	४	३०९
शक्रनिर्मुक्तकुलिशात्	४	४६४
शक्रप्रशंसया चैष	६	७४
शक्रे संपश्यमानेऽथ	१०	५२
शक्रेणाधिष्ठिता स्कन्द-	४	३३४
शक्रेणापन्निषेधाय	४	६०
शक्रो बभाषे महात्म-	१०	५४
शक्रो भूयोऽप्यभाषिष्टा-	१२	२५०
शक्रोऽथ धैर्यमालब्य	१३	२५०
शक्रोऽपि मुक्तनेपथ्या-	४	३०५
शक्रोऽप्यासनकम्पेन	२	५३
शतधौतसुराबिन्दून्	१२	१२८
शतानि पञ्च पत्नीनां	११	३३४
शतानि पञ्चैकोनानि	८	२१६
शतानीकनृपेणैवं	८	१६४
शतानीकाऽऽदिशति त्वां	८	१६०
शतानीकोऽप्यथोवाच	८	१६२
शत्रौ मित्रे तृणे स्त्रैणे	३	४३
शब्दालपुत्र ! भो ह्यस्त्वा-	८	३१३
शब्दालपुत्रं गोशालः	८	३२६
शय्यम्भवस्तु तच्छिष्यो	१३	२१३
शय्यातरं कुम्भकार-	१२	२३
शय्यापालस्य जीवोऽपि	४	६२०
शरणं प्राग्भवेऽपि त्वा-	४	४५८
शरणं शरणमिति	४	४४४
शरण्यः शरणेच्छूनां	१२	५०
शरीरापाटवं चाऽभूद्	११	४५०
शरीराऽसौष्ठवमभू-	६	३०
शरीरे परमेशस्य	४	१९८
शलाके ताडिते तेन	४	६२४
शशानुकम्पापुण्येना-	६	४०२
शशाप च गुरुः क्षुल्लं	१२	३३९
शान्ता निशान्ते सा सानु-	३	६२४
शान्ते वह्नौ सगोशालो	३	५२७
शार्दूल इव गर्ताऽन्तः	८	४२७
शालार्या नामतस्तत्र	४	१४
शालिक्षेत्रं सुनिष्पन्नं	१०	७४
शालिभद्रं च सा प्रेक्ष्य	१०	१६१
शालिभद्रगृहे भोक्तुं	११	४८९
शालिभद्रस्ततो भद्रा-	१०	१३५
शालिभद्रस्ततो रम्ये	१०	८२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
शालिभद्रस्ततो हर्षा-	१०	१२३
शालिभद्रस्वसा साश्रुः	१०	१३७
शालिभद्रोऽप्युवाचैवं	१०	१३३
शालीन् खाद यथेष्टं त्वं	१	१५६
शाश्वती: प्रतिमास्तत्र	११	५४८
शास्त्राणि संवदन्त्येव	३	३६८
शिथिलीभूतवलयां	६	१७९
शिबिकायाः समुत्तीर्य	२	१९६
शिबिरे तत्र वणिज-	११	६०३
शिरांसि मेरोरनम-	२	६२
शिलां कोटिशिलां दोष्णो-	१	१७२
शिलातले शालिभद्रः	१०	१६५
शिलीमुखैः सूचिमुखै-	११	५७९
शिवनन्दामन्तरेण	८	२४५
शिवादेवी-चेल्लणयो-	११	१२४
शिवाय शिवनन्दाऽपि	८	२५९
शिष्यः सेत्स्यति ते जम्बूः	१३	२१२
शिष्यं गच्छे स्थापयित्वा	३	४४८
शिष्यस्तेऽहं भविष्यामि	३	३८६
शिष्यान् विधायाऽऽसुर्यादीन्	१	७२
शीघ्रं मुञ्चत चेज्ज्ञाता	३	५८६
शीतसङ्कुचिताङ्गोऽस्थात्-	३	४९७
शीतार्त्तीकृतसीत्कारा	७	२०
शीतेन दुःसहेनाऽलि-	७	१९
शीलव्रतसनाथेभ्यः	१	२६३
शुकवत् पञ्जरेऽक्षैप्सीत्	१२	१२०
शुक्लध्यानान्तरस्थस्य	५	३
शुचिसंव्यानसंवीत-	७	१५७
शुद्धभावविहीनेना-	४	३७०
शुद्धान्तसन्निधौ जीर्णे-	७	३३
शुद्धान्ते रममाणस्य	७	१५१
शुद्धे मनसि तस्याभूत्	६	७
शुभध्यानः स्मरन् पञ्च-	११	११०
शुभध्यानादचलिता	३	४६५
शुभानामशुभानां वा	९	१४१
शुशुभे भगवांस्तत्र	२	११०
शुश्रूषमाणास्तत्राऽस्थु-	१३	४
शुष्यदङ्गीं च तां दृष्ट्वा	६	२८५
शूलपाणिस्ततो भीत्या	३	१३९
शूलपाणिस्तदाकर्ण्या-	३	१४४
शृण्वन्तौ तौ नमस्कारान्	३	३४०
शेषं च वस्तुनियम-	८	२७४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
शेषं लब्धं स दासोऽपि	६	३१९
शोकस्खलितवाग्नन्दि-	२	१६४
शोकेन भूयसा राज-	१२	१७४
शौण्डीर्यवान् गज इव	३	३८
श्रमणा भगवन्तोऽमी	१	३६
श्रमणोपासकः सम्यग्	१२	३२
श्रमणोपासकस्तत्र	१२	४१
श्राद्धदेवातिथित्वं च	३	२३८
श्राद्धाश्च धनिनस्तत्रा-	१२	४३
श्रान्तां कार्पटिका रात्रौ	३	११४
श्रावकश्राविकाहानि-	१३	१४१
श्रावकाः श्राविकाश्चापि	१३	२६१
श्रावकाणां तु लक्षैकै-	१२	४३९
श्रावस्तीमालिखंस्तत्र	८	४६९
श्रावस्त्यामन्यदा पुर्यां	८	३३१
श्रियाऽप्सरायमाणाभी	११	५४
श्रीनन्दीश्वरयात्रायां	११	३६०
श्रीपार्श्वनाथनिर्वाणात्	१३	२७३
श्रीपार्श्वशिष्या अष्टाङ्ग-	४	१३४
श्रीभद्रा तत्प्रिया निन्दु-	३	५१०
श्रीमती धीमती तत्रा-	७	२९७
श्रीमतीपतिरप्येव-	७	३०३
श्रीमत्पार्श्वजिनाधीश-	६	८
श्रीमत्युवाच सख्योऽसौ	७	२६८
श्रीमत्यूचे मया तात !	७	२८३
श्रीमहावीरसमव-	७	३४४
श्रीवत्सलाञ्छितं वक्षः	३	३५३
श्रीवीरं विजने गत्वा	३	२१५
श्रीवीरं शालिभद्रं च	१०	१५८
श्रीवीरं स्वामिनं प्राप्य	१२	९९
श्रीवीरचरणस्थोऽहं	४	४६५
श्रीवीरनाथस्य गण-	५	१७५
श्रीवीरपादमूलेऽथ	१०	८४
श्रीवीरस्याऽन्तिके गत्वा	१०	१६२
श्रीवीरस्वामिनः पार्श्वे	१२	४०६
श्रीवीरस्वामिनो धर्म-	१२	४३४
श्रीवीरस्वामिपादान्ते	८	३३५
श्रीवीरोऽपि ततः स्थानाद्	९	१६६
श्रुत-शासन-सम्यक्त्व-	८	५३५
श्रुतं बिभ्रति ये सर्वं	१	२६२
श्रुत्वा खडखडाशब्दं	१२	३३७
श्रुत्वा च समवसृतं	६	३६४
श्रुत्वा तत् केऽपि यास्यन्ति	१३	९२
श्रुत्वा तद्भगवद्वाक्य-	३	२६६
श्रुत्वा तां देशनां भर्तुः	६	३७६
श्रुत्वा तौ देशनां बुद्धौ	९	१६८
श्रुत्वा प्रद्योतमायान्तं	८	१६६
श्रुत्वा सर्वज्ञमायातं	८	४
श्रुत्वापि तद्वचः स्वामी	३	५२५
श्रुत्वेदं स्थविरा तत्र	४	५६२
श्रुत्वैतान्यप्यक्षराणि	४	५२५
श्रूयते तस्य गान्धर्व-	११	१९१
श्रेणिकः कारयत्येव-	६	३१३
श्रेणिकः पवनेनेव	६	२७१
श्रेणिकः प्राहिणोदेकं	१०	९२
श्रेणिकं धारिणीं चाथ	६	३७८
श्रेणिकश्चाऽभयश्चाऽऽन्ये	७	३५५
श्रेणिकश्चिन्तयामास	१२	१६५
श्रेणिकश्चेल्लणादेव्या	७	२
श्रेणिकस्य स्वरूपं त-	६	१३३
श्रेणिकस्याऽनुज्ञया च	६	२९०
श्रेणिकादथ धारिण्या	६	३१५
श्रेणिकेन समं भद्रा	१०	१७१
श्रेणिको व्याजहारैवं	६	२६९
श्रेणिकोऽचिन्तयत् किञ्चित्	११	११७
श्रेणिकोऽथाऽन्वशाद् राज्ञीं	६	३०४
श्रेणिकोऽपि तमानेतुं	६	३५५
श्रेणिकोऽपि द्रुतं गत्वा	६	३४६
श्रेणिकोऽपि सुराबिन्दून्	१२	१२९
श्रेणिकोऽपि स्नेहलात्मा	६	३१४
श्रेणिकोऽपि हि सुज्येष्ठे	६	२६७
श्रेणिकोऽप्यवदत् प्राप्त-	७	११७
श्रेणिकोऽप्यवदन्नाथ	९	१४३
श्रेष्ठिनः पृच्छतोऽप्येतत्	४	५५६
श्रेष्ठिनो मित्रवृत्तान्त-	३	३३५
श्रेष्ठिनोऽदर्शयद् गत्वा	४	५६४
श्रेष्ठिनोऽनाददानस्या-	३	३१६
श्रेष्ठिनौ शकटमुखो-	४	२१
श्रेष्ठी धनावहो नाम्ना	४	४७७
श्रेष्ठ्यब्रवीदिहाऽऽयान्ति	७	२८५
श्रेष्ठ्यष्टम्यां चतुर्दश्या-	३	३२०
श्रेष्ठ्यूचे स कथं प्राप्यो	७	२८१
श्लथचण्डातकग्रन्थि-	४	२७२
श्लथाचारचरित्राश्च	१३	५५
श्लथेषु मर्दनात् सन्धि-	४	६४२
षट्खण्डं विजयं जेतुं	१	१८९
षट्त्रिंशतमप्रश्न-	१३	२२४
षट्पञ्चाशत्पूर्वलक्षा-	१	८१
षट्पञ्चाशद्दिक्कुमार्यो-	२	५२
षडप्युपोषितो मासान्	४	२९०
षडशीतिं वत्सराणा-	१३	१२०
षड्जीवनिकायत्रा-	१	२२६
षष्टिं दिनान्यनशनं	१	२६८
षष्ठपारणके स्वामी	३	४२०
षष्ठस्य पारणायाऽमी	४	५७२
षष्ठाष्टमप्रभृतीनि	६	४१४
षष्ठेऽहन्यविधवाभिः	२	९३
स आत्मसदृशं लोकं	१२	४९
स आर्द्रककुमारर्षि-	७	३५०
स इन्द्रियविकाराणां	६	४१७
स उत्थाय मुनिर्भूयः	८	४९०
स उवाच ममाऽऽख्यातं	६	६८
स एव केवलज्ञान-	१३	२१९
स एवं वार्यमाणोऽपि	११	३५७
स एष मङ्खलिसुतो	८	४६६
स कामदेववद् गत्वा	८	२९८
स कामदेववद् गत्वा	८	३०१
स किमायास्यति न वा-	७	२८२
स कुम्भकारशालायां	४	१३०
स कृत्वा समये षष्ठं	८	११९
स कृष्याजीवकोऽन्येद्युः	९	२
स कौबेरीमातुरुष्क-	१२	५२
स क्रमाद्ववृधे विद्या	६	१४४
स गत्वा स्वगृहेऽपश्यत्	९	११७
स गर्भश्चेल्लणादेव्या	६	२८४
स गायति वने गत्वा	११	१९२
स गुर्वनुज्ञयैकाकि-	१	१०१
स गोशालाप्रसूतत्वाद्	३	३७५
स ग्रामाच्चागतो गोपो	३	२०
स च कूपनयः श्रेणि-	३	४६३
स च भावी महाराज-	८	४७८
स च हस्ती महर्षिं तं	७	३३६
स चम्पापतिसेनान्यं	१२	२५९
स चाऽस्य सूनुः सचिवै-	९	३२
स चित्रकं चित्रकरं	८	१०९
स चेन्मे संशयं ज्ञाता	५	९७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
स चौरोऽचिन्तयत् कोऽय-	११	५२४
स च्युत्वा कनकखले	३	२३६
स जातकेवलो ज्ञात्वा	८	५१०
स तच्चैत्यानि वन्दित्वा	९	३०२
स तथा मद्यसन्धानं	१२	७१
स तपोभिः षष्ठाष्टम-	११	६२५
स ताम्यन्नीर्ष्यया चैवं	७	२५
स तु नित्यमजीर्णान्न-	९	९४
स तु बन्धुमतीजीव-	७	२६४
स तु राजगृहे नित्यं	११	३
स तु सार्थः शीतभीतो	३	५२२
स तूपलक्ष्य लोकेन	११	३५३
स तेषां पश्यतामेव	९	६६
स तैर्निःसारितो भूयो	३	४९९
स तैलकुम्भो देवेन	६	७०
स तैस्त्रिभिः साल-महा-	९	१७५
स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य	८	३१
स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य	९	२६३
स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य	१०	२५
स त्रिज्ञानं मुनिं सिद्ध-	८	४८८
स त्वामवोचज्जीवेति	९	१३६
स दध्यौ दर्दुरश्चैवं	९	१२८
स देवो दर्शयामास	९	१४९
स नागिलवरो देवो	११	३६६
स नागिलेन सुहृदा	११	३५४
स निष्कलङ्कं श्रामण्यं	१	२३०
स नीरुगासीत्कियद्भि-	९	११३
स पञ्चाशतमब्दानि	८	५३९
स पिङ्गकेशो दावाग्नि-	६	१५
स पित्राऽनुमतोऽचालीद्	६	४०९
स पुमान् मन्त्रिणा सार्धं	७	२०१
स प्रजापतिनाऽन्येद्यु-	१	१३०
स प्रणम्य जगन्नाथ-	४	४५४
स प्रणम्य प्रभुं स्माऽऽह	३	४०८
स प्रत्यपादि सम्यक्त्वं	१	२२
स प्रमादादशान्तोऽग्नि-	३	५२३
स प्रसारितपाणिभ्यो	६	५
स प्रसेनजितो राज्ञः	११	५०१
स प्रस्थितो राजगृह-	७	३११
स प्राग्जन्माऽवधेर्ज्ञात्वा	१	७३
स प्राञ्जलिर्बभाषे च	४	१४५
स प्राप्तबोधो भविता	१२	५८
स प्रायेण प्रतिग्राम-	१२	७५
स भाण्डान्यन्यदोच्चिन्वन्	८	९०
स भारशृङ्खलाबद्धो	७	३३५
स भूपतिः प्रतिमया	१२	९५
स भूयः सुलसामूचे	९	३०४
स मज्जन् धरणेन्द्रेण	१२	३९२
स मन्त्री गतमात्रोऽपि	७	१८२
स महात्मा धर्म-दान-	१२	४७
स मिथ्या, पश्य नन्वेतान्	५	१३८
स मृत्वा वृषभोऽभूवं	३	१०६
स यक्षः प्राग्भवस्पृष्ट-	३	६१३
स यान् किञ्चिज्जजल्प त्वा-	६	१५१
स राजमानी मनसा	९	३७
स रौहिणेयमित्यूचे	११	६८
स विन्ध्यमूले वेभेले	८	५०३
स विपद्य वनेऽत्रैव	३	२४७
स विवेदाऽऽन्दमग्नो	१०	८३
स व्यरंसीद्वर्धनान्न	२	११७
स श्रुत्वा तन्मुखात् प्रीत्या	१२	५७
स श्रेष्ठी श्रीमदोद्ग्रीव-	४	३५७
स सदा विषयासक्तो	१	७६
स साट्टहासः फेत्कुर्वन्	४	२१८
स सुरोऽचिन्तयच्चैवं	४	२९४
स सूत्रमथ सूत्रार्थं	६	४१५
स सूरिर्देशनां कुर्व-	१०	१२४
स स्वर्णकृत्तथा चक्रे	११	३५०
स हस्ती पुनरुत्थाय	७	३४२
स हि दृग्विषसर्पेणा-	३	२२७
स हिंसादिष्वविरतो	१	१८०
संकीर्णत्वात् सुरङ्गायाः	६	२६२
संग्रामे रथमुसले	१२	२५८
संचचार दुराकारो	६	१८
संचारयन्त्युत्तरीयं	४	२७४
संजातप्रत्ययश्चैवं	४	१३३
संजातहृदयत्रोटः	३	८९
संपन्नासु प्रभौ वारि-	३	२६०
संप्रक्षालनाय योगा-	२	८१
संप्रत्यपि कृपां कुर्वन्	३	७
संप्राप्तयौवनः सोऽथ	१०	७९
संप्राप्ते तत्तिलस्तम्ब-	४	१२६
संभूष्य च वणिग्ग्राम्या-	३	८५
संयमोऽतः परं भावी	१३	२४६
संरोहण्या रोहयित्वा	४	६४६
संवृत्याऽट्टं ततः श्रेष्ठी	६	१२८
संशयं हृदयस्थं मे	५	७६
संसारकूपान्निर्गन्तुं	७	३०७
संस्तरः संस्तीर्यमाणः	८	४९
संस्तरं संस्तीर्यमाणं	८	४७
संस्तारकः संस्तृतोऽसा	८	४६
सकुलाचलमेदिन्याः	४	१८१
सकृज्जल्पन्ति राजानः	७	२८०
सकोपविस्मयैर्दृष्टः	४	४२२
सक्रोधमथ धावद्भि-	११	४३७
सखे ! मदुपदेशेना-	११	३७२
सगुणो निर्गुणो वापि	१२	१११
सगोशालस्ततः स्वामी	४	६७
सङ्गीतकादिवैयग्र-	५	१३९
सङ्गीतमविगीताङ्ग्यः	४	२६५
सङ्ग्रहीष्यति गोगजा-	१३	१८४
सङ्घः शक्राऽऽराधनाय	१३	१११
सङ्घस्य कायोत्सर्गानु-	१३	११२
सञ्चरन्तस्तदा चैवं	६	११६
सञ्जातसर्वातिशयः	५	२०
सतीमतल्लिकाः सर्वा	७	३०
सत्त्वस्यैकान्तनित्यत्वे	११	३१३
सत्त्वेन तस्य परमा-	१२	८२
सत्यप्रतिज्ञस्त्वं भ्रष्ट-	४	२९९
सत्यप्रवादमात्मप्र-	५	१७०
सत्यमेवेति तेनोक्ते	३	१७५
सत्यशौचपरो धर्मा-	१३	१२७
सदा सन्निहितो मृत्यु-	२	१५९
सदारः सोऽग्रहीद्दीक्षां	१०	१४७
सदृशं कारणस्यैव	५	१२९
सद्यः प्रकाशमानाशं	४	२४६
सद्यः प्रभावतीदेवं	११	५७०
सद्यस्तमनुचेलुश्च	१०	२२
सद्यो जितमरुद्वेगां	११	२४४
सद्योऽवचित्य ग्रथितैः	७	६७
सधर्मचारिणी तस्य	८	२३८
सन्तापमात्रं स्वाम्यङ्गे	८	४१६
सन्त्यस्य नीरुजः पुत्रा-	९	९७
सन्धाऽवधौ च सम्पूर्णे	७	३०६
सन्निधिस्थहसन्तीकाः	७	७
सप्तमीं भुवमित्याख्य-	९	४०

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
सप्तमेऽह्नि नृपोऽप्यागा-	११	२८९
सप्तमो नन्दजीवस्तु	१३	१९२
सप्तम्यां भुवि भद्रैत्य	१०	१०४
सप्तहस्तोच्छ्रितवपुः	२	१२३
सप्तापि पुष्पजीवास्तु	४	७०
सफलस्तैलपाको यः	६	६९
सफलीकुरु मत्कार्ये	१२	३२४
सभासमक्षमूचे च	१०	५
सभासीनं तदा सायं	१०	३
समं यशोदया देव्या	२	१५३
समजायन्त साधूनां	१२	४३६
समत्सराः करिष्यन्ति	१३	५६
समन्ततोऽपि पूर्णानि	४	१९१
सममानर्चतुर्देवं	६	१९६
समाधिं पारयित्वेन्द्रं	३	२९
समानकुलयोरेव	६	२२७
समानपुण्यपापानां	७	२०५
समीपे सुगुरोर्गत्वा	९	२३४
समुच्छलद्ध्वजपटां	२	१७४
समुत्थाय च सर्वाङ्गो-	४	१७१
सम्पूर्य कोटिवर्षायु-	१	१०७
सम्भावितं त्वसम्भाव्यं	७	३१
सम्यक्त्वभृद्भवोद्विग्नः	३	१४५
सम्यगप्रतिचरिता	३	६१६
सम्यगित्युपदेशं स	९	१४६
सम्यगीदृगयं साधुः	११	३०३
सम्यग्ज्ञातयतिधर्मः	१	३०
सम्यग्दर्शनपूतात्मा	११	३३०
सरसीव रणे क्रीडन्	१२	२८२
सरस्वत्याऽनुजगृहे	६	२१८
सर्वं ज्ञातकुलं भूरि-	२	३५
सर्वज्ञ इति विख्यातो	८	५६
सर्वज्ञ इत्यक्षराणि	५	६६
सर्वज्ञः केवलालोक-	८	६४
सर्वज्ञशिष्यः सर्वानु-	८	४०४
सर्वज्ञाय नमस्तुभ्यं	२	७७
सर्वज्ञोऽत्राऽऽगतोऽस्तीति	८	२२५
सर्वज्ञोऽपि बभाषे तौ	१०	१६८
सर्वज्ञोऽप्याचचक्षेऽथ	१०	१६३
सर्वज्ञोऽभिदधे राज-	९	१६४
सर्वज्ञोऽसाविति जना-	८	१८८
सर्वतो रोदसीगर्भं	४	२३३
सर्वतोऽपि पुरं तच्च	१३	८८
सर्वत्र पाप पापेति	३	२१४
सर्वथा कृतपुण्याः स्म	९	२५२
सर्वथा धन्य एवैष	१०	११९
सर्वभावेषु कर्तृत्वं	१३	११
सर्वमाशु तथा चक्रे	८	१८०
सर्वर्तुमण्डितं सर्व-	७	६०
सर्वलक्षणसम्पूर्णां	११	१८६
सर्वशास्त्ररहस्यज्ञ-	५	९६
सर्वाङ्गीणं च तत्कालं	४	५८२
सर्वात्मना शरीरेण	१२	२६६
सर्वार्थसिद्धे यातीति	९	४२
सर्वे कुमारा हस्त्यादि	६	१०९
सर्वेषामपि वस्त्राणि	७	१६२
सर्वेऽपि जीवाः स्वजना	१	२५०
सर्वेऽपि नागरथिनः	६	९३
सर्वोऽपि याच्यते गत्वा	८	२८८
सर्वोऽपि हि तथा चक्रे	१३	६३
सर्वोऽप्यहमिवाऽद्यापि	२	१६५
सवयाः कलहे कोऽपि	६	१४५
सव्रीडाः क्रीडितुं तत्र	२	१०८
सशर्कराज्यक्षैरेय्या	३	४००
सश्रद्धमभिधायैवं	४	४६०
ससङ्घं च प्रातिपदं	१३	११०
सस्नौ स्नानीयतैलाम्बु-	१०	११५
सस्वजे श्रेणिकेनाथ	१०	११०
सहजं त्ववधिज्ञानं	३	६२३
सहस्रकुक्षिम्भरयो	५	१०५
सहस्रनयनीभूय	४	२६१
सहस्रवाह्यामुद्दध्नुः	२	१८८
सहस्राक्षोऽश्रुपूर्णाक्षः	१३	२२६
सहस्राणि त्रीणि गजा-	१२	२१६
सहस्रेणापि मेऽपत्य-	११	५०६
सहाऽगृह्णन् मृगावत्या	८	२३३
सहे निर्भर्त्सनं क्वापि	३	५
सा गर्भश्राविकाप्राया	१२	३२७
सा गर्भान् धर्तुमसहा	६	८२
सा च गाङ्गैस्तरङ्गैर्नौः	३	३०३
सा च दध्यौ यदभयो	११	१३७
सा च व्याख्यच्छौचमूलं	६	१९८
सा चाऽस्ति साम्प्रतं गुर्वी	२	२४
सा तत्र व्यन्तरीभूता	३	६१७
सा तथा मालिककथा-	७	९७
सा तमाक्रोष्टुमारेभे	४	१३२
सा तर्कुकर्म प्रारेभे	७	२९८
सा तिरस्कारकुपिता	११	२१६
सा तु प्रसवरोगार्ता	४	८०
सा त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य	४	३३६
सा त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य	५	१६३
सा प्रचण्डाऽभयं चण्ड-	११	१६८
सा ययौ च तमाराम-	७	१०१
सा वन्दित्वा जगन्नाथं	८	१८६
सा विभूत्याऽतिशायिन्या	११	१४२
सा व्याघुटन्ती तत्रैव	७	१०३
सा श्रान्ता नाथमानर्च	४	१५
सा स्तन्यं कलभायाऽदा-	६	३३३
सांयात्रिकं तं सत्कृत्य	११	४०३
सांयात्रिकोऽपि तत्कालं	११	३८६
साक्षाद्दण्डधर इव	१२	१६४
साटोपमेत्य चेत्यूचे	३	१३६
साधयन् भरतक्षेत्रं	१२	४१७
साधयित्वा स सेनान्या	१	२०९
साधवः पुण्डरीकिण्यां	९	२०६
साधवस्तं वदिष्यन्ति	१३	९६
साधारणस्त्रीर्न परं	१२	६०
साधु साधु महासत्त्वे-	१२	२६३
साधु साधु महासाधु-	१०	६८
साधु साध्विति राज्ञाऽनु-	११	१९७
साधु साध्विति वदन्न-	९	३११
साधुभिः सोऽन्वशास्येवं	११	४४०
साधुसम्बन्धबाह्योऽपि	१	६
साधूनां नित्यसंसर्गा-	४	३०
साध्वमी साधवो मेऽत्रा-	१	१२
साध्वीनां संयमोद्योग-	५	१८१
सानन्दं वादितातोद्यं	२	६७
सानीकोऽपि शतानीको	९	७६
सानुतापतया ताश्चा-	८	२०८
सान्तःपुरपरीवार-	१२	८९
सान्यदाऽपृच्छदाचार्यान्	१२	३२९
सामाचारीपरिभ्रष्टो	१२	३३१
सामानिकाद्यास्ते मूर्ध्नि	४	३९०
सामानिकैर्हस्यमानो	४	३१६
सामुद्रलक्षणाभिज्ञः	३	३४९
सायं कृत्वा धूपवेला-	३	११८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
सायाह्नार्क इव तेजः	११	३६९
सारं कल्पानलस्येव	४	४२९
सार्धद्व्यहाद्वे शान्ते	६	४००
सालो राजा महासालो	९	१६७
सावद्यं योगमुपधिं	१	२६४
सावित्रीसंयुतो हंस-	९	२८१
साश्चर्याः प्रभुमभ्यर्च्य	३	१५३
साऽख्यन्महोऽद्य दासीनां	११	४९५
साऽतीव मन्दगा भूत्वा	६	३२७
साऽथ द्वितीयां गुलिकां	११	४५४
साऽथ प्रद्योतमप्यूचे	८	२३१
साऽनाकर्णितकं कृत्वा	४	१०१
साऽन्यदा दूरगे तस्मिन्	६	३२९
साऽपि तस्मिन्नभूद् रक्ता	११	४९१
साऽपि तां प्रतिमां चैत्ये	११	५३८
साऽप्यवोचदिदं वत्स	१०	१३१
साऽप्यूचे खण्डिता नाज्ञा	४	४९३
साऽप्यूचे यत्क्षणेनापि	११	१५८
साऽर्भं तरुतले मुक्त्वा	४	८२
साऽवोचज्जात ! ते तातः	७	२९९
साऽवोचत् पतिमाम्राणि	७	७१
साऽसूतेमां सुतां वेश्या	७	१४७
साऽऽख्यन्महर्षे ! चम्पाया	१२	३५३
साऽऽख्याय सर्वं वृत्तान्त-	६	२५३
साऽऽससाद पुनर्निद्रां	७	२२
सिंहतुल्यं जिनमतं	१३	४५
सिंहनादमुखास्ते तु	३	१५४
सिंहवद् व्याहरत् सोऽपि	३	४४१
सिंहोऽगादथ रेवती-	८	५५२
सिक्तः कृपासुधावृष्ट्या	३	२७९
सिद्धायिका तथोत्पन्ना	५	१२
सिद्धार्थ-खरकौ तौ च	४	६४०
सिद्धार्थ-त्रिशलादेव्यौ	२	९५
सिद्धार्थः पुनरप्यूचे	३	२०५
सिद्धार्थः पुनरूचे तं	३	४४४
सिद्धार्थः प्राग्वदित्यूचे	३	५०७
सिद्धार्थः संभ्रमादूचे	४	६३०
सिद्धार्थः स्माह निष्पत्तिं	३	४१५
सिद्धार्थः स्माऽऽह हत्वा स	३	२०३
सिद्धार्थः स्वामिसंक्रान्तो	३	१७८
सिद्धार्थः स्वामिसंक्रान्तो	३	३९३
सिद्धार्थराज-त्रिशला-	२	१५७

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
सिद्धार्थव्यन्तरस्तस्य	४	६०५
सिद्धार्थसुहृदस्तस्य	३	५५
सिद्धार्थस्तमभाषिष्ट	३	५३३
सिद्धार्थस्तानभाषिष्ट	३	१८३
सिद्धार्थस्तानुवाचैवं	२	९८
सिद्धार्थस्यापि नृपते-	२	३६
सिद्धार्थो भावि चाऽऽचख्यौ	३	१८०
सिद्धार्थोऽथाऽब्रवीदद्य	३	४५१
सिद्धार्थोऽथाऽवदच्छील-	३	४३८
सिद्धार्थोऽथाऽवदत्तुभ्यं	३	५९४
सिद्धार्थोऽथाऽवदत् केना-	४	६३२
सिद्धार्थोऽथाऽवदद् ग्राम्यां-	३	१९४
सिद्धार्थोऽप्यब्रवीदत्र	३	१९५
सिद्धार्थोऽप्यभ्यधान्नैव-	३	४६९
सिद्धार्थोऽप्यवदच्छिष्याः	३	४६१
सिद्धार्थोऽप्यवदत् केयं	४	६३८
सिद्धार्थोऽप्याख्यदधुना	३	५०८
सिद्धार्थोऽभिदधे भद्र !	३	२०२
सिद्धार्थोऽभिदधेऽस्माक-	३	५६९
सिद्धेभ्यश्च नमस्कारं	१	२६०
सिनपल्ल्यां च तं नीत्वा	१२	२४
सिन्धुसौवीरदेशेऽथ	११	३८७
सिन्धुसौवीरदेशेऽस्ति	११	३२७
सुकरं चेद् व्रतं नाथ	१०	१४०
सुकुमारः प्रकृत्याऽपि	१०	१३२
सुखाद्वैतनिधानस्य	८	१८
सुगन्धचोक्षवसना	७	१४२
सुगन्धयोऽमी शीलेन	१	४०
सुगुप्तस्तामुवाचैवं	४	४९२
सुगुप्तोऽपि जगादैवं	४	४९६
सुचिरं विब्रुवाणोऽपि	८	४२५
सुज्येष्ठा चेल्लणा चापि	६	१९३
सुज्येष्ठा तत्प्रभृत्येव	६	२४९
सुज्येष्ठां याचते त्वत्तो	६	२२५
सुज्येष्ठाप्रार्थने दत्त्वा	६	२२३
सुज्येष्ठारूपमथ सा	६	२०५
सुज्येष्ठाऽचिन्तयदहो	६	२६५
सुज्येष्ठाऽथ सखीप्रायां	६	२३५
सुज्येष्ठाऽवोचदाः शौच-	६	१९९
सुज्येष्ठाऽऽगादुपादाय	६	२५७
सुज्येष्ठैवं गुणज्येष्ठा	६	२००
सुतास्तमेवमूचुश्च	९	११८

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
सुत्रामेवाऽमरावत्या-	८	२७७
सुदामा सङ्गमश्चापि	१३	१८२
सुधयेव तया वाचा	१	१५४
सुधर्मस्वामिनाऽन्यत्र	११	२९७
सुप्ता भूषणलुब्धेन	८	५०२
सुमङ्गलकुमारेण	६	२६
सुमङ्गलकुमारोऽपि	६	२२
सुरङ्गया गच्छतश्च	६	२६१
सुरङ्गां खानयिष्यामि	६	२४४
सुरङ्गानिर्गतं प्रेक्ष्य	६	२५२
सुरद्रुमलताश्रेणि-	१०	२८
सुरप्रिय ! सुरश्रेष्ठ !	८	१२१
सुरा स्वनयनाम्भोज-	१३	२५६
सुराणामसुराणां च	४	४००
सुराधमः संगमकः	४	२८५
सुरासुरनरेन्द्राणां	९	२७६
सुरेन्द्रश्चाऽसुरेन्द्रश्च	१२	२५५
सुरैः सञ्चार्यमाणेषु	११	१५
सुरैरप्यपरिक्षोभ्याः	८	३३६
सुलसा श्राविकाऽप्यूचे	६	७५
सुलसापि हि तं दृष्ट्वा	६	६७
सुलसाया गर्भपीडा-	६	८७
सुलसाऽपि बभाषे तं	९	२९२
सुलसाऽपि बभाषे तं	९	३०८
सुलसाऽप्यब्रवीज्जातु	९	२९४
सुलसे ! समवसृतो	९	२९१
सुलसोचे करिष्येऽह-	६	६०
सुलसोवाच कन्यास्त्वं	६	५६
सुवर्णवर्णसर्वाङ्गा	११	४५३
सुवर्णवेदिकास्तम्भां	२	१७२
सुष्ठु जातं तदेतस्य	३	२०९
सूक्ष्मं च वपुषो योग-	१३	२३६
सूक्ष्मार्द्रमृत्तिके गङ्गा-	३	३४८
सूत्रितानि गणधरैः-	५	१७२
सूदोऽथाऽपृच्छत् प्रद्योतं	११	५९२
सूदोऽप्यकथयद् राज-	११	५९५
सूनवेऽभीचये राज्यं	११	६२०
सूनायां ननु को दोषो	९	१६१
सूनाव्यापारमेषोऽत्र	९	१६२
सूनोर्मा वेगभङ्गो भू-	१२	१४६
सूपकारप्रमादेन	६	१०७
सूपकारमपृच्छच्च	११	५९४

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
सूरोऽप्युदायनायाऽऽख्य-	११	५९८
सृष्टिवादकुहेवाक-	१३	१२
सेनको नाम सवया-	६	१४
सेनकोऽपि भ्रमन्नेकं	६	२३
सेनाधिपतिभिः सेना-	४	१६७
सेनान्या साधयित्वा च	१	२१२
सेवेथास्तं च फलक-	८	३०९
सैन्यान्यनन्यसामान्य-	१२	२१४
सैन्येनैतावता गच्छंश्च-	१२	२१८
सोमदर्शन ! सर्वज्ञाऽ-	११	४०२
सोऽग्रेऽपि ग्राहितो ग्रामः	११	५०
सोऽचिन्तयच्च तं दृष्ट्वा	१२	३७३
सोऽचिन्तयत् क्षणं स्थित्वा	७	२७०
सोऽचिन्तयदिदं चिन्ता-	१०	६७
सोऽथ तिर्यङ्मनुष्यादि-	१	१८३
सोऽथ दध्यौ निर्विभवं	६	३९०
सोऽथ निष्कारणक्रुद्धो	८	४८९
सोऽथ प्रत्युत मण्डूकी-	३	२३१
सोऽथ राजकुलात् कृष्ट्वा	११	२९९
सोऽथाऽज्ञासीद्विभङ्गेन	३	९३
सोऽधावत् पादपातेन	४	२०९
सोऽन्ते त्रिदण्डी भूत्वा	१	७७
सोऽन्यदा वरदारुभ्यः	१	७
सोऽन्यस्थालात् पायसान्नं	६	९७
सोऽन्येद्युः पुरि चम्पायां	८	७५
सोऽन्येन नाम्नोपशमो	१३	२४३
सोऽन्वीयमानस्तदनु	१०	१४८
सोऽपरेद्युर्ग्रीष्मऋता-	१	३२
सोऽपश्यच्चाऽवधेः पूर्व-	१	२७२
सोऽपश्यत् पार्श्वशिष्यांस्तान्	३	४५२
सोऽपाद्यथा यथा वारि	९	११२
सोऽपि च प्रत्युवाचैवं	९	२९३
सोऽपि राज्ञे प्रदत्ताशी-	६	२८
सोऽपि वासोऽर्धमादाय	३	९
सोऽपूर्णाभिग्रहो भोक्तुं	६	४३५
सोऽपृच्छत् पितरौ तत्र	४	१०४
सोऽपृच्छत् स्वच्छधीस्तां च	४	५३७
सोऽप्यभाषिष्ट मा रोदी-	८	११७
सोऽप्यवोचत दास्यामि	४	१०२
सोऽप्यवोचदिदं मात-	१०	१३०
सोऽप्याचख्यौ जातमृतं	३	५११
सोऽप्याचख्यौ प्रवर्तिन्यै	७	२२८
सोऽप्युत्पेदे स्वर्णकार-	८	२१०
सोऽप्युवाच स्वनाथस्य	११	६४
सोऽप्यूचे तां प्रिये ! नास्ति	९	७२
सोऽप्यूचे देव ! कोऽप्येष	११	३०
सोऽप्यूचे मा कृथा भेदं	९	२९५
सोऽभाषिष्ट च धन्योऽस्मि	६	१२७
सोऽभ्यरण्यं दधावेऽथा-	६	३५४
सोऽर्भकस्तत्र पौराणां	१०	५९
सोऽवदद् वेद्म्यहं सम्यग्	१२	३७७
सोऽवोचदुच्चकैरेवं	३	४३१
सोऽश्रौषीच्च महावीर्यो	१	१२५
सोऽहंकारादुदीर्यैवं	५	७२
सोऽहर्पूर्विकया भक्तैः	२	१०१
सौगन्धिकरत्नचूर्ण-	५	१७६
स्खलितो द्वारदानेन	६	३१
स्खल्योऽद्रिणा वायुरपि	६	४
स्तनाभ्यां प्राक्षरत् स्तन्यं	८	७
स्तम्बेरमैस्तुरङ्गैश्च	१२	२२८
स्तम्भयित्वाऽथ तं शक्र-	३	२६
स्तम्भलग्ना सदैवाऽस्था-	११	५६३
स्तूपेऽस्मिन् भज्यमानेऽपि	१२	३७८
स्तोकेनाप्युपसर्गेण	४	३२५
स्त्रीरत्नमीदृशं योग्यं	८	१६१
स्त्रीलोलस्य प्रचण्डस्य	८	१५०
स्थविरः कारयित्वाऽथ	११	३४४
स्थविराणां पुरोऽङ्गानि	१	३१
स्थविराश्च वदिष्यन्ति	१३	९१
स्थानं विविधचैत्यानां	२	१६
स्थाने जगद्गुरुरमूं	९	२९८
स्थाने स्थाने व्यधीयन्त	१०	१३
स्थानेऽमुष्मिन् दिनेऽमुष्मिन्-	६	२४६
स्थितं तत्र जिनीभूय	९	२८९
स्थितं विमाने सौधर्मा-	४	३८८
स्थितो नलगिरौ मिण्ठी-	११	२७५
स्थित्वा लोको दिनं ह्यत्रे-	३	११५
स्थिरचेता निर्निमेषो	४	१६३
स्थूलभद्रोऽथ सम्भूता-	१३	२१५
स्थेयं मौनेन च प्रायो	३	७७
स्नपयित्वा पूजयित्वा	४	३३१
स्नात्वा राजाऽपि दिव्याङ्ग-	१०	१९
स्नेहादेकतया किं नु	६	२७६
स्पर्शं स्पर्शं च तत्पादौ	७	३४१
स्पृहयन्ति त्वद्योगाय	५	२९
स्फटिकाच्छजलप्रान्त-	१०	२७
स्फुटत्तकार-धोंकार-	४	२६८
स्फुटे मार्गे दिन इव	५	१७
स्फुरद्भिरसिभिर्वीर-	१२	२३०
स्मितं कृत्वा नृपोऽप्यूचे	७	१६९
स्मृतमात्रोपस्थितेन	११	५७१
स्मृतमात्रोपस्थितेन	६	८३
स्मृत्वा प्राग्जन्मवैरंस	३	२९५
स्वच्छन्दं तत्र च म्लेच्छा	४	५५
स्वतेजोलेश्ययैव त्वं	८	४२१
स्वदर्शनाभिप्रायं स	८	८५
स्वदेशसीम्नि गत्वाऽस्था-	१२	२२२
स्वधाम गच्छन्नारक्षै-	११	४६
स्वनामशङ्कितः सोऽपि	११	४४
स्वप्रतिष्ठाभ्रंशभीरु-	३	१८५
स्वबुद्धिविभवोष्माणं	११	२३४
स्वभावकथनात्तस्या	७	९८
स्वभावाख्यानमेतद्वो	४	५०
स्वमृत्युसमये प्राप्ते	११	७
स्वयं घृष्टमृगमद-	७	४
स्वयं चाऽन्तःपुरे गत्वा	१२	१३३
स्वयं तु तस्मिन्नङ्गारगर्ते	१२	३०५
स्वयं तु नाम्ना प्राणामं	४	३८०
स्वयं मलीमसाचारैः	५	३१
स्वयं यूथपतिर्जज्ञे	६	३४२
स्वयं रथात् समुत्तार्य	१२	९०
स्वयंदूत्येन वैदग्धी-	११	२२५
स्वयमात्ते श्रावकत्वे	८	२७५
स्वरुच्याऽपि मया ताव-	७	२७८
स्वर्णसिंहासनगर्भां	२	१७३
स्वर्णस्तम्भोपरि प्रेङ्खु-	१०	१०१
स्वर्विलाससुखं हित्वा	४	२९६
स्वविवेकोचितां शिक्षां स	३	७३
स्वशास्त्राध्ययनपरः	४	११०
स्वशिष्यान् बोधयित्वैवं	८	५१२
स्वसम्पदोऽभिमानोऽयं	१०	४५
स्वस्थीभूतो द्वितीयेऽह्नि	६	३३
स्वस्वामिकुशलोदन्तैः	७	१८५
स्वस्वामिनीजयोन्मत्ता-	६	२०२
स्वहस्तग्रथितैः सद्यो-	७	३
स्वातिदत्तद्विजोऽप्यूचे	४	६१२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
स्वातिदत्तोऽचिन्तयच्च	४	६०८
स्वान् रुण्डानपि युद्धाया-	१२	२३२
स्वामिंस्त्वत्प्रत्यनीकानां	३	४६८
स्वामिञ्जय जगन्नन्द !	१	२७४
स्वामिदेशनया बुद्धो	९	२३
स्वामिदेशनयाऽन्येद्यु-	६	४०८
स्वामिनः कर्णयोः शल्ये	४	६३४
स्वामिनः केवलोत्पत्ति-	५	१६२
स्वामिनः केवलोत्पत्त्या	५	८
स्वामिनः पार्श्वयोर्द्वौ तु	२	५७
स्वामिनः प्रतिरूपाणि	५	२३
स्वामिनः शिबिकाऽग्रे च	१३	२५९
स्वामिनं गौतमो नत्वा	९	१६
स्वामिनं तत्र चाऽपृच्छत्	८	४७२
स्वामिनं समवसृतं	१३	३
स्वामिनं समवसृतं	८	३०
स्वामिना तस्य बोधाय	९	३
स्वामिना बोधितश्चैवं	२	१६१
स्वामिना स्वयमित्युक्तो	८	४१४
स्वामिना हस्तिरूपे चा-	३	१२८
स्वामिनाऽलङ्कृते शाला-	३	३७८
स्वामिनो भैरवारावा-	४	६४९
स्वामिनो मोक्षसमयं	१३	२२५
स्वामिनोक्तं चरमस्त्वं	१	५३
स्वामिनोऽनुज्ञया साल-	९	१७१
स्वामिनोऽभिग्रहो ज्ञेयः	४	४९१
स्वामिन् ! कठिनतां मुञ्च	४	२७९
स्वामिन् ! किमिदमित्युक्ते	९	४९
स्वामिन् ! मदीयपाथेय-	१२	३६०
स्वामिन् ! संवत्सरं दान-	३	३
स्वामिन् ! स्पृष्टाऽस्मि केनापी-	३	४३५
स्वामिन् ! स्वप्ना मयाऽद्याऽष्टौ-	१३	३०
स्वामिन् जन्म-जरा-मृत्यु-	८	२३
स्वामिन्नगर्यामितस्यां	८	३६१
स्वामिन्ननन्यसामान्यं	२	६५
स्वामिन्ननुचितं भोज्यं	४	५७७
स्वामिन्नस्मादृशां बोध-	८	२८७
स्वामिन्निशान्ते युष्माभिः	३	१५७
स्वामिन्यप्रभविष्णुः सा	८	४१५

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
स्वामिपादपवित्रायां	१०	३२
स्वामिपारणकप्रीतैः	४	१५८
स्वामिप्रभावान्निर्वाण-	८	२३२
स्वामिभक्ताः स्थ हे भद्रा !	७	३१८
स्वामिशासनवन्मूर्ध्ना	१३	२५४
स्वामिशिष्यः सुनक्षत्र-	८	४०९
स्वामी कर्मध्वंसकत्वा-	४	५७
स्वामी च प्रययौ चम्पां	३	४२६
स्वामी जगाम वैशाल्यां	३	६०५
स्वामी तद्दिनयामिन्यां	१३	२१८
स्वामी तु रक्तातीसार-	८	५४३
स्वामी राजगृहे गत्वा	४	५२
स्वामी वीतभयमपि	११	६१७
स्वामी संवृतसर्वाङ्ग-	२	३८
स्वाम्यगाद् ब्राह्मणग्रामे	३	४१९
स्वाम्यङ्गं खनकाश्चरव्नु-	४	२०७
स्वाम्यथाऽऽख्यदसौ च्युत्वा	९	५४
स्वाम्यथाऽऽख्यन्मम मोक्षाद्	१३	२०९
स्वाम्यथाऽऽख्यन्मया सिंहो	९	१९
स्वाम्यथोचे न कोऽप्यायुः	१३	२३२
स्वाम्यथोचे यथाऽऽरक्षैः	८	४००
स्वाम्यथोवाच गोशाल	८	४२०
स्वाम्यपि व्याहरज्जीवः	४	६१०
स्वाम्यप्यदूरे गत्वाऽस्था-	४	४४
स्वाम्यप्युवाच कारुण्या-	३	८
स्वाम्यभिग्रहसंपूर्त्या	४	५८०
स्वाम्यवोचत नश्चिन्तां	४	३०२
स्वाम्यस्य कुट्यतामेष	३	५३८
स्वाम्याख्यत् केशिने राज्यं	१२	२६
स्वाम्याख्यत् पर्यन्तदेशे	७	१३८
स्वाम्याख्यत् सर्वदा षष्ठं	४	१२३
स्वाम्याख्यत् स्युर्दशाश्चर्या-	८	३५१
स्वाम्याख्यदनया सर्व-	७	१४९
स्वाम्याख्यद्धर्मपत्नी ते	७	३५
स्वाम्याख्यल्लान्तके कल्पेऽ-	८	१०२
स्वाम्याख्याति स्म सौराष्ट्र-	१२	३७
स्वाम्याख्याते हि गच्छन्ति	१२	४१०
स्वाम्याख्यान्मम निर्वाणा-	१३	७७
स्वाम्यागमनचिन्तावा-	४	३६२

श्लोकः	सर्गः	क्रमाङ्कः
स्वाम्याचख्यौ तिलस्तम्बो	४	१२७
स्वाम्याचख्यौ निन्दति यो-	८	४७४
स्वाम्युदन्तं न कोऽप्याख्यत्	३	४०३
स्वाम्युवाचाऽत्रैव जम्बू-	८	४७६
स्वाम्यूचे गौतमर्षे ! मा	९	१७९
स्वाम्यूचे तव रत्नानि	१२	४१४
स्वाम्यूचे ध्यानभेदेन	९	४३
स्वाम्यूचे साम्प्रतमयं	९	५७
स्वार्थोपनीतैः पानान्नैः	१	१९
स्वाहारशक्तेरप्यज्ञः	३	५७२
स्वेदार्द्रीभूतसर्वाङ्ग-	१	३३
हंहो अर्हन्निहायातो	८	३६५
हतस्तालपिशाचो य-	३	१५८
हते च वरुणेऽभूवं-	१२	२७९
हतो दुरुक्तश्च मया	१	२४४
हन्ता स ते चण्डवेगं	१	१२३
हयग्रीवः ससैन्योऽपि	१	१६४
हयग्रीवोऽपि साशङ्को	१	१५८
हसन् जिनेन्द्रवचनं	८	७४
हसन्नूचेऽथ गोशालः	३	४९५
हस्तपादादिवदङ्गे	११	३६३
हस्तशय्या मुखस्येयं	६	५४
हस्त्यारूढोऽप्यग्रजन्मा	११	४८३
हा हा हतोऽस्मीति वद-	४	४४०
हार-कुण्डल-वासोभि-	१२	१९२
हालाहलागृहासीनो	८	३६८
हालिकोऽप्यब्रवीदेवं	९	१०
हास्यभीक्रोधलोभाद्यै-	१	२३४
हिंसानिषेधके तस्मिन्	१२	६६
हिंसितुं शस्त्रभाजो ये	९	३०९
हित्वा प्रसादनादैन्य-	९	२७१
हित्वा स्वस्वपतीन् जाते	६	६
हित्वाऽऽगस्त्यपि गोशालं	३	५३९
हिरण्यकोटिस्तस्यैका	८	३०६
हिरण्यकोट्यो रेवत्या	८	३२९
हिरण्यमस्ति स्तूपेषु	१३	८६
ही दूषितमियत्कालं	८	९५
हृष्टः प्रविष्टः कौशाम्बीं	९	८४

॥ द्वितीयं परिशिष्टम् ॥

सूक्तयः

सूक्तिः	सर्ग-श्लोकाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
सुखसाध्ये ह्यनुष्ठाने प्रायो लोकः प्रवर्तते ।	१.७४	३
भवो ह्यनन्तीभवति स्वकर्मपरिणामतः ।	१.८५	४
बलीयः कर्म नाम हि ।	१.११७	५
अज्ञानजाद् दुर्विनयान्न कुप्यन्ति महाशयाः ।	१.१३३	६
प्राच्यं कर्माऽन्यथा कर्तुं यद्वाऽर्हन्तोऽपि नेशते ।	२.११	१२
गुरूणां किल संसर्गाद् गौरवं स्याल्लघोरपि ।	२.६९	१४
अर्हज्जन्म हि मोक्षाय भवभाजां भवादपि ।	२.९१	१५
राज्ञां हि वचसाऽर्थः स्यान्मनसा द्युसदामिव ।	२.१७६	१८
रम्या स्यादर्धकथिता कथा ।	३.२०६	२७
धिक् प्रतिष्ठाच्युतं नरम् ।	३.२१४	२७
पूज्यः सर्वत्र पूज्यते ।	३.२१५	२७
स्वदर्यामेव शौर्यं हि गोमायोर्न पुनर्बहिः ।	३.२१६	२७
सुवर्णेनापि किं तेन कर्णच्छेदो भवेद्यतः ? ।	३.२२८	२८
ही विपाकः कुकर्मणाम् ।	३.२४६	२८
क्रोधस्तीव्रानुबन्धो हि सह याति भवान्तरे ।	३.२४७	२८
महानपि मरुन्मेरुं किं कम्पयितुमीश्वरः ? ।	३.२५८	२९
परेषामुपकाराय महतां हि प्रवृत्तयः ।	३.२७०	२९
वैरं हि ऋणवत् पुंसां जन्मान्तरशतानुगम् ।	३.२९८	३०
स्नेहे ह्यद्वैतमानिता ।	३.३२६	३१
सेव्यस्य सेवावसरः पुण्येनैव हि लभ्यते ।	३.३५१	३२
महान्तः क्व न वत्सलाः ? ।	३.४१२	३५
शुभध्यानं हि कामधुक् ।	३.४६९	३७
वाचंयमा हि बधिरा इव ।	३.४७९	३७
महान्तो हि न कुप्यन्ति क्षम्यन्ते त्वात्मशङ्कितैः ।	३.४८६	३७
जन्मसारं हि भोजनम् ।	३.५०६	३८
प्राणात्ययेऽपि जन्तूनां प्रकृतिः खलु दुस्त्यजा ।	३.५३६	३९
भृत्यानामपराधे हि भर्तुर्दण्ड इति स्थितिः ।	३.५३८	३९
आकण्ठमात्ताहारो यदाचामेऽप्यलसायते ।	३.५७१	४०
यदग्निः शुष्कसम्पर्कादहत्यार्द्रमपि क्षणात् ।	३.५८९	४१
स्वौजःफलं हि गृह्णन्ति संसारसुखगृध्नवः ।	४.६४	४५
सर्वस्यापि हि लोकस्य न प्राणेभ्योऽपरं प्रियम् ।	४.८२	४५
अन्यपुत्रोऽप्यपुत्राणां भवत्यत्यन्तवल्लभः ।	४.८४	४५
अज्ञा हि पशुवज्जनाः ।	४.९१	४६
यन्त्रेऽपि बहुशः क्षिप्तं श्वपुच्छं न ऋजूभवेत् ।	४.११६	४७
अत्यन्तघृष्टाद्दहनश्चन्दनादपि जायते ।	४.११७	४७
पुंसां समानशीलानां सद्यो भवति सौहृदम् ।	४.१३६	४७
भवादपि हि मुच्यन्ते भव्याः स्वामिप्रसादतः ।	४.१५९	४८
कुलाचलश्चलति किं गजैः परिणतैरपि ? ।	४.१९२	४९
नाऽकृत्यान्तो दुरात्मनाम् ।	४.१९५	४९
गजशारीनिविष्टः किं काकोलो रथिकीभवेत् ? ।	४.३९३	५७
उदिते ह्यर्के न तेजांसि तमांसि च ।	४.३९४	५७
पुण्याधीनो हि विभवः ।	४.३९६	५७
प्रत्याकारे यदेकस्मिन् युगपन्न ह्यसिद्वयम् ।	४.४००	५७
बलीयसाऽवरुद्धानां त्राणं नान्यत् पलायनात् ।	४.५१७	६१
विपद्यपि हि नाऽर्हन्तः परोपद्रवकारिणः ।	४.६४५	६६
देशाचारो हि न ह्रिये ।	५.५४	६८
पञ्चाननस्य न ह्यग्रे भवत्यन्यः पराक्रमी ।	५.६८	६९
यदि वा यादृशो यक्षो जायते तादृशो बलिः ।	५.७०	६९
माया जैत्री त्वमायिषु ।	५.९६	७०
तपोवृद्धौ हृष्यन्ति हि महर्षयः ।	६.३२	७५
प्रायः पापनिवासानां पापमेवाऽतिथीयते ।	६.३४	७५
नान्यथा भवितव्यता ।	६.८०	७७
बुद्धिसाध्येषु कार्येषु कुर्युरूर्जस्विनोऽपि किम् ? ।	६.१०१	७७
किं हि दुःसाधं सुधियां धियः ? ।	६.१०३	७७
अग्निर्हि न स्वः कस्यापि विप्रवत् ।	६.१०७	७७
पुण्यपुंसां विदेशेऽपि सहचर्यो ननु श्रियः ।	६.१२४	७८
असावलसमध्येन ननु गङ्गा समागता ।	६.१२७	७८
सहस्राक्षा हि राजानो भवन्ति चरलोचनैः ।	६.१३३	७८
समये मुखरागो हि नृणामाख्याति पौरुषम् ।	६.१६१	७९
धीमद्भिः सुप्रयुक्तस्य किमुपायस्य दुष्करम् ? ।	६.१६६	७९
बन्धुरज्ञायमानोऽपि दृष्टो मोदयते मनः ।	६.१६८	८०
मायिभिः को न वञ्च्यते ? ।	६.३२८	८५
कौतुकिनः सेनाङ्गेषु हि भूभुजः ।	६.३४६	८६
किमसाध्यं मनुष्याणामभेद्यमिव पाथसाम् ? ।	६.३४७	८६
सर्वत्र विभवाः पूज्याः ।	६.३९०	८८
नाऽकाले फलति क्रिया ।	६.४११	८८
निद्रा हि परिरम्भविघट्टिनी ।	७.१८	९०
दासीव वश्या प्रायेण निद्रा ह्यक्षुद्रचेतसाम् ।	७.२२	९०

सूक्ति:	सर्ग-श्लोकाङ्क:	पृष्ठाक:
प्रियजानिरकुहनो न कदाऽपि सचेतन: ।	७.२५	९०
नदीपूर इवाऽसह्य: कोपो हि प्रथमं प्रभो: ।	७.३१	९१
अधिका: किङ्करेभ्योऽपि वाग्बद्धा देवयोनय: ।	७.६२	९२
उपक्रान्ते क्षीरपाणे शर्करापतनं (ह्वद:) ।	७.६४	९२
गुरौ विनयभाजां हि विद्या स्फुरति नान्यथा ।	७.१२२	९४
नीचादपि ह्युत्तमां विद्यां गृह्णीयात् प्रथितं ह्वद: ।	७.१२४	९४
समानपुण्यपापानां प्रीति: प्रायेण देहिनाम् ।		
तेषां ह्येक: स्वभाव: स्यान्मैत्री चैकस्वभावजा ॥	७.२०५	९७
मर्यादां पालयन्नब्धिरपि पृथ्वीं न लुम्पति ।	७.२२९	९८
अवश्यमेव भोक्तव्यं भोग्यं तीर्थकृतामपि ।	७.२५८	९८
भोजनेनापि किं तेन यद् भुक्तमपि वम्यते ? ।	७.२५९	९८
महर्षीणां हि कुत्रचित्,		
आस्थाऽन्यत्राऽपि न प्राय: सापायेषु तु का कथा ? ॥	७.२७१	९९
भावि नान्यथा ।	७.२९३	१००
वसन्ति सन्तो यत्राऽहरपि तत्रोपकारिण: ।	८.२५	१०३
शिष्या: कुर्वन्ति गुर्वाज्ञां राजाज्ञामिव सेवका: ।	८.४४	१०४
न ह्यजातस्य पुत्रस्य नाम केनापि दीयते ।	८.५४	१०४
स्खलनं महतामपि ।	८.५६	१०५
कुर्वन्ति विक्रमासाध्यं साध्यं बुद्ध्यैव धीधना: ।	८.१४८	१०८
किं किं करोति न पुमानाशापाशवशीकृत: ? ।	८.१८०	१०९
जगद्बोधं विना नाऽन्यो ह्यर्थश्चंक्रमणे रवे: ।	८.२८७	११३
लाभाल्लोभो हि वर्धते ।	८.३८६	११७
सन्त: शक्तौ परस्यापि मात्सर्यं न हि बिभ्रति ।	८.४३३	११८
कलाग्राह्या यदीश्वरा: ।	९.७२	१२६
पृथिव्यां पार्थिवादन्यो न कश्चित् कल्पपादप: ।	९.७३	१२६
बलीयानपि खिन्न: सन्नखिन्नेनाऽभिभूयते ।	९.८०	१२६
अचिन्तिततडित्पाते को वीक्षितुमपि क्षम: ? ।	९.८२	१२७
पर्यालोचपदं नान्यो गृहिणां गृहिणीं विना ।	९.८५	१२७
मदाय विभव: खलु ।	९.८७	१२७
करङ्कोऽब्धिमपि प्राप्य गृह्णात्यात्मोचितं पय: ।	९.८९	१२७
पुंसां राजप्रसादो हि वितनोति महार्घताम् ।	९.९०	१२७
यस्य प्रसन्नो नृपतिस्तस्य क: स्यान्न सेवक: ? ।	९.९१	१२७
धिग् धिग् लोभो द्विजन्मनाम् ।	९.९२	१२७
न्यङ्गितप्रतिमायां हि स्थाप्यते प्रतिमान्तरम् ।	९.९७	१२७
पुंसां वपुर्विशेषोत्थ: शृङ्गारो जन्मभूमिषु ।	९.११४	१२८
सर्वसाधारणी गङ्गा न हि कस्यापि पैतृकी ।	९.१२९	१२८
भावना हि फलत्येव विनाऽनुष्ठानमप्यहो ! ।	९.१३१	१२८
अनभ्रवृष्टिवल्लाभो महतां स्यादचिन्तित: ।	९.१५७	१२९
दुर्जयानीन्द्रियाणीह चञ्चलं च सदा मन: ।		
विकारधाम तारुण्यं प्रमाद: सहजो नृणाम् ॥	९.२११	१३१
प्रव्रज्या दुष्करा खलु ।	९.२१२	१३१
तत् पीनत्वं कृशत्वं वा न प्रमाणं तपस्विनाम् ।		

सूक्ति:	सर्ग-श्लोकाङ्क:	पृष्ठाक:
शुभध्यानं हि परमपुरुषार्थनिबन्धनम् ॥	९.२३८	१३२
वचसा भूभुजां सिद्धिर्मनसेव दिवौकसाम् ।	१०.११	१३६
कुक्षिजातमपत्यं हि व्यसनेष्वपि दुस्त्यजम् ।	१०.५८	१३८
अनुरूपा ह्यसौ रोरबालानां मृदुजीविका ।	१०.५९	१३८
अपास्य क्रव्यं क्रव्यादा भक्ष्यैस्तृप्यन्ति नाऽपरै: ।	११.५	१४३
प्राणभीर्महती हि भी: ।	११.४६	१४४
चौराणामपि केषाञ्चिच्चित्रमायतिचिन्तनम् ।	११.५०	१४४
दम्भस्य सुकृतस्याऽहो ! ब्रह्माऽप्यन्तं न गच्छति ।	११.५२	१४४
अन्ध: किमारोहति पर्वतम् ? ।	११.७९	१४५
शक्या नीतिर्न लङ्घितुम् ।	११.८१	१४५
वञ्च्यन्ते वञ्चनादक्षैर्दक्षा अपि कदाचन ।	११.८२	१४५
को वा दीपे सत्यग्निमीक्षते ? ।	११.१२७	१४७
हतं सैन्यं ह्यनायकम् ।	११.१३१	१४७
विपन्नपतिकानां हि सतीनां शरणं व्रतम् ।	११.१५२	१४८
आदिमा मद्यपानस्य निद्रा सहचरी खलु ।	११.१६३	१४८
जीवन् हि नरो भद्राणि पश्यति ।	११.२०९	१५०
स पुमान् यो हि कालवित् ।	११.२१०	१५०
मनोऽधीनं हि चेष्टितम् ।	११.२१४	१५०
यन्मनसि प्रायस्तद्धि वचस्यपि ।	११.२३४	१५१
प्रजानां च पशूनां च गोपायत्ता: प्रवृत्तय: ।	११.३०६	१५३
बलीयान् स्त्रीग्रह: खलु ।	११.४११	१५७
मृत्योर्हि विषमा गति: ।	११.४१७	१५८
कीदृगाम्नायो योग्यतां विना ? ।	११.४६८	१५९
मन्दभाग्यानां ह्यसुखे रोदनं सखा ।	११.४७०	१५९
शोक: संक्रामति ह्याप्ते दर्पणे प्रतिबिम्बवत् ।	११.४७१	१५९
पितु: श्रियो न रक्ष्यन्ते तनयैरपि निर्गुणै: ।	११.४७४	१६०
विना हि भोजनं वत्स ! मुरजोऽपि न गुञ्जति ।	११.४८१	१६०
स्त्रीसन्निधानं यूनां हि मन्मथद्रुमदोहद: ।	११.४९०	१६०
याचितलाभे हि याचना किं तनीयसी ? ।	११.५०४	१६१
धीर्हि कर्मानुसारिणी ।	११.५०८	१६१
न कार्यं कारणं विना ।	११.५२६	१६२
न मुधा देवदर्शनम् ।	११.५४८	१६२
नामस्थेमैव पुरुषाणां हि पौरुषम् ।	११.५५१	१६२
दम्भोऽपि सुप्रयुक्तो न निष्फल: ।	११.५५५	१६३
स्मरति व्यसने प्राप्ते को वा नैवेष्टदेवताम् ? ।	११.५७०	१६३
विनाऽप्यन्नेन जीव्येत जीवनीयं विना न तु ।	११.५७२	१६३
का प्रतिज्ञा बलीयसि ? ।	११.५७६	१६३
निवसन्ति हि राजानो यत्र तत्रापि पत्तनम् ।	११.५८८	१६४
गोपालस्य हि क: कोपो धनं गृह्णाति चेद्धनी ? ।	१२.९	१६६
परप्रेर्यस्य का मति: ? ।	१२.१३	१६६
व्याधयो हि विजृम्भन्ते छलमासाद्य भूतवत् ।	१२.१५	१६६
अभिमानवतां श्रेयान् विदेशो हि पराभवे ।	१२.३०	१६७

सूक्तिः	सर्ग-श्लोकाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
अतृप्ता ह्यविवेकिनः ।	१२.६४	१६८
सगुणो निर्गुणो वापि पुत्रोऽर्हः पितृसम्पदाम् ।		
सगुणः स्याद्यदि तदा पुण्यं हि पितुरुज्ज्वलम् ॥	१२.१११	१७०
पुत्रे हि कवचहरे राज्ञोऽधिकुरुते व्रतम् ।	१२.११५	१७०
दुरपत्यं हि गृहजातो विषद्रुमः ।	१२.११९	१७०
दन्तावलः समर्थोऽपि वारीबद्धः करोतु किम् ? ।	१२.१२२	१७०
बुभुक्षालक्षणो रोगो विनाऽन्नं खलु मृत्यवे ।	१२.१२७	१७०
स्त्रीणामापन्नसत्त्वानां यथागर्भं हि दोहदाः ।	१२.१५०	१७१
सर्वं पथ्यं बलीयसाम् ।	१२.१५२	१७१
सिद्धिर्वचसा हि महीभुजाम् ।	१२.१८८	१७२
स्त्रीग्रहः खलु मत्कोटग्रहादपि विशिष्यते ।	१२.१९५	१७३
श्रियः सर्वत्र दोष्मताम् ।	१२.१९८	१७३
सिंहा इव पराक्षेपं न सहन्ते महौजसः ।	१२.२१३	१७३
निद्रा ह्यभक्तभार्याणामिव वैरवतां कुतः ? ।	१२.२३८	१७४
दिव्यः प्रभावो दिव्येन प्रभावेण हि बाध्यते ।	१२.२४६	१७४
प्रतिज्ञया पौरुषं हि दोष्मतां भृशमेधते ।	१२.३१२	१७७
बालकानां हि या भाषा भाषा या योषितामपि ।		
औत्पातिकी च भाषा या सा वै भवति नाऽन्यथा ।	१२.३१८	१७७
भाषितव्या हिता भाषा स्वपक्षगुणकारिणी ।	१२.३३३	१७७
लघुकर्मणि शिष्ये हि प्रभवन्ति गुरोर्गिरः ।	१२.३३४	१७८
आपदः प्रायः प्रभवन्ति न धीमति ।	१२.३३८	१७८
यत्र तत्रापि क्षेममेव तपोजुषाम् ।	१२.३४७	१७८
रसवीर्यविपाको हि द्रव्याणां जातु नान्यथा ।	१२.३५७	१७८
स्त्रीसङ्गे हि कियत्तपः ? ।	१२.३६५	१७९
नारीणां किङ्कर इव कामान्धः किं करोति न ? ।	१२.३६७	१७९
सुखप्रतार्यः प्रायेण सर्वोऽपि व्यसनार्दितः ।	१२.३८०	१७९
मृत्युर्नाऽत्रुटितायुषाम् ।	१२.३९२	१८०
पुण्यैः किं नाम दुर्लभम् ? ।	१२.४२२	१८०
वचनं ह्यर्हतां जातु नान्यथा ।	१२.४२५	१८०
वृन्दं हि राजवत् ।	१३.६८	१८४
ममत्वं सममत्वेऽपि मुनीनां न हि युज्यते ।	१३.२८०	१९२

●●●

॥ तृतीयं परिशिष्टम् ॥

विशेषनामसूची

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
अकम्पितः	गणधरः	**५**.५६, १४२, १४६, १७४
अग्निभीरूः	रथः	**११**.१७३, २७५
अग्निभूतिः	द्विजः	**१**.८०
अग्निभूतिः	गणधरः	**५**.५०, ९४, ९८, ९९, ११०
अग्निमित्रा	गृहिणी	**८**.३०५, ३२१
अग्निवेशानः	पार्श्वशिष्यः	**४**.१३५
अग्न्युद्योतः	द्विजः	**१**.७९
अग्रायणीयम्	पूर्वम् - २	**५**.१६९
अङ्गः	देशः	**८**.४३१
अङ्गारवती	राज्ञी	**८**.२३३/**११**.१८४
अचलः	बलदेवः	**१**.१०९, ११५, ११६, १२०, १२९, १६४, १७०, १८१
अचलभ्राता	गणधरः	**५**.५७, १४७, १५०, १७४
अच्छः	देशः	**८**.४३१
अच्छन्दकः	द्विजः	**३**.१७१, १८२, १८४, १८५, १८७, १९०, १९१, १९२, १९३, १९४, २१३
अच्छिद्रः	पार्श्वशिष्यः	**४**.१३५
अच्युतः	देवलोकः	**२**.१५६/**४**.३६८/**११**.३५९
अच्युतकल्पः	देवलोकः	**८**.४११, ४७२, ४७५
अच्युतेन्द्रः	इन्द्रः	**४**.४५८
अजितः	जिनः	**१३**.७५
अजितः	बलदेवः	**१३**.२०५
अञ्जनः	गिरिः	**४**.४१२
अणहिलपाटकम्	पुरी	**१२**.३७
अतिपाण्डुकम्बला	शिला	**२**.५८
अतिबलः	वासुदेवः	**१३**.२०३
अतिभद्रा	बलस्य भार्या	**५**.५९
अनन्तवीर्यः	जिनः	**१३**.२००
अनिलवेगः	हस्ती	**११**.४५८, ५३६, ५६५, ५७६, ५७९
अनुत्तरम्	देवविमानम्	**९**.१३७
अनुत्तरोपपातिकदशाः	अङ्गसूत्रम्-९	**५**.१६७
अन्तकृद्दशाः	अङ्गसूत्रम्-८	**५**.१६७
अपरकङ्का	पुरी	**८**.३५२
अपरविदेहः	क्षेत्रम्	**१**.१८४/**२**.१५७
अपराजितः	प्रतिवासुदेवः	**१३**.२०७
अपरान्तः	देशः	प्र. १६
अपापा	पुरी	**५**.१८, ६१/**१२**.४४०
अपापापुरी	पुरी	**१३**.३, १३
अपापामध्यमा	पुरी	**४**.६२६
अप्रतिष्ठानम्	नरकावासः	**९**.२३२
अभयकुमारः	राजपुत्रः, मन्त्री	**६**.१४३, १४६, १४७, १५१, १५२, १५४, १६०, १६३, १६७, १६८, १६९, १७२, १७३, १७५, १७७, १८२, १८३, २२९, २३३, २३६, २४३, २४६, २४७, २४८, २७१, २७७, २७९, २८८, २८९, ३१६, ३७६/**७**.२६, २८, २९, ३३, ३७, ३८, ४०, ४३, ४६, ४७, ५१, ५२, ५८, ६१, ६३, ७७, ७९, ८०, ८१, ८२, ११६, ११८, १२२, १२६, १५७, १६०, १६१, १६२, १६७, १६८, १९१, १९२, १९३, १९४, १९७, २००, २०१, २०२, २०३, २१७, २३१, २३६, २३७, २३९, २४१, २४२, २४३, २४४, २४६, २४९, २५५, ३४५, ३५०, ३५४, ३५५/**९**.६३, १३७/**११**.३४, ४२, ५३, ५६, ५८, ६९, ८०, ८२, १००, १०३, १०५, ११८, ११९, १२३, १३३, १३४, १३७, १४४, १४५, १४६, १४७, १५५, १५६, १५७, १५९, १६०, १६१, १६५, १६६, १६८, १७०, १७१, १७२, १८२, १८३, २२९, २३१, २६६, २६८, २६९, २७१, २७२, २७४, २७७, २७८, २७९, २८५, २८७, २८९, २९०, २९१, २९२, २९३, २९७, ३००, ३०१, ३०३, ३०४, ३०५, ३१०, ३१२, ३२६, ६१८, ६२६ / **१२**.१, २५, ३६, ४५, ९६, ९७, १००, १०२, १०४, १०५, १०७, १०८, १०९, ११२, ११६
अभिनवः	श्रेष्ठी	**४**.३५६, ३६०, ३६१, ३६६, ३६७, ३७०
अभीचिः	राजपुत्रः	**११**.३३१, ६२०/**१२**.२५, २६, ३१, ३२, ३५
अममः	जिनः	**१३**.१९४

स्थूलाङ्काः सर्गाङ्कसूचकाः । तदनु सामान्याक्षरैः श्लोकाङ्कः दर्शितः । यथा **५**.५६ = पञ्चमसर्गस्य षट्पञ्चाशत्तमः श्लोकः । 'प्र.' इति प्रशस्तिं सूचयति ।

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
अमरसुन्दरी	जितशत्रुपत्नी	६.१२
अमृतमेघः	मेघः	१३.१७५
अम्बडः	परिव्राजकः	९.२६२, २७३, २८३, २८५, २९०, २९७, ३११/ १३.१९९
अयंपुलः	गोशालशिष्यः	८.४३८, ४४१, ४४२, ४४८, ४५०
अरिष्टः	चक्री	१३.२०२
अरुणप्रभम्	देवविमानम्	८.२६४
अरुणाभम्	देवविमानम्	८.२९६/१२.२७६
अर्जुनः	पार्श्वशिष्यः	४.१३५
अलङ्कृतिः	ग्रन्थः	प्र. १८
अवधिः	ज्ञानस्य नाम	११.३५९, ३६७
अवधिज्ञानम्	ज्ञानस्य नाम	३.६२२
अवनामनी	विद्या	७.७५, १२५
अवन्ती	पुरी	८.१६४, १७८ / ११.१५०, १६४, १६७, २१४, २१५, २३७, ४६२, ४६३, ५३४, ५३९, ५७४, ५८२, ५९२, ६०२, ६०४
अवन्तीशः	प्रद्योतः	११.१३४, १३५, १३६, २४४
अवसरः	वणिक्	८.३७२, ३७५, ३७८, ३८०, ३८१, ३८२, ३८३, ३८९, ३९०
अवसर्पिणी	कालप्रकारः	१३.१७२
अवस्वापनिका	निद्रादात्री विद्या	२.५४, ८८
अव्यक्तः	देवजातिः	५.२
अशोकखण्डम्	उपवनम्	४.३७३
अशोकचन्द्रः	राजपुत्रः कूणिकः	६.३०६ / १२.३११, ३१५, ४०३, ४२०, ४२५
अशोकवनम्	उपवनम्	८.३०८, ३१३
अशोकवनम्-वनिका	वनम्	६.२९७, २९९, ३०६
अश्वग्रीवः	अर्धचक्री	१.१२२, १२४, १२८, १३४, १३५, १३६, १५५, १५७, १५८, १६३, १६४, १६६, १६७, १६९
अश्विनी	गृहिणी	८.३३२
अष्टापदः	तीर्थम्, गिरिः	९.१८२, १८३, १८४, १८५ / १२.९४
अस्तिनास्तिप्रवादम्	पूर्वम्-४	५.१६९
अस्थिकग्रामः	ग्रामः	३.७८, ११३, १६५ / ४.१८
आचाराङ्गम्	अङ्गसूत्रम्-१	५.१६६
आजीवः, आजीवकः	गोशालमतम्	८.३१०, ३२३, ३२४, ३२५, ३६६
आत्मप्रवादम्	पूर्वम्-७	५.१७०

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
आदित्यो भायलस्वामी	देवः	११.५५४
आदिनाथः	प्रथमजिनः	७.२०९, २१८
आनन्दः	गृही	३.३८८
आनन्दः	गृही	४.१५५
आनन्दः	बलदेवः	१३.२०५
आनन्दः	वीरशिष्यः	८.३६७, ३६८, ३६९, ३९१, ३९५
आनन्दः	श्रावकः	४.१४४, १४७, १५५
आनन्दः	श्रावकः	८.२३७, २४०, २४३, २४४, २५८, २६२, २६३, ३१८, ३३२, ३३३, ३३४, ३३५
आपाताः	किरातजातिः	१.२०७
आर्द्रकः	देशः	७.१७७
आर्द्रकः	राजा	७.१७८, १८०, १८१, १८२, १८४, १९४, १९९, २१२, २४०, २४६, २४७
आर्द्रककुमारः	राजपुत्रः, मुनिः	७.१८६, १८८, २००, २०२, २०७, २१४, २१७, २२१, २४१, २४४, २४७, २४९, २५३, ३२०, ३३०, ३४३, ३५०
आर्द्रकम्	पुरी	७.१७७
आर्द्रका	राज्ञी	७.१७८, १९६, २३८, २३९, २५२
आलभिका	पुरी	४.२, ३२२ / ८.२९९
आवर्तः	ग्रामः	३.५३४
आसुरिः	साङ्ख्याचार्यः	१.७२, ७३
आहारकम्	शरीरम्	१३.२११
इङ्गिनीमरणम्	अनशनप्रकारः	११.३५७
इत्कडदासाः	चौराः	११.५२१
इन्द्रदत्तः	द्विजः	११.४७६, ४७८, ४८४, ४८८
इन्द्रभूतिः	गणधरः	५.५०, ६६, ७३, ७४, ९३, ९४, ९६, ११८, १६५, १७७/९.२०१, २४८, २५०
इन्द्रशर्मा	द्विजः	३.११२, ११५, ११८, १५२, २००, २०१, २०२
ईशानः	इन्द्रः	२.१८८, १८९ / १३.२६७
ईशानः	महादेवः	११.३८९
ईशानेन्द्रः	इन्द्रः	४.३२, ३३, ३६, ३४१
ईश्वरः	गृही	८.५१७, ५१९, ५२५, ५३१
उच्चनागरिका	शाखा	प्र. ८

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
उज्जयन्तः	गिरिः	**१२**.३३५, ३५१
उज्जयिनी	पुरी	**६**.१९१/ **८**.१७६/ **११**.११४, ११९, १३२, १३३, २६०, २६९, ५७३
उत्कटिकम्	आसनम्	**५**.२
उत्तरचावालः	सन्निवेशः	**३**.२१८, २८०
उत्पलः	परिव्राजकः	**३**.१२५, १५२, १५५, १५६, १६४, ४८२/ **४**.१८
उत्पादम्	पूर्वम्-१	**५**.१६९
उत्सर्पिणी	कालप्रकारः	**१३**.१७२, १७३, २०७
उदयः	जिनः	**१३**.१९२
उदयनः	राजा	**८**.१६७, २३२/ **११**.१९०, १९९, २०१, २०२, २०९, २२९, २३०, २४४, २४७, २४९, २५२, २५४, २५५
उदायः	ऋषिः	**८**.३९८
उदायः	जिनः	**८**.५१४
उदायनः	राजा	**६**.१९०/ **११**.३११, ३२५, ३२६, ३२७, ३८८, ४२८, ४२९, ४४४, ५६०, ५६१, ५६६, ५६८, ५७०, ५७४, ५७५, ५७६, ५७७, ५७८, ५८१, ५८२, ५८५, ५८७, ५९०, ५९१, ५९८, ५९९, ६००, ६०२, ६०७, ६११, ६१२, ६२२, ६२४, ६२६/ **१२**.१, ३, ५, ६, ७, १२, २०, २३, २५, ८४, ९२, ९८
उदायी	राजपुत्रः, राजा	**१२**.१४०, १४४, ४२६, ४२७, ४३३
उन्नामनी	विद्या	**७**.१२५
उन्मग्ना	नदी	**१**.२०६
उपनन्दः	गृही	**३**.४१९, ४२१, ४२२, ४२३
उपशमश्रेणिः	आत्मावस्थाविशेषः	**१३**.२११
उपासकदशाः	अङ्गसूत्रम्-७	**५**.१६७
उष्ट्रिकाव्रतम्	व्रतम्	**६**.२३, ३२, ३९, २८१
उष्णाकः	सन्निवेशः	**४**.३६
ऋजुपालिका	नदी	**४**.६५८/ **५**.१
ऋषभः	जिनः	**१३**.७४
ऋषभकूटम्	गिरिशिखरम्	**१३**.१६०
ऋषभदत्तः	द्विजः	**२**.२/**८**.४, ५, ६, १२, १९, २६
ऋषभदत्तः	श्रेष्ठी	**९**.५४
ऋषभस्वामी	जिनः	**१**.२६, २८, ३१, ६०
एकान्तदुःषमा	कालविशेषः	**१३**.१५३, १७१, १७३
ऐन्द्रम्	व्याकरणम्	**२**.१२२
ऐशानः	देवलोकः	**१**.८०

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
ऐशानी	विदिशा	**४**.४४९
कटपूतना	व्यन्तरदेवी	**३**.६१५, ६२४/ **४**.६५०
कण्डरीकः	राजपुत्रः, राजा	**९**.२०३, २०६, २०७, २०९, २१४, २१५, २१६, २१७, २२३, २२५
कदलीसमागमः	ग्रामः	**३**.५६७
कनकखलः	आश्रमः	**३**.२२६, २३६
कनकगिरिः	मेरुः	प्र. २१
कपिलः	कुलपुत्रः	**१**.६६, ६७, ६८, ७०, ७२
कपिलः	द्विजः, मुनिः	**११**.४६७, ४७०, ४७१, ४७२, ४७५, ४७८, ४८२, ४८८, ४८९, ४९४, ४९६, ४९९, ५१७, ५१९, ५२१, ५२३, ५२६, ५२७, ५२९, ५३०, ५३२, ५३४, ६०९ / **१२**.२२, ३६, ७८
कपिला	ब्राह्मणी	**९**.१४४, १५८, १५९
कम्बलः	वृषः, देवः	**३**.३१५, ३४१/ **११**.५४४
कर्णः	गृही	**१३**.१९८
कर्णिकारः	पार्श्वशिष्यः	**४**.१३५
कर्मप्रवादम्	पूर्वम्-८	**५**.१७०
कर्मारग्रामः	ग्रामः	**४**.४७३
कलङ्कलिका	पवनविशेषः	**४**.२३४
कलम्बुकः	सन्निवेशः	**३**.५४८
कलिन्दः	पार्श्वशिष्यः	**४**.१३५
कल्की	राजा	**१३**.७९, ८३, ८७, ८९, ९४, ९९, १०१, १०२, १०४, १०६, १०८, १०९, १११, ११३, ११४, ११८, ११९, १२०, १२१
कल्याणकम्	पूर्वम्-११	**५**.१७०
काञ्चनमाला	धात्री	**११**.२२६, २२७, २५०
कामदेवः	श्रावकः	**८**.२६७, २७१, २७२, २९३, २९७, २९८, ३००, ३०१, ३०३, ३०४
काम्पील्यपुरम्	पुरी	**८**.३०२
कारकः	वणिक्	**८**.३७२, ३८०, ३८१
कार्तिकः	श्रेष्ठी	**१३**.१९१
कालः	राजपुत्रः	**६**.३६१/ **१२**.११४, २१५, २२६, २३३, २३६, २३७, २४२, ४०६
कालचक्रम्	दिव्यं चक्रम्	**४**.२३८, २४०, २४४, ६५१
कालसौकरिकः	सौनिकः	**९**.६३, १३८, १४५, १६०, १६१
कालहस्ती	नृपः	**३**.५४९
काशिः	पुरी	**८**.२७६
काशी	देशः	**८**.४३२

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
काश्यपः	द्विजः	**११**.४६६, ४६७, ४६८
काश्यपः	वीरजिनः	**८**.३९६, ४०३, ४१९
कुण्डकोलिकः	श्रावकः	**८**.३०३
कुण्डग्रामः	पुरी	**६**.१९२
कुत्सः	देशः	**८**.४३१
कुबेरः	यक्षः	**५**.८४
कुमारः	सन्निवेशः	**३**.४४५
कुमारनन्दी	स्वर्णकारः	**११**.३३२, ३३८, ३३९, ३४५
कुमारपालः	राजा	**१२**.४६, ८३, ९१, ९६ प्र.१६
कुम्भकारकृतम्	पुरी	**१२**.२४
कुरुः	देशः	प्र. १६
कुशाग्रपुरपत्तनम्	पुरी	**६**.१, १०४, १०५
कूणिकः	राजा	**६**.३०९, ३१२, ३१३, ३१४ **१२**.३०, ३१, ११३, ११४, १२०, १२१, १२३, १३१, १३२, १३४, १३६, १३९, १४५, १४८, १५८, १६०, १६१, १६३, १६८, १७३, १९३, २०१, २०६, २१३, २१७, २१९, २२६, २५५, २६४, २८०, २८१, २८२, २८३, २८४, २९०, २९३, ३१४, ३१६, ३१७, ३८१, ३८३, ३८६, ३८७, ४०७, ४०८, ४१०, ४११, ४१३, ४१७, ४२०, ४२२, ४२४, ४२६
कूपनयः	कुलालः	**३**.४४६, ४६३
कूपिकः	सन्निवेशः	**३**.५८१
कूर्मग्रामः	ग्रामः	**४**.६७, ७५, ११०, १२५
कूर्मन्यासशिला	शिला	**१२**.३८२
कूर्मारग्रामः	ग्रामः	**३**.१५
कूलवालकः	मुनिः	**१२**.३१५, ३१६, ३१९, ३२०, ३२४, ३२९, ३४८, ३५०, ३६७, ३६८, ३६९, ३७०, ३७५
कृतमङ्गलम्	पुरी	**३**.४८९
कृतमालः	देवः	**१**.२०१/ **१२**.४१९, ४२१, ४२३, ४२४
कृष्णः	वासुदेवः	**८**.३५२/ **१३**.८०, १९४
कृष्णेक्षुः	इक्षुजातिः	**२**.१९५
केकसी	गृही	**१३**.१९३
केवलज्ञानम्	पूर्णज्ञानम्	**४**.१४७, ३४५, ६१५/ **११**.५१९/ **१२**.१९
केवलम्	पूर्णज्ञानम्	**५**.४, ५, ८/ **८**.२७, ७७, ८४/ **९**.५३, ५५, १७६, १८०, २५७/ **१३**.२०९, २१०, २१९
केवलादित्यः	केवलज्ञानम्	**१३**.२०८

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
केशी	राजपुत्रः, राजा	**११**.३३१, ६२२, ६२४ / **१२**.६, ७, ९, १२, १३, २६, २७, २८, २९
केसरी	प्रतिवासुदेवः	**१३**.२०६
कैलासः	गिरिः	**४**.२३९
कोटिकः	गणः	प्र. ५
कोटिशिला	शिला	**१**.१७२
कोडालः	गोत्रनाम	**२**.२
कोल्लाकः	सन्निवेशः	**१**.७५/ **३**.३४, ३९८, ४०५, ४२८/ **५**.५१/ **८**.२४०
कोशलः	देशः	**८**.४३१
कोशला	पुरी	**५**.५७
कोष्टकम्	उपवनम्	**८**.४१, २८२, ३३१, ३५४, ४७१
कौण्डिन्यः	तपस्वी	**९**.१८५, २५३
कौशाम्बी	पुरी	**४**.३३८, ४७४, ५२०, ५३०, ६५४/ **६**.१९१/ **८**.११३, ११६, १३०, १५४, १६५, १७६, १७८, २३२, ३३७/ **९**.६९, ७५, ७६, ८३, ८४/ **११**.२३८, २५८, २५९, ४६५
कौशाम्बीशः	उदयनः	**११**.२०३
कौशिकः	तापसः	**३**.२३६, २३७, २४२
कौशिकः	द्विजः	**१**.७५
कौशिकम्	गोत्रनाम	**३**.२३७
क्रियाविशालम्	पूर्वम्-१३	**५**.१७१
क्षत्रियकुण्डग्रामः	ग्रामः	**२**.१५/ **८**.२९/ **११**.३७९
क्षपकश्रेणिः	आत्मावस्थाविशेषः	**१३**.२११
क्षीरमेघः	मेघः	**१३**.१७४
क्षेमिलः	नैमित्तिकः	**३**.२९२
क्षेमिला	पुरी	**८**.३७२
खण्डप्रपाता	गुहा	**१**.२१०
खरकः	वैद्यः	**४**.६२८, ६४०, ६४६
खरवातः	पवनविशेषः	**४**.२३१, २३४
खेटकः	ग्रामः	**४**.७८
गङ्गा	नदी	**८**.२७६/ **१३**.१०३, १०५, १६०, १६८
गङ्गादेवी	देवी	**१**.२०९
गण्डकिका	नदी	**४**.१३९
गरुडव्यूहः	युद्धप्रकारः	**१२**.२२३
गवालिः	गृही	**१३**.१९७
गागलिः	राजा	**९**.१६८, १७२, १७४
गान्धारः	देशः	**११**.४४५
गान्धारः	श्रावकः	**११**.४४५, ४५०, ४५१

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
गायत्री	वेदमन्त्रः	**७**.१३४/ **११**.४८६
गार्गलिः	गृही	**१३**.१९७
गिरिनगरम्	गिरिनारः	**१२**.३३५
गुणशिलं चैत्यम्	उपवनम्	**६**.३६३/ **८**.३२७
गुणसेनसूरिः	आचार्यः	प्र. १३
गुर्जरः	देशः	**१२**.३७
गूढदन्तः	चक्री	**१३**.२०१
गोतमम्	गोत्रम्	**५**.५०, ९९
गोबरग्रामः	ग्रामः	**४**.७६
गोबहलः	द्विजः	**३**.३७४
गोभद्रः	श्रेष्ठी	**१०**.७३, ७५, ८१, ८४
गोभूमिः	क्षेत्रम्	**४**.४६
गोवरः	ग्रामः	**५**.४९
गोविन्दः	विष्णुः	**९**.२८३
गोशङ्खी	आभीरजातिः	**४**.७७, ८३, ८९
गोशालः	मङ्खलिपुत्रः	**३**.३७५, ३७८, ३८२, ३८५, ३८७, ३९०, ३९१, ३९४, ४०२, ४१३, ४१५, ४१८, ४२१, ४२४, ४२८, ४२९, ४३२, ४३४, ४३५, ४३७, ४४०, ४४१, ४४३, ४५०, ४५१, ४५३, ४५७, ४५८, ४६७, ४७१, ४७७, ४७८, ४८०, ४८१, ४९५, ४९६, ४९७, ४९८, ५००, ५०६, ५०७, ५०८, ५१४, ५१६, ५१७, ५१८, ५२४, ५२७, ५२८, ५३०, ५३२, ५३५, ५३९, ५४३, ५४४, ५४५, ५४६, ५४७, ५५०, ५५१, ५५२, ५६९, ५७०, ५७१, ५७३, ५७४, ५७५, ५८०, ५८८, ५९६, ५९९, ६००, ६०१, ६०४, ६२६/ **४**.१, ३, ५, १२, १६, ३८, ४२, ४६, ४७, ४९, ५४, ६०, ६७, ६८, ७१, ७५, ११४, ११६, ११८, ११९, १२२, १२५, १२६, १२७, १२८, १३३, १३४/ **७**.३२१, ३२३, ३२९/ **८**.३०५, ३१०, ३१४, ३१८, ३२२, ३२५, ३२६, ३५६, ३५९, ३६१, ३६२, ३६५, ३६६, ३६८, ३९१, ३९२, ३९५, ३९६, ३९७, ३९९, ४०२, ४०३, ४०४, ४०५, ४०६, ४०७, ४०८, ४१०, ४१२, ४१४, ४१८, ४२०, ४२२, ४२३, ४२९, ४३०, ४३२, ४३४, ४३५, ४३८, ४३९, ४४०, ४४१, ४४३, ४४६, ४४७, ४४८, ४४९, ४५१, ४५४, ४५५, ४६२, ४६६, ४६७, ४६९, ४७०, ४७२, ४७४, ४७७, ४९२, ५१०, ५१२, ५१३, ५४०, ५४३, ५४४
गौतमः	गणधरः	**१**.१५२/ **५**.१८, ६०, ६२, ७४, ७५, ७८, ८४, १७८, १८४, १८५/ **८**.२, ८, ७८, १०१, १०३, १९१, २६२, २९४, ३५०, ३५८, ३५९, ३६०, ३९४, ४२३, ४३३, ४७२, ४७३, ४७५/ **९**.३, ४, ७, ८, ११, १३, १४, १६, १७१, १७२, १७४, १७५, २३९, २४१, २४३, २४४, २४५, २४७, २५४, २५५, २५६, २५८, २६१/ **१२**.४४०/ **१३**.७४, २१८, २१९, २२०, २२१, २७४, २७५, २७७, २८२
गौरी	देवी	**९**.२८५
ग्रामाकः	सन्निवेशः	**३**.६११
घृतमेघः	मेघः	**१३**.१७५

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
घोषवती	वीणा	**११**.२४८, २५०
चण्डकौशिकः	तापसः	**३**.२३७
चण्डकौशिकः, कौशिकः	सर्पः	**३**.२६५, २८०
चण्डप्रद्योतः	राजा	**८**.१५०, १५१, १५७, १६०, १६४, १६५, १६६, १७०, १७३, १७४, १७७, १७९, १८०, १८२, १८६, २३०, २३१, २३२, २३३/ **११**.११४, ११५, ११७, १२२, १२३, १३०, १६८, १६९, १७२, १७९, १८४, २०५, २०७, २१०, २११, २१३, २२१, २३६, २४१, २४२, २४३, २४८, २५२, २६१, २६६, २८०, २८१, २८५, २८८, २९१, २९२, २९३, ४५५, ४५६, ४५७, ४५८, ४५९, ४६३, ५५२, ५६५, ५६६, ५८१, ५९०, ५९२, ५९७, ५९८, ६००, ६०२, ६०४
चण्डवेगः	राजदूतः	**१**.१२३, १२५, १२६, १३२
चतुर्मुखः	कल्की	**१३**.७९
चन्दना	राजपुत्री, साध्वी	**४**.५४१, ५४३, ५४७, ५५३, ५५४, ५५५, ५५७, ५५९, ५६१, ५६३, ५६४, ५६६, ५६८, ५७०, ५७९, ५८२, ५९५, ५९९/ **५**.१६१, १६४, १८१/ **८**.२६, ३७, २३४, ३४०, ३४३, ३४४, ३४६, ३४७, ३४९
चन्दनार्या	चन्दनबाला साध्वी	**६**.२६६
चन्द्रः	गणः	प्र.९
चन्द्रकुलम्	मुनिवंशः	**१२**.५३
चन्द्रप्रभा	शिबिका	**२**.१७५
चन्द्रहाससुरा	मद्यविशेषः	**११**.१६२
चमरः	इन्द्रः	**२**.१८८, १९०/ **१३**.२६७
चमरचञ्चा	देवनगरी	**४**.३८६, ४०८, ४२६, ४५१
चमरेन्द्रः	इन्द्रः	**४**.३८६, ३९१, ३९९, ४०५, ४०८, ४२६, ४२८, ४३०, ४३२, ४३९,४४१, ४४४, ४४७, ४४९, ४५१, ४५३, ४६०, ४६१, ४६६, ५९३, ६१७/ **१२**.२४८, २५२, २८४
चम्पकरमणीयम्	उपवनम्	**३**.४४५
चम्पा	पुरी	**३**.४२६/ **४**.७६, ८७, ८९, १०७, ५१६, ५१७, ५१८, ५८६, ६०५/ **६**.१९०/ **८**.७५, १९२, २६५/ **९**.३२, ७५, ७७, ८२, ८३, १७०, १७५, १७७/ **१०**.१/ **११**.३३२, ३३८, ३५२, ६१८/ **१२**.१८८, १८९, २१२, २१८, २२३, २३७, २३८, २४०, २४२, २५९, २६१, २६३, २९१, २९२, २९८, ३१२, ३२२, ३२५, ३५३, ३६८, ३७१, ३८४, ३८५, ४०४, ४०५, ४१५
चारणलब्धिः	शक्तिविशेषः	**९**.१८४
चावालः	सन्निवेशः	**३**.२१९, २२०
चित्रः	गणराजदूतः	**४**.१४१, १४२
चित्रगुप्तः	जिनः	**१३**.१९६
चुलनीपिता	श्रावकः	**८**.२७८, २८४, २८५, २८६, २९४, ३२८, ३३०

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
चुल्लशतिकः	श्रावकः	**८**.३००
चेटकः	राजा	**४**.४७५/ **६**.१८५, १८८, १८९, २१९, २२३, २२४, २२६, २३२, २५९, २६३, २६४, २६६, २९५/**१२**.२००, २०४, २०५, २०८, २१०, २१२, २१८, २१९, २२१, २२२, २२६, २३३, २३४, २३६, २३९, २४०, २४१, २४२, २४३, २४४, २४९, २५०, २५५, २५७, २७९, २८०, २८३, २८६, २८७, २८८, २९०, ३०२, ३८५, ३८६, ३८७, ३८८, ३९३, ४०२
चेदिः	देशः	प्र. १६
चेल्लणा	राज्ञी	**६**.१८७, १९३, १९७, २५३, २५४, २५६, २५८, २६७, २६८, २७०, २७२, २८०, २८१, २८२, २८३, २८४, २९०, २९३, ३००, ३०२, ३०५, ३१०, ३१९/ **७**.२, ११, १६, १८, १९, २६, ३४, ३५, ४७, ४८, ४९, ५१, ६५, ६६, ६७, ६९, ७२, ७३/ **९**.१५४/ **१०**.९०, ९५/ **११**.१२४/ **१२**.१२३, १२४, १२५, १२६, १२८, १४८, १४९, १५९
चैत्यम्	सन्निवेशः	**१**.७९
चौराकः	सन्निवेशः	**३**.४७७, ४८२, ५४२
चौलुक्यः	वंशः	प्र. १६
चौलुक्यम्	राजकुलम्	**१२**.४६
छत्रा	पुरी	**१**.२१७
छन्दः	ग्रन्थः	प्र. १८
जनकः	राजा	**४**.३४२
जमालिः	वीरस्य जामाता	**२**.१५५/ **८**.३२, ३३, ३४, ३५, ३६, ३८, ३९, ४०, ४६, ५७, ६५, ७०, ७२, ७३, ७८, ७९, ८०, ८३, ८४, ८६, ९७, ९८, ९९, १०१, १०२, १०५, १०६
जम्बूः	चरमकेवली	**९**.५५/ **१३**.२०९, २११, २८१, २८४/ प्र.१
जम्बूखण्डम्	ग्रामः	**३**.५७३
जम्बूद्वीपः	द्वीपः	**२**.१/ **८**.४७६, ५१४ **९**.२०२/ प्र. २१
जयन्तः	बलदेवः	**१३**.२०५
जयन्तिका	साध्वी स्त्री	**३**.४८२
जयन्ती	देवस्य पत्नी	**५**.५६
जयन्ती	पुरी	**१**.३
जलकान्तम्	देवविमानम्	**१०**.३०
जाङ्गलम्	रणप्रदेशः	**११**.५६८
जालन्धरः	गोत्रनाम	**२**.२
जितशत्रुः	छत्राया राजा	**१**.२१७, २१८
जितशत्रुः	कौशाम्ब्या राजा	**११**.४६५
जितशत्रुः	लोहार्गलस्य राजा	**४**.१५, १७, १८
जितशत्रुः	वसन्तपुरस्य राजा	**६**.११

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
जितशत्रुः	चम्पाया राजा	**८**.२६६
जितशत्रुः	काशिराजः	**८**.२७७, २८३
जितशत्रुः	वाणिजकस्य राजा	**८**.२३६, २४२
जिनकल्पः	संयमसाधनाप्रकारः	**१३**.२११
जिनदत्तः, जीर्णश्रेष्ठी	श्रेष्ठी	**४**.३४६, ३४७, ३५२, ३६२, ३६६, ३६८
जिनदासः	गृही	**३**.३०६, ३१७, ३२६
जीर्णः	श्रेष्ठी	**७**.८३
जीवन्तस्वामी	वीरजिनप्रतिमा	**११**.६०८, ६२३
जृम्भकग्रामः	ग्रामः	**४**.६१४, ६५८
ज्ञातखण्डवनम्	उपवनम्	**२**.१९२
ज्ञातनन्दनः	वीरजिनः	**७**.१०, १२७/ **१२**.२
ज्ञाताधर्मकथा	अङ्गसूत्रम्-६	**५**.१६६
ज्ञानप्रवादम्	पूर्वम्-५	**५**.१६९
ज्येष्ठा	चेटकपुत्री	**६**.१८७, १९२
ढङ्कः	कुलालः	**८**.८८, ८९, ९१, ९२, ९६, ९७, ९८
तथ्यवादी	उपाध्यायः	**४**.५०९
तमिस्रा	गृहा	**१**.२०१, २०३, २०४/ **१२**.४१७
तिलकः	प्रतिवासुदेवः	**१३**.२०६
तुङ्गगिरिः	गिरिः	**१**.१२१, १२३, १४२
तुङ्गिकः	सन्निवेशः	**५**.५८
तुम्बरुः	गन्धर्वः	**११**.१९०
तुम्बवनम्	पुरी	प्र. ६
तुम्बाकः	सन्निवेशः	**३**.५७५
तुम्बालया	चमरेन्द्रशस्त्रशाला	**४**.४०५
तेजोलेश्या	शक्तिविशेषः	**८**.३७०, ४०६, ४१०, ४१४, ४१६, ४१७, ४१९, ४३२, ४५८, ४८८
त्रिपृष्ठः	वासुदेवः	**१**.५१, ५३, ११८, १२९, १३९, १४१, १४४, १४८, १४९, १६४, १६६, १६७, १६८, १६९, १७०, १७४, १७९, १८२/ **३**.२९५, २९६, ६१५/ **९**.१९/ **१३**.२०४
त्रिलोचनः	महादेवः	**९**.२८५
त्रिशला	राज्ञी	**२**.२१, २६, २९, ३२, ३३, ३९, ९५, १२८, १३१, १३८, १४१, १५०, १५२, १५७/ **४**.२२४
त्रिषष्टिशलाकापुंवृत्तम्	ग्रन्थः	प्र. १९, २०, २१
दक्षिणापथः	प्रदेशः	**१**.११५
दत्तः	कुलकरः	**१३**.१८२

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
दत्तः	तपस्वी	९.१८५, २५३
दत्तः	द्विजः	५.५८
दत्तः	राजा, कल्किपुत्रः	१३.१२१, १२२
दधिवाहनः	राजा	४.५१७, ५१९, ५२४, ५८६, ५८८/ ६.१९०/ ९.३२
दन्तिला	दासी	३.४४०
दरिद्रस्थविराः	पाखण्डिनः	३.४९०
दर्दुराङ्कः	देवः	९.१३१, १४७
दशपुरम्	पुरी	११.५८९, ६०३, ६०४
दशमः	चक्री	१३.२०२
दशवैकालिकम्	सूत्रम्	१३.२१३
दशार्णः	देशः	१०.१/ प्र. १६
दशार्णपुरम्	पुरी	१०.२, ६, ५०
दशार्णभद्रः	राजा	१०.२, ४२, ४३, ५१, ५३, ५५
दीपोत्सवः	पर्वविशेषः	१३.२४८
दीर्घदन्तः	चक्री	१३.२०१
दुःप्रसहः	आचार्यः	१३.१४६, १४८, १४९, १५१
दुःषमा	कालविशेषः	१३.७६, १३०, १५३, १७१, १८१, १८६, २३३
दुर्गचण्डः	गृही	११.४४, ५१
दुर्गन्धा	स्त्री	७.१३५, १३७, १४७, १५३
दुर्मुखः	राजसेवकः	९.२७, ३०, ४३
दूइज्जन्तकम्	तपोवनम्	३.४९
दूतिपलाशम्	उपवनम्	८.२४१
दृढप्रतिज्ञः	गृही, गोशालजीवः	८.५०९
दृढभूमिः	अनार्यभूमिः	४.१६०
दृढायुः	गृही	१३.१९०
दृष्टिवादः	अङ्गसूत्रम्-१२	५.१६८
देवः	जिनः	१३.१९९
देवः	द्विजः	५.५६
देवचन्द्रः	आचार्यः	प्र. १४
देवदत्तः	श्रेष्ठी	७.२६३
देवदत्ता	दासी	११.४२७, ५६३, ५६५
देवशर्मा	द्विजः	१३.२२०, २७४
देवश्रुतः	जिनः	१३.१९१
देवसेनः	राजा, गोशालजीवः	८.४७९, ४९२
देवानन्दा	ब्राह्मणी	२.२, ४, ६, ८, २४, २६, २७/ ८.४, ६, ९, १०, १२, १९, २६
द्रुमपत्रीयाध्ययनम्	सूत्रग्रन्थः	९.२६१

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
द्वारमदः	गृही	१३.२००
द्विपृष्ठः	वासुदेवः	१३.२०४
द्वीपायनः	तापसः	१३.१९८
द्व्याश्रयम्	ग्रन्थः	प्र. १८
धनः	श्रेष्ठी	११.४९७, ४९९
धनञ्जयः	राजा	१.१८४, १८७
धनदेवः	द्विजः	५.५२, ५३
धनदेवः	वणिक्	३.८२
धनमित्रः	द्विजः	५.५१
धनमित्रः	श्रेष्ठी	७.१३८
धनवती	श्रेष्ठिनी	७.२६३
धनश्रीः	श्रेष्ठिसुता	७.१३८, १३९
धनावहः	श्रेष्ठी	४.४७७, ५३१, ५३६, ५६४, ५६६, ५६८, ५९२
धन्यः	श्रेष्ठी	१०.१३६, १३९, १४१, १४३, १४४, १४५, १५०, १५२, १५५, १५६, १५८, १६४, १६५, १६७
धन्या	गृहिणी	८.२९७, २९८
धन्या	स्त्री	१०.५७, ७१, १६०, १६३, १६९
धम्मिलः	द्विजः	५.५१
धरणेन्द्रः	इन्द्रः	४.३४२/ ११.५४४, ५५०, ५५२, ५५८, ६०५/ १२.३९२, ३९३
धर्मः	बलदेवः	१३.२०५
धर्मघोषः	मुनिः	१०.१२२, १२८
धारिणी	प्रसेनजितपत्नी	६.४५
धारिणी	विशाखभूतिपत्नी	१.८७, ८८
धारिणी	धनञ्जयपत्नी	१.१८४
धारिणी	दधिवाहनपत्नी	४.५१९, ५२१, ५२३, ५८८, ५९१
धारिणी	श्रेणिकपत्नी	६.३१५, ३७८
ध्रुवाः	गीतयः	११.५२९, ५३०
नन्दः	गृही	१३.१९२
नन्दः	गृही	३.४१९, ४२०
नन्दः	राजा	१३.८५, १०६
नन्दनः	बलदेवः	१३.२०५
नन्दनः	राजपुत्रः, मुनिः	१.२१७, २१९, २२०, २२८, २६७/ २.३
नन्दनम्	देववनम्	१.८९/ ७.६०/ ११.४३५/ १३.२५०

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
नन्दा	वसोः भार्या	५.५७
नन्दा	राज्ञी, अभयमाता	६.१२९, १३५, १४०, १४७, १४८, १५३, १६५, १७०, १७१, १७७, १७८, १८०, १८१/ ९.१५४, १५५, १५७/ १२.१०४, १०५
नन्दा	सुगुप्तभार्या	४.४७६, ४८५, ४८६, ४८८, ४९०, ४९१, ५८४
नन्दिः	वासुदेवः	१३.२०३
नन्दिग्रामः	ग्रामः	४.४७१
नन्दिनीपिता	श्रावकः	८.३३२
नन्दिमित्रः	वासुदेवः	१३.२०३
नन्दिवर्धनः	राजा, सिद्धार्थपुत्र	२.४३, १५८, १६१, १६२, १६३, १६४, १७०, १७१/ ३.१ ४.२२४/ ६.१९२/ ८.३०
नन्दिषेणः	जैनाचार्यः	३.५७६, ५७८
नन्दिषेणः	श्रेणिकपुत्रः	६.३२०, ३५७, ३५८, ३५९, ४०८, ४३४, ४३७, ४३८, ४३९
नन्दी	गृही	४.४७१
नन्दीश्वरः	द्वीपः	४.४१२/ ९.१९४/ ११.३३६, ३६०/ १२.३९/ १३.२७०
नयसारः	ग्रामणीः	१.५, १०, १६
नलः	राजा	१२.७३
नलगिरिः	हस्ती	११.१७३, २२८, २३०, २३१, २५३, २५७, २६०, २७५
नलिनवनम्	उपवनम्	९.२०४
नागः	रथिकः	६.४६, ५०, ५५, ५७, ९१, ९२, ९३, २७२/ १२.२५६
नागरङ्गम्	वृक्षजातिः	२.१९४
नागसेनः	गृही	३.२८१, २८३, २८४
नागिलः	श्रावकः	११.३३५, ३५४, ३५७, ३५८, ३६६, ३७४
नान्देयः	अभयः	६.१५३
नाभिसूनुः	जिनः	१.४६
नामसंग्रहः	ग्रन्थः	प्र. १८
नायिलः	श्रावकः	१३.१४६
नारदः	ऋषिः	१३.१९९
नालन्दा	शाखापुरम्	३.३७१, ३९८, ४०३
निमग्ना	नदी	१.२०६
नियतिवादः	सिद्धान्तः	३.३९७, ४१८
निर्ममः	जिनः	१३.१९६
निष्कषायः	जिनः	१३.१९५
निष्पुलाकः	जिनः	१३.१९५
नीलवान्	गिरिः	१२.३९०
नेमिः	जिनः	प्र. ११
नैगमेषी	इन्द्रसेनानी	२.२५, २६
नैसर्पः	निधिः	१.२११
पञ्चशैलः	द्वीपः	११.३३६, ३३७, ३४१, ३४३, ३४७, ३४८, ३५१, ३५७, ३५९, ३७४
पतिरमणक्रीडा	बालक्रीडाविशेषः	७.२६६
पत्रकालः	ग्रामः	३.४३९
पद्मः	चक्री	१३.२०१
पद्मः	बलदेवः	१३.२०५
पद्मनाभः	जिनः, श्रेणिकजीवः	९.१४२/ १३.१८७, १८९
पद्मवेदी	इन्द्रासनवेदिका	४.४२२
पद्मावती	कूणिकपत्नी	६.३१४
पद्मावती	राज्ञी, चेटकपुत्री	६.१८७, १९०/ १२.१३१, १९१, ४१६
पद्मावती	राज्ञी	९.२०३
परमावधिः	ज्ञानस्य नाम	१३.२१०
परिघम्	चमरेन्द्रशस्त्रम्	४.४०६, ४०९, ४२३
पर्युषणा	पर्वविशेषः	११.५९१, ५९५, ५९९
पाटः	देशः	८.४३१
पाटलीपुत्रपत्तनम्	पुरी	१३.७९
पाण्डुः	पाण्डवानां पिता	१२.६५
पादपोपगमनम्	अनशनप्रकारः	१०.१६५/ ११.१०९
पार्श्वः	जिनः	६.८
पार्श्वः,पार्श्वनाथः	जिनः	३.१२५, ४४७, ४५२, ४५३, ४६१, ४८२, ५७६, ५८३/ ६.८
पालकग्रामः	ग्रामः	४.६०३
पालकम्	देवविमानम्	२.१७३
पिठरः	गागलिपिता	९.१६८
पितृदत्तः	गृही	३.५०९
पुण्डरीकः	राजपुत्रः, राजा	९.२०३, २०५, २०६, २०७, २१५, २२३, २३३, २३४
पुण्डरीकाध्ययनम्	सूत्रग्रन्थः	९.२३९
पुण्डरीकिणी	पुरी	९.२०२, २०६, २१९
पुण्ड्राः	देशः	८.४७६
पुण्यपालः	राजा	१३.२९, ७३
पुण्यभद्रम्	उपवनम्	८.२७०

नाम	परिचय:	सर्ग-श्लोकाङ्कः
पुरिमतालम्	पुरी	४.१९
पुरुषसिंह:	राजा	१.९२, ९४
पुलाकलब्धि:	सिद्धि:	१३.२१०
पुष्कर:	मेघ:	१३.१७४
पुष्कलावती	विजयक्षेत्रम्	९.२०२
पुष्प:	नैमित्तिक:	३.३४९, ३५५, ३५९, ३६०, ३६१, ३६२
पुष्पकरण्डकम्	उपवनम्	१.८९, ९४, ९५
पुष्पमित्र:	द्विज:	१.७७
पुष्पा	गृहिणी	८.३०४
पुष्पोत्तरम्	देवविमानम्	१.२६९
पूरण:	तापस:	४.३७४
पूर्ण:	राजा	१३.५८
पूर्णकलश:	ग्राम:	३.५६२
पूर्णभद्र:	यक्ष:	४.६०७/ ६.८/ ८.४७८
पूर्णभद्रम्	वनम्	८.७५
पृथिवी	वसुभूते: पत्नी	५.५०
पृथिवीपुरी	पुरी	१३.५८
पृथिवीप्रतिष्ठानम्	ग्राम:	१.५
पृष्ठचम्पा	पुरी	३.४८७/ ९.१६६, १७१
पेढाल:	जिन:	१३.१९२
पेढालग्राम:	ग्राम:	४.१६१
पेढालाराम:	उपवनम्	४.१६१
पोट्टिल:	गृही	१३.१९०
पोट्टिल:	जिन:	१३.१९३
पोट्टिलाचार्य:	मुनि:	१.२१४, २२०
पोतनपुरम्	पुरी	१.५१, ५३, १०८, १५७, १७३/ ९.२१, २२, ३०
पोलासम्	चैत्यम्	४.१६१
पौलाशपुरम्	पुरी	८.३०५, ३०७
प्रगल्भा	परिव्राजिका	३.५८३
प्रचण्डा	गणिका	११.१६८
प्रजापति:	राजा	१.११७, १२५, १२६, १३०, १३२, १३६, १३७, १५८, १६०
प्रत्याख्यानम्	पूर्वम्-९	५.१७०
प्रदेशी	राजा	३.२८६, २८७, २८८
प्रद्युम्नसूरि:	आचार्य:	प्र. १२
प्रद्योत:	राजा	६.१९१
प्रधानम्	अध्ययनम्	१३.२२४
प्रभव:	आचार्य:	१३.२१२, प्र. १

नाम	परिचय:	सर्ग-श्लोकाङ्कः
प्रभावती	राज्ञी, चेटकपुत्री	६.१८७, १९०/ ११.३३०, ३३१, ३९२, ३९३, ३९७, ४०१, ४०३, ४०४, ४०५, ४०८, ४१५, ४१७, ४१८, ४२०, ४२८, ५७०, ५७३, ६०७/ १२.२६
प्रभास:	देव:	१.१९८
प्रभास:	गणधर:	५.५९, १५६, १५९, १७४
प्रश्नव्याकरणम्	अङ्गसूत्रम्-१०	५.१६७
प्रसन्नचन्द्र:	राजा	९.२२, २८, ३०, ३४, ३६, ३८, ३९, ४१, ४३, ४८
प्रसर:	वणिक्	८.३७२, ३७७
प्रसेनजित्	श्रावस्त्या राजा	११.५०१
प्रसेनजित्	कुशाग्रपुरस्य राजा	६.१, ४५, ४६, १०५, ११३, १३३, १३४
प्रहासा	देवी	११.३४०, ३५३, ३६०, ३६४, ३६५, ३६६, ३७१
प्रह्लाद:	प्रतिवासुदेव:	१३.२०६
प्राग्भरतम्	क्षेत्रम्	१३.१८१
प्राजापत्य:	त्रिपृष्ठ:	१.१८०
प्राणत:	देवलोक:	१.२६९
प्राणामम्	तापसव्रतदीक्षा	४.३८०
प्राणावायम्	पूर्वम्-१२	५.१७१
प्रियङ्गु:	राज्ञी	१.८६, ९१
प्रियदर्शना	वीरस्य पुत्री	२.१५४, १५५/ ८.३२, ३४, ३७, ७२, ८८, ९०, ९१
प्रियमित्र:	चक्री	१.५१, ५४, १८६, १८७, १८८, १९४, २०३, २११
फल्गुनी	गृहिणी	८.३३४
फल्गुश्री:	साध्वी	१३.१४६
बन्धुमती	आभीराणी	४.७७
बन्धुमती	सामायिकभार्या	७.२२४, २२६, २२८, २६४
बल:	द्विज:	५.५९
बल:	वासुदेव:	१३.२०३
बलदेव:	कृष्णभ्राता	३.५३४/ ४.११, १२, ३४४/ १३.१९५
बलभद्र:	चौर:	११.५२१
बलि:	प्रतिवासुदेव:	१३.२०६
बली	इन्द्र:	२.१८८, १९०/ १३.२६७
बहला	गृहिणी	८.३००, ३०१
बहुल:	द्विज:	३.३५
बहुल:	द्विज:	३.३९९, ४०५
बहुली	दासी	४.१५६, १५९
बहुशाल:	ग्राम:	४.१३

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
बहुशालम्	उपवनम्	८.१
बिभेलकः	यक्षः	३.६१२
बिभेलकम्	उपवनम्	३.६१२
बेभेलः	सन्निवेशः	४.३७४, ३८५/ ८.५०३
ब्रह्मलोकः	देवलोकः	१.७१, ७२, ८४, ८५
ब्रह्मलोकेन्द्रः	इन्द्रः	९.५२
ब्रह्मा	देवः	९.२७९, २८१, २८२, ३०६, ३०८/ ११.३८९
ब्राह्मणकुण्डग्रामः	सन्निवेशः	२.१/ ८.१
ब्राह्मणग्रामः	ग्रामः	३.४१९
भगवत्यङ्गम्	अङ्गसूत्रम्-५	५.१६६
भण्डीरवणयक्षः	यक्षः	३.३२५
भद्दिलपुरम्	पुरी	३.५६६
भद्रः	श्रेष्ठी	६.१२१, १४६, १४७, १४८, १५३, १७०
भद्रकृत्	जिनः	१३.२००
भद्रबाहुः	आचार्यः	१३.२१४/ प्र. १
भद्रा	कामदेवभार्या	८.२६८, २७३, २७५
भद्रा	गोभद्रभार्या	१०.७३, ७६, ८०, ८७, ८९, ९१, ९२, ९३, ९६, १०४, १०५, १०६, १११, ११३, ११४, ११६, १२७, १२९, १३५, १५७, १५८, १६६, १६७, १७१, १८०
भद्रा	प्रतिमा(तपो)विशेषः	४.१४९
भद्रा	अचलस्य माता	१.१०९, ११५
भद्रा	नन्दनस्य माता	१.२१७
भद्रा	पद्मनाभस्य माता	१३.१८६
भद्रा	महापद्मस्य माता	८.४७७
भद्रा	वागुरभार्या	४.२०, २६
भद्रा, सुभद्रा	मङ्खलिभार्या	३.३७३, ३७४
भद्रिका	पुरी	३.६२५
भद्रिला	धम्मिलस्य पत्नी	५.५१
भम्भासारः	श्रेणिकः	६.११२
भरतः	चक्री	१.२६, ४८, ५२
भरतक्षेत्रम्	क्षेत्रम्	१२.४१७
भरतम्	क्षेत्रम्	१.४९, १०८, १७१/ २.१, १५, १७/ ४.३७४/ ६.१, ११/ ८.१९२/ १३.४५, १२४, १७१, १७८
भरतेश्वरः	चक्री	९.१९४
भलनः	वणिक्	८.३७२, ३८२
भस्मकः	ग्रहः	१३.२२७, २३३
भायलः	वणिक्	४.६०३

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
भायलस्वामिसूर्यः	देवः	११.५५५
भायलस्वामी	वणिक्	११.५४०, ५४२, ५४३, ५४७, ५४९, ५५०, ५५१, ५५६, ५५९, ६०५
भारतः	देशः	१२.९६ १३.१४७, १७९ प्र. ३
भारतम्	क्षेत्रम्	१.५०/ ८.४७६, ५१४
भारद्वाजः	द्विजः	१.८२
भीमः	प्रतिवासुदेवः	१३.२०७
भूतानन्दः	इन्द्रः	४.३४५
भृगुकच्छम्	पुरी	११.१७४
भोगङ्करा	दिक्कुमारी-देवी	२.५२
भोगपुरम्	पुरी	४.४६७
मगधः	देशः	४.१/ ५.४९/ ६.२२५, २३०, २५२, २६२, २८०/ ७.६५, ११९, १८४, १८६, १८७, २१२, २२३, २४५/ ८.४३१/ ११.२७६/ १२.१०८, ३२२
मगधेन्द्रः	श्रेणिकः	११.१२९, २९३
मङ्खपुत्रः	गोशालः	८.३७०
मङ्खलिः	गोशालपिता	८.३६२, ३९६, ३९९, ४६२, ४६६, ४९२
मङ्खलिः	मङ्खजातिः	३.३७३
मङ्खसूः	गोशालः	३.४१४
मण्डिकः	गणधरः	५.५३, १३१, १३६
मथुरा	पुरी	१.१०२/ ३.३०६/ १३.८०
मनःपर्ययः	ज्ञानस्य नाम	१३.२१०
मनःपर्ययम्	ज्ञानस्य नाम	२.१९९
मनोरमम्	उपवनम्	९.२१
मन्दिरम्	सन्निवेशः	१.८०
मरीचिः	राजपुत्रः	१.२७, २८, ३१, ४३, ४७, ५०, ५२, ५६, ५९, ६६, ६८, ७०, ७१, ७५, ८८/ २.१२
मरुमण्डलम्	देशः	११.३११
मर्दनः	सन्निवेशः	४.११
मलयः	देशः	८.४३१
मल्लः	जिनः	१३.१९९
मल्लिनाथः	जिनः	४.२३, २८, ३२
महाकालः	राजपुत्रः	१२.२४०
महागिरिः	आचार्यः	१३.२१६/ प्र. २
महानसलब्धिः	शक्तिविशेषः	९.२५०
महापद्मः	चक्री	१३.२०२
महापद्मः	राजा	९.२०३, २०४, २०५

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
महापद्मः	राजा, गोशालजीवः	८.४७७, ४९५, ४९६, ४९९
महापुरी	पुरी	प्र. ७
महाबलः	वासुदेवः	१३.२०३
महाबाहुः	वासुदेवः	१३.२०३
महाभद्रा	प्रतिमा(तपो)विशेषः	४.१५२, १५३
महाभैरवम्	उपवनम्	४.६४९
महाराष्ट्रः	देशः	प्र. १६
महाविदेहाः	क्षेत्रम्	८.४९८/ ९.२०२/ १२.३५
महावीरः (वीरः)	जिनः	१.५०/ २.८७, १००, १०४, ११२, १५१, १६२, १६३, १७०, १७५/ ३.१०, २१५, २२५, २७४, ३००, ३४६, ३६५, ३९०, ५२३, ५३९, ५५७, ५८१, ५८४, ५८५, ६२२/ ४.१, २, ३१, ३४, ५५, ५९, ११०, १२०, १७२, १८८, २०४, ३०३, ३३२, ३७२, ४०४, ४०५,४०९, ४३२, ४४३, ४६४, ४६५, ४८६, ४९३, ४९४, ५०१, ५७३, ५८२, ५९०, ५९७, ६११, ६१६, ६५०/ ५.६२, ७२, १२४, १६२, १७५/ ६.१९२, ३६४, ३८१/ ७.११, २८, १७६, ३२०, ३४४, ३५६/ ८.१०, २८, ६४,६८, ७५, ८०, ९५, ९८, १८३, १८७, २७०, २८४, ३०१, ३११, ३१५, ३२७, ३३३, ३३५, ३३६, ३४०, ३६५, ३६९, ४१८, ४५६, ४६२, ४६७, ४७१, ५४४, ५५२/ ९.२, ८, २५, ३८, ६५, १४६, १६६, १६७, १७५, १७६, १७७, १७८, १७९, १८०, १८२, १८३, १८४, १८९, १९१, १९४, १९६, १९७, २४३, २५१, २५३, २९२, ३००, ३१०/ १०.३, ८४, १०८, १४५, १४६, १४८, १५३, १५८, १६२, १६६/ ११.१, १०, १५, १७, १९, ७१, १०७, १०९, ३०९, ३११, ३७५, ६१४/ १२.९८, १००, १०३, १०४, १०८, २७१, ३०९, ३१०, ४०५, ४०६, ४३४/ १३.१३, २०८,२७२, २७३, २८४, २८५
महाशतकः	श्रावकः	८.३२८
महाशिलाकण्टकम्	युद्धम्	१२.२५१
महाशुक्रः	देवलोकः	१.१०७, ११८, २१६
महासालः	युवराजः	९.१६७, १६९,१७५
महासेनः	राजा	११.३२९
महाहिमवान्	गिरिः	११.३८०
मागधः	देवः	१.१९२, १९३, १९६
मागधम्	समुद्रतीर्थम्	१.१८९, १९१
मागधिका	गणिका	१२.३१६, ३१९, ३२२, ३५९, ३६३, ३६६, ३६७, ३७२, ३८१
माणिभद्रः	यक्षः	४.६०७/ ८.४७८
मातङ्गः	यक्षः	५.११
मालवः	देशः	८.४३१/ प्र. १६
मालवकैशिकी	ग्रामरागः	११.१४३
माली	देशः	८.४३१
माहेन्द्रः	इन्द्रः	४.६०२
माहेन्द्रः	क्षत्रियः	४.४६८
माहेन्द्रः	देवलोकः	१.८३

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
माहेश्वरी	पुरी	१.११६
मिथिला	पुरी	४.३४२/ ५.५६
मुक्ताशुक्तिमुद्रा	हस्तमुद्राविशेषः	११.१४६
मुनिचन्द्राचार्यः	जैनाचार्यः	३.४४७, ४६२, ५७७
मुनिसुव्रतस्वामी	जिनः	१२.३७२
मूकापुरी	पुरी	१.५१, ५४, ५७, १८४, २१२
मूलराजः	राजा	प्र. १६
मूला	धनावहभार्या	४.४७७, ५३९, ५४३, ५४५, ५५०, ५५२, ५५३, ५५४, ५५५, ५५७, ५५८, ५६३, ६००
मृगावती	चेटकपुत्री, राज्ञी	४.४७५, ४७६, ४९७, ४९८, ४९९, ५८४, ५९१/ ६.१८७, १९१/ ८.१३४, १३५, १३९, १४१, १४९, १५०, १५५, १५७, १६०, १६७, १७१, १७९, १८१, १८३, १८५, २३०, २३३, २३४, ३४१, ३४२, ३४४, ३४६, ३४७, ३४८
मृगावती	त्रिपृष्टमाता	१.११०, ११३, ११४, ११८
मेघः	नृपः	३.५४९, ५५२, ५५३
मेघकुमारः	श्रेणिकपुत्रः	६.३१६, ३७८, ३८३, ३८६, ३८७, ३८८, ३८९, ४०६
मेण्ढकग्रामः	ग्रामः	४.४७२, ६१६/ ८.४७१
मेतार्यः	गणधरः	५.५८, १५१, १५५, १७४
मेरुः	गिरिः	२.५८, ६१, ६२
मेरुप्रभः	हस्ती	६.३९३
मोराकः	सन्निवेशः	३.४९, ५५, १७०
मौर्यः	सन्निवेशः	५.५२
मौर्यः, मौर्यकः	द्विजः	५.५२, ५४, ५५
मौर्यपुत्रः	गणधरः	५.५५, १३७, १४१
यशाः	ब्राह्मणी	११.४६६
यशोदा	राजकन्या	२.१२५, १२६,१४५, १५१, १५३, १५४
यशोधरः	जिनः	१३.१९८
यशोभद्रः	आचार्यः	१३.२१४/ प्र. १
यशोभद्रः	आचार्यः	प्र. १०
यशोमती	गागलिमाता	९.१६८
यानकम्	देवविमानम्	४.३१६
युगादिनाथः	ऋषभस्वामी	१.२५
योगन्धरायणः	मन्त्री	११.२३३, २३५, २३७, २४९
योगशास्त्रम्	ग्रन्थः	प्र. १८

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
रघूद्वहः	रामः	६.१८१
रथमुशलम्	युद्धप्रकारः	१२.२५२, २५४, २५८
रथावर्तः	गिरिः	१.१६४
रसमेघः	मेघः	१३.१७६
राजगृहम्	पुरी	१.८३, ८६/ ३.३७०, ३७७, ५९५/ ४.७६, ३४१/ ५.५९, ६.११६, ११७, १३६, १३७, १५२, १५३, २०६, २०७, २२३, २६२/ ७.१२१, २०१, २४५, ३२०, ३५६/ ८.३२७, ५०१, ५०२/ ९.२५, २७३, २७५/ १०.५७, ७३, १५३/ ११.२,३, १३, १८, २०, ११३, ११४, १२२, २९१, ५२०, ५३२/ १३.२८२, २८३
रामः	देवः	१३.८०
रावणः	राजा	४.२३९
रिपुप्रतिशत्रुः	राजा	१.१०८
रुद्रः	कल्की	१३.७९
रूप्यवालुका	नदी	३.२१९
रेयलिः	गृही	१३.१९३
रेवती	गृहिणी	८.३२८, ३२९
रेवती	गृहिणी	८.५५०, ५५२/ १३.१९६
रोहिणी	चौरभार्या	११.६
रोहिणी	बलदेवपत्नी	१३.१९५
रोहिणेयः	चौरः	११.६, १२, १८, ३०, ३९, ४२, ६८, ७४, ७७, ७९, ८२, ८८, ९६, ९९, १०६
लवणदेवी	गोदेवता	१३.८९
लवली	वृक्षजातिः	२.१९३
लाङ्गलः	ग्रामः	३.५२७
लाटः	देशः	८.४३१/ १२.३७
लाढा	अनार्यभूमिः	३.५५६, ५६२/ ४.५४
लान्तिकापिता	श्रावकः	८.३३४
लोकदेवः	नैमित्तिकः	१३.५९
लोकबिन्दुसारम्	पूर्वम्-१४	५.१७१
लोहखुरः	चौरः	११.२, ९, ११, १२, ९८
लोहजङ्घः	दूतः	११.१७३,१७४
लोहजङ्घकः	प्रतिवासुदेवः	१३.२०६
लोहार्गलम्	पुरी	४.१५
वङ्गः	देशः	८.४३१
वज्रः	आचार्यः	१३.२१६
वज्रजङ्घः	प्रतिवासुदेवः	१३.२०६
वज्रजङ्घः	राजदूतः	८.१५९
वज्रभूमिः	अनार्यभूमिः	४.५४
वज्रशाखा	मुनिवंशशाखा	१२.५३
वज्रसूरिः	आचार्यः	प्र. ६
वज्रा	शाखा	प्र. ८, ९
वज्री	देशः	८.४३१
वत्सः	देशः	५.५८/ ८.४३१/ ९.६९
वत्सराजः	उदयनः	११.१९६, २०५, २०७, २१०, २१३, २१५, २१६, २१७, २२०, २२३, २३३, २४२, २४३, २४८, २५०, २५१, २५७, २६२, २६५
वरदामा	देवः	१.१९७
वरुणः	रथिकः	१२.२५८, २६१, २६२, २६४, २६५, २७३, २७५, २७७, २७९
वरुणा	दत्तस्य भार्या	५.५८
वर्धनः	जैनाचार्यः	३.४४८
वर्धमानः	ग्रामः	३.८१, ११३
वर्धमानः	जिनः (वीरनाम)	२.९९, १२५, १२६, १३१, १३२
वसन्तकः	हस्तिपकः	११.२४७, २४८,२५०
वसन्तपुरपत्तनम्	पुरी	६.११, २४
वसन्तपुरम्	पुरी	७.८३, २२३, २६१
वसुः	द्विजः	५.५७
वसुभूतिः	द्विजः	५.४९
वसुमती	राजपुत्री	४.५१९, ५३६, ५८७
वागुरः	श्रेष्ठी	४.२०, २७, २८, ३२, ३३, ३६
वाणिजकग्रामः	पुरी	८.२३५
वाणिजकम्	ग्रामः	४.१३९, १४३
वाधकः	देशः	८.४३१
वायुभूतिः	गणधरः	५.५०, १११, ११७
वाराणसी	पुरी	४.३४०
वारुणी	धनमित्रस्य पत्नी	५.५१
वालुका	ग्रामः	४.२८४, २८७
वासवदत्ता	राजपुत्री	११.१८४, १९६, २१९, २२०, २२६, २३०, २४२, २५०, २६३, २६४
वासुदेवः	विष्णुः	३.५२७/ ४.४
वाहीकम्	कुलम्	६.२२६
विजयः	अनुत्तरदेवविमानम्	६.४०७
विजयः	गृही	३.३७९, ३८०
विजयः	जिनः	१३.१९८
विजयः	मुहूर्तम्	५.२

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
विजयदेवा	धनदेवस्य पत्नी	५.५३, ५४, ५५
विजयवती	त्रिपृष्टपत्नी	३.६१५
विजया	परिव्राजिका	३.५८३
विजया	वेत्रिणी	४.४९७
विदिशा	नदी	११.५४६
विदिशा	पुरी	११.५४०, ५८३, ६०५
विदूरगिरिः	गिरिः	१०.७६
विदेहाः	क्षेत्रम्	१.५४/ ६.४०७/ ८.२९६, ५०९/ १२.२७६, २७८
विद्याप्रवादम्	पूर्वम्-१०	५.१७०
विद्युन्मती	दासी	३.४३०, ४३४
विद्युन्माली	देवः	९.५२/ ११.३३७, ३६१, ३६७, ३६९, ३७९, ३८२, ५४०, ५४५, ६०६
विनीता	पुरी	१.२५, ४७, ५५
विन्ध्यः	गिरिः	४.३७४/ ६.३९४/ ८.४७६, ५०४
विपाकश्रुतम्	अङ्गसूत्रम्-११	५.१६७
विभङ्गम्	ज्ञानस्य नाम	१२.३००
विमलः	चक्री	१३.२०२
विमलवाहनः	कुलकरः	१३.१८१, १८३
विमलवाहनः	चक्री	१३.२०२
विमलवाहनः	राजा	१३.१४७
विमलवाहनः	राजा, गोशालजीवः	८.४८१, ४९२
विशाखनन्दी	राजसुतः	१.८६, ९०, ९५, १०२, १०३, १०४, १२१
विशाखभूतिः	राजानुजः	१.८७, ८८
विश्वनन्दी	राजा	१.८६
विश्वभूतिः	युवराजपुत्रः	१.८८, ८९, ९३, १००, १०२, १०३, १०४, १०५, १०७, ११८
विष्णुः	देवः	९.२८४/ ११.३८९
विहल्लः	श्रेणिकपुत्रः	६.३१०, ३१२/ १२.१०५, ११३, १५८, १९१, १९३, १९६, २०६, २९१, २९३, २९४, २९९, ३०१, ३११
वीतभयम्	पुरी	६.१९०/ ११.३२७, ३२८, ३८४, ३८७, ४४८, ४४९, ५३७, ५६०, ५७३, ५८३, ५८६, ६०२, ६०४, ६०७, ६१७/ १२.६, २१, ८१
वीरः	जिनः	१.५०
वीरघोषः	भृत्यः	३.१९५, १९९

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
वीरङ्गकः	रथिकः	६.२५९, २६०, २६१, २६३
वीर्यप्रवादम्	पूर्वम्-३	५.१६९
वेगवती	करिणी	११.२४३, २४४, २५०
वेगवती	नदी	३.८१
वेण्णातटपुरम्	पुरी	६.१२०, १६९
वेशिका	स्त्री	४.७९, ८७, ९१, १०६, १०७
वैताढ्यः	गिरिः	१.२००, २०८, २१० ६.२५१, २९३/ ११.४४५, ४४६, ४४७/ १२.४१७/ १३.१६०, १६५
वैताढ्याद्रिकुमारः	देवः	१.२००
वैभारगिरिः	गिरिः	१०.१४५, १६४, १७०, १७१, १७२/ ११.२
वैशाली	पुरी	३.५८७, ५९५, ६०५/ ४.१३८, ३४३/ ६.१८४, २१९, २२२, २२४, २३१, २३४/ १२.१९९, २०१, २०४, २०५, २८५, ३११, ३१४, ३१६, ३२१, ३६९, ३७१, ३७४, ३७५, ३८३, ३८४, ३८५
वैशिकायनः	तापसः	४.१०९, १२०/ ८.४२६
वैश्रवणः	दिक्पालः	४.४२०/ ९.२००, २४०
व्यक्तः	गणधरः	५.५१, ११८, १२०, १२३
शकटमुखम्	उपवनम्	४.२१, ३१
शक्रः	इन्द्रः	२.८, ३४, ५३, ५८, १८८, १८९/ ३.१३८,५८६,६०२/ ४.१६४, १७६, ३०९, ३१७, ३३४, ३८८, ४०२, ४१०, ४२८, ४३४, ४३९, ४५३, ४६२, ५८५, ६१४/ ६.६४, ७४ ९.१५१/ १०.३०, ४०, ४२, ५२, ५४, ५५/ ११.३३६/ १२.२४८, २५०/ १३.१११, ११२, ११३, ११४, ११६, १२१, २५०, २५३, २६७
शक्रम्	सिंहासनम्	४.१६८
शक्रस्तवः	स्तुतिविशेषः	४.१७०
शङ्खः	वैशाल्या गणराजा	४.१३८, १४१
शङ्खः	श्रावकः	१३.१९१
शङ्खपुरम्	पुरी	१.१२१, १२४, १३८
शङ्खवनम्	उपवनम्	८.२९९
शतकीर्तिः	जिनः	१३.१९३
शतद्वारम्	पुरी	८.४७६/ १३.१८६
शतानीकः	राजा	४.४७४, ४९८, ५१६, ५१८, ५२०, ५८४, ५९३, ५९६, ५९९/ ५.१६१/ ६.१९१/ ८.१३०, १३१, १५४, १५७, १५९, १६०, १६२, १६४, १६६, १७१/ ९.६९, ७६, ७९, ८४
शत्रुमर्दनः	राजा	१.४
शबलः	वृषः, देवः	३.३१५, ३४१/ ११.५४४

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
शब्दपारायणम्	व्याकरणम्	**२**.१२१
शब्दालपुत्रः	श्रावकः, कुलालः	**८**.३०५, ३१३, ३२३, ३२४, ३२५, ३२६
शय्यम्भवः	आचार्यः	**१३**.२१३
शरवणम्	ग्रामः	**३**.३७४
शान्तिचरितम्	ग्रन्थः	प्र. १४
शालवनम्	उपवनम्	**४**.१३
शालार्या	व्यन्तरदेवी	**४**.१४
शालिग्रामः	ग्रामः	**७**.१३८/ **१०**.५७/ **११**.४४
शालिभद्रः	गोभद्रपुत्रः	**१०**.७७, ८०, ८१, ८२, ८५, ८९, ९३, ९६, १००, १०४, १०७, ११८, १२१, १२३, १२६, १२७, १२९, १३३, १३५, १३६, १३७, १४७, १४८, १५० ,१५२, १५५, १५६, १५८, १६०, १६१, १६२, १६३, १६४, १६५, १६७
शालिभद्रः	श्रेष्ठी	**११**.४८५, ४८९
शालिशीर्षः	ग्रामः	**३**.६१४
शिवदत्तकः	नैमित्तिकः	**३**.५१०
शिवनन्दा	गृहिणी	**८**.२३८, २४५, २५८, २५९, २६०
शिवा	चेटकपुत्री	**६**.१८७, १९१
शिवादेवी	राज्ञी	**११**.१२४, १७३, २७१, २७२, २७४, २७५
शुद्धदन्तः	चक्री	**१३**.२०१
शुद्धभूमिः	अनार्यभूमिः	**४**.५४
शूरदेवः	जिनः	**१३**.१८९
शूलपाणिः	यक्षः	**३**.७९, ९२, १०६, ११२, ११४, १३६, १३९, १४४, १६६, १६९
शोणः	पार्श्वशिष्यः	**४**.१३५
श्यामा	गृहिणी	**८**.२७९, २९३
श्यामाकः	गृहपतिः	**५**.१
श्रावस्ती	पुरी	**३**.५०५, ५०९, ५२१, **४**.१२९, १४८, ३२८/ **८**.४१, ८७, ३३१, ३५४, ४६९/ **११**.४७६
श्रीचन्द्रः	चक्री	**१३**.२०१
श्रीदः	कुबेरः	**९**.२३९
श्रीपार्श्वः	जिनः	**४**.१३४, ३६४
श्रीभद्रा	गृहिणी	**३**.५१०
श्रीभूतिः	चक्री	**१३**.२०१
श्रीमती	श्रेष्ठिकन्या	**७**.२६४, २६६, २६८, २६९, २७५, २७६, २८३, २८८, २९३, २९४, २९६, २९७, ३०३, ३१०
श्रीसोमः	चक्री	**१३**.२०१
श्रेणिकः	राजा	**६**.४५, ९३, ९६, १०१, १०२, १०४, १०९, ११०, ११२, ११८, ११९, १२०, १२५, १२९, १३०, १३१, १३२, १३३, १३४, १३५, १४०, १५५, १६६, १६८, १६९, १७२, १८२, २०६, २२७, २२८, २३३, २३४, २३६, २४५, २४९, २५०, २५१, २५५, २५७, २६९, २७१, २७७, २७९, २८९, २९०, ३०४, ३१३, ३१४, ३१५, ३२०, ३४५, ३४६, ३५५, ३६०, ३६१, ३६४, ३६५, ३७५, ३७६, ३७७, ३७८, ३८५, ४०८/ **७**.१, २, १६, २६, ३४, ३६, ५१, ६९, ११७, १३५, १४८, १५७, १५८, १८०, १८१, १८२, १८७, १९१, २०१, २११, २४०, ३४५, ३५६/ **९**.२६, ३७, ३८, ४०, ४१, ४२, ४९, ५१, ५३, ६१, ६२, ६५, १३२, १३३, १३४, १३९, १४३, १५२, १६५/ **१०**.८८, ९०, ९२, ९६, ९८, १०४, ११०, १६६, १७१, १७७, १८०/ **११**.२६, ५२, ८०, ९७, ९८, १०३, १०४, १०७, ११३, ११६, ११७, १२५, १४०, १६३, १६६, १८०, २९२, २९८, ३०९/ **१२**.९७, १०४, १२०, १२२, १२३, १२४, १२७, १२९, १३०, १३१, १४४, १४६, १६२, १६३, १६७, १७३, १८९, २४१, २४७, ४०६, ४१२/ **१३**.१८७, १८९
श्वेतवी	पुरी	**१**.८२/ **३**.२२५, २२६, २४२, २८६/ **४**.३२७
षण्मानिः	ग्रामः	**४**.६१८
संकर्षणः	बलदेवः	**१३**.२०५
संमुचिः	कुलकरः	**१३**.१८२, १८६
संमुचिः	राजा	**८**.४७७
संम्भूतः	आचार्यः	**१३**.२१४, २१५
संरोहणी	औषधिः	**४**.६४६
संवरः	जिनः	**१३**.१९७
संवादः	वणिक्	**८**.३७२, ३७९
सङ्गमः	कुलकरः	**१३**.१८२
सङ्गमकः	इन्द्रसामानिको देवः	**४**.१७७, २८१, २८२, २८५, २८९, ३०२, ३०७, ३०९, ३१०, ३१७, ३१८/ **८**.५४७
सङ्गमकः	धन्यापुत्रः	**१०**.५८, ६०
सत्यकिः	राजपुत्रः, विद्याधरः	**१२**.३८८/ **१३**.१९४
सत्यप्रवादम्	पूर्वम्-६	**५**.१७०
सत्यश्रीः	श्राविका	**१३**.१४६
सनत्कुमारः	इन्द्रः	**४**.४६९, ६०१
सनत्कुमारः	देवलोकः	**१**.८१
समरम्	उपवनम्	**४**.३४३
समरवीरः	राजा	**२**.१२५

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
समवसरणम्	धर्मसभास्थानम्	**५**.९
समवायः	अङ्गसूत्रम्-४	**५**.१६६
समाधिः	जिनः	**१३**.१९७
सम्पुलः	राजकञ्चुकी	**४**.५८६
सम्प्रतिः	राजा	प्र. ३, १७
सम्भूतः	आचार्यः	**१३**.२१४, २१५/ प्र. १
सम्भूतिः	मुनिः	**१**.९८
सर्वकामगुणः	आहारद्रव्यप्रकारः	**३**.३८९
सर्वतोभद्रा	प्रतिमा(तपो)विशेषः	**४**.१५३
सर्वानुभूतिः	जिनः	**१३**.१९१
सर्वानुभूतिः	वीरशिष्यः	**८**.४०४, ४०६, ४०७, ४०९
सर्वार्थम्	अनुत्तरदेवविमानम्	**१**.२१६/ **८**.४९७, ५०८
सर्वार्थसिद्धम्	अनुत्तरदेवविमानम्	**९**.४२, ४७, २३७/ **१०**.१८१/ **१२**.१०७
सहस्राम्रवणम्	उपवनम्	**८**.३०२, ३११
सहस्रारः	देवलोकः	**३**.२७९/ **८**.४०७
सह्योत्तरः	देशः	**८**.४३२
साकेतपुरम्	पुरी	**८**.१०८
सागरव्यूहः	युद्धप्रकारः	**१२**.२२२, २३३
साङ्ख्यमतम्	दर्शनम्	**१**.७३, ७४
साधुदासी	गृहिणी	**३**.३०६, ३०८, ३१०
सानुयष्टिकः	ग्रामः	**४**.१४९
सामायिकः	गृही	**७**.२२३
सालः	राजा	**९**.१६७, १६९, १७५
सालः	वृक्षः	**५**.१
सावित्री	देवी	**९**.२८१
सिंहः	ग्रामणीपुत्रः	**३**.४३०, ४३३, ४३५, ४३७, ४४१
सिंहः	वीरशिष्यः	**८**.५४५, ५४८, ५५२
सिद्धदत्तः	नाविकः	**३**.२९०
सिद्धराजः	राजा	प्र. १८
सिद्धायिका	यक्षी	**५**.१२
सिद्धार्थः	राजा	**२**.१८, ३४, ३६, ४३, ४५, ९५, ९६, ९८, १२६, १२८, १३२, १५०, १५२, १५७/ **३**.२६, ५५, ७३, १३७, ३६५, ४८५, ५५२, ५८५/ **४**.२२२/ **८**.२४१
सिद्धार्थः	वणिक्	**४**.६२७, ६२८, ६३०, ६३१, ६३२, ६३८, ६४०, ६४६
सिद्धार्थः	व्यन्तरदेवः	**३**.३२, ३४, १३५, १४०, १७२, १७५, १७८, १७९, १८०, १८१, १८३, १९०, १९४, १९५, १९६, १९७, २००, २०२, २०३, २०५, २०७, ३९३, ४१५, ४३८, ४४४, ४५१, ४६१, ४६९, ५०७, ५०८, ५१५, ५३३, ५४३, ५६९, ५९४/ **४**.४३, ६०, ६७, ६०५

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
सिद्धार्थनन्दनः	वीरजिनः	**३**.५१/ **१०**.१४९
सिद्धार्थपुरम्	पुरी	**४**.६७, १२५, १३८
सिनपल्ली	ग्रामः	**१२**.२४
सिन्धुः	देशः	प्र. १६
सिन्धुः	नदः	**१**.१९८, १९९, २०२, २०७/ **१३**.१६०, १६८
सिन्धुसौवीरः	देशः	**११**.३२७, ३२८, ३८४, ३८७
सीता	सती	**६**.१८१
सुंसुमारपुरम्	पुरी	**४**.३७२, ४०४
सुक्षेत्रः	सन्निवेशः	**४**.६०२
सुगुप्तः	शतानीकसचिवः	**४**.४७६, ४८५, ४९१,४९२, ४९६, ५८४
सुग्रीवः	प्रतिवासुदेवः	**१३**.२०७
सुज्येष्ठा	चेटकपुत्री	**६**.१८७, १९३, १९७, १९९, २००, २०५, २२०, २२३, २२५, २३४, २३५, २३७, २४९, २५२, २५४, २५७, २५८, २६५, २६६, २६७, २६८, २६९/ **१२**.३८८
सुदंष्ट्रः	नागकुमारदेवः	**९**.१
सुदर्शनः	बलदेवः	**१३**.२०५
सुदर्शना	सिद्धार्थपुत्री	**२**.४३
सुदाढः, सुदंष्ट्रः	नागकुमारदेवः	**३**.२९४, ३००, ३४१, ३४३, ३४४, ३४५
सुदामा	कुलकरः	**१३**.१८२
सुधर्मस्वामी	गणधरः	**११**.२९४, २९६, २९७
सुधर्मा	गणधरः	**५**.५१, १२४, १२५, १३०, १८०/ **९**.५५/ **१२**.४४०/ **१३**.२०८, २८३, २८४
सुधर्मा	देवसभा	**१**.२७६, २८२/ **४**.१६४, ३०८, ४२२
सुनक्षत्रः	वीरशिष्यः	**८**.४०९, ४११
सुनन्दः	गृही	**१३**.१९२
सुनन्दः	गृही	**३**.३८९
सुन्दरबाहुकः	वासुदेवः	**१३**.२०३
सुपार्श्वः	कुलकरः	**१३**.१८२
सुपार्श्वः	गृही	**१३**.१८९
सुपार्श्वः	जिनः	**१३**.१९०
सुप्रतिबुद्धः	आचार्यः	प्र. ४
सुप्रभः	बलदेवः	**१३**.२०५
सुबुद्धिः	मन्त्री	**१३**.५८, ५९
सुमङ्गलः	ग्रामः	**४**.६०१
सुमङ्गलः	जितशत्रुपुत्रः	**६**.१३, १९, २२, २६, २७, ४५

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
सुमङ्गलः	मुनिः	८.४८८, ४९१, ४९५
सुमुखः	कुलकरः	१३.१८२
सुमुखः	मन्त्री	१३.१४७
सुमुखः	राजसेवकः	९.२७, २९
सुरप्रियः	यक्षः	८.१०८, १२१
सुरभिपुरम्	पुरी	३.२८८
सुरादेवः	श्रावकः	८.२९७
सुलसा	श्राविका	६.४८, ५३, ५६, ६०, ६४, ६५, ६६, ६७, ७५, ७८, ८७, ८८, २५०, २५१, २५६, २६१, २७२/ ९.२७५, २७६, २७७, २७८, २८२, २९०, २९१, २९२, २९६, २९९, ३००, ३०४, ३०७, ३०८, ३११/ १३.१९६
सुवर्णगुलिका	देवदत्तादासी	११.४५३
सुवर्णवालुका	नदी	३.२१९, २२०
सुव्रतः	जिनः	१३.१९४
सुसेना	श्रेणिकभगिनी	६.१८२
सुस्थितः	आचार्यः	प्र. ४
सुस्थिताचार्यः	आचार्यः	७.२२४
सुहस्ती	आचार्यः	१३.२१६/ प्र. ३, ४
सूत्रकृतम्	अङ्गसूत्रम्-२	५.१६६
सेचनकः	हस्ती	६.३३७/ १२.११३, १९०, १९२, १९९, २९१, २९७, २९९, ३००, ३०६
सेडुकः	द्विजः	९.७०, ७८, ८४
सेनकः	मन्त्रिसुतः	६.१४, २०, २१, २३
सेवालः	तपस्वी	९.१८५, २५२
सोमः	दिक्पालः	४.४२०
सोमः	द्विजः	३.२
सोमा	साध्वी स्त्री	३.४८२
सोमिलः	द्विजः	५.६१
सौधर्मः	देवलोकः	१.२४, ७८/ २.७/ ४.१७२, ३९०/ ८.२६४, २९५,५०७/ १२.२७५/ १३.१५१

नाम	परिचयः	सर्ग-श्लोकाङ्कः
सौधर्मावतंसम्	इन्द्रविमानम्	४.३८८
सौधर्मेन्द्रः	इन्द्रः	४.३८७, ४१६
सौराष्ट्र	देशः	१२.३७
स्कन्दः	ग्रामणीपुत्रः	३.४४०, ४४१, ४४२
स्कन्दः	यक्षः	४.३२९, ३३०, ३३१, ३३३, ३३४, ३३५
स्थानकवृत्तिः	ग्रन्थः	प्र. १४
स्थानाङ्गम्	अङ्गसूत्रम्-३	५.१६६
स्थावरः	द्विजः	१.८३
स्थूणा	सन्निवेशः	१.७७
स्थूणाकः	सन्निवेशः	३.३५२, २६०
स्थूलभद्रः	आचार्यः	१३.२१५/ प्र. १
स्वयंप्रभः	जिनः	१३.१९०
स्वयम्भूरमणः	समुद्रः	७.१९३
स्वर्णखलः	सन्निवेशः	३.४१३
स्वातिः	गृही	१३.२००
स्वातिदत्तः	द्विजः	४.६०६, ६०८, ६१०, ६१२
हरिः	इन्द्रः	४.३२३, ३२६, ३२८/ १२.२८४
हरिद्रुकः	ग्रामः	३.५२०
हरिसहः	इन्द्रः	४.३२७
हल्लः	राजपुत्रः	६.३१०, ३१२/ १२.१०५, ११३, १५८, १९१, १९३, १९६, २०६, २९१, २९३, २९४, २९९, ३०१, ३११
हस्तिपालः	राजा	१३.३, १३, २४, ३१७
हालाहला	कुम्भकारी	८.३५६, ३६८, ४२९, ४३५, ४४०
हालिकर्षिः	मुनिः	९.९, १२
हासा	देवी	११.३४०, ३५३, ३६०, ३६४, ३६५, ३६६, ३७१
हेमचन्द्रः	आचार्यः	१२.५३/ प्र. १५, २०
हैहयः	वंशः	६.२१९, २२६

श्रीवीतरागस्तवान्तर्गतः
॥ शरणस्तवः ॥

स्वकृतं दुष्कृतं गर्हन् सुकृतं चाऽनुमोदयन् ।
नाथ ! त्वच्चरणौ यामि शरणं शरणोज्झितः ॥

गर्हा करूं अपने किए सब दुष्कृतों की हे प्रभो ! ।
सत्कर्म जो मैंने किए उनकी करूं अनुमोदना ।
अशरण बनी भवरण भमत हे नाथ ! जीवनसाथ हे ! ।
तव चरण में चाहुं शरण ज्यौं मिटत भव की वेदना ॥

मनोवाक्कायजे पापे कृतानुमतकारितैः ।
मिथ्या मे दुष्कृतं भूया-दपुनःक्रिययाऽन्वितम् ॥

बहु पाप करवाए, किए, अनुमोदना भी खूब दी ।
मन से, वचन से, बदन से; हे सांइ ! बिगरी जिंदगी ।
निश्चय करूं फिरसे न करने का, किए सब पाप की ।
याचुं क्षमा भगवंत ! स्वीकारो हमारी बंदगी ॥

यत् कृतं सुकृतं किञ्चिद् रत्नत्रितयगोचरम् ।
तत् सर्वमनुमन्येऽहं मार्गमात्रानुसार्यपि ॥

रत्नत्रयी के अंश का भी आचरण सत्कर्म है ।
सन्मार्ग का अत्यल्प भी अनुसरण भी सत्कर्म है ।
मार्गानुसरण शुभाचरण जो बन पडा मुझसे विभो ! ।
अनुमोदना सब की करूं, यह भी सरस शुभ कर्म है ॥

सर्वेषामर्हदादीनां यो योऽर्हत्त्वादिको गुणः ।
अनुमोदयामि तं तं सर्वं तेषां महात्मनाम् ॥

अर्हंत आदिक परमपावन चित्तभावन पूज्यगण ।
उनमें अनावृत और विकसित जो हुए हैं आत्म-गुण ।
अनुमोदना प्रमुदित हृदय से उन सभी की मैं करूं ।
पाऊं परम गुणराग से गुणवृन्द आत्मिक जागरण ॥

त्वां त्वत्फलभूतान् सिद्धांस्त्वच्छासनरतान् मुनीन् ।
त्वच्छासनं च शरणं प्रतिपन्नोऽस्मि भावतः ॥

हे नाथ तीनों भुवन के ! तुम चरण की मैं शरण लूं ।
कर साधना फल सिद्धि पाए - सिद्ध प्रभु की शरण लूं ।
मैत्रीमधुर जिनधर्म में रत साधु-पद की शरण लूं ।
श्री जैनशासन की हृदय के भावसे मैं शरण लूं ॥

क्षमयामि सर्वान् सत्त्वान् सर्वे क्षाम्यन्तु ते मयि ।
मैत्र्यस्तु तेषु सर्वेषु त्वदेकशरणस्य मे ॥

तेरे पतितपावन चरण की शरण पा कर देव ! मैं ।
प्रार्थुं क्षमा प्रत्येक प्राणी से परम सद्भाव से ।
जग के सकल जीवों प्रति अर्पित करूं मैं भी क्षमा ।
सब मित्र मेरे, मैं सभी का मित्र शुद्ध स्वभाव से ॥

एकोऽहं नास्ति मे कश्चि-न्न चाऽहमपि कस्यचित् ।
त्वदङ्घ्रिशरणस्थस्य मम दैन्यं न किञ्चन ॥

मैं हूं अकेला, इस जगत में कोइ भी मेरा नहीं ।
अनुबन्ध मेरा अन्य कोई से तथा कुछ भी नहीं ।
अशरण-शरण भवजलतरण जिनचरण को आधीन हूं ।
निजरूप-अनुभवलीन अब मैं हीन नही, ना दीन हूं ॥

यावन्नाऽऽप्नोमि पदवीं परां त्वदनुभावजाम् ।
तावन्मयि शरण्यत्वं मा मुञ्च शरणं श्रिते ॥

जब तक न पाऊं परम पदवी अचल अक्षय शिवमयी ।
जिनराज ! जगशिरताज ! तेरी पुनित करुणा से भई ।
हे शरण-आगत-भक्त-वत्सल ! यशधवल ! तब तक मुझे ।
आश्रय हमेशा निज-चरण में बख्शना, प्रार्थुं तुझे ॥

रचना : श्रीहेमचन्द्राचार्यः
अनुवाद : विजयशीलचन्द्रसूरिः

• • •